

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK SÖZLEŞMESİ

SEZİN EZGİ ALKAÇ

2501110341

TEZ DANIŞMANI

DOÇ DR. EMREHAN İNAL

İSTANBUL - 2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : SEZİN EZGİ ALKAÇ Numarası : 2501110341
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : ÖZEL HUKUK Danışmanı : DOÇ.DR.EMREHAN İNAL
Tez Savunma Tarihi : 15.06.2016 Saati : 13:30
Tez Başlığı : AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK SÖZLEŞMESİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR.ZEHREDDİN ASLAN		KABUL
2-DOÇ.DR.EMREHAN İNAL		KABUL
3- YRD.DOÇ.DR.KEREM CEM SANLI		KABUL
4- YRD.DOÇ.DR. FATİH AYDOĞAN		KABUL
5-YRD.DOÇ.DR.ÖZGE UZUN KAZMACI		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ.DR.MEHMET SERKAN ERGÜNE		
2- DOÇ.DR.İPEK SAĞLAM		

ÖZ

AKARYAKIT İSTASYONU BAYILIK SÖZLEŞMESİ – SEZİN EZGİ ALKAÇ

Tezin konusunu, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sona ermesi ve sona ermenin sonuçları oluşturmaktadır. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi; akaryakıt sağlayıcısının, mallarının tamamını veya bir kısmını satmak üzere akaryakıt bayisine göndermeyi taahhüt ettiği; tek elden satın alma yükümlülüğü olan akaryakıt bayisinin de buna karşılık, akaryakıt sağlayıcısının dağıtım ağına dâhil olarak, sözleşme konusu malı kendi adına ve hesabına satma ve bu mal ile hizmetlerin sürümünü arttıracak faaliyetlerde bulunma yükümlülüğünü üstlendiği çerçevede niteliğinde bir sözleşmedir.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi de bayilik sözleşmesi gibi Borçlar Kanunu'nda veya diğer kanunlarda tüm unsurlarıyla birlikte düzenlenmediğinden isimsiz bir sözleşmedir. Tezin ilk iki bölümünde sözleşmenin ortaya çıkışı, tanımı, unsurları, hukuki niteliği ve özellikleri ortaya konulmaya çalışılmış ve üçüncü bölümde sözleşmenin diğer benzer sözleşmeler ile arasındaki farklar ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümde sözleşmenin Rekabet Hukuku ile olan ilişkisi ve ilişkinin sözleşmenin süresine olan etkisi üzerinde durulmuş olup; beşinci bölümde ise sözleşmenin taraflara yüklediği hak ve borçlara yer verilmiştir.

Bayilik sözleşmesi, ölüm, iflas, fiil ehliyetinin kaybı, tarafların karşılıklı anlaşması, olağan ve haklı sebeple fesih ile veyahut taraflardan herhangi birinin lisansının sona ermesi nedeniyle sona erebilecektir. Bayilik sözleşmesinin sona ermesinin taraflar üzerinde bir takım ekonomik sonuçları olacaktır. Tezin son iki bölümünde ise sözleşmenin sona erme sebepleri ile sona ermesinden kaynaklanan sonuçlar ve taraflar üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bayilik, Bayilik Sözleşmesi, Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesi, Akaryakıt Bayisi, Akaryakıt Sağlayıcısı, Akaryakıt Bayisinin Yükümlülükleri, Bayilik Sözleşmesinin Sona Ermesi.

ABSTRACT

DEALERSHIP AGREEMENT IN PETROLEUM SECTOR

– SEZİN EZGİ ALKAÇ

The subject of the thesis is the termination of dealership agreement and the results of termination. Dealership agreement in petroleum sector is a continuous, framework agreement in which the supplier is obliged to send the contract goods to the station dealer and in return the station dealer is obliged to purchase the goods from a single source, sells the goods and increases the sales of the contract at his own name and account.

Dealership agreement is not regulated by law. They are innominate contracts by this means. The agreement terminates on the grounds of death, bankruptcy, the loss of capacity to act, decertification, mutual agreement, termination with notice and termination on fair cause. The reasons such as not sending the contract goods to the station dealer or not displaying adequate activity in order to increase the sales are examples of fair cause. The termination of the dealership agreement has various, distinct and complicated results. The problematic issues which are caused by the termination of the contract have analyzed in detail.

Keywords: Dealership agreement, Dealership agreement in petroleum sector, dealer, supplier, Obligations of Dealership agreement, Termination of Dealership agreement.

ÖNSÖZ

“Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümünde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış ve 15 Haziran 2016 tarihinde Prof. Dr. Zehreddin ASLAN, Doç Dr. Emrehan İNAL, Yard. Doç. Dr. Kerem Cem SANLI, Yard. Doç. Dr. Fatih AYDOĞAN, Yard. Doç. Dr. Özge UZUN KAZMACI’ dan oluşan jüri önünde savunularak oybirliği ile kabul edilmiştir. Çalışma, jüride bulunan hocalarımla kıymetli görüş ve eleştirileri ile yeniden gözden geçirilip, sistematik ve içerik olarak yenilenerek son haline getirilmiştir.

Öncelikle tez konusunun seçiminde bana yardımcı olan ve böylesi güncel bir konuyu bana öneren, tez sürecinin tamamında değerli görüş ve önerilerini eksik etmeyen, tez danışmanım olarak bana onur veren başta Doç Dr. Emrehan İNAL’a teşekkür ediyorum. Ayrıca tez jürisine başkanlık eden ve tez sürecinde manevi desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Zehreddin ASLAN başta olmak üzere jürideki tüm hocalarıma da teşekkür ederim.

Tez konusunu seçtikten sonra, bunun kolayca yazılabileceğini ve kısa bir sürede biteceğini düşünmüştüm. Ancak kaynak taraması sırasında, tez konusu hakkında doğrudan bir kaynak bulunmayışından dolayı konunun toparlanması ve belli sonuçlara varmanın bir hayli sorunlu olduğunu fark ettim. Bu noktada tez konusunun özellikle Rekabet Hukuku ile kesişmesi de ön çalışma süresini oldukça uzattı. Nihayetinde konunun bir yüksek lisans tezine aşan bir genişlikte olduğumu anlamam da bir sene sürdü; fakat zorlayıcı bu konunun güzelliğinden de vazgeçmek istemedim. Böylece tezin hazırlık aşaması bir sene, yazımı ise üç buçuk sene sürdü.

Tezin yazılmasından önce, yazarın tez yazımında karşılaştığı hukuki sorunları kendi başına çözdüğünü düşünürdüm. Ancak tezin kaynak taramasından basılmasına kadar, karşılaşılan hukuki sorunları paylaşma ve fikir alışverişinde bulunma imkanının ne kadar değerli olduğunu anladım. Konu hakkında doğrudan kaynak olmayışı, uzun ve zor bir sürece neden olduğu gibi; çok değerli hocalarla tanışma ve

onların fikrine başvurma fırsatı yakalayabilmemi sağladı. Bu nedenle çalışmadaki tarafıma ait birçok görüş aslında değerli hocalarımın fikirleri ile oluşmuştur.

İlk olarak tez konusunun zorlayıcılığının ağırlığının arttığı bir dönemde, Yard. Doç. Dr. Kerem Cem SANLI' nın tez konusuna ilişkin görüşleri ve bu konuşmanın verdiği itici gücün, kaynak taramasını bitirip, tez yazımına başlamamda büyük rolü olmuştur. Değerli hocama, tezin yazım aşamasında ve savunmadan sonra da takıldığım her konuda kıymetli vakit ayırıp, bilgisini ve bana desteğini esirgemediği için ayrıca teşekkür ederim.

Yine tez yazım aşamasında, kaynaklardaki bilgilerin yetersiz kalıp, sonuçlara varmanın bir hayli zor olması nedeniyle yazım aşamasının durma noktasına geldiği dönemlerde, vaktini esirgemeyip görüş ve düşünceleri ile sürecin devamını sağlayan Prof. Dr. Metin TOPÇUOĞLU' na değerli katkıları için teşekkür ederim. Ayrıca yine bu süreci görüş ve desteği ile hızlandıran Prof. Dr. İ. Yılmaz ASLAN' a teşekkürlerimi iletiyorum.

Bir akademik çalışmanın ortaya çıkması ve sonuçlanması birçok faktörün bir araya gelmesiyle oluşur. Bu noktada benim bir şansım da, tez yazım sürecinde aynı zamanda avukatlık yaparak uygulamadan uzaklaşmamaktı. O yüzden bana esnek çalışma imkânı verip, gösterdikleri anlayışla bu çalışmanın başlamasına ve sona ermesinde büyük emeği olan başta saygıdeğer Fatoş KAYACAN HATAYLI ve M. Ertuğrul HATAYLI olmak üzere tüm HATAYLI ailesine teşekkürü bir borç bilirim. Aynı zamanda yüksek lisans derslerinden, tez yazımının bitimine değin, benim için bu süreci ve çalışma hayatımı kolaylaştıran HATKO Teknik Donanımlar Mümessillik ve Tic. A.Ş.'deki tüm çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Kendi tezini yazarken bir yandan benle de fikirlerini paylaşan ve süreç içerisindeki manevi desteği için Hâkim Bilge ATEŞ başta olmak üzere tüm arkadaşlarıma ve ayrıca tezi okuyup kontrol aşamasında bana yardım eden herkese teşekkür ediyorum.

Eğitim hayatımın en başından itibaren çalışmayı, okumayı sevmemi sağlayan ve bana hep destek olup başaracağıma daima inanan, kendi eğitim hayatları ile bana

örnek olup çıtayı en başından yükseltmemi sağlayan babam ve rahmetli anneme minnettarım. Teze doğrudan katkıları belki de en az görünmesine rağmen; yıllardan beri verdikleri emekle aslında bu çalışmanın gerçek sahibi de onlardır. Ayrıca evliliğimizin ilk üç buçuk senesi boyunca evde tez yazmama ve sürekli tez konusu ile ilgili konuşmama katlanan, vaktimin çoğunu teze geçirmeme sabreden, benimle fikirlerini paylaşan, tezi okuyarak da bu sürece fiilen katkı yapan ve en umutsuzluğa düştüğümde beni hep motive edip sabreden eşim Av. Aykut ALKAÇ' a çok teşekkür ederim. Arkamdaki böyle özel bir manevi güç olmasaydı, bu çalışma belki de hiç bitmezdi.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AKARYAKIT İSTASYONU BAYILIK SÖZLEŞMESİNİN TERMİNOLOJİSİ, DAĞITIM SÖZLEŞMELERİ İLE İLİŞKİSİ, TARİHİ GELİŞİMİ VE TANIMI	
I. Terminoloji.....	2
II. Konunun Sınırlandırılması.....	5
III. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Dağıtım Sözleşmeleri İçindeki Yeri.....	9
A. Dağıtım Sözleşmeleri.....	9
1. Dağıtım Sözleşmelerini Doğuran Gelişmeler.....	9
2. Dağıtım Sözleşmesi, Dağıtıcı ve Sağlayıcı Kavramları.....	11
3. Dağıtım Sözleşmelerinin Tacir Yardımcıları ve Diğer Müesseseler ile Karşılaştırılması.....	13
B. Akaryakıt İstasyonlarındaki Dağıtım Modelinin Tespiti.....	16
1. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Tek Satıcılık Sözleşmesi Olup Olmadığı Tartışması.....	16
2. Değerlendirme ve Sonuç.....	22
IV. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Dünyadaki ve Türkiye’deki Tarihi Gelişimi.....	24
V. Bayilik Sözleşmesi ve Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Tanımları.....	25

A. Bayilik Sözleşmesinin Tanımı.....	26
B. Mevzuat ve Doktrinde Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesi Tanımı.	28
C. Görüşlerin Değerlendirilmesi ve Sonuç.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN UNSURLARI, ÖZELLİKLERİ VE ŞEKLİ

I. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Unsurları.....	32
A. Sürekli Borç Doğuran Sözleşme Olması.....	32
B. Kendi Adına ve Hesabına Hareket	36
C. Sürümü Arttırma Yükümlülüğü.....	40
D. Tek Elden Satın Alma Yükümlülüğü.....	42
II. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Özellikleri.....	48
A. Çerçeve Nitelikli Sözleşme Olması.....	48
1. Çerçeve Sözleşme Tanımı ve Çerçeve Sözleşmenin Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesi İle İlişkisi.....	49
2. Çerçeve Sözleşmenin Birel Sözleşme Kurma Borcu Doğurup Doğurmadığı Tartışması.....	51
B. Uygulamada Standart Sözleşme Olarak Kullanılması.....	55
C. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinde Yer Alan Genel İşlem Koşulları.....	58
1. Genel İşlem Koşulu Tanımı.....	58
2. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinde Yer Alan Genel İşlem Koşulları.....	59
3. Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi.....	61
III. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Şekli.....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN BENZER SÖZLEŞMELERLE KARŞILAŞTIRILMASI, AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE UYGULANACAK HÜKÜMLER

I.	Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Benzer Sözleşmelerle Karşılaştırılması.....	66
	A. Satış Sözleşmesi ile Karşılaştırılması.....	66
	B. Vekâlet Sözleşmesi ile Karşılaştırılması.....	69
	C. Acentelik Sözleşmesi ile Karşılaştırılması.....	74
	D. Adi Ortaklık Sözleşmesi ile Karşılaştırılması.....	81
	E. Satış İçin Bırakma (Konsinye) Sözleşmesi ile Karşılaştırılması.....	84
	F. Komisyon Sözleşmesi ile Karşılaştırılması.....	86
	G. Franchise Sözleşmesi ile Karşılaştırılması.....	88
II.	Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Hukuki Niteliği.....	95
	A. Genel Olarak Sözleşme Özgürlüğü ve Atipik Sözleşme Türleri.....	95
	B. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Atipik Sözleşme Olması.....	101
	C. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Tipi.....	102
	1. Karma Sözleşme Olarak Kabul Edebilecek Görüş.....	102
	2. Kendine Özgü Yapısı Olan Sözleşme Olarak Kabul Edebilecek Görüş.....	103
	3. Bileşik Sözleşme Olarak Kabul Eden Görüş.....	104
	4. Görüşlerin Değerlendirmesi ve Sonuç.....	104
III.	Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesine Uygulanacak Hükümler.....	106

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN SÜRESİ

I.	Rekabet Hukukuna Genel Bakış.....	109
	A. Genel Olarak.....	109

B.	Rekabet Hukukundan Doğan Yasaklar.....	110
C.	2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğ.....	112
II.	2002/2 Sayılı Tebliğ'e G6re S6zleşme S6resine İlişkin Yasak ve Tanınan İstisnalar.....	113
III.	Akaryakıt İstasyonu Bayilik S6zleşmesinde Yer Alan Rekabeti Sınırlayan H6k6m ve Uygulamalar.....	117
A.	Petrol Mevzuatından Doğan Rekabeti Sınırlayan H6k6mler.....	117
1.	Rekabet Yasağı.....	117
2.	M6şteri ve B6lge Kısıtlamaları.....	120
B.	Akaryakıt İstasyonu Bayilik S6zleşmesi S6resini Uzatan Uygulamalar.....	123
1.	Akaryakıt İstasyonlarının M6lkiyet Yapısı.....	123
2.	İntifa ve şerh Edilmiş Kira S6zleşmeleri Sorunu.....	125
IV.	Rekabet Kurulu'nun S6zleşmenin S6resine İlişkin Verdiği Kararlar.....	128
A.	İlk D6nem Kararları.....	129
B.	İkinci D6nem Kararları.....	130
C.	6c6nc6 D6nem Kararları.....	132
V.	Bireysel Muafiyet.....	136
VI.	S6renin Hesaplanması.....	141
VII.	Değerlendirme ve Sonuç.....	148

BEşİNCİ B6L6M

AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK S6ZLEşMESİNDE TARAFLARIN HAK VE Y6K6ML6L6KLERİ

I.	Akaryakıt Sağlayıcısının Y6k6ml6l6kleri.....	151
A.	Birel Satış S6zleşmelerini Kabul ve Teslim Y6k6ml6l6đ6.....	151
1.	Genel Olarak.....	151
2.	Kabul ve Teslim Y6k6ml6l6đ6n6n Sınırları	156
3.	Sorumsuzluk Anlaşmaları.....	159
4.	Malların Kalitesini Garanti Etme Y6k6ml6l6đ6.....	161

B.	Menfaatleri Koruma Yükümlülüğü.....	163
1.	Genel Olarak.....	163
2.	Destekleme ve İşbirliği Yükümlülüğü.....	167
3.	Belge ve Malzemelerin Verilmesi Yükümlülüğü.....	167
4.	Bilgi Verme Yükümlülüğü.....	172
5.	Bütün Bayilere Eşit Davranma Yükümlülüğü.....	177
C.	Kanundan Doğan Diğer Yükümlülükler.....	179
II.	Akaryakıt Bayisinin Yükümlülükleri.....	182
A.	Alım (Satın Alma-Sipariş Verme) Yükümlülüğü.....	182
1.	Genel Olarak.....	182
2.	Tek Elden Satın Alma Yükümlülüğü.....	184
3.	Tek Elden Satın Alma Yükümlülüğünün Rekabet Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi.....	185
4.	Asgari Alım Yükümlülüğü.....	186
5.	Asgari Alım Yükümlülüğünün Rekabet Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi.....	189
B.	Sürümü Arttırma Yükümlülüğü.....	191
1.	Reklâm Yapma Yükümlülüğü.....	196
2.	Promosyon Kampanyalarına Katılma.....	198
C.	Sadakat Yükümlülüğü.....	199
1.	Genel Olarak.....	199
2.	Bilgi Verme Yükümlülüğü.....	202
3.	Sözleşme Süresince Sır Saklama Yükümlülüğü.....	205
4.	Sözleşme Süresince Rekabet (Etmeme Yükümlülüğü) Yasağı.....	208
D.	Talimatlara Uyma Yükümlülüğü.....	210
1.	Genel Olarak.....	210
2.	Akaryakıt Sağlayıcısının Talimat Verme Hakkının Sınırları.....	213
3.	Akaryakıt Sağlayıcısının Malların Satış Fiyatını Belirlemesine İlişkin Talimatları.....	216
a.	Borçlar Hukuku Bakımından.....	217
b.	Rekabet Hukuku Bakımından.....	218

E. Stok Yapma Yükümlülüğü.....	221
F. Uygulamadaki Sözleşmelerde Yer Alan Diğer Yükümlülükler.....	223
G. Kanundan Doğan Diğer Yükümlülükler.....	224

ALTINCI BÖLÜM

AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

I. Genel Olarak.....	228
II. Sözleşmenin Kendiliğinden Sona Ermesi.....	230
A. Sözleşme Süresinin Sona Ermesi.....	230
1. Genel Olarak.....	230
2. Sözleşme Süresinin Sona Ermesine Rağmen İlişkiye Devam Edilmesi.....	232
B. Taraflardan Birinin Ölümü, İflası, Fiil Ehliyetinin Kaybı veya Kısıtlanması	235
1. Ölüm.....	235
2. İflas.....	238
3. Fiil Ehliyetinin Kaybı veya Kısıtlanması.....	239
C. Lisansın İptali.....	240
III. Sözleşmenin Hukuki İşlemlerle Sona Erdirilmesi.....	242
A. İkâle ile Sona Erdirilmesi.....	242
B. Sözleşmenin İptali.....	244
C. Olağan Fesih.....	246
1. Genel Olarak.....	246
2. Olağan Fesih Hakkının Sınırları.....	248
3. Fesih Öneli.....	250
a. Genel Olarak.....	250
b. Fesih Önelinin Sözleşmede Kararlaştırılmış Olması.....	250
c. Fesih Önelinin Sözleşmede Kararlaştırılmamış Olması.....	252
(1) Adi Ortaklık Sözleşmesine İlişkin Fesih Önelinin Kıyas Yoluyla Uygulanması Görüşü.....	252

(2) Acentelik Sözleşmesine İlişkin Fesih Önelinin Kıyas Yoluyula Uygulanması Görüşü.....	252
(3) Vekâlet Sözleşmesi Hükümlerinin Kıyas Yoluyula Uygulanması Görüşü.....	253
(4) Fesih Önelinin Somut Olayın Özelliklerine Göre Hâkim Tarafından Belirlenmesi Görüşü.....	254
(5) Görüşlerin Değerlendirilmesi ve Sonuç.....	255
d. Olağan Fesih Bildiriminin Şekli.....	257
D. Haklı Sebep (Olağanüstü) Fesih.....	259
1. Genel Olarak.....	259
2. Haklı Sebep.....	261
a. Genel Olarak.....	261
b. Haklı Sebep Kavramı.....	262
3. Fesih Hakkının Kullanılmasına İlişkin Sorunlar.....	268
a. Haklı Sebep Fesihten Önce İhtarda Bulunulması.....	268
b. Gerçekte Haklı Sebep Teşkil Etmeyen Nedenlere Dayanarak Yapılan Feshin (Haksız Fesih) Sonuçları	271
c. Sözleşmenin Haksız Feshinden Sonra Ortaya Çıkan Sebepler.....	27
4	
d. Feshin Tahvili	275
4. Haklı Sebep Fesih Bildiriminin Şekli ve Süresi.....	277
5. Özellikle Haklı Sebep Oluşturabilecek Haller.....	281
a. Temerrüt.....	281
b. Aciz Hali.....	286
c. Asgari Alım Yükümlülüğünün İhlali.....	286
d. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinden Doğan Yükümlülüklerle Aykırılıklar ile Ortaya Çıkabilecek Diğer Sebepler.....	291

YEDİNCİ BÖLÜM
AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN SONA
ERMESİNİN SONUÇLARI

I.	Genel Olarak.....	293
II.	Birel Satış Sözleşmelerine Etkisi.....	294
III.	Stok Mallara Etkisi.....	296
IV.	Belge ve Malzemelerin Geri Verilmesi.....	297
V.	Sözleşme Sonrası Sır Saklama Yükümlülüğü.....	302
VI.	Rekabet Yasağı Sözleşmesi.....	304
	A. Genel Olarak.....	304
	B. Rekabet Yasağı Sözleşmesinin Sınırları.....	305
	1. T.T.K. Md. 123 Uyarınca Rekabet Yasağı Sözleşmesi.....	307
	a. Rekabet Yasağı Sözleşmesinin Yer, Zaman ve Konu Bakımından Sınırlandırılması.....	307
	b. Rekabet Yasağı Sözleşmesinin Yazılılık Şartı.....	309
	c. Bekleme Tazminatı (Ücreti) Ödenmesi.....	311
	d. Rekabet Yasağı Sözleşmesinin Nispi Emredici Niteliği (Geçersizlik).....	313
	e. Rekabet Yasağı Sözleşmesinin İhlali ve Sözleşmenin Sonlandırılması.....	314
	f. Rekabet Yasağı Sözleşmesinden Doğan Taleplerde Zamanaşımı.....	317
	2. Rekabet Hukuku Bakımından Sınırlandırılması.....	318
	3. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesi Bakımından Değerlendirme ve Sonuç.....	320
VII.	Denkleştirme İstemi.....	325
	A. Genel Olarak.....	325
	B. Denkleştirme İsteminin Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesine Uygulanabilirliği.....	326
VIII.	Olağan Fesihte Tazminat Talebi.....	328

IX.	Olağanüstü Fesihde Tazminat Talebi.....	330
X.	Cezai Şarta İlişkin Talepler.....	334
XI.	Sağlayıcı Tarafından Verilen Kredilere, Yapılan Yardımlara ve Sabit Yatırımlara İlişkin Talepler.....	343
XII.	Manevi Tazminat Talepleri.....	347
XIII.	Teminatlara İlişkin Talepler.....	349
XIV.	Zamanaşımı ile Yetkili ve Görevli Mahkeme.....	351
	SONUÇ.....	354
	KAYNAKÇA.....	361

KISALTMALAR LİSTESİ

AİB	Akaryakıt istasyonu bayilik
Art.	Artikel
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
aş.	Aşağıda
AÜ	Ankara Üniversitesi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
a.y.	Aynı yer
B	Band
b.	Bent
BB	Betriebs Berater
b.a.	Bütün eser
BATİDER	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BGH	Deutscher Bundesgerichtshof
BK	818 sayılı Borçlar Kanunu
Bknz.	Bakınız
C	Cilt
c.	Cümle
Çev.	Çeviren
E.	Esas
Ed.	Editör
EPDK	Enerji Piyasası Denetleme Kurumu
Et. al.	ve diğerleri
DB	Der Betrieb
DEÜHFD	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DS	Dosya sayısı
HD	Hukuk Dairesi
HMK	6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

İK	2004 sayılı İcra İflas Kanunu
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	Karar
Karş.	Karşılaştırınız
KS	Karar sayısı
md.	Madde
N.	Dipnot
NJW	Neue Juristische Wochenschrift
OR	Obligationenrecht
ÖBM	Özel Borç Münasebetleri
PPK	5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu
RG	Resmi Gazete
RGS	Resmi Gazete Sayısı
RGT	Resmi Gazete Tarihi
RKHK	4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
RKK	Rekabet Kurulu Kararı
S	Sayı
s.	sayfa
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.	Tarih
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TBK	6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TCK	5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
TKHK	6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TTK	6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
t.y	tarih yok
vd.	ve devamı
Y.	Yargıtay
YHGK	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

YİBGK	Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
Yan. Haz.	Yayına hazırlayan
Yuk.	Yukarıda
ZGB	Schweizerisches Zivilgesetzbuch
ZHR	Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Wirtschaftsrecht

GİRİŞ

Bugün modern üretim ve pazarlama ekonomisinin ulaştığı büyüklük ve yoğunluğun; ticari hayatın aktörlerini, farklı kimselerin tecrübe, emek ve mesaisinden yararlanmaya zorunlu kıldığı bir gerçektir. Bol miktarda alternatif markaların bulunduğu haberleşme ve ulaşım alanında devrim sayılabilecek gelişmelerin yaşandığı günümüz dünyasında bu aktörler için yeni piyasalara girmek ve oralarda kalıcı olabilmek için müşteri tercihlerini ilgili ürüne veya hizmete yönlendirmek ve ilgiyi muhafaza etmek en önemli hedeftir¹. Seri halde üretilen çok miktardaki mal arzına yeni pazarlar bulmak ve eldeki mevcut pazarları olduğu gibi koruma arzusu pazarlama ekonomisi açısından dağıtım sözleşmelerinin ortaya çıkmasını sağlayan nedenlerden biri olmuştur². Zira gelişmiş pazar ekonomilerinde faaliyet gösteren üreticiler, yalnızca üretim sürecinde değil; aynı zamanda pazarlama ve dağıtım üzerinde de doğrudan söz sahibi olmak isterler. Çünkü kolayca denetlenebilen ve iyi işleyen bir dağıtım ağının varlığı, üretim artışını sağlayan önemli etmenlerden biridir³.

Bu nedenle dağıtım sözleşmeleri sayesinde üreticiler sıklıkla; ürünün pazara girişinin sağlanması, tanıtımı, satışlarının artırılması gibi konularda tüm gücünü sözleşme konusu bölgeye yöneltebilecek dağıtıcılarla çeşitli biçim ve şartlarda anlaşma yapmayı tercih etmektedirler⁴. İşte tezimizin konusunu oluşturan “Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesi” temelde bu ihtiyaç sonucunda ortaya çıkmıştır.

¹ Metin Topçuoğlu, “İnhisar (Tekel) Kaydı İçeren Acentelik, Tek Satıcılık Ve Franchising Sözleşmelerinde Aktif Ve Pasif Satışlar”, **Rekabet Kurulu Dergisi**, S. 18, 2004, (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FRekabet%2BDergisi%2Fdergi18.pdf>, 10.01.2015, s. 4.

² Hasan İşgüzar, **Tek Satıcılık Sözleşmesi: Alleinvertriebsvertrag**, Ankara, Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 1989, s. 57.

³ Osman Berat Gürzumar, **Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan “Sistemlerin” Hukukun Korunması**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1995, s. 1; Reha Poroy/ Hamdi Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, 13. Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010, s. 237; Sabih Arkan, **Ticari İşletme Hukuku: Unternehmersrecht**, 15. Baskı, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2011, s. 195.

⁴ 1850’li yıllarda Singer Fabrikasının en büyük sorunu olan New-York’daki fabrikalarında imal ettiği dikiş makinelerini ülkenin diğer bölgelerinde nasıl satacağı meselesi, bayilik sözleşmelerinin ortaya çıkışında önemli bir süreç olmuştur. Bu dönemde Singer firması ulusal düzeyde bir satış ağı kurmak için kişilere satış temsilcilikleri vermeye başlamıştır. 1851 yılında Ohio eyaletinde bir satış temsilcisi, kendisine gönderilen malları hemen satmış ve kendisine daha çok mal gönderilmesini istemiştir. Aynı şekilde diğer temsilciler de daha çok mal sipariş etmiş;

BİRİNCİ BÖLÜM

AKARYAKIT İSTASYONU BAYILIK SÖZLEŞMESİNİN TERMINOLOJİSİ, DAĞITIM SÖZLEŞMELERİ İLE İLİŞKİSİ, TARİHİ GELİŞİMİ VE TANIMI

I. Terminoloji

Bayi kelimesi, Arapça kökenli satış anlamına gelen “bey” kelimesinden gelmekte olup⁵; “*belirli maddeleri satma izni olan kimse, dükkân veya kuruluş*” anlamına gelmektedir⁶.

Bayilik sözleşmesi mevcut hukuk düzenlerinin hemen hiçbirinde düzenlenmemiş olduğu gibi⁷; bayilik kavramına ilişkin olarak uygulama⁸ ve Yargıtay içtihatlarında kavram birliği de bulunmamaktadır.

---

ancak Singer maddi nedenlerden dolayı süratle yeni mal imal edememiştir. Bundan dolayı Singer Şirketi yeni bir pazarlama planı kurmuştur. Bu yeni sisteme göre Singer satış temsilcilerine maaş ödemeyecek, tersine satıcılar mal satıldıkça Singer’e ödeme yapacaklardır. Böylece maaşlı personeli ortadan kaldıran Singer, günümüzdeki bayilik adı verilen sistemin temellerini atmıştır. Şirket, mali yönden bağımsız olan ve sürümü artırma yükümlülüğünü üstlenen satıcılarla özel nitelikte bir satış sistemi uygulamaya koymuştur. Ne var ki bayilerin, yeterince satış yapamamasından dolayı Singer Şirketi bu yöntemden de pek kazanç elde edememiştir. Tüm bayilik sözleşmelerinin 5 yıl sonra sona ermesiyle, Singer tüm bayilik haklarını geri alarak satışlarında tamamen bağımsız olan asgari satış miktarı taahhüt eden kişilere satış hakkı vermiştir (Halit Nurettin Topçu, **Franchise Sözleşmesi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 1991, s. 5).

Bu süreç, aynı zamanda tek satıcılık sözleşmesiyle ortak bir tarihsel süreçtir. Ancak münhasır bölge hakkı tanınan bayilik sözleşmesinin (tek satıcılık sözleşmesi); münhasır bölge hakkı tanınmadan yapılan bayilik sözleşmesinden daha önce ortaya çıktığı söylenebilir.

⁵ Mustafa Nihat Özön, **Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük**, İstanbul, İnkılap ve Aka Basımevi, 1979, s. 71; Ayşe Nilay Şenol, **Bayilik Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Sona Ermenin Sonuçları**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2011, s. 6.

⁶ (Çevirimiçi)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.537798634050b1.91896596, 17.05.2014.

⁷ Canan Dokutan, “**Tüketici Hukuku Bakımından Ayıplı İfa Çerçevesinde Bayi ve Servisin Sorumluluğu**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2010, s. 3.

Bununla birlikte Amerika ve Belçika’da birtakım koruyucu düzenlemelere tesadüf edilmiştir. Amerika’daki 1956 tarihli düzenleme otomobil yapımcıları ile satıcıları arasındaki sözleşmelere yer vermektedir. Belçika’da ise 1961 tarihli yasada bayilik değilse de, tek satıcılık hakkının tanımının yapıldığı görülür (İşgüzar, **a.g.e.**, s. 8).

⁸ Ticari hayatın içinde bayilik kavramı yerine, çeşitli adların kullanıldığı bilinmektedir. Çoğu kez, gerçek ya da tüzel kişiler, faaliyeti ve hukuki niteliği açısından bayi olmasına rağmen; bu deyim fiilen kullanılmamaktadırlar. Bazen de iktisadi hayatta; ticari mümessil, fabrika veya iş temsilciliği, pazarlamacı, distribütörlük, bayi, bölge bayiliği, genel bayilik gibi terimlerin aralarındaki farka dikkat edilmeksizin kullanıldığı görülür. Bayi kavramı, çoğu kez değişik kavramlarla ifade edildiği ve her zaman doğru yerde kullanılmadığından tarafların sözleşmede

Özellikle Yargıtay kararlarında bayi, yetkili satıcı, tek satıcı⁹, sağlayıcı, distribütör ve hatta acente kavramlarının çoğunlukla aynı anlama gelmek üzere

kullandıkları tabirler ve isimler, bir kimsenin onun ticari sıfatına dair bize kat'ı kıstas vermez. O halde, bir müessesenin bayi olup olmadığı, kavramın kendisinden çok içeriği incelenerek tespit edilmelidir. Bunun için, uyumsuzluğa bakan görevli ve yetkili mahkeme tarafından TBK md. 19/1'in emrettiği şekilde, her somut olayda tarafların kullandığı kelimelerden çok, sözleşme hükümleri ele alınmalı ve sözleşmenin unsurları ve tarafların gerçek iradeleri tespit edilmelidir (Kayıhan, **Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi: Acentelik Kavramı, Acentelik Unsurları, Acentenin Tacir Sıfatı, Acentenin Çeşitleri, Satış ve Sürüm Acenteleri, Sigorta Aracıları, Sigorta Acenteleri, Sigorta Prodükörleri, Deniz Ticareti Acenteleri, Aracı Kurum Acenteleri, Seyahat Acenteleri, Acentelik İlişkinin Benzerlerinden Ayırt Edilmesi, Acentelik İlişkinde Yetkisiz Temsil, Acentelik Sözleşmesinin Sona Ermesi Ve Tasfiyesi**, Gözden Geçirilmiş ve TTK Tasarısıyla Karşılaştırılmış 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 30; Naci Kınacıoğlu, **Acente ve Acentelik Sözleşmesi**, Ankara, Yeni Desen Matbaası, 1963, s. 9; Metin Topçuoğlu, **Rekabet Hukuku Açısından Acente ve Dağıtım Sözleşmeleri**, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2006, s. 9 ve 77 vd.; Cemile Demir Gökyayla, **Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmesi: (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri)**, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, 2013, s. 3 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 6 vd.; Halil Özeriç, **“Türk Hukukunda Münhasır Distribütörlük Sözleşmesi: (Bölgesel Koruma İçeren Satım ve Dağıtım Sözleşmesi)”**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi SBE, 2007, s. 8).

Ticari alanda ve dağıtım sözleşmelerinde kavram kargaşası hakkında bkz. Hüseyin Ülgen/ Mehmet Helvacı/ Abuzer Kendigelen/ Arslan Kaya/ N. Fusun Nomer Ertan, **Ticari İşletme Hukuku**, Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Güncellenmiş 4. Bası, İstanbul, 12 Levha Yayınları, 2015, **Ticari İşletme**, s. 831; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 263; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 29 vd.; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 9; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 9; Salih Önder Yeşiltepe, “Tek Satıcılık Sözleşmesinin Öğretide Benzer Sözleşmelerden Ayırt Edilmesi” (Çevirimiçi) <http://dosya.marmara.edu.tr/huk/fak%C3%BClterdergisi/2008C14S.3/147-169.pdf>; 01.01.2015, s. 147; Özeriç, **a.g.e.**, s. 8.

Akyol, kavramların yanlış kullanılmasının bazen etkileyici bir reklam aracı olduğu düşünüldüğünden bilerek farklı anlamlarda kullanıldığını belirtmiştir (Şener Akyol, **Borçlar Hukuku (Özel Borç İlişkileri), 1. Fasikül**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1984, s. 18);

Nitekim Yavuz/Acar/Özen, tek satıcılığı incelediği bölümde haklı sebeple sözleşmeyi fesheden tarafın tazminat isteminde bulunabileceğine ilişkin bayilik sözleşmesini konu olan Yargıtay kararlarını örnek göstermiştir (Cevdet Yavuz/Faruk Acar/Burak Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler: Giriş, Geçirim (Temlik) Borcu Doğuran Sözleşmeler, Kullanma ve Yararlanma Hakkı Veren Sözleşmeler, İş Görme Sözleşmeleri, Saklama (Muhafaza Sözleşmeleri), Şahsi (Kişisel) Teminat Sözleşmeleri, Sonuçları Talihe ve Tesadüfe Bağlı Olan Sözleşmeler, Ortaklık Sözleşmeleri (Adi Ortaklık)**, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na göre Güncellenmiş ve Yenilenmiş 10. Baskı, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2014, N. 152 ve 153, s. 42 vd.).

⁹ Kavram kargaşasına İsviçre ve Alman Hukuklarında da rastlanır. Uygulamada tek satıcılık sözleşmesi için, “Tek Satış Hakkı” (Alleinverkaufsrecht), “Tek Satış Sözleşmesi” (Alleinverkaufsvertrag), “Tek Temsilcilik Sözleşmesi” (Alleinvertretungsvertrag), “Tek Satıcılık Sözleşmesi” (Alleinvertriebsvertrag), “Bayilik Sözleşmesi” (Vertragshändlervertrag); sözleşmenin bir tarafı için “satıcı” (Veräußerer), “sağlayıcı” (Lieferant), “iş sahibi” (Geschäftsherr); sözleşmenin diğer tarafı için ise “alıcı” (Käufer), “tek temsilci” (Alleinvertreter), “bayi” (Vertragshändler) terimlerinin kullanıldığı görülmektedir {Walter R. Schlupe, **Schweizerisches Privatrecht VII/2**, 1979, Alleinvertriebsvertrag, s. 843 (Naklen: İşgüzar, **a.g.e.**, s. 4; Şenol, **a.g.e.**, s. 7; Agah Kürşat Karauz, **Akaryakıt Bayilik Sözleşmesi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2015, s. 49)}.

kullanıldığına rastlanmaktadır¹⁰. Bu nedenle, kavramlar arasında bir ayırım yapılmalı ve benzerlikler ile farklılıklara netlik kazandırılmalıdır.

Bayilik (Vertragshändler¹¹) kavramını ifade etmek üzere farklı ifadeler kullanıldığı görülmekle birlikte¹²; biz bu tip dağıtıcı için doktrin¹³ ve uygulamada yerleşik olarak kabul görmüş ve kanun koyucu tarafından da benimsenmiş olan “bayi” kavramını tercih etmekteyiz.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin bir tarafında “akaryakıt sağlayıcısı”; diğer tarafında ise “akaryakıt istasyonu bayisi”¹⁴ yer alır. Fakat akaryakıt istasyonu bayisi için kısaca “akaryakıt bayisi”¹⁵ terimi tercih edilecektir.

¹⁰ Yargıtay, kararları arasında terim birliği olmadığı gibi, aynı karar metninde dahi terimlerin bir arada aynı kavramlarmış gibi kullanıldığı görülür: “....davacı ile K... Derneği arasındaki bayilik sözleşmesi incelendiğinde davacıya münhasırlık tanınmadığı, dava dışı K... Derneği'nin 22.01.2010 tarihli yazısında Eskişehir'de davacı şirket dışında ürünlerini B... Toplu Tüketim Pazarlama A.Ş.'nin de pazarladığını bildirdiği, davalının K... Derneği'nin bayii olmadığı halde bayi imiş gibi hareket ettiğinin iddia ve ispat olunmadığı gözönüne alındığında davacının K... Derneğiyle yaptığı sözleşmede Eskişehir'de münhasırlık içermeyen tek satıcılık hakkını kazanması üçüncü kişilerin başka yerlerden temin ettiği malların satışına engel olmaz...” {Y.11HD, T.: 31.05.2012, 2011/2536 E., 2012/9519 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 09.02.2015}.
<https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 21.02.2015.

Ayrıca bayilik ve tek satıcılık sözleşmeleri arasında ayırım yapılmadan kullanıldığına yönelik bknz. Y.19.HD, T.: 05.03.2002, 2001/4568 E., 2002/1473 K.; Y.11.HD, T.: 30.03.2000, 1999/9009 E., 2000/2465 K.; Y.11.HD, T.: 01.11.2001, 2001/7859 E., 2001/8456 K.; Y.19.HD T.: 28.02.2008, 2008/6993 E., 2008/1785 K.; YHGK T.: 04.07.2001 2001/19-526 E., 2001/572 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 20.05.2014.

¹¹ Şenol, a.g.e., s. 7; Demir Gökyayla, a.g.e., s. 8; İşgüzar, a.g.e., s. 4.

¹² Almandaki terim karşılığı olan “Vertragshändler” kelimesi, İşgüzar’ ca “sözleşmeyle bağlı satıcı” olarak tercüme edilerek kullanılmıştır (Bknz. İşgüzar, a.g.e., s. 4).

¹³ Demir Gökyayla, a.g.e., s. 8; Şenol, a.g.e., s. 8; Kemaleddin Önür, “Tek Satıcılık Sözleşmesi”, **Uluslararası Rekabet ve Teknoloji Birliği**, Bursa, 2006, (Çevirimiçi), <http://www.urteb.org/images/File/03.2006%20-%20Tek%20Satc%20lk%20S%20zlemesi.%20Av.Kemaleddin%20%20NR.pdf>, 02.01.2015, s. 2; Dokutan, a.g.e., s. 3; Tuğba Toksöz, “Tek Satıcılık Sözleşmelerinde Portföy Tazminatı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 2015, s. 5; İbrahim Yılmaz Aslan, **Enerji Hukuku: Petrol Piyasasında Rekabet ve Regülasyon**, C. 2, Bursa, Ekin Yayınevi, 2008, s. 74; Karauz, a.g.e., s. 61.

¹⁴ “Akaryakıt istasyonu bayisi”, sözleşmenin tarafı için daha doğru bir terimdir. Zira sadece “istasyon bayisi” terimi, mevzuat ve yükümlülükleri farklı olan LPG istasyonu bayileri de olduğundan, sözleşme tarafını tam karşılamamaktadır.

Akaryakıt bayileri istasyonlu ve istasyonsuz bayi olarak ayrıldığından, “istasyon” kelimesinin terimle mutlaka olması gerektiğini düşünmekteyiz. Aksi takdirde sağlayıcıdan, istasyonlara dağıtım yapan ve genelde “bayi” olarak anılan tek satıcı mahiyetindeki dağıtıcılarla karıştırılabilecektir.

¹⁵ Çalışmamızda “Akaryakıt istasyonu bayisi” terimi uzun olduğundan tercih edilmemekle birlikte, çalışmamızın konusunu sadece istasyonlu bayiler oluşturacaktır. Öte yandan “Akaryakıt bayisi”

Akaryakıt bayisi gerçek kişi olabileceği gibi, tüzel kişi de olabilir¹⁶. Fakat sözleşmenin diğer tarafı olan akaryakıt sağlayıcısı kanun gereği her zaman bir sermaye şirketi olacaktır¹⁷. Buna karşın PPK uyarınca¹⁸ akaryakıt bayisinin ve akaryakıt sağlayıcısının rakip teşebbüslerin hiçbir kademesiyle sözleşme akdetmesi mümkün değildir¹⁹.

II. Konunun Sınırlandırılması

Akaryakıt sektörü, ham petrolün rafinerilerde stoklanıp artırılması, üretilen ürünlerin dağıtıcılar vasıtasıyla tüketicilere ulaştırılması gibi bir dizi aktiviteyi kapsayan entegre bir sektördür²⁰.

Sağlayıcının ürünleri için binlerce satış yeri açması yerine; pazarlama politikası çerçevesinde dağıtıcı kullanması onun lehinedir. Ancak dağıtıcı olarak ifade edilen bu araçların seçilmesi ile sağlayıcı söz konusu ürünlerin sunumu ve buna bağlı haklar üzerindeki kontrol yetkisini kısmen veya tamamen kaybetmektedir. Bu itibarla tercih edilen dağıtım yolu, sağlayıcının dağıtım ağını kontrol yetkisi bakımından son derece önemlidir²¹.

5015 sayılı PPK md. 2/6 hükmünde “akaryakıt istasyonları” :

---

terimi yerine, sadece “bayi” teriminin kullanılması, “bayilik sözleşmeleri” ile karşılaştırma yaparken karışıklık doğurmaması bakımından tercih edilmemiştir.

Çalışmamızda yararlanacağımız dağıtım türü olarak bayilik sözleşmeleri incelenirken ise sözleşmenin bir tarafını yine sağlayıcı oluşturacakken, diğer tarafında bayi yer alacaktır.

¹⁶ (Çevirimiçi) <http://www.epdk.gov.tr/index.php/petrol-piyasas/lisans/14-icerik/petrol-icerik/1137-petrol-piyasasi-bayilik-lisans-basvurularinda-istenilen-bilgi-ve-belgeler#8-adli-sicil-belgesi>, 17.05.2014.

¹⁷ PPK md. 2/11: “Dağıtıcı: Akaryakıt dağıtım yetkisi olan ve lisansına işlenmesi halinde depolama, taşıma, ihrakiye ve madeni yağ üretimi işlemleri yapabilen sermaye şirketini ifade eder.”

¹⁸ PPK md. 7/2/son cümle: “Dağıtıcılar başka akaryakıt dağıtıcılarının bayilerine dağıtım yapamazlar.”

PPK md. 8/2-a: “Bayiler lisanslarının devamı süresince; a) Bayisi olduğu dağıtıcı haricinde diğer dağıtıcı ve onların bayilerinden akaryakıt ikmalı yapılmaması...ile yükümlüdür.”

¹⁹ Bu noktada ayrıca belirtmek gerekir ki; 2002/2 sayılı Tebliğ md. 2/5 uyarınca, dikey anlaşma niteliğinde olan dağıtım sözleşmelerinde, sözleşmenin taraflarının, rakip teşebbüsler olması mümkün değildir. Aksi halde, yapılan sözleşme, 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğ (2002/2 sayılı Tebliğ) ile tanınan muafiyetten yararlanamaz. Rakip teşebbüsler arasında yapılan sözleşmenin, muafiyetten yararlanabilmesinin tek istisnası sağlayıcının anlaşma konusu malların hem üreticisi hem de dağıtıcısı olduğu; alıcının ise bu mallarla rekabet eden malların üreticisi değil, dağıtıcısı olduğu sözleşmelerdir.

²⁰ Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 1.

²¹ Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 5.

“Dağıtıcı veya bunlarla tek elden satış sözleşmesi yapmış bayilerce ilgili mevzuata uygun (teknik, kalite ve güvenlik) olarak kurulup, bir veya farklı alt başlıktan birer akaryakıt sağlayıcısının tescilli markası altında faaliyette bulunan ve esas itibarıyla araçların akaryakıt, madeni yağ, otogaz LPG, temizlik ve ihtiyarî olarak bakım ile kullanıcıların tüplü LPG hariç diğer asgarî ihtiyaçlarını karşılayacak imkânları sunan yerler” dir.

Hükmün lafzından, akaryakıt ürünlerinin araç sahiplerine arzı noktasını oluşturan akaryakıt istasyonlarını ikiye ayırmak mümkündür: 1- Sağlayıcının doğrudan satış yaptığı yerler; 2- Tek elden satın alma sözleşmesi yapılan bayilerce²² satış yapılan yerler.

Sağlayıcının doğrudan akaryakıt satışı ise şube²³, yavru şirket veya acente aracılığıyla mümkün olabilir²⁴. Sağlayıcı, bu şekilde doğrudan akaryakıt istasyonunu

²² PPK’ da niçin bayilik sözleşmesi yapılması gerektiğinin bir gerekçesi bulunmamaktadır. Akaryakıt sağlayıcısı ve dağıtıcılarının, dağıtım maliyetlerini düşürecek şekilde başka dağıtım modelleri ve sözleşme şekilleri bulmalarının engellenmesinin anlamlı bir gerekçesi de yoktur. Her bir akaryakıt sağlayıcısının başka ilişki şekli tercih etmesinin, rekabeti artırıcı bir rolü olabileceken, tüm dağıtıcıların bayiler ile tek tip ve birbiri ile paralel sözleşme yapmak zorunda olmaları, onlar arasındaki rekabeti ortadan kaldırmak ve mevcut durumu dondurucu niteliktedir. Akaryakıt sağlayıcısı ve dağıtıcılarının arasındaki ilişki, özel hukuk ilişkisi olup; sözleşme özgürlüğü çerçevesinde taraflarca düzenlenmesi gereken bir alandır. Kanunla yapılan bu düzenlemeler, tarafların iradeleri ile bulabilecekleri yeni ve daha etkin dağıtım şekillerinin önünü tıkamakta ve sözleşme özgürlüğü alanına müdahale niteliği taşımaktadır (Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 75).

Nitekim bu konuya Rekabet Kurulu da işaret etmiş ve “5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı’na İlişkin Rekabet Kurumu Görüşü” nde aynen “c) Tek Elden Satın Alma (Münhasırlık) Şartına Dayalı Bayilik Sistemine İlişkin Görüş ve Öneriler: Kurum görüşünde konuya ilişkin olarak özetle; Tasarı’da 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu’nda var olan bayilik faaliyetlerinin dağıtıcılarla yapılacak tek elden satış sözleşmelerine göre yürütülmesi hususuna ilişkin olarak herhangi bir değişiklik öngörülmediği, bununla birlikte piyasa yapısının sadece münhasır anlaşmalardan oluşan tek düze bir yapıda bırakılmasının rekabetçi bir yapının tesisi bakımından yeterli olmayabileceği, alternatif bayilik sistemleri ve mekanizmalarının da önünün açılmasının, bu çerçevede bağımsız istasyonların ya da süpermarket gibi alanlarda akaryakıt satışı gibi farklı sistemlerin zamanla sektörde yerini alabilmesinin önünün kapanmaması gerektiğinin yerinde olacağı belirtilmiştir.

Ayrıca Tasarı’da dağıtım şirketlerinin kendi işlettikleri istasyonlar aracılığıyla yaptıkları satışın dağıtıcıların toplam yurtiçi Pazar payının yüzde on beşinden fazla olamayacağına yönelik düzenlemenin kaldırıldığı, bu çerçevede dağıtım firmalarının perakende seviyede daha fazla rol almasının sağlanacağı düşünüldüğünde, tek elden satış sözleşmesinin zorunlu kılınması gerekliliğinin de ortadan kalkacağı” değerlendirilmiştir (Rekabet Kurumu, **15. Yıllık Rapor**, Ankara, Başak Matbaacılık Tan. Hiz. Ltd. Şti., 2013, s. 63 vd.).

²³ Cengiz Soysal, **Rekabet Perspektifinden Türkiye Akaryakıt Sektörü**, Ankara, Rekabet Kurumu, 2003, s. 37.

açtığına, aracısız olarak son tüketiciye ulaşır. Ancak sağlayıcının, tacir yardımcısı kullanmadan tüketiciye ulaştığı bu sistemler bu çalışma konusunun dışında kalacaktır.

Çalışmamızın konusu akaryakıt istasyonlarında tercih edilen diğer dağıtım şekli olan tek elden satın alma sözleşmesi yapılan bayi ise²⁵, bağımsız tacir olarak bayilik sözleşmesinin zorunlu unsuru olmamasına rağmen; sözleşmede ek olarak kararlaştırılan tek elden satın alma yükümlülüğü ile faaliyetini sürdürür. Bayinin bu türü ile akaryakıt sağlayıcısının, akaryakıt istasyonunu işletmek için akdettiği Akaryakıt İstasyonu²⁶ Bayilik Sözleşmesi ise bu çalışmanın konusunu teşkil edecektir²⁷.

²⁴ Ancak Petrol Piyasası Kanunu md. 7/4 gereğince, “Dağıtıcıların kendi işlettiği istasyonlar aracılığı ile yaptığı satış, dağıtıcının toplam yurt içi pazar payının yüzde on beşinden fazla olamaz.”.

²⁵ Tacir yardımcılarında komisyoncunun müvekkili ile arasındaki sözleşmenin – çoğu zaman- süreklilik taşıması {Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 745 vd.} simsarın ise sözleşmeye sadece aracılık etmesi (Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 729; Oğuz İmregün, **Kara Ticaret Hukuku Dersleri: Genel Hükümler, Ortaklıklar, Kıymetli Evrak**, 12. Baskı, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2001, s. 146 vd.; Sami Karahan, **Ticari İşletme Hukuku**, Güncellenmiş 25. Baskı, Konya, Mimoza Yayınları, 2013, s. 367 vd.; Arkan, **a.g.e.**, s. 188; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 61 vd.) ve müvekkili ile arasındaki sözleşmenin süreklilik unsurundan yoksun olması (Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 729; Hayri Domaniç, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C.1**, İstanbul, Temel Yayınları, 1988, **a.g.e.**, s. 310; İmregün, **a.g.e.**, s. 138; Arkan, **a.g.e.**, s. 202; Kayıhan, **a.g.e.**, N. 51, s. 36; Arslan Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi: Birinci Kitap Ticari İşletme: Yedinci Kısım Acentelik (TTK m. 102-123)**, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2013, s. 8) dolayısıyla bu tacir yardımcılarını akaryakıt sektöründe işin niteliğine uymazlar. Öte yandan akaryakıt istasyonu faaliyetinde kural olarak know-how niteliği olmaması nedeniyle franchise sözleşmesine rastlanmamaktadır. Bu itibarla piyasada en çok uygulaması olan dağıtım modelinin bayilik olduğu söylenebilir.

²⁶ Akaryakıt bayileri istasyonlu ve istasyonsuz bayi olarak ayrıldığından, “istasyon” kelimesinin terimde mutlaka olması gerektiği düşünülmektedir. Aksi takdirde sağlayıcıdan, istasyonlara dağıtım yapan ve genelde tek satıcı mahiyetindeki sözleşmeler ile karıştırılabilecektir. Nitekim Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı örnek sözleşmenin adı olarak da “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” tercih edilmiştir (Çevirimiçi) www.poa.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 12.03.2016.

Akaryakıt bayilerinin istasyonlu ve istasyonsuz olarak üzere ikiye ayrıldığı Rekabet Kurulu kararına da şu şekilde konu olmuştur: “...Dağıtım şirketleri bayilik teşkilatlarını istasyonlu bayi-istasyonsuz bayi şeklinde iki gruba ayırmaktadırlar. 5015 sayılı Kanun’da bu ayırım olmamakla birlikte EPDK tarafından çıkarılan Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği’nde lisansların istasyonlu – istasyonsuz bayilik lisansı şeklinde verileceği belirtilmiş ve piyasanın işleyişi ile mevzuat arasındaki farklılık bu şekilde giderilmiştir...” {RKK, T.: 15.11.2006, DS: 2006-1-22, KS: 06-84/1059-306 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar1809.pdf>, 29.04.2015}.

²⁷ Çalışmamız son tüketicilere satış yapan istasyonlu bayilik sözleşmelerine ilişkin olduğundan; istasyon satışı yapmayıp; istasyonlara sağlayıcıdan aldığı akaryakıtı dağıtan ve genellikle ana

Bu noktada ifade etmek gerekir ki; akaryakıt piyasası ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi multidisipliner bir alandır. Zira sözleşmenin özel hukuk boyutu dışında kalan idari²⁸ ve iktisadi fonksiyonlarını²⁹ düzenleyen mevzuat ve kuruluşlar,

veya bölge bayi olarak anılan dağıtıcılar ile sağlayıcılar arasındaki tek satıcılık sözleşmesi niteliğindeki sözleşmeler konumuzun dışında kalmaktadır.

²⁸ Akaryakıt piyasasının iktisadi fonksiyonunu regüle eden Enerji Piyasası Denetleme Kurulu ve onun 4628 sayılı Kanuna dayanan “Kurulun petrol piyasası ile ilgili görevleri” şunlardır:

Madde 5/B- (Ek: 4/12/2003-5015/25 md.)

Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu petrol piyasası ile ilgili olarak aşağıda belirtilen görevleri de yerine getirir :

a) Petrol Piyasası Kanunu hükümlerini uygulamak, Piyasa faaliyetlerine ilişkin her türlü düzenlemeleri yapmak ve yürütülmesini sağlamak.

b) Petrol faaliyetlerine ilişkin plân, politika ve uygulamalarla ilgili Kurum görüş ve önerilerini belirlemek.

c) Petrol piyasa faaliyetleriyle ilgili denetleme, ön araştırma ve soruşturma işlemlerini yürütmek, yetkisi dahilindeki ceza ve yaptırımları uygulamak ve dava açmak da dahil olmak üzere her türlü adli ve idarî makama başvuru kararlarını almak.

d) Uluslararası organizasyon ve teşkilatların petrol piyasasına ilişkin uygulamalarını izlemek.

e) Petrol piyasasında lisans ve lisanslarla ilgili işlem bedellerini belirlemek.

f) Petrol piyasasında faaliyet gösteren kişilerin denetlenmiş malî tablolarını incelemek veya incelettirmek.

g) Petrol piyasasında faaliyet gösteren kişilerden istenecek olan, hizmet güvenilirliği, hizmet dışı kalmalar ve diğer performans ölçütleriyle ilgili raporların kapsamını belirlemek ve düzenli olarak Kurula vermelerini sağlamak.

h) Petrol Piyasası Kanunu hükümlerine, çıkarılan yönetmelik hükümlerine, Kurul tarafından onaylanan tarife ve yönetmeliklere, lisans hüküm ve şartlarına ve Kurul kararlarına aykırı davranıldığı durumlarda, idarî para cezası vermek ve lisansları iptal etmek.

Kurulun sıvılaştırılmış petrol gazları (LPG) piyasası ile ilgili görevleri:

Madde 5/C.- (Ek: 2/3/2005 – 5307/20 md.)

Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu LPG piyasası ile ilgili olarak aşağıda belirtilen görevleri de yerine getirir:

a) Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Kanunu ve Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun hükümlerini uygulamak, piyasa faaliyetlerine ilişkin her türlü düzenlemeleri yapmak ve yürütülmesini sağlamak.

b) LPG piyasası faaliyetlerine ilişkin plân, politika ve uygulamalarla ilgili Kurum görüş ve önerilerini belirlemek.

c) LPG piyasası faaliyetleriyle ilgili denetleme, ön araştırma ve soruşturma işlemlerini yürütmek, yetkisi dahilindeki ceza ve yaptırımları uygulamak ve dava açmak da dahil olmak üzere her türlü adli ve idarî makama başvuru kararlarını almak.

d) Uluslararası organizasyon ve teşkilatların LPG piyasasına ilişkin uygulamalarını izlemek.

e) LPG piyasasında lisans ve lisanslarla ilgili işlem bedellerini belirlemek.

f) LPG piyasasında faaliyet gösteren kişilerin denetlenmiş malî tablolarını incelemek veya incelettirmek.

g) LPG piyasasında faaliyet gösteren kişilerden istenecek olan hizmet güvenilirliği, hizmet dışı kalmalar ve diğer performans ölçütleriyle ilgili raporların kapsamını belirlemek ve düzenli olarak Kurula vermelerini sağlamak.

h) Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Kanunu ve Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun hükümlerine, çıkarılan yönetmelik hükümlerine, Kurul tarafından onaylanan tarife ve yönetmeliklere, lisans hüküm ve şartlarına, teknik düzenlemelere ve Kurul kararlarına aykırı davranıldığı durumlarda idarî para cezası vermek, lisansları iptal etmek”

aynı zamanda akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin özel hukuk boyutu ile de kesişir. Çalışmamızda akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin temel olarak özel hukuk boyutu ve kesiştiği oranlarda iktisadi ve idari çerçevesi ele alınacaktır.

III. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Dağıtım Sözleşmeleri İçindeki Yeri

A. Dağıtım Sözleşmeleri

1. Dağıtım Sözleşmelerini Doğuran Gelişmeler

19. yüzyılda başlayan ve yeni bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilen Sanayi Devrimi'nin sebep olduğu büyük değişimin temel sonuçları, en önemli etkilerini şüphesiz ticari hayatta göstermiştir³⁰. Özellikle teknolojik değişme ve gelişmeler ışığında haberleşme hızının artması ile bilimsel alandaki gelişmeler, yeni ham madde ve ürünler ortaya çıkarırken; bütün bunlar mal yokluğunun çekildiği sanayi öncesi durumun giderilmesini sağlamıştır. Gelişmeleri izleyen yıllarda ise ham madde ve sair ürünlerdeki artış, çok çeşitli ve bol miktarda mal arzı doğurmuştur³¹.

Önceleri kısıtlı ham madde ve imkânlarla üretim yapıp bunları tezgâh, fuar, panayır gibi sınırlı alanlarda satışa sunabilen işletme sahipleri, yaşanan gelişmeler ve sağlanan finans kaynaklarıyla dev üretim tesisleri kurmuşlardır³². Tesislerin

²⁹ İktisadi boyutunu ise Rekabet Kurumu regüle etmektedir. Rekabet Kurumu, RKHK md. 20' ye göre mal ve hizmet piyasalarının serbest ve sağlıklı bir rekabet ortamı içinde teşekkülünün ve gelişmesinin temini ile bu Kanunun uygulanmasını gözetmek ve Kanunun kendisine verdiği görevleri yerine getirmek üzere kurulmuştur. Bu çerçevede Rekabet Kurumu'nun esas görevi Kanun'da kendisine verilen yetkileri kullanarak mal ve hizmet piyasalarındaki rekabetçi sürecin tehdit edilmesini engellemektedir. Rekabetçi sürecin korunması yoluyla kaynakların etkin dağılımının sağlanması, toplumsal refahın artırılması, Rekabet Kurumu'nun misyonunun temel dayanağını oluşturmaktadır (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Hakkimizda>, 17.03.2016.

³⁰ Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 1; Yasemin Genç, "Türk Hukukunda Distribütörlük Sözleşmeleri", **Rekabet Kurumu: Perşembe Konferansları**, Ankara, 2001, (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2FDocuments%2FPer%25c5%259fembe%2BKonferans%25c4%25b1%2BYay%25c4%25b1n%2Fperskonfyyn39.pdf>, 03.03.2014, s. 147.

³¹ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 56; Genç, **a.g.m.**, s. 148.

³² Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 1.

kurulması ve sanayi ekonomisinin sonucunda ise verilen siparişlere bağlı olmadan, çok miktarda ve seri halde üretim yapılmaya başlanmıştır³³.

Ulaşım ve haberleşme alanındaki gelişmeler, pek çok farklı bölgeden tüketicilerin ürün ve hizmetlere ulaşımını kolaylaştırdığı gibi, talepleri de arttırmıştır³⁴. Artan taleplere bağlı olarak işletmeler arasındaki rekabetin hızla kızışması³⁵, “pazar” anlayışını da bir hayli değiştirmiştir³⁶. Pazar anlayışının değişimine paralel olarak; rekabet de giderek artmış, artan rekabet ise işletmeleri yerel pazar dışına çıkmaya zorlayarak, müşteriye faaliyet gösterilen yerde değil; onun bulunduğu yerde aramak zorunda bırakmıştır^{37 ve 38}.

Görüldüğü gibi ekonomideki yapı değişiklikleri sonucunda çok miktarda ve seri halde imalata geçilmiş olması üretim kapasitesinin artmasını sağlamıştır³⁹. Sürümdeki artışlar ile yeni pazarların bulunmasının ardından çıkan sorun ise üretilen bu malların sürümünün devamlı, düzenli ve güvence altına alınmış bir şekilde nasıl sağlanabileceği olmuştur. Dolayısıyla sadece münferit alıcıların talebini karşılamak üzere üretim yapmayan modern sanayi ekonomisi için sürekli ve güvenilir sürüm kaçınılmaz hale gelmiştir⁴⁰.

İşte dağıtım sözleşmeleri bu ihtiyacı karşılamak üzere ortaya çıkıp yaygınlık kazanmıştır. Günümüz dünyasında da gerek ulusal gerek küresel ekonomik sistemlerin işleyişi açısından dağıtım sözleşmelerinin yaşamsal bir yere ve öneme sahip olduğu muhakkaktır. Ancak dağıtım sözleşmelerinin tek amacının üretilen malların, üreticiden alınıp tüketiciye ulaşması olduğunu söylemek yanıltıcı olacaktır. Çünkü günümüz ekonomisi, üretim biçimi bakımından, sadece müşterilerin taleplerini karşılamakla yetinemez. Aksine üreticiler, tüketicilerde ek bir talep arzusu uyandırmak, onların satın alma istemlerini belirli mallar doğrultusunda yönlendirmek

---

³³ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 56.

³⁴ Genç, **a.g.m.**, s. 148.

³⁵ Genç, **a.g.m.**, s. 149.

³⁶ Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 1.

³⁷ Topçuoğlu, **a.y.**

³⁸ 20. yüzyılın başlarında anonim şirketlerin sınırlı sorumlu tipinden, daha büyük ölçekli ve sermayesi eskiye oranla oldukça büyümüş anonim şirket tipine dönüşmesiyle artık mevcut pazarlar yetersiz hale gelmeye başlamıştır (Genç, **a.g.m.**, s. 147).

³⁹ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 57.

⁴⁰ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 56; Genç, **a.g.m.**, s. 148.

ve onları sadece ihtiyacı olan malları değil, üretilen malları almaya zorlayıcı önlemler de almak zorundadır⁴¹.

2. Dağıtım Sözleşmesi, Dağıtıcı ve Sağlayıcı Kavramları

Dağıtım ile anlaşılması gereken; bir malın üretiminden nihai tüketiciye (son kullanıcı) erişinceye kadar kat ettiği yolda gerçekleşen tüm ilişki, faaliyet ve yöntemlerdir⁴². Diğer bir anlatımla dağıtım, mal veya hizmetlerin üretimi ya da sunumu ile tüketici arasındaki birbirine bağımlı faaliyetlerin oluşturduğu örgütsel bir sistemi, köprüyü ifade eder⁴³.

Üretici ya da yapımçı, malları üreten teşebbüsken; sağlayıcılar genellikle başka bir teşebbüse ait malların sürümünü desteklemeyi üstlenen işletmecilerdir⁴⁴.

Dağıtım sözleşmeleri ise bir üst dağıtım seviyesi ile onun altındaki seviyede bulunanlar arasında, pazarlama aşamasındaki ortaklaşa çalışmaya uzun vadeli sözleşmesel bir temel verebilmek için imzalanan işbirlikleri olarak tanımlanmaktadır⁴⁵. Bir ürünün üretiminden itibaren son tüketiciye ulaşıncaya kadar geçtiği aşamaları birbirleriyle birleştiren dağıtım sözleşmeleri; üretici ile sağlayıcı, dağıtıcı ile toptancı ve toptancı ile perakendeci arasında birer basamak, köprü oluştururlar⁴⁶. Bu köprülerin isimlendirilmesi ise sözleşme konusu ürünlerin

⁴¹ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 57.

⁴² Michael Martinek, "Vom Haldelsvertreterrecht zum Recht der Vertriebssysteme", **ZHR 161**, 1997, s. 67 (Naklen: Şenol, **a.g.e.**, s. 3; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 6).

⁴³ Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 4; Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 5; Meltem Küçükayhan Aşçıoğlu, "**Rekabet Hukuku ve Dağıtım Sözleşmeleri**", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi SBE, 2010, s. 1 vd.

Dağıtım sözleşmeleri sayesinde, üretici tarafından yapılacak doğrudan pazarlamanın gerektirdiği finansman azalır, üreticiler asıl işlerine yoğunlaşır. Dağıtıcılar buldukları ülke veya bölge konusunda daha tecrübeli olduklarından dağıtım ile üretici ile alıcı arasındaki mesafe kısalmış olur (Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 5).

⁴⁴ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 6; Şenol, **a.g.e.**, s. 3 vd.; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 4.

⁴⁵ Michael Martinek, **Aktuelle Fragen des Vertriebsrechts**, Köln 1992, N. 1, s. 1 (Naklen: Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 23, s. 7, Şenol, **a.g.e.**, N. 2, s. 3); Alper Karakurt, **Avrupa Topluluğu ve Türk Rekabet Politikasında Münhasır Dikey Anlaşmalar**, Ankara, Rekabet Kurumu Yayınları Lisansüstü Tez Serisi, 2005, s. 7.

⁴⁶ Bu gibi anlaşmalar üretimden tüketime kadar geçen farklı basamakları birbirleriyle birleştirdiği için rekabet hukuku alanında dikey anlaşmalar olarak anılırlar (Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 5; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 87; Aslan, **Enerji Hukuku: C. 2**, s. 211; Özeriç, **a.g.e.**, s. 29 vd.; Peren Sanrı, "**Türk ve Avrupa Birliği Rekabet Hukuku Kuralları Çerçevesinde Tek Satıcılık Sözleşmesi**", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi SBE, 2009, s. 10; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 8 vd.; Karakurt, **a.g.e.**, s. 7). Çalışmamızda "dikey sözleşme" yerine "dikey anlaşma" terimini kullanılmasının sebebi için ayrıca bkzn. aş. §2 / I./ D./ N. 199.

nitelikleri ve ilgili pazarlarda bu ürünlere ilişkin yaygın uygulamalara göre belirlenen⁴⁷, taraflar arasındaki ilişkiye bağlı olmaktadır⁴⁸.

Dağıtım sözleşmelerinin tarafları, sağlayıcı ve dağıtıcıdır. Sağlayıcı⁴⁹; üretici⁵⁰, ithalatçı, toptancı olabileceği gibi; dağıtıcı da toptan satıcı veya perakendeci olabilir⁵¹. Sağlayıcı, bu sistem ile kendi pazarlama stratejisi çerçevesinde satıcıyı

2002/2 Sayılı Tebliğ md. 2'ye göre dikey anlaşmalar “Üretim veya dağıtım zincirinin farklı seviyelerinde faaliyet gösteren iki ya da daha fazla teşebbüs arasında belirli mal veya hizmetlerin alımı, satımı veya yeniden satımı amacıyla yapılan anlaşmalar”dır.

Yargıtay tarafından dikey anlaşmalar ise şu şekilde tanımlanmıştır: “...**Alt yada üst piyasalardaki teşebbüslerle yapılan anlaşmalar genel olarak dikey anlaşmalar olarak bilinir...**” {Y.19.HD, T.: 21.04.2005, 2004/9634 E., 2005/4463 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr#!/Yargitay>, 26.04.2015}.

Dikey anlaşma, bir ürünün ham maddelerinin temin edilip üretilmesi ve tüketiciye ulaşmasına kadar geçtiği aşamaları birbirine bağlayan anlaşmalardır. Bir ürünün tüketiciye ulaşmaya kadarki aşamalarına üretim zinciri denmekte olup; bu üretim zincirinin farklı halkalarını birleştiren anlaşmalar bulunmaktadır. Bunlar üretici ile ham madde ve yarı mamul üreticisi arasındaki anlaşmalar, üretici ile dağıtıcı, dağıtıcılarla toptancı ve toptancı ile perakendeciler arasındaki anlaşmalardır. Görülmektedir ki, anlaşmanın tarafları üretim zincirinin farklı aşamalarında yer alan işletmelerin bu ekonomik işbirliği yatay (horizontal) değil, dikey (vertikal) dir (Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, N. 1, s. 198; Sanrı, **a.g.e.**, s. 9; Çiğdem Kırcı, **Franchise Sözleşmesi**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1997, s. 27 ve 28).

Bu itibarla dikey anlaşma kavramı, dağıtım sözleşmeleri kavramından daha geniştir. Zira dağıtım sözleşmeleri kavramı altında, yalnızca “yeniden satış” amaçlı ürün ticareti yer alırken; dikey anlaşma kavramı yeniden satışın yanında, alım ve satışı da kapsamaktadır. Örneğin, alıcının yeniden satış amacıyla değil de, kendi üretiminde ham madde olarak kullanmak üzere temin ettiği satış sözleşmesi, bir dikey anlaşma olmasına rağmen; dağıtım sözleşmesi değildir (Karakurt, **a.g.e.**, s. 8; Şenol, **a.g.e.**, s. 5 vd.).

⁴⁷ Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 1.

Üretici veya sağlayıcının dağıtım modelini seçerken dikkate alacağı unsurlar için bkz. Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, N. 2, s. 1.

⁴⁸ Doktrinde dağıtım aracı nasıl ifade edilirse edilsin genel olarak şu şartları taşıması gerektiği savunulmuştur:

1) Sağlayıcı tarafından temin edilen malların, dağıtıcı tarafından kendi adına alınması ve yeniden satılması ve bu alım ile satım arasındaki farkın dağıtıcının kazancı olması

2) Satışların ekonomik riskini dağıtıcının taşıması

3) Dağıtıcının, faaliyetini bağımsız bir tacir olarak yürütmesi

4) Dağıtım ilişkisinin süreklilik arz etmesi (Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 50; Dokutan, **a.g.e.**, s. 4).

⁴⁹ 2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyet Tebliği md. 3/ b-1: “*Sağlayıcı, anlaşmaya taraf olan ve anlaşma konusu mal veya hizmetleri alıcıya satan teşebbüsü tanımlar.*”

⁵⁰ Üretici kavramı yerine kimi zaman imalatçı ve yapımcı terimleri de kullanılmaktadır (Şenol, **a.g.e.**, s. 4).

⁵¹ Şenol, **a.g.e.**, s. 4; Mustafa Alper Gümüş, **6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku Özel Hükümler: İsimsiz Sözleşmeler Teorisi - Satış - Mal Değişimi - Bağışlama - Kira - Kullanım Ödücüsü - Tüketim Ödücüsü**, C. I, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2012, s. 11; Mustafa Alper Gümüş, **İsimsiz Sözleşmeler Teorisi - Satış - Mal Değişimi - Bağışlama - Kira - Kullanım Ödücüsü - Tüketim Ödücüsü**, C. I, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2008, s. 16; Önür, **a.g.m.**, s. 3; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 6 vd.; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 51; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), s. 832; Karakurt, **a.g.e.**, s. 9; Karauz, **a.g.e.**, s. 51.

malların son alıcılara pazarlanması faaliyetinde (piramidinde) görevlendirir⁵². Zira her üretici, üretilen mal veya hizmete ve kendi hedefine göre bir dağıtım politikası gütmekte ve kendisine uygun bir dağıtım aracı seçmektedir.

Dağıtım sözleşmeleri, birden fazla kademeli olarak kurulabilir. Başka bir deyişle, malları satılmak üzere dağıtıcıya sağlayacak taraf her ne kadar üretici veya yapımıcı olarak adlandırılrsa da üretici olmayan sağlayıcının da sözleşmenin tarafı olması mümkündür⁵³. Bu nedenle üretici kavramından daha geniş bir anlama sahip olan sağlayıcı kavramının, sözleşmede satıcı tarafı ifade etmek üzere kullanılması daha doğru olacaktır⁵⁴.

Aynı şekilde dağıtıcı da toptan satıcı olabileceği gibi, ara satıcı veya perakendeci de olabilecektir⁵⁵. Örneğin bazı durumlarda dağıtım ağının farklı kademelerinde yer alan dağıtıcılar, kendi aralarında dağıtım sözleşmesi akdedebilecektir. Bu halde alt seviyede yer alan dağıtıcı, sözleşmenin niteliğine göre tali (bayi, tek satıcı vb.) sıfatıyla anılacaktır⁵⁶.

Bu nedenle çalışmamızda dağıtım sözleşmesinden bahsederken; sözleşmenin bir tarafı için sağlayıcı; diğer tarafı için ise doktrinde de kullanım birliği olan dağıtıcı terimi tercih edilmiştir⁵⁷.

3. Dağıtım Sözleşmelerinin, Tacir Yardımcıları ve Diğer Müesseseler ile Karşılaştırılması

Sağlayıcı, ürünlerini satmak için binlerce satış yeri açamayacağına göre pazarlama politikasına göre dağıtıcı kullanmak zorundadır⁵⁸. Ancak yerli veya

⁵² Şenol, **a.g.e.**, s. 4; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 7; Karauz, **a.g.e.**, s. 58.

⁵³ Şenol, **a.g.e.**, s. 12; Özeriç, **a.g.e.**, s. 15.

⁵⁴ Özeriç, **a.g.e.**, s. 15; Toksöz, **a.g.e.**, s. 4 vd. Aksi görüş için bkz. ve karş. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 14.

⁵⁵ Şenol, **a.g.e.**, s. 12 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 13; Önür, **a.g.m.**, s. 3; Özeriç, **a.g.e.**, s. 15 vd.

⁵⁶ Şenol, **a.g.e.**, s. 13.

⁵⁷ Bu noktada PPK ve Rekabet Kurumu' nun kullandığı terimlere de değinmek gerekir. Rekabet Kurumu ve Petrol Piyasası Kanunu'nda sözleşme tarafları için farklı terimler kullanılmıştır. Rekabet Kurumu, tüm dağıtım sözleşmeleri için hükümler getirdiğinden, sözleşmelerin bir tarafı için sağlayıcı, diğer tarafı için alıcı veya dağıtıcı terimlerini kullanmıştır. PPK' da ise sağlayıcı yerine dağıtıcı; alıcı veya dağıtıcı yerine ise istasyonlu olup olmadığına bakılmaksızın sadece bayi terimleri tercih edilmiştir. Bu nedenle söz konusu mevzuatlardan alınan hükümlerde tarafların kim olduğu, o mevzuatın kavramları ile anlaşılacaktır.

⁵⁸ Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 5.

yabancı girişimciler için işletmelerin büyüklüğü ve tercihlerine göre, farklı pazarlara ulaşmanın genel olarak iki yolu vardır⁵⁹. Bunlardan ilki hukuki; ekonomik ve idari açıdan (çalışma şartlarıyla) işletmeye bağlı olan kişi (pazarlamacı, ticari vekil, ticari temsilci ve diğer tacir yardımcıları)⁶⁰ veya birimler (şube) aracılığı ile hedeflenen piyasalara girmektir⁶¹.

Ne var ki; az evvel bahsedilen dağıtım politikalarının sonucunda ortaya çıkan pazarlamacının sürekli dolaşarak gittiği yeri ve müşterileri yeterince tanımadan satış yapmak zorunda kalması, onun gelişmesini önlemiş ve onun kendisine dar bir uygulama alanı bulmasına neden olmuştur⁶². Bununla birlikte, sürekli dolaşarak masrafları arttırıyor olması da onun, ekonomik olma ve sürümü arttırma hedefinden uzak kalmasına yol açmıştır. İşletme politikası tamamen merkeze bağlı olan şubeler ise kontrol yetkisini kaybetmek istemeyen tacir açısından ideal bir çözüm yöntemi olarak öne çıksa da, zaman içinde bu yolla da istenilen sürüme ulaşılmadığı görülmüştür⁶³.

⁵⁹ Topçuoğlu farklı pazarlara ulaşmanın genel olarak 3 yolu olduğunu ifade etmiştir. Yazara göre, pazarlamacılar (seyyar tüccar memurları) ve şube yolu (1. yol) tacire bağımlı iken; 2. yol bağımsız tacir yardımcılardır. 3. yol ise dağıtıcılardır (Bknz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 1). Acentelik sözleşmesinin bir dağıtım sözleşmesi değil, sadece bir dikey anlaşmadan ibaret olduğu hakkındaki görüş için bknz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 51.

Simsar (Ticari tellalın) ve komisyoncunun dağıtım ilişkisi içinde olmadığı, bunların üreticinin yardımcılığı olduğu ve malların mülkiyetinin geçmediğine dair görüş için bknz. Michael {Martinek, Franz-Jörg Semler, Stefan Habermeier, **Handbuch des Vertriebsrechts**, 2. Auflage, München 2003, § 1, N. 7, s. 5-6 (Naklen: Şenol, **a.g.e.**, N. 7, s. 4)}.

⁶⁰ Eski BK' da yer alan "seyyar tüccar memuru", 6098 sayılı TBK' da pazarlamacı olarak düzenlenmiştir.

Bir ticari işletmenin merkezinin dışındaki yerlerde işlem yapan ticari vekil niteliğindeki yardımcı, seyyar tüccar memurudur (Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 239). Böylelikle tacir, şube açılmasını gerektirecek iş hacmine sahip olmayan yerlere seyyar tüccar memurlarını göndererek işletmenin faaliyet alanını genişletmiş olmaktadır (Sami Karahan, **Ticari İşletme Hukuku**, Güncellenmiş 19. Baskı, Konya, Mimoza Yayınları, 2010, s. 289; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, N. 6, s. 239).

⁶¹ Ticari işletme kendine bağlı bu yöntemleri seçmesi halinde, giderler de kendisine ait olacaktır (İbrahim Yılmaz Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar Teori ve Uygulama: ABD, AB, Türkiye Uygulamaları, Sözleşme Örnekleri, Dilekçe Örnekleri, İlgili Türk Mevzuatı, İlgili AB Komisyon Tüzükleri**, İstanbul, Ekin Kitapevi, 2004, s. 1 vd. ve 25; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 1; Arkan, **a.g.e.**, s. 195).

⁶² Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 2.

⁶³ Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 2.

Kıscası tacirin, pazarlamacıya, faaliyetleri olumlu sonuç vermese bile kararlaştırılan sabit ücreti vermesi gereği ve şube açma seçeneğinin de ciddi mali kaynak tahsisi zorunluluğu, her iki yöntemi de pahalı ve çoğu kez işlevsiz kılmaktadır (Arkan, **a.g.e.**, s. 195). Bütün bu tecrübeler ise kazanılmak istenen bölgeyi ve pazarı tanıyan, risk alabilen kimselere bırakılmasının daha verimli olacağı düşüncesini doğurmuştur (Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 2). Nitekim bu kimselere,

Bu itibarla, gelişen sanayileşme ve buna paralel olarak artan rekabetin, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra tacirleri, mallarını daha kolay ve ucuz şekilde pazarlanması hususunda sürekli faaliyet gösteren bağımsız yardımcılarından⁶⁴ (dağıtıcılardan) yararlanmaya yönelttiği göze çarpmaktadır⁶⁵. Yeni piyasa ve müşterilere ulaşmanın ikinci yolu dağıtıcılar, bağımsız girişimci olarak üreticinin mal ve hizmetlerinin dağıtımını ve pazarlanması sürecinde çeşitli sıfatlarla görev üstlenmişlerdir. Bu alternatifte sağlayıcı, yatırım riskine katlanmaksızın bir pazarlama sistemi kurarak malların bu sistem aracılığıyla nihai kullanıcıya ulaşmasını hedefler⁶⁶. Nitekim günümüzde, çoğu sağlayıcı da aracı satıcılar (dağıtıcılar) vasıtasıyla son tüketiciye ulaşmayı tercih etmektedir⁶⁷.

Bayilik⁶⁸, franchising ve tek satıcılık sözleşmeleri bu dağıtım ilişkileri içinde yer alırlar⁶⁹. Söz konusu dağıtım ilişkilerinden her birinin kendine has özellikleri olmasına karşın; tüm dağıtım sözleşmelerinin ortak özelliği bir dağıtım sisteminin parçası oluşlarıdır⁷⁰. Ancak sağlayıcı ile aralarındaki ilişkinin özelliklerine göre her bir ilişki farklı hukuki özelliklere sahiptir. Sağlayıcı ise bunlardan kendi satış stratejisine uygun olan bir dağıtım modeli seçerek piramit görünümündeki⁷¹ dağıtım sistemini kurmuş olur⁷².

---

tacirden bağımsız çalışmaları için sabit bir ücret veya masraf yerine, satış üzerinden ücret ödenmesinin tacir lehine olduğu açıktır.

⁶⁴ Tacir yardımcılarının varoluş nedenleri ve işlevleri için karşı. Ömer Teoman, “Tacir Yardımcıları”, **Doç. Dr. Mehmet Somer’e Armağan**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2006, s. 221 vd.

Bayinin tacir yardımcısı olmadığı yönünde Karauz, **a.g.e.**, s. 75.

⁶⁵ Arkan, **a.g.e.**, s. 195; Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 5.

⁶⁶ Şenol, **a.g.e.** s. 4.

⁶⁷ Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 25.

⁶⁸ Çiğdem Akkan, “Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinde Rekabet Etmeme Yükümlülüğü”, **Rekabet Dergisi**, C.15, S. 2, 2014, s. 5. Karauz, **a.g.e.**, s. 68 vd.

⁶⁹ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 6 ve 7; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 4 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 4; Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 5.

⁷⁰ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 32; Şenol, **a.g.e.**, s. 5; Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 4 ve 5; Sanrı, **a.g.e.**, s. 11.

⁷¹ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, 7; Sanrı, **a.g.e.**, s. 11.

⁷² Sanrı, **a.g.e.**, s. 10.

İşte, sağlayıcı yönünden daha az masraflı ve etkin bir yöntem olan dağıtım sözleşmeleri⁷³, çalışmamızın esas alanı olan akaryakıt sektörünün de bu sebeple tercihi olmuştur⁷⁴.

B. Akaryakıt İstasyonlarındaki Dağıtım Modelinin Tespiti

1. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Tek Satıcılık Sözleşmesi Olup Olmadığı Tartışması

Akaryakıt sektöründe sağlayıcılar ile dağıtıcıların arasındaki sözleşmenin, bayilik sözleşmesi mi yoksa tek satıcılık sözleşmesi mi olduğunun tespiti son derece önem taşır. Zira tek satıcılık sözleşmesi olduğu takdirde, akaryakıt bayisinin⁷⁵ dağıtım örgütüne olan bağı ve dağıtım örgütüyle bütünleşmesi, tekel hakkı (münhasır bölge ve/veya müşteri çevresi/ tek satış hakkı/ münhasırlık) tanınan bölge veya tahsis edilen müşteri grubu dışında satış yapmama yükümlülüğü ile tarafların diğer bütün yükümlülüklerinin ağırlığı buna bağlı olarak değişecektir.

Söz konusu iki dağıtım sözleşmesinin temel ayrımı tekel hakkı olup; bayiliğin alt türü olan tek satıcılık anlaşması⁷⁶, bu hak ile karakterize edilmektedir⁷⁷. Bu

⁷³ Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 50; Genç, **a.g.m.**, s. 148. Bağımlı tacir yardımcılarının mali bakımdan külfetli olduğu hakkında bkz. Arkan, **a.g.e.**, s. 195.

⁷⁴ Ancak, akaryakıt sağlayıcılarının şube olarak istasyon açmasına az da olsa rastlanmaktadır (Soysal, **a.g.e.**, s. 37).

⁷⁵ TDK yazım önerisi olarak bayi kelimesine ismin hallerine göre çekimlendiğinde araya kaynaştırma harfi kullanımını tercih ettiğinden; bu çalışma da söz konusu tercihe uyularak bu şekilde kullanıma yer verilecektir. (Çevirimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5377b0c6245173.27885003, 17.05.2014.

⁷⁶ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 10; aynı yönde Karauz, **a.g.e.**, s. 60. İsviçre ve Alman Hukukunda kimi yazarlarca tek satıcılık sözleşmesinin, bayilik sözleşmesinin bir alt türü olmadığı; aksine “özel bir türü” olduğu da ifade edilmektedir (Önür, **a.g.m.**, s. 2; Kırca, **a.g.e.**, N. 492, s. 89). Aynı yönde Özeriç, **a.g.e.**, s. 50 vd.; Dokutan, **a.g.e.**, s. 11.

⁷⁷ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 9; Dokutan, **a.g.e.**, s. 11; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 4; Şenol, **a.g.e.**, s. 8 ve 14; Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 27 vd. ve 57; Önür, **a.g.m.**, s. 2; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 835; Özeriç, **a.g.e.**, s. 50; Sanrı, **a.g.e.**, s. 12 vd.; Kırca, **a.g.e.**, N. 492, s. 89; Dokutan, **a.g.e.**, s. 4; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 17; Toksöz, **a.g.e.**, s. 22; Haluk Tandoğan, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler Özel Borç İlişkileri, C. I/1 Kendisine Özgü Yapısı Olan ve Karma Sözleşmeler, Satış ve Çeşitleri, Trampa, Bağışlama**, 6. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2008, s. 50; Haluk Tandoğan, “Tek Satıcılık Sözleşmesi”, **BATİDER, C. XI**, S. 4, İstanbul, 1982, s. 24; Nurkut İnan, “Tek Satıcılık Sözleşmesi ve Üçüncü Kişiler”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Aralık 1993, s. 58; Ercüment Erdem, “Tek Satıcılık Sözleşmesinde Denkleştirme Tazminatı (Müşteri Tazminatı)”, **Bilgi Toplumunda Hukuk: Prof. Dr. Ünal Tekinalp' a Armağan: Avrupa Hukuku, Uluslararası Ekonomi Hukuku, C.1**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2003, s. 94; Pınar Altınok Ormancı, “Tek Satıcılık Sözleşmesinde Müşteri Tazminatı İsviçre Federal

itibarla bayilik sözleşmesi, sözleşmenin yapısı itibariyle satıcı yararına tekel hakkı içermediğinden; tekel hakkı bu sözleşmenin niteliğinden kendiliğinden çıkarılamaz. Hâlbuki tek satıcılık sözleşmesinin asıl onu var eden özelliği, tekel hakkıdır⁷⁸. Bu nedenle tek satıcılık sözleşmesi için, bayiye (satıcıya) tekel hakkı verilen⁷⁹ bir bayilik sözleşmesi olduğu söylenebilecektir⁸⁰.

Mahkemesinin 22 Mayıs 2008 Tarihli Kararı (ATF 134 III 497 vd.) Üzerine Düşünceler”, AÜHFD, C. 58, S. 3, 2009, s. 468; Aziz Serkan Arslan, “Tek Satıcılık Sözleşmelerinin Rekabet Kanunu Çerçevesinde Değerlendirilmesi Ve Muafiyete Aykırı Tek Satıcılık Sözleşmelerine Uygulanacak Usul Hükümleri”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XII, S. 1-2, Ankara, 2008, s. 6 vd.; Caner Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesinin Karşılaştırılması”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi: Prof. Dr. Erhan Adal’ a Armağan**, C. VIII, S. 2, İstanbul, 2011, s. 758; Bahar Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s. 108.

Toksöz, tekel hakkının tek satıcılık sözleşmesinin zorunlu bir unsuru olduğunu; bu unsurun aynı zamanda tek satıcılık sözleşmesinin, bayilik sözleşmesinden ayırt edilmesine yaradığını belirtmiştir (Toksöz, **a.g.e.**, s. 24).

Yargıtay da verdiği bir kararda bayilik ve tek satıcılık arasındaki farkın bölge tahsisi olduğuna işaret etmiştir: “**Davacı, davalının bayisi iken başka firmaya da bayilik verildiği gerekçesiyle sözleşmenin haklı nedenle feshedildiğini iddia ederek, haksız rekabet nedeniyle kar mahrumiyetinden doğan maddi zararın tazmini için iş bu davayı açmış bulunmaktadır. Taraflar arasında varlığı kuşkusuz olan bayilik sözleşmesinde davacının dağıtım yapacağı bölgede tek bayi olacağına dair herhangi bir kararlaştırma olmadığı anlaşılmaktadır. Sözleşmenin, 13 üncü maddesinde "sözleşmenin taraflardan herhangi birinci ve tek taraflı olarak fesh edilmesi halinde, diğer tarafta herhangi bir hak talebinde bulunulamaz."** hükmü bulunmaktadır. Hal böyle olunca davacı sözleşmesi feshederek müspet zararının talep edemez. Mahkemece, davanın reddine karar verilmesi gerekirken, aksine düşüncelerle davanın kabulüne karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir.” {Y.13.HD, T.: 10.03.2010, 2010/1376 E., 2010/3012 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 15.03.2016}.

⁷⁸ Nitekim Yargıtay vermiş olduğu birçok kararında tek satıcılığın tekel hakkına vurgu yapmıştır: “...Öte yandan, münhasır lisans (tek satıcılık) sözleşmesi, yapımçı (sağlayıcı) ile tek satıcı (tek elden dağıtıcı) arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen, çerçeve niteliğinde ve sürekli bir sözleşme olup, yapımçı (bu davada davacı) ürünlerinin tamamını veya bir kısmını belirli bir bölgede tekele sahip olarak satmak üzere tek satıcıya (davada dava dışı ..... Limited Şirketi) bedeli karşılığında göndermeyi, buna karşılık tek satıcı da sözleşme konusu malları kendi adına ve hesabına satarak malların sürümünü arttırmak için faaliyette bulunmayı yüklenir. (Bak. Prof. Dr. Haluk Tandoğan, **Borçlar Hukuku, Özel Borç ilişkileri, C1/1, Ank. 1985, Sh. 27 vd.)...**” {Y.11.HD, T.: 09.11.2000, 2000/7381 E., 2000/8746 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 28.04.2015}.

Y.19.HD T.: 11.10.2001, 2001/2685 E., 2001/6382 K. (Çevirimiçi) http://www.kararevi.com/karars/708496_yargitay-19-hukuk-dairesi-e-2001-2685-k-2001-6382#.U3n9ntJ_uLg, 19.05.2014.

⁷⁹ Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz’da münhasırlık şu şekilde ifade edilmektedir: “...Alicuların satış yaptığı bölge veya müşteri grubunun münhasır olarak değerlendirilmesi için, o bölge veya müşteri grubuna sadece tek bir alıcının veya sadece sağlayıcının kendisinin aktif olarak satış yapması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, belirli bir bölgeye veya müşteri grubuna aktif olarak satış yapan teşebbüs sayısı iki veya daha fazla ise o bölge veya müşteri grubu artık münhasır değildir...” (**Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 10).

⁸⁰ Önür, **a.g.m.**, s. 2; Dokutan, **a.g.e.**, s. 11. Şenol, **a.g.e.**, s. 8; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 9, N. 33’ te belirtilen yazarlar; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 17.

Bir dağıtıcının, “tek satıcı” niteliğinde olduğunun tespiti için, onun belirli bir müşteri çevresine yönelik veya bölgede faaliyet göstermesi gerekse de bu, tek başına yeterli değildir. Zira “tekellik” kavramı için nasıl ki bir hak ifadesi kullanılıyorsa; bu hakkın ihlalinin de bir karşılığı veya yaptırımı; hakkı tanıyan tarafın da birtakım yükümlülükleri olmaktadır. Dolayısıyla sözleşmede tekel hakkı tanındığı durumlarda; sağlayıcı aynı sözleşme bölgesine başka dağıtıcı yerleştirip, şube açamayacağı gibi; sağlayıcının sözleşme bölgesinde doğrudan satış yapması da aksine anlaşma olmadıkça yasaktır⁸¹. Sağlayıcı, kendisine gelen alım taleplerini ve bu konudaki görüşmelerini tekel hakkı tanıdığı dağıtıcıya iletmeli ve müşterileri tekel hakkı tanınan dağıtıcı konusunda bilgilendirmelidir⁸². Sağlayıcının, sözleşme bölgesinde doğrudan satış hakkını saklı tutmadığı durumlarda ise tekel hakkı tanınan dağıtıcı lehine, belli bir miktar (provizyon şeklinde bir tazminat) ödeme yapması gerekir⁸³. Bu tazminat tekel hakkı ihlalinin bir sonucu olup; dağıtıcıya kazanç elde etme imkânının kısıtlanması dolayısıyla denkleme sağlamaktadır⁸⁴.

Bayilik sözleşmesinde, bayinin sağlayıcının mallarını kendi adına ve hesabına dağıtmayı üstlenerek, sağlayıcının dağıtım ağına dâhil olması yeterli olup; ayrıca bayi lehine tekel hakkı verilmesi gerekmemektedir (Toksöz, **a.g.e.**, s. 24; Karauz, **a.g.e.**, s. 63).

Bölge ve müşteri tahsisi, dağıtım sözleşmeleri arasında sadece tek satıcılık sözleşmesinin asli unsurudur (Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 6).

Doktrinde dağıtım sözleşmeleri, münhasır bölge ve müşteri kısıtlamaları içerip içermemesine göre basit veya münhasır dağıtım sözleşmeleri olarak iki kategoriye ayrılmaktadır (Bknz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 53 vd.; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 20 vd). Basit dağıtım sözleşmesinde, sağlayıcıdan ürün tedarik eden diğer dağıtıcılar, aynı bölge içerisinde ya da aynı müşteri çevresine aktif olarak faaliyet gösterebilecekleri gibi, bizzat sağlayıcının da bu bölge içinde ya da müşteri çevresine aktif satış yapabilmesi mümkündür (Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 20; Karauz, **a.g.e.**, s. 53). Bu ayrıma göre bayilik sözleşmesi, “basit dağıtım sözleşmeleri” kategorisindedir.

⁸¹ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 16 ve 92; Şenol, **a.g.e.**, s. 14 ve 72; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 18 vd. ve 76; Erdem, **a.g.m.**, s. 94; Tandoğan, **C.I/1**, s. 51; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 24; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 41; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 836; Önür, **a.g.m.**, s. 4 ve 14; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 267 ve 271; Özeriç, **a.g.e.**, s. 13; Toksöz, **a.g.e.**, s. 23; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 757 ve 764; Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 27; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 22; Özeriç, **a.g.e.**, s. 19; Sanrı, **a.g.e.**, s. 15.

⁸² Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 74 vd. ve N. 364; Önür, **a.g.m.**, s. 14.

⁸³ Yargıtay’ın kararına konu olan bir uyuşmazlıkta, dava konusu sözleşmede sağlayıcının, dağıtıcıdan başka şirketlere mal satmayacağı ve bayi oluşturmayacağı hususunda bir hüküm olmadığından, sözleşmenin niteliğinin esasında bayilik sözleşmesi olduğu anlaşılmaktadır. Yerel mahkeme, bu nedenle sağlayıcının sözleşme bölgesinde başka firmalara mal satabileceğine, bu nedenle bayinin zarar talep etme hakkı olmadığına hükmetmiştir. Fakat Yargıtay, sözleşmede tekel hakkı verilip verilmediğini incelenmeden, sanki tekel hakkı olmadan sözleşme yapılamazmış gibi tek satıcılık sözleşmesinin tanımından yola çıkarak yerel mahkemenin kararını bozmuştur. Fakat hüküm doğru olmasa da, tek satıcılık sözleşmesine ilişkin tespitler

Görüldüğü gibi tek satıcılık söz konusu olduğunda, sağlayıcının sürekli edim niteliğinde bir yapmama (kaçınma) borcu söz konusu olmakla birlikte; bu yükümlülüğün kapsamı yalnızca bir yapmama fiilinden ibaret değildir⁸⁵. Bunun dışında sağlayıcı, aynı zamanda tekel hakkı tanınan bölgede diğer dağıtıcılarının satış yapmaması için gerekli önlemleri de alarak bir yapma borcunu da ifa etmek zorundadır. Başka bir ifadeyle sağlayıcı, burada kendisinin doğrudan satış yapmayacağı taahhüdünün yanında; kendisinden mal satın alan üçüncü kişilerin de o bölgede satış yapmayacaklarını ve sözleşme bölgesinde sadece tekel hakkı tanıdığı dağıtıcıya mal teslim edeceğini taahhüt eder⁸⁶. Oysa bayilik sözleşmesinde sağlayıcı,

---

bakımından önemlidir: “...Mahkemece davalının davacı şirketten başka şirketlere mal satamayacağı, bayi oluşturmayacağı konusunda sözleşmede hüküm bulunmadığı gerekçesiyle davacının tazminat talebi reddedilmiştir. Oysa tek satıcılık sözleşmesiyle yapımçı (somut olayda davalı) mamullerin tamamının veya bir kısmını belirli bir bölgede inhisari olarak satmak üzere tek satıcıya gönderme yükümlülüğünü üstlenir. Diğer bir anlatımla yapımçının sözleşme bölgesinde tek satıcı dışında başka bir satıcıya mal göndermemesi bu sözleşmenin doğal sonucudur. Aksi kararlaştırılmadıkça davalının tek satıcı olan davacının sözleşme bölgesinde doğrudan satış yapma hakkına sahip değildir. Davalı bu hakkını saklı tutmadığına göre satış yapmama yükümlülüğünü ihlal eden davalıdan BK.nun bu 96 ncı maddesi uyarınca tazminat istenebilir...” {Y.19.HD, T.: 11.10.2001, 2001/2685 E., 2001/6382 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 28.04.2015}.

⁸⁴ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 96 vd.; Tandoğan, **C.I/1**, s. 51; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 25 vd. Fakat bazı yazarlarca, bu tazminat hakkının sözleşmede açıkça kararlaştırılması gerektiği; aksi takdirde tek satıcının böyle bir hakkı doğmayacağı ifade edilmiştir (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 75; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 67 vd. ve 78; Önür, **a.g.m.**, s. 14).

⁸⁵ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 18 vd. ve 72; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 94; Erdem, **a.g.m.**, s. 94; Tandoğan, **C.I/1**, s. 50; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 24; Önür, **a.g.m.**, s. 14; Şenol, **a.g.e.**, s. 72.

⁸⁶ Türk Hukuku’nda, sağlayıcının bir kaçınma yükümlülüğünün (sınırlı bölge koruması sağlayan/basit tekel hakkı) yanında, diğer dağıtıcılarının da tek satıcıya bırakılan sözleşme bölgesinde satış yapmalarını sağlamak için gerekli tüm önlemleri almak ve diğer dağıtıcıları ile olan sözleşmelerinde de daha önce tanıdığı tekel bölgesine dair yapmama yükümlükleri öngörmekle yükümlü (güçlendirilmiş tekel hakkı) olduğu görüşü hâkimdir. Aksinin kabulü halinde, tek satıcıya tekel hakkı tanınması büyük ölçüde anlamını yitirecektir (Şenol, **a.g.e.**, s. 14 ve 72; Karauz, **a.g.e.**, s. 54 vd.; Toksöz, **a.g.e.**, s. 23; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 837 vd.; Erdem, **a.g.m.**, s. 94; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 17 ve 94 vd.; Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 27; Tandoğan, **C.I/1**, s. 50; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 24 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 19; Sanrı, **a.g.e.**, s. 15; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 76; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 22). Bulur ise tek satıcılık sözleşmesinde mutlak tekel olduğu görüşündedir (Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 758).

Toksöz, güçlendirilmiş tekel hakkı olarak sınıflandırılan tekel hakkının bu türünü mutlak tekel hakkı olarak isimlendirmiştir (Toksöz, **a.g.e.**, s. 24).

Ancak mutlak tekel hakkında, sağlayıcı, dağıtıcılarına tekel hakkı tanınan bölge veya müşteri çevresine satış yapmalarını yasaklamaktan başka, kendi dağıtım politikası sonucu olarak, dağıtıcılarından ve özellikle onların müşterilerinden söz konusu yasağa uygun hareket etmelerini temin edecek tedbirleri alma yükümlülüğü yüklemiştir. Bölge korumalarının derecelerine göre sınıflandırılması hakkında ayrıca bknz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 54 vd.; Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 11 vd.; İnan, **a.g.m.**, s. 58; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 39 vd.; Şenol,

sözleşme bölgesine birden fazla bayi yerleştirebileceği gibi, bu bayilere mal gönderebilir veya sözleşme bölgesinde bizzat satış yapabilir⁸⁷.

Bayilik sözleşmesi kullanılan birçok sektörde, genellikle bayiye belirli bir bölge tahsis edilmekte ya da müşteri çevresi belirlenmekte ve böylece dağıtıcılara tek satıcı niteliği verilmektedir. Ancak akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde ise dağıtıcı olan bayiye bir bölge tahsis edilmemekte⁸⁸, aksine istasyon dışında satış genellikle yasaklanmakta ve hatta akaryakıt sağlayıcısına istediği yere yeni bayilikler verme yetkisi tanınmaktadır⁸⁹.

Öte taraftan akaryakıt bayisine herhangi bir bölge tahsisi olmadığı gibi müşteri çevresi de özgülenmemekte⁹⁰, fakat satış yapılabilecek kişiler bakımından sınırlamalar getirilmektedir⁹¹. Söz konusu müşteri sınırlamaları ise rakip şirketlere,

---

a.g.e., s. 73 vd.; Özeriç, a.g.e., s. 19; Sanrı, a.g.e., s. 13; Erdem, a.g.m., s. 94; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 468; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 9 vd.

Yargıtay’ın kararlarındaysa tek satıcılık sözleşmesinde basit tekel hakkının kabul edildiği görülmekle birlikte {Y.19.HD T.: 11.10.2001, 2001/2685 E., 2001/6382 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 19.05.2014}, güçlendirilmiş tekel hakkının bulunup bulunmadığına yönelik bir hükme rastlanılmamıştır.

⁸⁷ Şenol, a.g.e., s. 14 ve 71.

⁸⁸ Rekabet Kurulu da bir kararında, akaryakıt bayisine tekel hakkı tanınmadığını ifade etmektedir: “...Akaryakıt piyasasının yapısı itibarıyla, bir bayiye müşteri veya bölge tahsis etme konusunda güçlükler bulunmakta ve dağıtım şirketleri böyle bir tahsisat yapmamaktadırlar. Şöyle ki; istasyonda yapılan satışlar için herhangi bir bölge veya müşteri ayrımı imkansızken, istasyon dışında satış yapmak üzere bir bölgeye birden fazla istasyonsuz bayilik verilmektedir...” {RKK, T.: 15.11.2006, DS: 2006-1-22, KS: 06-84/1059-306 (Çevirimiçi)

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar1809.pdf>, 29.04.2015}.

⁸⁹ İbrahim Yılmaz Aslan/Emre Önal, **Türk Akaryakıt Sektöründe Rekabet Yasaklarından Doğan Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Bursa, Ekin Yayınevi, 2011, s. 5; Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 206.

⁹⁰ Başka bir deyişle satışların kimlere yapılacağı sınırlanmakta; ancak sözleşmelerde herhangi bir bölge veya müşteri tahsisi yapılmamaktadır (Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 245).

Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde akaryakıt bayisine bir bölge tahsis edilmediği şu şekilde ifade edilmiştir: “*SATIŞ SERBESTİSİ- Madde 22: İşbu sözleşmenin akdedilmiş olması, PO’nun, satış yerinin hemen civarı da dahil olmak üzere, o mahal veya bölgede bizzat veya başkaları vasıtasıyla kendi mallarını satmak, satış yeri açmak ve işletmek hakkına hanel vermeyeceği gibi, BAYİ’ye de PO’nun bu kabil faaliyetlerine müdahale etmek veya PO’dan zarar ziyan vesaire talep etmek hakkını bahşetmez.*” (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 16.03.2016.

Örnek başka bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde ise benzer bir şekilde şu ifade yer almaktadır: “*BAYİ, işbu sözleşmenin, yörede kendisine herhangi bir inhisar hakkı tanımadığını da kabul eder.*”

(Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 29.07.2014.

⁹¹ Bu sınırlamalar ise 4054 Sayılı Kanun md. 4/f hükmü uyarınca “...mal veya hizmetin tekrar arzına ilişkin şartların ileri sürülmesi” niteliği taşıdığından, rekabeti sınırlayıcı bir yükümlülük

onların bayilerine veya serbest satıcılara ve akaryakıt sağlayıcısının diğer bayilerine satılması ile ilgili olup⁹²; esasen bu yükümlülükler PPK' nın akaryakıt bayilerine öngördüğü tek elden satın alma yükümlülüğünden⁹³ kaynaklanmaktadır.

Bu noktada PPK'dan kaynaklanan kilometre tahdidinin ise akaryakıt istasyonuna kanundan doğan bir bölge tahsisi sağlayıp sağlamadığı akla gelebilecektir⁹⁴. Kilometre tahdidi uyarınca 01.01.2005 tarihinden sonra inşa edilen akaryakıt istasyonlarının işletilmesi için aranan istasyonlu bayilik lisansları PPK md. 8/4 gereğince⁹⁵; lisansa işlenecek istasyonun ancak kanunun öngördüğü coğrafi sınırlarda olduğu kanıtlandığı takdirde verilmektedir. Dolayısıyla istasyon ister acente ister bayi ya da tek satıcı statüsünde olsun, PPK ile çizilen bir coğrafi sınır içinde olmak zorundadır. Hatta bu sınırlar içinde sözleşme tarafı olan akaryakıt sağlayıcısının yanında, sözleşme dışı sağlayıcılar da bir istasyon açamayacaklardır. Bu durum, sözleşmeden değilse de, kanundan doğan bir coğrafi sınır bulunup bulunmadığını düşündürmektedir.

---

olarak kabul edilmektedir (Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 203; Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 4). Bu hususun Rekabet Hukuku bakımından sonuçları için bkz. aş. §4 /III/A/2.

⁹² Örneğin bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin "Satılacak ürünler" başlıklı maddesinde aynen şu ifade yer almaktadır: *"..Bayi, şirketten temin ettiği akaryakıt ürünlerini münhasıran son kullanıcılara (motorlu araçlar, nakliyeciler, birlikleri, şantiyeler, fabrikalar v.b.) satacak ve her ne sebeple olursa olsun gerek şirketin, gerekse bir başka dağıtım şirketinin bayisine satmayacaktır. Bayi bu yükümlülüğün, işbu sözleşmedeki bir taahhüdü olmasının yanı sıra, yürürlükteki mevzuat gereği yasal bir zorunluluk olduğunu bilmektedir..."*

⁹³ PPK' da düzenlenen bayinin, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde yer alan tek elden satın alma yükümlülüğü nedeniyle özel hukuk alanından farklı anlamda kullanıldığı bazı yazarlarca savunulmuştur (Seren Yıldız Öztürk/Selim Yıldız/Tuba Yıldız Enes, **Akaryakıt ve LPG Hukuku**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s. 28).

Tek elden satın alma yükümlülüğü için bkz. aş. §2/ I./D.

⁹⁴ 5015 sayılı PPK' nın md. 2'de yer alan tanım ve kısaltmalara göre kilometre tahdidi *"Şehir içi veya şehirlerarası trafiğe açık yollarda aynı istikamette iki akaryakıt istasyonu arasındaki, Kurul tarafından çıkarılacak yönetmelikte belirlenecek asgari mesafeyi"* ifade etmektedir.

Akaryakıt ve LPG istasyonları arasında asgari mesafe kısıtlaması uygulaması, ilk olarak 19.06.1996 tarihinde yayımlanan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Tebliği ile başlamıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bu uygulamayı 11.09.1996 ve 14.06.1997 tarihinde yayımladığı tebliğlerle sürdürmüştür. Kanun'un kilometre tahdidine ilişkin hükmüne istinaden konu son olarak Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği md. 45' te düzenlenmiştir. Bu maddenin 01.01.2005 tarihinde yürürlüğe girmesiyle 14.06.1997 tarihli Tebliğ de yürürlükten kalkmıştır. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu ve petrolle ilgili piyasa mevzuatı ile birlikte, akaryakıt ve LPG istasyonları arasında ne kadar mesafe olacağı konusu da gündeme gelmiştir.

Kilometre tahdidi için ayrıca bkz. Yıldız Öztürk/ Yıldız/Yıldız Enes, **Akaryakıt ve LPG Hukuku**, s. 103 vd.

⁹⁵ PPK md 8/4 : *"Akaryakıt ve LPG istasyonları arasındaki mesafeler, aynı yönde olmak üzere, şehirlerarası yollarda on kilometreden, şehir içi yollarda bir kilometreden az olmamak üzere Kurul tarafından çıkarılacak ve 1.1.2005 tarihinde yürürlüğe girecek yönetmelikle düzenlenir."*

Üstelik yine mevzuatta⁹⁶, akaryakıt bayisinin PPK, RKHK ve sair ilgili mevzuata aykırı olmamak kaydıyla istasyon dışı satış yapabileceğine ilişkin hükümlerin yer alması, akaryakıt istasyonunun coğrafi sınırlarının olmasının tekel hakkı vermediğini göstermektedir. Nitekim bir akaryakıt bayisinin tekel hakkına sahip olması ihtimalinde, bölgesi dışına çıkıp; başka bir istasyonun bölgesinde satış yapabilmesi mümkün olmaması gerekir. Hâlbuki sözleşmelerde istasyon dışı satış öngörüldüğü hallerde bunun bir sınırının çizildiğine -yani sadece kendi kilometresi alanında istasyon dışı satış yapılabileceği düzenlemesine- rastlanmaz. Keza kilometre tahdidi uygulaması da, belirtilen sınırlar içinde yalnızca başka istasyon kurulmayacağına ilişkindir. Yoksa akaryakıt bayisinin satış yapacağı bölgenin belirlenmesi veya ona satış bölgesi özgülenmesine yönelik değildir.

Kaldı ki tekel hakkı tanındığında, bu hakkın sağlayıcı tarafından ihlal edilerek sözleşme bölgesinde satış yapılması halinde; aksi öngörülmediği sürece, dağıtıcı ücrete hak kazanmaktadır. Hâlbuki akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde kimi zaman “*Bayi, işbu sözleşmede, yörede kendisine herhangi bir inhisar hakkı tanınmadığını da kabul eder.*” demekle açıkça, kimi zaman da “*o yörede rekabetin devam edeceği ve bundan dolayı istasyonun bir hakkı doğmayacağı*” ifade edilerek dolaylı olarak tekel hakkının olmadığı düzenlemelerine yer verilir. Böylelikle akaryakıt bayisinin tekel hakkı olmadığına açıkça ortaya konulması amaçlanır.

2. Değerlendirme ve Sonuç

Kilometre tahdidi belirli sınırlar içinde hangi akaryakıt sağlayıcısına ait olursa olsun başka istasyon kurulamayacağına ilişkin mevzuattan kaynaklanan bir sınırlamadan ibaret olup; akaryakıt bayilerine tekel hakkı bahsetmez. Zira ilgili mevzuatta ayrıca istasyon dışı satış yapabileceğine ilişkin hükümlerin de yer alması, akaryakıt istasyonunun coğrafi sınırlarının olmasının bayiye tekel hakkı tanındığı anlamına gelmediğini göstermektedir. Diğer taraftan kimi zaman bu sınırlamanın

⁹⁶ Nitekim PPK md. 8/3’ göre, akaryakıt istasyonlarının, istasyon dışında “...gerekli tedbirleri alarak tarım sektörünün ihtiyaçları için tanker ve köy pompası vasıtasıyla LPG hariç akaryakıt satışı” yapabilmesi mümkündür.

Yine aynı şekilde, 25495 sayılı Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği md. 38/b uyarınca bayilik lisansı sahipleri “*Fabrika, şantiye, nakliye filosu işletmeleri ve benzeri kendi ihtiyaçları için depolama imkânı ve kendi araçlarına akaryakıt ikmal kapasitesi olan yerler*” e akaryakıt ikmal yapabilecektir.

kaldırılması gündeme gelmektedir⁹⁷. Ancak akaryakıt bayisine, tekel hakkı zaten tanınmadığı için coğrafi sınır kaldırıldığı zaman da sözleşmenin niteliği etkilenmeyecektir.

Bu itibarla, akaryakıt sektöründe, sağlayıcıların istediği yerde bayilik verebileceğine dair tanınan yetkilerin tüm sözleşmelerde olması, buna karşılık mevzuatın izin verdiği ölçüde yapılabilen istasyon dışı satışlara izin verilmesi ve kilometre tahdidinin sözleşme niteliğine etki etmemesi sebebiyle, sözleşmenin tek satıcılık değil, bayilik niteliğini haiz olduğu kabul edilmelidir⁹⁸.

Böylelikle Türkiye’de akaryakıtı tüketiciye ulaştıran istasyonların sağlayıcı ile olan ilişkisi bakımından üçe ayrıldığını söyleyebiliriz⁹⁹:

- 1- Sağlayıcıların kendi çalıştırdığı istasyonlar (Sağlayıcının şube veya yavru şirketler aracılığıyla doğrudan satış yapması);
- 2- Sağlayıcıların acentelik verdiği istasyonlar;
- 3- Sağlayıcıların tek elden satın alma sözleşmesi yaptığı bayilerin çalıştığı istasyonlar.

Fakat dağıtım sözleşmelerinden bayilik, franchising ve tek satıcılık sözleşmeleri, atipik sözleşme olduklarından birbirlerinden ve kanunda düzenlenen acentelik sözleşmesinden ayırt edilmeleri oldukça önemlidir. Nitekim bahis konusu atipik sözleşmeler ticari ve ekonomik hayatın meydana getirdiği dağıtım sözleşmeleri olmaları nedeniyle, kendilerine has özellikleri olmakla beraber; birbirlerine bir hayli benzemektedirler. Bu sebeptendir ki, tez konusu olan akaryakıt sektöründe en çok tercih edilen dağıtım sistemi olan bayiliğin, diğerleriyle ortak özellikleri ve sınırlarının net olarak belirlenmesi gereğiyle aşağıda önce akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin temel özellikleri incelendikten sonra; bayiliğin benzer sözleşmelerle

⁹⁷ (Çevirimiçi) <http://www.petroturk.com/HaberGoster.aspx?id=3923&haber=Kilometre-tahdidi-kalkiyor>, 17.05.2014.

⁹⁸ Aynı yönde Karauz, **a.g.e.**, s. 89.

Aslan, her ne kadar akaryakıt sektöründe bayilik sözleşmelerinde bölge tahsis edilmediğini, aksine sağlayıcı şirketlere istediği yere yeni bayilikler atama yetkisi tanıdığını belirtmişse de (Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 207; Aynı yönde Karauz, **a.g.e.**, s. 89); aynı eserinde “*çoğu istasyonun tek satıcı mahiyetine sahip olan bağımsız işletmeler (bayi)*” tarafından işletildiğini de ifade etmiştir (Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 199).

⁹⁹ Soysal, **a.g.e.**, s. 37.

farkları ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Böylece sektörün tüketiciye ulaşımını sağlayan sistemler ele alınarak, akaryakıt istasyonu bayilik ağının yapısı ortaya çıkarılacaktır.

IV. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Dünyadaki ve Türkiye'deki Tarihi Gelişimi

A.B.D. pazarında 1930 yılına kadar çok az sayıda bağımsız akaryakıt istasyonu bulunmakta iken; petrol şirketleri çoğunlukla akaryakıt istasyonlarının da sahibidir. Bir süre sonra az sayıdaki bağımsız akaryakıt istasyonu işleticilerinin fiyat kırmasıyla petrol şirketlerinin sahibi oldukları akaryakıt istasyonlarındaki satışlar azalmaya başlamıştır. Petrol şirketlerinin ülkenin farklı bölgelerinde kabul edilebilecek fiyatları saptayamamaları nedeniyle zarar etmeye başlamasıyla, başta Oil of India Şirketi olmak üzere birçok petrol şirketi, sahibi oldukları benzin istasyonlarını mali yönden bağımsız kişilere imtiyaz hakkı vererek kullandırmaya yönelir. İmtiyaz alanlar ise satış fiyatlarını kendileri belirleyerek işleri kendileri yönetirler. Petrol şirketleri de kârın artmasından dolayı memnun olunca, bu şekilde A.B.D.'de petrol şirketlerinin kendi işlettikleri akaryakıt istasyonlarının sayısının ileriki yıllarda son derece azaldığı görülür¹⁰⁰.

Türkiye'de ise petrolün nihai tüketiciye ilk arzı; petrol ve petrol ürünleri satın almak, ithal etmek ve ülkenin çeşitli yerlerinde stoklar oluşturup pazarlamasını yapmak amacıyla 1941 yılında devlet tarafından Petrol Ofisi'nin kurulması ile başlar¹⁰¹. Bu gelişmenin ardından 1954 yılında, 6329 Sayılı Petrol Kanunu¹⁰² kabul edilmiş ve bu kanun ile petrol arama, araştırma vb. konuları ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Ancak söz konusu kanunda, petrolün tüketiciye hangi dağıtım ağıyla arz edileceği ile ilgili herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

¹⁰⁰ Topçu, a.g.e., s. 8; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 25 vd. ve 27 vd. Yazarlar, eserlerinde esasında franchise sözleşmesinin tarihi gelişimini anlatmaktadır. Franchise sözleşmesinin doğumu ilk başta malların satış imtiyazının verilmesiyle başlasa da; zaman içinde ürün (mal) franchisingi nitelendirilmesinde dahi hizmet unsurunun varlığı zorunlu görülmeye başlanmıştır. Bu yüzden hizmet unsuru olmayan ve sadece malların satışını amaçlayan sözleşmeler, ürün franchisingi ve bayilik sözleşmelerinin ortak tarihsel sürecidir. Ürün franchisinginin tek satıcılık ve bayilik sözleşmesinden farkları için ayrıca bkz. aş. §3 / I./ G./N. 365.

¹⁰¹ <http://www.poas.com.tr/>, (Çevirimiçi) 27.04.2014.

¹⁰² 16 Mart 1954 tarihli ve 8659 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Akaryakıt sektöründe dağıtım ağına ilişkin ilk düzenlemeyi barındıran Petrol Piyasası Kanunu'nun (PPK) 2003 yılındaki kabulüne değin; Türkiye'deki akaryakıt istasyonları Avrupa'daki sistemlere paralel ve sektörün dinamiklerine uyumlu olan birtakım dağıtım araçları seçip kullanmıştır. Tercih edilen bu dağıtım sistemleri, 2003 yılına kadar sektörü nihai tüketiciye ulaştırmış ve adeta akaryakıt sektörünün olmazsa olmaz birimleri haline gelmiştir. Ancak daha çok bayilik sistemi ve kimi zaman da acentelik sistemi üzerine kurulan bu sektör, uzun yıllar kanuni bir düzenlemenin eksikliği içinde kalmıştır¹⁰³. 2003 yılında ise petrol piyasasını farklı faaliyet dallarına ayırma ve bu tür bir piyasada petrolü kullanıcılara güvenli ve ekonomik olarak sunma hedefiyle hazırlanan PPK¹⁰⁴, enerji piyasalarında rekabet ortamını yaratma ve Türk Hukuku'nu Avrupa Birliği yasaları ile uyumlaştırma çabalarının bir sonucu olarak kabul edilmiştir¹⁰⁵. Söz konusu kanun, petrol piyasası faaliyetlerinin şeffaf, eşitlikçi ve istikrarlı biçimde sürdürülmesini ve ham petrol, akaryakıt ve petrol ürünlerinin kullanıcılara güvenilir, ekonomik ve rekabetçi bir ortamda ulaştırılmasını sağlamayı amaçlarken; tüm petrol piyasası faaliyetleri ile bu faaliyetlere ilişkin düzenleme, yönlendirme, gözetim ve denetlenme işlerini kapsamaktadır¹⁰⁶. Tüm bunların yanı sıra petrol ve ürünlerini, tüketiciye ulaştıran dağıtım sistemine de yine bu kanunda yer verilmiştir.

V. Bayilik Sözleşmesi ve Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Tanımları

¹⁰³ Genel olarak enerji sektörünün, özelde ise petrol ve akaryakıt sektörünün regülasyonu ülkemizde oldukça yenidir. Özel mevzuat oluşturulmadan önce piyasadaki uyuşmazlıklar, genel hükümler uyarınca çözülmekte idi (Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 198).

¹⁰⁴ 20.12.2003 tarih ve 25322 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁰⁵ 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu Genel Gereğesi, (Çevirimiçi) <http://www.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0691.pdf>, 31.12.2014, s. 2.

¹⁰⁶ Bu noktada, "petrol piyasası faaliyetleri" ile "petrol faaliyetleri" arasında bir ayırım yapılmaktadır. Buna göre, Petrol Piyasası Kanunu, ithalat, ihracat, rafinericilik, işleme, depolama, iletim, ihrakiye¹⁰⁶, taşıma, dağıtım ve bayilik gibi petrol piyasası faaliyetlerini düzenlemektedir; Petrol Kanunu ise arama, keşif ve üretim gibi petrol faaliyetlerini düzenlemektedir. Bununla birlikte petrol depolama, nakliye ve satış işlemleri, doğrudan doğruya tüketiciye perakende olarak veya dağıtım şirketleri tarafından satış amaçlı olarak yapılıyorsa "petrol piyasası faaliyeti"; bu amaçla yapılmıyorsa "petrol faaliyeti" olarak kabul edilmektedir {Zeynep Çakmak/Çağdaş Evrim Ergün, "Petrol Piyasası Kanunu", (Çevirimiçi) http://www.cakmak.av.tr/articles/Oil_Gas/Petrol%20Piyasasi%20Kanunu%20The%20Petroleum%20Market%20Law.pdf, 28.04.2014, s. 1 vd.}.

PPK'nın en önemli amacının kaçak akaryakıtı önleyip piyasayı denetim altına almak olduğu da unutulmamalıdır (Akkan, **a.g.m.**, s. 7).

A. Bayilik Sözleşmesinin Tanımı

Bilimsel eserlere ve yargı kararlarına bakıldığında, bayilik sözleşmesinin değil; fakat sıklıkla bayilik sözleşmesinin bir alt türü olan tek satıcılık sözleşmesinin (münhasır bayilik sözleşmesi) tanımına yer verildiği görülmektedir.

Yargıtay birçok kararında tek satıcılık sözleşmesinin tanımına yer vermesine rağmen¹⁰⁷; henüz Yargıtay kararlarında, bayilik sözleşmesine yönelik bir tanıma rastlanmamaktadır.

Rekabet Kurumu tarafından hazırlanan, kanunlarda düzenlenmeyen ve karıştırılan kavramların tanımlarının yer aldığı “Rekabet Terimleri Sözlüğü”nde¹⁰⁸ verilen tanıma göre bayi “Bir ürünü sağlayıcıdan alıp ara ya da nihai tüketicilere toptan veya perakende olarak ulaştıran araçları ifade etmektedir.”¹⁰⁹. Ne var ki, sözleşmenin daha çok ticari yönünün ele alındığı bu tanımdan da bayilik sözleşmesinin unsurlarını içeren bir tanım çıkarmak mümkün olmamaktadır.

Doktrinde ise bayilik sözleşmesine ilişkin farklı tanımlar verildiği görülmektedir.

¹⁰⁷ Yargıtay, birçok kararında Tandoğan ve İşgüzar’ın tek satıcılık sözleşmesi için verdiği tanımlara atıf yapmaktadır: “...Tek satıcılık sözleşmesi, yapımıcı ile tek satıcı arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen çerçeve niteliğinde öyle bir sözleşmedir ki, bununla yapımıcı, mamullerinin tamamını veya bir kısmını belirli bir bölgede tekele sahip olarak satmak üzere tek satıcıya bedeli karşılığında göndermeyi, buna karşılık tek satıcı da, sözleşme konusu malları kendi adına ve hesabına satarak bu malların sürümünü arttırmak için faaliyette bulunma yükümlülüğünü üstlenir. Tek satıcılık sözleşmelerinde tek satıcının asgari alım, sürümü arttırmak için faaliyette bulunma, bilgi verme, müşteri hizmetlerini yerine getirme, yapımıcının menfaatlerini koruma, sır saklama, rekabet yasağı gibi yükümlülükleri bulunmaktadır (Tandoğan Haluk, Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, c:1, Ankara, 1985, s:27-28, 42vd., İşgüzar Hasan, Tek Satıcılık Sözleşmesi, Ankara, 1989, s:14, 61-69 vd.)...” {YHGK, T.: 23.11.2011, 2011/11-552 E., 2011/686 K.}. Ayrıca bkz. Y.11.HD, T.: 25.06.1992, 1990/8223 E., 1992/7964 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 10.02.2015.

¹⁰⁸ İlk baskısı 2009 yılında çıkan bu sözlüğün temel amacı, tarihsel olarak Batı dillerinde geliştirilmiş olan rekabet hukuku terim ve kavramlarının Türkçe karşılıklarının ve açıklamalarının derlenmesi, terminolojinin yeknesaklaştırılması ve geliştirilmesi olmuştur. Ülkemiz ekonomik hayatında önemi giderek artan rekabet hukuku ve politikasının kamuoyu tarafından doğru bir şekilde anlaşılacak benimsenmesi ve sağlıklı bir şekilde uygulanması açısından bu sözlük atılmış önemli bir adımdır (Rekabet Kurumu, **Rekabet Terimleri Sözlüğü**, 5. Baskı, Ankara, Nisan 2014, (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGenel+%C4%B0%C3%A7erik%2fsozluk%2fRekabet+Terimleri+S%C3%B6zl%C4%9F%C3%BC+5.Bask%C4%B1.pdf>, 05.03.2015, s. iv-v).

¹⁰⁹ Rekabet Kurumu, **Rekabet Terimleri Sözlüğü**, s. 67.

Şenol, bayilik sözleşmesini şu şekilde tanımlamaktadır: “*Bayilik sözleşmesi çerçeve niteliğinde, sürekli öyle bir sözleşmedir ki, üretici malların tamamını veya bir kısmını belli bir bölgede satmak üzere bayiye göndermeyi, buna karşılık olarak bayi de, üreticinin dağıtım ağına dâhil olarak sözleşme konusu mal veya hizmeti kendi adına ve hesabına satmak ve bu mal ile hizmetlerin sürümünü arttıracak faaliyetlerde bulunmayı üstlenir.*”¹¹⁰. Ancak yazarın verdiği tanıma katılmak güçtür. Zira belli bir bölgede ifadesinin tek satıcılığı karakterize eden bir özellik olduğunu ve onu bayilikten ayıran en önemli farkın bu olduğunu belirttikten sonra; bayiliğin tanımına bu ifadeleri eklemek mümkün değildir¹¹¹.

Dokutan da eserinde bayi için, “*kendi adına ve hesabına satmak üzere ilgili malların sağlayıcısı ile sürekli bir ilişki içerisinde bulunan bağımsız bir satıcı*” tanımını vermiştir¹¹².

Karauz’a göre bayilik sözleşmesi, “*... bayinin çerçeve sözleşme gereğince belirli bir süre zarfında sürekli olarak kendi adına ve hesabına satış yaptığı, aynı zamanda üreticinin satış organizasyonuna dâhil olduğu ve satım konu malların sürümünü arttırıcı faaliyetlerde bulunduğu sözleşmedir.*”¹¹³.

Demir Gökyayla ise sözleşmenin süjesi olan bayinin, “*kendi adına ve hesabına malları dağıtmayı ve sürümlerini arttırmayı sürekli olarak üstlenen bağımsız işletmeci*” olduğunu ifade etmiştir¹¹⁴.

Bayilik sözleşmeleri; İsviçre Hukuku’nda da¹¹⁵ yasal bir düzenlemeye tabi olmayıp; atipik sözleşme olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte Alman Hukuku tarafından da kabul gören ve Alman Federal Mahkemesi’ nin bir kararında da yer

¹¹⁰ Şenol, **a.g.e.**, s. 11.

¹¹¹ Nitekim bu ifade ile yazar, tek satıcı ile bayiliğin farkı konusundaki kendi görüşü ile de çelişmektedir (Bknz. Şenol, **a.g.e.**, s. 8).

Zira bir dağıtım sözleşmesinin, bayilik sözleşmesi olarak kabul edilmesi için, bayinin belli bir bölgede (tekel hakkı) faaliyet göstermesi aranmaz. Hatta bayinin, tek satıcının gibi tekel hakkının olmadığına yönelik bir tartışma da yoktur (Bknz. yuk. §1 /III./B.).

¹¹² Dokutan, **a.g.e.**, s. 3.

¹¹³ Karauz, **a.g.e.**, s. 63.

¹¹⁴ Yazar, aynı zamanda bayinin, kendi adı ve hesabına ürünler satın alarak, bunları tekrar satan kişilerle uzun süreli bir sözleşme temeline dayandığını ve böylece sadece sağlayıcısının mallarını alıp satmaktan çok, onun dağıtım sistemine dâhil olduğunu belirtmiştir (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 8).

¹¹⁵ Şenol, **a.g.e.**, s. 9.

alan¹¹⁶ tanıma göre “*Bayilik sözleşmesi sürekli nitelikte öyle bir sözleşmedir ki; bu sözleşmeyle taraflardan biri (bayi), diğer tarafın (üretici ya da sağlayıcı) mallarını kendi adına ve kendi hesabına dağıtmayı üstlenir ve bu suretle sağlayıcının dağıtım örgütüne dâhil olur.*”.

B. Mevzuat ve Doktrinde Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesi Tanımı

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine ilişkin olarak da farklı tanımlar bulunduğu görülmektedir.

PPK md. 2’de bayinin (akaryakıt bayisinin) “*Bayilik faaliyeti için gerekli donanımına sahip gerçek ve tüzel kişileri*” ifade ettiği belirtilmişse de; tanımdan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin tanımını çıkarmak mümkün değildir. Keza md. 2/10’ da da “*Bayilik*” in “*Karşılıklı yükümlülüklerin ekinde fizibilite olan bir sözleşmeye bağlanarak akaryakıt dağıtım şirketleri tarafından gerçek ve tüzel kişilere akaryakıtın kullanıcılara ikmalî yetkisi verilmesi işlemi*” ifade ettiğini hüküm altına alan kanun koyucunun, akaryakıt piyasasındaki bayilik sözleşmesi tanımıyla değil, daha çok bayilik faaliyetine ilişkin sınırlı bir tanımla yetindiği görülür.

Keza Yargıtay da sözleşmenin tüm unsurlarına yer vermekten kaçınarak akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için “*Akaryakıt bayilik sözleşmesi, akaryakıt dağıtım şirketiyle bayi arasında akdedilen,(akdedilen) dağıtım şirketinin akaryakıt ürünleri temin etmeyi, bayiinin de bunları satmayı taahhüt ettiği, rızai ve tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdendir.*” tanımını vermiştir¹¹⁷.

Serozan tarafından ise “akaryakıt istasyonu sözleşmesi”, “*Bir taşınmaz maliki veya kiracısı ile akaryakıt satıcısının (petrol şirketi) taşınmazın üstünde akaryakıt istasyonunu (pompaları vb.) kuracak, işletme sahibine kendi petrol ürünlerini düzenli biçimde yollayıp teslim edecek ve bu arada işletme sahibini krediyle destekleyecektir.*”

¹¹⁶ {BGH BGHZ 29, s. 83-87; BGH BGHZ 34, SÇ 282-285; BGH BGHZ 54, s. 338-342; BGH NJW-RR 2003, s. 98-99 (Naklen: Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 8; Şenol, **a.g.e.** s. 9 vd.; Önur, **a.g.m.**, s. 2)}.

¹¹⁷ Y.14.HD, T.: 01.02.2010, 2010/12797 E., 2011/988 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 10.02.2015.

Buna karşılık işletme sahibi de akaryakıt istasyonunu petrol şirketinin koyduğu kurallara göre düzenli biçimde işletecek ve sadece o şirketin ürünlerini satacaktır.” olarak tanımlanmıştır¹¹⁸.

Büyükay ve Doğan’ a göre ise “akaryakıt bayilik sözleşmesi”, “*akaryakıt dağıtım şirketi ile bayi arasında akdedilen, dağıtım şirketinin akaryakıt ürünlerini temin etmeyi, bayinin de bunları satmayı taahhüt ettiği, rızai ve tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir.*”¹¹⁹.

C. Görüşlerin Değerlendirilmesi ve Sonuç

Bayilik sözleşmesinin tanımına ulaşmaya çalışırken; özellikle Türk doktrininde, Yargıtay ve Rekabet Kurulu kararlarında daha çok yer verilen tek satıcılık sözleşmesinin tanımından başlanmasında fayda vardır. İşgüzarca tek satıcılık sözleşmesi aşağıdaki gibi tanımlanmıştır¹²⁰:

“Tek satıcılık sözleşmesi, üretici ile tek satıcı arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen çerçeve niteliğinde, sürekli öyle bir sözleşmedir ki, bununla yapımçı mamüllerin tamamını veya bir kısmını belirli bir bölgede inhisari olarak satmak üzere tek satıcıya göndermeyi, buna karşılık olarak tek satıcı da, sözleşme konusu mal veya hizmeti kendi adına ve hesabına satmak ve sürümünü arttıracak faaliyetlerde bulunma yükümlülüğünü üstlenir.”¹²¹

¹¹⁸ Rona Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm: Temel Kavramlar, Kaynaklar Ve İlkeler Atipik Sözleşmeler, Satım, Trampa, Bağışlama Uygulama Çalışmalar**, 2. Bası, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2006, s. 86. Ancak yazarın verdiği tanım her akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için geçerli, genel bir tanım değildir. Zira istasyonun bulunduğu taşınmazın mülkiyetinin, kira veya intifa hakkının sağlayıcıya ait olması da mümkündür. Hatta çoğunlukla da öyledir. Öte yandan akaryakıt sağlayıcısının, bayisini krediyle destekleme yükümlülüğü de ihtiyari; pompa vb. düzenleri kurması da sözleşmenin zorunlu bir unsuru değildir.

¹¹⁹ Büyükay, Yusuf/Doğan, Murat: “Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerindeki İntifa Hakkı Kurulması Şartının Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, **Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu VII: 17-18 Nisan 2009**, Kayseri, Rekabet Kurumu, 2009, s. 450.

¹²⁰ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 14.

¹²¹ Tanım doktrininde de benimsenmiş bulunmaktadır: Tandoğan, **C.I/1**, s. 26 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 35; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 20; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 148 vd.; Erdem, **a.g.m.**, s. 93; İnan, **a.g.m.**, s. 57; Murat Aydoğdu/Nalan Kahveci, **Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, İzmir, Birleşik Matbaacılık Ltd. Şti., Ocak 2013, s. 21; Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 27; Gümüş, **C. I**, s. 11; Şenol, **a.g.e.**, s. 8; Dokutan, **a.g.e.**, s. 10 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 7; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 66; Kırca, **a.g.e.**, s. 74; Necip Kocayusufpaşaoğlu/ Hüseyin Hatemi/Rona Serozan/Abdülkadir Arpacı, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm: Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme, C. 1**, 6. Bası, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2014, s. 113; Toksöz, **a.g.e.**, s. 4; Onur Dönmez, “Acente

Kendi adına ve hesabına ürünler satın alarak, bunları tekrar satan kişiler satıcı olarak ifade edilir. Birçok durumda malı tekrar satma faaliyeti ile son tüketiciye ulaştırılan satıcı ile sağlayıcı arasındaki bu dağıtım ilişkisi uzun süreli sözleşme temeline dayanır¹²². Söz konusu sözleşme sayesinde satıcı, sadece sağlayıcının mallarını alıp satmaktan çok, onun dağıtım sisteminin bir parçası haline gelerek, bu sisteme dâhil olur. Böylece bayilik ilişkisi doğmuş olur¹²³. Yukarıda tanımı verilen tek satıcının ise bayiden farkı tekel hakkı yönündedir.

Yukarıdaki görüşlerden ve yargı kararlarından hareketle, kanaatimizce bayilik sözleşmesinin tanımı şu şekilde yapılmalıdır: *“Bayilik sözleşmesi çerçeve niteliğinde, sürekli öyle bir sözleşmedir ki; sağlayıcı, malların tamamını veya bir kısmını satmak üzere bayiye göndermeyi; buna karşılık olarak bayi de, sağlayıcının dağıtım ağına dâhil olarak, sözleşme konusu malları kendi adına ve hesabına satma ve bunların sürümünü arttıracak faaliyetlerde bulunma yükümlülüğünü üstlenir.”*¹²⁴.

Sözleşmelerinden Doğan Hak ve Borçlar”, Bahçeşehir Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. 25; Tandoğan, “Tek Satıcılık Sözleşmesi”, s. 1; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 255; Sanrı, **a.g.e.**, s. 11; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 21; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 467 vd.; Emel Badur, “Türk Rekabet Hukukunda Tek Elden Satın Alma Sözleşmesi”, **Kültür Bakanlığı İşbirliği ile Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı: Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuk**, Ankara, Afşaroğlu Matbaası, 2002, s. 455; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 5 vd.; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 756.

Poroy/Yasaman, eserlerinin daha önceki baskılarında kullandıkları “tek yetkili satıcı” kavramını terk ederek (Reha Poroy/Hamdi Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 13. Bası, İstanbul Vedat Kitapçılık, 2010, s. 264); “tek satıcı” kavramını tercih etmişlerdir (Bknz. Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 263).

Diğer tanımlar için bknz. Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 81; Hüseyin Hatemi/Rona Serozan/Abdülkadir Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1992, s. 55; Özge Ayan, **Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 109; Yasaman, Hamdi: “Tek Yetkili Satıcı”, **40. Yılında Türk Ticaret Kanunu**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1997, s. 38; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 108.

Tek satıcılık kavramı yerine Genç, “distribütör” (Genç, **a.g.m.**, s. 150 vd.); Özeriç, “münhasır distribütör” (Özeriç, **a.g.e.**, s. 16) kavramını tercih etmiştir.

İşgüzar’ın tek satıcılık kavramı ve sözleşmesi tanımından önceki kavram ve tanımlar için bknz. Akyol, **a.g.e.**, s. 18; Necip Bilge, **Borçlar Hukuku: Özel Borç Münasebetleri**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1962, s. 17; İsmet Sungurbey, **Medeni Hukuk Sorunları, C.3**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası Yayınları Varisleri Koll. Şti., 1976, s. 203 ve 204; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 9 ve N. 5.

¹²² Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 8.

¹²³ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 8 ve N. 26’de anılan yazarlar; Şenol, **a.g.e.**, s. 10 ve N. 33’te zikredilen yazarlar; Dokutan, **a.g.e.**, s. 2 vd.

¹²⁴ Aynı yönde Önür, **a.g.m.**, s. 2; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 108; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 8.

Bu tanımı esas almak suretiyle, PPK hükümlerini de göz önüne alarak, “akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi” ni şu şekilde tanımlayabiliriz:

“Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi; akaryakıt sağlayıcısının, mallarının tamamını veya bir kısmını satmak üzere akaryakıt bayisine göndermeyi taahhüt ettiği; tek elden satın alma yükümlülüğü olan akaryakıt bayisinin de buna karşılık, akaryakıt sağlayıcısının dağıtım ağına dâhil olarak, sözleşme konusu malları kendi adına ve hesabına satma ve bunların sürümünü arttıracak faaliyetlerde bulunma yükümlülüğünü üstlendiği çerçevede niteliğinde bir sözleşmedir.”

Bu noktada belirtmek gerekir ki, bayilik sözleşmelerini; bayinin, sağlayıcının dağıtım ağı ile bütünleşmesinin derecesine göre;

- 1) Bütünleşmenin çok yoğun olduğu dar anlamda bayilik sözleşmeleri ve
- 2) Bütünleşmenin kısmi olduğu geniş anlamda bayilik sözleşmeleri olarak ikiye ayırmak mümkündür¹²⁵.

Ancak dar anlamda bayilik sözleşmesi, uygulamada tarafların sözleşmeye ekledikleri hükümler ile bir acentelik veya franchise sözleşmesine dönüştüğü ölçüde artık bir bayilik sözleşmesinden bahsedilemeyecektir¹²⁶. Nitekim özellikle tezin konusunu oluşturan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde bu bütünleşmenin, sıradan bir bayilik sözleşmesine nazaran oldukça yoğun olarak yaşandığı görülecektir.

¹²⁵ Şenol, **a.g.e.**, s. 11; aynı yönde Karauz, **a.g.e.**, s. 68. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 25.

¹²⁶ Şenol, **a.g.e.**, s. 11 vd.

İKİNCİ BÖLÜM

AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN UNSURLARI, ÖZELLİKLERİ VE ŞEKLİ

I. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Unsurları

Tanımdan anlaşılacağı üzere; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin unsurları; kurulan sözleşmenin sürekli borç doğuran bir sözleşme olması, bayinin tek elden satın alma yükümlülüğü ile kendi adına ve hesabına hareket ederken sağlayıcının dağıtım ağı ile bütünleşmesi ve sürümü arttırıcı faaliyetlerde bulunmasıdır.

A. Sürekli Borç Doğuran Sözleşme Olması

Sözleşme ilişkisinin kurulması, sözleşme konusu edimin ifa edilmesi ve sözleşmesel ilişkinin sona ermesi arasında her zaman bir süre geçtiği muhakkaktır. Bu sürenin iki anlamı vardır. Birincisi edimin ifa edilmesi gereken zaman aralığını ifade ederken; ikincisi sözleşmeden doğan hukuki ilişkinin süresini ifade etmektedir¹²⁷. Sözleşmenin kurulmasıyla edimin yerine getirilmesi arasında bir sürenin geçmesi genellikle tüm borç ilişkilerinde ortak bir yön olup; sadece edimin yerine getirilmesi için geçen süreye bakarak, borcun ani veya sürekli edim niteliğinde olduğundan söz edilemez¹²⁸. Bunun tespiti için ele alınacak edim borcu asli edim borçlarıdır. Yan (tali) borçlar, sürekli nitelikte olsalar dahi borç ilişkisini sürekli borç ilişkisi haline getirmezler¹²⁹. Bu itibarla taraflar arasındaki asli edim borçlarından birinin sürekli olarak nitelendirilmesi¹³⁰; sözleşmenin de sürekli borç doğurduğu anlamına gelmektedir¹³¹.

¹²⁷ Saibe Oktay, “Uzun Süreli Sözleşmelerin Geçerliliği ve Sona Erme Düzeni”, **İÜHF M Prof. Dr. Türkan Rado’ ya Armağan**, C.LV, S: 3, 1997, s. 210; Pınar Altınok Ormancı, **Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebep Feshi**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2014, s. 6 ve 9 vd.; Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 19. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2015, s. 107 vd. ve 203.

¹²⁸ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 66; Özer Seliçi, **Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi**, İstanbul 1976, s. 5.

¹²⁹ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 66; Seliçi, **a.g.e.**, s. 6.

¹³⁰ Sürekli borç ilişkisi kavramı, ilk kez Otto Von Gierke tarafından ortaya atılmıştır. V. Gierke’ ye göre sürekli borç ilişkisi ile basit (geçici) borç ilişkisi arasındaki fark, sürekli borç ilişkisinde borcun içeriğini oluşturan edim yükümlülüğünün bir kereye mahsus ve geçici nitelikte

Dağıtım sözleşmelerinin tamamı gibi¹³²; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi de sürekli borç doğuran bir sözleşmedir¹³³. Zira akaryakıt istasyonu bayilik ilişkisinde sağlayıcı firmanın malını pazarlayacak olan akaryakıt bayisi ile kurulan ilişki, olaydan olaya değişen ve tesadüflere dayanan basit bir ilişki değildir¹³⁴. Büyük çapta mal üreten üretici ve malların dağıtımını üstlenen akaryakıt sağlayıcıları; malların düzenli şekilde sürümünü sağlayacak sağlam bir yol bulma gayreti içindedirler. Bu yüzden akaryakıt sağlayıcısının, dağıtım ağı kurarkenki amacı malların düzenli, sürekli ve güvenli bir sistem ile alıcıya ulaşması; akaryakıt

---

olmamasından, aksine bir süreye yayılmış olmasından ileri gelmektedir {Otto Von Gierke, **Dauernde Schuldverhältnissen**, JherJb. 64, 1914, s. 355 vd. (Naklen: İşgüzar, **a.g.e.**, s. 65; Seliçi, **a.g.e.**, s. 4 vd.; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 7)}.

¹³¹ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 7; Rona Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, 2. Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2007, s. 162; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 65 vd.; Toksöz, **a.g.e.**, s. 19; Seliçi, **a.g.e.**, s. 6; Şenol, **a.g.e.**, s. 14; Sulhi Tekinay/Sermet Akman/Haluk Burcuoğlu/Atilla Altop, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 7. Bası, İstanbul, 1993, s. 10 vd.; Ayşe Havutçu, **Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Temerrüt ve Müsbet Zararın Tazmini**, İzmir, 1995, s. 142.

Asli edim borçları, sözleşme ilişkisinin doğmasını sağlayan ve ona özel karakteristiğini vererek diğer sözleşme ilişkilerinden ayırt edilmesini sağlayan edim borçlarıdır (Seliçi, **a.g.e.**, s. 5 vd.; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 8). Asli edim borçları için ayrıca bkz. Eren, **a.g.e.**, s. 31 vd.; Kemal Oğuzman/Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.I**, Gözden Geçirilmiş 11. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2013 s. 12.

Sürekli olarak birbirini izleyen edimler birbirinden bağımsız olup; gerçek anlamda kısmi ifa niteliği de taşımazlar (Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s. 162; Erden Kuntalp, **Ard Arda Teslimli Satım Akdi**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1968, s. 25 vd.; Seliçi, **a.g.e.**, s. 72)

¹³² Şenol, **a.g.e.**, s. 15; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 20; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 58; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, N. 206, s. 833; Dokutan, **a.g.e.**, s. 5.

¹³³ Yusuf Büyükkay, “Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinin Kararlaştırılan Süreden Önce Sona Ermesi Sebebiyle, Daha Önceden Bayiye Bayilik Sözleşmesi, İntifa Bedeli ya da Tapuya Şerh Edilmiş Kira Sözleşmesi Bedeli Olarak Yapılan Kazandırmaların İadesi Konusunda, Yargıtay Kararları Işığında Bir Değerlendirme”, **Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.2, S:2, Ankara, 2014, s. 16; Karauz, **a.g.e.**, s. 65. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 15; Dokutan, **a.g.e.**, s. 5.

Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 14; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 20; Sungurbey, **a.g.e.**, s. 203; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 17 vd.; İnan, **a.g.m.**, s. 58; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 20; Erdem, **a.g.m.**, s. 95; Önür, **a.g.m.**, s. 2 ve 4; Erdem, **a.g.m.**, s. 95; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 20; Genç, **a.g.m.**, s. 152; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 21; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 267; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 36; Tandoğan, **CI/1**, s. 32; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 5; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 255; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 832; Ayan, **a.g.e.**, s. 109; Toksöz, **a.g.e.**, s. 19; Badur, **a.g.m.**, s. 455; Gümüş, **C. I**, 2008, s. 17; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 757.

¹³⁴ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 14; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 20; Sanrı, **a.g.e.**, s. 17.

bayinin ise malların sürümü arttırmak olduğundan, sözleşme bir edimin ifası ile sona ermeyecektir¹³⁵.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sürekli borç doğuran bir ilişkisi kurması karşısında; borçlu da belirli veya belirsiz süreliğine fakat mutlaka sürekli olarak bir ifa yükümlülüğü altındadır¹³⁶. Dağıtıcı olan akaryakıt bayisi ile sağlayıcı taraf bakımından önemli olan, bu sistemi oluşturmak, malların sürümünü arttırmak için faaliyetlerde bulunmak ve sadakat borcu kapsamında birbirlerinin menfaatlerini korumaktır. Çünkü bilhassa bu borçlar doğaları gereği bir defada ifa edilen ani edimler olmadığı gibi; sözleşme süresi boyunca taraflara sürekli borç yüklemesi sebebiyle ona sürekli borç doğuran bir sözleşme olma niteliği verirler¹³⁷. Böylece, ani borç ilişkisinde edimin yerine getirilmesi ile kural olarak sözleşme tarafları arasında bağlılık sona ererken; sürekli borç ilişkisinde akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi süresi içinde edim borcu ifa edilmekle amaç her an gerçekleşmektedir¹³⁸. Bunun en önemli sonucu ise taraflar arasında ani edimli bir borç ilişkisine göre çok daha yoğun, artan bir güven ilişkisinin bulunması ve dürüstlük kuralının sözleşme ilişkisi bakımından özel bir öneme sahip olmasıdır¹³⁹.

¹³⁵ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 15. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 14; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 20; Sanrı, **a.g.e.**, s. 17 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 36; Tandoğan, **CI/1**, s. 32; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 5; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 7.

¹³⁶ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 16. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 14 vd.; İnan, **a.g.m.**, s. 58; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 20 ve 21; Eren, **a.g.e.**, s. 107; Sanrı, **a.g.e.**, s. 18; Özeriç, **a.g.e.**, s. 23; Toksöz, **a.g.e.**, s. 19. Bu konuda açıklamalar için ayrıca bkz. Havutçu, **Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Temerrüt ve Müsbet Zararın Tazmini**, s. 142.

¹³⁷ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 16. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 21; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 67; Tandoğan, **CI/1**, s. 32; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 6; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 20; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, N. 206, s. 833; Özeriç, **a.g.e.**, s. 24; Sanrı, **a.g.e.**, s. 18.

¹³⁸ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 66; Bu nedenle, sürekli borç ilişkilerine “tüketilemeyen borç ilişkileri” de denilmektedir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 8 ve N. 34).

¹³⁹ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 20 ve 21. İş görme ediminin belirli bir süre devam ettiği sözleşmelerde genellikle taraflar arasında güven ilişkisi de kurulur (Aydın Zevkliler/ Emre Gökyayla, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Ankara, 12. Bası, Turhan Kitapevi, 2013, s. 590). Hatta sözleşmelerde güven ilişkisi taraflar bir hukuki işlem için temas ettiği andan itibaren, sözleşme kurulmuş olmasa bile kurulmuş olur (Akyol, **Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması**, 2. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006, s. 46).

Taraflarca izlenen amaç çerçevesinde, sözleşmenin geçici bir nitelik arz etmemesi süreklilik unsurunun varlığı için yeterlidir¹⁴⁰. Yoksa sözleşmenin süreklilik arz etmesi, ömür boyu devam etmesi gerektiği anlamında da yorumlanmamalıdır¹⁴¹. Sürekli borç ilişkisinde, sözleşmenin bu şekilde nitelendirilmesi için asgari bir süre zorunluluğu olmayıp; tarafların, sözleşme ilişkisinin en azından belli bir süre devam etmesi gereğinden hareketle faaliyetlerini düzenlemeleri yeterlidir¹⁴².

Sürekli borç ilişkileri için kanunda, doktrinde ve mahkeme içtihatlarında belirlenen ilkeler, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından da uygulama alanı bulacaktır¹⁴³. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sürekli borç doğuran bir sözleşme olmasının en önemli sonucu, sözleşmenin sona erme düzeni bakımından kendilerine özgü kuralların uygulanması gerekliliğidir¹⁴⁴. Belirli süreli bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, -kural olarak- sürenin sonunda kendiliğinden; -kural olarak- belirsiz süreli bir sözleşme ise fesih yoluyla sona erecektir. Ancak, ister belirli süreli olsun ister belirsiz süreli olsun, her akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde fesih, ileriye etkili (ex nunc) sonuçlar doğuracaktır¹⁴⁵.

¹⁴⁰ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 66.

¹⁴¹ Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki; akaryakıt piyasası dışında kalan alanlarda çoğunlukla bayilik (Şenol, **a.g.e.**, s. 16) ve tek satıcılık sözleşmeleri bir yıllığına yapılıyorsa da (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Tandoğan, **CI/1**, s. 53; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 27; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 139; Sanrı, **a.g.e.**, s. 18; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 758. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 71) yeni bir istasyon için yer bulmanın ve istasyon açmanın maddi külfetleri ile mevzuattan kaynaklanan zorluklar nedeniyle oluşan akaryakıt piyasasının kendine özgü yapısı sebebiyle bayilik sözleşmelerinin daha uzun yapıma eğilimi vardır. Bu eğilim sektörde 15-20 seneliğine yapılan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinden kaynaklanan birçok sıkıntıya neden olmuş olup; bu konu ayrıntısıyla ileride incelenecektir (Bknz. aş. §4 / III./B.).

¹⁴² Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 16. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 15 ve 65; Tandoğan, **CI/1**, s. 32; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 6.

¹⁴³ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 16. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 68; İnan, **a.g.m.**, s. 58; Genç, **a.g.m.**, s. 159; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 21; Özeriç, **a.g.e.**, s. 24.

¹⁴⁴ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 16. Ayrıca sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi hakkındaki açıklamalar için bkz. Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, 162 vd.; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 26 ve 27; Tandoğan, **CI/1**, s. 52; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 26.

¹⁴⁵ Büyükkay, “Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinin Kararlaştırılan Süreden Önce Sona Ermesi”, s. 16. Sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi hakkındaki açıklamalar için bkz. Seliçi, **a.g.e.**, s. 32 vd.; Toksöz, **a.g.e.**, s. 20; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 42; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 18; Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s. 169 vd.; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 138; Tandoğan, **CI/1**, s. 52; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 27; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s.

B. Kendi Adına ve Hesabına Hareket

Doktrinde, bayinin diğer bağımsız tacirlerden farkları belirtilirken üzerinde durulan en önemli fark, yukarıda da belirtildiği gibi, kendi adına ve hesabına hareket etmedir¹⁴⁶. Bayi; tacir sıfatıyla¹⁴⁷ sağlayıcının kurduğu dağıtım sistemine dâhil olur. Böylece, diğer bağımsız ara satıcılardan farklı olarak, sağlayıcı ile bayi arasında sıkı bir ilişki oluşarak; basit bir sürekli teslim ilişkisinin ötesine geçen bir bağıllık ve menfaat birliği meydana gelir¹⁴⁸.

Akaryakıt bayisi de, sözleşme konusu malları kendi adına ve hesabına, rizikosu (kar ve zararı) kendisine ait olmak üzere, sağlayıcıdan satın alıp, kendi müşterilerine satar¹⁴⁹. Akaryakıt bayisinin, sağlayıcının ürünlerini kendi adına ve

197; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 841; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 758.

¹⁴⁶ Uygulamada, bayilik sözleşmelerinde bayinin sözleşme konusu malları kendi adına ve hesabına sattığı açıkça ifade edilir. Böylece, bayinin acente ya da komisyoncu olmadığı açıkça ortaya konulmuş olur.

Örnek bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde ise kendi nam ve hesabına hareket unsuru şu şekilde ifade edilmiştir: “...**ŞİRKET**’çe tek taraflı olarak bir değişim yapılmasına kadar, satılacak ürünler Akaryakıt İstasyonu’na **ŞİRKET**’in tayin edeceği ikmal noktalarından ve **BAYİ** tarafından kendi nam ve hesabına çalışan vasıtalarla nakledilecektir”. Aynı sözleşmenin bir diğer maddesinde ise “...**BAYİ**, Akaryakıt İstasyonu’nu kendi imkânlarıyla ve **kendi nam ve hesabına** işletecek ve bu suretle gerek kendisi ve gerekse çalışanlarının Akaryakıt İstasyonu’na, çevreye ve üçüncü şahıslara karşı verebileceği her türlü zarardan bizzat ve münhasıran sorumlu olacaktır...” ifadesi yer almaktadır.

¹⁴⁷ EPDK internet sitesinde akaryakıt bayisinin bağımsız tacir olduğuna ilişkin şu ifade yer almaktadır: “**Türk Ticaret Kanunu uyarınca tacir sıfatı taşıyan bayi ve dağıtıcılar, bütün ticari faaliyetlerinde basiretli birer iş adamı gibi hareket etmekle yükümlüdür.**” {(Çevirimiçi) <http://www.epdk.org.tr/index.php/epdk-sss?id=209#11-bayilik-sözleşmesindeki-ticari-konulara-yönelik-hükümlerin-epdk'yla-ilgisi-var-mıdır>, 11.08.2015}.

LPG istasyonu bayisi için verilen bir kararda Yargıtay, LPG istasyonu bayisinin esnaf niteliğini aşmış, tacir olduğunu belirtmiştir: “...yerel mahkemece davalının ticaret odasında kaydı olmayıp esnaf ve sanatkarlar odasında kayıtlı bulunduğu gerekçesiyle esnaf olduğu kabul edilerek cezai şarttan indirim yoluna gidilmiştir. Esnaf, TTK’nun 17 nci maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre, “İster gezici olsunlar, ister bir dükkanda veya bir sokağın muayyen yerlerinde sabit bulunsunlar iktisadi faaliyeti nakdi sermayesinden ziyade bedeninin çalışmasına dayanan ve kazancı ancak geçimini sağlamaya yetecek derecede az olan sanat ve ticaret sahipleri tacir değildirlir.” Anılan yasa hükmü karşısında ticaret hacmi yüksek olan ve iktisadi faaliyeti bedeninin çalışmasından ziyade nakdi sermayesinin büyüklüğüne dayanan bir kişinin tacir sıfatına haiz olduğunun kabulü gerekir...” {Y.19.HD, T.: 23.02.2010, 2009/5042 E., 2010/1818 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 29.03.2015}.

¹⁴⁸ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 23 vd.; Karauz, **a.g.e.**, s. 67 vd. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 25; Önür, **a.g.m.**, s. 5; Özeriç, **a.g.e.**, s. 41; Sanrı, **a.g.e.**, s. 22 vd.; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 757.

¹⁴⁹ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 22 ve 43; Dokutan, **a.g.e.**, s. 8. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz.

hesabına satması, bu malların mülkiyetini, sağlayıcıdan satın alma yoluyla iktisap ettiğini açıkça ortaya koyar¹⁵⁰. Mali yönden bağımsız olan akaryakıt bayisi, bu suretle kendi sermayesini koyarak sözleşme konusu malların satışının sürüm rizikosunu tamamıyla üstlenmektedir. Akaryakıt bayisi söz konusu faaliyetleri yerine getirirken, yaptığı tüm işlemleri kendi adına yapar ve sağlayıcısının temsilcisi sıfatını hiçbir zaman kullanmaz. Bu unsur onu, kanunda düzenlenen acente ve komisyoncu vb. pazarlama aracıları tiplerinden ayırır¹⁵¹.

Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 7. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 15 ve 39; İnan, **a.g.m.**, s. 58; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 66; Genç, **a.g.m.**, s. 153; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 20; Gümüş, **C.I.**, s. 11; Akyol, **a.g.e.**, s. 18; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 23 ve 24; Önür, **a.g.m.**, s. 5 vd.; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 17 vd.; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 81; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 55; Erdem, **a.g.m.**, s. 95; Genç, **a.g.m.**, s. 152; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 21; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 266; Arkan, **a.g.e.**, s. 202 vd.; Tandoğan, **C.I/1**, s. 32; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 6; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 255; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 832; Ayan, **a.g.e.**, s. 109; Özeriç, **a.g.e.**, s. 17 vd.; Sanrı, **a.g.e.**, s. 13 ve 21; Toksöz, **a.g.e.**, s. 25; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 468; Badur, **a.g.m.**, s. 455; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 6; Bulur “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 757. Franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Kırca, **a.g.e.**, s. 88 vd. Dağıtıcının sözleşme konusu işleri yaparken kendi adına ve hesabına hareket etmesi dağıtım sözleşmesinin karakteristik özelliğidir (Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 59).

¹⁵⁰ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 25 ve 26; Sanrı, **a.g.e.**, s. 22.

Malların mülkiyet ve hasarı bayiiye aittir (Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 25. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Genç, **a.g.m.**, s. 152; Toksöz, **a.g.e.**, s. 25).

Örnek bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde mülkiyet ve hasarın geçiş anı şu şekilde kararlaştırılmıştır: “...**ŞİRKET**’in göstereceği dolun yerinin vana ağzından, **BAYİ**’nin taşıma aracına ürünün fiilen teslimi ile, mülkiyet ve her türlü riziko, **BAYİ**’ye intikal etmiş olacaktır. Ürün nakliyesinin **ŞİRKET** tarafından yapılması halinde mülkiyet ve riziko, nakil aracı Akaryakıt İstasyonu’nun sınırları içine girdiği anda **BAYİ**’ye intikal eder...”

¹⁵¹ Karauz, **a.g.e.**, s. 75. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 23; Dokutan, **a.g.e.**, s. 9. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 257; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 15; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 24; İnan, **a.g.m.**, s. 58 ve 59; Erdem, **a.g.m.**, s. 95; Ayan, **a.g.e.**, s. 21 vd. ve 109; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 21; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 21; Tandoğan, **C.I/1**, s. 32; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 6; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 832; Sanrı, **a.g.e.**, s. 21; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 7; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 469.

Yargıtay, tek satıcı ile acente farklarını belirttiği bir kararında, tek satıcının kendi adı ve hesabına hareket ettiğini belirtmiş ve kendi adı ve hesabına hareket kavramına açıklık getirmiştir. Tek satıcıdan yalnızca tekel hakkı unsuru bakımından ayrılan bayi için de bu unsur son derece önemlidir. Karara göre kendi adı ve hesabına hareket şu anlama gelir: “...Ne var ki tek satıcı, acenteden farklı olarak, işletme sahibi tarafından imal edilen malları kendi nam ve hesabına satın alarak kendisine tanınan tekel bölgesi içerisinde, kendi nam ve hesabına satar. Bu anlamda tek satıcının yapımcıyı temsil etme hakkı ve yetkisi yoktur. Bir başka anlatımla tek satıcı yapımcının hesabına faaliyette bulunamaz. İşletme sahibi tarafından verilen "satış yetki belgesi" de acentelik sözleşmesi olarak kabul edilemez. Bu itibarla tek satıcının yaptığı işlemlerden işletme sahibi değil satıcı sorumludur...” {Y.19.HD, T.: 03.11.2003, 2003/1710 E., 2003/10859 K.}, (Çevirimiçi)

Daha evvel ifade edildiği üzere, dağıtım ağıyla bütünleşme yoğun bir bütünleşmeyle dar anlamda bayilik sözleşmesinden; bütünleşme kısmi ise geniş anlamda bayilik sözleşmesinden bahsedilecektir. Ancak bayinin dağıtım ağıyla bütünleşme yoğunluğu hiçbir zaman franchise alan kadar da fazla olamaz¹⁵². Dar anlamda bayilik sözleşmelerinde, bütünleşmenin yoğunluğu bayinin kendi adına ve hesabına hareket etme özgürlüğünü ortadan kaldırır nitelikte ise bayilik sözleşmesinden bahsedilemez. Bayinin, sağlayıcının dağıtım sistemine ne ölçüde dâhil olduğu başka deyişle ne kadar bütünleştiği; taraflar arasındaki somut bayilik sözleşmesinde belirlenir¹⁵³. Zira bütünleşmenin yoğunluğu, aynı zamanda acentelik sözleşmesine ilişkin kanun hükümlerinin, bayilik sözleşmesine kıyas yoluyla uygulanıp uygulanamayacağına belirlenmesi bakımından da önem arz eder¹⁵⁴.

Akaryakıt bayisi de diğer bayiler gibi piyasaya sağlayıcının markası ile girdiklerinden, müşteri çevresi bakımından, kısmen sağlayıcının temsilcisi olarak bilinmekte ve satış faaliyetlerini sağlayıcının adına yürüttüğü sanılmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki; akaryakıt bayisinin sağlayıcıyı temsil etme hakkı olmadığından; bayi, sağlayıcı adına faaliyette bulunamaz¹⁵⁵.

---

http://www.kararevi.com/karars/709048_yargitay-19-hukuk-dairesi-e-2003-1710-k-2003-10859#U4Ja_tj_uLg, 26.05.2014}.

¹⁵² Bknz. aş. §3 / I./G.

¹⁵³ Ancak bu sözleşmede belirtilen bir husus değildir. Bu sözleşmenin ifasının arzu edilen sonucu ve belirleyici özelliğidir (Şenol, **a.g.e.**, s. 24; Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 25; Sanrı, **a.g.e.**, s. 22 vd.).

¹⁵⁴ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 25. Bayinin, üreticinin temsilcisi olduğu görüşünde (Bknz. Karauz, **a.g.e.**, s. 65).

¹⁵⁵ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Şenol, **a.g.e.**, s. 24 ve N. 149, s. 43; Dokutan, **a.g.e.**, s. 16. Bayinin, üreticinin temsilcisi olduğu görüşünde Karauz, **a.g.e.**, s. 65. Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 16; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 35; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 4; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 19 ve 20; Sanrı, **a.g.e.**, s. 21 vd.; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 758.

Buna karşın, tek satıcılık sözleşmesi bakımından, sözleşmeye sağlayıcıyı temsil edebileceğine dair hüküm konulabileceği de ifade edilmiştir (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 115, s. 26). Bu görüşü kıyasen bayilik ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için de değerlendirmek gerekir. Öncelikle yetkinin kapsam ve sınırı tespit edilmelidir. Şayet akaryakıt bayisi, ana faaliyeti çerçevesinde akaryakıt sağlayıcısından temsil yetkisi almışsa, bayinin hangi işlemi bayi, hangi işlemi temsilci sıfatıyla yaptığının belirlenmesinde ve bu işlemlerden doğacak taleplerin yerine getirmesinde zorluklarla karşılaşılacaktır (Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Şenol, **a.g.e.**, N. 80, s. 24 vd.). Öte yandan verilen temsil yetkisinin kapsamına göre, bu yetki sözleşmenin niteliğinin de değişmesine neden olabilecektir.

Kendi adına ve hesabına faaliyette bulunma unsuru akaryakıt bayisinin, sağlayıcı karşısında bağımsızlığını vurgularken; onu sağlayıcının bir çalışanı olmaktan da ayırır¹⁵⁶. Genel olarak, bağımsızlık özelliği, tacirin talimatlara bağımlılığı ile ilgilidir. Çünkü memur veya müstahdem tamamen işyerinin talimatlarına uygun olarak çalışmak zorunda iken; bu açılardan kendi başına karar verebilme kabiliyeti akaryakıt bayisi için bir bağımsızlık göstergesidir. Aynı şekilde tacirin faaliyet düzenini ve çalışma saatlerini kendisinin tayin edip etmediği de önem taşır¹⁵⁷. Bu itibarla bağımsızlığın, tacirin çalışma usul ve şartlarının özgürce belirleyebiliyor olması¹⁵⁸ ve işletmenin kuruluş ile faaliyet masraflarının yani rizikosunun karşılanması anlamına geldiği söylenebilir¹⁵⁹. Akaryakıt bayisi de bağımsızlığının sonucu olarak, kendi personelini kendisi tayin eder, kendisine ait antetli kâğıtları kullanır, kendine ait ticari defterleri tutar ve müşterilerini kendisi

¹⁵⁶ Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Toksöz, **a.g.e.**, s. 25; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 25.

Bu bağımsızlık hem ekonomik, hem hukuki bağımsızlığı ifade eder (Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Sanrı, **a.g.e.**, s. 22; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 468 vd.).

¹⁵⁷ Şenol, **a.g.e.**, s. 44; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 32; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 10 vd., Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 11; Şenol, **a.g.e.**, s. 44; Arkan, **a.g.e.**, s. 198; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 40; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 3; Sanrı, **a.g.e.**, s. 22; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 469.

¹⁵⁸ Örneğin; Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde akaryakıt bayisinin çalışma usul ve şartlarını kendisi belirlediğini gösteren bir hüküm şu şekilde ifade edilmiştir: “*PERSONEL- Madde 14: BAYİ, satış yerinde PO’ nun uygun göreceği sayıda ve yeterlilikte ehil personel çalıştırır. Bunların ücretlerini tayin ve çalışma şartlarını tesbit etmek, münhasıran BAYİ’ye aittir...*”

Başka bir örnek sözleşmede ise şu hüküm yer almaktadır: “*...Bayi, satış ve hizmetleri en iyi şekilde ifa edebilmek ve müşterilerinin memnuniyetini sağlamak üzere istasyonunu idare ve tedvir için gerekli sayı ve kalitede memur ve müstahdemini kendi nam ve hesabına istihdam edecektir...*”

¹⁵⁹ Kayıhan, **a.g.e.**, s. 32; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 11 ve 59.

Nitekim Rekabet Kurulu da, muafiyet başvurusu için önüne gelen sözleşmedeki dağıtıcı için, her ne kadar raportör dağıtıcının acente olduğunu belirtmişse de; kararda dağıtıcının aldığı risk ve bağımsızlığı nedeniyle bayi olduğu ifade edilmiştir: “**...Ancak, anılan Bayilik Sözleşmesi çerçevesinde satışı yapılacak olan jeton ve telefon kartlarının bedeli peşin ödenmek suretiyle Türk Telekom'dan satın alınmakta ve bunlar bayilerce stoklarında tutulmaktadır. Bu nedenle bayi, elinde bulunan jeton ve telefon kartlarının tüm risklerini üzerine almış bulunmaktadır. Ayrıca, dosya mevcudu bilgi ve belgelerden, bayilerin Türk Telekom adına yaptıkları bazı hizmetlerden dolayı rekabet hukuku anlamında bağımsız bir teşebbüs olarak hareket edebildikleri de anlaşılmıştır. Dolayısıyla her ne kadar işlem Türk Telekom adına gerçekleştiriliyorsa da bazı işlemler açısından bayinin üstlendiği risk ve bağımsız davranabilme özelliği nedeniyle bir bayilik ilişkisinin mevcut olduğu görülmektedir...**” RKK, T.: 02.12.2002, DS:2002-2-36, KS:02-76/891-367 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar512.pdf>, 11.03.2015.

seçer¹⁶⁰. Ayrıca akaryakıt bayisi, pazarlama ve kredi riski ile tipik girişimci risklerini taşır¹⁶¹. Akaryakıt bayisinin kendi adına ve hesabına harekette bulunması, sağlayıcının parasal yönden yük altına girmeksizin mallarının pazarlanmasına ve satışına olanak vermektedir¹⁶². Akaryakıt sağlayıcısı ise tam da bu sebepten kendi içerisinde bir yapılanmaya gitmek yerine, rizikoyu üstlenecek olan bayiye seçmekte ve bu sayede masraflardan kaçınmaktadır¹⁶³. Akaryakıt bayisi, bağımsız yürüttüğü işletmesinin, bu masraf ve risklerini malların alış¹⁶⁴ satış arasındaki farktan karşılamalıdır¹⁶⁵. Ancak akaryakıt bayisinin bağımsız olması, sağlayıcısından hiç talimat almaması ve başına buyruk davranması demek de değildir.

C. Sürümü Arttırma Yükümlülüğü

Akaryakıt bayisinin yükümlülüğü, alışılmış bağımsız bir ara satıcı gibi, malları sağlayıcıdan satın alıp, tekrar satmaktan ibaret değildir. Tarafların, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ile güttükleri amaç; akaryakıt sağlayıcısının, sözleşmeye konu teşkil eden mallarının sistemli bir pazarlama ağı ile tüketicilere ulaştırılması ve bu suretle sürümünün arttırılmasıdır¹⁶⁶. Böylece sürümü arttırma faaliyeti, akaryakıt

¹⁶⁰ Acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Kayıhan, **a.g.e.**, s. 32 vd.; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 11; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 13.

¹⁶¹ Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 25; Önür, **a.g.m.**, s. 5.

¹⁶² Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁶³ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 25. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 59. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Genç, **a.g.e.**, s. 153; Tandoğan, **C.I/1**, s. 33; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 6; Bulur, "Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi", s. 757.

¹⁶⁴ Bayinin malları alış fiyatı genellikle, liste fiyatı üzerinden yapılan ve sürümün miktarına göre belirlenen bir indirim üzerinden belirlenmektedir. Ancak bu indirim asla bir karşı ifa ya da ücret değildir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 28).

¹⁶⁵ Karauz, **a.g.e.**, s. 75. Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 25. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 59. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Gümüş, **C.I**, s. 11; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 21; Önür, **a.g.m.**, s. 5; Tandoğan, **CI/1**, s. 35; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 9; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 832; Özeriç, **a.g.e.**, s. 36 vd.; Toksöz, **a.g.e.**, s. 25; Sanrı, **a.g.e.**, s. 13 ve 22; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 17.

¹⁶⁶ Bayilik hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 25 vd.; Dokutan, **a.g.e.**, s. 9; Karauz, **a.g.e.**, s. 69.

Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 60.

Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 18; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 37; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 81; Gümüş, **C.I**, s. 11; Genç, **a.g.m.**, s. 153 vd.; Sungurbey, **a.g.e.**, s. 204; Önür,

istasyonu bayilik sözleşmesini basit bir sürekli alım satım ilişkisinden de ayırdığı gibi¹⁶⁷; bu yükümlülük sayesinde, akaryakıt bayisinin de kazancı artacağından, bu durum her iki tarafın menfaatine uygundur¹⁶⁸.

Pazarlama ve satış faaliyetlerini içeren ve kısaca sürümü arttırma yükümlülüğü olarak anılan bu unsur, akaryakıt bayisinin aynı zamanda onun asli edim yükümlülüklerindedir. Dolayısıyla açıkça kararlaştırılmış olmasa dahi, sözleşmenin niteliğinden doğmaktadır¹⁶⁹. Ayrıca bu edim bir iş görme edimi olduğundan sözleşmeyi aynı zamanda bir iş görme sözleşmesi haline getirmektedir¹⁷⁰

ve 171

Sürümü arttırma faaliyeti, her şeyden önce sağlayıcının markasına olan güveninin arttırılmasını ve tüketicinin sözleşme konusu mallar hakkındaki

---

a.g.m., s. 2 ve 4; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 55; Erdem, **a.g.m.**, s. 95 vd.; Akyol, **a.g.e.**, s. 21 ve 22; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 22; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 21; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 28 vd.; Tandoğan, **CI/1**, s. 33; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 6; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 257 vd.; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 833; Özeriç, **a.g.e.**, s. 18; Toksöz, **a.g.e.**, s. 25; Sanrı, **a.g.e.**, s. 23; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 468 vd.; Dönmez, **a.g.e.**, s. 25; Badur, **a.g.m.**, s. 455 vd.; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 759.

¹⁶⁷ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 28; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 257; Sanrı, **a.g.e.**, s. 24.

¹⁶⁸ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 26; Karauz, **a.g.e.**, s. 69. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 29; Özeriç, **a.g.e.**, s. 19.

¹⁶⁹ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 25 vd.; Karauz, **a.g.e.**, s. 69. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 60. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Önür, **a.g.m.**, s. 20 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 37; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 28; Toksöz, **a.g.e.**, s. 26; Özeriç, **a.g.e.**, s. 18 vd.; Sanrı, **a.g.e.**, s. 23; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 469.

Aksi görüşte Dokutan, **a.g.e.**, s. 10; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 7.

¹⁷⁰ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Dokutan, **a.g.e.**, s. 14. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 29; Önür, **a.g.m.**, s. 6; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 37; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 166; Tandoğan, **CI/1**, s. 36; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 9; Özeriç, **a.g.e.**, s. 19; Sanrı, **a.g.e.**, s. 23.

Ayrıca franchise sözleşmesinde sürümü arttırma yükümlülüğünün iş görme edimi olarak vekâlete has veya vekâlet benzeri olduğu hakkında bkz. Gürzumar, **a.g.e.**, s. 20 vd.; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 118.

¹⁷¹ Dolayısıyla TBK md. 502/2 atfıyla vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümler akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine de uygulanacaktır. Bu konuda geniş açıklama için karş. aş. §3 / I. /B./ N. 292.

düşüncelerinin olumlu yönde gelişmesini sağlamayı gerekli kılar¹⁷². Böylece tüketicilerin sağlayıcının mallarına karşı talebi daha fazla olacaktır¹⁷³.

Akaryakıt bayisinin sürümü arttırma yükümlülüğünden, mümkün olduğunca akaryakıt sağlayıcısının mallarının geniş çapta pazarlama özelliklerini araştırması, tüketicilerin isteklerini incelemesi ve bölgesinde olağan reklamları ve yoğun müşteri hizmetlerini ifa etmesi anlaşılmalıdır¹⁷⁴. Bu sebeple akaryakıt bayisi, pasif bir şekilde zaman zaman beliren fırsatlardan yararlanarak satış yapmakla yetinmemelidir¹⁷⁵.

Sözleşmede bu yükümlülüğün açıkça kararlaştırılması yerine, asgari alım yükümlülüğünün kararlaştırılmasına da rastlanmaktadır. Özellikle akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde sıkça yer alan asgari alım yükümlülüğü; sürümü arttırma yükümlülüğünün de somut bir görünümüdür. Sözleşmelerde yer verilen bu hükümler sayesinde akaryakıt bayisi bu yükümlülüğünün ifası için daha fazla çaba sarf edecektir¹⁷⁶.

D. Tek Elden Satın Alma Yükümlülüğü

Türk Hukuku'nda tek elden satın alma sözleşmesinin¹⁷⁷ kanuni veya yargısal bir tanımlaması yapılmamıştır.

¹⁷² Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 26; Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 18; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 29; Sanrı, **a.g.e.**, s. 24; Bulur, "Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi", s. 759.

¹⁷³ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 26. Örnek bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, akaryakıt bayisinin bu yükümlülüğü şu şekilde ifade edilmiştir: "*Bayi, akaryakıt istasyonunu bizzat işletecektir. Bayi satışlarının artırılması için azami gayret sarf edecek bu amaçla şirketçe belirlenecek standartlara, talep ve uyarılara harfiyen riayet edecek, servis yapan elemanları devamlı olarak şahsi kontrolü altında bulunduracaktır.*"

¹⁷⁴ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 26. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 18 vd.; Tandoğan, **CI/1**, s. 43; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 17; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 833; Sanrı, **a.g.e.**, s. 24; Arslan, "Tek Satıcılık", s. 8; Bulur, "Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi", s. 759.

¹⁷⁵ Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 29; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 19; İnan, **a.g.m.**, s. 59; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 833.

¹⁷⁶ Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 28 vd.; Önür, **a.g.m.**, s. 6; Sanrı, **a.g.e.**, s. 23; Arslan, "Tek Satıcılık", s. 8.

Bu konuya ayrıca ve ayrıntılarıyla tarafların hak ve yükümlülükleri bahsinde tekrar değinilecektir bkz. aş. §5 / II./B.

¹⁷⁷ Tek elden satın alma sözleşmesi ayrıca yapılabileceği gibi, esas sözleşmenin içinde yer alan bir yükümlülük olarak da kararlaştırılabilir. Çalışmamızda, tek elden satın alma sözleşmesi,

Rekabet Kurumu tarafından yayınlanan 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyet Tebliği md. 10 ile yürürlükten kaldırılan 1997/4 sayılı Tek Elden Satın Alma Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği md. 2'den tek elden satın alma sözleşmesinin bir tanımı çıkarılabilirse de; bizce bu tanım tek elden satın alma sözleşmesinin tam karşılığını vermekten uzaktır. Zira konu Rekabet Hukuku boyutuyla dikkate alındığından, tanımda tek elden satın alma sözleşmesi yeniden satıcı olan alıcılar bakımından ele alınmış ve tanımda bu yüzden fazlaca unsurlara yer verilmiştir¹⁷⁸. Hâlbuki tek elden satın alma sözleşmesi için, alıcının yeniden satıcı olması zorunlu değildir.

Bizim de katıldığımız görüşe göre ise¹⁷⁹ tek elden satın alma sözleşmesi, taraflardan birinin belirli bir ürüne duyduğu ihtiyacın tümünün, belirli bir sağlayıcıdan karşılanacağı ilkesi üzerine kurulur. Ancak tek elden satın alma unsuru, alıcının her türlü malı mutlaka sağlayıcıdan satın alma zorunluluğunu doğurmaz. Sadece sözleşme konusu mal ya da malların, sağlayıcıdan alınması gerekir. Yoksa bu malların rakibi olmayan malların, başka yerden satın alınmasında veya üretilmesinde bir sakınca yoktur¹⁸⁰.

---

akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi veya başka bir esas sözleşme kapsamında ele alındığında tek elden satın alma yükümlülüğü olarak ifade edilecektir.

¹⁷⁸ 1997/4 sayılı Tebliğ md. 2: “*Birisi yeniden satıcı ve diğeri sağlayıcı olmak üzere, yalnız iki teşebbüsün taraf olduğu ve anlaşmada belirtilen malları yeniden satmak amacıyla sadece sağlayıcıdan veya onunla bağlantılı bir teşebbüsten ya da sağlayıcının mallarını satma görevi verdiği başka bir teşebbüsten satın alma konusunda yapılan anlaşmalar, bu Tebliğ’de düzenlenen koşullara uygun olmak kaydıyla, Kanun’un 4 üncü maddesi yasağından Kanun’un 5 inci maddesinin 3 üncü fıkrasına dayanılarak, grup olarak muaf tutulmuştur.*”

Nitekim Rekabet Kurulu tarafından çıkarılan Rekabet Terimleri Sözlüğünde de tek elden satın alma sözleşmesi benzer şekilde tanımlanmıştır: “*Birisi yeniden satıcı ve diğeri sağlayıcı olmak üzere, yalnız iki teşebbüsün taraf olduğu ve anlaşmada belirtilen malları yeniden satmak amacıyla sadece sağlayıcıdan veya onunla bağlantılı bir teşebbüsten ya da sağlayıcının mallarını satma görevi verdiği başka bir teşebbüsten satın alma konusunda yapılan anlaşmalardır. Tek elden satın alma münhasır dağıtıcıların belirli bir marka için satın alımlarını doğrudan üreticiden yapmasını gerektirmektedir. Tek elden satın alma yükümlülüğü bu şekilde münhasır dağıtıcıların sistem içindeki diğer dağıtıcılardan mal almalarını engelleyerek olası arbitraj imkânını ortadan kaldırmaktadır. Bu sağlayıcıya farklı satış koşulları uygularken marka içi rekabeti sınırlama olanağı verir.*” (Rekabet Kurumu, **Rekabet Terimleri Sözlüğü**, s. 180).

¹⁷⁹ {Paul Craig/ Gráinne de Búrca, “**EU Law (Text, Cases and Materials)**, B 2, London, 1988 (Naklen: Badur, **a.g.m.**, s. 438)}.

¹⁸⁰ Badur, **a.g.m.**, s. 443.

PPK md. 2/6’ da “Akaryakıt İstasyonu” tanımında “*tek elden satış sözleşmesi yapan bayi*”¹⁸¹ ifadesine rastlanırken; PPK md. 8’de de “*Bayiler, sağlayıcıları ile yapacakları tek elden satış sözleşmesine göre bayilik faaliyetlerini yürütürler*” ifadesinin yer aldığı görülür. Aynı maddenin devamında ise; tek elden satın alma yükümlülüğünün açıklaması olarak bayilerin “*lisanslarının devamı süresince; bayisi olduğu sağlayıcı haricinde diğer sağlayıcı ve onların bayilerinden akaryakıt ikmali yapılmaması... ile yükümlü*” olduğu hüküm altına alınmıştır¹⁸².

Tek elden satın alma yükümlülüğü herhangi bir sözleşme tipine özgü bir edim olmayıp; dağıtım hakkının niteliğini ifade eden üst bir kavram olarak çeşitli sözleşme tiplerinde ayrıca kararlaştırılabilecek bir husustur¹⁸³. Bu sebeple de tek elden satın alma yükümlülüğünün tespit edilmesi, oradaki tacir yardımcısının niteliğini belirlemede yeterli olmaz¹⁸⁴. Nitekim uygulamada acentelik, komisyonculuk ve franchise gibi sözleşme tiplerinde de tek elden satın alma yükümlülüğü öngörülmektedir. Ancak bu durum, dağıtım sözleşmelerinin kurulabilmesi için söz konusu yükümlülüğünün öngörülmesinin zorunlu olduğu anlamına da gelmemelidir¹⁸⁵.

¹⁸¹ Bizce PPK’daki bu ifade yerine “tek elden satın alma sözleşmesi yapan bayi” ifadesinin kullanılması daha isabetli olurdu.

¹⁸² Piyasadaki akaryakıt istasyonlarına bakıldığında da istasyonların sadece bir marka altında olduğu ve o markaya ait akaryakıt ürünlerini sattığı görülecektir. Keza akaryakıt piyasalarında tek elden satın alma yükümlülüğü kararlaştırılan işletme ister acente ister bayi olsun sadece tek bir markanın petrol ürünlerini satabilirken; birbirleriyle rekabet eden diğer markalar ile çalışamaz. Bu husus tüm akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde “*bayi, belirtilen satış yerinde ve istasyon dışı satışlarında münhasıran sağlayıcıdan ve/veya nakliye masrafı kendisine ait olmak üzere sağlayıcının belirleyeceği yerden satın alacağı*” hükmüne benzer bir ifade ile yer alır.

Örneğin bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde şu hüküm yer almaktadır: “*BAYİ, Akaryakıt İstasyonunda münhasıran ŞİRKET’ten alacağı ürünleri (Kurşunlu ve Kurşunsuz Benzinler, Gaz, Otogaz, Motorin, Madeni Yağlar ve oto Bakım Ürünleri) ve konusuna uygun diğer malları bulundurmaya, teşhir etmeye ve satmaya, bu hususun sözleşmenin esaslı unsurlarından biri olduğunu ve bu hükme aykırı davranışların ŞİRKET’e sözleşmeyi tek taraflı feshetme hakkını verdiğini peşinen kabul ve taahhüt etmiştir.*”

¹⁸³ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 35; Özeriç, **a.g.e.**, s. 53.

¹⁸⁴ PPK’ da düzenlenen bayinin, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde yer alan tek elden satın alma yükümlülüğü nedeniyle özel hukuk alanından farklı anlamda kullanıldığı bazı yazarlarca savunulmuştur (Yıldız Öztürk/ Yıldız/Yıldız Enes, **Akaryakıt ve LPG Hukuku**, s. 28). Ancak kanımızca tek elden satın alma yükümlülüğü sözleşmenin niteliğini etkilememektedir. Zira tek elden satın alma yükümlülüğü, başka dağıtım sözleşmelerinde de kararlaştırılabilecek bir yükümlülüktür.

¹⁸⁵ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 35; Özeriç, **a.g.e.**, s. 53; Sanrı, **a.g.e.**, s. 16.

Tek elden satın alma yükümlülüğü, çoğunlukla tek satıcılık sözleşmesi ile karıştırılsa da; tek elden satın alma sözleşmesinde sadece alıcıya bir yükümlülük öngörülmektedir. Keza tek elden satın alma yükümlülüğünde aynı dağıtım bölgesinde aynı ya da değişik dağıtım kademelerinde bulunan başka sağlayıcılara mal teslim edip etmeme, sağlayıcının tekelindedir¹⁸⁶. Tek satıcıdan farklı olarak, yalnızca sağlayıcıdan ya da sağlayıcının gösterdiği kişiden (üretici veya başka bir sağlayıcı, dağıtıcı olabilir) mal satın almakla yükümlü bir alıcı, aynı sağlayıcının diğer alıcıları ile rekabetten korunmaz¹⁸⁷. Burada en önemli husus, tek satıcılık sözleşmesinin aksine, tek elden satın alma yükümlülüğünde, sözleşmenin diğer tarafına herhangi bir sözleşme bölgesi tanınmamasıdır¹⁸⁸.

Tek elden satın alma yükümlülüğü ile karıştırılabilecek diğer bir husus ise tek marka sözleşmesidir¹⁸⁹. Tek marka sözleşmesi sadece aynı markanın satın alınması taahhüdü iken; tek elden satın alma yükümlülüğü ile sadece tek sağlayıcıdan alma taahhüt edilmektedir. Bu itibarla tek elden satın alma sözleşmesi ile sağlayıcının farklı marka mallar temin edebilmesinde bir engel yokken; tek marka sözleşmesinde de farklı sağlayıcılardan ürün temin edilebilecektir. Ancak çoğunlukla tek marka sözleşmesinin özünü, alıcının belli bir ürün veya ürün gruplarında ihtiyacının tamamını veya önemli bir kısmını tek bir sağlayıcıdan karşılama teşvik edilmesi oluşturmaktadır¹⁹⁰.

Tek satıcılık sözleşmesi bakımından doktrinde, tek satıcının sözleşme sırasında rakip marka malları satamayacağı yönünde görüş birliği olduğu söylenebilir¹⁹¹. Buna karşın bayilik sözleşmesi için ise sözleşmede açıkça bir hüküm

¹⁸⁶ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 35 vd.; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 168.

¹⁸⁷ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 36 ve N. 44'te yer alan yazarlar.

¹⁸⁸ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 36, N. 45'te yer alan yazarlar; Badur, **a.g.m.**, s. 457.

¹⁸⁹ Tek marka sözleşmesi, alıcıların alternatif sağlayıcılardan ürün almalarını önleyerek talebin fiyat elastikiyetini azaltır ve bu suretle markalar arası rekabeti engeller. Alt piyasada faaliyet gösteren tüm alıcıların, üst piyasada faaliyet gösteren birden fazla sağlayıcı tarafından tek marka sözleşmesi ile münhasıran kendisine bağlanması, üst piyasadaki sağlayıcılar arasındaki rekabeti, bu sözleşme süresince ortadan kaldıracaktır. Nitekim teşebbüs, piyasadaki daha düşük fiyata ürün bulsa dahi, tek marka yükümlülüğü süresince bu üründen satın alamayacaktır. Aynı zamanda söz konusu sözleşme türünün piyasada yaygın olarak uygulanması, giriş engeli yaratarak piyasadaki potansiyel rekabet ortamına da zarar verecektir (Karakurt, **a.g.e.**, s. 36 vd. ve N. 126).

¹⁹⁰ **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 31.

¹⁹¹ Şenol, **a.g.e.**, s. 99 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 160 vd.; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 83 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 114 vd.; Önür, **a.g.m.**, s. 25; Tandoğan, **C.I/1**, s. 47 vd.; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s.

bulunmadığı sürece, bayinin sağlayıcının mallarıyla rekabet edemeyeceğinden bahsetmenin zorlaşacağı ileri sürülmüştür¹⁹². Tek satıcıya tanınan tekel hakkı, sağlayıcının markası ile rekabet eden ürünleri satmaması gereğinin bir başka nedenidir. Ancak bizce sürümü arttırma yükümlülüğü altında olan bayilerin de -tek satıcı gibi- sağlayıcınınki ile birlikte başka markaları satması, sürümü arttırma yükümlülüğünü tam olarak yerine getirmesine engel olur. Bu itibarla bayi¹⁹³ ve tek satıcının, kural olarak tek marka yükümlülüğü altında olduğu söylenebilir. Buna karşın tek marka yükümlülüğü, ne tek satıcılık sözleşmesinin ne de bayilik sözleşmesinin zorunlu unsuru olduğundan; sözleşmede aksinin kararlaştırılması mümkündür¹⁹⁴. Zira tek marka yükümlülüğü olmaması, sözleşmenin niteliğini değiştirmez¹⁹⁵.

Tek elden satın alma yükümlülüğünün, tek satıcılık ve bayilik sözleşmelerinin zorunlu unsuru olup olmadığı da ayrıca tartışma konusu olmuştur. Bir görüşe göre¹⁹⁶, özellikle tek satıcının, sadece sağlayıcısından sözleşme konusu malları alması gerekliliği, yani tek elden satın alma yükümlülüğü, bu sözleşmenin zorunlu

---

21 vd.; Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 29; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 9; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 269. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 64 vd. Keza Yargıtay da aynı görüştedir: “...Davacı taraf, sözleşmede başka firmanın mallarının satılmayacağı konusunda bir hüküm bulunmadığını ileri sürmüş ise de, bu iddia tek satıcılık sözleşmesinin ruhuna aykırıdır. Zira tek satıcılık sözleşmelerinde alıcı, bayii olduğu firmanın malları dışında bir mal pazarlayamaz. Hatta başka malların reklamını çağrıştıracak tavır ve davranışlarda dahi bulunamaz...” {Y.19.HD, T.: 05.03.2002, 2001/4568 E., 2002/1473 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 29.11.2015}. Ayrıca bkz. YHGK, T.: 04.07.2001, 2001/19-526 E., 2001/572 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 29.11.2015.

¹⁹² Şenol, **a.g.e.**, s. 100.

¹⁹³ Ancak bayilik yapılan sektöre göre oluşan teamüller bu noktada önemli rol oynar. O yüzden bayinin kural olarak sözleşme sırasındaki rekabet yasağı, tek satıcınınki kadar tartışılmaz değildir.

Keza Alman Yüksek Eyalet Mahkemesi de bir kararında, bayilik sözleşmelerinde bayinin rekabet yasağına tabi olduğu konusunda genel bir ilke olmadığı ifade edilmiştir {OLG Stuttgart 30.10.1981, WuW/E OLG, s. 2708-2709 (Naklen: Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 162)}.

¹⁹⁴ Tek satıcılık sözleşmesinde, tek marka yükümlülüğünün aksinin kararlaştırılabileceği yönünde bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 84.

¹⁹⁵ Nitekim uygulamada da özellikle münhasır bölgesi Türkiye olan birçok tek satıcının, aynı ürün grubunda birden fazla markanın tek satıcılığını üstelendiği bilinmektedir. Örneğin; Saat&Saat firması, rekabet halindeki birçok yabancı markanın Türkiye’deki tek satıcılığını yürütmektedir {(Çevirimiçi) <https://www.saatvesaat.com.tr/hakkimizda.aspx>, 02.12.2015}. Giyim sektöründeki diğer bir örnek ise Demsa Grubu olup {(Çevirimiçi) <http://www.demsaingroup.com/hakkimizda.htm>, 02.12.2015}; bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

¹⁹⁶ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 19, N. 82’de zikredilen yazarlar.

unsurudur. Diğer bir görüşe göre ise tek elden satın alma yükümlülüğü tek satıcılık sözleşmesinin zorunlu unsuru değildir¹⁹⁷. Bizce de tek elden satın alma yükümlülüğü, bayilik sözleşmesinin de tek satıcılık sözleşmesinin de zorunlu unsuru değildir. Hatta açıkça kararlaştırılmadığı sürece, kural olarak tek marka yükümlülüğü altındaki bayi ve tek satıcı, sözleşme konusu malları sistem içindeki diğer sağlayıcılardan alabilecektir¹⁹⁸. Ancak uygulamada çoğunlukla, bayi ve tek satıcılara, sözleşme konusu malları sadece sağlayıcıdan veya onun gösterdiği bir başka sağlayıcıdan alma yani tek elden satın alma yükümlülüğü yüklenmektedir.

Ne var ki, PPK md. 8’de akaryakıt bayileri için öngörülen tek elden satın alma yükümlülüğü ile md. 7/1 hükmünün son cümlesinde yer alan akaryakıt sağlayıcılarının başka sağlayıcıların bayilerine de dağıtım yapamayacakları hususu tek marka sonucunu beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla rakip sağlayıcılar arasındaki dikey anlaşmalar¹⁹⁹ da yasak olduğundan; PPK’nın öngördüğü şekliyle, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde karşılaşılan tek elden satın alma yükümlülüğü ile birlikte tek marka yükümlülüğü de ortaya çıkmaktadır²⁰⁰.

¹⁹⁷ Zira geniş bir dağıtım ağı olan sağlayıcı, dağıtıcıların gerektiğinde birbirinden mal tedarik etmesine izin vererek kendi üretiminde meydana gelecek sıkıntılara karşı, onları güçlü bir duruma getirmek için (ya da malların stoklanmasından doğan sıkıntıları aşabilmek için vs.) dağıtıcıların, sistem içindeki diğer dağıtıcılardan mal tedarik etmesini arzu edebilir. Böyle bir halde sözleşmenin tüm unsurları bulunmasına rağmen; ortada tek satıcılık sözleşmesinin bulunmadığının kabulü isabetli olmayacaktır. Hatta Rekabet Hukuku’nun tek elden satın alma yükümlülüğüne getirdiği sınırlamalar uygulandığında; bu sınırlamalar nedeniyle belki de her defasında sözleşmenin tek satıcılık sözleşmesi olmadığı sonucuna varmak gerekebilirdi (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 82, s. 19 vd.; Aynı yönde Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 36).

¹⁹⁸ Aynı yönde Özeriç, **a.g.e.**, s. 101.

¹⁹⁹ RKHK md. 4 hükmü ile ilgili olarak dikkat çekilmesi gereken bir husus da, madde metnin kaleme alınırken Medeni Hukukumuzda karşılıklı mutabakatları ifade etmek üzere kullanılan “sözleşme” veya “akıt terimlerine” değil; “anlaşma” terimine yer verilmiş olmasıdır. Rekabet Hukuku bakımından anlaşma kavramı, sözleşme kavramı ile aynı olmadığından; doktrinde kanun koyucu tarafından bu tercihin bilinçli olduğu ileri sürülmektedir. Zira sözleşme kavramının aksine, hukuken bağlayıcı olmayan sosyal ve ahlaki nitelikteki taahhütler de, anlaşma kapsamında değerlendirilmektedir. Böylece, Borçlar Hukuku anlamında sözleşmenin geçerliliği için aranan koşulları taşımayan anlaşmalar da, RKHK’un md. 4 kapsamına dahil edilmiş olmaktadır (Özeriç, **a.g.e.**, s. 74 vd.; Kerem Cem Sanlı, **Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’da Öngörülen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı Sözleşme ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği**, Ankara, Rekabet Kurumu Yayınları Lisans Üstü Tez Serisi No: 3, 2000, s. 76 vd.; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 47 vd.).

Bu nedenle, her ne kadar çalışmamızda terminoloji birliği için “sözleşme” kavramı tercih edilmişse de; dikey ilişkiler için “dikey anlaşmalar” terimi tercih edilecektir.

²⁰⁰ Her akaryakıt istasyonunda fark edileceği üzere, bir istasyonda, sadece tek bir akaryakıt sağlayıcısının mallarını satılmakta olup; değişik sağlayıcıların akaryakıt ürünleri -örneğin bir

Sonuç olarak, ne tek marka ne de tek elden satın alma yükümlülüğü, bayilik sözleşmesinin zorunlu unsuru olmasına rağmen; her iki yükümlülük de PPK' dan dolayı akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin zorunlu bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

II. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Özellikleri

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, sürekli bir borç ilişkisi meydana getirirken; bu yönüyle ani edimli sözleşmelerden farklılık gösterir. Sözleşmede fiyat, mal miktarı gibi ani edim doğuran satış sözleşmesinin temel unsurlarına rastlanmaz. Bunun yanında sözleşmenin her sağlayıcı tarafından standart, tek tip olarak hazırlandığı da bilinen bir gerçektir. İşte yeni nesil dağıtım ilişkilerinde olduğu gibi, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi de çerçeve nitelikli ve standart sözleşme olma özellikleri gösterir.

A. Çerçeve Nitelikli Sözleşme Olması

Yakın dönem ekonomi ihtiyaçları ve ticari hayatın gerekleri, tarafları uzun süreli iş ilişkileri kurmaya yönelmektedir²⁰¹. Nitekim dağıtım sözleşmelerinin fayda sağlaması da bu iş ilişkisinin uzun sürmesine bağlıdır. Kurulacak olan uzun süreli iş ilişkileri ise öngörülebilirlik ölçüsünde sağlam ve uzun ömürlü fakat aynı zamanda belirli bir esnekliğe sahip olan, güven temeline dayalı hukuksal bir çerçeveye gereksinim duymaktadır²⁰².

Günümüz iktisadi hayatına özgü gelişmelerin ortaya çıkardığı bu yeni gereksinimleri karşılamak üzere uygulamadan doğmuş bir sözleşme yapısı olan çerçeve sözleşmeler; gerek eski BK'da gerekse yeni TBK'da düzenlenmiş değildir. Çerçeve sözleşmeler ile sıklıkla karşılaşılmaması karşısında doktrin, çerçeve sözleşmeler ile bağlantılı uyuşmazlıkların değerlendirilmesine esas teşkil edebilecek

---

eczanedeki farklı markadan ilaçlar gibi- aynı istasyon içinde yan yana pazarlanmamaktadır. Bu da tek marka sözleşmesinin varlığını göstermektedir. Ancak mevzuat ve sözleşmelerdeki ifadelerde bir karışıklık yaratmaması bakımından, çalışmamızda sadece tek elden satın alma sözleşmesi veya yükümlülüğü kavramları kullanılacaktır.

²⁰¹ Göktürk Uyan, "Çerçeve Sözleşme Kavramı ve Genel Kredi Sözleşmesi ile İlişkisi", **İstanbul Barosu Dergisi**, C.C.79, S:4, 2005, İstanbul, s. 1130.

²⁰² Uyan, **a.g.m.**, s. 1130; Hayriye Şen Doğramacı, "**Çerçeve Sözleşmeler**", Eskişehir Anadolu Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010, s. 44.

kuralları geliştirmek üzere, çerçeve sözleşmenin kavramsal sınırlarını belirlemek yolunda yoğun bir çaba içinde bulunmaktadır.

1. Çerçeve Sözleşme Tanımı ve Çerçeve Sözleşmenin Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesi İle İlişkisi

Doktrinde, ilke ya da iş birliği anlaşması, temel sözleşme veya manto sözleşme olarak da adlandırılan²⁰³ çerçeve sözleşmenin içeriği tartışmalıdır. Türk doktrininde Barlas, çerçeve sözleşmeyi şu şekilde tanımlamıştır²⁰⁴: “İleride aynı türden birden fazla sözleşme akdetmeye niyetli olan kişilerin, her bir sözleşmenin kuruluşu esnasında ayrıca kararlaştırılmasına gerek kalmaksızın, belirli bir takım şartların kısmen veya tamamen bu sözleşmelerde yer almasına şimdiden mutabık kalmalarıdır.”²⁰⁵.

Kategorik bir bakış açısıyla çerçeve sözleşme, kendine özgü nitelikte bir sözleşme olmadığı gibi, sözleşmeler şemasında bağımsız bir tip olarak yer verilmesi gereken bir ilişki olarak da nitelendirilemez. Daha ziyade, pek çok türden sözleşme için söz konusu olabilecek “bir kurgu tarzı, bir örtü”dür²⁰⁶.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine bakıldığında taraflar arasındaki ilişkinin iki aşamadan oluştuğu görülür. Akaryakıt bayisinin, sözleşme konusu malların sürümünü arttırmak için faaliyette bulunmasını içeren birinci ilişki; taraflar arasında sürekli bağlılık doğuran ve birel satış sözleşmelerine temel teşkil eden

²⁰³ Uyan, **a.g.m.**, s. 1130.

²⁰⁴ Nami Barlas, “Çerçeve Sözleşme Kavramı ve Çerçeve Sözleşmelerin Özellikleri”, **Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaş Günü Armağanı**, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2001, s. 808.

Diğer tanımlar için karş. Uyan, **a.g.m.**, s. 1130 vd.; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 112 vd.; Hasan Ayrancı, **Ön Sözleşme**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004, s. 107; Gül Doğan, **Ön Sözleşme (Sözleşme Yapma Vaadi)**, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2006, s. 109; Özeriç, **a.g.e.**, s. 25; Toksöz, **a.g.e.**, s. 20 vd.

²⁰⁵ “Çerçeve sözleşme taraflar arasında bağımsız temel yükümlülüklerin hukuki çekirdeğini içeren kendine özgü sürekli bir sözleşme olup, taraflara daha sonra yapılacak ekonomik anlamda tamamlayıcı diğer sözleşmeleri yapma hakkını verir veya borcunu yükler.” (Kırca, **a.g.e.**, s. 22). Farklı tanımlar için ayrıca bkz. Gürzumar, **a.g.e.**, s. 28; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, N. 210, s. 834; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 26; şen Doğramacı, **a.g.e.**, s. 36; Karauz, **a.g.e.**, s. 63 vd.

²⁰⁶ Barlas, **a.g.m.**, s. 818.

Aynı yönde Doğramacı şen de, klasik borç doğuran sözleşmelerden olmadığı için, çerçeve sözleşmenin hangi atipik sözleşme türü olduğu nitelendirilmesinin yapılamayacağını ifade ettikten sonra; çerçeve sözleşmenin, ileride yapılacak birel sözleşmelerin “anayasası” olduğu benzetmesini yapmıştır (Doğramacı şen, **a.g.e.**, s. 47 vd.).

çerçeve ilişkidir. Bu çerçeve ilişkiye dayanarak kurulacak olan her satış ilişkisi ve bu ilişki kapsamında satışı yapılan malın teslimi ile mülkiyeti geçirme ve satış bedelini ödeme borçları ise ikinci ilişkiyi meydana getirmektedir²⁰⁷.

Birinci ilişkide, taraflar arasındaki işbirliğinin çerçeve koşullarının düzenlendiği görülür²⁰⁸. Bu koşullar arasında akaryakıt bayisinin satın alınan malı ne suretle teslim alacağı, sağlayıcının teslim yükümlülüğünün kapsamı, tarafların birel satış sözleşmelerinden doğan yükümlülükleri ve yerine getirilmediğindeki yaptırımlar, kısacası tarafların malların dağıtımında uyması gereken tüm kurallar yer alır. Ancak birel satış sözleşmeleriyle satın alma miktarı, ilgili fiyat, teslim zamanı gibi esaslı unsur ve detaylar çoğu zaman çerçeve sözleşmede düzenlenmez²⁰⁹. Bu nedenle belirtmek gerekir ki, dağıtımın temel kurallarının çizildiği çerçeve sözleşme içinde taraflarca yapılacak birel satış sözleşmelerinin mal miktarlarının önceden belirtilmesinin çerçeve sözleşmenin kurulmuş olmasına ve bağlayıcılığına hiçbir etkisi yoktur²¹⁰. Bu noktada sağlayıcının “genel teslim koşullarının” çerçeve sözleşmenin bir kısmını oluşturduğu söylenebilir. Böylelikle taraflar, aralarındaki borç ilişkisini bütün ayrıntılarıyla düzenlememekte, aksine bu ayrıntıların

²⁰⁷ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Dokutan, **a.g.e.**, s. 5 vd.; Karauz, **a.g.e.**, s. 64. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 33; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 23; Önür, **a.g.m.**, s. 5; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 22; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 267 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 37; Özeriç, **a.g.e.**, s. 25; Sanrı, **a.g.e.**, s. 19; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 759.

²⁰⁸ Çerçeve sözleşmede, tarafların hak ve asil borçları ile gelecekteki malların dağıtımına ilişkin işbirliği düzenlenir. Fakat bu sözleşme, taraflar arasında somut bir satış ilişkisi kurmaz (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Önür, **a.g.m.**, s. 4; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 22; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 37; Özeriç, **a.g.e.**, s. 25; Sanrı, **a.g.e.**, s. 19 vd).

²⁰⁹ Ayrancı, **Ön Sözleşme**, s. 107; Doğan, **a.g.e.**, s. 109; Barlas, **a.g.m.**, s. 810. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 45 ve 46; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 21 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 36; Özeriç, **a.g.e.**, s. 25; Sanrı, **a.g.e.**, s. 20. Franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Kırca, **a.g.e.**, s. 22;

²¹⁰ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Sungurbey, **a.g.e.**, s. 204; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 22 ve 109; Tandoğan, **C1/1**, s. 30; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 4. Sözleşmede bunun dışında, sağlayıcının talimat verme hakkı, kontrol hakkı, reklam faaliyetleri ve bayinin bilgi verme yükümlülüğü, sadakat borcu, tek elden satın alma yükümlülüğü ile sözleşmenin sona ermesi ve sonuçları düzenlenir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 22; Sanrı, **a.g.e.**, s. 20 vd.).

düzenlemesi ve tamamlanması ileride gerçekleşecek birel sözleşmelere bırakılmaktadır²¹¹.

İkinci ilişki ise çerçeve sözleşme kapsamında ifa edilen birel satış sözleşmeleridir²¹². Birel satış sözleşmeleri, akaryakıt bayisinin, sözleşme konusu malları sağlayıcısından satın almasına yöneliktir.

Şu halde iki aşamalı bir ilişki içeren akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin tarafları arasında -tıpkı tek satıcılık sözleşmesi gibi²¹³- basit bir satış sözleşmesi ilişkisinden öte bir çerçeve ilişki olduğu açıktır²¹⁴.

2. Çerçeve Sözleşmenin Birel Sözleşme Kurma Borcu Doğurup Doğurmadığı Tartışması

Çerçeve sözleşmelerin ileride birel sözleşme kurma borcu doğurup doğurmayacağı meselesi doktrinde tartışmalı olmakla birlikte; baskın olan görüş, çerçeve sözleşmelerin birel sözleşme kurma borcu yüklediği yönündedir²¹⁵. Bu

²¹¹ Barlas, **a.g.m.**, s. 813; Ayrancı, **Ön Sözleşme**, s. 109; Doğan, **a.g.e.**, s. 110; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 113. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 33; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 268; Sanrı, **a.g.e.**, s. 20;

²¹² Çerçeve sözleşmelerin yapısal bakımdan ikiye ayrıldığı ileri sürülmüştür. Bu ayrıma göre, ilk grupta, çerçeve sözleşmelerin yanında, sürekli borç ilişkisi karakteri taşıyan birel sözleşmeler yer alırken; ikinci grupta, çerçeve sözleşme yanında ani edimli birel sözleşmeler yer alır (Şen Doğramacı, **a.g.e.**, s. 51 vd.). Bu ayrıma göre tek satıcılık sözleşmesi gibi (Şen Doğramacı, **a.g.e.**, s. 51), akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi de çerçeve sözleşme yanında ani edimli birel sözleşmelerden oluşan ikinci grupta yer alır.

²¹³ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 21 vd.; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 33; Toksöz, **a.g.e.**, s. 21; Gümüş, **C.I.**, 2008, s. 16; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 113; s. 32; Şenol, **a.g.e.**, s. 20; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 36 vd.; Gümüş, **C.I.**, s. 11; Önür, **a.g.m.**, s. 4 vd.; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 20; Genç, **a.g.m.**, s. 151; Tandoğan, **CI/1**, N. 63, s. 32; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, N. 18, s. 5; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, N. 206, s. 833; Ayan, **a.g.e.**, s. 109; Özeriç, **a.g.e.**, s. 24; Sanrı, **a.g.e.**, s. 19; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 7; Eren, **a.g.e.**, s. 214; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 757.

²¹⁴ Karauz, **a.g.e.**, s. 63. Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 20; Dokutan, **a.g.e.**, s. 5. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Önür, **a.g.m.**, s. 2.

Esasında tüm dağıtım sözleşmelerinin, çerçeve sözleşme niteliğinde olduğu hakkında bkz. Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 5 vd. Nitekim dağıtım sözleşmeleri, taraflar arasındaki ilişkiyi bütün ayrıntılarıyla düzenlemez ve kurulması planlanan sözleşmenin temel esaslarını düzenlemekle yetinir. Ayrıntılar ise sonradan yapılacak birel sözleşmelere bırakılır (Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 58).

²¹⁵ Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 112; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 31; Barlas, **a.g.m.**, s. 814 vd.; Uyan, **a.g.e.**, s. 1131; s. 16; Doğan, **a.g.e.**, s. 109; Dokutan, **a.g.e.**, s. 6; Özeriç, **a.g.e.**, s. 26; Ayrancı, **Ön Sözleşme**, s. 107; Kırca, **a.g.e.**, s. 22; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 109.

görüŖe göre, çerçeve sözleşme, birel sözleşme kurulması durumunda “-ve kurulduğu takdirde/- ” bunun içeriğinin hangi koŖullarda Ŗekilleneceđini düzenlenmektedir. Ancak bu görüŖ içinden bazı yazarlar²¹⁶ çerçeve sözleşmenin kural olarak ileride birel sözleşme kurma konusunda taraflara bir borç yüklediğini kabul etmekle birlikte; böyle bir borcun çerçeve sözleşmede yer alabileceğini de belirtmektedirler²¹⁷. Bu görüŖte olan yazarlara göre, birel sözleşme borcu doğuran sözleşme bu durumda çerçeve sözleşme değil, fakat bir ön sözleşme²¹⁸ olarak kabul edilmelidir. Bu durumda sözleşme, ileride kurulacak olan birel sözleşmelerin

---

Çerçeve sözleşmenin, birel sözleşme kurma borcu doğurduğu görüşünde bkz. Karauz, **a.g.e.**, s. 64; Uyan, **a.g.m.**, b.a.; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 33; Toksöz, **a.g.e.**, s. 21 vd.; Ŗen Doğramacı, **a.g.e.**, s. 39; Tandoğan, **CI/1**, N. 63, s. 32; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, N. 18, s. 5; Kırca, **a.g.e.**, s. 22. Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 268; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 28.

Ŗenol ise önce çerçeve sözleşmenin birel sözleşme kurma borcu yüklediğini belirtmiŖ (Ŗenol, **a.g.e.**, s. 19); daha sonra bu görüşü eleŖirmiŖtir (Ŗenol, **a.g.e.**, s. 21 vd.). İkinci görüşüne gerekçe olarak; çerçeve sözleşmelerin birel sözleşme yapma borcu doğurmadığının kabulü halinde, tarafların kurmakla yükümlü olmadıkları bir sözleşmenin Ŗartlarını belirlemesi gibi bir anlamsızlığın ortaya çıkacağını belirtmiŖtir. Bu görüşe göre, birel sözleşme yapma borcunun bulunmadığının kabulü durumunda bir başka anlamsızlık da sağlayıcı ile bayinin ileride yapacağı bayilik sözleşmesini genel olarak düzenleyen ayrı bir çerçeve sözleşme ihtiyacının ortaya çıkacak olmasıdır (Ŗenol, **a.g.e.**, s. 21).

²¹⁶ Bknz. KocayusuŖpaŖaođlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 112, N. 61’ deki yazarlar; Uyan, **a.g.m.**, N. 17, s. 1131’ de zikredilen yazarlar. Ŗenol, **a.g.e.**, s. 19, N. 60’da zikredilen yazarlar.

{A. Ersnt Kramer, **Berner Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch. Das Obligationenrecht. Band VI 1. Abteilung, Allgemeine Bestimmungen, 2. Teilband Unterteiband 1a, Inhalt des Vertrages, Kommentar zu Art. 19-22 OR**, Bern, 1991, Art. 22, N. 76 (Naklen: Uyan, **a.g.m.**, N. 17, s. 1131; Ŗenol, **a.g.e.**, N. 60, s. 19)}; {Wolfgang Fikentscher, **Schuldrecht**, Berlin, 1997, N. 106, s. 95; Karsten Schmidt, **Handelsrecht, München**, 1994, s. 608 ve 609 (Naklen: Uyan, **a.g.m.**, N. 17, s. 1131)}; {Wolfgang Fikentscher/Andreas Heinemann, **Schuldrecht**, 10. Auflage, Berlin, 2006, § 23, N. 136, s. 84 (Naklen: Ŗenol, **a.g.e.**, N. 60, s. 19)}.

²¹⁷ Alman Hukuku’nda bazı yazarlar, çerçeve sözleşmeyi birel sözleşme yapma borcu doğuran ve doğurmayan çerçeve sözleşmeler olarak ayırırken; İsviçre Hukuku’nda ise geniŖ anlamda çerçeve sözleşmeler ve dar anlamda çerçeve sözleşmeler ayırımına gidilmektedir (Uyan, **a.g.m.**, s. 1131-1134).

Keza Gümüş de benzer bir düşünce ile “teknik anlamda çerçeve sözleşmenin” borç doğurmayacağını; ancak tek satıcılık sözleşmesinin teknik olmayan anlamda çerçeve sözleşme olması nedeniyle, borç doğurduğunu belirterek; çerçeve sözleşmenin, borç doğuran ve borç doğurmayan çeŖitlerinin olduğunu kabul ettiği görülür. Yazara göre, teknik anlamda çerçeve sözleşme borç doğurmazken; teknik olmayan anlamda çerçeve sözleşme, borç doğurmaktadır (Gümüş, **C.I.**, 2008, s. 16 ve N. 52).

²¹⁸ TBK md. 29’a göre ön sözleşme “*Bir sözleşmenin ileride kurulmasına iliŖkin sözleşmeler*” dir. Yargıtay, bir kararında ön sözleşmenin tanımını Ŗu Ŗekilde yapmaktadır: “...**Görülüyor ki, ön sözleşme kavram olarak, tarafların ileride bir başka sözleşme (asıl sözleşme) yapacaklarına iliŖkin olarak akdettikleri bir sözleşmeyi ifade eder. Bir başka deyiŖle akit yapma vaadi=ön sözleşme, akit yapma borcunu doğuran bir hukuki işlemde ibarettir. Ön sözleşmenin konusu da her zaman borçlandırıcı bir işlemdir (Gül Doğan; Ön Sözleşme-Sözleşme Yapma Vaadi- bası 2006, sayfa 52)...**” {YHGK, T.: 28.04.2010, 2010/15-193 E., 2010/235 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#/Yargitay, 20.02.2015>}.

sınırlarını belirlediği kadarıyla bir çerçeve sözleşme; birel sözleşme kurma borcu taşıdığı oranda bir ön sözleşmedir²¹⁹.

Kanaatimizce, birel sözleşme kurma borcu olarak adlandırılan bu borcun sözleşmenin tarafları bakımından farklı görünüşleri vardır ve bunlar ayrı ayrı incelenmelidir. akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini bir kenara bırakacak olursak; birinci görünüm, sağlayıcı açısından birel sözleşme yapmayı kabul (teslim) yükümlülüğü iken; ikincisi, alıcının²²⁰ birel sözleşme siparişi verme (alım) yükümlülüğüdür.

Birinci görünüme bakıldığında; çerçeve sözleşmenin, sağlayıcıya birel sözleşmeyi kabul borcu yüklediğinin kabul edilmesi gerekir. Çünkü çerçeve sözleşmenin yapılmasıyla alıcıda, sipariş verildiğinde bunun kabul edileceği ve çerçeve sözleşmenin de bu siparişlere uygulanacak kuralları belirlemek amacıyla yapıldığı konusunda haklı bir güven oluşmaktadır. Alıcı, sipariş verdiğinde artık birel sözleşmenin unsurları belirli hale geldiğinden; sağlayıcının bu siparişi haklı bir sebep olmaksızın reddetmesi halinde, sözleşmesel sorumluluktan söz edilmelidir.

Fakat bunun aksine, ikinci görünüme gelindiğinde, çerçeve sözleşme kural olarak, henüz unsurları belli olmayan birel satış sözleşmesini kuracak olan sipariş verme (alım) yükümlülüğünü doğurmaz²²¹. Zira herhangi bir sipariş gelmemesi halinde; sağlayıcının daha unsurları (miktar, fiyat, teslim zamanı) belli olmaması nedeniyle hangi birel satış sözleşmesine göre alıcıdan talepte bulunacağı sorunu ortaya çıkacaktır²²².

²¹⁹ Uyan, **a.g.m.**, s. 1131.

²²⁰ Zira çerçeve sözleşmenin diğer tarafı her zaman bir dağıtıcı olmak zorunda değildir.

²²¹ Çerçeve sözleşmeleri inceleyen Şen Doğramacı da eserinde, çerçeve sözleşmelerin taraflarından en az birisi için birel sözleşme yapma borcu yüklediğini belirtmiş olduğundan; kendisinin de birel sözleşme kurma borcunun iki görünümü olduğunu kabul ettiği kanaatindeyiz (Bknz. Şen Doğramacı, **a.g.e.**, s. 42).

²²² Çerçeve sözleşmeyi ön sözleşmeden ayıran en büyük fark da budur. Zira ön sözleşme birel sözleşmenin unsurlarının belirli ya da belirlenebilir olması sebebiyle; alıcıya talepte bulunma hakkı vermektedir. Zira borçlanılan birel sözleşmeler, belirlenebilir nitelikte iseler, bir ön sözleşme (Eren, **a.g.e.**, s. 309 ve 311 vd.; Doğan, **a.g.e.**, s. 110; Ayrancı, **a.g.e.**, s. 110 ve 111; Şenol, **a.g.e.**, s. 19); aksi halde çerçeve sözleşme söz konusu olacaktır.

Aksi görüşte olan Barlas'a göre taraflardan birisi, birel sözleşmenin kurulmasını talep etmesi ancak diğer tarafın, birel sözleşmeyi kurmaktan kaçınması durumunda; talep eden, karşı tarafı sözleşme kurmaya hukuken zorlama gücünden yoksundur. Bu özellik çerçeve sözleşme ile ön sözleşme arasındaki en önemli farkı oluşturmaktadır (Barlas, **a.g.m.**, s. 814 ve 815). Eğer

Kural bu olmakla beraber, alıcıya sürümü arttırma yükümlülüğü ve/veya bunu somutlaştıran asgari alım yükümlülüğü getirildiği takdirde; artık alım yükümlülüğünün söz konusu olduğundan şüphe olmayacaktır²²³. Fakat asgari alım yükümlülüğü kotası dolduktan sonra, ayrıca sürümü arttırma yükümlülüğü olmaması halinde alıcının alım borcu da sona erecek; sağlayıcının ise asgari alım yükümlülüğü üstündeki birel sözleşme kurma taleplerini kabul borcu devam edecektir. Aynı şekilde alıcının tek elden satın alma veya tek marka gibi bir yükümlülüğü olması halinde; sağlayıcının, siparişleri kabul yükümlülüğünün de ağırlaştığı kabul edilmelidir²²⁴.

çerçeve sözleşmede, birel sözleşme yapma yükümlülüğü öngörülüyorsa, artık orada çerçeve sözleşme görünümü olsa da bir ön sözleşme vardır ve ön sözleşme karakteri daima baskın durumdadır (Barlas, **a.g.m.**, s. 822).

Ancak çerçeve sözleşmede birel sözleşme kurma borcu yükleyeceği açıkça kararlaştırıldığı veya bu borcu doğuracak bir yükümlülük öngörüldüğü durumda dahi, bunun bir ön sözleşme olarak kabulü mümkün değildir. Zira ön sözleşme, taraflara ileride yapılacak –unsurları belirli ya da belirlenebilir- esas sözleşmeyi yapma yükümlülüğünü yükler ve esas sözleşmenin akdedilmesiyle kural olarak ön sözleşme sona erer (Doğan, **a.g.e.**, s. 110; Şenol, **a.g.e.**, s. 19; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 100; Eren, **a.g.e.**, s. 314; Barlas, **a.g.m.**, s. 822. Aydın Zevkliler/Şeref Ertaş/ Ayşe Havutçu/ Murat Aydoğdu/ Emre Cumalioğlu, **6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku: Genel Hükümler Ve Özel Borç İlişkileri Ana İlkeler**, İzmir, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, 2013, s. 157 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 142; Oğuzman/Öz, **C.I**, s. 194 vd.; Dokutan, **a.g.e.**, s. 6; Şen Doğramacı, **a.g.e.**, s. 132).

Bu nedenle çerçeve sözleşme, sürekli borç ilişkisi niteliği taşımasından dolayı ön sözleşmeden farklıdır (Şenol, **a.g.e.**, s. 19; Kırca, **a.g.e.**, s. 22; Doğan, **a.g.e.**, s. 110; Ayrancı, **a.g.e.**, s. 110; Özeriç, **a.g.e.**, s. 26).

Çerçeve sözleşmeler, sürekli borç ilişkisi doğurduğundan, ön sözleşmeden farklı olarak ayrıca yan edim yükümleri içerdiği de belirtilmiştir (Şen Doğramacı, **a.g.e.**, s. 132 vd.). Fakat ön sözleşmenin yan yükümlülük içermeyeceğini söylemek doğru olmayacağı için; kanaatimizce bu ayrımın ön sözleşme ile çerçeve sözleşmeyi ayırmaya yetmeyecektir.

²²³ Bu takdirde sağlayıcının çerçeve sözleşme yaparak alıcıda oluşturduğu güven unsuru pekişmekle beraber; öngördüğü tek elden satın alma neticesinde alıcının başka yerden malı temin etmesini imkânsızlaştırması ya da sürümü arttırma yükümlülüğü ile alıcıya borç yüklemesi nedeniyle artık sağlayıcının da daha ağır bir kabul yükümlülüğü borcunun söz konusu olması gerekmektedir.

²²⁴ Alman Federal Mahkemesi de, sözleşmede asgari alım taahhüdü kararlaştırıldığı takdirde, sağlayıcının, birel sözleşme yapmayı kabul etmek zorunda olduğunu belirtmiştir {BGH 29.04.1958 VertR-LS NJW 1958, s. 1138–1139; BGH. BB 1972, s. 193 (Naklen: Şenol, **a.g.e.**, N. 192, s. 54)}.

Nitekim Badur da, tek elden satın alma sözleşmesinde alıcının, sözleşme konusu malları veya benzerlerini başka sağlayıcılardan temin edememesini; sağlayıcının, alıcının her talebinde ona mal sağlama ve teslim etme borcunun temelinde yatan sebeplerden biri olarak değerlendirmiştir (Badur, **a.g.m.**, s. 465).

Tek elden satın alma veya sürümü arttırma yükümlülükleri nedeniyle çerçeve sözleşmenin borç doğurduğu yönünde bknz. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Tandoğan, **CI/I**, s. 31; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 5; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 70 ve 88. Ancak yazarlar konuyu tek satıcılık sözleşmesi olarak ele almış olup; kural olarak çerçeve sözleşmenin borç doğurup doğurmadığını bu eserlerinde incelememişlerdir.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine gelince; akaryakıt bayisi, ileride açıklanacağı üzere²²⁵ sözleşme konusu malları mümkün olduğu kadar çok satma yükümlülüğü altındadır ve bu yükümlülük bu sözleşmeye özelliğini veren sürümü arttırma yükümlülüğüdür. Bununla beraber PPK uyarınca akaryakıt bayisinin tek elden satın alma yükümlülüğü olması da sağlayıcının siparişleri kabul yükümlülüğünü ağırlaştırmaktadır. Akaryakıt sağlayıcısının birel satış sözleşmesini kabul borcu olmaması halinde ise bayinin sürümü arttırma faaliyetini nasıl gerçekleştireceği ve malı nerden alacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, sürümü arttırma ve asgari alım yükümlülükleri ise akaryakıt bayisi için sipariş verme yükümlülüğünü doğurmaktadır. Dolayısıyla kanaatimizce, bayilik ve akaryakıt istasyonu bayilik çerçeve sözleşmesi gerek sağlayıcı gerekse bayi açısından geniş anlamda (her iki taraf için) birel satış sözleşmesi kurma yükümlülüğü doğurmaktadır.

B. Uygulamada Standart Sözleşme Olarak Kullanılması

Sanayi devrimi ile mal ve hizmetlerin geniş kitlelere yönelik olarak seri halde üretilmesi, sağlayıcı ile dağıtıcılar hatta son tüketiciler arasında sözleşmelerin bireysel yapısına da etki etmiştir²²⁶. Modern ekonomik yaşamda sağlayıcının her dağıtıcı veya müşteri ile bir araya gelip, aynı sözleşme şartlarını bireysel olarak tekrar tekrar belirlemesi, iş hayatının gerçeklerine uygun düşmez²²⁷. Bu nedenle, sağlayıcı ve dağıtıcılar çok sayıda müşteri ile aynı içerikte sözleşme yapma yoluna gitmişlerdir²²⁸. İşte *sözleşmenin kuruluşu sırasında taraflardan birinin diğerine sunduğu ve çok sayıda sözleşme için önceden formüle edilmiş sözleşme koşullarının*

Topçuoğlu ise dağıtım sözleşmeleri bakımından; dağıtıcıların kendi bölgesinde rekabet yasağı olduğunu ve sürümü arttırma yükümlülüğü gereğince de sağlayıcıların birel satış sözleşmelerini kabul borcu olduğu belirtmektedir (Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 65).

²²⁵ Sağlayıcının birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğü ileride ayrıca incelenecektir. Bknz. aş. §5 / I./A.

²²⁶ Haluk Tandoğan, **Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlandırılması**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1977, s. 24; Eren, **a.g.e.**, s. 216; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, **a.g.e.**, s. 155.

²²⁷ Şenol, **a.g.e.**, s. 27; Kocayusufoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 228.

²²⁸ Şenol, **a.g.e.**, s. 27; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, **a.g.e.**, s. 155;

sözleşmelere eklenmesiyle, sözleşmelerde standartlaşma meydana gelmiş ve standart sözleşmeler ortaya çıkmıştır²²⁹.

Standart sözleşmeler, içeriğini tamamen veya kısmen genel işlem (şartlarının) koşullarının oluşturduğu²³⁰ ve karşılıklı görüşmeler ve tartışmalar sonucu kurulmamış olan sözleşmelerdir²³¹ ve ²³². Standart sözleşme ile genel işlem koşulları aynı kavramlar olmayıp; genel işlem koşulları standart sözleşmelerin içeriğini oluşturmaktadır²³³.

²²⁹ Şenol, **a.g.e.**, s. 28; Altop, **a.g.e.**, s. 254; Zevkliler, et. al., **a.g.e.**, s. 112 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 155; Eren, **a.g.e.**, s. 215; Nilgün Başalp, **Sorumsuzluk Anlaşmaları**, 1. Baskı, 12 Levha Yayınları, 2011, s. 26.

²³⁰ Yargıtay ise bir kararında, standart sözleşmeleri tanımlamış ve bu sözleşmelerde yer alan hükümlerin, genel işlem koşulu niteliğinde olduğu yönünde bir karine olduğunu belirtmiştir: “...Standart sözleşmeler, içeriğini kısmen veya tamamen genel işlem koşullarının oluşturduğu, tarafların karşılıklı müzakereleri sonucu değil, aksine, taraflardan biri veya üçüncü kişi tarafından önceden hazırlanmış hükümlerin kullanıldığı sözleşme tipi olarak tanımlanmakta olup, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 4822 Sayılı Kanunla değişik 6 ncı maddesi ile, Avrupa Konseyi’nin 05.04.1993 tarihli, 1993/13/AET Yönergesinde ve bu yönergeyi iç hukuklarına aktaran Avrupa Birliği ülkelerinde, standart sözleşmelerde yer alan hükümlerin ve özellikle bu sözleşmelerin içeriğini oluşturan genel işlem koşullarının, haksız şart olduğuna ilişkin bir karine öngörülmüştür...” {Y.13.HD, T.: 04.09.2014, 2014/25774 E., 2014/24917 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/>, 10.02.2015}.

Ayrıca bkz. Y.13.HD, T.: 23.06.2014, 2014/19653 E., 2014/20376 K.; Y.13.HD, T.: 20.01.2014, 2014/1437 E., 2014/1234 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/>, 10.02.2015.

²³¹ Ayşe Havutçu, **Açık İçerik Denetimi Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması**, İzmir, 2003, s. 13 (Naklen: Şenol, **a.g.e.**, N. 54, s. 17); Atilla Altop, “Türk Borçlar Kanunu Tasarısı’ndaki Genel İşlem Koşulları Düzenlemesi”, **Prof. Dr. Ergon Çetingil ve Prof. Dr. Rayegan Kender’e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı**, İstanbul, 2007, s. 254; Şenol, **a.g.e.**, s. 17.

²³² Bu sözleşmeler için “tip sözleşme” veya “formüler sözleşme” terimlerinin de kullanıldığı görülmektedir (Altop, **a.g.m.**, s. 254; Başalp, **a.g.e.**, s. 27 vd.; Barlas, **a.g.m.**, s. 807. Zevkliler et. al., **a.g.e.**, s. 112; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 28; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 154 vd.; Topçu, **a.g.e.**, s. 114). Tandoğan, yığın (kitle) sözleşme terimini tercih etmiştir (Tandoğan, **Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlandırılması**, s. 24 vd.)

²³³ Ayırt edilmesi gereken diğer husus da iltihaki sözleşme kavramıdır. İltihaki sözleşmeler, toplumun ortak ihtiyaçlarını (örneğin; su, elektrik, doğalgaz) süratle karşılamak üzere ortaya çıkmış bir sözleşme türü olup; taraflardan birinin önceden hazırlayıp sunduğu sözleşme koşullarının diğer tarafça olduğu gibi kabul edilmesiyle meydana gelir. Bu sözleşme türü, devlet tarafından verilen imtiyaz uyarınca kamu hizmeti sayılan ve bu hizmetleri tekelinde tutan kurumların sözleşme yapma zorunluluğunun gereği olarak ortaya çıkmıştır. Hizmeti sağlayan kişiler, hizmetten yararlanmak isteyen herkesle sözleşme yapmak zorundadırlar; fakat iltihaki sözleşmeyi düzenleme serbestisi sadece genel kayıtlar tutmak suretiyle tek tip, standart bir sözleşme hazırlayan tarafa verilmiştir (Bkz. Lale Sirmen, “Modern Hukukta Sözleşme Kavramı ve Türk Hukuku”, **Prof. Hüseyin Cahit Oğuzoğlu’ na Armağan**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1972, s. 457 ve 458; Şenol, **a.g.e.**, s. 27; Eren, **a.g.e.**, s. 214; Zevkliler et. al., **a.g.e.**, s. 112-114 ve 119). Buna karşın bir görüşe göre, bir sözleşmenin iltihaki sözleşme olarak kabul edilmesi için sözleşmenin bütün hükümlerinin önceden tek taraflı tespit edilmiş olmasına gerek yoktur;

Standart sözleşmelerde, hükümleri tespit eden taraf bunlarda değişiklik yapma olanağına genelde sahiptir; fakat ekonomik bakımdan güçlü olduğundan bu talebe olumlu yanaşmaz. Böylece taraflardan birinin kendi şartlarını diğerine zorlaması nedeniyle, sözleşme özgürlüğü özgürlük olmaktan çıkıp bir ayrıcalık halini alır²³⁴.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin içeriği de, dağıtım ağının yeknesaklaştırılması ve rasyonelleştirilmesi amacıyla genellikle sağlayıcının dağıtım ağının oluşturulması sırasında belirlenir ve akaryakıt bayileriyle yapılan her sözleşme, somut ilişkiden kaynaklanan bazı farklılıklar dışında, büyük oranda aynı içeriğe sahiptir²³⁵. Bu sözleşmeler birer standart sözleşme niteliğinde olup; genellikle ekonomik yönden daha güçlü durumda olan sağlayıcılar tarafından hazırlanmaktadır. Sağlayıcı sahip olduğu ekonomik gücün bir sonucu olarak sözleşmenin genel şartlarını görüşme veya tartışma kabul etmeksizin tek taraflı olarak belirlemekte ve akaryakıt bayisinin önüne sunmaktadır. Sözleşmenin standart olmasının tek başına sözleşmenin geçerliliğine bir etkisi yoktur. Ancak standart sözleşme hükümlerinin taraflar arası dengeyi sarsması halinde, bu hükümlerin genel işlem koşulu niteliğinde olduğu kabul edilecek²³⁶ ve geçerli olup olmadığının tespiti için kanun gereği denetimden geçmesi gerekecektir²³⁷.

---

bir kısmının önceden tespit olduğu durumlarda da bunun iltihaki sözleşme olduğu kabul edilmelidir (Kocayusufoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 229).

İngiliz- Amerikan hukuk terminolojisinde “take it or leave it” olarak ifade edilen iltihaki sözleşmelerin; ancak tüm hükümlerinin önceden bir tarafça tespit edilmesi halinde, genel işlem şartlarından ayrıldığı görüşü için karşı. Oğuzman/Öz, **C.I**, s. 26 vd.

Buna karşın Yargıtay’ın kamu hizmeti ayrımını benimseyen kararları olduğu gibi {Y.13.HD, T.: 18.03.1996, 1996/1734 E., 1996/2495 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 09.02.2016}, genel işlem şartları ile iltihaki sözleşmeleri aynı anlamda olduğunu kabul eden kararlarının da {YİBGK, T.: 05.04.1944, 1994/4 E., 1944/12 K.; Y.4.HD, T.: 06.12.1974, 1973/6285 E., 1974/6590 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 09.02.2016} mevcut olduğu görülür.

²³⁴ Tandoğan, **Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlandırılması**, s. 25; Eren, **a.g.e.**, s. 219 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 159 vd.

²³⁵ Genel olarak tüm bayilik sözleşmelerinde de durumun benzer olduğu hakkında bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 28. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 63.

²³⁶ Ancak her standart sözleşme metni önceden kaleme alınmış olsalar da, genel işlem koşulu olarak nitelendirilemezler. Çünkü önemli olan genel işlem koşullarına özgü taraflar arası dengesiz konum oluşup oluşmaması noktasıdır (Yeşim Atamer, “Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi- TKHK M. 6 ve TTK M. 55, F. 1, (f) İle

C. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinde Yer Alan Genel İşlem Koşulları

1. Genel İşlem Koşulu Tanımı

Genel işlem koşulları, önce 4077 sayılı Tüketicilerin Korunması Hakkındaki Kanuna²³⁸ ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmelik’ de kendisine yer bulmuştur²³⁹. Böylece TKHK’da 2003 yılında yapılan değişiklikle tüketici sözleşmeleri alanında, sözleşmelerde yer alacak olan genel işlem koşullarının çerçevesi çizilmiş ve ardından yeni TBK’nın kabulü²⁴⁰ ile birlikte -bu kez diğer tarafın tüketici olduğuna bakılmaksızın- mevzuata girmiştir.

Karşılaştırmalı Olarak Genel İşlem Şartları”, **Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu: Bildiriler - Tartışmaları 8 Nisan 2011**, Ankara, Sözkesen Matbaacılık, 2011, s. 18).

²³⁷ Bknz. aş. §2 /II./C./3.

²³⁸ Söz konusu düzenleme, 06.03.2003 tarihli 4822 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrası 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun md. 6’da yer almıştır.

²³⁹ 29033 sayılı Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmelik, RG: 17.06.2014, Haksız Şart- Md. 5: “Tüketici ile kurulan sözleşmelerde yer alan bir şartın haksız şart olarak kabul edilebilmesi için;

a) Tüketicikle müzakere edilmeden sözleşmeye dâhil edilmesi,

b) Tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde dürüstlük kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olması, unsurlarının bir arada bulunması gerekir.

Bir sözleşme şartının önceden hazırlanması ve standart sözleşmede yer alması nedeniyle tüketicinin sözleşmenin içeriğine etki edememesi durumunda, o sözleşme şartının tüketiciyle müzakere edilmediği kabul edilir. Sözleşmeyi düzenleyen, bir standart şartın münferiden müzakere edildiğini iddia ediyorsa bunu ispatla yükümlüdür.

Sözleşmenin bütün olarak değerlendirilmesinden, standart sözleşme olduğu sonucuna varılırsa, bu sözleşmedeki bir şartın belirli unsurlarının veya münferit bir hükmünün müzakere edilmiş olması, sözleşmenin kalan kısmına bu Yönetmelik hükümlerinin uygulanmasını engellemez.

Bu Yönetmeliğin ekinde yer alan listede sayılan şartlar haksız şart olarak kabul edilir. Bu listedeki şartlar sınırlayıcı olmayıp örnek niteliğindedir.”

Tüketiciler için hazırlanmış haksız şartlar için YHGK bir kararında şu değerlendirmeyi yapmıştır: “...Şu halde hükmün uygulanması alanı, diğer bir ifadeyle haksız şartın tüketiciyi bağlamamasının koşulları, standart bir sözleşmede genel işlem şartının bulunması ve bunun tüketici aleyhine haksız şart içermesidir. Genel işlem şartlarının unsurları ise, ekonomik açıdan daha güçlü olan tarafça önceden tek yanlı olarak hazırlanıp belirlenerek tüketiciyle müzakere edilmemesi, genel ve soyut nitelikte olması ve çok sayıda sözleşme için önceden hazırlanmasıdır...” {YHGK, T.: 28.03.2012, 2012/13-23 E., 2012/255 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/>, 10.02.2015}.

²⁴⁰ 11.01.2011 kabul tarihli 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu, RG:04.02.2011, S: 27836.

TBK md. 20' ye göre²⁴¹ genel işlem koşulları doktrindeki tanımlarla paralel olarak²⁴² “...bir sözleşme yapılırken düzenleyenin, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleri” olarak tanımlanmıştır.

2. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinde Yer Alan Genel İşlem Koşulları

Akaryakıt sağlayıcısının sahip olduğu ekonomik gücün bir sonucu olarak, sözleşmenin şartlarını görüşme veya tartışma kabul etmeksizin²⁴³ tek taraflı olarak belirlemekte olduğu ve standart sözleşme olarak akaryakıt bayisinin önüne sunduğu daha evvel ifade edilmişti²⁴⁴ ve ²⁴⁵. Sözleşmenin standart olmasının tek başına

²⁴¹ BK md. 20: “Genel işlem koşulları, bir sözleşme yapılırken düzenleyenin, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleridir. Bu koşulların, sözleşme metninde veya ekinde yer alması, kapsamı, yazı türü ve şekli, nitelendirmede önem taşımaz.

Aynı amaçla düzenlenen sözleşmelerin metinlerinin özdeş olmaması, bu sözleşmelerin içerdiği hükümlerin, genel işlem koşulu sayılmasını engellemez.

Genel işlem koşulları içeren sözleşmeye veya ayrı bir sözleşmeye konulan bu koşulların her birinin tartışılarak kabul edildiğine ilişkin kayıtlar, tek başına, onları genel işlem koşulu olmaktan çıkarmaz.

Genel işlem koşullarıyla ilgili hükümler, sundukları hizmetleri kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütmekte olan kişi ve kuruluşların hazırladıkları sözleşmelere de, niteliklerine bakılmaksızın uygulanır.”

²⁴² Atamer, kanunun kabulü ve tasarısından çok önce eserinde genel işlem koşullarını (şartlarını) aynen şu şekilde tanımlamıştır: “Genel işlem şartları, sözleşme taraflarından birinin, ileride kuracağı sözleşmelerde karşı âkidine değiştirilmeden kabul edilmek üzere sunma niyetiyle, önceden, tek yanlı olarak saptadığı sözleşme koşullarıdır.” (Yeşim Atamer, **Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi**, İstanbul, Beta Basım Yayınları, 1999, s. 61. Aynı yönde, Manfred Rehbinder, (Çev. Ömer Teoman), “Genel İşlem Şartları ve Tüketicinin Korunması”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 42, 1976, s. 647; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, **a.g.e.**, s. 156; Eren, **a.g.e.**, s. 215; Başalp, **a.g.e.**, s. 26. Altıp’ un tanımı için ayrıca bknz. Altıp, **a.g.e.**, s. 257).

²⁴³ Tarafların görüşmeler sonucunda kurdukları sözleşmelerde her birinin kendi çıkarlarını savunması, önem verdiği bazı noktalarda ödün vermesi normaldir. Ancak hiç değilse görüşmeler sonucunda bir sözleşme adaletine kavuşulması ve her iki tarafın menfaatlerini belirli ölçülerde gözetilen adil bir sözleşme meydana gelmesi beklenir (Kocayusufoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 226 ve 227).

²⁴⁴ Bknz. yuk. §2 /II./B.

²⁴⁵ Bireysel sözleşmeye her zaman için geçerli olacak maddeler olan genel işlem koşulları eklenmiş olacak; bu suretle de işlerin yürütülmesi basitleşirken, rizikolarda geniş ölçüde hesaplanabilecektir (Rehbinder, **a.g.m.**, s. 641; Atamer, **a.g.e.**, s. 30 vd.). Bunun yanı sıra sözleşmenin genel işlem koşulları ile standartlaşması, sağlayıcılar açısından işletmesinin verimliliğinin artmasını da sağlamaktadır. İşletme ekonomisi gerçekleri göz önüne alındığında standartlaşma, rasyonel bir işletmenin adeta mecburi bir unsurudur (Atamer, **a.g.e.**, s. 32 vd.; aynı yönde Eren, **a.g.e.**, s. 215).

sözleşmenin geçerliliğine bir etkisi olmamakla birlikte, standart sözleşme hükümlerinin taraflar arası dengeyi sarsması halinde bu hükümlerin genel işlem koşulu niteliğinde olması muhtemeldir²⁴⁶.

Uygulamada, konunun uzmanı kişilerce bütün ihtimaller düşünülerek emredici hükümlerin sınırına kadar hazırlanan genel işlem koşulları, sadece kendilerini hazırlatarak kullanan kişinin çıkarlarını kollamakta ve korumaktadır²⁴⁷. Hatta bazen karşı tarafın hukuk bilgisinin veya savaşım gücünün azlığından yararlanmak üzere emredici hükümlere aykırı şartlara dahi yer verilir²⁴⁸. Buna karşılık sözleşmenin diğer tarafı, söz konusu genel işlem koşullarının içeriği hakkında bilgi sahibi değildir veya bunları tam olarak kavrayıp sonuçlarını değerlendirebilecek donanımda değildir ya da pazarlık gücüne sahip olmadığından çoğunlukla kabul etmektedir²⁴⁹. Böylece bu sözleşmeleri hazırlayan girişimciler karşısında, sözleşmenin diğer tarafı ya kendisine dayatılan koşulları kabul ederek sözleşmeyi kuracak ya da sözleşmeden vazgeçmek zorunda kalacaktır²⁵⁰. Başka bir deyişle, muhatap, önüne koyulan sözleşmeye ya tümünden evet ya da tümünden hayır diyecek; “evet ama” diyerek bazı hükümlerin değişmesini isteyemeyecektir²⁵¹.

²⁴⁶ Bir hükmün genel işlem koşulu niteliğinde olduğunun tespiti için aranan unsurlar hakkındaki görüşler için karşı. Zevkliler et. al., **a.g.e.**, s. 130 vd.; Altop, **a.g.m.**, s. 257 vd.; Atamer, “Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi”, 12 vd.; Atamer, **a.g.e.**, s. 61 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 218 vd.; Başak Görgeç, “Genel İşlem Koşullarının Kişilik Hakkı Kapsamında Değerlendirilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.19, S: 1, 2012, s. 409 vd.

²⁴⁷ Altop, **a.g.m.**, s. 254; Tandoğan, **Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlandırılması**, s. 25; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 226 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 159; Topçu, **a.g.e.**, s. 116.

²⁴⁸ Bu yüzden genel koşullar arasına, emredici olmayan hukuk kurallarının sözleşmenin tarafları arasında adalete uygun olarak sağladığı dengeyi sözleşmenin bir tarafı aleyhine bozan sorumluluktan kurtulmaya, yetkili mahkemeye, hak düşürücü sürelerle veya davranışlara, sözleşmenin sona erdirilmesine, kısmi ödemelerin toptan muaccellik kazanmasına, masrafların ve vergilerin yüklenmesine ilişkin çeşitli şartlar koyulmaktadır (Tandoğan, **Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlandırılması**, s. 25). Ancak elbette ki bu hükümler emredici hükümleri ortadan kaldıramayacağından; yok ya da geçersiz kabul edilmelidir (Eren, **a.g.e.**, s. 220; Topçu, **a.g.e.**, s. 116).

²⁴⁹ Altop, **a.g.m.**, s. 254; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 155.

²⁵⁰ Bu tür sözleşmelerin görüşmelerinde ya pazarlık kesinlikle söz konusu olmamakta ya da yalnızca son derece sınırlı bir iki konuda (fiyat, vade vb.) olmaktadır (Altop, **a.g.m.**, s. 254).

²⁵¹ Altop, **a.g.m.**, s. 254; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 155 vd.; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 226; Eren, **a.g.e.**, s. 219.

Yargıtay da güncel bir kararında, benzer ifadelerle yer vermiştir {Y.13.HD, T.: 29.04.2014, 2014/13315 E., 2014/13503 K., <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, (Çevirimiçi) 18.11.2015}.

Sözleşmenin hazırlanması sırasında, akaryakıt bayisinin kendisinin, danışmanın veya temsilcisinin davet edilmesi ve sözleşme hakkında görüşlerini açıklamaya izin verilmesi; sağlayıcı tarafından hazırlanan hükümlerin genel işlem koşulu olarak kabul edilmelerini engellemez. Akaryakıt bayisinin görüş bildirmesi ve basit tartışmalar da yeterli değildir. Sözleşmeye karşılıklı görüşme yoluyla dâhil edildiğinin kabul edilebilmesi için sözleşme şartlarının yeniden düzenlenmesinde etkili olması gerekir^{252 ve 253}.

3. Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi

TBK' da genel işlem koşullarını içeren sözleşmelerin zayıf durumda bulunan tarafını, güçlü konumdaki tarafa karşı korunmak maksadıyla özel birtakım hükümler koyulmuştur. Koruma amaçlı bu kurallar, uyuşmazlık halinde hâkime genel işlem koşullarını denetleme yetkisi vermekte olup²⁵⁴; bu konuda yapılacak yargısal denetim üçe ayrılmaktadır. İlki, genel işlem koşulunun sözleşmenin içeriğinde olup olmadığı hususudur (yürürlük/kapsam denetimi). İkincisi, sözleşmenin içeriğine dâhil olduğu belirlenen genel işlem koşulunun yorum yoluyla denetlenmesidir (yorum denetimi). Nihayet bu yöntemlerin işe yaramadığı durumlarda son aşamada genel işlem koşulunun geçerliliğinin denetlenmesi (içerik denetimi) söz konusu olacaktır²⁵⁵. İçerik denetiminin amacı²⁵⁶, sözleşme özgürlüğünün tek yanlı kullanılmasında

²⁵² Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 29; İlgüzar, **a.g.e.**, s. 122-124; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 44.

²⁵³ Şu halde genel işlem koşulları, taraflardan birinin karşı tarafla ileride yapılacak sözleşmelere yönelik olarak tek taraflı biçimde belirlediği özel normlar demeti iken; çerçeve sözleşme şu haliyle bile tarafların ortak iradelerinin ürünü olarak bir sözleşme niteliğindedir (Barlas, **a.g.m.**, s. 811).

²⁵⁴ Şenol, **a.g.e.**, s. 28; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 43 vd; Zevkliler, et. al., **a.g.e.**, s. 142; Özeriç, **a.g.e.**, s. 68.

²⁵⁵ Altop, **a.g.e.**, s. 257; Eren, **a.g.e.**, s. 220 vd.; Atamer, "Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi", s. 11; Atamer, **a.g.e.**, b.a.; Görgeç, **a.g.m.**, s. 414 vd.; Kocayusufoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 232; Başalp, **a.g.e.**, s. 32 vd.; Oğuzman/Öz, **C.I.**, s. 167 vd.

Diğer bir görüşe göre ise bu aşamalar bağlayıcılık denetimi ve içerik denetimi olarak iki aşamadan oluşmaktadır. Bağlayıcılık denetiminde, yürürlük denetimi ile aynı prosedür izlenmektedir (Zevkliler et. al., **a.g.e.**, s. 134 vd.). İçerik denetimindeyse, bağlayıcılık denetimi sonunda bağlayıcılık kazandığı kabul edilen bir hükmün hakkaniyete uygun bir biçimde geçersiz sayılarak, haksızlık yaratmasının önlenmesi amaçlanmaktadır (Zevkliler et. al., **a.g.e.**, s. 142 vd.).

²⁵⁶ İçerik denetiminin konusu ise içeriği hakkaniyete uygun olmayan genel işlem koşullarıdır (Atamer, **a.g.e.**, s. 143 vd.). Açık içerik denetimi sonucunda sözleşmede bağlayıcılık kazandığı kabul edilen genel işlem koşullarının, tarafların menfaatlerini adil şekilde dengeleyip

düzenleyici kuralların sistemli bir şekilde bir taraf aleyhine bertaraf edilmesinden doğacak sakıncaların önlenmesi, tarafların hakkaniyete aykırı sözleşme şartlarına karşı korunmasıdır²⁵⁷.

dengelemediği araştırılır. Denetim sayesinde, hakkaniyete aykırı, tarafların menfaatlerini dengelemeyen genel işlem koşullarını, geçersiz saymak suretiyle, tarafların adil olmayan sözleşme şartları ile bağlı kalmalarının önlenilmesi amaçlanmaktadır {[Havutçu, a.g.e., s. 41 (Naklen Demir Gökyayla, a.g.e., N. 216, s. 44)]; Eren, a.g.e., s. 222; Başalp, a.g.e., s. 32 vd.}. Genel işlem koşullarının yorumlanması ve hükümsüz sayılması hakkında doktrindeki görüş ve öneriler için karşı. Tandoğan, **Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlandırılması**, s. 25 vd. Rehbinder, a.g.m., b.a.; Atamer, a.g.e., s. 40 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, a.g.e., s. 162 vd.; Görgeç, a.g.m., s. 419 vd.

257

6098 sayılı TBK'ya kadar, genel işlem koşullarına dair genel bir düzenleme olmadığından; doktrinde ve uygulamada münferit hükümlere (örneğin TTK md. 1425) ya da bazı TMK, BK ve TTK hükümlerine dayanılarak koruma sağlanmaya çalışılmaktaydı. Bu koruma çabaları, daha ziyade emredici genel hükümlere, ahlaka, kişilik haklarına, dürüstlük kuralına ve hatta anayasadaki sosyal devlet ve eşitlik ilkelerine aykırılık ve gabin çerçevesinde olmaktadır (İşgüzar, a.g.e., s. 124 vd.; Altop, a.g.e., s. 255; Barlas, a.g.m., s. 807 vd.; Atamer, a.g.e., s. 26 vd.; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 254 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, a.g.e., s. 160 vd.; Özeriç, a.g.e., s. 68 vd.).

Örneğin; Yargıtay'ın eski tarihli vermiş olduğu bir kararında, genel işlem koşulu karar döneminde yürürlükte olan eski BK'da yer almamasına rağmen; sözleşmede yer alan hükümlerinin, genel işlem koşulu niteliğinde olduğunu belirtilmiştir. Ancak genel işlem koşulu denetimi, yürürlükte olan kanunlarla yapılamadığından bu hükümler, anayasa hükümleri ile dürüstlük kuralı çerçevesinde incelenmiştir: "...Davalının verdiği taahhütname, davacı yanca önceden düzenlenmiş ve davalıya kabul ettirilmiş metindir. Davalının yurt dışına gidebilmesi için bu metni kabul ve imza etmesi şarttır. Başka seçeneği yoktur. Koşulları bilerek taahhütte bulunan davalının genelde buna uyması ahde vefa kuralıdır.

Ancak, zorunlu süre içinde ayrılması halinde yapılan giderlerin tamamından sorumlu tutulacağına dair 16 ncı maddede yer alan ve öğretilde "genel işlem şartı" diye isimlendirilen şartlardan olan hüküm taahhütnamenin dayandırıldığı 1416 sayılı Yasada yer almadığı gibi, böyle bir hüküm benzer halleri düzenleyen 657 Sayılı Yasanın 79, 225 ve 926 Sayılı Yasanın 112, 113 üncü maddelerinde de yer almamaktadır. Bu şart T.C. Anayasasının 18 ve 48 inci maddeleri amacıyla ve dürüstlük kuralıyla bağdaşmadığından geçerli olamaz. Davalının edimi 66 aylık hizmet olup, bundan 26 ayı ifa edilmiştir. Bir an için geçerli olduğu düşünüldüğünde 66 aylık borçlanma süresinin bitimine üç gün kala ayrılan kimseye de uygulanması gerekir ki, hukukun böyle bir sonucu himaye edeceği söylenemez. Bu nedenlerle davalının hizmet süresinin mahsubu suretiyle sonuca giden mahkeme kararı isabetlidir." {Y.15.HD, T.: 06.07.1998, 1998/2419 E., 1998/3012 K, (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 18.11.2015}.

Ancak Yargıtay'ın tüketici dışı sözleşmeler için 6098 sayılı kanun yürürlüğe girdikten sonra; şimdiye kadar önüne gelen çoğu davada, dava konusu sözleşmenin kanun yürürlüğe girmeden yapıldığı gerekçesiyle dava konusu sözleşmenin hükümlerini genel işlem koşulu denetimine tabi tutmamıştır. Bknz. Y.11.HD, T.: 30.06.2014, 2014/6708 E., 2014/12466 K.; Y.11.HD T.: 06.01.2014, 2013/10503 E., 2014/70 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/>, 10.02.2015.

Bankadan kredi kullanan davacının, kredi sözleşmesine dayanılarak alınan masrafların iadesi için bankaya karşı açtığı davada; Yerel Mahkeme, davacının tüketici olmadığını belirtmiş; bu nedenle sözleşmede yer alan genel işlem koşulu niteliğindeki hükümlere BK md. 20 vd. hükümlerini uygulamıştır. Bizce bankadan kredi kullanan davacı, 6502 sayılı kanuna göre tüketici ise de; karar genel işlem koşulunun denetimi ve yazılmamış sayılması uygulamasının ilk örneklerden biri olması bakımından önemlidir. Yerel Mahkemenin kararı, Yargıtay'ca da onanmıştır: "**Tüm bu açıklamalar ışığında taraflar arasındaki sözleşme tip sözleşmeler olarak kabul görüp bu sözleşmede, davacı yan aleyhine konulan ve bilirkişi raporuyla**

Tacirler arasındaki genel işlem koşullarının denetimi hakkındaki tartışmalar ise daha yoğundur. Her ne kadar Türk Hukuku'nda tacirler arasında yapılan sözleşmelerde yer verilen genel işlem koşullarının açık içerik denetimi yoluyla denetlenebilmesine bir engel yok ise de bu denetime tabi tutulurken hangi ölçülerden yararlanılması gerektiği açıklamaya muhtaçtır²⁵⁸. Her şeyden önce sözleşme taraflarının, karşılıklı sadakat ve menfaatlerini koruma yükümlülükleri dikkate alınmalıdır. Ancak genel işlem koşullarının sözleşme içeriği olması durumunda beklentiler tacirler arasındaki işlemlerde çok düşüktür²⁵⁹ ve ²⁶⁰. Bir görüşe göre tacirler hakkında TTK hükümlerinin uygulanabileceği ve TBK hükümlerinin kişi bakımından uygulama alanına tacirlerin girmediği söylenemez²⁶¹. Anılan görüş

---

tespit edilen Muhtelif masraflar, Erken Kapama Komisyonu ücreti, İpotek fek Ücreti yazılmamış sayılmalıdır. Dolayısıyla bu yazılmamış sayılan kalemlerin davalı bankaca tahsil edilmiş olması genel işlem şartına açıkça aykırı kabul edilerek iadesi gerekeceği kanatına varılmıştır. {Y.13.HD, T.: 29.04.2014, 2014/13315 E., 2014/13503 K, <https://www.corpus.com.tr#!/Yargitay>, (Çevirimiçi) 18.11.2015}.

²⁵⁸ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 45; Başalp, **a.g.e.**, s. 33 vd.

²⁵⁹ Atamer, **a.g.e.**, s. 55 vd.; Kocayusufpaşaoğlu, et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 228 ve 254; Başalp, **a.g.e.**, s. 33 vd.; Karauz, **a.g.e.**, s. 137.

Zira Yargıtay'ın özellikle cezai şartın indirilemeyeceğine ilişkin uzun yıllardır yerleşmiş içtihatları beklentinin düşük olmasının temel sebebidir {Bknz. Y.19.HD, T.: 13.09.2004, 2004/1676 E., 2004/8684 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/>, 10.02.2015}.

²⁶⁰ Taraflar, sözleşmede genel işlem koşulu olarak kararlaştırılan cezai şart hükmünü kararlaştırdıktan sonra, bunun indirilemeyeceğine dair başka bir genel işlem koşulu hükmü koyduğu bir sözleşme için Yargıtay'ın verdiği karar dikkat çekicidir: **"...TTK.nun 24. maddesi hükmüne göre, tacirin borçlu olduğu cezai şartın tenkisini istemesi mümkün değildir. Kaldı ki, taraflar arasında düzenlenen sözleşmenin 8. maddesinde, yapılan protokolün tacirler arasında aktedilen ticari bir sözleşme olduğu, ileride veya ihtilaf halinde cezai şarttan indirim yapılmasının istenemeyeceğini kabul etmişlerdir...cezanın tenkisi yoluna gidilerek hüküm kurulması doğru görülmemiş ve kararın davacı yararına bozulması gerekmiştir."** {Y.11.HD, T.: 09.06.1997, 1997/3970 E., 1997/4363 K. (Çevirimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 10.02.2015}.

Buna karşın tacirler bakımından özellikle cezai şartın indirilmesi hususunun bazı şartlar altında mümkün olabileceği de kabul görmektedir. Bknz. aş. §7 /X.

²⁶¹ TBK'da genel işlem koşullarının içerik denetimine ilişkin genel bir hüküm öngörülmüştür. Md. 25 uyarınca genel işlem koşullarına, dürüstlük kuralına aykırı olarak, karşı taraf aleyhine veya onun durumunu ağırlaştıracak nitelikte hükümler koyulamayacaktır. Bu tür hükümlerin varlığı halinde kabul edilen yaptırım kesin hükümsüzlüktür. Ancak, hâkime yol gösterme amacı olan "haksız şart tipleri" (Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmelik md. 5'te yer alan) tacirler arasındaki işlemlerde kendiliğinden dürüstlük kuralına aykırı olarak nitelendirilemez. Yine de bu tür hükümlerin tacirler arasındaki işlemlerde her zaman geçerli oldukları anlamına gelmemektedir {Atamer, "Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi", **b.a**; [Havutçu, **a.g.e.**, s. 179 vd. (Naklen Şenol, N. 100, **a.g.e.**, s. 29)]}.

Nitekim Oğuzman/Öz, TTK "Dürüstlük kuralına aykırı davranışlar, ticari uygulamalar" başlıklı md. 55 hükmü ile tacirler arasındaki sözleşmelerde "dürüstlük kuralına aykırı işlemleri" bazı kriterler çerçevesinde "haksız rekabet" olarak saydığına işaret etmiştir. Yazarlara göre, TTK' nın bu hükmü özel hüküm olarak kabul edilerek öncelikli uygulanacak, fakat bunlarda boşluk

uyarınca, TTK'da yer alan düzenlemeler TBK'daki düzenlemeleri dışlayacak, daha özel nitelikte değillerdir. Sözleşmenin her iki tarafının da tacir olması durumunda TBK'daki yaptırımlar uygulanabilmeli ve özellikle yaptırım olarak “yazılmamış sayılma” ile genel işlem koşulunun geçerli sayılmaması yoluna gidilebilmelidir.

Yeri gelmişken üzerinde durulması gereken diğer bir husus da konunun Rekabet Kurumu ve onun çıkardığı 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği' ni de ilgilendiren ortak alanlarıdır. Belirtmek gerekir ki, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin Rekabet Kurumu veya EPDK tarafından veya kamusal bir makamca onaylanmış olması, hükümlerin genel işlem koşulu olma niteliğini ortadan kaldırmayacaktır²⁶². Bununla beraber, 2002/2 sayılı Tebliğ hükümlerinin içerik denetimi ölçüsü olarak esas alınıp alınmayacağı da doktrinde tartışmalıdır²⁶³. Ancak 2002/2 sayılı Tebliğin içeriği rekabet hukukuna ilişkin düzenlemelerden oluştuğundan kanımızca içerik denetiminde bir ölçüt olarak kullanılamaz. Ancak bu durum Tebliğe aykırı bir sözleşme hükmünün aynı zamanda genel işlem koşulu olmasına engel değildir.

III. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Şekli

Sözleşmelerin geçerliliği, kanunda aksi öngörülmedikçe hiçbir şekle bağlı değildir (TBK md. 12/1)²⁶⁴. Bu serbesti kural olarak akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından da geçerlidir. Rekabet Hukuku açısından da sözleşmenin

---

bulunan durumlarda TBK hükümlerinin uygulanacağını haklı olarak kabul etmiştir (Oğuzman/Öz, C.I, s. 165).

²⁶² Atamer, **a.g.e.**, s. 63; Atamer, “Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi”, s. 15; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 240.

Zira sundukları hizmetleri kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütmekte olan kişi ve kuruluşların hazırladıkları sözleşmelere de, genel işlem koşullarıyla ilgili hükümler uygulanır {Y.13.HD, T.: 29.04.2014, 2014/13315 E., 2014/13503 K, <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, (Çevirimiçi) 18.11.2015}.

²⁶³ Tartışma için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 45 vd.

²⁶⁴ Bir sözleşmenin geçerliliği için iradelerin kanunda tayin edilen belli ve özel kalıplar içinde açıklanması gerekiyorsa, o zaman şekle bağlılıktan söz edilir. Kanunda bir sözleşmenin belli bir şekilde yapılması lüzumuna dair bir hüküm yoksa taraflar bu sözleşmeyi diledikleri şekilde yapabilirler (Eren, **a.g.e.**, s. 18 ve 225; Tekinay et. al., **a.g.e.**, s. 99 vd.; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 272 vd.; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 256; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 15 vd.; Oğuzman/Öz, C.I, s. 141 vd.).

yazılı yapılması zorunluluğu getirilmemiştir. Bu bakımdan, genel olarak bir bayilik sözleşmesi için yazılı şekil şartı olmayıp; sözleşme, sözlü olarak da yapılabilir²⁶⁵.

Buna karşın akaryakıt istasyonu kurmak için gerekli olan idari prosedürler, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin şeklini de belirlemektedir. EPDK, akaryakıt bayilerinin, bayilik lisansı için akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin ıslak imzalı orijinalini ya da akaryakıt sağlayıcısı şirket yetkilisi tarafından her sayfası ıslak imzayla onaylanmış suretini başvuru belgeleri arasında saymaktadır²⁶⁶. Bu nedenle, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için her ne kadar yazılı bir geçerlilik koşulu yoksa da, lisans başvurusu için gerekmesi sebebiyle sözleşmenin yazılı olarak yapılması, uygulamadan doğan bir zorunluluk teşkil etmektedir.

---

²⁶⁵ Karauz, **a.g.e.**, s. 133; Toksöz, **a.g.e.**, s. 24. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 834 ve N. 212; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 43; Özeriç, **a.g.e.**, s. 69.

²⁶⁶ (Çevirimiçi) <http://www.epdk.org.tr/index.php/petrol-piyasas/lisans/14-icerik/petrol-icerik/1137-petrol-piyasasi-bayilik-lisans-basvurularinda-istenilen-bilgi-ve-belgeler#6-bayilik-sözleşmesi>, 29.01.2015.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN BENZER SÖZLEŞMELERLE KARŞILAŞTIRILMASI, AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE UYGULANACAK HÜKÜMLER

I. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Benzer Sözleşmelerle Karşılaştırılması

Gerek bayilik gerekse akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, kanunda düzenlenmemiş olması; sözleşmenin hukuki niteliği saptanırken; bu sözleşmelerin kanunda düzenlenen sözleşmelere indirgenip indirgenemeyeceği sorusunu akla getirmektedir. Bu itibarla özellikle akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin bir satış sözleşmesi mi, acente sözleşmesi mi, bir vekâlet veya eser sözleşmesi mi, yoksa kanunda düzenlenmeyen başka bir sözleşme mi olduğunu belirlemek amacıyla, bunların karşılaştırmasının yapılması gerekecektir.

A. Satış Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

Satış sözleşmesi TBK md. 207' ye göre "*Satıcının, satılanın zilyetlik ve mülkiyetini alıcıya devretme, alıcının ise buna karşılık bir bedel ödeme borcunu üstlendiği sözleşmedir.*". Kanunda yer alan söz konusu tanım incelendiğinde satış sözleşmesinin üç unsuru olduğu görülür: Satış konusu olan mal, malın bedeli ve mal ile paranın değişimi konusunda tarafların anlaşması.

Söz konusu iki sözleşmenin edimleri karşılaştırılacak olunursa; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin de mal ile bedelin değiş tokuşunu kapsadığı göze çarpar²⁶⁷. Diğer bir ifade ile sağlayıcının, bayiye bir takım mallar vermesi ve

²⁶⁷ Tek satıcılık sözleşmesinin ortaya çıktığı ilk zamanlarda Alman İmparatorluk Mahkemesi bu sözleşmeyi, farklı tarihlerdeki kararlarında, bir çeşit satış yahut çok sayıda birel satış işlemlerinin yapılmasına yönelik bir ön satış veya ard arda teslimli satış sözleşmesi ve uzun süreli satış sözleşmesi olarak nitelendirmiştir (İşgüzar, **a.g.e.**, s. 19 vd.; Tandoğan, **CI/1**, s. 32; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 6 vd.; Şenol, **a.g.e.**, N. 127, s. 38).

İstanbul 2. Ticaret Mahkemesi'nin, Yargıtay 11. HD tarafından onanan kararında ise aynen "...bu mukavele davacının imal edeceği radyatörlerin davalı tarafından toptan satın alınarak piyasaya arzını temin maksadıyla yapılmış bir nevi menkul mal anlaşmasıdır..." denilmekle

akaryakıt bayisinin de bunların bedelini ödemesi satış sözleşmesi ile aynı unsur oluşturur²⁶⁸. Zira akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi gereği akaryakıt sağlayıcısı, bayisine belirli aralıklarla mallarını satmak ve teslim etmek, bunun karşılığında bayi de kendi adına ve hesabına yeniden satmak üzere belirli aralıklarla sağlayıcıdan mal almak ve ona bedel ödemek yükümlülüğündedir.

Ancak akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde bunun dışında her iki taraf için de satış sözleşmesine yabancı olan hak ve yükümlülükler ortaya çıkar²⁶⁹. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde taraflar, uzun zaman süreci içinde sözleşme konusu malların mümkün olan en yüksek sürümünü amaçlamaktadırlar. Satış sözleşmesinde ise tarafların amacı satış konusu malın mülkiyetinin alıcıya devredilmesi ile gerçekleşmekte olup; alıcının bu malı ne yapacağı satıcı için önem taşımamaktadır.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde ise tarafların izlediği ekonomik amaç, ancak malın mümkün olduğu kadar çok miktarda üçüncü kişilere tekrar satılması ile gerçekleştirilmiş olacaktır. Satış sözleşmesi bir anlamda ilk adımdır. Bunu ikinci adım olarak malın tekrar satışı izleyecektir²⁷⁰. Görülüyor ki; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, ani edimli satış sözleşmesine yabancı olan bir süreklilik içermektedir. Sözleşme konusu malların en yüksek düzeyde sürümünün arttırılması işlevi ve sürümün arttırılması için akaryakıt bayisinin göstereceği faaliyet uzunca bir süreyi kapsadığından akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, satış sözleşmesinin aksine mahiyeti açısından sürekli bir borç ilişkisidir. Gerçekten, akaryakıt bayisinin

---

benzer bir görüş o tarihlere Türk yargısında da kabul görmüştür {Y.11.HD T.: 09.01.1976, 1975/75-4099 E., 1976/47 K. (Naklen: Tandoğan, **CI/1**, N. 50, s. 29 ve s. 33; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. N. 5, s. 2 ve 7)} Aynı yönde, İstanbul 2. Asliye Ticaret Mahkemesi 06.06.1975 Tarih, 1974/156 E., 1975/300 K. (Naklen: İşgüzar, **a.g.e.**, s. 23). Türk Hukukunda ise Tekinay, tek satıcılık sözleşmesinin ahlaka aykırılık nedeniyle hükümsüzlüğü iddiasıyla açılan davaya ilişkin olarak hazırlamış olduğu hukuki mütalaasında anılan sözleşmenin “*bazı özellikleri olan bir satış sözleşmesi olduğunu*” ifade etmiştir (Naklen: İşgüzar, **a.g.e.**, s. 22).

²⁶⁸ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Dokutan, **a.g.e.**, s. 13; Karauz, **a.g.e.**, s. 71. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 37; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 150; Tandoğan, **CI/1**, s. 34; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 7; Özeriç, **a.g.e.**, s. 31; Genç, **a.g.m.**, s. 154.

²⁶⁹ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 38 vd.; Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 37; Tandoğan, **CI/1**, s. 34; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 7; Özeriç, **a.g.e.**, s. 31.

²⁷⁰ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Dokutan, **a.g.e.**, s. 11. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 37; Toksöz, **a.g.e.**, s. 6.

belli aralıklarla mal alması, mal bitiminde ikmal yapma zorunluluğu, tek elden satın alma yükümlülüğü ve bu malların sürümünü artırmak için yürüteceği faaliyetler; sürekli bir edimi gerektirip, onu, ani edim borcu doğuran satış ilişkisinden ayırırken, satış sözleşmesine ilişkin hükümlerin, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesindeki sorunları, tek başına çözmeye engel olmaktadır²⁷¹. Bununla birlikte, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin içinde yer alan birel satış sözleşmelerine TBK'nın satışla ilgili bazı hükümlerinin uygulanacağına şüphe yoktur. Bunlar özellikle satıcının temerrüdü (md. 213-214), alıcının temerrüdü (md. 235-236) ve ayıba karşı sorumluluğa (md. 219-228) ilişkin hükümlerdir²⁷².

Buna karşılık, sürekli borç doğuran bir sözleşme olan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin feshi konusunda geçmişe yönelik hüküm ve sonuç doğuran TBK md. 229. ve 230. maddelerinin uygulanması akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin özel niteliğine uygun düşmez²⁷³. Ancak çerçeve sözleşme niteliğinde olan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi kapsamında yapılan birel satış sözleşmelerine bu hükümlerin uygulanmasında bir sakınca olmadığı gibi, uygulanmaya da mecburdur²⁷⁴. Nitekim çerçeve sözleşme ilişkisi ile birel satış sözleşmesi ilişkilerini birbirinden ayrı tutmak gerekir.

Bu noktada akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, satış sözleşmesinin bir alt türü olan ard arada teslimli satış sözleşmesi ile olan farkları üzerinde durmakta yarar vardır. Ard arada teslimli satış sözleşmesi, satıcının satılan şeyi art arda teslim edeceğinin; buna karşılık alıcının bedeli tek bir defada veya satıcının teslimlerine

²⁷¹ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Genç, **a.g.m.**, s. 154; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 33; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 150; Akyol, **a.g.e.**, s. 21; Tandoğan, **CI/1**, s. 34; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 7; Özeriç, **a.g.e.**, s. 31 vd.

²⁷² Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 33. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 33; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 18; Genç, **a.g.m.**, s. 154; Tandoğan, **CI/1**, s. 34; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 7; Özeriç, **a.g.e.**, s. 32.

²⁷³ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 33. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 38; Tandoğan, **CI/1**, s. 34; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 7; Genç, **a.g.m.**, s. 154; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 150.

²⁷⁴ Karauz, **a.g.e.**, s. 71 vd. Bayilik sözleşmesi için aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 33.

uygun olarak art arda ödeyeceğinin kararlaştırıldığı bir satış çeşididir²⁷⁵. Bu sözleşmede satılan şeyin miktarı belli olup, taraflarca anlaşılan husus bunun tek bir seferde teslimi değil; parça parça, kısım kısım teslim edilmesidir. Diğer bir deyişle ard arda ifalar söz konusu olmasına rağmen; ortada bir tane satış sözleşmesi vardır²⁷⁶. Bu sebeple ard arda teslimli satış sözleşmesinde teslimatlar sona erdiğinde borç ilişkisi ifa ile sona ermiş olacaktır²⁷⁷. Oysa akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin akdedilmesinden sonra yapılacak ilk birel sözleşme ile bu sözleşme sona ermeyecek, sürekli borç doğuran ilişki devam edecektir. Zira ard arda teslimli satış sözleşmesi, ileride yapılacak birden fazla birel sözleşme yapma yükümlülüğünü kapsamadığından; çerçeve sözleşme niteliğindeki akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinden farklıdır²⁷⁸.

Bununla birlikte tıpkı satış sözleşmesinde olduğu gibi satın alınan malların sürümü arttırma faaliyeti borcu altında tekrar satılmak için alınması, ard arda teslimli satış sözleşmesi ile akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini ayıran diğer bir farkı teşkil etmektedir.

B. Vekâlet Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

TBK md. 502/1 uyarınca vekâlet sözleşmesi “*Vekilin, vekâlet verenin bir işini görmeyi veya işlemini yapmayı üstlendiği sözleşme*” dir. Maddenin devamında ise “*Vekâlete ilişkin hükümler, niteliklerine uygun düşükleri ölçüde, bu Kanunda düzenlenmemiş olan iş görme sözleşmelerine de uygulanır.*” hükmü yer almaktadır.

²⁷⁵ Kuntalp, **Ard Arda Teslimli Satım Akdi**, s. 7. Aynı yönde: Şenol, **a.g.e.**, s. 32; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 151; Halil Arslanlı, **Kara Ticaret Hukuku Dersleri: Umumi Hükümler**, 3. Bası, İstanbul, 1960, s. 64; Özeriç, **a.g.e.**, s. 31; Toksöz, **a.g.e.**, s. 7.

²⁷⁶ Kuntalp, **Ard Arda Teslimli Satım Akdi**, s. 21; Şenol, **a.g.e.**, s. 39; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 151; Arslanlı, **a.g.e.**, s. 65; Necmeddin Feyzioglu, **Borçlar Hukuku İkinci Kısım, Akdin Muhtelif Nevileri (Özel Borç İlişkileri)**, C.I, s. 146; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 17 ve 29 vd.

²⁷⁷ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 39. Serozan, arda arda teslimli (yollamalı) sözleşmeleri sürekli sözleşme ilişkisi niteliği taşıyan ve taşımayan olarak ayırmakta olup; sürekli nitelikte olanlar için dönme hakkının olmadığını; ancak sürekli nitelikte olmayan sözleşmeler için ise dönmenin mümkün olduğunu belirtmiştir (Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s. 395). Seliçi ise tekrarlanan edimli sözleşmeleri miktarı baştan belli olup olmamalarına göre bir ayrıma gitmiş ve tarafların tekerrür edecek münferit edimlerin miktarını baştan kararlaştırmadıkları durumlarda (tedarik sözleşmesi) sürekli borç ilişkisi niteliğinin bulunduğunu belirtmiştir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 13 vd.; Aynı yönde Oğuzman/Öz, **C. I**, s. 13, N. 43).

²⁷⁸ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 39; Karauz, **a.g.e.**, s. 72. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 151; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 20; Seliçi, **a.g.e.**, s. 15; Kuntalp, **Ard Arda Teslimli Satım Akdi**, s. 9; Özeriç, **a.g.e.**, s. 31; Toksöz, **a.g.e.**, s. 7.

Vekâlet sözleşmesinin tanımından anlaşılacağı üzere, sözleşmenin konusu bir iş görmek veya bir işlemi yapmaktır. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde yer alan, akaryakıt bayisinin sürümün arttırılmasına yönelik çabası, vekâlet sözleşmesinin tanımının içine giren bir iş görme edimi²⁷⁹ olduğundan; bu sözleşmenin, bir vekâlet sözleşmesi mi olduğu ve kanunda düzenlenmeyen bir sözleşme olması nedeniyle, vekâlete ilişkin hükümlerin uygulanabilirliği üzerinde durulmalıdır.

Vekilin, üstlendiği işin müvekkilin menfaatine ve onun iradesine uygun olarak yapılması ile zaman kaydına bağlı olmaksızın ve sonucun elde edilmemesi rizikosu taşımaksızın belirli bir yönde iş görmesi, vekâletin başlıca unsurlardır²⁸⁰.

Buna karşılık akaryakıt bayisi her zaman kendi adına ve hesabına hareket eden bir tacirken²⁸¹; vekâlette, vekilin tacir olma zorunluluğu olmadığı gibi, vekil kimi zaman müvekkili adına ve hesabına, kimi zaman ise kendi adına fakat müvekkili hesabına hareket eder²⁸².

Vekâlet sözleşmesi kural olarak tek tarafa borç yükleyen bir sözleşme iken; yalnızca müvekkilin ücret ödeme borcu altında olduğu durumlarda tam iki tarafa

²⁷⁹ İş görme kavramı, iradeye bağlı olan tüm kişisel davranış biçimlerini içine alacak biçimde geniş yorumlanır (Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 595 vd.). Diğer bir ifadeyle iş görme borcu, borçlunun bedeni veya fikri güç ve emeği ile ya da her ikisi ile başkası menfaatine faaliyette bulunmasıdır (Suat Sarı, **Vekâlet Sözleşmesinin Tek Taraflı Olarak Sona Erdirilmesi**, İstanbul, Beşir Kitabevi, 2004, s. 6 vd.).

²⁸⁰ Veysel Başpınar, **Vekilin (Avukatın, Hekimin, Mimarın, Bankanın) Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu**, 2. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004, s. 72; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1154 vd.; Haluk Tandoğan, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C: II İstisna (Eser) ve Vekalet Sözleşmeleri, Vekaletsiz İş Görme Kefalet ve Garanti Sözleşmeleri**, 5. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2011, s. 356 ve 363 vd.; Fahrettin Aral/Hasan Ayrancı, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 10. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s. 410 vd.; Şahin Akıncı, **Vekalet Sözleşmesinin Sona Ermesi**, Konya, Sayram Yayınları, 2004, s. 6; Eraslan Özkaya, **Vekalet Sözleşmesi ve Kötüye Kullanılması**, 2. Bası, Ankara, Seçkin Yayınları, 2005, s. 21 vd.

²⁸¹ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 40. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Tandoğan, **CI/1**, s. 36; Tandoğan, **C. II**, s. 360; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 10; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 51; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1157; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 167; Genç, **a.g.m.**, s. 158; Özeriç, **a.g.e.**, s. 40; Dönmez, **a.g.e.**, s. 28; Mustafa Alper Gümüş, **6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku Özel Hükümler: Eser, Vekalet, Simsarlık, Vekaletsiz İş Görme, Havale, Saklama, Kefalet ve Garanti, C. II**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2012, s. 120 vd.

²⁸² Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 406; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 395 vd.; Alper Gümüş, **Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda Vekilin Özen Borcu**, İstanbul, Beta Yayınları, 2001, s. 32 vd.; Özkaya, **a.g.e.**, s. 20.

borç yükleyen bir sözleşme olarak kabul edilebilir. Bu ihtimalde ise vekil ücretini müvekkilden alacaktır²⁸³. Oysa akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi her zaman tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olup; akaryakıt bayisi ücretini hiçbir zaman akaryakıt sağlayıcısından almaz²⁸⁴.

Bir diğer fark ise bağımsızlık unsuruna ilişkindir. Vekil iş görme borcunu ifa ederken bayi gibi bağımsızdır. Fakat vekilin bağımsızlığı, işin görülmesinde müvekkilin talimatlarına uyma açısından sınırlandırılmıştır. Her ne kadar akaryakıt bayisi de sağlayıcının verdiği talimatlara uymak zorunda ise de; akaryakıt bayisinin bağımsızlığı vekile oranla daha geniştir²⁸⁵.

Bu iki sözleşmeyi birbirinden ayıran en önemli fark da sona erme düzenlerine ilişkindir. Vekâlet ilişkisi karşılıklı güvene dayalı olup; taraflar sürekli bir menfaat birliği kurmayı amaçlamazlar. Bu yüzden vekâlet sözleşmesi, her iki tarafça haklı bir nedene dayandırılmak veya bir önele bağlanması gerekmeksizin varması gereken tek taraflı irade beyanı ile sona erdirilebilir²⁸⁶. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde ise menfaat ilişkisi bundan farklıdır. TBK md. 512' nin getirdiği "*Vekâlet veren ve vekil, her zaman sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirebilir*" hükmü sözleşmenin

²⁸³ Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 422; Tandoğan, **C. II**, s. 364 vd.; Veysel Başpınar, **Vekâlet Sözleşmesinin Tek Taraflı Olarak Sona Erdirilmesi**, 1. Bası, İstanbul, Beşir Kitapevi, 2004, s. 85; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1165 ve 1214; Dönmez, **a.g.e.**, s. 28 vd.; Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 38 vd.; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 408; Akıncı, **Vekalet Sözleşmesi**, s. 9; Gümüş, **C. II**, s. 123; Zevkililer/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 597 vd.; Özkaya, **a.g.e.**, s. 22.

Vekâletin tek taraflı bir sözleşme olarak kabul edilmesi kural olarak ücretsiz sayan Roma Hukuku görüşünün etkisinden doğar (Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 411; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 1165 ve 1214; Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 38).

²⁸⁴ Genel olarak bayi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 40; Karauz, **a.g.e.**, s. 80. Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 37; Tandoğan, **CI/1**, s. 34; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 7; Özeriç, **a.g.e.**, s. 31;

²⁸⁵ Genel olarak bayi sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Dokutan, **a.g.e.**, s. 21 vd. Şenol, **a.g.e.**, s. 40. Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 167; Tandoğan, **CI/1**, s. 36; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 10.

²⁸⁶ Şenol, **a.g.e.**, s. 40 vd. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 51; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1168 vd. ve 1220; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 167; Genç, **a.g.m.**, s. 158; Tandoğan, **CI/1**, s. 36; Gümüş, **C. II**, s. 187 vd.; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 10.

Vekaleti diğer sözleşmelerden ayıran en büyük unsur da budur. Zira TBK md. 512, ayırt edici ve istisnai bir özelliğe sahiptir. Sürekli borç ilişkilerinde, kural olarak, taraflar diledikleri zaman tek taraflı irade beyanı ile sözleşmeyi sona erdiremez; sadece haklı bir sebebin varlığı halinde süresi dolmadan sözleşmeyi sona erdirebilirler (Mete Duman, "6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda Uygulayıcı Gözüyle Vekâlet Sözleşmesi", **6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu 12-13 Mayıs 2011**, Ankara, Ankara Barosu Yasa İzleme Enstitüsü, 2012, s. 36.; Akıncı, **Vekalet Sözleşmesi**, s. 9; Zevkililer/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 623 vd.).

uzun süreli bir iş ilişkisi kurulmasını amaçlamasına aykırı düşeceğinden; vekâlet sözleşmesinin haklı nedene gerek olmadan azil veya istifa ile sona ermesine ilişkin düzenlemelerin akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine uygulanması mümkün değildir²⁸⁷. Vekâletin kolayca sona erdirilebilir olması, çoğu zaman vekilin ekonomik yönden yıkımına neden olmaz. Hâlbuki akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sona ermesi, genellikle sözleşmede ekonomik bakımdan güçsüz durumda olan bayi için ekonomik yıkıma neden olabileceği gibi, tarafların bu sürekliliğe güvenle yapmış olduğu uzun vadeli yatırımlar ve temine çalışılan menfaatlerine de uygun düşmez²⁸⁸.

Vekil, “hesap verme” başlığını taşıyan TBK md. 508 uyarınca müvekkilinin talebi üzerine yapmış olduğu işin hesabını vermeye ve hangi nam ile olursa olsun almış olduğu şeyleri müvekkile vermeye mecburdur. Hatta vekilin, kendi adına ve vekâlet veren hesabına gördüğü işlerden doğan üçüncü kişilerdeki alacağı, vekâlet verenin vekile karşı bütün borçlarını ifa ettiği anda, kendiliğinden vekâlet verene geçecektir (md. 509). Akaryakıt bayisi ise sağlayıcıyı temsilen ve onun hesabına iş yapmadığı için kendi mülkiyetindeki malları kendisi satar ve bu suretle elde ettiği kazanç da kendisine ait olur²⁸⁹.

Bunlarla beraber, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin diğer özellikleri yanında, tarafların ekonomik durumunu da göz önünde tutmak gerekir. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde gerek sözleşmenin akdedilmesi sırasında gerekse sözleşmenin devamı boyunca özellikle akaryakıt bayisine bir takım yükümlülükler yüklenmektedir. Örneğin; reklâm yapma ve müşteri hizmetleri masrafları, sözleşme konusu malın niteliğine göre yapılacak yatırımlar ile sürümü artırmaya yönelik diğer

²⁸⁷ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Dokutan, **a.g.e.**, s. 20; Şenol, **a.g.e.**, s. 41; Karauz, **a.g.e.**, s. 80. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 51; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 167; Genç, **a.g.m.**, s. 158; Tandoğan, **CI/1**, s. 36; Özeriç, **a.g.e.**, s. 41; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 10.

Ayrıca bkz. aş. §6 /III./C./3./C./(3).
²⁸⁸ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Dokutan, **a.g.e.**, s. 21. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 51; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 167; Genç, **a.g.m.**, s. 158; Özeriç, **a.g.e.**, s. 41.

²⁸⁹ Genel olarak bir bayi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Dokutan, **a.g.e.**, s. 21. Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Genç, **a.g.m.**, s. 158; Tandoğan, **CI/1**, s. 36; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 10; Özeriç, **a.g.e.**, s. 40 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 1208.

giderler bayinin üzerindedir. Buna karşılık vekâlet sözleşmesinde vekâlet veren, vekâletin gereği gibi ifası için vekilin yaptığı giderleri ve verdiği avansları faiziyle birlikte ödemek ve yüklendiği borçlardan onu kurtarmakla yükümlüdür (TBK md. 510).

Son olarak, vekâlet sözleşmesinin bir tek işin veya belli sayıdaki işlerin yerine getirilmesiyle vekâlet sözleşmesinin doğal olarak sona erdiği, tek satıcılık sözleşmesinin ise sürekli borç ilişkisi doğurduğu farkı ileri sürülmüştür²⁹⁰. Sürekli borç ilişkisi doğuran akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi açısından da bunun bir fark olup olmadığı akla gelebilir. Fakat sürekli borç ilişkisi doğuran vekâlet ilişkileri de olabileceğinden -bir şirketin devamlı suretle hukuki işlemlerinin yapılması gibi-; borç ilişkisinin niteliği bakımından bu tarz bir ayrıma gidilemez²⁹¹.

Bu itibarla akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde iş görme unsurunun varlığı ve önemi kabul edilse dahi, bu husus sözleşmeyi vekâlet sözleşmesi olarak nitelendirmeye yetmemektedir²⁹².

²⁹⁰ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 50.

²⁹¹ Seliçi, **a.g.e.**, s. 27. Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 41; Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Genç, **a.g.m.**, s. 158; Tandoğan, **CI/1**, s. 36 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 10; Özeriç, **a.g.e.**, s. 40.

²⁹² Sürümü arttırma yükümlülüğünün, iş görme niteliğinde olduğu daha evvel ifade edilmişti (Bknz. aş. §2/I./C.). Doktrinde eski BK md. 386/2 hükmünden dolayı iş görme sözleşmeleri alanında sınırlı sayı ilkesi olup olmadığı tartışma konusu olmuştur (Bknz. Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 56 ve 412; Gümüş, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. I**, s. 5; Özeriç, **a.g.e.**, s. 39 vd.). Söz konusu tartışma özellikle tek satıcılık, franchising gibi sürekli iş görme ilişkilerinde etkisini göstermiştir. Bir görüşe göre, kendine özgü yapısı olan iş görme sözleşmelerini kabul etme imkânı yoktur. Gautschi tarafından savunulan bu fikre göre hizmet ve eser niteliğinde olmayan her türlü iş görme sözleşmesi vekâlet sözleşmesi olarak nitelendirilmelidir {Georg Gautschi, **Der einfache Auftrag**, Art. 394-409 OR, Bern, 1971, Art. 394, N. 56 ve Art. 396, N. 66-a (Naklen: Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 412; Şaban Kayıhan/Özcan Günergök, “Borçlar Kanunu M. 386/f. 2 Karşısında İş Görme Sözleşmeleri Yapılabilir Mi?”, **AÜ Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C.II**, S: 1, s. 276 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1160 vd.; Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 15 vd.)}. Söz konusu görüşe göre, kanunda düzenlenmeyen iş görme sözleşmelerinde de bir sonuç sorumluluğu değil; aksine yalın olarak kusur (özen) sorumluluğu öngörülmüştür.

Bu görüş, bir ara İsviçre Federal Mahkemesi’nin de içtihatlarını değiştirmesine neden olmuştur. Ancak Mahkeme, eleştiriler üzerine daha sonra eski içtihatlarına geri dönmüştür (Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 412 vd.; Kayıhan/Günergök, **a.g.m.**, s. 280 ve N. 20; Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 15 vd., N. 38).

Baskın olan diğer fikre göre ise vekâlet sözleşmesine ilişkin kanun hükümlerinin yapılarına uygun değildir. Bu sebeple kanunda düzenlenen diğer tiplere girmeyen iş görme sözleşmelerini kendine özgü sözleşmeler olarak nitelendirmek ve bunlara gerekiyorsa vekalet sözleşmesinden başka tiplere ait ilkeleri kıyas yoluyla uygulamak ya da kendi yapılarıyla bağdaşan yeni kurallar koymak uygun olacaktır (Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 17 vd.; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 413;

C. Acentelik Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

Bayilik sözleşmesi²⁹³ ve özellikle bayilik sözleşmesinin bir alt türü olan tek satıcılık sözleşmesi²⁹⁴, acentelik sözleşmesi ile en çok benzetilen sözleşmelerdir.

Özeriç, **a.g.e.**, s. 40; Tandoğan, **CI/1**, s. 36; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 9 vd.; Kayıhan/Günergök, **a.g.m.**, s. 281; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 36; Tandoğan, **C. II** s. 384 vd.; Sarı, **a.g.e.**, s. 316 vd.; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 390; Şenol, **a.g.e.**, N. 135, s. 39 vd.; Tufan Ögüz, **Know-How Sözleşmesi**, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2001, s. 49 vd.; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 594; Gümüş, **C. II**, s. 124 vd.; Karauz, **a.g.e.**, s. 79; Zehra Şeker Ögüz, **Gemi Yönetimi Sözleşmesi**, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2013, s. 41 vd.).

Nitekim geniş anlamda karma sözleşmeyi benimseyen Kuntalp de tip tayin edici unsurların yani tipik edim muhtevaları veya bunların yüklenilme biçimleri üzerinde yapılacak bir değişikliğin sözleşmeyi tamamen ilgili tipik sahası dışına çıkılması sonucunu doğurduğunu ve bu unsurların yakın ilişkileri sebebiyle bunların değişiminin tipin de değişimine ve böylece kendine özgü yapısı olan sözleşmeyi doğuracağını belirtmiştir (Erden Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971, s. 78).

6098 sayılı yeni TBK'nın kabulü ile de sorun açıklığa kavuşmuştur. Zira md. 502/2'de bu kez “*bu kanunda düzenlenmemiş olan iş görme sözleşmeleri*” dendiğinden; atipik iş görme sözleşmelerinin kurulabileceği açıkça düzenlenmiştir. Bu hüküm uyarınca; diğer kanuni sözleşme tiplerine atipik sözleşme kategorisine girmeyen iş görme edimlerine, vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümler, “*nitelikleri uygun düştüğü ölçüde*” uygulanacaktır.

Nitekim Yargıtay'ın da görüşü iş görme unsuru olan sui generis sözleşmelerin yapılabileceği yönündedir: “**...Borçlar hukukuna göre borç doğuran akitler, kanunda düzenlenip düzenlenmediğine göre de ayrıma tabi tutulmaktadır. Bu bakımından, taraflardan birinin bir iş görme borcunu yüklediği akitlere «iş görme akitleri» denilmektedir. Hizmet akdi, istisna akdi, vekalet akdi böyledir. Anayasaya ve Türk Borçlar Kanununa göre taraflar kanunda öngörülen sınırlar içinde diledikleri konuda, diledikleriyle sözleşme yapabilirler. Buna sözleşme özgürlüğü (akit serbestisi), irade özerkliği denir...**

İş görme sözleşmeleri sadece Türk Borçlar Kanununda düzenlenen hizmet sözleşmeleriyle eser (istisna), yayım (neşir), vekalet gibi sözleşmeler değildir. Bu sözleşmelerden hangisine girdiği oldukça tartışmalı olan sözleşmeler bulunduğu gibi kanunda düzenlenen bu sözleşmelerin dışında yer alan tarafların serbest iradesiyle gerçekleştirdiği başka işgörme borcu doğuran isimsiz sözleşmeler de bulunmaktadır. (YAVUZ, Cevdet - ACAR, Faruk - ÖZEN Burak, Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununa göre güncellenmiş ve yenilenmiş 9. Baskı, Beta, İstanbul 2013, sh. 841),...

Görüldüğü üzere muhasebecinin hizmet alanı kendi özel kanununda düzenlenmiş fakat muhasebeciliğin konusu farklı sözleşmelerin unsuru olabilir. Bu nedenle somut olayda muhasebecinin yaptığı işlemlerin sui generis (kendine özgü) “atipik” bir sözleşme olduğunun kabulü gerekir.” {YHGK, T.: 22.04.2015, 2013/13-1913 E., 2015/1260 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 13.03.2016}.

Bizce de her ne kadar akaryakit istasyonu bayilik sözleşmesinde yer alan sürümü arttırma yükümlülüğü ve tek elden satın alma yükümlülüğü iş görme edimi ise de; ne bayilik sözleşmesinin ne de akaryakit istasyonu bayilik sözleşmesinin vekâlet sözleşmesi olarak nitelendirilmesine olanak vardır. Zira vekilden farklı olarak kendi adı ve hesabına çalışan akaryakit bayisi, yalnızca akaryakit sağlayıcısının menfaatine değil, kendi menfaatine de çalışır. Buna karşın TBK md. 502/2 hükmü gereği niteliğine uygun düştüğü ölçüde vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümler akaryakit istasyonu bayilik sözleşmesine de uygulanacaktır. Bu konuda ayrıca bkz. aş. §3 / III.

²⁹³ Şenol, **a.g.e.**, s. 41 vd.

²⁹⁴ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 38; Sungurbey, **a.g.e.**, s. 203; Genç, **a.g.m.**, s. 156; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 263; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 9; Arkan, **a.g.e.**, s. 202; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 65 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 5; Tandoğan, **CI/1**, s. 34; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 8 Kaya et. al. (Ülgen et. al.),

Nitekim acentenin de akaryakıt bayisi gibi bağımsız bir tacir olması ve her iki sözleşmenin de süreklilik arz etmesi gibi ortak noktaları bu iki sözleşmeyi oldukça yakınlaştırmaktadır. Bu nedenle akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin niteliğinin daha iyi ortaya koyulması bakımından bu sözleşmelerin karşılaştırılması lazımdır.

Gerek ticari hayatın içinde gerekse de çeşitli ülkelerin düzenlemelerinde²⁹⁵, acentelik²⁹⁶ kavramı yerine, çeşitli adların kullanıldığı bilinmektedir²⁹⁷. Çoğu kez, gerçek ya da tüzel kişiler, faaliyeti ve hukuki niteliği açısından acente olmasına rağmen; bu deyim fiilen kullanılmamaktadırlar²⁹⁸. Özellikle, iktisadi hayatta bazen iş ajanı, sigorta ajanı, ticari mümessil, fabrika veya iş temsilciliği, pazarlamacı, distribütörlük, bayi, bölge bayiliği, genel bayilik gibi terimlerin aralarındaki farka dikkat edilmeksizin kullanıldığı görülür²⁹⁹. Bunun tam tersi olarak, uygulamada TTK md. 102 vd. anlamında acente olmayan; fakat fiilen acente deyimini kullanan gerçek veya tüzel kişilere de rastlanılmaktadır.

TTK md. 102’de “acentelik sözleşmesi” nin tanımı yerine; sözleşmenin süjesi olan “acente” esas alınarak şu tanım yapılmıştır³⁰⁰: “*Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak*

Ticari İşletme Hukuku, s. 848; Özeriç, **a.g.e.**, s. 33; Sanrı, **a.g.e.**, s. 14; Toksöz, **a.g.e.**, s. 8; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 470; Yasaman, “Tek Yetkili Satıcı”, s. 38.

²⁹⁵ Aynı kavram kargaşasına Alman Hukukunda da tesadüf edilmektedir. (Kayıhan, **a.g.e.**, s. 29 vd.).

²⁹⁶ Müvekkil adına veya hesabına, ticari nitelikli sözleşmelerin kurulmasına aracılık etmeyi ya da bu tür sözleşmeleri bizzat müvekkil adına yapmayı meslek edinen tacir yardımcısı için acente {Ayan, **a.g.e.**, s. 19; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 31 vd., Arkan, **a.g.e.**, s. 195; Karahan, **a.g.e.**, s. 346; Kinacıoğlu, **a.g.e.**, s. 8 vd.; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 9; Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 4 vd., Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 1 vd., Dönmez, **a.g.e.**, s. 4; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 38 vd., Şenol, **a.g.e.**, s. 41; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 241 vd. Domaniç, her ne kadar çoğunlukla “acente” terimini tercih etse de; kitabın yalnızca bir yerinde (s. 308) “acenta” terimini kullanmıştır (Domaniç, **a.g.e.**, s. 308 vd.)} ve “acenta (Teoman, et. al., **a.g.e.**, s. 623 vd.; İmregün, **a.g.e.**, s. 127) olmak üzere iki farklı terim kullanılmakta ise de; bu çalışmada Kanunun kabul ettiği “acente” ifadesinin kullanılması tercih edilmiştir.

²⁹⁷ Kayıhan, **a.g.e.**, s. 29; Kinacıoğlu, **a.g.e.**, s. 9; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 9.

²⁹⁸ Kayıhan, **a.g.e.**, s. 29.

²⁹⁹ Kayıhan, **a.g.e.**, s. 29; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 9; Kinacıoğlu, **a.g.e.**, s. 9; Arkan, **a.g.e.**, s. 202; Ali Cengiz, “Acente Kavramı ve Acentelik Sözleşmesinden Doğan Hak ve Borçları”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.1, S: 2, 2011, N. 8, s. 142; Dönmez, **a.g.e.**, s. 5.

³⁰⁰ Karayalçın, acentelik sözleşmesini, “*Acente sıfatını haiz bir kimsenin iş gördüren ile yaptığı bir nevi iş görme mukavelesi*” olarak tanımlamaktadır. (Yaşar Karayalçın, **Ticaret Hukuku: I. Giriş- Ticari İşletme**, 3. Baskı, Ankara, Güzel İstanbul Matbaası, 1968, s. 515).

ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir.”

Tanımdan da anlaşılabilceği gibi acentelik türleri olarak aracılık eden acente ve sözleşme yapabilen acente kabul olunmaktadır. Aracılık eden acente, müvekkilinin³⁰¹ sözleşme yapabileceği müşterileri bulur ve bu kimseleri tacirle sözleşme yapmaya yönlendirir, en azından gayret sarf eder³⁰². Kısacası, aracılık yapan acente, aynen simsar gibi çalışır³⁰³. Fakat simsardan farklı olarak, acentelik ilişkisi süreklilik arz eder³⁰⁴. Bununla birlikte, akaryakıt bayisini daha çok sözleşme yapan acente ile karşılaştırmak gerekir³⁰⁵. Bu sebeple çalışmamızda karşılaştırılan acente tipi, sözleşme yapan acente olduğundan; çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde de acente denildiğinde sözleşme yapan acente anlaşılması gerekecektir.

TTK md. 102 düzenlemesine göre, kanunda hüküm bulunmayan, aracılık eden acenteler hakkında simsarlık sözleşmesine ilişkin hükümler, sözleşme akdeden acenteler hakkında ise komisyon hükümleri ve bunlarda da hüküm bulunmayan hâllerde vekâlet hükümleri uygulanır (TTK md. 102/2).

Akaryakıt bayisi ile acente arasındaki temel fark acentenin, sağlayıcı tarafından verilen malları kendi adına ve hesabına satın almaması; buna karşılık akaryakıt bayisinin malları yeniden satmak üzere kendi adına ve hesabına

³⁰¹ Karayalçın burada teknik anlamda “müvekkilden” söz edilemeyeceğini, acenteliğin bu türünde, kural olarak acentenin temsil yetkisinin olmadığını belirttikten sonra; müvekkil kavramının, iş görme sözleşmelerinde iş gördüren tarafa işaret amacıyla kullanıldığını vurgulamıştır (Karayalçın, **a.g.e.**, N. 5, s. 516).

³⁰² Arkan, **a.g.e.**, s. 199; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 15.

³⁰³ Arkan, **a.g.e.**, s. 199.

³⁰⁴ Şenol, **a.g.e.**, s. 45; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 243; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 4; Domaniç, **a.g.e.**, s. 309; Kayıhan, **a.g.e.**, N. 51, s. 36; Arkan, **a.g.e.**, s. 199; Karahan, **a.g.e.**, s. 347; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 16; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 41; Teoman, et. al., **a.g.e.**, s. 632 vd.; İmregün, **a.g.e.**, s. 131; Tandoğan, **C.I/1**, s. 35; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 8.

³⁰⁵ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 39; Tandoğan, **C.I/1**, s. 35; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 8; Yasaman, “Tek Yetkili Satıcı”, s. 38.

Kayıhan, tek satıcılık sözleşmesinin aracılık yapan acente yerine, sözleşme yapma yetkisini haiz acente ile karşılaştırılmasının pratikte bir faydası olmadığını; zira aracılık yapan acente her ne kadar müvekkili nam ve hesabına sözleşme yapma yetkisine sahip değilse de, yapılacak sözleşmelere yine müvekkili için aracılık edeceği ve sonuç itibarıyla tek satıcının sözleşme yapan acenteden farklı yanları ne ise aracılık yapan acenteden de farklı yanlarının aynı olduğunu ifade etmektedir (Kayıhan, **a.g.e.**, N. 200, s. 66). Bu görüş bayilik sözleşmesi için de uygun düşmektedir; ancak bu çalışmada her karşılaştırmada ayrıca belirtmek zor olduğundan sözleşme yapan acente karşılaştırmada esas alınacaktır.

almasıdır³⁰⁶. Bu itibarla akaryakıt bayisi, sağlayıcısından satın aldığı ve mülkiyeti kendisine geçmiş olan malları yeniden satmak üzere alıcıya satarken; acente ise müvekkiline ait olan malları alıcıya, müvekkili hesabına satar ve malların mülkiyetini, temsilci sıfatıyla alıcıya devreder³⁰⁷ ve ³⁰⁸. Nitekim akaryakıt bayisi, ne

³⁰⁶ Genel olarak bir bayi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Dokutan, **a.g.e.**, s. 16; Karauz, **a.g.e.**, s. 74. Acentelik ve tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Önür, **a.g.m.**, s. 5; Sungurbey, **a.g.e.**, s. 203; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 151; İnan, **a.g.m.**, s. 58; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 10; Özeriç, **a.g.e.**, s. 34; Sanrı, **a.g.e.**, s. 14; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 18; Toksöz, **a.g.e.**, s. 8; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 470; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 6; Yasaman, “Tek Yetkili Satıcı”, s. 38; Cengiz, **a.g.m.**, 150; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 66; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 758; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 5; Akyol, **a.g.e.**, s. 21; Tandoğan, **C.I/I**, s. 35; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 8; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 59 ve 78; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 831 vd.; Ayan, **a.g.e.**, s. 109. Acente ve tek satıcı arasındaki farklara ilişkin aynı yönde açıklamalar için bkz. Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 9 vd.; Arkan, **a.g.e.**, s. 195.

³⁰⁷ Oysa acentelik ilişkisinde hiçbir zaman malların mülkiyeti acenteye geçmez (Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 10; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 25 vd.). Böylece kurulan satış sözleşmelerinde, bayi sözleşmenin tarafı olurken; acentelik ilişkisinde sözleşmenin tarafı acente değil, onun müvekkili olur (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 5; Özeriç, **a.g.e.**, s. 34; Sanrı, **a.g.e.**, s. 14 ve 23. Acentelik sözleşmesi hakkında açıklamalar için bkz. Kayıhan, **a.g.e.**, s. 41 vd.; Arkan, **a.g.e.**, s. 213). Tüm bunların sonucu olarak da ticari riziko ve yapılan sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülükler ve haklar müvekkile ait olur. Örneğin; stok fazlası yüzünden uğranılan zararlar ve maldaki ayıplardan doğan sorumluluk acenteyi ilgilendirmez (Ayan, **a.g.e.**, N. 10, s. 21; Dönmez, **a.g.e.**, s. 26; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 11; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 3).

³⁰⁸ Yargıtay, tek satıcı ile acente farklarını belirttiği bir kararında, tek satıcının kendi adı ve hesabına hareket ettiğini belirtmiş ve kendi adı ve hesabına hareket kavramına açıklık getirmiştir. Tek satıcıdan yalnızca tekel hakkı unsuru bakımından ayrılan bayi için de bu unsur son derece önemlidir. Karara göre kendi adı ve hesabına hareket, acente ile tek satıcı arasında önemli bir farktır: “...Görüldüğü gibi, belirli bir bölgede faaliyet gösterme, pazarlama, süreklilik, tekel hakkı bakımından acenta sözleşmesi ile tek satıcılık sözleşmesi birbirine çok benzemektedir. Ne var ki tek satıcı, acentadan farklı olarak, işletme sahibi tarafından imal edilen malları kendi nam ve hesabına satın alarak kendisine tanınan tekel bölgesi içerisinde, kendi nam ve hesabına satar. Bu anlamda tek satıcının yapımcıyı temsil etme hakkı ve yetkisi yoktur. Bir başka anlatımla tek satıcı yapımcının hesabına faaliyette bulunamaz...”

...Bu durumda yukarıda açıklanan hususlar gözetildiğinde A... Ltd. Şti.nin davalı P... A.Ş.nin acentası olarak kabulü mümkün değildir. Anılan şirket kendi nam ve hesabına satış yapan (tek satıcı) konumunda olup yaptığı işlemlerden dolayı yine kendisi sorumlu olduğundan, mahkemece davalı P... A.Ş. hakkındaki davanın da reddi gerekirken, yazılı gerekçeyle kabulü doğru görülmemiştir...” {Y.19.HD, T.: 03.11.2003, 2003/1710 E., 2003/1059 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/>, 10.02.2015}. Ayrıca bkz. RKK, T.: 28.04.1999, DS: D3/1/YK.-99/6, KS: 99-21/171-90 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar82.pdf>, 01.09.2015.

Keza Rekabet Kurulu, kendi ad ve hesabına hareket unsurunu acente ile bayi arasındaki önemli bir ayırt edici unsur olarak tespit etmiştir: “...Yukarıda yer verilen sözleşme hükümleri ile bildirim formu ve cevap yazılarında yer verilen bilgiler, bayinin Doğan Dağıtım’dan aldığı ürünleri kendi nam ve hesabına tali bayilere sattığını, tali bayinin bayiden aldığı ürünler karşılığında yayıncı ya da Doğan Dağıtım’a değil bayiye borçlanmakta olduğunu, böylece tali bayi borcunun bayinin hesabında oluştuğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, bayi

sağlayıcısının bir temsilcisidir³⁰⁹, ne de üreticiden veya sağlayıcısından bir ücret alır. Hâlbuki acente, müvekkili adına ve hesabına hareket eder ve ücretini de müvekkilinden alır³¹⁰. Bu noktada kesin bir ölçüt olmamakla beraber tacir yardımcısına, aracılıkta bulunulan veya fiilen yapılan sözleşmeler için komisyon (provizyon) ödeneceğinin kararlaştırılmış olması, acentelik ilişkisinin varlığına işaret eder³¹¹.

Üzerinde durulması gerekli bir diğer husus bağımsızlık unsurudur. Öyle ki bu unsur dağıtım sözleşmelerini birbirinden ayırmakta kullanılan en önemli araçtır. Kanun koyucunun, acentenin tanımına yer verdiği TTK md. 102 hükmünde “*Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın*” ifadesini kullanıldığı görülür. Bunun sebebi de acentenin, işletmeye bağlı olmayıp; faaliyet düzenini ve çalışma zamanını kendisi ayarlayan bağımsız tacir oluşudur³¹². Bu sebeple acentenin bağımsızlığının hangi

---

tali bayiyle yapmış olduğu ticari faaliyetin riskini tümüyle üstlenmiş bulunmaktadır. Bu sebeple, Doğan Dağıtım ile bayi arasındaki ilişkinin acentelik ilişkisi olarak kabul edilebilmesi mümkün değildir... {RKK, T.: 26.01.2006, DS: 2006-2-84, KS: 06-04/59-17 (Çevirimiçi)}

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar3702.pdf>, 01.09.2015}.

³⁰⁹ Genel olarak bir bayi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 43. Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Tandoğan, **C.I/1**, s. 35; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 8; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 66; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 21; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 266; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme Hukuku**, s. 848; Özeriç, **a.g.e.**, s. 34; Sanrı, **a.g.e.**, s. 14; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 758. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 79.

³¹⁰ Kayıhan, **a.g.e.**, s. 66 ve 117 vd.; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 469 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 43; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 41; Önür, **a.g.m.**, s. 5; Genç, **a.g.m.**, s. 156; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 252 vd.; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 10; Domaniç, **a.g.e.**, s. 327; Karahan, **a.g.e.**, s. 349; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 57 vd.; İmregün, **a.g.e.**, s. 134 vd.; Arkan, **a.g.e.**, s. 202; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 18 vd. ve 78; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 185; Özeriç, **a.g.e.**, s. 36; Toksöz, **a.g.e.**, s. 8; Cengiz, **a.g.m.**, s. 155; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 470; Dönmez, **a.g.e.**, s. 26; Badur, **a.g.m.**, s. 460; Yasaman, “Tek Yetkili Satıcı”, s. 38; Karauz, **a.g.e.**, s. 75.

³¹¹ Arkan, **a.g.e.**, s. 198; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 33 ve 66; Önür, **a.g.m.**, s. 5; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 153; Akyol, **a.g.e.**, s. 21; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 27; Özeriç, **a.g.e.**, s. 36.

³¹² Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 5; Ayan, **a.g.e.**, s. 20 vd.; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 10; Arkan, **a.g.e.**, s. 206; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 242; Domaniç, **a.g.e.**, s. 308 vd.; Cengiz, **a.g.m.**, s. 150; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 40; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 3; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 10; Şenol, **a.g.e.**, s. 44; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 32; Teoman, et. al., **a.g.e.**, s. 626; Karahan, **a.g.e.**, s. 346; Dönmez, **a.g.e.**, s. 6.

Acentenin bağımsız oluşu, onu diğer bağımlı tacirlerden ayıran en önemli özelliktir. Zira somut olayda acentenin bağımsız olduğu sonucuna varılamıyorsa, orada acentelik hükümlerinin uygulanmasına imkân yoktur (İmregün, **a.g.e.**, s. 128 ve 131).

noktada olduğu ve bunun ölçüsünü tayin etmek son derece önemlidir. Genel olarak, bir tacir yardımcısının bağımsız olup olmadığının tespiti için, faaliyet düzenini ve çalışma saatlerini kendisinin tayin edip etmediğine bakmamız gerekir³¹³. Diğer bir deyişle bir tacir yardımcısı, çalışma usul ve şartlarını ve bunun zamanını kendisi belirleyebiliyorsa, işletmesinin kuruluş ile faaliyet masraflarını ve rizikosunu kendisini karşılıyorsa, bu tacir yardımcısı bağımsız sayılır³¹⁴. Bağımsızlığının sonucu olarak da acente, kendi personelini kendisi tayin eder, kendisine ait antetli kâğıtları kullanır, kendisine ait ticari defterleri tutar ve müşterilerini kendisi seçer³¹⁵. Dolayısıyla bu yönüyle acente, kendi adına ayrı bir işletme işlettiğinden; aynı zamanda tacir sıfatına sahip olur^{316 ve 317}.

Acente, iktisadi açıdan müvekkiline bağlıdır. İdari açıdan ise müvekkilinin doğrudan denetim ve gözetimi altında olmayıp, bağımsız bir tacirdir. Bu nedenle müvekkilin, acenteye faaliyet ve çalışma düzenine ilişkin olarak idari nitelikli bir emir ve talimat vermesi onun niteliğine aykırılık taşır³¹⁸. Ancak acentenin bağımsız olması, müvekkilinden hiç talimat almaması ve başına buyruk davranması anlamına da gelmez³¹⁹. Nihayetinde iktisadi olarak bağımlı olan acentenin faaliyetlerinin

³¹³ Kayıhan, **a.g.e.**, s. 32; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 10 vd., Ayan, **a.g.e.**, s. 20 vd.; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 11; Şenol, **a.g.e.**, s. 44; Arkan, **a.g.e.**, s. 206; Dönmez, **a.g.e.**, s. 6; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 40; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 3. Çünkü memur veya müstahdem tamamen işyerinin talimatlarına uygun olarak çalışmak zorunda iken; en azından bu açılardan kendi başına karar verebilme kabiliyeti, acente için bir bağımsızlık göstergesidir (Kayıhan, **a.g.e.**, s. 32).

“...Acentelikte müvekkiline sürekli bir bağlılık olmakla beraber, ancak acente onun müstahdemi değildir. Acente bağımsız bir tacir hüviyetini muhafaza eder...” {Yargıtay Ticaret Dairesi, T.: 29.03.1972 1257 E., 1590 K. (Naklen: Karahan, **a.g.e.**, s. 346; Ayan, **a.g.e.**, N. 8, s. 21)}.

³¹⁴ Kayıhan, **a.g.e.**, s. 32; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 11; Dönmez, **a.g.e.**, s. 7.

³¹⁵ Kayıhan, **a.g.e.**, s. 32 vd.; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 11; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 13; Dönmez, **a.g.e.**, s. 7.

³¹⁶ Kayıhan, **a.g.e.**, s. 32 vd.; Arkan, **a.g.e.**, s. 198; Domaniç, **a.g.e.**, s. 308 vd.; Karahan, **a.g.e.**, s. 346; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 10 vd.; İmregün, **a.g.e.**, s. 308; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 11 ve 74; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 3.

³¹⁷ Doktrinde bir görüşe göre, acentelik işletmesinin ancak ticari işletme boyutlarına ulaştığı takdirde, tacir sayılması gerekir (Arkan, **a.g.e.**, s. 186; Karahan, **a.g.e.**, s. 276). Fakat bu değerlendirme yerinde değildir. Zira acente TTK md. 12/1 gereği kendiliğinden (ipso jure) tacirdir ve aksi ispatlanana dek tacir sayılmalıdır. Yoksa onun, ticari işletme boyutlarına ulaşması gerekmez (Kayıhan, **a.g.e.**, s. 39; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 11; Dönmez, **a.g.e.**, s. 16). Görüşler için ayrıca bkz. Cengiz, **a.g.m.**, s. 146 vd.; Dönmez, **a.g.e.**, s. 15 vd.

³¹⁸ Arkan, **a.g.e.**, s. 206; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 32 ve 99 vd.

³¹⁹ Kayıhan, **a.g.e.**, s. 33; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 3; Şenol, **a.g.e.**, s. 44; Arkan, **a.g.e.**, s. 206; Karahan, **a.g.e.**, s. 346; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 243; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 11; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 11; Teoman, et. al., **a.g.e.**, s. 626; İmregün, **a.g.e.**, s. 128; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 119; Toksöz, **a.g.e.**, s. 8; Dönmez, **a.g.e.**, s. 7.

sonucunda yapılacak sözleşmelerin her türlü riski müvekkile ait olacaktır³²⁰. Bu sebeple müvekkil, yapılacak sözleşmelerin içerik, tür ve şartları hakkında acenteye talimat verebilecektir. Söz konusu husus, bağımsızlık unsuruna ters düşmez. Hatta acente bu talimata uymakla yükümlüdür³²¹. Diğer taraftan acentenin çalışma zamanını bizzat tayin edememesi, örneğin müşterilerini müvekkilin belirlemesi gibi faaliyetlerini yönetirken müvekkiline danışmak zorunda olması, ona acentelik ilişkisiyle ilgisi olmayan birtakım görevler yüklenmesi, işyerinde şahsen müvekkile gözükmesi hallerinde ise bağımsızlıktan söz edilemez³²². Bu yüzden acente her ne kadar talimatlara uymak zorundaysa da, bu talimatlar bağımsızlık unsuruna halel getirmediği ölçüde kabul edilebilir³²³. Aksi halde sözleşmede ne yazarsa yazsın, acentelik bahis konusu olamaz. Çünkü sözleşmede, tacir yardımcısına verilen isme değil; onun ne şekilde faaliyet gösterdiğine bakılmak gerekir^{324 ve 325}.

Her ne kadar hem akaryakıt bayisi, hem de acente bağımsızsa da; bayinin bağımsızlığı acenteninkinden daha geniştir. Zira akaryakıt bayisinin kendi adına ve hesabına hareket etmesi onun aldığı ticari riskleri arttırırken, onu acenteye nazaran daha bağımsız kılar³²⁶. Buna karşılık acentenin kanunun koyduğu sınırlar içinde

³²⁰ Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 11; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 81; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 153; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 2.

³²¹ Arkan, **a.g.e.**, s. 198; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 11; Karahan, **a.g.e.**, s. 359; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 11; Dönmez, **a.g.e.**, s. 7 vd.; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 3; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 154 ve 155.

³²² Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 11; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 12.

³²³ Şenol, **a.g.e.**, s. 44.

³²⁴ Kayıhan, **a.g.e.**, s. 99; Arkan, **a.g.e.**, s. 198.

³²⁵ Acente, bağımsızlık özelliğinin bir sonucu olarak; aksi açıkça kararlaştırılmadığı sürece, sadece tek bir ticari işletme için çalışmak zorunda değildir. Bu husus, TTK' nın "İnhisar" başlıklı md. 104 hükmünde "Yazılı olarak aksi kararlaştırılmadıkça, ... acente de aynı yer veya bölgede, birbirleriyle rekabette bulunan birden çok ticari işletme hesabına acentelik yapamaz." ifadesiyle açıkça düzenlenmiştir. Bu durum, acentenin bağımsızlığını gösteren önemli bir gösterge olduğu gibi; o tacir yardımcısının, acente olduğuna da delalet eder. Çünkü diğer tacir yardımcıları, bunun için istihdam edenin müsaadesini almak zorundadırlar (Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 12).

³²⁶ Genel olarak bir bayi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 44. Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 40; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 153 vd.; Arkan, **a.g.e.**, s. 203; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 67; Tandoğan, **C.I/1**, s. 35; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 8; Bulur, "Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi", s. 758; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme Hukuku**, s. 848; Toksöz, **a.g.e.**, s. 8; Özeriç, **a.g.e.**, s. 35; Altınok Ormancı, "Müşteri Tazminatı", s. 470. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 79.

Nitekim Rekabet Kurulu da, muafiyet talebi ile önüne gelen sözleşmedeki dağıtıcının, aldığı risk ve bağımsızlığı nedeniyle acente değil; bayi olduğunu ifade etmiştir: RKK, T.: 02.12.2002, DS:2002-2-36, KS:02-76/891-367 (Çevirimiçi)

müvekkili temsil etme borcu bulunur ve yetkileri çoğunlukla kanun tarafından sınırlandırılmıştır.

Acenteyi, akaryakıt bayisinden ayıran bir diğer fark da belli bir miktar malı satmak ve sürümü artırmak yükümlülüğüne ilişkindir³²⁷. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin unsurlarında açıklandığı üzere bayi, ayrıca kararlaştırılmasına gerek olmaksızın sözleşmenin bir gereği olarak sürümü artırmak yükümlülüğündedir. Sözleşmede acentenin belirli bir miktar mal satmasının öngörülmesine bir engel yoktur. Ancak belirli bir miktar kararlaştırılmamışsa veya kararlaştırılmasına rağmen acentenin bu miktara ulaşamaması halinde, sözleşmede buna ilişkin bir cezai şart da öngörülmemişse; bir görüşe göre³²⁸, acente alacağı ücretten yoksun kalmalıdır³²⁹. Hâlbuki akaryakıt bayisi, satacağı malların sürümünü artırmamış veya sürümü artırmak için gerekli faaliyetlerde bulunmamışsa, bu akaryakıt sağlayıcısı için akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin haklı nedenle fesih sebebi olacaktır³³⁰.

D. Adi Ortaklık Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

TBK md. 620’de adi ortaklığı şu şekilde düzenlemiştir: “*Adi ortaklık sözleşmesi, iki ya da daha fazla kişinin emeklerini ve mallarını ortak bir amaca erişmek üzere birleştirmeyi üstlendikleri sözleşmedir. Bir ortaklık, kanunla düzenlenmiş ortaklıkların ayırt edici niteliklerini taşııyorsa, bu bölüm hükümlerine tabi adi ortaklık sayılır.*”.

Buna göre, iki veya daha fazla kimsenin bir sözleşmeyle emeklerini ve sermayelerini müşterek bir gayeye erişmek için birleştirmeyi borçlanmaları halinde

---

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar512.pdf>, 11.03.2015.

³²⁷ Genel olarak bir bayi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Dokutan, **a.g.e.**, s. 15. Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 154; Cengiz, **a.g.m.**, s. 142; Özeriç, **a.g.e.**, s. 37; Dönmez, **a.g.e.**, s. 25. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 78.

³²⁸ Kinacıoğlu, **a.g.e.**, s. 39; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 79; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 12; Ayan, **a.g.e.**, N. 10, s. 21.

³²⁹ Bazı yazarlara göre ise, acentelik sözleşmesinde, sürümü artırma yükümlülüğü, sadakat yükümlülüğünden doğan bir yan yükümlülük iken; (Tandoğan, **C.I/1**, s. 35; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 9; Dokutan, **a.g.e.**, s. 15) diğer bir görüşe göre acentenin böyle bir yükümlülüğü bulunmamaktadır (Dönmez, **a.g.e.**, s. 26; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 226).

³³⁰ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 44 vd.

adi ortaklık söz konusu olacaktır³³¹. Kişilerin ortak bir amaç için bir araya gelmiş olmaları, adi ortaklığın temel unsurudur. Ortakların, gerçekleştirebilmek için birlikte hareket etmelerini gerektiren bu amaç tüm ortaklar bakımından tek ve aynı olmalıdır³³². İşte bu noktada akaryakıt sağlayıcısı ile bayisinin, üreticinin mallarının sürümünü artırmak ve kâr sağlamak ortak amacıyla bir araya geldikleri düşünülebilir³³³. Ancak bu amaç şirketler hukuku anlamında bir ortak amaç değildir. Çünkü akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, tarafların, hisseleri bölerek kâr ve zararı paylaşmak gibi adi ortaklığa özgü bir amaçları söz konusu olmayıp; aksine her biri kendi başına ve riskleri kendilerine ait olmak üzere kazanç sağlamayı amaçlamaktadırlar³³⁴. Dolayısıyla her iki taraf da bağımsız çalışsa da yapılan işlerin sonuçlarını paylaşmazlar. Bu yüzden akaryakıt bayisinin, sağlayıcının satış ve pazarlama örgütünün bir parçası oluşu tarafların ortak bir çalışma ile sağlayıcının markasını koruyarak azami bir sürüm ve kar elde etmek amacıyla güçlerini birleştirmeleri bir bağlılık ve menfaat birliği oluşturduklarını düşündürse de bu durum, TBK' nın tanımladığı şekilde mali rizikoların da paylaşıldığı anlamına gelmez³³⁵. Zira taraflar mümkün olduğunca çok mal satmayı amaçlamakta da olsalar, gayeleri ortak değildir.

³³¹ Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1473 vd.; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 577; Emrehan İnal, **Sonuca Katılnalı Sözleşme Kavramı ve Gelir Paylaşımli İnşaat Sözleşmesi**, 2. Bası, 2011, 12 Levha, s. 60; Şenol, **a.g.e.**, s. 45; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 45; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 161; Toksöz, **a.g.e.**, s. 10; Özeriç, **a.g.e.**, s. 55; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 116.

³³² Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1475; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 577 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 45; Özeriç, **a.g.e.**, s. 55; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 116.

³³³ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 46. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Genç, **a.g.m.**, s. 158; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 161; Tandoğan, **CI/1**, s. 38; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 12; Özeriç, **a.g.e.**, s. 55. Franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 11

³³⁴ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 46; Tandoğan, **CI/1**, s. 38; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 12; Toksöz, **a.g.e.**, s. 10; Özeriç, **a.g.e.**, s. 56.

³³⁵ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 46; Karauz, **a.g.e.**, s. 81 vd. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 47; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 161 vd.; Genç, **a.g.m.**, s. 158; Tandoğan, **CI/1**, s. 38 vd.; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 12; Özeriç, **a.g.e.**, s. 55 vd.

Tarafların menfaatlerinin aynı doğrultuda olması, ortak amaçtan söz etmek için yeterli değildir. Bir malın üreticisi ile dağıtıcısı veya satıcısının sürümün artmasındaki sonuca katılnalı işlemlerde tarafların en iyi sonucun elde edilmesindeki menfaatleri hep aynı yödedir. Fakat menfaatlerin aynı yönde olması ortak amaçtan bahsetmek için yeterli değildir (İnal, **Sonuca Katılnalı Sözleşme**, s. 62).

Kaldı ki ortakların üçüncü kişilere karşı sorumluluğuna ilişkin düzenlemeler incelendiğinde iki sözleşmenin farklılığı daha net ortaya çıkar. Adi ortaklıkta ortaklardan her birinin üçüncü kişilere karşı sorumluluğu birinci derecede ve doğrudan doğrudur. Ortaklar, şirket alacaklılarına karşı müteselsilen sorumlu olduklarından (TBK md. 638/3); aksi kararlaştırılmadıkça şirket alacaklıları, alacaklarını şirket ortaklarının birinden, birkaçından veya hepsinden aynı anda talep ve dava edebilir³³⁶. Oysa akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde bağımsız tacir olan akaryakıt bayisi ile sağlayıcısının üçüncü kişilere karşı sorumluluğu bağımsızdır³³⁷.

Bunlarla birlikte akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, edimlerin değiş tokuşunu gerektirmesi sebebiyle tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Adi ortaklık sözleşmesinde ise edimlerin değiş tokuşu söz konusu olmaz. Her iki sözleşmenin de güven ilişkisine dayanan bir işbirliği düşüncesinden doğmuş olması ve karşılıklı bilgi verme ve sadakat yükümlülükleri ile ilgili hususlar bu sözleşmeleri yakınlaştıran yönlerdir³³⁸. Bu sebeple bayilik ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, bir adi ortaklık sözleşmesi olarak kabulü de mümkün değildir. Buna

³³⁶ Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 1524; Şenol, **a.g.e.**, s. 46; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 46; Tandoğan, **CI/1**, s. 38 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 12; Özeriç, **a.g.e.**, s. 56; Yeşiltepe, **a.g.ms.** 162; Toksöz, **a.g.e.**, s. 12.

³³⁷ Bununla birlikte 07.05.2014’ te yürürlükten kalkan 4077 sayılı Kanun md. 4/3 hükmünde ayıplı mal veya hizmetten neden olduğu zararlardan ve tüketicinin bu hükümde yer alan haklarından dolayı imalatçı, üretici, satıcı, bayi, acente ve ithalatçının müteselsilen sorumluluğu olduğu düzenlemiştir.

Yargıtay da, o dönem yürürlükte olan söz konusu hüküm gereğince; akaryakıt alan tüketicinin, uğramış olduğu zarar nedeniyle, akaryakıt bayisi ve sağlayıcısına açmış olduğu bir davada; Yerel Mahkeme’nin davayı akaryakıt bayisi bakımından reddedip, yalnızca akaryakıt sağlayıcısının sorumlu tutması yönündeki kararını bozmuş ve akaryakıt bayisi ve sağlayıcısının müştereken tüketiciciye karşı sorumlu olduğuna hükmetmiştir {YHGK, T.: 19.09.2012, 2012/13-153 E., 2012/598 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#/>, 24.07.2015}.

Ancak, 6502 sayılı Kanun md. 9 uyarınca, tüketiciciye karşı, artık (sıfatı ne olursa olsun) satıcı sorumlu olacaktır. Ancak bu kez tüketici, yalnızca doğrudan temas ettiği satıcıdan hak talebinde bulunabilecektir. Ayıplı ifa çerçevesinde bayinin sorumluluğu için ayrıca bknz. Dokutan, **b.a.**

Satılan malın ayıplı olduğunun bilinmemesi, bayinin bu sorumluluğu ortadan kaldırmaz. Ancak akaryakıt bayisi, ayıplı mal veya hizmette ya da onun sebep olduğu zararlarda kusursuz olduğunu ispat edebilirse, bir tazminat ödemesi halinde sağlayıcıya rücu edebilecektir (Acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 134).

³³⁸ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 47; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 161 vd.

Bu nedenle, iki sözleşme de sürekli güven ilişkisine dayanan bir işbirliğini gerektirdiğinden; adi ortaklığa ilişkin bazı kuralların, bayilik sözleşmesine uygulanması söz konusu olabilir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Tandoğan, **CI/1**, s. 39; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 12 vd.).

karşın iki sözleşme de taraflar arasında sürekli ve güven ilişkisine dayanan bir işbirliğini gerektirdiğinden, adi ortaklığa özellikle rekabet (etmeme yükümlülüğünden) yasağından kaynaklanan haklı sebeple feshe ilişkin bazı kurallar uygun düştüğü ölçüde bayilik ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine uygulanabilecektir³³⁹.

E. Satış İçin Bırakma (Konsinye) Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

Satış için tevdi sözleşmesi öyle bir sözleşmedir ki, bununla taraflardan biri (tevdi eden) kararlaştırılan bir bedel karşılığında bir malı diğer tarafın kendi adına ve hesabına satması için ona teslim etmeyi ve diğer taraf da (satış için alan) belli bir süre içinde belirlenen bedeli ödemeyi veya malı geri vermeyi taahhüt eder³⁴⁰.

Satış için tevdi sözleşmesinde satış için bırakmanın amacının malın bir üçüncü şahsa satılması olması ve satış için alanın da kendi adına ve hesabına satarak kendi satış bedelini belirlemesi ile alış ve satış arasındaki farkın kazancı oluşturması³⁴¹ bu sözleşme tipinin akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ile ayırt edilmesini gerekli kılmaktadır.

³³⁹ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Özeriç, **a.g.e.**, s. 56; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 47; Tandoğan, **CI/1**, s. 39; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 12 vd.

³⁴⁰ Tandoğan, **CI/1**, s. 19; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 43; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 159; Gümüş, **C.I**, s. 13; Dokutan, **a.g.e.**, s. 15.

Ayrıca sözleşmenin hukuki niteliği hakkındaki tartışmalar için karş. Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 34.

Satış için bırakma sözleşmesine, “koltukçu” veya “koltukçuluk” sözleşmesi de denildiğine rastlanılmaktadır (Necip Bilge, **Borçlar Hukuku Özel Borç Münasebetleri**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1971, s. 9; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 17; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 48; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 15; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 83; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 56; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 26 vd.).

Satış için bırakma sözleşmesi Yargıtay tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: “...**Satış için bırakma sözleşmesi öyle bir sözleşmedir ki, bununla, taraflardan biri (bırakan, tevdi eden) kararlaştırılan bir bedel karşılığında, bir malı diğer tarafın kendi adına ve hesabına satması için ona teslim eder ve diğer taraf (satış için alan) da muayyen bedeli ödemeyi veya malı geri vermeyi taahhüt eder. (Haluk Tandoğan, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, CI-1, 2008, s19) Satım için bırakma sözleşmesinde tarafların malın üçüncü bir kişiye satılması yönündeki ortak amaçları bu sözleşmeyi karakterize eden önemli bir noktadır. (Nebiye Teoman, Satım İçin Bırakma Sözleşmesi, 1989, s.18)...**” {YHGK, T.: 20.02.2013, 2012/19-720 E., 2013/266 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay,20.02.2015>}.

³⁴¹ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 43; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 15; Gümüş, **C.I**, s. 13; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 33; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 83; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 56.; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 159; Bilge,

Satış için tevdi sözleşmesinde mal üçüncü kişiye satılana dek malın mülkiyeti tevdi edende kalır³⁴². Eğer mal satıştan sonra teslim edilecekse; bu kez mülkiyet satış anında tevdi edildiği şahsa (satış için alan), teslim anında ise alıcıya geçer³⁴³. Şayet, malın satılması ile teslimi aynı anda ise satışla doğrudan mülkiyet alıcıya geçeceği için, bu takdirde malın tevdi edildiği şahıs bir an için dahi malik durumuna gelmez³⁴⁴.

Hâlbuki sürekli bir borç ilişkisi olan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde akaryakıt bayisi, sağlayıcısından aldığı malların mülkiyetini kesin olarak iktisap eder³⁴⁵. Başka bir deyişle akaryakıt bayisinin sağlayıcıdan aldığı malların mülkiyetini kazanabilmesi için, onun bu malları üçüncü şahsa satmış olması gerekmez.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ile satış için tevdi sözleşmesi arasında tarafların borçları açısından da önemli farklar vardır³⁴⁶. Kendisine satmak için mal tevdi edilen şahsın borcu, ya o şeyi geri vermek ya da kararlaştırılan bedeli tevdi edene vermektir³⁴⁷. Satış için tevdi edilen şey kararlaştırılan bedelle satılmamışsa satış için alan, malı geri vermekle yükümlüdür³⁴⁸. Oysa akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde akaryakıt bayisinin kural olarak malı sağlayıcıya geri verme olanağı

ÖBM, 1971, s. 10; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 17; Genç, **a.g.m.**, s. 157; Tandoğan, **CI/1**, s. 37; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 11; Özeriç, **a.g.e.**, s. 32; Dokutan, **a.g.e.**, s. 15.

³⁴² İşgüzar, **a.g.e.**, s. 43; Tandoğan, **CI/1**, s. 37; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 11; Genç, **a.g.m.**, s. 157; Özeriç, **a.g.e.**, s. 32.

³⁴³ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 43; Tandoğan, **CI/1**, s. 37; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 11; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 159 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 32.

³⁴⁴ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 44; Tandoğan, **CI/1**, s. 37; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 11; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 15; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 160.

³⁴⁵ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 43; Tandoğan, **CI/1**, s. 37; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 11; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 159; Genç, **a.g.m.**, s. 157.

³⁴⁶ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 44.

³⁴⁷ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 44; Tandoğan, **CI/1**, s. 27; Bilge, **ÖBM**, 1971, s. 10; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 17; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 26 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 35; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 159; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 49; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 83; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 56; Özeriç, **a.g.e.**, s. 32; Bilge, **ÖBM**, 1971, s. 10; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 15; Tandoğan, **CI/1**, s. 21.

³⁴⁸ Gümüş, **C.I**, s. 13; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 48; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 83; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 56.

yoktur³⁴⁹. Akaryakıt bayisi, üçüncü kişilere satamadığı malın rizikolarına tek başına katlanır. Satış için alan ise satamadığı malı geri verme olanağına her zaman sahiptir. Satılmayan malın mülkiyeti satış için tevdi edende kalırken, akaryakıt bayisi satamadığı malların dahi maliki konumundadır³⁵⁰.

Ancak akaryakıt bayisinin borçları bakımından ikinci önemli fark ise sürümü attırma yükümlülüğüdür. Bu borç da satış için tevdi sözleşmesine yabancı olduğundan, her iki sözleşme tipinin ayrı sözleşmeler olduğu söylenebilir³⁵¹.

F. Komisyon Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

TBK md. 532' ye göre, *“Alım veya satım komisyonculuğu, komisyoncunun ücret karşılığında, kendi adına ve vekâlet verenin hesabına kıymetli evrak ve taşınurların alım veya satımını üstlendiği sözleşmedir. Bu bölümdeki hükümler saklı kalmak üzere, komisyon sözleşmelerine vekâlet hükümleri uygulanır.”*

Görüldüğü gibi, komisyoncu da akaryakıt bayisi gibi kendi adına hareket eder; ancak ondan farklı olarak faaliyetini kendi hesabına değil, müvekkil hesabına yürütür. Bu bakımdan komisyoncu müvekkilinin dolaylı temsil yetkisine sahip yardımcısıdır³⁵². Oysa akaryakıt bayisi, sağlayıcısı hesabına iş yapmadığı gibi, onun temsilcisi de değildir. Temsil ilişkisinin bir sonucu olarak da bayinin yaptığı tüm hukuki işlemlerden doğan hak ve borçlar kendisine ait olurken; komisyoncunun yaptığı hukuki işlemde doğan hak ve borçlar geçici olarak kendisine aittir. Zira

³⁴⁹ Genel olarak bir bayi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Dokutan, **a.g.e.**, s. 15. Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Tandoğan, **CI/1**, s. 37; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 11; Genç, **a.g.m.**, s. 157; Özeriç, **a.g.e.**, s. 33;

³⁵⁰ Belirtmek gerekir ki, akaryakıt sağlayıcısının, bir kısım mamullerini, bayisine satış için bırakma biçiminde yollamasına engel yoktur. Bu halde, satış için bırakma sözleşmesi kendine özgü bir yapıya sahip olan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin bir parçasını teşkil edecektir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 160 vd.; Tandoğan, **CI/1**, s. 37; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 11).

³⁵¹ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 44; Tandoğan, **CI/1**, s. 37; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 11; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 160; Genç, **a.g.m.**, s. 157; Özeriç, **a.g.e.**, s. 33.

³⁵² Karauz, **a.g.e.**, s. 76; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 1286; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 741; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 52; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 49; İnan, **a.g.m.**, s. 58; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 156; Genç, **a.g.m.**, s. 159; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 21; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 275; Domaniç, **a.g.e.**, s. 337; Karahan, **a.g.e.**, s. 369; İmregün, **a.g.e.**, s. 138; Arkan, **a.g.e.**, s. 227; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 62; Tandoğan, **CI/1**, s. 37; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 10; Özeriç, **a.g.e.**, s. 57; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 6; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 605.

komisyoncu iç ilişki gereğince hak ve borçları müvekkile devretmekle yükümlüdür³⁵³.

Komisyoncuya emanet edilen malların mülkiyeti müvekkiline aittir ve kazancını da müvekkilden alacaktır³⁵⁴. Vekâlet verenin belirlediği bedelin altında mal alan veya üstünde satan komisyoncu, bu işlemlerden doğan farkı alıkoyamaz (TBK md. 535/2). Hatta komisyoncu, müvekkilinin tayin ettiği bedelden daha ucuza malı satması halinde satışı yapmasaydı müvekkilinin daha fazla zarara uğrayacağını ve halin yeniden emir almaya müsait olmadığını kanıtlayamadıkça, bedelin noksanını tazmin etmeye mecburdur. Kâr ve zarara müvekkili katlanacağından; komisyoncu, müvekkilinin vereceği talimatlara uymakla yükümlüdür³⁵⁵. Bu nedenle komisyoncu, kusuru varsa talimatına aykırı davranmasından dolayı vekâlet verenin uğradığı diğer zararlardan da sorumludur (md. 535/1). Hâlbuki akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde akaryakıt bayisi, sağlayıcısından aldığı malların mülkiyetini iktisap ederken; kârı onun kazancını oluşturacağından satış miktarını ve fiyatını –kural olarak- serbestçe kendisi belirler.

Bununla birlikte akaryakıt bayisi, bağımsız bir işletmeci olarak masraflar dâhil tüm işletmesel risklere tek başına katlanırken; malların sağlayıcıdan teslim alınmasından itibaren riziko da kendisine ait olacaktır. Bu itibarla akaryakıt bayisi, sağlayıcısından masraflarını talep edemeyeceği gibi, sağlayıcı da komisyoncudakine

³⁵³ Dokutan, **a.g.e.**, s. 21; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 1252; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 747; Genç, **a.g.m.**, s. 159; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 52; Tandoğan, **CI/1**, s. 37; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 10; Özeriç, **a.g.e.**, s. 58.

³⁵⁴ Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 753; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 1286; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 52; Tandoğan, **CI/1**, s. 37; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 10; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 49; Genç, **a.g.m.**, s. 159; Domaniç, **a.g.e.**, s. 338; Karahan, **a.g.e.**, s. 371; İmregün, **a.g.e.**, s. 141 vd.; Toksöz, **a.g.e.**, s. 10. Kazancı, çoğu zaman sadece alım veya satış bedelinin bir yüzdesidir (Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 753; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 156; Arkan, **a.g.e.**, s. 230; Karauz, **a.g.e.**, s. 76; Özeriç, **a.g.e.**, s. 57).

³⁵⁵ Karauz, **a.g.e.**, s. 76; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 750; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 1290 vd.; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 278; Arkan, **a.g.e.**, s. 229; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 156; İmregün, **a.g.e.**, s. 139; Özeriç, **a.g.e.**, s. 57; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 52.

benzer talimatları bayiye veremez³⁵⁶. Buna karşılık komisyoncu, yaptığı masrafların karşılanmasını müvekkilinden talep edebilecektir³⁵⁷.

Komisyonculuk ile akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmeleri arasında diğer bir fark ise akaryakıt istasyonu bayilik ilişkisinin sürekli olma özelliği karşısında; komisyonculuk sözleşmesinin – kural olarak- süreklilik taşımasıdır. Zira komisyoncuya genellikle tek veya birkaç sözleşme yapılması için yetki verilmektedir³⁵⁸. Bu sebeple akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine süreklilik niteliğini veren sürümü arttırma faaliyetine de komisyonculuk sözleşmesinde rastlanmaz.

Bahsi geçen sebeplerden ötürü, her iki sözleşme de malları satma konusunda ekonomik amaca hizmet etse de akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, komisyonculuk sözleşmesi olarak nitelendirilemez.

G. Franchise Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

Artık iyice küçülmüş günümüz dünyasında insanlar, tüketime yönelik bir toplumda yaşamanın doğurduğu alışkanlıklar nedeniyle ülkelerinde buldukları mal ve hizmetlerin aynısının gittikleri her yerde kendilerine ulaştırılmasını istedikleri gibi, başka ülkelerde üretilen ve iletişim teknolojisi sayesinde haberdar oldukları mal ve hizmetleri de talep etmektedirler. Mal ve hizmetlerin uygun bir biçimde müşteriye ulaştırılması ise üretim, pazarlama ve dağıtım süreçlerinin tümünü kapsayan, dinamik ve uygulanabilir sistemleri gerekli kılmaktadır. Piyasada rekabet avantajı elde etmiş başarılı firmalar ise pazardaki yayılma amaçları doğrultusunda franchising olarak adlandırılan bir yöntemi yeğlemektedirler. Franchising yöntemi hem pazarda yayılma politikasına modern bir araç olması hem de daha az zaman ve para harcayarak rekabet avantajı ile pazara girmek isteyen girişimcilerin ihtiyaçlarını

³⁵⁶ Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 52; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 156; Genç, **a.g.m.**, s. 159; Tandoğan, **CI/1**, s. 37; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 10; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 832; Özeriç, **a.g.e.**, s. 57 vd.; Toksöz, **a.g.e.**, s. 10.

³⁵⁷ Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 755; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 1286; Arkan, **a.g.e.**, s. 231 vd.; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 278; Domaniç, **a.g.e.**, s. 342; Karahan, **a.g.e.**, s. 371 vd.; İmregün, **a.g.e.**, s. 142; Özeriç, **a.g.e.**, s. 58.

³⁵⁸ Dokutan, **a.g.e.**, s. 22 vd.; Karauz, **a.g.e.**, s. 76; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 745; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 52; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 156 vd.; Tandoğan, **CI/1**, s. 37; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 10; Özeriç, **a.g.e.**, s. 58; Arkan, **a.g.e.**, s. 202; Toksöz, **a.g.e.**, s. 10.

karşılığında, dünyada birçok sektörde kendini kabul ettirmiş bulunmaktadır³⁵⁹. Bu sayede kaliteli, denenmiş ve standartlaşmış mallar tüketiciye sunulmaktadır³⁶⁰.

Gürzumar'a göre franchise sözleşmesi^{361 ve 362}, *“Franchise verenin kendisine ait üretim, işletme ve pazarlama sistemini oluşturan fikri ve sınai unsurlar üzerinde, franchise alana kullanma (lisans) hakları tanıyarak, onu kendi işletme organizasyonuna entegre etmek ve onu bu sisteme dayalı ticari faaliyet sırasında devamlı olarak desteklemek borcu altına girdiğini; franchise alanın ise hem söz konusu sisteme (franchise verenin belirlediği ilkelere uymak ve verilen fikri/sınai unsurlardan yararlanmak kaydıyla) dahil mal veya hizmetlerin sürümünü kendi nam ve hesabına yapmayı ve desteklemeyi hem de franchise verene belli bir ücret ödemeyi taahhüt ettiği; sürekli bir borç ilişkisi kuran, kanunda düzenlenmemiş ve sinallagmatik bir çerçeve sözleşmedir.”*³⁶³.

³⁵⁹ Gürzumar, **a.g.e.**, s. 1 ve 5 vd.; Kırca, **a.g.e.**, s. 8 ve 9; Topçu, **a.g.e.**, s. 17 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 45; Yasaman, “Tek Yetkili Satıcı”, s. 38 vd.; Mehmet Şua, “Franchise Sözleşmesinin Tanımına Yeni Bir Bakış”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, CIV, 2007, s. 57; Bulur “Tek Satıcılık ile Franchise”, s. 755 vd. ve 765 vd.; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 85 vd.

³⁶⁰ Kırca, **a.g.e.**, s. 9; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 19.

³⁶¹ Gürzumar, **a.g.e.**, s. 10.

Aynı yönde Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 23 ve 24; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 265; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 67; Özeriç, **a.g.e.**, s. 45; Arkan, **a.g.e.**, s. 203 vd.; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 26 vd.; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 264; Badur, **a.g.m.**, s. 458.

Diğer tanımlar için ayrıca bkznz. Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 82; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 55 vd.; Gümüş, **C.I**, s. 11 vd.; Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 29; Topçu, **a.g.e.**, s. 28; Zerrin Arvâsi, “Franchise Sözleşmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, S: 4, Ankara, 2000, s. 135 vd.; Kırca, **a.g.e.**, s. 19 vd.; Şua, “Franchise Sözleşmesi”, s. 78 vd.

Doktrinadaki diğer tanımlar için karş. Kırca, **a.g.e.**, s. 15 vd., Topçu, **a.g.e.**, s. 25 vd.

³⁶² Gürzumar; franchise türlerini “ürün (mal) franchising”i ve “işletme franchise”i olarak ayırmış ve ürün franchising’ini bir diğer adıyla “birinci kuşak amerikan franchising” türünün, marka ve isim haklarını kullanan “tek satıcı”lar olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, birinci kuşak franchising türleri tek satıcılık sözleşmesi adını alan yöntemlerden farklı özellikler taşımadığından; franchise dendiğinde, “işletme franchising”ini anlaşılmaktadır ve tanım da işletme franchising’i içindir (Gürzumar, **a.g.e.**, s. 2; Aynı yönde Kırca, **a.g.e.**, s. 36 vd.; Bulur “Tek Satıcılık ile Franchise”, s. 756 ve 768 vd.; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 264).

³⁶³ Yargıtay’ca franchise sözleşmesinin tanımı şu şekilde yapılmıştır: **“Franchising, bir ürün veya hizmetin imtiyaz hakkına sahip tarafın belirli bir süre şart ve sınırlamalar dahilinde işin yönetim ve organizasyonuna ilişkin bilgi ve destek sağlamak suretiyle imtiyaz hakkına konu ticari işleri yürütmek üzere ikinci tarafa verdiği imtiyazdan doğan uzun dönemli ve sürekli bir iş ilişkileri bütünü olup, birbirinden bağımsız iki taraf arasında meydana getirilen sözleşmesel ilişkidir. Franchise veren ürüne, hizmete veya bilgi birikimine ve bunlara ait denenmiş kalitesi kanıtlanmış ve başarılı bir markaya, isme sahip ve bunların satış, dağıtım veya işletme hakkını belirli bir bedel karşılığı veren taraftır. franchise veren isim, marka ve diğer ayırtedici özelliklerinin sahibi olmalı veya yasal olarak kullanım hakkına sahip bulunmalıdır. ayrıca tescilli tüm ticari marka, logo, sembol ve isimlerle ilgili**

Genel olarak bir bayilik sözleşmesi ile yine kanunda düzenlenmemiş olan franchise sözleşmesi ilk bakışta ayırt edilmesi güç benzerlikler göstermektedir. Özellikle akaryakıt istasyonlarının, franchise alan işletmeler gibi birbirleriyle görünüşte aynı olmalarından ötürü bir an için akaryakıt bayilerinin aslında bir franchise-alan olup olmadıkları akla gelebilmektedir³⁶⁴. Zira akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine belki de en çok benzeyen sözleşme, franchise sözleşmesidir³⁶⁵.

---

tüm bilgileri franchise alana vermesi gereklidir...” {Y.19.HD, T.: 25.06.2001, 2001/819 E., 2001/4917 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 10.02.2015}.

³⁶⁴ Nitekim Aydoğdu/Kahveci, benzin sektöründeki “BP, Shell, Petrol Ofisi, Opet, Total” i franchise sistemine örnek göstermiştir (Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 24).

³⁶⁵ Aynı yönde Karauz, **a.g.e.**, s. 89. Bayilik sözleşmesinin alt türü olarak kabul ettiğimiz tek satıcılık sözleşmesi ile franchise sözleşmesi ile benzediği yönünde açıklamalar için bkz. Gürzumar, **a.g.e.**, s. 24; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 82; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 55; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 264.

Özellikle ürün franchisinginin içeriğinin tespiti son derece önemlidir. Bu ayrıma göre ürün franchisingi, franchise verenin, ad ve marka gibi sınai haklarını kullanarak, onun mallarının (ürünlerini) sürümünün yapılmasıdır {Manfred Mack, **Neuere Vertragssysteme in der Bundesrepublik Deutschland**, Bielefeld, 1975, s. 32 vd; Volker Behr, **Der Franchisevertrag, Eine Untersuchung zum Recht der USA mit vergleichenden Hinweisen zum deutschen Recht**, Frankfurt A.M., 1976, s. 15 vd.; Dieter (Hrsg) Ahlert, **Vergleiche Vertriebssysteme zwischen Industrie und Handel, Grundzüge einer betriebswirtschaftlichen, rechtlichen und volkswirtschaftlichen Beurteilung**, Wiesbaden, 1981, s. 87 (Naklen: Kırca, **a.g.e.**, N. 189, s. 37); Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 78}. Bu ayrımı benimseyen yazarlardan Mack, ürün franchisinginin de esas itibarıyla tek satıcılık sözleşmesiyle aynı anlama geldiğini belirtmektedir (Arvâsi, **a.g.m.**, s. 140). O kadar ki, ürün franchisingi sözleşmesinin, bayilik sözleşmesinin bir alt türü olan tek satıcılık sözleşmesinin bir alt türü olduğunu ileri sürmektedir {Mack, **a.g.e.**, s. 32 vd. (Naklen: Kırca, **a.g.e.**, N. 497, s. 91)}. Bu görüşe göre iki sözleşmede de belirli bir bölgede malların sürümünü yapma borçlanılmaktadır {Mack, **a.g.e.**, s. 33 (Naklen: Kırca, **a.g.e.**, N. 190, s. 37)}. Diğer bazı yazarlara göre ise ürün franchisinginde bile birinci derece rol oynayan unsur, malların sürümü değil; satış anlayışının verilmesidir.

Tek satıcılık sözleşmesinde sürümü arttırma borcunun belirli bir bölgede yapılacağı tartışmasızdır. Ancak franchise sözleşmesinde tekel hakkı (münhasır bölge veya müşteri çevresi) sözleşmenin esaslı unsuru değildir (Kırca, **a.g.e.**, s. 92 ve 93; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 824; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 112 ve 172 vd.; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 264 vd.; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 15 ve 16; Topçu, **a.g.e.**, s. 45; Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 29; Arvâsi, **a.g.m.**, s. 146; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 772; Özeriç, **a.g.e.**, s. 47. Aksi görüşte Yasaman, “Tek Yetkili Satıcı”, s. 39). Bayilik sözleşmesinde de tekel hakkı olmadığından, bu noktada ürün franchisingi ile bayilik sözleşmesinin oldukça benzediği söylenebilir. Özellikle akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ve sektördeki uygulamalar bu benzerliği arttırmaktadır. Nitekim her markaya ait akaryakıt istasyonu çalışanları tek tip giyinmekte, aynı mallar aynı isimlerle satılmakta, tabela, market düzenleri, ilan ve afişleri birebir aynı olmaktadır. Görünüşteki bu birlik ise franchise sözleşmesindeki “imaj birliği”ne (İmaj birliği kavramı için ayrıca bkz. Kırca, **a.g.e.**, s. 30 ve 95; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 773) yaklaştığından, bu iki sözleşmesinin birbiriyle farklarının ortaya konulması gerekir. Ürün franchisinginde sözleşmenin konusu sadece mal değildir, bunun yanında müşteriye sunulan mallara refakat eden hizmetler de bulunmaktadır (Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 79 ve 110; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 3 ve 4; Kırca, **a.g.e.**, s. 38 vd.; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 772). Ancak bayinin yaptığı sadece mal satmaktır, bunun yanında hizmet vermez (Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Özeriç, **a.g.e.**, s. 48). Zira bir franchising sözleşmesinde, önemli olan unsur malların sürümü

Franchise sözleşmesi, aynı akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi gibi bir dağıtım zincirinde dikey bir işbirliğine dayanır³⁶⁶. Bundan başka franchise sözleşmesinin atipik³⁶⁷ ve çerçeve sözleşme oluşu³⁶⁸, sürekli borç doğurması³⁶⁹, franchise-alanın kendi ad ve hesaplarına işletmeyi yürütme ile mal ve hizmetlerin sürümünü artırma borcu³⁷⁰ bakımından da bayilik sözleşmesi ile benzerlik göstermektedir. Bilhassa akaryakıt bayilerinin, aynı marka altında çalışan istasyonlarının, birbirleriyle görünüş ve servis olarak tek tipliği, onları franchise sözleşmesine daha da yakınlaştırmaktadır.

Ancak franchise sözleşmesinde bu gönüllü işbirliğinde taraflar bağımsızlıklarını korurken; franchise alanın bağımsızlığı, yararlandığı sistemin ilkelerine ve franchise verenin faaliyeti yönlendirme konusundaki yetkilerine

---

değil, satış sisteminin aktarılmasıdır. Bu nedenle bayilik sözleşmesinde sağlayıcı sadece kendi markasını ve benzeri işaretlerini taşıyan malları satma yetkisi verirken; franchise sözleşmesinde franchise veren, malların satış yetkisi dışında pazarlama yetkisi de verir ve sisteme ilişkin yöntemlerini franchise alana öğretir. Diğer bir deyişle bayilik sözleşmesinde “Al-Sat” yaklaşımı varken; franchise sözleşmesinde “bilgi, teknoloji, üretim ve pazarlama deneyimi, pazarda büyüme” anlayışı hâkimdir (Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 78 ve 110). Öte yandan özellikle franchise alanın, franchise sisteminde söz konusu sürüm, pazarlama, yönetim ve idare anlayışına sıkı bir şekilde bağlı olması; franchise verenin, franchise alanı işletmesiyle ilgili hemen her alanda kapsamlı olarak koruması ve yardım etmesi (yoğun işbirliği ve entegrasyon), franchise alanların bu nedenle bir ücret ödemesi gibi unsurlar –işletme franchisinginde olduğu gibi- bu iki sistem için önemli farklılıklar oluşturur (Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 110; Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Kırca, **a.g.e.**, s. 39; Özeriç, **a.g.e.**, s. 48; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 773).

³⁶⁶ Gürzumar, **a.g.e.**, s. 7; Kırca, **a.g.e.**, s. 27 vd.; Arvâsi, **a.g.m.**, s. 138; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 770 vd.; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 63 vd.

³⁶⁷ Gürzumar, **a.g.e.**, s. 18; Kırca, **a.g.e.**, s. 60 ve 61; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 24; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 265; Topçu, **a.g.e.**, s. 44; Özeriç, **a.g.e.**, s. 46; Arvâsi, **a.g.m.**, s. 142; Dönmez, **a.g.e.**, s. 26; Badur, **a.g.m.**, s. 458; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 824; Şua, “Franchise Sözleşmesi”, s. 58; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 769; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 43 vd.

³⁶⁸ Gürzumar, **a.g.e.**, s. 28; Kırca, **a.g.e.**, s. 22; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 24; Arvâsi, **a.g.m.**, s. 137; Badur, **a.g.m.**, s. 458; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 767; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 54 vd.

³⁶⁹ Gürzumar, **a.g.e.**, s. 26; Şenol, **a.g.e.**, s. 47 vd.; Kırca, **a.g.e.**, s. 20; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 24; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 67; Topçu, **a.g.e.**, s. 44; Özeriç, **a.g.e.**, s. 46; Arvâsi, **a.g.m.**, s. 136 vd.; Badur, **a.g.m.**, s. 458; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 767; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 52 vd.

³⁷⁰ Gürzumar, **a.g.e.**, s. 12; Şenol, **a.g.e.**, s. 47 vd.; Kırca, **a.g.e.**, s. 90 ve 147; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 82; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 55; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 24; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 265; Topçu, **a.g.e.**, s. 44; Özeriç, **a.g.e.**, s. 46; Dönmez, **a.g.e.**, s. 27; Badur, **a.g.m.**, s. 458; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 767; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 186 vd.

bağımlılığı oranında, ekonomik olarak kısıtlanmıştır³⁷¹. Franchise alan her ne kadar hukuki anlamda bağımsız bir tacirse de, güç ve karar merkezi franchise verendedir³⁷². Öyle ki franchise veren, franchise alanın yönetimine dahi karışabilmektedir³⁷³.

Fakat franchise alanın, franchise verenin üretim, işletme ve pazarlama sistemini, bunun içindeki fikri ve sınai unsurlarla, özellikle de know-how ile birlikte kullanma hakkı ve franchise veren tarafından üstlenilen kapsamlı hizmet ve yardım yükümlülüğü, akaryakıt bayisi ile sağlayıcısı arasındaki ilişkiye yabancıdır³⁷⁴ ve ³⁷⁵.

³⁷¹ Gürzumar, **a.g.e.**, s. 7; Şenol, **a.g.e.**, s. 48; Karauz, **a.g.e.**, s. 78; Kırca, **a.g.e.**, s. 93; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 25; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 111.

³⁷² Gürzumar, **a.g.e.**, s. 7; Kırca, **a.g.e.**, s. 93 vd. ile 153 vd.; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 67; Özeriç, **a.g.e.**, s. 48; Yasaman, “Tek Yetkili Satıcı”, s. 38 vd.; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 766 vd.; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 111.

³⁷³ Kırca, **a.g.e.**, s. 96.

Her iki sözleşmede de franchise alanın ve bayinin, franchise veren ve sağlayıcının talimatlarına uyma yükümlülükleri düzenlenmektedir. Fakat bu yükümlülük, franchise işletmesinde işletme alanı ile ilgili tüm alanları kapsayacak şekilde geniş olmasına rağmen; bayilik sözleşmesinde sadece sözleşmenin amacı ile sınırlandırılmış bulunmaktadır. Bu nedenle bayilik sözleşmesinde sağlayıcı, sadece sözleşmenin amacının gerektirdiği hususlarda talimat verebilecek; ancak işletmenin yönetimi ile ilgili talimat veremeyecektir (Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 111; Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 772). Bu noktada yazarların verdiği örnekler ise akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ile franchise sözleşmesinin ne kadar yakınlaştığını gösterir. Zira yazarlar, franchise sözleşmesinde işletmede muhasebe tutulması, iş yerinin seçilmesi ve donanımı, mal ve hizmetlerin standartlaşması, personelin giyeceği kıyafetlere kadar franchise verenin talimat verebilmesini, iki sözleşme arasındaki bir fark olarak ifade etmiştir (Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 111; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 772). Ancak kanımızca günümüzdeki dağıtım sistemi anlayışı sebebiyle bu talimatlar iki sözleşme arasında sayabileceğimiz farklar olmaktan çıkmaya başlamıştır. Gerek bayilik gerekse tek satıcılık sözleşmesinde, sağlayıcılar artık klasik bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi kapsamını sözleşme özgürlüğü ile genişleterek, franchise sözleşmesindeki standartlaşmayı dağıtıcılarından talep etmektedirler. Örneğin; Turckcell bayileri de dış görüntü, personel kıyafetleri, ürünlerin standartlaşması bakımından franchise gibi görünebilir. Ancak esasında franchise sözleşmesine özgü bu standartlaşmaların, diğer dağıtım modellerinde de kararlaştırılması, yine de sözleşmeleri franchise sözleşmesi yapmaz; ama onları franchise sözleşmesine yakınlaştırır.

³⁷⁴ Franchise sözleşmesi ile tek satıcılık sözleşmesi karşılaştırılması hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Gürzumar, **a.g.e.**, s. 24 ve 25; Kırca, **a.g.e.**, s. 91 ve 92; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 82; Gümüş, **C.I.**, s. 12; Özeriç, **a.g.e.**, s. 48 vd.; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 762.

Bayilik sözleşmesinde, sağlayıcı tarafından bayiye işletmesiyle ilgili ticari bilgilerin verilmesi söz konusu değildir. Sağlayıcı, sadece sorun yaratan bazı teknik ürünler hakkında, bayinin sürümünü arttırması için ona bazı teknik bilgiler verir. Bu bilgiler içinde –franchise sözleşmesinden farklı olarak- pazar araştırmalarına, işletme ekonomisine ve finansman hesaplarına ilişkin hususlar bulunmaz. Ayrıca bayi, malları sağlayıcının know-how'ına göre üretip sürümünü yapmak yükümlülüğünde de değildir (Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 771). Bu nedenle akaryakıt istasyonunun, taraflarca istenirse tek elden satın alma taahhüdü içeren

Elbette ki, bayiye sağlayıcının markasını veya buna benzer tanıtıcı işaretleri kullanma hakkı veren ve hatta borcu yükleyen bayilik sözleşmeleri de vardır; üstelik bunlar artık çoğunluktadır. Ancak bayilik ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde düzenlenen hak ve yükümlülükler; bayinin, sağlayıcının işletme organizasyonuna ekonomik anlamda maksimum düzeyde entegre olmasına ne yöneliktir ne de yeterlidir³⁷⁶. Hâlbuki bu, franchise sözleşmesinin en tipik özelliğidir. Franchise sözleşmesine dayanan bir işbirliğinde; franchise alan, pazarda ilgili franchise zincirinin bağımsız olmayan bir halkası olarak veya sanki franchise verenin işletmesinin bir şubesiymiş gibi algılanırken³⁷⁷; bayilik sözleşmesinde - akaryakıt istasyonu bayilik sistemi gibi franchisinge yakın yoğunlukta bir bayilik ilişkisi olmadığı sürece- böyle bir durum söz konusu değildir. Zira franchise sözleşmesinde tam bir işbirliği söz konusu iken; bayilik sözleşmesinde kısmi bir işbirliği söz

---

franchise sözleşmesi ile de işletilebileceğini görüşü isabetli değildir (Karauz, **a.g.e.**, s. 90). Zira tarafların yapacağı sözleşmenin adı franchise sözleşmesi de olsa; know-how unsuru olmamasından dolayı sözleşmenin gerçek niteliği yine bayilik olacaktır.

³⁷⁵ Rekabet Kurulu da bir kararında akaryakıt sektöründe sözleşme konusu ürünlerin satışı için vazgeçilmez nitelikte “esaslı” bir know-how devrini olası görmemiştir: “...Ancak akaryakıt sektörünün yapısı gereği rakiplerin büyük ölçüde homojen olan ürünlerinin satışına konu olması, sektörde gerek satış gerekse diğer yardımcı hizmetlerin sunumu konusunda standartlaşmanın yüksek olması, yine güvenlik bakımından ilgili mevzuatta katı kıstaslar öngörülmüş olması gibi hususlar dikkate alındığında, bu sektörde sağlayıcıdan alıcıya anlaşma konusu ürünlerin satımı için vazgeçilmez nitelikte -“esaslı”- bir know-how devri olası görülmemektedir...” {RKK, T.: 02.09.2010, DS: 2010-1-260, KS: 10-57/1189-448 (Çevirimiçi)}

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar3745.pdf>, 02.11.2015. Aynı yönde RKK, T.: 26.08.2010, DS: 2010-1-52, KS: 10-56/1075-404 (Çevirimiçi)
<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar3725.pdf>, 02.11.2015}.

³⁷⁶ Franchise sözleşmesi ile tek satıcılık sözleşmesi karşılaştırılması hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Gürzumar, **a.g.e.**, s. 25; Özeriç, **a.g.e.**, s. 48 vd.; Şua, “Franchise Sözleşmesi”, s. 66 vd.

Bayilik sözleşmesinde, franchise sisteminin önemli bir unsuru olan franchise alanın işletmesi ile ilgili karşılaşılabileceği sorunlara yönelik kapsamlı çözümler getiren, franchise sistemi gibi bir sistem bulunmamaktadır (Franchise sözleşmesi ile tek satıcılık sözleşmesi karşılaştırılması hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 771) Buna karşın franchise sistemini oluşturan marka, işletme adı, mal veya hizmetleri tanıtıcı işaretler, üretim işletme ve pazarlama alanında sahip olunan sırlar veya bilgi veya tecrübeler gibi fikri sınai hakları franchise alana kullandırma borcu altına giren franchise veren, sözleşme yapıldıktan sonra sisteme dahil olan yeni gayri maddi unsurları da franchise alanın kullanımına sunmak zorundadır (Gürzumar, **a.g.e.**, s. 11; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 771).

³⁷⁷ Gürzumar, **a.g.e.**, s. 25; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 152 vd.; Kırca, **a.g.e.**, s. 7, 24 ve 95; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 25; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 264 vd.; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 68; Özeriç, **a.g.e.**, s. 48; Arvâsi, **a.g.m.**, s. 137; Dönmez, **a.g.e.**, s. 28; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 266; Şenol, **a.g.e.**, s. 48.

konusudur³⁷⁸. Bunun sonucu olarak da franchise alan ile franchise veren arasında; pazarlama ilkeleri, finans politikaları ve hedefler konusunda tam bir birlik vardır³⁷⁹.

Her ne kadar akaryakıt bayisi de pazarda sağlayıcısının dağıtım ağıyla ilişkisini ortaya koymak, yani onun tanıtıcı işaretlerini kullanmak zorundaysa da, bayi bunu yaparken kendi ticaret unvanını veya diğer tanıtıcı işaretlerini kullanabilir³⁸⁰. Oysa franchise alan, yalnızca franchise verene ait olan pazarlama sistemindeki tanıtıcı unsurları kullanmalı ve kendi unvanını onların arkasına saklamalıdır³⁸¹. Bu nedenle örneğin, “Yılmaz-Audi” veya “Yalçınlar- Shell Petrol” e rastlanırken; “McDonalds- Yalçınlar” a veya “Mövenpick-Başaranlar” a rastlanılmamasının sebebi budur.

Bundan başka iki sözleşmeyi ayıran bir diğer özellik ise franchise alanın, franchise verene ödediği ücrettir. Nitekim franchise sözleşmelerinde bu ücret, sözleşme yapıldıktan sonra başlangıçta ödenen giriş ücreti ve sözleşme süresince franchise alanın genellikle yıllık cirosu üzerinden hesaplanan sürekli franchise ücretleri şeklinde veya toptan ya da sadece bir defaya mahsus olarak yapılan bir

³⁷⁸ Şenol, **a.g.e.**, s. 48; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 109 vd. ve 111. Franchise sözleşmesi ile tek satıcılık sözleşmesi karşılaştırılması hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Kırca, **a.g.e.**, s. 96; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 773 vd.

Franchise sisteminde, merkez ve birimler arasındaki sürekli bilgi aktarımının mevcudiyeti, merkezin sistemi geliştirmek için devamlı gayret göstererek çalışması, birimlerin de merkezin verilerine dikkat ve titizlikle uyması, piyasa şartlarına çok çabuk uyum sağlayan esnek ve dinamik bir sistemin bu ilişkinin beraberinde gelmesini sağlar. Buna karşılık akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesindeki taraflar arasındaki işbirliğinin, dinamik değil; statik bir işbirliği olduğu söylenebilir (Franchise sözleşmesi ile tek satıcılık sözleşmesi karşılaştırılması hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Kırca, **a.g.e.**, s. 96; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 774).

³⁷⁹ Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 111 vd.; Kırca, **a.g.e.**, s. 29; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 68. Franchise alan için sürümü destekleme yükümlülüğü varken; bayinin, sürümü arttırmak yükümlülüğü vardır. Başka bir deyişle franchise alanın, öncelikli yükümlülüğü sağlayıcının markasına olan güvenin ve tüketicinin mallar hakkındaki düşüncelerinin olumlu yönde artmasını sağlamak iken, bayi için asgari satış seviyesine ulaşmak yeterlidir (Franchise sözleşmesi ile tek satıcılık sözleşmesi karşılaştırılması hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 771).

³⁸⁰ Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 109 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 48. Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Gürzumar, **a.g.e.**, s. 25; Kırca, **a.g.e.**, s. 90; Özeriç, **a.g.e.**, s. 48.

Ancak sağlayıcının markasını kaldırmamalıdır (Tek satıcı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Tandoğan, **CI/1**, s. 44; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 18; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 74. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 61).

³⁸¹ Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 153; Şenol, **a.g.e.**, s. 48; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 25; Özeriç, **a.g.e.**, s. 48; Kırca, **a.g.e.**, s. 30 ve 95.

ödeme biçiminde düzenlenmektedir³⁸². Ne var ki akaryakıt bayisi, sağlayıcısına bu tarzda bir ücret ödemez³⁸³.

Öte yandan franchise verenin, franchise alanı işletmesinin kurulması sırasında ve kurulduktan sonra işletmesiyle ilgili hemen hemen her alanda sürekli olarak koruma konusunda asli bir edim yükümü varken; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde bu yükümlülük ancak bir yan yükümlülük olarak kabul edilir³⁸⁴.

II. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

A. Genel Olarak Sözleşme Özgürlüğü ve Atipik Sözleşme Türleri

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, kanunda düzenlenmiş bir sözleşme olmadığından; hukuki niteliği konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. Sözleşmenin, kendine özgü yapısı olan (sui generis) bir sözleşme mi, yoksa karma bir sözleşme mi olduğu, öncelikle belirlenmesi gereken bir husustur.

³⁸² Gürzumar, **a.g.e.**, s. 15 ve 25; Kırca, **a.g.e.**, s. 31; Karauz, **a.g.e.**, s. 78; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 25; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 265 vd.; Arkan, **a.g.e.**, s. 204; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 82; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 55; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 68; Özeriç, **a.g.e.**, s. 49; Arvâsi, **a.g.m.**, s. 139; Dönmez, **a.g.e.**, s. 27 vd.; Şua, “Franchise Sözleşmesi”, s. 76 vd.; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 771 vd.; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 180 vd.

³⁸³ Karauz, **a.g.e.**, s. 78. Franchise sözleşmesi ile bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi karşılaştırılması hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 112; Şenol, **a.g.e.**, s. 49; Kırca, **a.g.e.**, s. 92; Topçu, **a.g.e.**, s. 45; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 771; Özeriç, **a.g.e.**, s. 49.

Hatta sektörde sözleşme yapma veya yenileme karşılığında akaryakıt sağlayıcıları tarafından; cirosu yüksek kimi akaryakıt bayilerine lüks araç hediye edildiği, cirosu yüksek olmayan akaryakıt bayilerine ise bir defaya mahsus karşılıksız akaryakıt verildiği bilinmektedir. Yani franchise alanın tam aksine, bu sektörde kimi zaman akaryakıt sağlayıcıları, sektörde “bayrak ücreti” denilen bir nevi “giriş ücreti” ödemektedirler. Ancak bu sözleşme yapma veya yenileme karşılıkları; her akaryakıt sağlayıcısının her akaryakıt bayisine yaptığı, sektörde yerleşik bir uygulama değildir.

³⁸⁴ Franchise sözleşmesi ile tek satıcılık sözleşmesi karşılaştırılması hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Kırca, **a.g.e.**, s. 94; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 773. Franchise verenin destekleme yükümlüğü, bayilik sözleşmesindeki sağlayıcının destekleme yükümlülüğüne göre daha kapsamlıdır. Franchise verenin destekleme yükümlülüğü, sözleşmenin asli bir yükümlülüğü olduğu gibi mal ve hizmetlerin sürümü ve dağıtımı için gerekli bütün bilgi ve tavsiyelerde bulunma, işletmenin kuruluşunda ve devamında gerekli yardımın sağlanması ve franchise alanın korunması gibi edimleri içerir. Halbuki bayilik sözleşmesinde destekleme yükümlülüğü yan edim niteliğindedir (Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 110 vd.).

Türk Hukuku'nda, liberal hukuk düzeninin bir sonucu olarak³⁸⁵, sözleşme özgürlüğü ilkesi kabul edilmiştir (TBK md. 26)³⁸⁶. 1982 Anayasası'nda ve TBK' da kabul edilen bu özgürlüğün bir görünümü de sözleşme tipini belirleme özgürlüğüdür³⁸⁷. TBK md. 26' da "*Taraflar, bir sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içinde özgürce belirleyebilirler.*" olarak ifade edilen bu özgürlük ilkesi gereğince taraflar, emredici kurallar çerçevesinde diledikleri tip ve içerikte sözleşme akdetme serbestisine sahiptirler³⁸⁸.

TBK'da bazı sözleşme tipleri düzenlenmişse de; -Roma Hukukunda yer alan sınırlı sayı prensibinin aksine- bu sözleşme tipleri sınırlı sayıda değildir³⁸⁹. Sözleşme

³⁸⁵ Aydoğdu/Nalan, **a.g.e.**, s. 12; Eren, **a.g.e.**, s. 16; Erdem Erdenk, **İş Hukukunda İsimli (Karma ve Kendine Özgü) Sözleşmeler**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2008, s. 32; Sirmen, **a.g.m.**, s. 446; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 503.

³⁸⁶ Yargıtay' a göre sözleşme özgürlüğü "**...Kanun tarafından düzenlenmiş olan sözleşme tiplerinden ayrı karma veya nev'i şahsına münhasır sözleşmeler yapmak ve bunların koşullarını diledikleri gibi tespit etmek, hukuka (yani buyurucu ve yasak koyan hukuk kurallarına) ve ahlak ve adaba aykırı olmamak şartıyla kanun tarafından düzenlenmiş olan sözleşmelerin fizyonomisini tipini değiştirmek ve konusunu yasal sınırlar içinde tayin etmek hakkını haiz olmasını...**" ifade etmektedir {YHGK, T. 30.05.2001, 2001/15-402 E., 2001/459 K. (Çevrimiçi)}

http://www.kararevi.com/karars/721956_yargitay-hukuk-genel-kurulu-e-2001-15-402-k-2001-459#U7Pw5JR_vko_20.11.2015

Ayrıca bknz. Y.11.HD, T.: 01.04.2002, 2001/10794 E., 2002/ 2870 K. (Çevrimiçi)

http://www.kararevi.com/karars/688609#U7aJoJR_vko_20.11.2015.

³⁸⁷ Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 16 vd.; Tandoğan, **C. I/1**, s. 9 vd.; Gümüş, **C.I**, s. 4; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 54 vd.; Feyzi Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 14-15; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 9 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 16 vd.; Erdenk, **a.g.e.**, s. 31; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 6 ve 10; Kırca, **a.g.e.**, s. 47; Bilge, **ÖBM** 1962, s. 5; Saibe Oktay, "İsimli Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. LV, S: 1-2, Yıl: 1995-1996, s. 267 vd.; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 53; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 35 vd.; Aydoğdu/Nalan, **a.g.e.**, s. 12; Zevkliler et. al., **a.g.e.**, s. 118 vd.; Kırca, **a.g.e.**, s. 47; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 501 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 37; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 56; İbrahim Kaplan, **Hakimin Sözleşmeye Müdahalesi: Sözleşmenin Yorumu, Sözleşmenin Tamamlanması, Sözleşmenin Değişen Hal ve Şartlara Uyarlanması**, 2. Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2007, s. 20; Kenan Tunçomağ, **Türk Borçlar Hukuku (Özel Borç İlişkileri)**, C. II, 3. Bası, İstanbul, 1977, s. 6; Başalp, **a.g.e.**, s. 15 vd.

³⁸⁸ Sözleşme yapma özgürlüğünün sınırları için karşı. Eren **a.g.e.**, s. 297 vd.; Erdenk, **a.g.e.**, s. 33 vd.; Oktay, "İsimli Sözleşmeler", s. 268 vd.; Sirmen, **a.g.m.**, s. 448 vd.; Zevkliler et. al., **a.g.e.**, s. 123; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 505; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 362 vd.; Kenan Tunçomağ, **Türk Borçlar Hukuku: C. I, Genel Hükümler**, 6. Baskı, İstanbul, Sermet Matbaası, 1976, s. 240 vd.

Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 5; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 54 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 29; Gümüş, **C.I**, s. 4; Tandoğan, **C. I/1**, s. 9; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 53 vd.; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 35; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 9; Erdenk, **a.g.e.**, s. 32 ve 39; Oktay, "İsimli Sözleşmeler", s. 263; Kocayusufpaşaoğlu, et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 526.

serbestliği ilkesine göre taraflar, hukuki nitelikleri birbirinden ayrı ve bağımsız olan sözleşmeleri, birbirine bağılı duruma sokabilecekleri gibi; kanunun çeşitli sözleşme tiplerinde öngördüğü unsurları, hukuk düzeninin öngörmediği şekilde bir araya getirebilir veya kanunun öngördüğü sözleşme tiplerinin hiçbirinde kısmen veya tamamen unsurları bulunmayan, kendine özgü yapısı olan sözleşmeler oluşturabilirler veya başkalarınca yapılmış böyle bir sözleşmenin benzerini yapabilirler³⁹⁰ ve ³⁹¹. Yahut da taraflar, kanunda düzenlenmiş birkaç sözleşme tipini bir araya getirerek, bunlardan oluşan bir birleşik sözleşme meydana getirebilirler. Bu şekilde TBK’ da veya özel kanunlarda düzenlenmemiş sözleşmeler isimsiz veya atipik sözleşmeler³⁹² olarak nitelendirilmektedir³⁹³. Kanun koyucunun bunları

Roma Hukuku’nda sınırlı olarak sayılanlar dışında, borç doğuran bir hukuki bağıt kurulursa buna sözleşme benzeri denilirdi (Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 10; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 18). Roma Hukuku’nda sınırlı sayıda olan sözleşme tipleri dışında kalan sözleşmelere (pactum) dava ve talep hakkı zamanla verilmiştir. Bu sebeple günümüz Borçlar Hukuku’ndan farklı olarak Roma Hukuku’nda “Akitler Serbestisi” değil; “Akitler Sistemi” nin var olduğu söylenir (Ziya Umur, **Roma Hukuku Ders Notları**, 3. Baskı, İstanbul, Beta, 1999, s. 334-335; Erdenk, **a.g.e.**, s. 32).

³⁹⁰ Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 22; Şenol, **a.g.e.**, s. 29; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 50; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 10 vd.; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 18; Kırca, **a.g.e.**, s. 48 vd.; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 5 vd.; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 9; Eren, **a.g.e.**, s. 207 vd.; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 54; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 36; Zevkliler et. al., **a.g.e.**, s. 107; Erdenk, **a.g.e.**, s. 31; Tandoğan, **C. I/1**, s. 12.

Oktay, burada sözleşmenin kanun tarafından düzenlenmiş sayılması için "essentialia negotii" sinin kanun tarafından düzenlenmiş olmasını aramaktadır. "Essentialia negotii" kavramı genel olarak sözleşmenin birinci derecedeki önemli (esas olan) noktalarını ifade eder (Ziya Umur, **Roma Hukuku Lüğati**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1983, s. 66; Oktay, “İsimsiz Sözleşmeler”, N. 5’de zikredilen yazarlar, s. 265; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 51; Kırca, **a.g.e.**, s. 48) Oktay’ a göre essentialia negotii, isimli sözleşmeler için kanuni tanımdan çıkmakta olup; sözleşmenin esaslı noktaları (unsurları) kanun tarafından düzenlenmişse bunun isimli sözleşme olduğuna şüphe yoktur. Başka bir deyişle; essentialia negotii’ nin belirlenmesi kanun yolu ile oluyorsa ve somut sözleşme ilişkisinin esaslı unsurları ile kanunda belirlenmiş olan esaslı unsurlar birbiri ile aynı ise isimli sözleşme alanında bulunuyoruz demektir. Sözleşmenin esaslı unsurları dışında kalan noktalarda sahip olduğu içerik ise sözleşmenin isimli-isimsiz olarak ayrılmasında bir rol oynamayacaktır (Oktay, “İsimsiz Sözleşmeler”, s. 264-265; Ayrıca bkz. Kırca, **a.g.e.**, s. 48). Aksi görüş ve isimsiz sözleşmeler hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 10-13).

³⁹¹ Bu yönüyle Borçlar Hukuku; Şahıs, Eşya ve Aile Hukukundan ayrılır (Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 5; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 53; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 54 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 17; Erdenk, **a.g.e.**, s. 32; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 15; Sirmen, **a.g.m.**, s. 235 ve 236).

³⁹² Kanunda düzenlenmemiş olan isimsiz sözleşmelere atipik sıfatının yakıştırılmasının yanıltıcı olduğu; zira niteliği açısından “atipik” olan örneğin bir franchise sözleşmesinin günümüzde oldukça yaygınlaşmış ve tipikleşmiş olduğu; uygulamada tipik sayılmasına karşın denemeli satış sözleşmesinin hemen hemen rastlanmaz bir sözleşme olarak “atipikleştiği” ne ilişkin görüş için karşı. Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 54; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 36; Erdenk, **a.g.e.**, s. 68; Tunçomağ, **C. II**, s. 7.

düzenlememiş olması, düzenleme ihtiyacı duymamasından veya hiç bilmemesinden, diğer bir ifadeyle varlığından habersiz olmasından ileri gelmektedir³⁹⁴. Ne var ki, kanunun bir sözleşmeyi sadece ismen zikretmiş olması – örneğin tek satıcılık ve bayilik sözleşmesi gibi³⁹⁵ - onun tipik sözleşme sayılmasına yeterli değildir³⁹⁶. Zira bunun için sözleşmenin asli edim yükümlülükleri üzerinden ve asgari hüküm ve sonuçlarıyla düzenlenmesi gerekir.

Gerçekten, sözleşme özgürlüğünün verdiği imkân çerçevesinde ve insan ihtiyaçları ile buluş gücünün yarattığı ihtimaller içinde yapılmış o kadar çok ve değişik sözleşme vardır ki, bunların çoğuna kanunlarda rastlanmaz³⁹⁷. Borçlar Hukuku, bu özgürlük sayesinde o kadar renklenmiştir ki; bu sözleşmelerin her birine ad yakıştırmak ve sorunlarına çözüm bulmak başlı başına bir sorun olmuştur³⁹⁸.

Atipik sözleşmeler; doktrinde bir görüşe göre karma sözleşmeler, bileşik sözleşmeler ve kendine özgü yapısı olan sözleşmeler olarak üçe ayrılırken³⁹⁹; diğer görüşe göre kendine özgü yapısı olan sözleşmeler ve karma sözleşmeler olarak ikiye

³⁹³ Oğuzman/Öz, **C. I**, s. 47 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 56; Tandoğan, **C. I/1**, s. 12 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 31; Oktay, “İsimsiz Sözleşmeler”, s. 263; Kırca, **a.g.e.**, s. 47; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 49; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 22 vd.; Gümüş, **C. I**, s. 4; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 54; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 14-15; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 9 vd.; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 35 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 207 vd.; Erdenk, **a.g.e.**, s. 31; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 6 ve 10; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 5; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 53 vd.; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 35 vd.; Aydoğdu/Nalan, **a.g.e.**, s. 18; Bilge, **ÖBM**, 1971, s. 12; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 16 vd.; Zevkliler et. al., **a.g.e.**, s. 107; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 15; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 54 vd.

³⁹⁴ Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 55 vd.; Oktay, “İsimsiz Sözleşmeler”, s. 264; Tandoğan, **C. I/1**, s. 8 vd.

³⁹⁵ Zira bu sözleşmeler de sırasıyla TTK md. 125/5 ile PPK md. 2/ b. 10 ve mülga 4077 sayılı TKHK md. 4/3’de ismen zikredilmişlerdir.

³⁹⁶ Gümüş, **C.I**, s. 4 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 31; Oktay, “İsimsiz Sözleşmeler”, s. 264; Kırca, **a.g.e.**, s. 47 ve 48.

³⁹⁷ Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 38; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 53; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 35 ve 51.

³⁹⁸ Erdenk, **a.g.e.**, s. 39; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 20; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 53; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 35.

³⁹⁹ Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 22 vd.; Bilge, **ÖBM**, 1971, s. 12 vd.; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 16 vd.; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 18 vd.; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 57 vd.; Oktay, “İsimsiz Sözleşmeler”, s. 272; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 36; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 54; Akyol, **a.g.e.**, s. 7; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 51 vd.; Tandoğan, **C. I/1**, s. 13 vd.

Bazı yazarlar 4. bir tür olarak eksik sözleşme ayrımını da benimsemiştir (Gümüş, **C. I**, s. 13; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 34; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 20). Bu görüşte olan yazarlar, eksik sözleşmeyi kanunda düzenlenmiş belirli bir sözleşme tipine ilişkin unsurları bir veya birkaç unsur eksiği ile içeren sözleşmeler olduğunu ifade etmektedir. Örneğin; ücret içermeyen bir eser sözleşmesi gibi.

ayrılmaktadır⁴⁰⁰. Doktrindeki bu görüş ayrılığı çoklukla geniş anlamda karma sözleşme ile kendine özgü yapısı olan sözleşmenin ayrımı noktasından kaynaklanmaktadır⁴⁰¹. Bir kısım yazarlar ise karma sözleşmenin bu tanımlarını dar ve geniş anlamda karma sözleşme tanımları olarak gruplandırmaktadır⁴⁰². Bu ayrıma göre dar anlamda karma sözleşme, kanunda düzenlenmiş çeşitli sözleşme tiplerine ait unsurların, kanunun öngörmediği tarzda, özgün bir içsel bağlılıkla bir araya gelmesiyle kurulmakta olup; doktrindeki baskın görüşe göre karma sözleşmenin tanımı da budur⁴⁰³. Geniş anlamda karma sözleşme ise kanunda düzenlenmiş veya düzenlenmemiş sözleşmelerin unsurlarıyla ortaya çıkan karışımdır⁴⁰⁴. Geniş anlamda karma sözleşme görüşünü benimseyen yazarlara göre kendine özgü yapısı olan

⁴⁰⁰ Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 13 vd.; Erdenk, **a.g.e.**, s. 40; Eren, **a.g.e.**, s. 207; Tandoğan, **C. I/1**, s. 12; Kırca, **a.g.e.**, s. 48 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 31; Zevkliler et. al., **a.g.e.**, s. 107 vd.; Bilge, **ÖBM**, 1971, s. 13 vd.; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 20 vd.

⁴⁰¹ Atipik sözleşmeler arasındaki ayrımlar niteliksel olmayıp, nicelikselidir. Zira bu tipoloji, yüzde yüz (kimyasal saflıkta) tipik sözleşmeyle, yasanın hiçbir sözleşme modeline uymayan “icat edilmiş sözleşme” arasında çok değişik sapma, karma ve kaynaştırma dozlarında bir sürü ara biçim yer aldığından; soyut ve biçimsel kalmaya mahkûmdur. Bu nedenle neredeyse hukukçu sayısınca atipik sözleşme tipolojisine rastlanır. Doktrinin bir kısmının “karma sözleşme” ayrımına başka bir kısım yazarlar “kırama” diyebilir. Bu yüzden söz konusu gruplandırmaların daha çok didaktik (öğretici) amaç taşıdığı söylenebilir (Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 58; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 39).

⁴⁰² Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 44; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 66; Oktay, “İsimsiz Sözleşmeler”, s. 272-273; Gürzumar, **a.g.e.**, N. 125, s. 20. Görüşler için ayrıca bkz. Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, N. 70, s. 25 vd.; Gümüş, **C.I**, s. 11 vd.; Kırca, **a.g.e.**, s. 48 vd.

⁴⁰³ Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 58; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 16 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 25 vd.; Tandoğan, **C. I/1**, s. 12 ve 69; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 31; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 51 vd.; Akyol, **a.g.e.**, s. 8; Eren, **a.g.e.**, s. 207 vd.

Bu tanım karma sözleşmeler konusundaki doktrinde iki temel görüşten biri olan Hoeniger’in görüşüne dayanır (Kırca, **a.g.e.**, N. 275, s. 49; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 29). Hoeniger’ göre karma sözleşme; “*Kanunda çeşitli akit tiplerinde düzenlenmiş unsurların kanunun öngörmediği bir biçimde birleşmelerinden meydana gelir.*” {Heinrich Hoeniger, **Untersuchungen zum Problem der gemischten Verträge**, I. Bd., Die gemischten Verträge in ihren Grunformen, Mannheim/Leipzig, 1910, s. 6 (Naklen: Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 26 ve 30 vd.)}. Görüşler için ayrıca bkz. Gümüş, **C. I**, s. 8.

⁴⁰⁴ Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, **a.g.e.**, s. 44 ve 66; Kırca, **a.g.e.**, s. 48 vd.; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 58; Erdenk, **a.g.e.**, s. 43 vd.; Oktay, “İsimsiz Sözleşmeler”, s. 273-275; Gürzumar, **a.g.e.**, N. 126, s. 20; {R. Walter Schlupe/Marc Amstutz, **Basler Kommentar zum schweizerischen Privatrecht**, Obligationenrecht, I Art. 1-529 OR, 3 Aufl., (Herausgeber: Heinrich Honsell/Nedim Peter Vogt, Wolfgang Wiegand), Basel und Frankfurt am Main, 2003, Einl.vor. Art. 184 vd., N. 7, s. 876 (Naklen: Gümüş, **C. I**, s. 8)}.

Kuntalp’ in kendi yapmış olduğu tanıma göre ise “*Karışık muhtevalı akit (karma sözleşme) tipleri edimin muhteva ve yüklenilme biçimine bağlı akitlerin esaslı unsurlarını kısmen veya tamamen kanunun öngörmediği bir bütünlük içinde birleştiren tek bir akittir.*” (Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 102). Bu görüş ise esasında Screiber’in görüşünü temel almaktadır (Bknz. Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 29 vd.)

sözleşmeler ise kanunda yer alan sözleşmelerin hiç birine ait olmayan unsurlardan meydana gelen bu yönüyle de tam anlamıyla yeni olan bir sözleşmedir⁴⁰⁵.

Görülmektedir ki; tartışmalar, kanunda düzenlenmeyen unsurların karma sözleşme ayrımında mı, yoksa kendine özgü yapısı olan sözleşme ayrımında mı yer alması gerektiği noktasında toplanmaktadır. Ancak bu takdirde geniş anlamda karma sözleşme ile kendine özgü yapısı olan sözleşme arasındaki ayrım neredeyse kaybolmaktadır⁴⁰⁶.

Bileşik sözleşmeler ise birbirinden hukuken bağımsız ve farklı iki (veya daha çok) sözleşmenin mahiyetine hanel gelmeksizin (iktisadi) fonksiyon itibariyle birbirine bağlanmasıdır⁴⁰⁷. Bu şekilde birden fazla sözleşmenin bir araya gelerek bileşik sözleşme oluşturup oluşturmadığı, tarafların iradelerine ve iktisadi fonksiyonlarının bütünlüğüne göre belirlenir⁴⁰⁸. Bileşik sözleşmelerde tipik olmayan özellik, esasında sözleşmelerin kendilerinde değil; onların bir araya geliş biçimindedir⁴⁰⁹. Bileşik sözleşmelerde, değişik sözleşmelerin edimleri, aralarındaki ekonomik ve işlevsel bağımlılığın tüm yoğunluğuna karşın birbirlerine karşı hukuki bağımsızlıklarını korurken; karma sözleşmelerde, değişik sözleşmelerin edimleri bu bağımsızlıklarını yitirirler; tek bir sözleşmenin bünyesinde, içinde kaynaşıp bütünleşirler⁴¹⁰.

⁴⁰⁵ Geniş anlamda karma sözleşme ve dar anlamda karma sözleşme ayrımını yapan görüşün etkisi, doğrudan kendine özgü yapısı olan sözleşmelerde kendisini gösterir. Geniş anlamda karma sözleşmeyi kabul eden yazarlara göre; kendine özgü yapısı olan sözleşmelerin, ancak sözleşmenin hiçbir unsurunun kanunda düzenlenmemesi halinde söz konusu olacağını ifade etmektedirler (Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 15; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 44; Gürzumar, **a.g.e.**, N. 126, s. 20; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 73; Oktay, “İsimsiz Sözleşmeler”, s. 275; Kırca, **a.g.e.**, s. 48 vd.).

⁴⁰⁶ Gümüş, **C. I**, s. 8; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 58

⁴⁰⁷ Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 61; Tandoğan, **C. I/1**, s. 75 vd.; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 21; Gümüş, **C. I**, s. 6 vd.; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 19; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 23 vd.; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 33; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 62; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 41; Oktay, “İsimsiz Sözleşmeler”, s. 275; Akyol, **a.g.e.**, s. 7; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 33; Bilge, **ÖBM**, 1971, s. 14 vd.; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 21 vd.; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 62 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 209 vd.

“...Bileşik sözleşmede; iki bağımsız sözleşme kendilerine özgü nitelikleri koruyarak ortak bir amaçla bir araya gelmektedir...” {Y.10.HD, T.: 22.01.1976, 1975/4935 E., 1976/1294 K. (Çevrimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 22.02.2015}.

⁴⁰⁸ Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 61.

⁴⁰⁹ Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 62.

⁴¹⁰ Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 66; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 44; Akyol, **a.g.e.**, s. 7 ve 8.

Kendine özgü yapısı olan sözleşmeler ise kısmen veya tamamen kanunda düzenlenmiş sözleşme tiplerinde bulunmayan unsurlardan meydana gelir. Bunların bünyesinde yer alan unsurlar kısmen veya tamamen kanunda düzenlenmiş sözleşmelerde mevcut değildir⁴¹¹.

B. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Atipik Sözleşme Olması

Yukarıda ifade edildiği üzere bayilik sözleşmesi; süreklilik, kendi adına ve hesabına hareket, sürümü arttırma yükümlülüğü unsurlarını taşıyan tam iki taraflı bir sözleşmedir. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ise bu unsurlara ek olarak tek elden satın alma yükümlülüğü de içermektedir.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin unsurlarından; sağlayıcının mal satışı, bayinin kendi hesabına hareket etme ile pazarlama satış ve bir iş görme unsuru olan sürümü arttırma yükümlülüğünün bir arada olması kanunda öngörülmemiştir. Bu unsurlar, aynı zamanda akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine çerçeve sözleşme niteliği vermekte olup, anılan genel ilkelerle taraflar, birel satış sözleşmeleri akdederler. Sözleşmenin unsurları incelenirken bu iki ilişkinin ayrılmasında fayda vardır. Sözleşme bir bütün olarak, bu iki ilişkinin (iki ayrı edim çiftinin) bir arada bulunmasıyla kurulmuş sayılır.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini değerlendirdiğimizde kanunda düzenlenen bir sözleşme tipinin unsurlardan ibaret olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu sözleşmenin, sözleşme özgürlüğü ilkesi sonucu ortaya çıkan atipik sözleşmelerdendir⁴¹².

⁴¹¹ Tandoğan, **C. I/1**, s. 13; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 28 vd.; Erdenk, **a.g.e.**, s. 68; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 18; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 11; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 18 vd.; Zevkliler et. al., **a.g.e.**, s. 107; Eren, **a.g.e.**, s. 209; Özeriç, **a.g.e.**, s. 28; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 57.

⁴¹² Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, 33; Dokutan, **a.g.e.**, s. 6; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 29 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 30; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 62 vd.; Gümüş, **C. I**, s. 6 vd.; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 50 vd.; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 52; Tandoğan, **C. I/1**, s. 27 vd.; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 255; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 834; Ayan, **a.g.e.**, s. 110.

Karma ve kendine özgü yapısı olan sözleşmelere ilişkin görüşlerin farklı olması karşısında, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine uygulanacak hükümleri etkileyecek olan bu sınıflandırmanın da yapılması gerekir.

C. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinin Tipi

1. Karma Sözleşme Olarak Kabul Edebilecek Görüş

Bayilik sözleşmesinin bir türü olan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini, karma sözleşme olarak kabul edebilecek görüş olarak; zorunlu unsuru “tekel hakkı” olan tek satıcılık sözleşmesine dair görüşleri karşılaştırmalı olarak ele almakta fayda vardır.

Bir görüşe göre⁴¹³, tek satıcılık sözleşmesini oluşturan unsurlar değişik sözleşme türlerinden kaynaklanmaktadır ve bunların bir kısmı kanunda düzenlenmiş sözleşmelerden, bir kısmı da atipik sözleşmelerden geldiğinden; tek satıcılık sözleşmesi karma nitelikte bir sözleşmedir.

Fakat burada tek satıcılık sözleşmesi için hem kanunda düzenlenen hem de düzenlenmeyen unsurlardan oluştuğu ifadeyle, bu görüşte olan yazarca geniş anlamda karma sözleşme ayrımının benimsendiği dikkat çekmektedir. Zira söz konusu görüşte, tek satıcılık sözleşmesinin, tipik sözleşmede yer almayan bazı unsurlar taşıdığı kabul edilmekte; fakat atipik sözleşme sınıflandırma görüşleri çerçevesinde, tek satıcılık sözleşmesini karma sözleşme kabul ettikleri anlaşılmaktadır⁴¹⁴. Yoksa ele alınan görüşte tek satıcılık sözleşmesinin kanunda düzenlenen sözleşmelerin unsurlarının bir karması olduğu iddia edilmemektedir. Dolayısıyla dar anlamda karma sözleşmeyi benimseyen görüş çerçevesinde, yukarıdaki tek satıcılık sözleşmesinin unsurlarının tipik veya atipik olduğu nitelendirmesine ve tüm gerekçelerine bağlı kalarak dahi, bu sözleşmenin kendine özgü yapısı olan bir sözleşme olduğu söylenebilecektir.

⁴¹³ {Charles Wyniger, **Vom Alleinverkaufsvertrag, Insbesondere im Internationalen Privatrecht der Schweiz, Winterthur, 1963**, s. 13 vd. (Naklen: İşgüzar, **a.g.e.**, s. 31 vd.)}.

⁴¹⁴ Alman Federal Mahkemesi'nin eski tarihli bir kararında bayilik sözleşmesi, satış sözleşmesi ve acente benzeri iş görme unsuru olması nedeniyle karma sözleşme olarak nitelendirilmiştir (Naklen: Şenol, **a.g.e.**, N. 115, s. 33).

Bu itibarla geniş anlamda karma sözleşme tanımı benimsenirse, tekel hakkı unsuru taşımayan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin; satış sözleşmesi, acente sözleşmesi ve iş görme sözleşmelerinin unsurlarının kanunun öngörmediği şekilde bir araya getirilmesi ile kurulan bir karma sözleşme niteliğinde olduğu düşünülebilecektir⁴¹⁵.

2. Kendine Özgü Yapısı Olan Sözleşme Olarak Kabul Edebilecek Görüş

Yine Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde görüşlere bakıldığında; Türk⁴¹⁶, İsviçre ve Alman doktrininde büyük bir çoğunlukla⁴¹⁷ bu sözleşmenin kendine özgü yapısı olan bir sözleşme olarak kabul edildiği görülmektedir.

Bu görüşte olan yazarlarca, özellikle tek satıcıya sözleşme bölgesinde sözleşme konusu malları bizzat satma hakkının tanınması, sağlayıcının da o bölgede doğrudan satış yapmaktan kaçınması ve buna karşılık tek satıcının bir yandan bağımsız olurken, diğer yandan satış örgütüne bağlı olması ile sürümü arttırma faaliyetinin tek satıcılık sözleşmesine kendine özgü sözleşme niteliği verdiği savunulmaktadır. Bu noktada tek satıcılık sözleşmesinin çerçeve sözleşme olması boyutu ve birel sözleşmelerle icra edilmesi özelliğinin de altı çizilmektedir.

Bayilik sözleşmesini inceleyen yazarlarca ise bayilik sözleşmesi tekel hakkı unsuru taşımasa dahi sürümü arttırma yükümlülüğünden dolayı, bu sözleşmenin de

⁴¹⁵ Bayilik sözleşmesinin karma sözleşme niteliğinde olduğu yönünde görüşler hakkında ayrıca bkz ve karş. Şenol, **a.g.e.**, s. 33; Karauz, **a.g.e.**, s. 84 vd.

⁴¹⁶ Erdem, **a.g.m.**, s. 94; Sungurbey, **a.g.e.**, s. 202; Topçuoğlu, **a.g.m.**, s. 28; Genç, **a.g.m.**, s. 159; Erdenk, **a.g.e.**, s. 69; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 22 vd.; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 267; Tandoğan, **CI/1**, s. 39 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 13 vd.; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 834; Ayan, **a.g.e.**, s. 110; Toksöz, **a.g.e.**, s. 13; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 20; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 30 ve 38; Gümüş, **C. I**, s. 10 vd.; Akyol, **a.g.e.**, s. 19; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 31; Kırca, **a.g.e.**, s. 90; Genç, **a.g.m.**, s. 159; İnan, **a.g.m.**, s. 57; Önür, **a.g.m.**, s. 6; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 81; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 55; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 147; Özeriç, **a.g.e.**, s. 28; Sanrı, **a.g.e.**, s. 30; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 475; Dönmez, **a.g.e.**, s. 25; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 6; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 759.

⁴¹⁷ İsviçre Federal Mahkemesi yerleşmiş içtihatları ve İsviçre doktrini Alman Federal Mahkemesi'nin ise 1942 tarihli içtihatları ve Alman doktrini, Fransız doktrini de sözleşmenin kendine özgü yapısı olan sözleşme olduğu yönünde bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 29 vd.

kendine özgü yapısı olan bir sözleşme niteliğinde olduğu ileri sürülmektedir⁴¹⁸. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin de sektörel bazlı bir bayilik sözleşmesi olduğu düşünüldüğünde, bu görüş çerçevesinde aynı unsurları taşıyan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin de kendine özgü sözleşme olarak kabul etmek gerekir.

3. Bileşik Sözleşme Olarak Kabul Eden Görüş

Bir görüşe göre, “akaryakıt bayilik sözleşmesi” muhtevasında birçok sözleşmeyi barındıran karmaşık yapıya sahiptir. Bu sözleşme içinde bayilik sözleşmesinin yanı sıra; münferit satın alma sözleşmeleri, lisans sözleşmesi, işletmecilik sözleşmesi, tek elden satın alma sözleşmesi, taşıma sözleşmesi, başka ürünlerin satışı sözleşmesi, teknik bilgilerin aktarılması sözleşmesi, kredi sözleşmesi gibi sözleşmeler bulunur. Bu görüş uyarınca, “akaryakıt bayilik sözleşmesi” ne eklenen diğer tüm sözleşmeler (intifa, kullanma yararlanma sözleşmeleri) varlıkları ve geçerliliklerini kaybetmeksizin bir araya gelerek bileşik sözleşme oluştururlar⁴¹⁹.

4. Görüşlerin Değerlendirmesi ve Sonuç

Türk-İsviçre ve Alman doktrininde, bayilik sözleşmesinin bir alt türü olan tek satıcılık sözleşmesinin, karşılıklı iki tarafa borç yükleyen kendine özgü yapısı olan sözleşme olduğu hususundaki çoğunluk görüşü; özellikle bu sözleşmede yer alan tekel hakkı unsuruna dayanır.

Akaryakıt istasyonu bayilik ve bayilik sözleşmenin unsurlarına baktığımızda, kanunda düzenlenmeyen bir iş görme sözleşmesi olduğu görülür. Akaryakıt sağlayıcısının, bayiye sözleşme konusu malları satması, sözleşmenin kanunda düzenlenen satış sözleşmesinin bir unsurudur. Ancak akaryakıt bayisinin, sağlayıcısının temsilcisi olmaması ve satılacak malların baştan belli olmayıp; sözleşme ilişkisinin sürekli nitelikte olması unsurları da kanunda düzenlenmiş hiçbir

⁴¹⁸ Şenol, **a.g.e.**, s. 34; Dokutan, **a.g.e.**, s. 96 vd.

Karauz eserinde, bayilik sözleşmesinin, unsurları kanunda düzenlenmeyen unsurlardan olduğundan; sui generis niteliğinde olduğunu belirttikten sonra (Karauz, **a.g.e.**, s. 87 vd.); akaryakıt sektöründeki bayilik sözleşmesi için, içerdiği unsurların kendine özgü vasıflarını kaybetmeksizin bir araya geldiğini belirterek bileşik sözleşme olduğunu (Karauz, **a.g.e.**, s. 91) ifade etmiştir.

⁴¹⁹ Karauz, **a.g.e.**, s. 91.

sözleşmede yer almamaktadır. Üstelik bayinin de yeniden satmak için birel satış sözleşmeleri yaparak satın alması; yeniden satış amacı ve bu amacı yerine getirirken, bir yandan kendi adına ve hesabına bağımsız olarak hareket edip, diğer yandan sağlayıcının satış organizasyonuna bağlı olması; sürümü artırma yükümlülüğü ve bunların yüklenilme biçimleri, bu iki sözleşmeyi tipik sözleşme sahasından çıkarmaktadır.

Bununla birlikte akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, bayilik sözleşmesinden farklı olan zorunlu bir unsur daha içermektedir ki, o da tek elden satın alma yükümlülüğüdür. Zira tek elden satın alma yükümlülüğü, PPK gereği bu sözleşmenin zorunlu bir unsurudur. Tek elden satın alma yükümlülüğü, hiçbir tipik sözleşmenin zorunlu unsuru olmadığı gibi; bayilik sözleşmesinin de zorunlu unsuru değildir. Bu bakımdan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, tıpkı tek satıcılık sözleşmesi gibi, bayilik sözleşmesinde zorunlu olmayan bir unsur daha içermektedir⁴²⁰. Ancak bu unsur, tek satıcılık sözleşmesindeki tekel hakkının aksine sözleşmenin niteliğinden değil; kanundan doğmaktadır. Bu itibarla tekel hakkı eksikliğine rağmen; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin de iki taraflı borç yükleyen kendine özgü yapısı olan bir iş görme sözleşmesi olduğunun kabulü gerekir⁴²¹.

---

⁴²⁰ Özü itibarıyla bir bayilik sözleşmesi olan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin bu yönüyle - tek satıcılık sözleşmesi gibi- bayilik sözleşmesinin bir alt türü olduğu söylenebilecektir.

⁴²¹ Buna karşın Karauz' un, bileşik sözleşme nitelendirmesinde savunduğu gerekçeler nedeniyle, bu görüşe katılmak mümkün değildir. Zira kredi sözleşmesi ve teminat amacıyla yapılan sözleşmeler, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin zorunlu unsuru olmadığı gibi; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, özünde bir bayilik sözleşmesi olduğundan, işletmecilik sözleşmesini de ayrıca içermemekte; aksine bu sözleşmenin yapısından ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki; tarafların, mevzuat gereği EPDK' dan lisans alma mecburiyeti olmasına rağmen; taraflar arasında bir lisans (devri) sözleşmesi de söz konusu değildir. Keza, teknik bilgilerin aktarılması da bir sözleşme karşılığında olmayıp, sözleşmenin güven ilişkisinden doğan yükümlülüklerdir. Tüm bu unsurlar ise, edim karşı edim ilişkisi içinde de değildir. Keza çerçeve sözleşme kapsamında yapılan satım ve taşıma sözleşmeleri ise diğer unsurlar ile karşılıklı ilişkisi içerisinde olmadığından, bu sözleşmelerin varlıkları akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini bileşik sözleşme yapmazlar.

Öte yandan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ile birlikte yapıldığı takdirde, teminat amaçlı sözleşmelerin bütünü bileşik sözleşme olarak ortaya çıkacaktır. Ancak akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin yapılmasının şartı, bu sözleşme ile birlikte teminat amaçlı sözleşmelerin yapılması değildir. Bu sebeple akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, tam da yazarın da belirttiği sözleşmenin içindeki farklı unsurlar nedeniyle kendine özgü yapısı olan sözleşme olarak kabul edilmelidir.

III. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesine Uygulanacak Hükümler

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, kendine özgü yapısı olan atipik bir sözleşme olduğu kabulünden sonra; bu sözleşmeye uygulanacak hükümlerin neler olduğu ve nasıl tespit edileceği sorusunun cevaplandırılması gerekir.

Genel olarak atipik sözleşmelere, TBK' nın genel hükümlerinin uygulanabileceği kabul edilmektedir⁴²².

Ancak doktrindeki yoğun tartışma daha çok TBK' daki özel hükümlerin uygulanıp uygulanmayacağı meselesi üzerindedir. Bir görüşe göre, kendine özgü yapısı olan sözleşmeler kanunda düzenlenmediğinden, kanundaki sözleşme tipi hukukunun, başka bir deyişle kanundaki özel hükümlerin bu sözleşmelere uygulanması mümkün değildir⁴²³.

Doktrindeki diğer yazarlarca ise kendisine özgü yapısı olan atipik sözleşmelere, içerikleri izin verdiği oranda benzedikleri sözleşme tiplerine ilişkin kanun hükümlerinin kıyasen uygulanabileceği belirtilmiştir⁴²⁴. Bu görüş uyarınca akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine de sözleşmenin karşılıklı iki tarafa borç yükleyen yapısı, sürekli borç doğuran ilişkisi, çerçeve niteliği ve diğer sözleşmelere benzeyen unsurları dikkate alınarak uygulanacak hükümler belirlenecektir. Örneğin; akaryakıt sağlayıcısının, acente ve bayi ile arasındaki menfaat ilişkisi benzer olduğundan, somut olaydaki mesele her iki dağıtıcı türünde de meydana gelebilecek nitelikte ise bu takdirde bayi, acente gibi korunmaya muhtaç olmamasına rağmen; acentelik sözleşmesi hükümleri bayilik sözleşmesine de uygulanabilecektir. Ancak

⁴²² Oktay, “İsimsiz Sözleşmeler”, s. 275; Erdenk, **a.g.e.**, s. 70; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 29; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 11; Genç, **a.g.m.**, s. 160; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 19; Önür, **a.g.m.**, s. 7; Erdem, **a.g.m.**, s. 94; Bilge, **ÖBM**, 1971, s. 5 vd.; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 16 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 31 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 61; Toksöz, **a.g.e.**, s. 15; Karauz, **a.g.e.**, s. 86.

⁴²³ Oktay, “İsimsiz Sözleşmeler”, s. 275–276; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 64.

⁴²⁴ Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 29; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 11; Genç, **a.g.m.**, s. 160; Tandoğan, **C.I/1**, s. 41; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 14 vd.; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 19; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 38 vd.; Bilge, **ÖBM**, 1971, s. 5 vd.; Erdenk, **a.g.e.**, s. 70; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 31; Önür, **a.g.m.**, s. 6 vd.; Erdem, **a.g.m.**, s. 94; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 16 vd.; Kırca, **a.g.e.**, s. 54; Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 22; Özeriç, **a.g.e.**, s. 60; Toksöz, **a.g.e.**, s. 15; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 760; Karauz, **a.g.e.**, s. 86.

bu durum TTK' da yer alan tüm acentelik hükümlerinin akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine uygulanacağı anlamına da gelmemektedir. Neticede kendi adına ve hesabına hareket eden akaryakıt bayisine, acentelik sözleşmesinin ücret, temsil ve masrafları isteme, zamanaşımı gibi hükümlerinin uygulanması da mümkün olmayacaktır⁴²⁵.

Bizce de akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine, sürekli borç doğuran ve tam iki tarafa borç yükleyen niteliğinden dolayı niteliğine uygun düştüğü ölçüde kanunda yer alan acentelik, vekâlet ve adi ortaklık sözleşmesi, satış ve hizmet sözleşmesi hükümleri uygulanabilecektir.

Özellikle akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, acente ve satış sözleşmesine benzer unsurlarının ön plana çıktığı noktalarda, bu sözleşmelere ait özel düzenlemeler, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde uygulama alanı bulabilecektir⁴²⁶. Zira her ne kadar akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, acentelik sözleşmesinden çok farklı ise de; acentelik sözleşmesi kanunda düzenlenen bir sözleşme olduğundan, tek satıcılık sözleşmesi, bayilik sözleşmesi, franchise sözleşmesi gibi atipik sözleşmelere acentelik hükümleri kıyas yoluyla uygulanmaktadır. Bu nedenle, özellikle tarafların yükümlülükleri ve sözleşmenin sona ermesinde acentelik sözleşmesinden yararlanılabilecektir. Ancak acentelik sözleşmesine ilişkin hükümlerin, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine uygulanabilmesi için özellikle dikkat edilmesi gereken noktalardan biri; akaryakıt bayisinin, dağıtım ağıyla bütünleşip bütünleşmediği ve bütünleşmişse bunun ne ölçüde olduğudur⁴²⁷. Bununla birlikte taraflar arasında sürekli yapılan birel satış

⁴²⁵ Tek satıcılık sözleşmesine acentelik sözleşmesi hükümlerinin sınırlı uygulanabileceğine dair benzer yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 33 vd.

Alman Federal Mahkemesi de bir kararında tek satıcıya, acente tarafından da yerine getirilen yükümlülükler öngörülmesi halinde, acentelik hükümlerinin tek satıcılık sözleşmesine de kıyasen uygulanması gerektiğini belirtmiştir {BGH NJW-RR 2003, s. 98-99 (Naklen: Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 34)}.

⁴²⁶ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Toksöz, **a.g.e.**, s. 16; Şenol, **a.g.e.**, s. 43.

Nitekim Graf von Westphalen de, bayilik sözleşmesini iş görme sözleşmesi olarak kabul etmiş; ancak vekâlet hükümlerinin, bayilik sözleşmesine uygulanmasının çok taraftar bulmadığını ve öncelikle bu sözleşmeye acenteye ilişkin hükümlerin uygulanabilirliğine bakılması gerektiğini ifade etmiştir {Friedrich Graf von Westphalen, **Münchener Vertragshandbuch, Band 4: Wirtschaftsrecht III**, 2009, s. 97 (Naklen: Şenol, **a.g.e.**, N. 115, s. 33)}.

⁴²⁷ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 43.

sözleşmelerine ise TBK' nın ticari satış sözleşmelerine ilişkin kuralları tatbik edilecektir. Ayrıca TBK md. 502/2 hükmü gereği, vekâlet sözleşmesi hükümleri bir iş görme sözleşmesi olan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine de niteliğine uygun düştüğü ölçüde uygulanabilecektir. Zira akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, vekâlet sözleşmesine ilişkin unsurları bünyesinde barındırmakla birlikte, vekâlet sözleşmesi ile önemli farklılıklar da içermektedir.

Kıyasen uygulanacak hüküm yoksa TBK 'nın genel hükümlerinde yer alan sürekli nitelik taşıyan sözleşmelere ilişkin esaslar uygulanabileceği gibi; her iki tarafın tacir olmasından dolayı TTK' nın ilgili hükümleri de yeri geldiğinde uygulanabilecektir. Tüm bunların yetersiz kalması halinde ise hâkim, TMK md. 1' e göre örf ve adet hukuku uygulayacak⁴²⁸; örf ve adet hukuku bulunamaz ise kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verecektir⁴²⁹.

---

⁴²⁸ Nitekim doktrin ve uygulama ışığında –akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde de yararlanılan- tek satıcılık sözleşmesi hakkında geniş kapsamlı sayılabilecek örf ve adet hukuku oluşmuştur. Ancak bunlardan yararlanırken bilhassa dikkat edilmesi gereken, tek satıcılık sözleşmesinin değişik faaliyet alanlarına ilişkin gösterdiği özelliklerdir. Dolayısıyla tatbik edilecek hukuk yaratılırken, ele alınan sözleşmenin faaliyet alanına ilişkin ihtiyaçlarına uydurulması gerekir (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 36).

⁴²⁹ Hâkimin hukuk yaratmasının şartları, uygulayacağı yöntem, yararlanacağı imkânlar hakkında görüşler için karşı. Kemal Oğuzman/Nami Barlas, **Medeni Hukuk: Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar**, 19. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2013, s. 116 vd.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN SÜRESİ

I. Rekabet Hukukuna Genel Bakış

A. Genel Olarak

Ekonomik ilişkilerin rekabet odaklı olduğu varsayımı, piyasa ekonomisinin dayandığı temel ilkedir. İktisadi anlamda rekabet, bir piyasada satıcıların daha fazla müşteri edinerek mal ve hizmet satışlarını, dolayısıyla da kârlarını artırmak için giriştikleri yarış olarak tanımlanabilir. Rekabet olgusu, etkin çalışan bir piyasa sistemi için temel oluştururken; piyasa aktörlerinin kararlarının bağımsızlığını ve kişisel çıkarlarını gözetken eylemleri korur ve bir taraftan da kural olarak sosyal adaleti ve ekonomik etkinliği sağlar⁴³⁰.

Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un temel amacı⁴³¹; kartellerin ve teşebbüsler arası anlaşma, uyumlu eylem veya teşebbüs birliği karar ve eylemleri yoluyla ortaya çıkacak diğer rekabet kısıtlamalarının yasaklanması, herhangi bir piyasada hâkim durumda olan bir teşebbüsün bu hâkimiyetini kötüye kullanmasının engellenmesi ve bazı birleşme ve devralma işlemlerinin denetlenerek yeni tekeller yaratılmasının önüne geçilmesidir⁴³².

Rekabet Kurumu ise RKHK md. 20'ye göre mal ve hizmet piyasalarının serbest ve sağlıklı bir rekabet ortamı içinde teşekkülünün ve gelişmesinin temini ile

⁴³⁰ <http://www.rekabet.gov.tr/default.aspx?nsw=hlcwmKxqh2I=-H7deC+LxBI8=&nm=11> (Çevirimiçi), 26.07.2014.

⁴³¹ Piyasaların kendi başına, denetimsiz bırakılması halinde piyasadaki teşebbüslerin yıkıcı bir yarış içine girmeleri ihtimal dahilindedir. Öte yandan teşebbüslerin yarışma yerine toplumsal refahı ve iktisadi gelişmeyi olumsuz etkileyecek işbirliklerine gitmeyi ya da iktisadi güçlerini kullanarak sömürücü ya da dışlayıcı eylemlerde bulunma riskiyle karşı karşıya kalınması devlet müdahalesini kaçınılmaz kılmaktadır. Söz konusu olasılıkların aynı zamanda girişim özgürlüğünü kısıtlayıp, temel demokratik hak ve özgürlükleri sekteye uğratmasının engellenmesi ancak ekonomik sistemin bir rekabet kanunu ile desteklenmesi ve bu kanunu uygulayacak etkin bir rekabet otoritesinin tesis edilmesi ile mümkün olabilecektir {(Çevirimiçi), <http://www.rekabet.gov.tr/default.aspx?nsw=hlcwmKxqh2I=-H7deC+LxBI8=&nm=11> 26.07.2014}.

⁴³² <http://www.rekabet.gov.tr/default.aspx?nsw=hlcwmKxqh2I=-H7deC+LxBI8=&nm=11> (Çevirimiçi), 26.07.2014.

bu Kanun'un uygulanmasını gözetmek ve Kanun'un kendisine verdiği görevleri yerine getirmek üzere kurulmuştur⁴³³. Bu çerçevede Rekabet Kurumu'nun esas görevi rekabetçi sürecin korunması yoluyla kaynakların etkin dağılımının sağlanması, toplumsal refahın artırılması ve Kanun'da kendisine verilen yetkileri kullanarak mal ve hizmet piyasalarındaki rekabetçi sürecin tehdit edilmesini engellemektedir⁴³⁴.

B. Rekabet Hukukundan Doğan Yasaklar

RKHK md. 4 hükmünde⁴³⁵ yasaklanan faaliyetler olarak rekabeti sınırlayıcı⁴³⁶ anlaşma, uyumlu eylem ve kararlar örnekseme yoluyla sayılmıştır⁴³⁷.

⁴³³ Nitekim Anayasa md. 167, devlete piyasalarda oluşacak fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşmeyi ve kartelleşmeyi önleme görevi vermiştir. Bu sebeple kanun koyucu, 1982 Anayasası'nın kendisine verdiği söz konusu görevi, 1994 yılında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun kabul edilmesi ve 1997 yılında bu Kanunu uygulamakla yükümlü otorite olan Rekabet Kurumu'nun tesis edilmesiyle yerine getirmiştir {<http://www.rekabet.gov.tr/default.aspx?nsw=hlcwmKxqh2I=-H7deC+LxBI8=&nm=11> (Çevirimiçi), 26.07.2014; Sanlı, **a.g.e.**, s. 18 vd.}.

⁴³⁴ <http://www.rekabet.gov.tr/default.aspx?nsw=hlcwmKxqh2I=-H7deC+LxBI8=&nm=11> (Çevirimiçi), 26.07.2014.
Rekabet kanunlarını uygulamakla yükümlü olan rekabet otoriteleri; girişim özgürlüğünün teminat altına alınması, kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması yoluyla toplumsal refahın artırılmasını sağlamak üzere teşebbüslerin etkin rekabet koşullarını bozan eylem ve işlemlerinin önüne geçmek için gerekli önlemleri almak ve düzenlemeleri hayata geçirmekle yükümlü kılınmaktadır.

⁴³⁵ RKHK Md 4: “Belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemleri hukuka aykırı ve yasaktır.

Bu haller, özellikle şunlardır:

a) Mal veya hizmetlerin alım ya da satım fiyatının, fiyatı oluşturan maliyet, kâr gibi unsurlar ile her türlü alım yahut satım şartlarının tespit edilmesi,

b) Mal veya hizmet piyasalarının bölüşülmesi ile her türlü piyasa kaynaklarının veya unsurlarının paylaşılması ya da kontrolü,

c) Mal veya hizmetin arz ya da talep miktarının kontrolü veya bunların piyasa dışında belirlenmesi,

d) Rakip teşebbüslerin faaliyetlerinin zorlaştırılması, kısıtlanması veya piyasada faaliyet gösteren teşebbüslerin boykot ya da diğer davranışlarla piyasa dışına çıkartılması yahut piyasaya yeni gireceklerin engellenmesi,

e) Münhasır bayilik hariç olmak üzere, eşit hak, yükümlülük ve edimler için eşit durumdaki kişilere farklı şartların uygulanması,

f) Anlaşmanın niteliği veya ticarî teamüllere aykırı olarak, bir mal veya hizmet ile birlikte diğer mal veya hizmetin satın alınmasının zorunlu kılınması veya aracı teşebbüs durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın ya da hizmetin diğer bir mal veya hizmetin de alıcı tarafından teşhiri şartına bağlanması ya da arz edilen bir mal veya hizmetin tekrar arzına ilişkin şartların ileri sürülmesi,

Dikey anlaşmaların, rekabeti kısıtlayıcı hükümler içerebilmesine rağmen; dağıtım ve satış sonrası hizmetleri rasyonelleştirmesi, tüketiciye ilgili malı kolay bulabilme olanağı sağlaması gibi olumlu yönleri de bulunan çağdaş bir sistem olduğu da bir gerçektir⁴³⁸. İşte bu sebeple, RKHK md. 5'te⁴³⁹ sayılan koşulları yerine getirmesi halinde, RKHK md. 4'te örneklendiği gibi rekabeti sınırlayan bir dikey anlaşma, yasaklı halden muaf tutulabilecektir. Bu koşullar: a) Söz konusu dikey anlaşmanın ekonomik ve teknolojik gelişmeler bakımından olumlu bir sonuç doğurması; b) bu olumlu sonuçlardan tüketicinin de yarar sağlaması; c) anlaşmanın rekabeti önemli ölçüde ortadan kaldırmaması ve d) rekabet sınırlamalarının bu olumlu sonuçlara ulaşılabilmesi için zorunlu olandan daha fazla sınırlanmamasıdır⁴⁴⁰.

Bir anlaşmanın varlığının ispatlanamadığı durumlarda piyasadaki fiyat değişmelerinin veya arz ve talep dengesinin ya da teşebbüslerin faaliyet bölgelerinin, rekabetin engellendiği, bozulduğu veya kısıtlandığı piyasalardakine benzerlik göstermesi, teşebbüslerin uyumlu eylem içinde olduklarına karine teşkil eder.

Ekonomik ve rasyonel gerçeklere dayanmak koşuluyla taraflardan her biri uyumlu eylemde bulunmadığını ispatlayarak sorumluluktan kurtulabilir.”

⁴³⁶ İlk olarak bir sözleşmenin hükümlerinin rekabeti sınırlayıcı olup olmadığını tespitinde RKHK md. 3'te yer alan “rekabet” tanımından yararlanılmaktadır. Buna göre rekabet “mal ve hizmet piyasalarındaki teşebbüsler arasında özgürce ekonomik kararlar verilebilmesini sağlayan yarış” ifade eder.

⁴³⁷ RKHK md. 4 hükmünde sayılmış olan rekabet ihlali halleri, birer örnek olarak hüküm altına alınmıştır. Bu nedenle anılan örnekler sınırlayıcı olmayıp, sayılanlardan başka rekabeti sınırlayıcı durumlar da söz konusu olabilecektir (Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 198; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 84 vd.).

⁴³⁸ Şenol, **a.g.e.**, s. 51; Sanrı, **a.g.e.**, s. 9; Özeriç, **a.g.e.**, s. 79; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 91 vd.; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 35 vd.

Rekabeti kısıtlayıcı etkileri bakımından bkz. Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 30 vd.

⁴³⁹ RKHK Md 5: “Kurul, aşağıda belirtilen şartların tamamının varlığı halinde (Mülga ibare: 02.07.2005-5388/1.Md)²(...) teşebbüsler arası anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birlikleri kararlarının 4 üncü madde hükümlerinin uygulanmasından muaf tutulmasına karar verebilir: a) Malların üretim veya dağıtımı ile hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme ve iyileşmelerin ya da ekonomik veya teknik gelişmenin sağlanması, b) Tüketicinin bundan yarar sağlaması, c) İlgili piyasanın önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kalkmaması, d) Rekabetin (a) ve (b) bentlerindeki amaçların elde edilmesi için zorunlu olandan fazla sınırlanmaması,

(Değişik: 02.07.2005-5388/1.Md) Muafiyet belirli bir süre için verilebileceği gibi, muafiyetin verilmesi belirli şartların ve/veya belirli yükümlülüklerin yerine getirilmesine bağlanabilir. Muafiyet kararları anlaşmanın ya da uyumlu eylemin yapıldığı veya teşebbüs birliği kararının alındığı yahut bir koşula bağlanmışsa koşulun yerine getirildiği tarihten itibaren geçerlidir. Kurul, birinci fıkrada gösterilen şartların gerçekleşmesi halinde, belirli konulardaki anlaşma türlerine bir grup olarak muafiyet tanınmasını sağlayan ve bunların şartlarını gösteren tebliğler çıkarabilir.”

⁴⁴⁰ Bu bakımdan Rekabet Kurulu, muafiyet değerlendirmesi yaparken sınırlamanın, markalar arası rekabeti artırması, kaynakların etkin kullanımını sağlaması, dağıtımı hızlandırması ve en

RKHK md. 4 hükmüne aykırı olan dikey anlaşmanın; md. 5 hükmüne göre muaf tutulmasına Rekabet Kurulu tarafından karar verilir. Muafiyet kararı, dikey anlaşmanın ya da uyumlu eylemin yapıldığı veya teşebbüs birliği kararının alındığı tarihten itibaren geçerlidir. Muafiyet belirli bir süre için verilebileceği gibi, muafiyetin verilmesi belirli şartların ve/veya belirli yükümlülüklerin yerine getirilmesine de bağlanabilir. Bu halde muafiyet kararları, koşulun yerine getirildiği tarihten itibaren geçerli olacaktır.

Rekabet Kurulu, RKHK md. 5 hükmünde sayılan koşulların gerçekleşmesi halinde yine bu maddeden gelen yetkiye dayanarak belirli konulardaki anlaşma türlerine bir grup olarak muafiyet tanınmasını sağlayan ve bunun şartlarını gösteren tebliğler çıkarmaktadır. Bu amaçla çıkarılan Grup muafiyeti tebliğlerinden biri de 2002/2 sayılı Tebliğ⁴⁴¹, dir.

C. 2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğ

2002/2 sayılı Tebliğ 2003⁴⁴² ve 2007⁴⁴³ yılında yapılan değişikliklerle son şeklini almıştır. Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği'nin amacı, RKHK md. 4 uyarınca yasak kapsamına giren dikey anlaşmaların grup olarak muaf tutulmasının koşullarını belirlemektir.

Bir dikey anlaşmanın RKHK' nın belirlediği yasak kapsamına girip girmediği ise gerek Avrupa Birliği'nin yerleşmiş içtihatlarına gerekse de Rekabet Kurulu kararlarında benimsenen ilkelere göre, dikey anlaşmanın amacı itibariyle veya etkisi bakımından yapılacak bir incelemeyle ortaya çıkarılacaktır⁴⁴⁴.

önemlisi maliyetleri azaltıp fiyat seviyesinin düşmesini sağlaması gibi unsurlarını değerlendirmektedir (Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 10; İnan, **a.g.m.**, s. 69).

⁴⁴¹ 2002/2 sayılı Tebliğ Rekabet Kurulu tarafından 14.07.2002 tarih ve 24815 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁴⁴² 18.09.2003 tarih ve 25233 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁴⁴³ 25.05.2007 tarih ve 26532 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁴⁴⁴ Osman Berat Gürzumar, "2002/2 Sayılı Rekabet Kurulu Tebliği Çerçevesinde Dikey Anlaşmalar", **Prof. Dr. Fahiman Tekil' in Anısına Armağan**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2003, s. 235; Şenol, **a.g.e.**, s. 52; Sanrı, **a.g.e.**, s. 55 vd.; Önür, **a.g.m.**, s. 9.

2002/2 sayılı Tebliğin kapsamına girmeyen ya da aykırı olan bir sözleşmenin RKHK md. 4 kapsamında Rekabet Kurulu tarafından incelenmesi ve sözleşmenin rekabeti sınırlayıcı bir sözleşme olduğuna ve muafiyetten yararlanamayacağına karar verilmesi halinde md. 56 gereği geçersizlik yaptırımını söz konusu olacaktır⁴⁴⁵.

II. 2002/2 Sayılı Tebliğ'e Göre Sözleşme Süresine İlişkin Yasak ve Tanınan İstisnalar

2002/2 sayılı Tebliğ md. 4 hükmünde anlaşmaları grup muafiyeti kapsamı dışına çıkaran sınırlamalar hüküm altına alınmıştır. 2002/2 sayılı Tebliğin uygulanması için öncelikle sözleşme, RKHK md. 4 hükmü uyarınca, yasak kapsamına giren bir dikey anlaşma olmalıdır⁴⁴⁶. Sağlayıcılar, sözleşmenin RKHK'nın md. 4 ve 5 uyarınca geçersiz olmasını istemiyorsa, sözleşme hükümlerinin 2002/2 sayılı Tebliğe aykırı olmamasına dikkat ve özen göstermek zorundadır.

Öncelikle 2007/2 sayılı Tebliğin getirmiş olduğu yenilik ile grup muafiyetinden yararlanabilmenin ön koşulu olarak sağlayıcılara pazar payı eşiği

---

Rekabet Hukuku şekli veya hukuki durumu değil, fiili gerçekleri dikkate aldığından bir sözleşmenin grup muafiyetinden yararlanabilmesi için, tarafların anlaşmada sadece grup muafiyeti sistemine uygun kayıtlara yer vermeleri yetmez, aynı zamanda buna uygun surette davranmaları gerekir (Özeriç, **a.g.e.**, s. 76 ve 77; Sanlı, **a.g.e.**, s. 138).

⁴⁴⁵ Buradaki geçersizliğin türü, muafiyet verilip verilmemesi ihtimaline bağlı olarak askıda geçersizlik olup; geçersizlik kendiliğinden ve herhangi bir karar alınmasına gerek olmadan söz konusu olur. Muafiyet verilmemesi halinde geçersizlik kesinleşir (Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 221 vd.; Osman Berat Gürzumar/ Kerem Cem Sanlı, "Akaryakıt Bayileri ile Akaryakıt Dağıtım Şirketleri Arasında Akdedilen Bayilik ve İntifa Sözleşmelerinin 4054 Sayılı Kanun'un 4. Maddesine Aykırı Kabul Edilmesi İhtimalinde Ortaya Çıkacak Özel Hukuk Sorunları Hakkında", **Halûk Konuralp Anısına Armağan: Gedächtnisschrift für Halûk Konuralp, Essays in Honor of Halûk Konuralp, Mélanges en l'honneur de Halûk Konuralp, C.3**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s. 558 vd.).

Ayrıca geçersizlik yaptırımının hukuki niteliğine ilişkin görüşler için bkz. ve karş. Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 111 vd.; Sanlı, **a.g.e.**, s. 389 vd.; Caner Taşpınarlı, "Rekabetin Sınırlanmasının Özel Hukuk Alanındaki Sonuçları", Başkent Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, (Çevirimiçi) http://dspace.baskent.edu.tr:8080/xmlui/discover?field=author&filtertype=author&filter_relation_al_operator>equals&filter=Ta%C5%9Fp%C4%B1narlı%C4%B1%2C+Caner, 17.08.2015, s. 15 vd.

⁴⁴⁶ A.B.'de Türk Hukuku'ndan farklı olarak, sözleşmenin grup muafiyetinden yararlanabilmesi için %30'luk bir pazar eşiği getirilmiştir. Pazar payı bu eşiği geçen sözleşmeler ancak bireysel muafiyetten yararlanabilecektir. 2002/2 sayılı Tebliğ açınsındansa tarafların pazar paylarının büyüklüğü önemli değildir (Önür, **a.g.m.**, s. 10).

getirilmiştir. Buna göre şayet, sağlayıcının veya tek alıcıya sağlama yükümlülüğü içeren sözleşmelerde, sağlayıcının pazar payı %40 eşliğini aşıyorsa⁴⁴⁷ söz konusu sözleşme 2002/2 sayılı Tebliğ kapsamında muafiyetten yararlanamayacaktır. Bunun sonucunda anlaşmada yer alan dikey sınırlamalar muafiyetten yararlanamayarak RKHK md. 4'ü ihlal ediyor sayılacak ve şartları varsa aynı Kanun'un md. 5 kapsamında bireysel muafiyet değerlendirmesine konu olacaktır⁴⁴⁸.

2002/2 sayılı Tebliğ md. 4 hükmünde⁴⁴⁹ yer alan söz konusu yasaklar ise sınırlı sayı ilkesiyle sayılmamış olup, örnek olarak ele alınmalıdır. Zira 2002/2 sayılı Tebliğde açıkça yasak edilmeyen her anlaşmayı geçerli kabul etmek gerekir⁴⁵⁰. Bahsi

⁴⁴⁷ Pazar payının analizinde dikkat edilecek kıstaslar için karşı. **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 18; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 155 vd.ve N. 363 vd. Akaryakıt sektöründe ise uzun yıllardır %40 pazar payını geçen herhangi bir akaryakıt sağlayıcısı yoktur (Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 45 vd.).

⁴⁴⁸ Akkan, **a.g.m.**, s. 13.

⁴⁴⁹ a) *Alıcının kendi satış fiyatını belirleme serbestisinin engellenmesi, şu kadar ki; taraflardan herhangi birinin baskısı veya teşvik etmesi sonucu sabit veya asgari stok satış fiyatına dönüşmemesi koşuluyla, sağlayıcının azami satış fiyatını belirlemesi veya satış fiyatını tavsiye etmesi mümkündür.*

b) *Aşağıdaki haller dışında, alıcının sözleşme konusu mal veya hizmetleri satacağı bölge veya müşterilere ilişkin kısıtlamalar getirilmesi,*

1) *Alıcının müşterilerince yapılacak satışların kapsamaması kaydıyla, sağlayıcı tarafından kendisine veya bir alıcıya tahsis edilmiş münhasır bir bölgeye ya da münhasır müşteri grubuna yapılacak aktif satışların kısıtlanması,*

2) *Toptancı seviyesinde faaliyet gösteren alıcının son kullanıcılara yönelik satışlarının kısıtlanması,*

3) *Bir seçici dağıtım sistemi üyelerinin yetkili olmayan dağıtıcılara satış yapmalarının kısıtlanması,*

4) *Birleştirilmek amacıyla tedarik edilen parçaların söz konusu olması halinde, alıcının bunları üretici konumundaki sağlayıcının rakiplerine satmasının kısıtlanması,*

c) *Seçici dağıtım sisteminde, bir sistem üyesinin yetkili olmadığı yerde faaliyet göstermesinin yasaklanması hakkı saklı kalmak kaydıyla, perakende seviyesinde faaliyet gösteren sistem üyelerinin son kullanıcılara yapacakları aktif veya pasif satışların kısıtlanması,*

d) *Seçici dağıtım sisteminde, sistem üyelerinin kendi aralarındaki alım ve satımın engellenmesi,*

e) *Parçaların birleştirilmesi ile oluşturulan malların söz konusu olması halinde, bu parçaları satan sağlayıcı ile birleştiren alıcı arasındaki anlaşmalarda, sağlayıcının bu parçaları son kullanıcılara veya malları bakımı ya da onarımıyla alıcı tarafından yetkilendirilmemiş tamircilere yedek parça olarak satmasının yasaklanması.*

⁴⁵⁰ Gürzumar, "Dikey Anlaşmalar", s. 224 ve 235; Topçuoğlu, **a.g.m.**, N. 15, s. 8.

2002/2 sayılı Tebliğ tarafından açıkça yasak olarak nitelendirilemeyen her anlaşma geçerlidir. Zira mehaz Tüzüğün kabul ettiği "yasaklanmamışsa izin verilmiş demektir" ilkesi, Tebliğ bakımından da kabul edilmiştir (Gürzumar, "Dikey Anlaşmalar", s. 224; Şenol, **a.g.e.**, s. 53).

Tebliğde muaf tutulan rekabet sınırlamalarının tanımlanması yerine, sadece "kara liste" ya da "çekirdek sınırlamalar" olarak ifade edilen yasak hükümlerin bir listesi verilmiştir. Başka bir deyişle "beyaz liste" verilmek yerine caiz olmayan sınırlamaların bir listesi verilmiştir (Önür, **a.g.m.**, s. 9; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 223; Gürzumar, "Dikey Anlaşmalar", s. 224; Akkan, **a.g.m.**, s. 13).

geçen maddede yer alan sınırlamalar genel olarak satış fiyatının belirlenmesi ve alıcının sözleşme konusu mal veya hizmetleri satacağı bölge veya müşterilere ilişkin kısıtlamalar getirilmesine ilişkin sınırlamalardır.

2002/2 sayılı Tebliğ ile getirilen belki de en önemli yenilik rekabet yasağı süresinin ilk olarak kural olarak belirsiz süreli olmayacağı ve sözleşmenin de azami süresinin kural olarak beş yıl olacağıdır. Sözleşme süresinin zımnen yenileneceğine ilişkin hükümler de sözleşmeyi belirsiz süreli hale getirecektir. 2002/2 sayılı Tebliğ md. 5 hükmünde yer alan bu düzenlemeye uymayan sözleşmeler ise muafiyetten yararlanamayacaklardır.

2002 tarihinde RG’ de yayınlanarak yürürlüğe giren 2002/2 sayılı Tebliğin rekabet yasağına ilişkin md. 5 hükmünde, 18.09.2003 tarih ve 25233 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan 2003/3 sayılı Rekabet Kurulu Tebliği ile değişiklik yapılmıştır⁴⁵¹.

Söz konusu değişiklik öncesinde “*Ancak alıcının anlaşmaya dayalı faaliyetini gerçekleştirebilmesi için gerekli yatırım tutarının %35’ den az olmamak kaydıyla bir kısmının sağlayıcı tarafından karşılanması halinde, alıcıya getirilecek rekabet etmeme yükümlülüğünün süresi, beş yılı aşan kısmı sadece bu yatırımın yapıldığı tesiste yürütülecek faaliyetle sınırlı kalmak kaydıyla, on yıla kadar olabilir.*” hükmü gereğince yatırım koşuluna bağlı bir muafiyet tanınmıştır⁴⁵². Söz konusu değişiklik ile birlikte alıcıya on yıl rekabet yasağı getirilebileceğine ilişkin

---

Nitekim Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz’da da (**Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 15), “Grup Muafiyeti Tebliği dışında kanuna aykırılık karinesi bulunmamaktadır.” demekle bu husus ifade edilmek istenmiştir.

⁴⁵¹ 2002/2 sayılı Tebliğ md. 5 hükmünün süreye ilişkin kısmının değişik hali şu şekildedir: 2002/2 sayılı Tebliğ Md. 5 “- Bu Tebliğ ile tanınan muafiyet anlaşmada yer alan, aşağıda belirtilen yükümlülüklerle uygulanmaz:

a) Alıcıya getirilen belirsiz süreli veya süresi beş yılı aşan rekabet etmeme yükümlülüğü.

(Değişik: 2003/3 sayılı Rekabet Kurulu Tebliği; RG- 18.09.2003, 25233)

Rekabet etmeme yükümlülüğünün yukarıda belirtilen süreyi aşacak şekilde zımnen yenilenebileceğinin kararlaştırılması halinde, rekabet etmeme yükümlülüğü belirsiz süreli sayılır...”.

⁴⁵² Söz konusu istisna Avrupa Birliği Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tüzüğüne olmamasına rağmen; özellikle petrol sağlayıcısı firmaların yararına konulduğu düşünülmektedir (Sanrı, **a.g.e.**, s. 116; Akkan, **a.g.m.**, s. 15). Ancak yatırım oranının tespitinde birçok sorunla karşılaşılacağı ve yatırımların hesaplanmasında birçok sorunun çıkabileceği ifade edilmiştir (Akkan, **a.g.m.**, s. 15; Aslan, **Dikey Anlaşmalar**, s. 152).

kuralın ilk istisnası ortadan kaldırılmıştır. İstisnanın kalkması nedeniyle iki yıllık bir geçiş süreci öngörülmüş ve bu süreçte sözleşmelerin 2002/2 sayılı Tebliğ ile uyumlu hale getirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Uyumlaştırma yapılmadığı takdirde ise sözleşme, hukuka aykırı hale gelmeyecek, geçiş sürecinin bitiminden itibaren beş yıldan fazla süreli sözleşmeler de azami hadde indirilmiş varsayılarak muafiyetten yararlanacaktır⁴⁵³.

Daha sonraki yıllarda, 2007/2 sayılı Tebliğ ile 2002/2 sayılı Tebliğde bazı değişiklikler daha yapılmıştır. Bu değişikliklerle birlikte grup muafiyeti koşulları tekrar belirlenmiştir. Söz konusu değişikliklerden dikkat çekici olanlardan birisi de tesisin mülkiyetinin kime ait olduğuna bağlı olarak sözleşmelerin süresinin beş yıllık süreden daha uzun yapılabilmesini sağlayan istisnadır⁴⁵⁴. Bahsi geçen istisnayı, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi açısından ele alırsak; akaryakıt bayisinin anlaşmaya dayalı faaliyetlerini sürdürürken kullanacağı tesisin

a) Mülkiyetinin, arazi ile birlikte sağlayıcıya ait olması veya

b) Sağlayıcı tarafından bayi ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden bir üst hakkı sağlanarak yahut bir ayni ya da şahsi kullanım hakkı elde ederek bayinin faaliyetine bırakılması halinde

uygulama alanı bulacaktır.

⁴⁵³ Geçiş süreci ve o dönemdeki sözleşmelerin Tebliğ ile uyumlaştırılması hakkında bkz. Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 15 vd.; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 227 vd.; Kerem Cem Sanlı, “Rekabet Hukuku ve Özel Hukuk Açısından Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri II: Gelinek Nokta, Sorunlar ve Değerlendirmeler”, Ankara, **Rekabet Dergisi**, C.11, S: 3, 2010, N. 8, s. 186 vd. Azami hadde indirme ilkesi için bkz. aş. §4 / VI./ N. 542.

⁴⁵⁴ 2002/2 sayılı Tebliğ md. 5 hükmüne 25.05.2007 tarih ve 26532 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe yeni hüküm ise söz konusu hüküm şu şekildedir: “*Alicının anlaşmaya dayalı faaliyetlerini sürdürürken kullanacağı tesisin mülkiyeti arazi ile birlikte veya alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden sağlanan bir üst hakkı çerçevesinde sağlayıcıya ait ise yahut alıcı bu faaliyetini sağlayıcının alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden elde ettiği bir ayni veya şahsi kullanım hakkının konusu olan bir tesiste sürdürecekte, alıcıya getirilen rekabet etmeme yükümlülüğü, söz konusu tesisin alıcı tarafından kullanıldığı süreye bağlanabilir; şu kadar ki, rekabet etmeme yükümlülüğü, bu sürenin beş yılı aşan kısmı bakımından, sadece alıcının söz konusu tesiste yürüteceği faaliyetini kapsar.*”

Bu takdirde ise akaryakıt bayisine getirilen rekabet yasağı, söz konusu tesisin bayi tarafından kullanılacağı süreye bağlanabilecektir⁴⁵⁵. Burada önemli olan husus, üçüncü kişi olan malikin bayi ile bir bağlantısı bulunmamasıdır⁴⁵⁶.

2002/2 sayılı Tebliğin md. 5'in devamında, seçici dağıtım sistemi üyelerinin rekabet yasağı ele alınmıştır. Ancak akaryakıt dağıtımında seçici dağıtım sistemi uygulaması söz konusu olmadığından⁴⁵⁷, konu sadece rekabet yasağına getirilen yasak ve istisnalar yönünden incelenecektir.

III. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinde Yer Alan Rekabeti Sınırlayan Hüküm ve Uygulamalar

A. Petrol Mevzuatından Doğan Rekabeti Sınırlayan Hükümler

1. Rekabet Yasağı

2002/2 sayılı Tebliğin tanımlar başlıklı md. 3 hükmüne göre rekabet yasağı *“Alıcının anlaşma konusu mal veya hizmetlerle rekabet eden mal veya hizmetleri üretmesini, satın almasını, satmasını ya da yeniden satmasını engelleyen doğrudan veya dolaylı her türlü yükümlülüktür.”* Hükümün devamında ise alıcının bir önceki takvim yılındaki alımları esas alınarak, ilgili pazardaki anlaşma konusu mal veya hizmetlerin ya da onları ikame eden mal veya hizmetlerin %80' inden fazlasının sağlayıcıdan veya sağlayıcının göstereceği başka bir teşebbüsten satın alınmasına yönelik olarak alıcıya doğrudan veya dolaylı biçimde getirilen herhangi bir yükümlülüğün de rekabet yasağı olarak kabul edildiği hüküm altına alınmıştır.

PPK md. 8 uyarınca sözleşmede ayrıca bir rekabet yasağı öngörülme bile; akaryakıt bayilerinin sözleşme ilişkisi içerisinde oldukları sağlayıcı dışındaki bir

⁴⁵⁵ 2002/2 sayılı Tebliğ ile bu şekilde bir istisna getirilmesi, sayılan koşulların gerçekleşmesi durumunda sağlayıcının yapmış olduğu yatırımın boyutu ile orantılı olarak daha güçlü bir korumadan yararlanmasının isabetli olacağı ve kendine ait arazi üzerinde rakip mal ve hizmetlerin satışının yapılmamasında haklı menfaati olduğu düşüncesidir (Akkan, **a.g.m.**, s. 21; Aslan, **Dikey Anlaşmalar**, s. 152).

⁴⁵⁶ Bu koşul aynı zamanda dikey ilişkinin başlangıcından itibaren var olmalıdır (Akkan, **a.g.m.**, s. 20 vd.).

⁴⁵⁷ Akkan, **a.g.m.**, s. 14.

sağlayıcıdan akaryakıt almaları yasaktır⁴⁵⁸. Dolayısıyla akaryakıt bayisi, sözleşme konusu malların %100'ünü sağlayıcısından almak zorundadır. Bu da akaryakıt bayisinin, sözleşme konusu mallarla rekabet eden malları üretmesini, satın almasını, satmasını ya da yeniden satmasını engelleyen “rekabet yasağı” niteliğinde bir yükümlülüktür. Ancak akaryakıt bayileri için rekabet yasağı (münhasır niteliği)⁴⁵⁹ esasen kanundan doğmaktadır⁴⁶⁰. Bu bakımdan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından, sözleşme süresi ile rekabet yasağı süresi her zaman için aynı olacaktır⁴⁶¹.

⁴⁵⁸ Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 14; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 207.

⁴⁵⁹ Bu noktada “münhasır nitelik” (münhasırlık) ile “münhasır bayilik sözleşmesi” (tek satıcılık) kavramları üzerinde durmakta fayda vardır. Rekabet Hukuku’nda, rekabet yasağı içeren sözleşmelere, “münhasırlık içeren sözleşmeler” ve rekabet yasağı taşıyan bayilik sözleşmesine de “münhasırlık içeren bayilik sözleşmesi” denildiğine sıkça rastlanılmaktadır. Ancak münhasırlık taşıyan bayilik sözleşmesi, “münhasır bayilik sözleşmesi” de denilen “tek satıcılık sözleşmesi” ile karıştırılmamalıdır. Zira Rekabet Hukuku’ndaki “münhasırlık” kavramı rekabet yasağını ifade etmektedir. Bu sebeple akaryakıt bayilerinin, kanun gereği tek elden satın alma yükümlülüğü olup, ilgili teşebbüslerin bu konuda bağımsız karar alabilme özgürlüğü bulunmadığından; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi de Rekabet Hukuk anlamında “münhasır” niteliktedir.

Münhasırlık kavramının rekabet kuralları açısından ne anlama geldiği Rekabet Kurulu’nun bir kararında şu şekilde açıklanmıştır: **“...“Münhasırlık” kavramı rekabet kuralları açısından “sağlayıcı-alıcı” ilişkileri çerçevesinde birden fazla anlama gelebilen geniş kapsamlı bir kavramdır. Bu soruşturmada söz konusu kavram, Turckell’in dağıtım ağı içinde yer alan çeşitli nitelikte teşebbüslere, imzaladığı sözleşmeler kapsamında ve bu sözleşmelerden kaynaklanan uygulamalar sonucunda, “rakip ürünleri satmama” veya başka bir deyişle “rekabet etmeme yükümlülüğü” getirmesi olarak ele alınmıştır...”** {RKK, T.: 20.07.2001, SR-01/1, 01-35/347-95 K. (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar903.pdf>, 28.02.2015}.

⁴⁶⁰ Zira tek elden satın alma yükümlülüğü ile getirilen rekabet yasağı bahse konu dikey anlaşmalardan ayrılabilir nitelikte değildir. (Tuğçe Koyuncu/Şamil Pışmaf, “Akaryakıt Sektöründeki İntifa ve Benzeri Etkiye Sahip Sözleşmelere İlişkin Rekabet Kurulu Kararları ve Sektör Üzerindeki İlk Etkileri”, (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/tr-TR/Rekabet-Yazisi/Akaryakit-Sektorundeki-Intifa-ve-Benzeri-Etkiye-Sahip-Sozlesmelere-Iliskin-Rekabet-Kurulu-Kararlari-ve-Sektor-Uzerindeki-Ilk-Etkileri>, N. 1, 25.04.2015; RKK, T. 16.09.2014, DS: 2012-1-210, KS: 14-33/665-291, (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FGerek%C3%A7eli+Kuru+Karar%C4%B1%2F14-33-665-291.pdf>, N. 1, s. 6, 25.04.2015.

Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 207; Gürzumar/Sanlı, **a.g.m.**, s. 564 vd.; Akkan, **a.g.m.**, s. 8 ve 12; Karauz, **a.g.e.**, s. 130 vd.

⁴⁶¹ Rekabet Kurulu da bir kararında rekabet yasağı ile rekabet süresinin bu nedenle aynı olacağını belirtmiştir: **“5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu ile akaryakıt bayilerinin kendi dağıtım şirketleri dışındaki dağıtım şirketlerinden ürün tedariki yasaklanmış olduğundan, akaryakıt bayilik sözleşmeleri münhasır sözleşmelerdir ve bunlarda öngörülen rekabet yasağının süresi doğrudan sözleşme süresine bağlıdır. Bu nedenle, aksi belirtilmedikçe, ‘sözleşme süresi’ ile ‘rekabet etme yasağının süresi’ aynı anlamda kullanılmaktadır.”** {RKK, T.: 15.11.2006, 2006-1-22, 06-84/ 1059-306 K, N. 1, s. 7 (Çevirimiçi)}

Şu halde, PPK gereği akaryakıt bayisi, faaliyetini yürütmek için aldığı lisans süresince rekabet yasağı altındadır⁴⁶². Ancak bu hükümden hareketle akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin süresinin, lisans süresi kadar yapılması zorunlu olduğu veya süre ile ilgili olarak bu hükümlerde herhangi bir düzenleme olduğu sonucuna ulaşılamaz. Hatta petrol mevzuatının, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin süresiyle ilgilenmediği ve sözleşmenin kısa veya uzun süreli yapılmasına engel teşkil etmediği söylenebilir⁴⁶³.

Fakat Rekabet Kurulu, PPK yürürlüğe girip yükümlülüğün kanundan doğan bir yükümlülük haline gelmesinden sonra dahi, akaryakıt sektörüne ilişkin vermiş olduğu kararlarda⁴⁶⁴ 2002/2 sayılı Tebliğde öngörülen rekabet yasağı süresine ilişkin hükümleri uygulamaya devam etmiştir⁴⁶⁵. Ancak 2002/2 sayılı Tebliğ, yükümlülüğün piyasayı kapama etkisi ve dolayısıyla rekabetin önlenmesi sebebiyle sözleşmeyi bir süreye bağlı tutmaktadır⁴⁶⁶. Zira tek elden satın alma yükümlülüğü kanundan kaynaklandığı için muafiyet verilse bile, mutlaka bir süre sonra kaldırılması istenmektedir. Yoksa kanunla getirilen bir yükümlülüğün, bir Tebliğ ile kaldırılması söz konusu değildir⁴⁶⁷. Başka bir deyişle, sözleşme süreleri tek başına rekabeti

---

<http://www.rekabet.gov.tr/default.aspx?nsw=pAxbJYZ6yZmtXqLwTTkynA==H7deC+LxBI8=>, 11.08.2014}.

⁴⁶² Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 74; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 207.

⁴⁶³ Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 14; Gürzumar/Sanlı, **a.g.m.**, s. 564 vd.

⁴⁶⁴ RKK, T.: 09.03.2006, DS: 2006/1/1 KS: 06-18/210-52; RKK, T.: 15.11.2006, DS: 2006-1-22 KS: 06-84/1059-306; RKK, T.: 26.01.2006 DS: 2005-1-112, KS: 06-04/55-13 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/tr-TR/Gerekceli-Kurul-Karar-Listesi>, 01.03.2015.

⁴⁶⁵ Aslan/Önal; bir tebliğ hükmünün, kanuna aykırı olmasının mümkün olmaması gerektiğini belirttikten sonra, özellikle bir tebliğ hükmünün, PPK hükmünden daha eski olmasına rağmen PPK hükmünü bertaraf edemeyeceğini belirterek, bu uygulamayı eleştirmiştir bkznz. Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 14.

⁴⁶⁶ Nitekim Gürzumar/Sanlı'nın görüşüne göre PPK md. 8 ile amaçlanan kaçak petrolün önlenmesi iken; RKKH md. 4'ün amacı anti-rekabetçi etkilerin önlenmesidir. Başka bir deyişle, iki düzenlemenin amaç ve etkileri farklıdır. Bunlar dikkate alındığında, PPK md. 8 nedeniyle RKKH md. 4'ün uygulanamayacağı sonucuna varılamaz. Zira PPK md. 8, rekabet yasağının süresi konusunda bir düzenleme getirmemektedir. Bu yüzden akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, PPK md. 8 nedeniyle, mutlaka 2002/2 sayılı Tebliğ uyarınca muafiyet alması gereği kabul edilecektir (Gürzumar/Sanlı, **a.g.m.**, s. 564 vd.). Aynı görüşte olan Akkan da, rekabet yasağı içeren sözleşmelerin beşer yıllık sürelerle yapılması ile hem PPK mevzuatına hem de 2002/2 sayılı Tebliğe uygunluğun sağlanacağını ve bu yüzden bu iki mevzuattaki hükümlerin çelişki oluşturmadığını belirtmiştir (Akkan, **a.g.m.**, s. 12).

⁴⁶⁷ Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 5 ve 14; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 207 ve 225.

sınırlayıcı olmamakla birlikte; rekabeti sınırlayıcı bir hükmün olması halinde, bunun süresine Rekabet Kurulu'nca müdahale edilmektedir⁴⁶⁸.

2. Müşteri ve Bölge Kısıtlamaları

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, akaryakıt bayisine satış yapabilecek kişiler ve istasyonun dışında yapılan satışlar bakımından birtakım sınırlamalar getirilmektedir⁴⁶⁹. Söz konusu müşteri sınırlamaları, özellikle rakip şirketlere, onların bayilerine veya serbest satıcılara ve akaryakıt sağlayıcısının diğer bayilerine satılması ile ilgili olup, esasen bu yükümlülüklerin çoğu PPK md. 8' in akaryakıt bayilerine öngördüğü tek elden satın alma yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır. Fakat bu sınırlamalar, yine PPK' dan doğmasına karşın; alıcıya (bayinin), sözleşme konusu mal veya hizmetleri satacağı bölge veya müşterilere ilişkin kısıtlamalar getirdiği için 2002/2 sayılı Tebliğ md. 4/b hükmü uyarınca rekabeti sınırlayıcı nitelikte olduğu kabul edilmektedir⁴⁷⁰.

Bununla birlikte 2002/2 sayılı Tebliğinin md. 4/b hükmünde sayılan dört istisnai halde, alıcıya bölge veya müşteri kısıtlaması getirmek mümkündür. Ancak bu istisnalardan sadece b-1 bendinde yer alan hüküm akaryakıt sektörü için değerlendirilebilecek bir istisnadır.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından değerlendirilebilecek bu istisna, "*Alıcının (bayinin) müşterilerince yapılacak satışların (satışları) kapsamaması kaydıyla, sağlayıcı tarafından kendisine veya bir alıcıya tahsis edilmiş münhasır bir bölgeye ya da münhasır müşteri grubuna yapılacak aktif satışların kısıtlanması*" dir⁴⁷¹. Bununla anlatılmak istenen; sağlayıcı teşebbüsün sadece bayi tarafından gerçekleştirilen aktif satışları⁴⁷² engelleyebileceğidir. Akaryakıt bayisinin

⁴⁶⁸ Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 6.

⁴⁶⁹ Örneğin; satış yerine ilişkin hüküm, Petrol Ofisi A.Ş.'nin internette yayınladığı "İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi" nde şu şekilde yer almıştır: "...*BAYİ, Petrol Piyasası Kanunu, Rekabet Kanunu ve sair ilgili mevzuat çerçevesinde istasyon dışı satış yapabilir.*"

⁴⁷⁰ Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 203; Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 4.

⁴⁷¹ Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 245.

⁴⁷² Aktif satış, başka bir alıcının münhasır bölgesindeki veya münhasır müşteri grubundaki münferit müşterilere mektup veya ziyaret gibi doğrudan pazarlama yöntemleriyle gerçekleştirilen satışlar olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte diğer bir alıcının bölgesinde satış yeri veya dağıtım deposu kurmak da aktif satış kapsamındadır. Başka bir alıcıya tahsis edilmiş bölgedeki

müşterileri tarafından gerçekleştirilecek aktif satışların sınırlandırılmasına yönelik alıcıya herhangi bir yükümlülük getirildiği takdirde grup muafiyetinden yararlanmak mümkün olmayacaktır. Bir başka ifadeyle, akaryakıt sağlayıcısı ile bayisi arasındaki dikey anlaşmaya taraf olmayan ve mal veya hizmetleri bayiden sağlayan müşteriler, söz konusu mal veya hizmetleri aktif-pasif satış ayrımı olmaksızın dilediklerine satabilirler⁴⁷³.

Söz konusu istisnanın diğer bir şartı ise kısıtlamanın sağlayıcının kendisine veya bir alıcıya tahsis edilmiş münhasır bölgeye ya da müşteri grubuna yapılacak satışlar olmasıdır. Bu nedenle kısıtlama yapılabilmesi için kısıtlama yapılan bölgenin sağlayıcıya ya da başka bir alıcıya tahsisi gerekir. Alıcıların satış yaptığı bölge veya müşteri grubunun münhasır olarak (tekel) değerlendirilmesi için, o bölge veya müşteri grubuna sadece tek bir alıcının veya sadece sağlayıcının kendisinin aktif olarak satış yapıyor olması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, belirli bir bölgeye veya müşteri grubuna aktif olarak satış yapan teşebbüs sayısı iki veya daha fazla ise o bölge veya müşteri grubu artık münhasır değildir. Bu tür “serbest” bölge veya müşteri grubundaki müşterilere herhangi bir alıcı dilediği gibi aktif olarak satış yapabilmelidir⁴⁷⁴.

Piyasa itibariyle, akaryakıt bayilerine herhangi bir tahsis olmadığı ortada olduğundan⁴⁷⁵; esasen münhasırlık tanınmaksızın akaryakıt bayiye getirilen,

---

veya müşteri gruplarındaki müşterileri doğrudan hedefleyen reklamlar veya promosyonlar da aktif satış yöntemleri arasında sayılabilir.

Pasif satış ise başka bir alıcının bölgesindeki veya müşteri grubundaki müşterilerden gelen ve alıcının aktif çabaları neticesi olmayan talepleri karşılamak, alıcı malın teslimatını müşterinin adresine götürerek yapmalarıdır. Medya aracılığı ile yapılan genel nitelikli reklamlar veya promosyonlar, pasif satış yöntemi olarak değerlendirilecektir. İnternet ve benzeri yollarla yapılan satışlar da çoğunlukla pasif satıştır. Fakat başka bir alıcının münhasır bölgesindeki veya müşteri grubundaki müşterilere elektronik posta ya da katalog gönderilmesi, söz konusu müşterilerden böyle bir talep gelmediği sürece, aktif satış yöntemi olarak değerlendirilecektir. (**Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 9 vd.). Aktif – pasif satış ayrımı için ayrıca bkzn. **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 9 vd.; Topçuoğlu, a.g.m., b.a.

⁴⁷³ **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 10.

⁴⁷⁴ **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 9 vd.

⁴⁷⁵ “...Akaryakıt piyasasının yapısı itibarıyla, bir bayiye müşteri veya bölge tahsis etme konusunda güçlükler bulunmakta ve dağıtım şirketleri böyle bir tahsisat yapmamaktadırlar...” {RKK, T.: 15.11.2006, DS: 2006-1-22, KS: 06-84/1059-306 (Çevirimiçi)}

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar1809.pdf, 29.04.2015>}.
Kurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar1809.pdf, 29.04.2015}.

akaryakıt istasyonu dışında herhangi bir yerde satış yapılmasının ve bazı müşterilere satış yapmasının engellenmesi, 2002/2 sayılı Tebliğ md. 4/b anlamında rekabeti önleyici niteliktedir ve istisna kapsamında da değildirler.

Bununla birlikte, müşteri/bölge kısıtlamaları PPK'dan kaynaklandığından; istisna kapsamında olmamasına rağmen; -tıpkı rekabet yasağına olduğu gibi- müşteri/bölge kısıtlamasına da muafiyet tanınmaktadır. Ancak 2002/2 sayılı Tebliğ, satışa ilişkin bu sınırlamaların rekabetin önlenmesi sebebiyle sözleşmeyi bir süreye bağlı tutmaktadır. Diğer bir ifadeyle, müşteri/bölge kısıtlaması kanundan kaynaklandığı için muafiyet verilse bile, mutlaka bir süre sonra kaldırılması istenmektedir⁴⁷⁶. Ancak Rekabet Kurulu'nca, müşteri/bölge sınırlamalarına muafiyet tanınmakla birlikte; sözleşmedeki sınırlamanın PPK ve sair mevzuatlardaki sınırlamalardan daha geniş düzenlenmesi halinde sözleşmeye muafiyet verilmemektedir^{477 ve 478}.

Ayrıca bkz. yuk. §1 /III./B.

⁴⁷⁶ Keza Rekabet Kurulu da, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, mevzuattan kaynaklanan rekabet yasaklarına bu nedenle izin vermektedir. Ancak izin süreye tabidir: "...**OPET Sözleşmesi'nin 2. maddesinde ise, bayinin OPET'ten temin ettiği akaryakıt ürünlerini münhasıran son kullanıcılara satacağı ve her ne sebeple olursa olsun gerek OPET'in ve gerekse bir başka dağıtım şirketinin bayisine satmayacağı belirtilmiştir...**

Enerji Bakanlığı Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nün 2002/7 sayılı "Akaryakıt Dağıtım ve Pazarlama Şirketlerinin Kurulmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Kararın Uygulanmasına Dair Tebliğ"inin 3. maddesinde, bayilerin, bağlı buldukları dağıtım ve pazarlama şirketinin bayilerine ve diğer dağıtım şirketi bayilerine akaryakıt satmaları yasaklanmıştır.

Öte yandan, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu'nun 8. maddesinde bayinin dağıtıcısı haricinde diğer dağıtıcı ve onların bayilerinden akaryakıt ikmali yapması yasaklanmıştır. Bu doğrultuda, ilgili sözleşmede bayiye getirilen müşteri kısıtlamasının yürürlükteki mevzuat gereği olduğu, bu bakımdan 4054 sayılı Kanun kapsamında değerlendirilemeyeceği kanaatine ulaşılmıştır...

Rekabet etmeme yükümlülüğü bakımından, 2002/2 sayılı Tebliğ'de 5 yıla kadar olan yasaklamalara izin verilmektedir...." {RKK, T.: 19.10.2004, DS: 2004-1-40, KS: 04/66/674-225, (Çevirimiçi)

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar993.pdf>, 29.04.2015}.

⁴⁷⁷ **"... Bu çerçevede, sözleşmelerinde müşteri ve/veya bölge kısıtlaması getirilen şirketler hakkında soruşturma açılmasına gerek olmadığına, ancak söz konusu teşebbüslere sözleşmelerindeki 2002/2 sayılı Tebliğ'e aykırı hükümlerin tadil edilerek, bayilere mevzuatla getirilen satış kısıtları dışında herhangi bir kısıtlama getirilmemesi konusunda bir yazı gönderilmesinin yerinde olacağı kanaatine ulaşılmıştır..." {RKK, T.: 15.11.2006, DS: 2006-1-22, KS: 06-84/1059-306 (Çevirimiçi)**

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar1809.pdf>, 29.04.2015}.

⁴⁷⁸ Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 246.

B. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesi Süresini Uzatan Uygulamalar

1. Akaryakıt İstasyonlarının Mülkiyet Yapısı

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, bir dikey anlaşma niteliğinde olduğundan içeriklerinde rekabeti engelleyici veya rekabet sınırlamasına neden olacak düzenlemeler barındırabileceklerinden ötürü Rekabet Hukuku bakımından da incelenmelidir. Bu noktada, özellikle RKHK ve RKHK md. 5 uyarınca çıkarılan muafiyet ve diğer mevzuatlar ile petrol mevzuatı arasında bir ilgi kurulması gerekmektedir⁴⁷⁹.

PPK md. 2/5'de yer alan akaryakıt istasyonu tanımından yola çıkıldığında, akaryakıt ürünlerinin araç sahiplerine arzı noktasını oluşturan akaryakıt istasyonlarının genel yapısı, ikiye ayrılmaktadır. Bunlar sağlayıcının doğrudan satış yaptığı yerler ile "tek elden satın alma sözleşmesi yapılan bayilerce" satış yapılan yerlerdir. Bu itibarla akaryakıt sağlayıcıları, onları son tüketiciye ulaştıran istasyonları ya kendileri işletmekte ya da istasyonları işletmesi için başkalarına işletme hakkı vermektedirler. Ancak akaryakıt sağlayıcısı, akaryakıt istasyonunu

---

Rekabet Kurulu, mevzuatın izin verdiği hallerde rağmen; akaryakıt bayilerinin istasyon dışı satış yapmalarının tamamen engellemesinin muafiyetten yararlanamayacağını bir kararda şu şekilde ifade etmiştir: "...İşletme sözleşmesinin 6. maddesinde; "Satıcı kendisine bu sözleşmeye göre temin edilen petrol ürünlerini SHELL'in zaman zaman bildireceği ticari marka işaret ve renkler altında sadece akaryakıt istasyonunda satacaktır." ifadesi yer almaktadır.

Bu hükme göre bayiye münhasır olarak bir bölge de tahsis edilmemiştir. Ancak, bayi satın aldığı malları anlaşmada belirlenen akaryakıt istasyonu dışında herhangi bir yerde satamayacaktır. Bu nedenle, düzenlemenin Tebliğ'in 4. maddesinin (b) bendi anlamında bir tür bölge veya müşteri kısıtlaması olduğu kanaatine ulaşılmıştır. 2002/2 sayılı Tebliğ hükümlerine göre sağlayıcının münhasır bölge veya münhasır müşteri grupları tahsis etmiş olması halinde grup muafiyetinden yararlanabilecek olan bu düzenleme, böyle bir münhasırlık söz konusu olmadığı için anlaşmayı anılan Tebliğ kapsamı dışına çıkarmaktadır. Ayrıca bireysel muafiyet açısından da, bayilerin özellikle büyük müşterilere kendi imkanlarıyla istasyon dışında da satış yapabilmesinin rekabetçi bir yapı için olumlu olacağı, bayileri kontrol altına alabilmek amacıyla bu çeşit bir sınırlama getirilmesinin rekabetin gereğinden fazla sınırlanmasına yol açacağı sonucuna ulaşılmıştır..." {RKK, T.: 02.10.2003, DS: D1/1/CS-03/1, KS: 03-64/770-356 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar1438.pdf>, 29.04.2015}.

⁴⁷⁹ Aslan/Önal, a.g.e., s. 9.

kendisi işletmesi halinde ortada bir dikey ilişki olmadığından, Rekabet Hukuku ile bir ilişkisi olmamaktadır⁴⁸⁰.

Ancak göz önünde tutulması gereken bir diğer nokta, akaryakıt istasyonunun bulunduğu arazinin mülkiyetinin kime ait olduğudur. Bu bakımdan, sektördeki akaryakıt istasyonlarını, ikiye ayırmak mümkündür⁴⁸¹: 1) Akaryakıt sağlayıcısının arazinin maliki olduğu veya arazi üzerinde kira ya da intifa hakkı gibi şahsi veya sınırlı aynı hakka dayalı kullanım haklarına sahip olduğu istasyonlar; 2) Bağımsız olarak işletmecilerin⁴⁸² tam mülkiyet hakkına sahip olduğu istasyonlar.

Akaryakıt sağlayıcılarının sahip olduğu veya kira ya da intifa hakkı gibi hukuksal tasarruf haklarına sahip olduğu istasyonları da kendi içinde ikiye ayırdıkları görülür⁴⁸³:

- i. Sağlayıcının kendi çalıştırdığı veya acentelik verdiği akaryakıt istasyonları: Sağlayıcı firmaların istihdam ettiği ve ücretlerini verdiği personel tarafından işletilen akaryakıt istasyonlarıdır.

⁴⁸⁰ Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 10.

Aynı şekilde akaryakıt sağlayıcısının, acentesi ile olan ilişkisi de kural olarak Rekabet Hukuku değerlendirmesine tabi değildir. Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz'da acentenin Rekabet Hukuku ile ilişkisi şu şekilde açıklanmıştır: "...Acente müvekkili adına yapmış olduğu ya da aracılık ettiği sözleşmeden dolayı herhangi bir mali veya ticari risk almamışsa, acente ile müvekkil arasındaki ilişki Kanun'un 4. maddesi kapsamı dışında olacaktır. Acentenin alış veya satış faaliyeti ise müvekkilin faaliyetlerinin bir parçası olarak değerlendirilecektir. Müvekkil teşebbüs, kendisine ilişkin acentelik hizmeti nedeniyle, mali ve ticari riskleri taşımasının karşılığında, acentenin bu alandaki ekonomik faaliyetlerini belirleyebilecektir. Aksi halde ise, acente tüm bu risklere kendisi katlanmaktadır ve dolayısıyla yapmış olduğu yatırımların geri dönüşünü sağlayabilmesi için kendi pazarlama stratejisini özgürce belirleyebilmesi gerekmektedir. Böylesi bir durumda, söz konusu sözleşme Kanun'un 4. Maddesi kapsamına girebilir ve Tebliğ kapsamında bir değerlendirmeye tabi tutulabilir..." (**Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 6).

Acenteye RKHK md. 4 hükmünün uygulanıp uygulanmayacağına belirleyici faktör olan risk, her bir olayın kendi özellikleri göz önünde bulundurularak değerlendirileceğine ilişkin örnekler için bkz. **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 6 vd.

⁴⁸¹ Soysal, **a.g.e.**, s. 37.

⁴⁸² Soysal, bağımsız olan bayilerin tüm mülkiyet hakkına sahip olduğu istasyonlar olarak ikinci ayrımı yapmışsa da, daha sonra bayileri de bayi ve acente olarak ikiye ayırarak incelemiştir (Soysal, **a.g.e.**, s. 37). Ancak bayi ve acentenin birbirinden farklı iki dağıtım ilişkisi olmasından dolayı "bağımsız bayilerin sahip olduğu istasyonlar" ayrımı yerine "bağımsız olarak işletmecilerin sahip olduğu istasyonlar" ayrımı tercih edilmelidir.

⁴⁸³ Soysal, **a.g.e.**, s. 37.

- ii. Bağımsız ruhsat sahipleri veya kira uygulamaları: Markalı akaryakıt ürünlerini alıp satan, bağımsız ruhsat sahibi kişilerin işlettiği akaryakıt istasyonlarıdır.

Bağımsız olarak işletmecilerin tam mülkiyet hakkına sahip olduğu akaryakıt istasyonlarını da kendi içinde ikiye ayırmak mümkündür⁴⁸⁴:

- a. Bayilerin işlettiği akaryakıt istasyonları: Sağlayıcı konumundaki dağıtım firmasının veya toptan satış firmasının akaryakıtı bayiye sattığı istasyonlardır.
- b. Acente olarak işletilen akaryakıt istasyonları: Bağımsız bir şekilde istasyona sahip olan işletmecinin, acente sıfatıyla sağlayıcının sahip olduğu akaryakıtı komisyon karşılığı sattığı akaryakıt istasyonlarıdır.

Görüldüğü gibi akaryakıt sağlayıcıları, istasyonun arazi mülkiyeti kendinde olsun olmasın istasyonu ya kendi namına ve hesabına hareket ederek kendi işletecek⁴⁸⁵ ya da acenteye bırakacaktır. Acente de akaryakıt satışı ile ilgili olarak herhangi bir ticari veya mali risk üstlenmeksizin, sağlayıcı firma nam ve hesabına akaryakıtı satacaktır. Her iki durumda da rekabet kuralları ile ilgili kural olarak bir sorunla karşılaşılması söz konusu değildir⁴⁸⁶.

Piyasadaki istasyonların büyük bir bölümü ise kendi namına ve hesabına faaliyet gösteren ve bayi niteliğinde olan bağımsız işletmelerdir.

2. İntifa ve Şerh Edilmiş Kira Sözleşmeleri Sorunu

Türkiye akaryakıt piyasasında uzun bir geçmişe dayanan ve bir nevi ticari teamül haline gelen uygulama doğrultusunda, akaryakıt sağlayıcıları kendilerinden bayilik talep eden bayi adaylarına ait veya bu bayi adaylarınca daha önceden üçüncü

⁴⁸⁴ Soysal, **a.g.e.**, s. 37.

⁴⁸⁵ Meğerki P.K. md. 7/5 uyarınca *dağıtıcıların kendi işlettiği istasyonlar aracılığı ile yaptığı satış, dağıtıcının toplam yurt içi pazar payının yüzde on beşinden fazla olmasın.*

⁴⁸⁶ Müvekkil hesabına aracılık ettiği ya da akdettiği sözleşmelere ilişkin olarak acenteye getirilen sınırlamalar, genellikle Kanun md. 4 kapsamında olmadıkları için, prensip olarak muafiyet rejiminin de konusu değildir. Ancak acentenin müvekkili adına yapmış olduğu ya da aracılık ettiği sözleşmeden dolayı herhangi bir mali veya ticari risk alması durumunda rekabet hukukuna tabi olacağına dair ayrıca bkz. **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 10 vd. Ayrıca bkz. Gürzumar, “Dikey Anlaşmalar”, s. 247 vd.

kişilerden kiralan istasyonlar üzerinde öncelikle kendileri lehine intifa yahut tapuya şerh edilerek kuvvetlendirilmiş kira hakkı talep etmekte; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin ise genellikle bu prosedürün tamamlanmasını müteakiben düzenlendiği bilinmektedir⁴⁸⁷.

Sağlayıcılarının, akaryakıt bayilerini kendilerine bağımlı kılabilmek için, birbirleriyle bağlantılı -en az- ikili bir hukuki ilişki tesis ettikleri görülmektedir⁴⁸⁸ ve

489

Birinci ilişki, akaryakıt istasyonunun kurulacağı bayiye ait taşınmaz üzerinde sağlayıcı lehine on beş, yirmi beş yıl gibi uzun süreli intifa hakkı veya şerh edilmiş kira hakkı tesis edilmesidir⁴⁹⁰. Bu sözleşmeler karşılığı ise çoğu zaman ya hiç bedel ödenmemekte ya da bağımsız bir intifa hakkı tesisi için ödenmesi gereken meblağın çok altında sembolik bir bedel ödenmekteydi⁴⁹¹.

⁴⁸⁷ (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/default.aspx?nsw=pAxbJYZ6yZmtXqLwTTkynA==H7deC+LxBI8=>, 20.08.2014.

⁴⁸⁸ Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 6; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 221 vd.; Gürzumar/Sanlı, **a.g.m.**, s. 549 vd.; Nejdet Karacehennem, “Akaryakıt Bayileri Rekabet Etmeme Yükümlülüğünden Kurtulabilecek Mi?”, **Rekabet Haber Bülteni, Rekabet Forumu**, S: 25, 2006, s. 10; Büyükcay/Doğan, **a.g.m.**, s. 451 vd.

⁴⁸⁹ Sözleşmelerin birbirlerine bağlı olarak yapılması itibariyle burada Borçlar Hukuku açısından bileşik sözleşmeler olduğu söylenebilir (Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, s. 181). Zira bileşik sözleşmelerde, sözleşmeler adeta birbirinin edim-karşı edim gibi işlevsel olarak bağlanmıştır. Fakat bu sözleşmelerin her birinin müstakil bir niteliği haiz olduğu unutulmamalıdır (Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 105).

Ancak iki sözleşmenin aynı zamanda veya her ikisinin de aynı senette yer alması, muhakkak burada karşılıklı bir bağlılığın mevcut olduğunu göstermez. Şu halde birden fazla sözleşmenin bileşik sözleşme meydana getirip getirmediğini tespiti için, her şeyden önce tarafların karşılıklı irade beyanlarına başvurmak lazım gelir (Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 103 vd.; Bilge, **ÖBM**, 1971, s. 14).

Bileşik sözleşme için ayrıca bkz. ve karşı. Tandoğan, **CI/1**, s. 76; Şenol, **a.g.e.**, s. 304; Bilge, **ÖBM**, 1971, s. 14; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 21 vd.

⁴⁹⁰ Bu iki sözleşmenin temel vasıfları, resmi şekle tabi ve uzun süreli olması, tapuya tescil edilmesi ve sözleşmeden doğan hakkın üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesidir (Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, s. 180).

⁴⁹¹ Burada intifa sözleşmelerinin işlevi de ilginçtir. İntifa sözleşmesini düzenleyen hükümlere bakıldığında, bu sözleşmenin hak sahibinin taşınır veya taşınmazdan yararlanması, onu kullanması için yapıldığı görülür (TMK md. 803). Her ne kadar hak sahibi, hak konusu şeyi başkasına kullanabilirse de (TMK md. 806), asıl olan kendisinin zilyet olmasıdır. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi uygulamasında bilhassa kullanımın malike bırakılması ile (bkz. TMK md. 807, 808) intifa sözleşmesinin tipik işlevini yerine getirmediği bir anlamda “*amacına yabancılaştığı*” söylenebilir (Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, s. 181).

İkinci ilişki ise akaryakıt sağlayıcısının, bayisinden intifa/kira hakkını aldığı gayrimenkulün “işletme hakkı” nı, gayrimenkulün sahibi olan bayiye vermesidir⁴⁹². Bu sözleşmeler çoğunlukla beş yıllık olarak yapılmakta ve sona erdikçe beş yıl daha yenilenmekteydi^{493 ve 494}.

Böylece akaryakıt sağlayıcıları uygulamada, bayilerini uzun süre ellerinde tutmakta, sektördeki diğer rakiplerine kaybetmemekte ve bayiye sözleşme ilişkisi devam ettiği müddetçe kontrolü altında tutmaktaydı. Ancak kurulan dağıtım sisteminde “sözleşme süresi” önemini kaybetmekte ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin süresi ne olursa olsun, esasında bahse konu intifa ve/veya kira sözleşmelerinin süresine bağlı olmaktaydı. Başka bir ifade ile doğrudan doğruya istasyon maliki olan veya sözleşmenin geçerli olacağı istasyonu daha önce malikten kiralayan akaryakıt bayileri, istasyon üzerinde sağlayıcılar lehine tesis edilen intifa ya da kira hakkı süresince, münhasıran aynı sağlayıcı ile çalışmak zorunda kalmakta ve böylelikle intifa yahut kira süresince sağlayıcısı tarafından sunulan mal veya hizmetlerle rekabet yasağına tabi olmaktaydı.

Akaryakıt bayisinin sözleşme süresi sonunda, sözleşmeyi yenilemeyerek sözleşme ilişkisine son vermesi ve istiyorsa başka bir sağlayıcının bayiliğini alması mümkün olduğu düşünülse bile bu pratikte olanaklı bulunmamaktaydı. Zira akaryakıt

⁴⁹² Pekala uygulamada, bu iki sözleşme dışında ödünç (ariyet), faizsiz kredi veya inkişaf gibi başka sözleşmelerin de yapılması muhtemeldir (Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, N. 12, s. 180). Fakat temel sorunun genel olarak bu ikili ilişki olduğu ve Rekabet Kurulu kararlarının da bunlara atıf yaptığı dikkate alınarak; meselenin, bu iki sözleşme üzerinden incelenmesi uygun görülmüştür.

⁴⁹³ Akaryakıt Sektörü Raporu’ndaki verilerine göre, intifa sözleşmeleri akaryakıt sektörünün adeta belirleyici özelliği haline gelmiş, bir dönem mevcut istasyonlarla yapılan sözleşmelerin %95’ten fazlası ile intifa sözleşmesi de imzalanmış bulunmaktadır {**Akaryakıt Sektör Raporu**, (Çevirimiçi) (<http://www.petder.org.tr/uploads/2013/05/0b813ee98662435637bd3b389599a792.pdf>, 11.11.2015, s. 109}.

⁴⁹⁴ Neden tek başına akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi tercih edilmek yerine, bu sözleşmeye ek diğer sözleşmelerin yapıldığı konusuna birçok gerekçe vardır. Öncelikle akaryakıt sağlayıcıları tarafından yapılan yatırımların korunması temel neden olarak gösterilebilir. Sağlayıcı, akaryakıt istasyonu inşası ve donanımı için yaptığı yatırımların geri dönüşü için, uzun süreli münhasır ilişki kurmakta ve aynı etki sayesinde sağlam bir teminata sahip olmaktadır (Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, s. 181).

Diğer bir gerekçenin ise PPK md. 7/3’te yer alan “sağlayıcıların kendi işlettiği istasyonlar aracılığı ile yaptığı satış, sağlayıcının toplam yurt içi pazar payının %15 ’inden fazla olmayacağına” ilişkin kısıtlama olduğu söylenebilir. Nitekim akaryakıt sağlayıcılarının mülkiyete en yakın olacak şekilde azami kontrol sağlayacağı bir dağıtım ağı kurmak için bu yolu tercih ettiği düşünülebilir (Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, N. 10, s. 181).

bayisi, bu yolu tercih ettiğinde maliki olduğu gayrimenkulün intifa hakkı sağlayıcıya ait olduğundan, intifa hakkı süresince bu gayrimenkulü bedelsiz veya çok düşük bir bedelle terk etmesi maddi açıdan zorlayıcı olduğundan, bunu gerçekleştirememekte; dolayısıyla, fiilen intifa/kira hakkı süresince rekabet yasağı altında kalmaktaydı⁴⁹⁵. Sözleşme herhangi bir sebeple feshedildiğinde ise akaryakıt bayisinin elinde istasyonun kuru mülkiyeti kalmakta, sağlayıcının intifa/kira hakkı ise akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinden bağımsız olarak devam etmekteydi⁴⁹⁶.

Akaryakıt bayilerinin, sağlayıcılara bu şekilde bağımlı hale gelmesi şikâyetlerin artmasına yol açmış ve 2002/2 sayılı Tebliğin intifalara yönelik nasıl uygulanacağı ile ilgili sorunlar ortaya çıkarmıştır. Zira akaryakıt sağlayıcıların, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinin süresini beş yıl olarak belirlerken, intifa ve şerh edilmiş kira sözleşmelerini on beş, yirmi beş yıl süreli olarak akdetmeleri sonucunda akaryakıt istasyonu bayilik ilişkisinin süresi fiilen intifa süresi kadar uzamaktaydı. Böylelikle bu süre, PPK’ da öngörülen rekabet yasağı ile birleşince; fiilen Rekabet Kurulu tarafından getirilen düzenlemeler dolanılmış olmaktadır. Bu durum da piyasayı yeni girişlere kapamakta ve böylece rekabet kurallarına aykırı hale gelmekteydi.

IV. Rekabet Kurulu’nun Sözleşmenin Süresine İlişkin Verdiği Kararlar

Rekabet Kurulu’na akaryakıt sektöründeki sözleşmeleri konu alan çok sayıda şikâyet yapılmış ve Kurul önüne gelen şikâyetler hakkında birçok karar vermiştir. Bu bölümde, verilen tüm kararlar değil sadece temel prensipleri açıklayan kararlara yer verilecektir.

⁴⁹⁵ Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 222; Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 6 vd.; Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, s. 180 vd. ve N. 14; Karacehennem, **a.g.m.**, s. 10.

⁴⁹⁶ Keza Yargıtay da bir dönem önüne gelen uyumsuzluklarda akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin feshinden sonra intifa hakkının etkilenmeyeceğine hükmetmiştir. Bknz. YHGK, T.: 06.06.2001, 2001/11-46 E.; 2001/481 K.; Y.19.HD, T.: 01.11.1999, 1999/3350 E.; 1999/6364 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 11.11.2015. O dönem kararlarının tartışması için ayrıca bknz. Büyükay/Doğan, **a.g.m.**, s. 461 vd.

Kararlar incelendiği zaman, sorunu ele alış biçimi açısından, kararların üç ayrı döneme ayrıldığı söylenebilir⁴⁹⁷.

A. İlk Dönem Kararları

Rekabet Kurulu, ilk dönem kararları olarak adlandırılan bu dönemdeki kararlarında; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmeleri ile birlikte yapılan intifa ve şerh edilmiş kira sözleşmelerinin, tarafların serbest iradesi ile kurulan ve özel hukuktan kaynaklanan hak olduğunu belirterek, akaryakıt sağlayıcısı lehine yapılan bu sözleşmelerin yarattığı sorununa ilk zamanlar müdahaleden kaçınmıştır⁴⁹⁸. İntifa ve uzun süreli kira sözleşmeleri, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin süresini de fiilen belirsiz süreli hale getirmesine rağmen; Rekabet Kurulu, kararlarında intifa hakkı ve bayilik sözleşmesinin birbirinden bağımsız ve ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir⁴⁹⁹. Böylece uygulama ile 2002/2 sayılı Tebliğ ile getirilen

⁴⁹⁷ Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, s. 184 vd.

⁴⁹⁸ İntifa ve şerh edilmiş kira sözleşmelerinin, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ile ayrı değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin ilk karar Shell- Cabbaroğlu uyuşmazlığıdır {RKK, T.: 02.10.2003, DS: D1/1/CS-03/1, KS: 03-64/770-356 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar1438.pdf>, 30.10.2015}. Rekabet Kurulu bu uyuşmazlıkta, bir yıllık yapılan ancak zimnen yenileme hükmü taşıyan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ile bu sözleşme ile birlikte yapılan on yıllık kira sözleşmesini değerlendirmiştir. Zimnen yenileme hükmünün, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini belirsiz süreli hale getirdiğini ve mevzuata aykırı olduğunu belirtmiştir. Bunun hemen akabinde ise kira sözleşmesinin, aslında akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin süresini belirlediği ifade edildikten sonra değerlendirmenin son kısmında taraflar arasındaki diğer anlaşmaların ne ölçüde işletme sözleşmesinin esaslı bir parçası olduğu ve ne şekilde etkileneceğine ilişkin hususların özel hukuk hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği kararına varılmıştır.

Rekabet Kurulu’ nun, bir yıl sonra verdiği Opet Petrolcülük A.Ş.’nin sözleşmeleri hakkında yapılan değerlendirmede ise on yıllık akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi mevzuata uygun bulunmuş; fakat yirmi senelik yapılan intifa sözleşmesi ise dikkate alınmamıştır {RKK, T.: 19.10.2004, DS: 2004-1-40, KS: 04-66/947-225, (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar993.pdf>, 22.11.2015}.

Benzer şekilde Akdağ-Total arasındaki uyuşmazlık için “*tarafların aralarında düştükleri anlaşmazlıkların neticesinde gerçekleştirilen fesih işleminin hukuka uygun olmadığını ise rekabet hukuku kapsamına girmediğini*” belirtmiş ve yirmi senelik intifa sözleşmesi Rekabet Hukuku kapsamında değerlendirilmemiştir {RKK, T.: 26.01.2006, DS: 2005-1-122, KS: 06-04/57-15 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar1529.pdf>, 22.11.2015}.

⁴⁹⁹ RKK, T.: 09.03.2006. DS: 2006-1-1, KS: 06-18/210-52 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar1529.pdf>, 30.10.2015.

Ayrıca bkz. Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 18 vd.; Akkan, **a.g.m.**, s. 24 vd.; Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, s. 184 vd.; Büyükyay/Doğan, **a.g.m.**, s. 453 vd.

azami süreler etkisiz bırakılmış ve intifa veya kira sözleşmeleri gibi kullanım hakkı veren ikincil sözleşmelerle azami süreler dolanılmıştır⁵⁰⁰.

B. İkinci Dönem Kararları

Rekabet Kurulu kararlarının ikinci dönemi olarak adlandırılan bu dönemde, içtihat değişikliği aniden gelmemiştir. İlk başta, intifa ve şerh edilmiş kira sözleşmeleri ile akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinin ayrı değerlendirilmesine yönelik içtihat değişikliğine gidilmemişse de, bunların Rekabet Hukuku kapsamında değerlendirilebileceğine dair bazı gelişmeler yaşanmıştır. Bunlardan ilki, Güney Petrol- Poaş kararı⁵⁰¹ diğeri ise Akaryakıt Sektör Raporu olmuştur⁵⁰².

Rekabet Kurumu'nca hazırlanan 02.06.2008 tarihli Akaryakıt Sektör Raporu'nda⁵⁰³, intifa ile tapuya şerh edilmiş kira sözleşmelerinin, pazarda rekabetçi

⁵⁰⁰ Nitekim Danıştay da bu dönemde Rekabet Kurulu'nun Shell- Cabbaroğlu kararlarının iptaline yönelik yapılan talepleri, "**Rekabet Kurulu'nun 02.10.2003 tarih ve 03-64/770-356 sayılı kararında da belirtildiği üzere; akaryakıt sektöründe yer alan dikey anlaşmaların rekabet hukuku çerçevesinde sorunlu hale gelmesindeki en önemli unsur, uzun süreli anlaşmalar ve bu sürelerle ilişkin mülk sahibi bayiden alınan kira/intifa hakları oluşturmaktadır. Özellikle rekabet etmeme yükümlülüğünün süresinin tespiti ve bu tesbitin sözleşmenin süresine bağlı olması, işletme ve kira sözleşmesinin arasındaki bağlantının ortaya konulmasını gerektirmektedir.**" gerekçesiyle reddetmiştir. Danıştay 13. Dairesi, T.: 15.01.2007, 2006/1287 E., 2007/145 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/>, 12.11.2015.

⁵⁰¹ RKK, T.: 07.02.2008, DS: 2007-1-150, KS: 08-12/123-40 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar2359.pdf>, 11.11.2015.

⁵⁰² Sanlı, "Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II", s. 188.

⁵⁰³ 02.06.2008 tarihli akaryakıt sektör raporunda özellikle, diğer rekabet otoritelerinin petrol sektörüne ilişkin dikey anlaşmaları nasıl ele aldığı ve bu kapsamda AB Komisyonu'nun bu konuya yaklaşımını belirleyen İspanya menşeli petrol şirketi REPSOL'a ilişkin kararından faydalanılmıştır.

Bahsi geçen Repsol kararında ise rekabet yasalarının pazara girişleri engelleyebileceği, bunun da markalar arası rekabeti azaltarak pazarı kapatabileceği belirtilmiştir. Kararda, Repsol'un uzun süreli ve rekabeti engelleyici sözleşmeler ile kurduğu dağıtım ağı nedeniyle pazara girişlerin engellendiği ve fiyatların da tüketiciler aleyhine arttığı ortaya konulmuştur. Böylece uzun süreli kira ve intifa anlaşmalarıyla hem bayilerin diledikleri sağlayıcıyı seçme hakkı ortadan kaldırılmış, hem de yeni sağlayıcıların pazara girişi engellenmiştir {**Repsol Kararı**, (Çevirimiçi) http://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/dec_docs/38348/38348_998_1.pdf, 31.10.2015); Kararın değerlendirmesi için ayrıca bkznz. Sanlı, "Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II", s. 189 vd.}.

Ancak o dönemde doktrinde Repsol kararının esas alınması eleştirilerek; Türk piyasasının kapanmış olup olmadığı araştırılarak ve A.B. üyesi ülkelerin piyasaları ile karşılaştırma yaparak alternatif bir sektör raporu hazırlanması önerilmiştir (Sektör raporunu ve uygulamaları hakkında düşünceler ile akaryakıt piyasasının kapanmış bir piyasa olmadığı yönündeki görüşler için ayrıca bkznz. Aslan/Önal, a.g.e., s. 35- 46). Buna karşın Akkan'a göre, münhasırlık içeren sözleşmelerin süresi uzadıkça rakiplerin piyasaya girme maliyetleri artacak, bu da pazarın kapanma etkisini ortaya çıkaracaktır. Kaldı ki, piyasa kapamadan söz etmek için bu kapama oranının %100

anlamda olumsuz sonuçları bulunduğu tespit edilmiş ve RKHK' nin ihlal edildiği sonucuna ulaşamıyorsa da, sektördeki teşebbüslerin tümüyle rekabetçi bir yapıda bulduklarının da söylenemeyeceği vurgulanmıştır⁵⁰⁴.

Rekabet Kurumu, söz konusu raporda sektörde intifa ve tapuya şerh edilmiş kira sözleşmelerinin yaygınlığı dikkate alındığında, akaryakıt sektöründe dikey bütünleşme oranının %100'e yakın olduğunu, bu nedenle söz konusu sözleşmelerin özel hukuk bakımından içeriği ve esasları ne olursa olsun, Rekabet Hukuku bakımından rekabet yasakları kapsamında ele alınması gerektiğini ifade etmiştir⁵⁰⁵. Bu kapsamda dikey anlaşmalara ilişkin grup muafiyeti düzenlemelerinde aynı haklara ilişkin olarak yer verilen istisnaların kaldırılması, beş yılı aşan rekabet yasağı

---

olmasına gerek yoktur. Büyük orandaki kapama da, kapama etkisinden söz etmek için yeterlidir (Akkan, **a.g.m.**, s. 31; Aynı yönde Sanlı, "Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II", N. 12, s. 183). Bu yüzden, Rekabet Kurulu'nun emsal kararlarından önce, akaryakıt dağıtım pazarındaki en büyük engelin bayilik ağına sahip olmanın zorluğu olduğu söylenebilir (Sosyal, **a.g.e.**, s. 29). Kaldı ki; 2002/2 sayılı Tebliğin uygulanabilmesi için ilgili piyasayı kapamış olması gerekmez. Piyasa kapama etkisi (veya ciddi giriş engeli) yaratmasa dahi, Tebliğ md. 5 gereği sözleşmelerin öngörülen sınırlarda olması şarttır.

⁵⁰⁴ Raporda, aynı zamanda piyasanın % 90'ı, 5 teşebbüs tarafından kontrol edilmekte olduğundan; akaryakıt sektörünün, oligopolistik bir sektör olduğu ifade edilmiştir. Hatta serbest fiyatlandırmaya geçilmiş olunmasına rağmen, fiyat rekabetinin olmamasını da bir ölçüde bu olguya bağlamaktadır **{Akaryakıt Sektör Raporu, (Çevirimiçi)}** (<http://www.petder.org.tr/uploads/2013/05/0b813ee98662435637bd3b389599a792.pdf>, 11.11.2015, s. 23 ve 96}.

⁵⁰⁵ Akaryakıt sağlayıcıları açısından doğabilecek diğer bir sorunun ise taşınmaz (somut olayda söz konusuysa) yapılan yatırımların finansmanı ve bunun teminat altına alınması olduğu ileri sürülmüştür. Yeni bir akaryakıt istasyonu inşa edip, onu işler hale getirebilmenin arsa bedeli, inşaat maliyeti, güvenli teknik ve teknolojik altyapıların, müşteriye yönelik hizmet ekipmanlarının sağlanması ve yasal gerekliliklerin yerine getirilmesine ilişkin olarak çoğu batık maliyet niteliğindeki maliyet kalemlerini içermesi nedeniyle oldukça pahalı bir yatırım olduğu, genellikle akaryakıt bayilerinin finansal gücünün bu yatırım için yeterli olmaması nedeniyle, istasyona ilişkin yatırımın akaryakıt sağlayıcıları tarafından yapıldığı belirtilmekte ve sağlayıcıların yaptıkları bu yatırımları geri alabilmelerinin, ancak yatırım yapılan istasyonda yatırımı yapan sağlayıcının ürünlerinin belli bir süre satılması sayesinde elde edebileceği kar ile mümkün olacağı ifade edilmektedir **{Akaryakıt Sektör Raporu, (Çevirimiçi)}** (<http://www.petder.org.tr/uploads/2013/05/0b813ee98662435637bd3b389599a792.pdf>, 11.11.2015, s. 39 vd.}.

Oysa Akaryakıt Sektör Raporu'nda yapılan tespitlerden biri de, sağlayıcılar tarafından, istasyonlara yapılan yatırımların geri dönüşü için uzun bir süre gerektiği yönünde iddialar ortaya konulmasına rağmen; yapılan yatırımların toplam tutarının, sektörün büyüklüğü içerisinde önemli bir paya sahip olmadığıdır. Zira tüm sağlayıcı şirketler tarafından, 2005 ve 2006 yıllarında intifa sözleşmelerine ödenen toplam tutarın, sektörün büyüklüğü içerisinde % 0,1'den az bir paya tekabül ettiği görülmüştür **{Akaryakıt Sektör Raporu, (Çevirimiçi)}** (<http://www.petder.org.tr/uploads/2013/05/0b813ee98662435637bd3b389599a792.pdf>, 11.11.2015, s. 110}.

ya da bu sonucu doğuran sözleşmeleri engelleyen değişikliklerin yapılması mevcut sözleşmelerin uyumlaştırılması lazım geldiği yönünde karar alınmıştır⁵⁰⁶.

C. Üçüncü Dönem Kararları

Yukarıda anılan gelişmelerden sonra Rekabet Kurulu, üçüncü dönem kararları olarak nitelendirilebilecek bu dönemde, önceki yaklaşımını tamamen değiştirmiştir. Rekabet Kurulu, kendi düzenlemelerine aykırı olan önceki uygulamalarını, vermiş olduğu kararlar ile radikal bir değişiklik yaparak 2002/2 sayılı Tebliğ'e uygun hale getirmiştir⁵⁰⁷.

İlk olarak Akdağ- Total kararını, Danıştay 13. Dairesi'nin "sağlayıcı ve bayi arasında imzalanan intifa sözleşmesiyle bayilik sözleşmesinin birlikte değerlendirilmesi gerektiği" vurgulanarak iptal etmesi⁵⁰⁸; Rekabet Kurulu'nun Shell-Cabbaroğlu kararı ile oluşturduğu önceki içtihadını gözden geçirmesini gerektirmiştir. Nihayetinde, Rekabet Kurulu da bu karar doğrultusunda içtihat değişikliğine gitmiş ve intifa/kira sözleşmelerini özel hukuk sorunu olarak gören önceki yaklaşımını değiştirerek, intifa/kira sözleşmelerinin akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesiyle birlikte değerlendirilmesi yaklaşımını benimsemiştir⁵⁰⁹.

⁵⁰⁶ Rekabet yasaklarını ihlal ettiği gerekçesiyle RKHK' ya ve 2002/2 sayılı Tebliğe aykırı olan sözleşmelere iki yıl süresince Rekabet Kurulu kararıyla geçerlilik tanınması mümkün olmayacağı yönünde haklı olarak eleştirilmiştir (Akkan, **a.g.m.**, s. 39).

⁵⁰⁷ Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 27.

⁵⁰⁸ İptal kararının gerekçesinde ayrıca şu ifadelerle yer verilmiştir: "...İşletme sözleşmesinin birer yıl süreli yapıldığı ve bu sözleşmenin 01.03.2005 tarihinde TOTAL tarafından tek taraflı olarak feshedildiği anlaşılmalı birlikte, kira sözleşmesinin işletme sözleşmesine olan etkisi nedeniyle işletme sözleşmesi de kira sözleşmesiyle birlikte 2017 yılı itibariyle sona erecek olduğundan, taraflar arasında imzalanan işletme sözleşmesinin süresinin belirsiz hale geldiği yolunda ciddi bulguya ulaşılmaktadır.

Bu durumda, 2002/2 sayılı Tebliğ hükümleri uyarınca, belirsiz bir süre için veya beş yıldan daha uzun bir süre için anlaşma yapılarak bayiye rekabet etmeme yükümlülüğünün getirilmesi, anlaşmayı Tebliğ dışına çıkarabileceğinden, şikâyete konu olan işletme sözleşmesinin 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesine uygunluk denetiminin yapılması gereklidir..." {Danıştay 13. Dairesi, T.: 13.05.2008, 2006/1604 E., 2008/4196 K. (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fSafahatlar%2fsafahat1318.pdf>, 01.03.2015}.

Sanlı, Danıştay'ın Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz'un bu paragrafın daha önce de var olmasına rağmen, daha önceki değerlendirmelerde dikkate alınmamasını haklı olarak eleştirmiştir (Sanlı, "Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II", N. 64, s. 194).

⁵⁰⁹ Esasen Rekabet Kurulu'nun sözleşme sürelerine müdahalesi, uzun süreli intifa haklarının, rekabeti önleyerek "piyasa kapatma etkisi" yarattığı düşüncesine dayanmaktadır. "Pazar kapama etkisi, alıcının sağlayıcıya ve/veya sağlayıcının alıcıya erişimini kısıtlayan ticari stratejileri ifade

Böylece Danıştay'ın emsal niteliğindeki anılan kararı Akaryakıt Sektör Raporu'nda yapılan tespitlerle örtüşmüş, Rekabet Kurulu da intifa ve kira sözleşmelerinin aralarındaki iktisadi ilişki nedeniyle birlikte değerlendirilmesine yönelik söz konusu yaklaşımı benimsemiştir. Danıştay'ın vermiş olduğu iptal kararından sonra şikâyet konusu uyuşmazlık bakımından Rekabet Kurulu, taraflar arasında işletme sözleşmesi ve intifa ile kurulan ilişkinin tek bir anlaşma gibi değerlendirilerek rekabet yasağı süresinin buna göre belirlenmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır⁵¹⁰. Söz konusu karar uyarınca 18.09.2010'a dek bir geçiş süresi öngörülmüş ve bu süreden itibaren ilk beş yıllık süreyi aşan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ile bağlantılı diğer sözleşmelerin süresi azami hadde indirilmezse, muafiyetten yararlanamayacağı belirtilmiştir⁵¹¹.

---

etmektedir.” (Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, s. 23). Akaryakıt sektöründe piyasayı kapama etkisi için ayrıca bkz. Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 35 vd.; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 161 vd.; Akkan, **a.g.m.**, s. 30. Rekabet Hukukunda piyasayı kapama etkisi görüşleri için bkz. ve karş. Alper Karakurt, **Ekonomik ve Hukuki Açından Piyasa Kapama Etkisi**, Rekabet Kurumu 4. Dönem Uzmanlık Tezleri, Rekabet Kurumu, Ankara, **b.a.**)}.

Zira rekabet yasağı (münhasırlık) içeren sözleşmelerin süresi uzadıkça, rakiplerin pazara girme maliyetleri artacak, bu da pazarın kapanma etkisini ortaya çıkaracaktır. Özellikle PPK md. 9/2 ve Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği md. 17'de yer alan, bir takvim yılında benzin ve motorin toplamı olarak en az 60.000 ton satış yapamayan sağlayıcıların lisansının EPDK kararıyla sona erdirilebileceği hususu, satış hacmi yüksek istasyonların serbest kalmasını daha da önemli kılmaktadır. Zira bu tonajı yakalamak için sağlayıcıların, ticari hacmi yüksek olan istasyonlar ile sözleşme yapmaları zaruret arz etmekte; ama bu noktaların uzun süreli sözleşmeler ile kapanmış olması bu konuda engel yaratmaktadır (Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, N. 46, s. 189).

⁵¹⁰ RKK, T.: 05.03.2009, DS: 2005-1-122, KS: 08-61/997-389 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar2714.pdf>, 30.10.215.

Büyükcay/Doğan, o dönemde akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde yer alan veya ona dayanan intifa hakkının sadece RKKH bakımından değil; ahlaka aykırılık, kanuna karşı hile veya muvazaa sebebiyle de geçersizliğini ileri sürmenin mümkün olduğunu belirtmiştir (Büyükcay/Doğan, **a.g.m.**, s. 469 vd.).

⁵¹¹ Doktrinde, Danıştay ile Rekabet Kurulu'nun bu kararları, hiçbir mevzuat değişikliği olmaksızın sadece bir düzenleyici işlemle ek muafiyet koşulu getirmiş olması ve sadece tek yanlı olarak akaryakıt bayilerinin menfaatini koruması noktalarında eleştirilmektedir. Özellikle, sağlayıcıların uzun süreli intifa ve şerh edilmiş kira sözleşmelerine dayanarak yaptıkları yatırımların ne olacağı hususlarının dikkate alınmaması da bu eleştirilere eklenmektedir (Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 30 vd.). Buna karşılık bir görüşe göre Rekabet Kurulu'nun taraflar arasındaki ilişkiyi bir bütün olarak incelemesi ve kira ve intifa sözleşmelerinin özel hukuk alanına girdiği gerekçesiyle konuyu özel hukuka bırakmasının doğru bir yaklaşım olmayacağı ve bu içtihat değişikliğinin pozitif hukukun bir gereği olduğu ifade edilmiştir (Gürzumar/Sanlı, **a.g.m.**, s. 554 vd.; Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, s. 184; Akkan, **a.g.m.**, s. 37 vd.; Karacehennem, **a.g.m.**, s. 14). Bizce de kira ve intifa gibi sözleşmelerin bir bütün halinde ve tek bir dikey ilişki olarak düşünülmesi gerekir. Çünkü bu tür uygulamalar uzun süreli rekabet yasakları doğmasına sebep olmakta akaryakıt sektöründeki sağlayıcıların akaryakıt bayilerini çok uzun süre kendilerine bağlı hale getirmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla bu sözleşmelerin 2002/2 sayılı Tebliğin md. 5 ile engellemeyi

Kararlar⁵¹² doğrultusunda, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin muafiyetten yararlanma sürelerinin mutlaka Rekabet Kurulu tarafından çıkarılan 2002/2 sayılı Tebliğe uygun olması gerekmektedir. Söz konusu sürelere uyulurken de akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ile bağlantılı kredi sözleşmeleri, ekipman ve uzun süreli kira sözleşmeleri ya da uzun süreli intifa hakkı gibi şahsi ya da aynı haklar da rekabet yasağının süresini fiilen uzatacak şekilde kullanılamayacaktır.

Sektörde benzer nitelikte olup, Rekabet Kurulu'nun önüne gelebilecek diğer bayilik sözleşmeleri için de geçerli olacak yaklaşımın çerçevesini çizen Barbaros-Altınbaş kararının⁵¹³ sonuç bölümünü ayrıca ele almakta fayda vardır. Zira bu karar bireysel bir işlem olmasına karşın, Rekabet Kurumu'nun internet sitesine konulan ilanla (tüm sağlayıcılara bu prensiplerin uygulanacağını duyuran ilan) sağlayıcıların hukuki durumlarında değişiklik yapan genel bir düzenleyici işlem⁵¹⁴ etkisi yaratmaktadır⁵¹⁵. Söz konusu kararda Rekabet Kurulu'nca aşağıdaki tespitler yapılmıştır:

---

amaçladığı anti-rekabetçi piyasayı yarattığı ortadadır. Bu sebeple mevzuat hükümleri yorumlanırken, bu hükümlerin amacı da unutulmamalıdır.

⁵¹² RKK, T.: 05.03.2009, DS: 2009-1-13, KS: 09-09/186-56 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar2885.pdf>, 30.10.2015.

⁵¹³ RKK, T.: 05.03.2009, DS: 2009-1-14, KS: 09-09/187-57 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar2886.pdf> 30.10.2015.

⁵¹⁴ Bknz. yuk. §4/ VI. / N. 528.

⁵¹⁵ Rekabet Kurulu'nca yapılan duyuru ve Kılavuzdaki değişiklikten sonra, anılan düzenleyici işleme karşı Opet tarafından, "...kira ve intifa hakkı sözleşmelerinin de beş yıl ile sınırlandırılmasının hukuka aykırı bulunduğu, bayilik sözleşmesi dışında bu tür sözleşmelerin Kurum tarafından denetlenemeyeceği, Kurum tarafından bayilik sözleşmelerinin, intifa ve kira sözleşmeleriyle birlikte geçmişe etkili şekilde uygulanmasının, kurulmuş olan intifa hakkının yok sayılmasına neden olacağı, bu şekilde yasaların geriye yürümezliği ilkesinin ve kazanılmış hakların ihlâl edileceği, 15-20 yıl olarak kurulan intifa hakkının yapılmış olan yatırımların güvence altına alınmasına yönelik olduğu, geçmişte kurulmuş olan bayilik sözleşmelerinin, bu şekilde yüksek bedeller ödenerek yapıldığı, iyi hizmet verilebilmesi ve müşteri memnuniyeti açısından yatırımın şart olduğu, intifa hakkının Medeni Kanun'un 794. ve devam eden maddelerince kurulduğu, Kurum tarafından özel hukuka konu olan bu alanda karar alma yetkisinin bulunmadığı, intifa hakkının ancak Medeni Kanun hükümleri uyarınca sonlandırılabilceği..." iddia edilerek Danıştay'da iptal davası açılmıştır.

Danıştay 13. Dairesi, yaptığı inceleme sonunda ise Rekabet Kurulu tarafından yapılan düzenleyici işlemde, üst hukuk normlarına aykırılığa rastlanılmadığı, iki yıllık geçiş süresi öngörülmediği, önceden muafiyet alan bayilik sözleşmelerinin intifa ve kira sözleşmeleri incelenmeden muafiyet almış olmaları nedeniyle kazanılmış bir haktan bahsedilmesinin mümkün olmadığı gerekçeleriyle davanın reddine karar vermiştir {Danıştay 13. Dairesi, T.: 28.06.2009, 2009/5164 E., 2010/5457 K. (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fSafahatlar%2fsafahat2551>.

1. 2002/2 sayılı Tebliğ'de koşulları belirtilen muafiyetten yararlanabilmek bakımından, alıcılar üzerine getirilen rekabet yasağının süresinin beş yılı aşmaması gerektiğine,
2. Taraflar arasındaki bayilik sözleşmesi ile bağlantılı kredi sözleşmeleri, ekipman sözleşmeleri, uzun süreli kira sözleşmeleri ya da uzun süreli intifa hakkı tanınması gibi şahsi ya da ayni hakların da rekabet yasağının süresini fiilen uzatacak şekilde kullanılmayacağına,
3. Bu tür sözleşmelerin varlığı halinde, beş yılı aşan süreler bakımından, 2002/2 sayılı Tebliğ'de tanınan muafiyet koşullarının ortadan kalkacağına,
4. Dikey anlaşmalarda yer alan rekabet yasağına ilişkin hükümlerin, 2002/2 Sayılı Tebliğ'in 5. maddesiyle uyumlu hale getirilmesine ilişkin geçiş sürecinin 18.9.2003 tarihinde başlayıp, 18.9.2005 tarihinde sona erdiğine, bu çerçevede;
5. 18.9.2005 tarihinden önce yapılmış olan ve süresi beş yılı aşan sözleşmelerin, Rekabet Kurulu tarafından uygulanan "azami hadde indirme" ilkesi gereğince 18.9.2010 tarihine kadar Tebliğ'de yer alan muafiyetten yararlanabileceğine ve bu tarihten sonra muafiyet koşullarının ortadan kalkacağına,
6. 18.9.2005 tarihinden sonra yapılan sözleşmelerin, süreleri ne olursa olsun, yapıldıkları tarihten itibaren ilk beş yıllık süre boyunca muafiyetten yararlanabileceğine, beş yılı aşan süreler bakımından Tebliğ'de belirtilen muafiyet koşullarının ortadan kalkacağına,
7. Dağıtıcı ile bayi arasında imzalanan bayilik sözleşmesinin ve buna bağlı olarak intifa sözleşmesinin 18.9.2010 tarihine kadar 2002/2 sayılı Tebliğ uyarınca muafiyetten yararlanabileceğine, bu nedenle bu aşamada ön araştırma yapılmasına ya da soruşturma açılmasına gerek olmadığına,

---

[pdf](#), 30.10.2015}. Söz konusu Danıştay kararı, daha sonra yapılan temyiz incelemesi sonucunda da aynı gerekçelerle onanmıştır. {Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T.: 09.12.2010, 2010/2182 E., 2010/2211 K. (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fSafahatlar%2fsafahat2698.pdf>, 30.10.2015}.

8. *Bu tarihten itibaren intifa hakkı çerçevesinde bayilerin yeniden sözleşme yapmaya zorlanması halinde 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi çerçevesinde işlem başlatılacaktır.*

V. Bireysel Muafiyet

RKHK md. 5 uyarınca Rekabet Kurulu, aşağıdaki şartların sağlanması halinde ve ilgililerin talebi üzerine, 2002/2 sayılı Tebliğden muafiyet alamayan (grup muafiyetinden yararlanamayan), hukuka aykırı kabul edilen teşebbüsler arası anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birlikleri kararlarının, bireysel olarak muaf tutulmasına karar verebilir⁵¹⁶.

Fakat esasında rekabet ihlalinin içeren bu anlaşmaların bireysel muafiyetten yararlanabilmeleri için;

(a) *Malların üretim veya dağıtım ile hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme ve iyileşmelerin ya da ekonomik veya teknik gelişmenin sağlanması;*

(b) *Tüketicinin bundan yarar sağlanması;*

(c) *İlgili piyasanın önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kalkmaması;*

(d) *Rekabetin (a) ve (b) bentlerindeki amaçların elde edilmesi için zorunlu olandan fazla sınırlanmaması, şartlarının tümünün yerine getirilmesi gereklidir.* Böylelikle grup muafiyetinden yararlanamayan; fakat sayılan şartları taşıyan sözleşmelerin bireysel muafiyet alması mümkün olabilecektir.

Bilhassa rekabetçi bir pazarda payı nispeten küçük olan bir teşebbüs için muafiyet almak daha kolay olmaktadır; Rekabet Kurumu'nun Akaryakıt Sektör Raporu'nda⁵¹⁷ belirtilen paralel ağ etkisi sonucunda piyasaların yeni girişlere

⁵¹⁶ Sanrı, **a.g.e.**, s. 44 vd.; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 96 vd.; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 115 vd.; Sanlı, **a.g.e.**, s. 132 vd.; Akkan, **a.g.m.**, s. 33.

⁵¹⁷ {Akaryakıt Sektör Raporu, (Çevirimiçi) (<http://www.petder.org.tr/uploads/2013/05/0b813ee98662435637bd3b389599a792.pdf>, 11.11.2015, s. 107 vd.)}.

kapatılması sorunu, bireysel muafiyet alınmasında bazı zorlukların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır⁵¹⁸.

Dikey anlaşmalarda yer alan rekabet yasalarına Tebliğ ile getirilen beş yıllık sürenin üzerinde bir süre için muafiyet tanınması, yukarıda açıklanan Tebliğin md. 5/a düzenlemesinde yer alan istisna hükmü hariç olmak üzere, ancak çok istisnai hallerde mümkün olabilmektedir.

Rekabet Kurulu tarafından akaryakıt sektöründeki dikey anlaşmalara bireysel muafiyet verilebilmesinin şartları 2010 yılında verilen çeşitli kararlarıyla örneklenmiş⁵¹⁹, söz konusu kararlardan sonraki tarihli muhtelif kararlarda da benzer nitelikteki anlaşmalara bireysel muafiyet tanınmıştır. Örneğin anılan kararlar doğrultusunda bir dönem; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin daha önce üzerinde akaryakıt istasyonu bayilik faaliyeti yapılmamış arsalar/araziler üzerinde kurulmuş yeni akaryakıt istasyonlarına ilişkin bireysel muafiyet hali öngörülmüştür. Buna göre yeni akaryakıt istasyonlarına özgü tüm veya “önemli” yatırımların⁵²⁰,

⁵¹⁸ Özellikle, 2002/2 sayılı Tebliğin 4. maddesindeki ağır sınırlamalara ilişkin muafiyet taleplerinin kabul görme olasılığı oldukça düşük olduğu düşünülmektedir (Aslan/Önal, a.g.e., s. 33).

⁵¹⁹ RKK, T.: 18.03.2010, DS: 2009-1-100, KS: 10-24/338-122 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar3352.pdf>, 31.10.2015.

RKK, T.: 25.02.2010, DS: 2009-1-121, KS: 10-19/228-86 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar3307.pdf>, 31.10.2015.

RKK, T.: 25.02.2010, DS: 2009-1-65, KS: 10-19/229-87 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar3309.pdf>, 31.10.2015.

⁵²⁰ Örneğin Rekabet Kurulu ele aldığı bir uyuşmazlıkta, akaryakıt istasyonunu daha önce otogaz istasyonu olduğu ve taraflar arasındaki akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine göre her ne kadar istasyona ilişkin yatırımın bir kısmının sağlayıcı tarafından karşılanacağı belirlenmişse de, yatırımın büyük bir kısmının da akaryakıt bayisi tarafından karşılanacağı belirlendiği, bu durumda tüm yatırımlar sağlayıcı tarafından karşılanmadığından, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine muafiyet verilemeyeceğine karar vermiştir {RKK, T.: 06.12.2012, DS: 2012-1-153, KS: 12-62/1610-587 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli+Kurul+Karar%25c4%25b1%2f12-62-1610-587.pdf>, 31.10.2015}.

Aynı yönde RKK, T.: 14.02.2013, DS: 2012-1-209, KS: 13-10/128-66 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli+Kurul+Karar%25c4%25b1%2f13-10-128-66.pdf>, 31.10.2015.

Rekabet Kurulu bazı kararlarında yatırımın “önemli miktarda olması” kıstası üzerinde durmuştur. Bknz. RKK, T.: 20.02.2013, DS: 2012-1-201, KS: 13-11/16082 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli+Kurul+Karar%25c4%25b1%2f13-11-160-82.pdf>, 31.10.2015.

akaryakıt sağlayıcısı tarafından üstleniliyor olması dikkate alınarak, bayilerin beşinci yılın sonunda, sağlayıcı tarafından üstlenilen ilişkiye özgü yatırımın varsa kalan süreye tekabül eden bedelini ödeyerek⁵²¹ anlaşmaları sona erdirebilmeleri konusunda tarafların anlaşmaları koşuluyla, on yıla kadar bireysel muafiyet tanınmasına karar verilmişti⁵²² ve ⁵²³. Bu suretle Rekabet Kurulu'nca, bayilik sözleşmesinin devamı, bayiye beş senenin sonunda, sözleşmeyi sona erdirebilme şansının tanınması şartına bağlanmıştı.

Rekabet Kurulu'nun konuya ilişkin dört yılı aşkın uygulamaları ve ilgili kararların sektörde yarattığı etkiler ile akaryakıt sektöründe rekabet hukukuna ilişkin

---

RKK, T.: 28.03.2013, DS: 2012-1-229, KS: 13-17/242-117 (Çevirimiçi)
<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%C3%A7eli+Kurul+Karar%C4%B1%2f13-17-242-117.pdf>, 31.10.2015.

⁵²¹ Sanlı tarafından dönme cezası olarak adlandırılan bu ödeme, Repsol Kararından esinlenilmiştir (Sanlı, "Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II", s. 226).

Rekabet Kurulu, önüne gelen bir uyuşmazlıkta; üstlenilen ilişkiye özgü yatırımın varsa kalan süreye tekabül eden kısmını ödemek suretiyle anlaşmayı sona erdirme imkânı tanınması şartıyla, ilgili akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine, 10 yıl süreyle bireysel muafiyet tanınmasına karar verildikten sonra; tarafların geri kalan kısmı için belirlenmesi gereken bedel konusunda anlaşamamaları üzerine Rekabet Kurulu, uyuşmazlığa ilişkin kararında bu bedelin tespitinin özel hukuk konusu olduğunu belirtmiştir {RKK, T.: 20.09.2012, DS: 2012-1-96, KS: 12-44/1336-M (Çevirimiçi)

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar5036.pdf>, 19.11.2015}.

⁵²² Nitekim süregelen bu uygulama Rekabet Kurumu'nun Akaryakıt Ve Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (Lpg) (Tüplü Ve Dökme Lpg Hariç Olmak Üzere) Sektöründeki Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği Taslağı Muafiyetin Genel Koşulları başlıklı md. 5/1 hükmünde yer almıştır. Anılan hükme göre; "Bu Tebliğ ile tanınan muafiyet, anlaşma ile alıcıya getirilen ve 2002/2 sayılı Tebliğ'in 5 inci maddesinin a bendinde düzenlenen süreyi aşan rekabet etmeme yükümlülüklerine uygulanmaz. Ancak 2002/2 sayılı Tebliğ'de yer alan diğer hükümlerle de uyumlu olmak kaydıyla, dikey anlaşmanın daha önce üzerinde hiçbir gerçek ve/veya tüzel kişi tarafından akaryakıt ve/veya LPG bayilik faaliyeti yapılmamış araziler üzerinde kurulmuş yeni istasyona ilişkin olması halinde, alıcıya on yıla kadar rekabet etmeme yükümlülüğü getirilebilir."

⁵²³ Rekabet Kurulu'nun, sözleşmenin devamının hangi şartla devam edeceği, verdiği bir kararında şu şekilde ifade edilmiştir: "...Bu çerçevede, dosya konusu dikey anlaşmanın daha önce üzerinde istasyonlu bayilik faaliyeti yapılmamış bir arazi üzerinde istasyona özgü yatırım maliyeti Opet tarafından karşılanmak suretiyle kurulan yeni bir istasyona ilişkin olduğu, bu nedenle bayinin dağıtım firması tarafından üstlenilen ilişkiye özgü yatırımın varsa kalan süreye tekabül eden bedelini ödeyerek anlaşmayı sona erdirebilmesi konusunda tarafların anlaşmaları koşuluyla, 07.08.2007 tarihinden itibaren 10 yıl süreyle ilgili dikey anlaşmaya bireysel muafiyet tanınabileceği kanaatine varılmıştır..." {RKK, T.: 19.12.2012, DS: 2012-1-145, KS: 12-65/1650-605 (Çevirimiçi)
<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2f12-65-1650-605.pdf>, 31.10.2015}. Aynı yönde RKK, T.:28.07.2015, DS:201-1-41, KS:15-32/452-136 (Çevirimiçi)
<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%C3%A7eli+Kurul+Karar%C4%B1%2f15-32-452-136.pdf>, 09.10.2016.

ulaşılan farkındalık seviyesi de göz önüne alınarak, Kurul 20.08.2014 tarihinde erdiği bir kararında⁵²⁴ mevcut bireysel muafiyet uygulamasının gözden geçirilmesi gerekliliğine dikkat çekmiştir.

Bu gerekliliğin başında *"Tarafların dikey ilişkiye devam etme hususunda anlaşamamaları halinde dikey anlaşmaya bireysel muafiyet tanınmaması"* yönündeki koşul ile bayiye tek taraflı olarak anlaşmama hakkı verilmesi ve bireysel muafiyet uygulamasının etkisiz hale gelmesi yer almaktadır. Sağlayıcı ile çalışmak istemeyen bayiler, beşinci yılın sonunda dağıtıcısıyla anlaşmayarak aralarındaki dikey ilişkiyi sonlandırma yolunu seçtiğinin görülmesi üzerine; Kurul'un grup muafiyeti kapsamında beş yıl ile sınırladığı dikey anlaşmalara ilişkin kararları ile bireysel muafiyet kararları arasında bir farkın kalmadığı anlaşılmıştır. Zira önceki kararlarda, irade yenilemeleri olarak kabul edilen ve tarafların Anayasal sözleşme özgürlüğü kapsamında her zaman yeniden anlaşarak aralarındaki sözleşmesel ilişkiyi yenileyebilecek olmaları karşısında, bahse konu koşul pratik bir fayda sağlamadığı görülmüştür.

Bu itibarla daha evvelki uygulamada dikkate alınan *"Tarafların dikey ilişkiye devam etme hususunda anlaşamamaları halinde dikey anlaşmaya bireysel muafiyet tanınmaması"* yönündeki koşulun bireysel muafiyet ile amaçlanan yatırımların teşviki ve yeni istihdam yaratılması aracılığıyla yeterli etkinliğin sağlanması sonucuna ulaşılması açısından zorunlu olmaktan çıktığı, dolayısıyla söz konusu koşulun terk edilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Zira sıfırdan yeni kurulan bir istasyona ilişkin yapılması gereken yatırım tutarının ne olacağı ve ne kadarlık bir sürede bu yatırımın geri dönüşünün sağlanacağı dikey ilişkinin taraflarınca kararlaştırılabilecek hususlardır.

Sayılan bu nedenlerle, *"daha önce üzerinde hiçbir gerçek ve/veya tüzel kişi tarafından akaryakıt bayilik faaliyeti yapılmamış arsalar/araziler üzerinde kurulmuş yeni akaryakıt istasyonlarına ilişkin olması"* halinde akaryakıt sektöründeki dikey ilişkilerin 4054 sayılı Kanun md. 5 hükmünde yer verilen bireysel muafiyet

⁵²⁴ RKK, T.: 20.08.2014, DS:2014-1-35, KS: 14-29/586-254 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%C3%A7eli+Kurul+Karar%C4%B1%2f14-29-586-254.pdf>, 09.10.2016.

koşullarını karşılayacağı ve on yıla kadar bireysel muafiyetten yararlanabileceği sonucuna varılarak, Kurul tarafından uygulamanın şartları değiştirilmiştir⁵²⁵. Böylece bayilerin beşinci yılın sonunda, sağlayıcı tarafından üstlenilen ilişkiye özgü yatırımın varsa kalan süreye tekabül eden bedelini ödeyerek anlaşmaları sona erdirebilmeleri konusunda tarafların anlaşmaları koşulu ortadan kaldırılmıştır.

Kurul'un söz konusu yeni yaklaşımından itibaren, bir dikey anlaşmaya on yıla kadar bireysel muafiyet tanınabilmesi için söz konusu anlaşmanın, *"daha önce üzerinde akaryakıt bayilik faaliyeti yapılmamış arsa/arazi üzerinde kurulmuş yeni bir akaryakıt istasyonuna ilişkin olması"* yeterli kabul edilmiş ve müteakip dosyalarda da Kurul, benimsediği yeni yaklaşım doğrultusunda kararlar tesis etmiştir⁵²⁶.

⁵²⁵ Kurul'un uygulamasını gözden geçirmesine sebep olan bir etken de Ankara 15. İdare Mahkemesi'nin, Kurul'un 28.03.2013 tarih ve 13-17/243-118 sayılı kararının sonuç bölümünün bir kısmını iptal ettiği 22.04.2014 tarihli 2013/1032 E., 2014/501 K. sayılı karardır. Anılan kararın iptal gerekçesine bakıldığında **"...müdahil tarafa tek taraflı yetki verildiği, hem davacı lehine bireysel muafiyet tanındığı hem de bireysel muafiyetin gerçekleşebilmesi için 60 günlük anlaşma şartı getirildiği, bu şekilde müdahil tarafa anlaşmama hakkı verilerek bireysel muafiyetin uygulanmamasının önünün açıldığı, dava konusu işlemin ikinci kısmında zaten müdahil tarafa üstlenilen ilişkiye özgü yatırımın varsa kalan süreye tekabül eden kısmını ödeyerek anlaşmayı sona erdirmeye imkanı tanındığı, müdahil tarafça yatırım bedeli ödenerek anlaşmanın sonlandırılabilmesi, böyle bir hakkın verildiği bir durumda ayrıca müdahil tarafa anlaşmayarak bireysel muafiyetin sona erdirebilmesinin önünün açılmasının davacı tarafından yatırım bedelini alamaması sonucunu doğuracağı, bu durumun ise hakkaniyete aykırı olacağı anlaşıldığından, dava konusu işlemin anılan kısmında hukuka aykırılık bulunmamaktadır..."** ifadelerine yer verildiği görülmektedir.

Rekabet Kurulu'nca da mahkeme kararı da dikkate alındığında, mevcut uygulamada dikkate alınan "Tarafların dikey ilişkiye devam etme hususunda anlaşmamaları halinde dikey anlaşmaya bireysel muafiyet tanınmaması" yönündeki koşulun bireysel muafiyet ile amaçlanan yatırımların teşviki ve yeni istihdam yaratılması aracılığıyla yeterli etkinliğin sağlanması sonucuna ulaşılması açısından zorunlu olmaktan çıktığı, dolayısıyla söz konusu koşulun terk edilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. {RKK, T.: 20.08.2014, DS:2014-1-35, KS: 14-29/586-254 (Çevirimiçi)
<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%C3%A7eli+Kurul+Karar%C4%B1%2f14-29-586-254.pdf>, 09.10.2016}.

⁵²⁶ Bu kararlardan bazıları için bkz. RKK, T.: 20.04.2016, DS:2013-1-94, KS: 16-14/206-90 (Çevirimiçi)
<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%C3%A7eli+Kurul+Karar%C4%B1%2f16-14-206-90.pdf>, 10.10.2016; RKK, T.: 03.09.2014, DS:2014-1-63, KS:14-30/621-273 (Çevirimiçi)
<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%C3%A7eli+Kurul+Karar%C4%B1%2f14-30-621-273.pdf>, 10.10.2016.

VI. Sürenin Hesaplanması

Rekabet Kurulu'nun görev alanı petrol sektörü olan Birinci Dairesi⁵²⁷, Rekabet Kurulu'nun üçüncü dönemdeki kararlarıyla yenilediği içtihadının uygulamada yaratabileceği sorunları hafifletmeye yönelik, farazi olayların yer aldığı soru ve cevaplardan oluşan ve Rekabet Kurulu'nu bağlayıcı etkisi olmayan⁵²⁸ bir metin yayınlamıştır⁵²⁹ ve ⁵³⁰. Aşağıda sözü edilen bu metne göre üçüncü dönemden sonra yapılacak akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi süresinin ne kadar olacağı incelenecektir⁵³¹.

Yeni yapılacak akaryakıt istasyonu bayilik, intifa/kira sözleşmesinin süresinin kural olarak beş yılı aşmaması ve belirsiz süreli olmaması gerekmektedir⁵³².

Sözleşmelerde rekabet yasağının belirtilen süreleri aşacak şekilde taraflarca itiraz edilmedikçe yenilenmiş sayılacağı (zımnen yenileme) kararlaştırılması halinde, rekabet yasağı belirsiz süreli sayılacaktır. Fakat bu anlaşmanın her yıl yenilenebilmesi için tarafların açıkça iradelerini birbirlerine bildirmeleri zorunlu ise anlaşma belirsiz süreli sayılmayacaktır⁵³³. Başka bir deyişle, belirli bir süre içerisinde

⁵²⁷ (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Denetim-ve-Uygulama-Dairesi-Baskanligi-I>, 22.11.2015.

⁵²⁸ İdare Hukuku açısından bu ilan “görüş bildirici işlem” kategorisinde değerlendirilebilir olmakla birlikte (Şeref Gözübüyük/Turgut Tan, **İdare Hukuku: C:II: İdari Yargılama Hukuku**, Güncelleştirilmiş 7. Bası, Ankara, Turhan Kitapevi, 2014, s. 294 vd.; Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, N. 65, s. 194 vd.), doktrince işlemin olası etkileri dikkate alındığından “atipik düzenleyici işlem olarak nitelendirilmesi daha uygun görülmüştür (Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 43; Aynı yönde Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, N. 65, s. 194 vd.).

⁵²⁹ (Çevirimiçi) <http://www.petder.org.tr/uploads/2013/05/88e05eee8d7e1475dc1157600979e72f.pdf>, 22.11.2015.

⁵³⁰ Her ne kadar sözü edilen metinde, 18.09.2010'a kadar yapılacak uyumlaştırma işlemlerinin neler olduğu ve nasıl yapılacağı yer almışsa da, çalışmamızın hazırlandığı dönemde artık uyumlaştırma dönemi sona ermiş olduğundan; bu döneme ilişkin açıklamalara yer verilmeyecektir.

⁵³¹ Doktrinde bazı yazarlar, sözleşmelerin Rekabet Kurulu kararları doğrultusunda uyarlanması sırasında yaşanacak olumsuzluklara o dönemde işaret etmiş ve ilişkilerin sona erdirilmesi nedeniyle ortaya çıkan işlem maliyetleri ile özellikle intifa ve şerh edilmiş kira sözleşmelerinden terkin ve doğan iadelerin nasıl yapılacağı ve hangi hükümlere dayanacağı hususlarını ele almışlardır (Bknz. Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, s. 196 vd.; Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 147 vd.; Büyükkay, “Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinin Kararlaştırılan Süreden Önce Sona Ermesi”, **b.a.**). Ancak Rekabet Kurulu kararı uygulanmaya başlayıp, bahsi edilen olası sorunlar geride kaldığından çalışmamızda yer verilmeyecektir.

⁵³² Akkan, **a.g.m.**, s. 14; Büyükkay/Doğan, **a.g.m.**, s. 465 vd.

⁵³³ Kanun koyucunun amacı, tarafların ve özellikle akaryakıt bayilerinin düşünme imkânına sahip olması ve yeni sözleşmenin iradi olarak kabul edilmesidir. Böylece taraflar her dönem sonunda

tarafklar bu anlaşmayı devam ettirmek istediklerini birbirlerine açıkça bildirmediğe anlaşmanın uzamadığını kabul eden bir düzenlemeye dayanan rekabet yasağı belirsiz süreli kabul edilecektir⁵³⁴. Fakat böyle bir yenilenme maddesinin belli şartlar altında muafiyet alabilmesi de mümkündür. Şayet sözleşmenin azami süresi, muafiyetten yararlanabilir ise bu süreyi geçemeyecek şekilde, örneğin azami süre beş yıl olmakla birlikte sözleşmenin birer yıllık yenilebileceğine ilişkin bir hükmün muafiyet alabilmesinde bir engel yoktur⁵³⁵. Bu takdirde sözleşmenin belirsiz süreli sayılması söz konusu olmayacaktır.

Beş yıllık rekabet yasağının süresinin hesaplanmasında başlangıç tarihi olarak, taraflar arasında süregelen rekabet yasağı içeren dikey ilişkiye başlangıç teşkil eden akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin yapıldığı tarih esas alınacaktır⁵³⁶ ve ⁵³⁷. Taraflar arasındaki, rekabet yasağına dayalı akaryakıt istasyonu

---

bir araya gelerek pazarlık yapacak ve alternatif teklifleri değerlendirebileceklerdir. Bu yüzden açık irade getiren yenileme hükümleri 2002/2 sayılı Tebliğ çerçevesinde mümkündür (Akkan, **a.g.m.**, s. 17; Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, N. 27, s. 184 ve 185).

⁵³⁴ **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 12 vd.

⁵³⁵ Akkan, **a.g.m.**, s. 16.

⁵³⁶ Rekabet Kurulu'nun 28.07.2015 tarihli ilke kararına değin, birden fazla sözleşme olması durumunda, kesintisiz devam eden ilişki dikkate alınarak, ilk sözleşmenin başlangıç tarihi; sona erme açısından ise tüm ilişkinin bittiği tarih esas alınmaktaydı (Bu konuda ayrıca bkz. Sanlı, “Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II”, s. 195 ve N. 67).

Hatta BP Petrolleri A.Ş.'nin, Rekabet Kurulu'na yapmış olduğu geçmiş tarihli bir başvuruda; dikey ilişkinin başlangıç tarihinin belirlenmesinde akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi tarihi yerine, EPDK'dan alınan lisans tarihinin kabul edilmesi talep edilmiştir. Talebin gerekçesi olarak, inşaatın fiilen yeni başlaması, bunun uzun sürebileceği, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi imzalanmış olmasına rağmen; inşaatın bitmediği sürece fiilen faaliyette bulunulmadığı, bu nedenle dikey ilişkinin, beş yıldan kısa süre için yürürlükte kaldığı gösterilmiştir. Rekabet Kurulu ise akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi imzalandıktan sonra, istasyon bayisinin artık rakip bir sağlayıcı ile dikey anlaşma yapmasının mümkün olmadığı, dolayısıyla tedarik safhası başlamamış olsa bile, akaryakıt bayisi için rekabet etmeme yükümlülüğünün başladığı gerekçesiyle talebi reddetmiştir. Bknz. RKK, T.: 23.09.2010, DS: 2010-1-158, KS: 10-60/1264-476 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar3787.pdf>, 31.10.2015.

⁵³⁷ Kurul'un geçmiş tarihli kararlarında, akaryakıt sektöründeki dikey anlaşmalarda yer alan rekabet etmeme yükümlülüğü sürelerinin başlangıç tarihine, dikey anlaşmayı teşkil eden sözleşmelerden ilkinin imzalandığı tarih esas alınmakta idi. Ancak konuyla ilgili olarak Danıştay 13. Dairesi'nin 14.04.2015 tarihli ve 2011/688 E., 2015/1456 K. sayılı ve 14.04.2015 tarihli ve 2011/710 E., 2015/1459 K. sayılı kararlarında farklı bir değerlendirmeye gidildiği görülmüştür. Bunun üzerine mezkûr kararlar incelendiğinde, Danıştay 13. Dairesince “taraflar arasında henüz bayilik sözleşmesi bulunmamasına karşın salt kira sözleşmesinin imzalanmış olması veya intifa hakkı tesis edilmesinin (kurulmamış bir dikey ilişkide rekabet yasağı olamayacağından) muafiyetin başlangıç tarihine esas alınması”nın hukuka uygun bulunmadığı ve “rekabet etmeme yükümlülüğünün ortaya çıktığı ilk anlaşmanın gerçekleştiği (yani bayilik sözleşmesinin

bayilik, işleticilik, tedarik vb. sözleşmeler ile birlikte bu sözleşmelerin süresine etki eden intifa, tapuya şerh edilmiş kira, ekipman gibi sözleşmelerin hepsinin aynı anda ortadan kalktığı tarih ise rekabet yasağının sona erme tarihi olarak değerlendirilecektir⁵³⁸. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, işleticilik, tedarik vb. sözleşmeler sürmekteyken intifa, kira, ekipman vb. sözleşmelerin sona erdirilmesi veya tam tersine; intifa, kira, ekipman vb. sözleşmeler sürmekteyken mevcut bayilik, işleticilik, tedarik sözleşmeleri sona erdirilerek bu nitelikte yeni bir sözleşme yapılması hallerinde dikey ilişkinin kesintiye uğramadığı kabul edilecek ve beş yıllık süre bu doğrultuda hesaplanacaktır⁵³⁹ ve 540.

imzalandığı) andan itibaren muafiyetin başlatılması gerektiği” görüşünün vurgulandığı anlaşılmaktadır.

Konuya ilişkin Danıştay içtihatları doğrultusunda Kurul’ca, akaryakıt sektöründe imzalanan intifa/kira sözleşmelerinin alıcıya getirilen rekabet etmeme yükümlülüklerinin fiilen uzamasına neden olduğu değerlendirilmekle birlikte, rekabet etmeme yükümlülüğü süresinin başlangıcına esas alınacak tarihe ilişkin farklı bir değerlendirmeye gidilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda verilen ilke kararın gerekçesinde şu ifadeler yer verilmiştir: “...**Bu doğrultuda, taraflar arasında henüz mal veya hizmetlerin alımı, satımı veya yeniden satımı amacıyla yapılan bayilik anlaşmalarından önceki döneme tekabül eden sürelerin alıcıya getirilen rekabet etmeme yükümlülüğü kapsamında değerlendirilemeyeceği sonucuna ulaşılmaktadır...**” {RKK, T.:28.07.2015, DS:201-1-41, KS:15-32/452-136 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%C3%A7eli+Kurul+Karar%C4%B1%2f15-32-452-136.pdf>, 09.10.2016.

⁵³⁸ **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 13.

Nitekim Kurul’un yeni kararlarında da dikey ilişkinin başlangıç tarihinin akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin imza tarihinden itibaren başlayacağı kabul olunduktan sonra da, dikey ilişkinin bitiş zamanı olarak akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ile birlikte kira, intifa vb. sözleşmelerin hepsinin sona erdiği tarihin kabul edilmesi gerektiği vurgulanmaya devam edilmiştir: “...**Gerek Kılavuz’un 35. paragrafında yer alan açıklamalar gerekse de Kurulumuzun konuya ilişkin kararında yer alan değerlendirmeler dikkate alındığında, dikey anlaşmaların sona erdiğinin kabulü için bayilik sözleşmeleriyle birlikte intifa, kira vb. anlaşmaların da sona ermesi gerektiği açıktır...**” {RKK, T.:06.10.2015, DS: 2014-1-113, KS: 15-37/569-191 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%a7eli+Kurul+Karar%a4%b1%2f15-37-569-191.doc>, 12.10.2016}.

⁵³⁹ Öte yandan Kurul kararlarında da yer verildiği üzere, uzun süreden beri devam eden dikey ilişkilerde, taraflar arasındaki dikey ilişkiye esas teşkil eden sözleşmelerin, tarafların özgür iradeleriyle imzaladıkları yeni sözleşmeler yoluyla yenilenmesi yeni bir irade beyanı olarak kabul edilebilmekte ve bu şekilde duruma göre taraflar arasında yeni bir dikey anlaşmanın yapıldığından bahisle bu durum, grup muafiyeti kapsamındaki sürelerin hesaplanmasında göz önüne alınmaktadır.

Bu bakımdan Kurul’un da özellikle vurguladığı gibi önemli olan akaryakıt bayilerinin özgür iradeleri ile davranıp davranmadığı hususudur: “...**Kurul içtihatlarına göre, 18.09.2005 yılından önce yapılan ve kesintiye uğramaksızın süre gelen dikey ilişkiler kural olarak 18.09.2010 tarihine kadar 2002/2 sayılı Tebliğ’de öngörülen grup muafiyetinden yararlanabilmektedir. Bununla birlikte, uzun süreden beri devam eden dikey ilişkilerde tarafların, özellikle bayinin özgür karar almasının kısıtlanmadığı durumlarda, imzalanan yeni sözleşmelerle dikey ilişkinin de yenilenmesi yeni bir irade beyanı olarak kabul**

Birinci Daire'nin görüşü ve 2002/2 sayılı Tebliğin açıklanmasına ilişkin olarak çıkarılan Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz'un 33. paragrafındaki açıklamalara göre, rekabet yasağı içeren sözleşme hükümlerinin sözleşmenin diğer bölümlerinden ayrılması halinde, bir kısmi geçersizlik durumunun söz konusu olacağı; aksi durumda ise sözleşmenin tamamının grup muafiyetinden yararlanamayacağı belirtilmiştir⁵⁴¹. Bu bakımdan, sözleşmede 2002/2 sayılı Tebliğdeki sınırları aşan bir rekabet yasağı olması halinde; sadece rekabet yasağına ilişkin bu hükmün sınırı aşan üst kısmı muafiyetten yararlanamayacak⁵⁴², diğer bir

---

edilebilmeli ve bu şekilde duruma göre taraflar arasında yeni bir dikey anlaşmanın yapıldığından bahisle bu durum, grup muafiyeti kapsamındaki sürelerin hesaplanmasında göz önüne alınabilmelidir. Bu çerçevede bayinin özgür kalmasının kısıtlanmadığı durumlar kapsamında 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu'nun 7. maddesinde öngörülen üç aylık sürenin dikkate alınabileceği değerlendirilmektedir..." { RKK, T.:07.10.2010, DS: 2010-1-279, KS:10-63/1313-491 (Çevirimiçi)

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarakar3744.pdf>, 12.10.2016}.

Aynı yönde bkz. RKK. T.: 28.07.2015, DS: 2015-1-41, KS: 15-32/452-136 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%C3%A7eli+Kurul+Karar%C4%B1%2f15-32-452-136.pdf>, 12.10.2016; RKK., T.: 04.11.2014, DS: 2014-1-89, KS: 14-43/795-356 (Çevirimiçi)

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%C3%A7eli+Kurul+Karar%C4%B1%2f14-43-795-356.pdf>, 12.10.2016.

⁵⁴⁰ Bu noktada belirtmek gerekir ki, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin süresi içinde kalmak koşuluyla teminat amacıyla yapılacak şerh edilmiş kira sözleşmesi veya intifa sözleşmesinin halen yapılmasına bir engel yoktur. Ancak sadece akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin süresini aşar şekilde yapılamayacaktır.

⁵⁴¹ Özeriç, **a.g.e.**, s. 78; Sanrı, **a.g.e.**, s. 114; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 56 vd.; Genç, **a.g.e.**, s. 170 vd.; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 122; Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 75; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 225; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 200; Gürzumar/Sanlı, **a.g.m.**, s. 559 vd.; Akkan, **a.g.m.**, s. 44.

⁵⁴² Azami hadde indirme ilkesi {Azami hadde indirme ilkesi için ayrıca bkz. Oğuzman/Öz, **C.I**, s. 186 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 339; (Kocayusufpaşaoğlu bu ilkeyi "bölünebilirlik ilkesi" olarak incelemiştir: Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 607)} olarak adlandırılan bu ilkenin, Rekabet Kurulu'nca uygulanması {RKK, T.: 15.11.2006, 2006-1-22, 06-84/1059-306 K, N, I, s. (Çevirimiçi)

Ancak söz konusu eleştirilere geçmeden önce azami hadde indirme ilkesinin mevzuattaki düzenlemesinden kısaca söz etmek yerinde olacaktır.

Esasen azami hadde indirme ilkesi TTK md. 1530/1'de düzenlenmiştir. Hüküm uyarınca, kanunun veya yetkili makamların koymuş olduğu azami sınırın taraflarca akdedilen sözleşmeler ile aşılmış olması halinde, aşan kısım kanun gereği geçersiz hale gelecek ve sözleşmenin bu azami sınır üzerinden yapılmış olduğu kabul edilecektir. Kanun koyucu tarafından ayrıca, BK md. 27/2'nin ikinci cümlesinin de bu noktada uygulanamayacağı belirtilmiştir. Böylece, kanuni sınırı aşan sözleşme hükmü olmasaydı sözleşmenin yapılıp yapılmayacağına bakılmayacağından, sözleşmenin tamamının batıl sayılması söz konusu olmayacaktır.

Azami hadde indirme ilkesinin, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, rekabet yasağına ilişkin hükmüne uygulanması halinde; sözleşmedeki rekabet yasağı yıl sınırı aşılsa dahi, TTK

ifade ile sözleşmenin geri kalanı bu durumdan etkilenmeyecektir⁵⁴³. Böylece akaryakıt bayisine getirilen rekabet yasağı süresi ne kadar olursa olsun, 2002/ 2 sayılı Tebliğdeki üst sınır dolana kadar geçerli kabul edilecektir. Buna karşılık üst sınırı geçen rekabet yasağı süresi geçersiz olacak ve akaryakıt bayisi tamamen serbest kalacaktır^{544 ve 545}.

md. 1530 gereği en yüksek sınırdan yapıldığı kabul edilecektir. Doktrinde eleştiriler de tam bu noktada başlamaktadır.

Bazı yazarlara göre, Rekabet Kurulu'na muafiyet almak için yapılan bir başvuruda, Rekabet Kurulu'nca şartların muafiyet verilmesine uygun olmadığına karar verildiğinde, muafiyet başvurusuna konu sözleşmenin gerekli şekilde değiştirilmesi ve yeniden muafiyet başvurusunda bulunulması gerekmektedir. Yoksa Rekabet Kurulu'nun uygun bulmadığı şartlar, bu yöndeki karar ile kendiliğinden değişmiş ve uygun hale gelerek bu haliyle muafiyet almış sayılamaz. Zira Rekabet Kurulu'nun bu şekilde taraf iradeleri yerine geçerek işlem yapma yetkisi yoktur. Bu durumda, azami hadde indirme ilkesi uygulanarak sözleşmedeki rekabet yasağını azami beş yıl kabul edilmesi yerinde değildir. Tarafların gerekli değişikliği yapıp, yeniden grup muafiyeti başvurusunda bulunması gerekir. Kaldı ki grup muafiyeti kapsamı dışında kalmış bir sözleşme mutlaka hukuka aykırı ve geçersiz de değildir. Bireysel muafiyet alma imkanı da mevcuttur.

Yazarlar, aynı zamanda, Rekabet Kurulu kararlarının, sözleşmelerin sadece rekabet kurallarına uygunluğu ve geçerliliğine ilişkin olabileceğini, sözleşmelerin özel hukuk çerçevesinde BK, TTK ve diğer mevzuatlar yönünden değerlendirilmesinin Rekabet Kurulu tarafından yapılamayacağını belirtmişlerdir (Sanlı, "Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II", s. 199; Gürzumar, "Dikey Anlaşmalar", N. 145, s. 260 vd.; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 201). Zira geçersizlik tespiti yapacak olan yerin adli mahkemelerdir. (Sanlı, "Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II", s. 199 ve 202; Gürzumar, "Dikey Anlaşmalar", N. 145, s. 260 vd.; Gürzumar/Sanlı, **a.g.m.**, s. 571 vd. ve N. 29).

Bu nedenle bir görüşe göre, azami hadde indirme ilkesi kısmi butlanın bir türü olan değiştirilmiş kimi butlan kavramı altında ele alınmalıdır. Zira burada kanunun öngördüğü süre ya da bedelin aşılması halinde bir indirme yapılmamakta, ilgili hüküm batıl sayılarak yerine yeni bir hüküm olan azami had konulmaktadır (Sanlı, "Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II", s. 200; aynı yönde Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 607 vd.; Veysel Başpınar, **Borç Sözleşmelerinin Kısmi Butlanı**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1998, s. 75; Bileşik sözleşmelerde kısmi butlana ilişkin ayrıca bkz. s. 67-71).

⁵⁴³ **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 12.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, PPK md. 8' den gelen zorunlu rekabet yasağı ise bu noktada ayrı bir görünüm arz eder. Zira rekabet yasağı süresi ile sözleşme süresi her zaman aynı olacağından; bu sözleşmeler bakımından rekabet yasağını azami hadde indirip sözleşmenin devamını geçerli sayma söz konusu olamaz. Başka bir deyişle, sözleşmenin geri kalanı da, rekabet yasağı süresinin indirilmesi ile geçersiz hale gelecek, kısmi butlanın uygulanma imkânı kalmayacaktır (Akkan, **a.g.m.**, s. 49; Gürzumar/Sanlı, **a.g.m.**, s. 571 vd.).

Buna karşın, Rekabet Kurulu vermiş olduğu bir kararda {RKK, T.: 25.10.2010, DS: 2009-1-121, KS: 10-19/228-86 (Çevirimiçi)

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar3307.pdf>, 09.11.2015}, 2002/2 sayılı Tebliğdeki sınırları aşan sözleşmeleri azami sınırdan sonraki devam eden sözleşmenin tamamını geçersiz sayarken; kararının gerekçesini PPK md. 8'den kaynaklanan zorunluluk yerine, Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz'un 36. paragrafına dayandırması; gerekçesinden dolayı haklı olarak ayrıca eleştiri konusu olmuştur (Bknz. Sanlı, "Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II", N. 76, s. 198; Akkan, **a.g.m.**, N. 111, s. 49).

⁵⁴⁴ Sanlı, **a.g.e.**, s. 114; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 200 vd.

Bununla beraber Tebliğin md. 5/a uyarınca intifa veya şerh edilmiş kira hakkı alınan istasyonun maliki ile bağlantısı olmayan üçüncü şahıslara⁵⁴⁶ bayilik hakkının verilmesi, beş yıl kuralının istinası olarak önemini korumaktadır. Söz konusu istisnada önemli olan husus, mal sahibi olan üçüncü kişinin bayi ile bir bağlantısının bulunmamasıdır. Bu durumda akaryakıt bayisinin sadece söz konusu istasyonda yürüteceği faaliyeti kapsamı halinde; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi beş yıllık süreyi aşar şekilde belirlenebilecektir⁵⁴⁷. Bu ihtimalde sözleşme süresi belirli olabileceği gibi belirsiz süreli de olabilecektir⁵⁴⁸.

⁵⁴⁵ Aynı durum, sözleşme sonrası getirilen rekabet yasağı için de geçerlidir. Süresi veya kapsamı, 2002/2 sayılı Tebliği aşan kısımlar, diğer kısımlardan ayrılabilir nitelikte olduğundan; Rekabet Kurulu bu kısımların mevzuattaki sınırlara çekilmesi halinde geçerli olacağı ve muafiyet verileceğine yönelik kararlar vermektedir. Bknz. RKK, T.: 31.07.2008, DS: 2008-1-89, KS:08-49/702-277 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar2613.pdf>; 12.11.2015.

⁵⁴⁶ Üçüncü kişilere ilişkin değerlendirme Rekabet Kurumu'nun Akaryakıt Ve Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (Lpg) (Tüplü Ve Dökme Lpg Hariç Olmak Üzere) Sektöründeki Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği Taslağı Muafiyetin Genel Koşulları başlıklı md. 5/3 'te yer almıştır. Bu maddeye göre; "...*tesisin alıcı tarafından kullanıldığı süre boyunca alıcıya rekabet etmeme yükümlülüğü getirilmesine imkân sağlayan düzenlemeden yararlanabilmesi için, rekabet etmeme yükümlülüğünün başlangıç tarihinde anılan fıkra da belirtilen koşulları haiz olması gerekir. Söz konusu hükmün uygulanmasında, istasyonun kurulu bulunduğu arazinin maliki ile alıcının rekabet hukuku anlamında aynı ekonomik bütünlük içinde olmasının yanında, söz konusu taraflar arasında iştirak ilişkisinin bulunması, kira ve benzeri sözleşmelerin bulunması ya da üçüncü dereceye kadar kan veya ikinci dereceye kadar (bu dereceler dâhil) sıhri hısımlık ilişkisi olması halinde de bağlantı olduğu kabul edilir.*"

⁵⁴⁷ Çünkü akaryakıt bayisinin, sağlayıcıya ait veya akaryakıt bayisi ile ilgisi olmayan üçüncü kişilerden sağlayıcı tarafından kiralanmış tesis ve arazilerde faaliyet gösterdiği hallerde her ne kadar bir kapama etkisi ortaya çıksa bile; ilişkinin doğası gereği önemli bir rekabet sorununun ortaya çıkmayacağı söylenebilir (Sağlayıcıya ait tesiste faaliyet gösteren dağıtıcı hakkındaki açıklamalar için bknz. **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 34).

⁵⁴⁸ Doktrinde bayilik ve tek satıcılık sözleşmelerinin çok kısa süreli, çok uzun süreli ve/veya belirsiz süreli olarak yapılması halinde, sözleşmelerin geçerliliği üzerinde bir hayli durulmuştur (Bknz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 101 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 123 vd.; Karauz, **a.g.e.**, s. 123 vd.). Ancak akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi Rekabet Hukuku bakımından kural olarak belirsiz süreli yapılamayacağından; yapılsa dahi bunun ancak Tebliğin md. 5/a uyarınca intifa veya şerh edilmiş kira hakkı alınan istasyonun maliki ile bağlantısı olmayan üçüncü şahıslara ait olması halinde olabileceğinden; bu durumda yapılan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bir "kelepçeleme sözleşmesi" niteliğinde olmayacaktır. Zira Tebliğin md. 5/a uyarınca belirsiz süreli de yapılabilecek bir sözleşmede, zaten istasyon akaryakıt bayisine veya onunla bağlantılı bir üçüncü kişiye ait olmayacağından; akaryakıt bayisinin kelepçelenmesi teoride mümkünse de, pratikte karşımıza çıkmaz. Çünkü akaryakıt sağlayıcısının kendi veya akaryakıt bayisi ile bağlantısı bulunmayan bir üçüncü kişiye ait bir tesiste akaryakıt bayisini, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ile kelepçelemesi sağlayıcının menfaatine uygun düşmez. Hatta Tebliğin md. 5/a uyarınca sözleşme yapan akaryakıt sağlayıcısı, tam tersine sözleşme yaptığı akaryakıt bayisinin, tesisten istendiğinde çıkması için kendini koruyucu önlemler alacaktır. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin çok kısa süreli olması da mümkündür. Ancak akaryakıt sektöründeki eğilim, yargı kararlarına da konu olacak şekilde, çok uzun yapılmasıdır.

2002/2 sayılı Tebliğ md. 5/a uyarınca yapılan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde -uygulamada çok rastlanmasa dahi- sözleşme süresi ile ilgili olarak hiçbir hüküm bulunmaması veya sona ermenin ne zaman olacağına hiçbir şekilde bilinmemesi bir ihtimaldir. Sözleşmenin, başlangıç zamanı belli olup da, süre bakımından hiç sınırlama olmayabileceği gibi; öngörülmuş sınırın ortaya çıkıp çıkmayacağı ve çıkacaksa da ne zaman olacağı belli olmayan (şarta bağlanan) bir sözleşme de söz konusu olabilir (belirsiz olarak kararlaştırılmış süreli sözleşme)⁵⁴⁹. Sözleşmenin asgari süreli olarak kararlaştırılıp da, bu süre geçtikten sonra sözleşmeye devam edilmesi halinde de sözleşmenin ne zaman sona ereceği belli olmadığından belirsiz süreli bir sözleşmenin bulunduğu söylenebilir⁵⁵⁰.

Yine teoride akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin çok kısa yapılması mümkünse de, pratikte karşılaşılmamakta ve bundan doğabilecek olumsuz sonuçlar ortaya çıkmamaktadır. Kaldı ki; kısa süreli de yapılırsa, akaryakıt bayisi yaptığı yatırımları yeni bir akaryakıt sağlayıcı ile anlaşarak kullanabilecektir.

⁵⁴⁹ Şenol, **a.g.e.**, s. 121; Seliçi, **a.g.e.**, s. 67 ve 137 vd.; Oktay, “Uzun Süreli Sözleşmeler”, s. 214; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 80 vd. Şartı oluşturan olayın belirsiz olması hakkında bkz. Eren, **a.g.e.**, s. 1166; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 328 vd.; Kemal Oğuzman/Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.II**, Gözden Geçirilmiş 10. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2013, s. 494.

Örneğin; bayinin 55 yaşına geldiğinde sözleşmenin biteceğinin kararlaştırılması gibi, taraflar, sürenin bitme anı belli olmakla birlikte gerçekleşmesi kesin olmayan bir olguya bağlanmış olabilirler. Bu halde, bayinin 55 yaşına geldiğinde sözleşmenin biteceği kesin olmakla birlikte, bayinin bu yaşa erişip erişemeyeceği belli değildir. Fakat sözleşme süresi, tarafların ölümü gibi gerçekleşmesi kesin bir olguya da bağlanmış olabilir. Bazen de gerçekleşeceği kesin olan bir olayın belli bir süreye bağlanarak gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinin kesin olmaması haline de dönüştürülebilir. Örneğin; bayinin 10 sene içinde ölmesi halinde sözleşmenin sona ereceğinin kararlaştırılması halinde durum böyledir.

Bununla beraber sözleşme süresinin, hem gerçekleşmesi kesin olmayan hem de ne zaman gerçekleşeceği bilinmeyen bir olguya -örneğin savaşın başlamasına- bağlanması da mümkündür (Seliçi, **a.g.e.**, s. 67; Oktay, “Uzun Süreli Sözleşmeler”, s. 214; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 80).

Gerçekleşmesi kesin olan olaylar söz konusu olduğunda; bunların ne zaman gerçekleşeceği belli olmasa da borç ilişkisi vadeye bağlanmış olmakta; (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 80; Eren, **a.g.e.**, s. 1165) ancak gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli olmayan olaylar söz konusu ise borç ilişkisi şarta bağlanmış olmaktadır (Seliçi, **a.g.e.**, s. 68; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 80; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 494). Söz konusu şartın geçerli olarak yapılmış bir sözleşmeyi ortadan kaldırması nedeniyle ise bu şart bozucu şart niteliğindedir (Eren, **a.g.e.**, s. 1171).

Belirsiz süreli sözleşmeye bir diğer örnek ise sözleşme kapsamından açıkça veya zımnen anlaşılan bir amaca ulaşmasına da bağlanmasıdır. Örneğin; akaryakıt bayisinin sözleşmede belirtilen miktarda mal alması halinde sözleşmenin kendiliğinden sona ereceği gibi (Şenol, **a.g.e.**, s. 121. Belirsiz süreli sözleşme kavramı hakkında geniş açıklama için bkz. Seliçi, **a.g.e.**, s. 68).

⁵⁵⁰ Azami süre içinde, sözleşme belirsiz süreli gibi olup; sözleşme ilişkisi bu halde olağan fesih yoluyla sona erdirilebilecektir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 71; Şenol, **a.g.e.**, s. 108).

VII. Değerlendirme ve Sonuç

PPK uyarınca akaryakıt bayisinin yükümlülükleri arasında istasyon dışında satış yapmama, bayisi olduğu sağlayıcısı haricinde akaryakıt temini yapılmaması ve bunlara ek olarak faaliyetlerini sağlayıcılar ile yapacakları tek elden satın alma yükümlülüğü çerçevesinde yürütmesi yer almaktadır. Akaryakıt bayisi, lisansı süresince bu yükümlülükler ile bağlı kalacaktır. Ancak bu sözleşmenin de lisans süresi kadar olması gerektiği anlamına gelmemektedir. Zira PPK, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin süresi ile ilgilenmemektedir, sadece akaryakıt bayisinin belirli bir sağlayıcının bayisi olduğu sürece başka yerden mal almasını yasaklamaktadır. Bu sürenin bir yıl olması ya da 49 yıl olması PPK açısından bir fark yaratmamaktadır⁵⁵¹. Buna karşın Rekabet Kurulu, konuyu daima 2002/2 sayılı Tebliğ çerçevesinde değerlendirmektedir.

Esasen akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmeleri içinde ayrıca rekabet yasağı kararlaştırılmasa bile, PPK md. 8 nedeniyle akaryakıt bayileri her halükarda rekabet yasağı altında olacaktır. Bu yüzden diğer sektörlerdeki gibi sözleşme süresinin daha uzun yapılıp da, rekabet yasağının sözleşme süresinden daha kısa kararlaştırılabilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmeleri bakımından sözleşme süresi ile rekabet yasağı süresi her zaman için aynı olacaktır.

Sözleşme sürelerinin uzun veya belirsiz olması, tek yanlı hükümler ile birleşince bir yandan akaryakıt bayisinin ticari karar alma özgürlükleri aşırı sınırlandırılmış olurken; diğer yandan da mevcut piyasa yapısının hiç değişmeden sürmesine sebep olur. Bu nedenle, birbirine rakip akaryakıt sağlayıcıları da piyasanın mevcut yapısının bu şekilde sürüp gideceğine olan güvenleri sayesinde birbirleri ile rekabetten kolayca kaçınabilirler⁵⁵².

Rekabet Kurulu'nun bahsi geçen kararları, esas olarak Akaryakıt Sektör Raporu'nda ulaşılan sonuçlara dayanmaktadır. Rapora göre tüm akaryakıt

⁵⁵¹ Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 74 vd.; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 226; Akkan, **a.g.m.**, s. 8 vd.; aynı yönde Karauz, **a.g.e.**, s. 128.

⁵⁵² Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 210.

sağlayıcılarının uzun süreli intifa veya kira sözleşmeleri uygulaması, akaryakıt bayileri uzun süreli olarak sağlayıcılara bağlamakta; piyasaya yeni girecek olan veya her nasılsa girmiş olup da büyüyemeyen sağlayıcıların piyasaya girişini ve büyümesini önlemektedir. Başka bir ifade ile piyasada kapatıcı bir etki yaratmaktadır⁵⁵³.

Rekabet Kurulu'nun daha sonra verdiği kararlarda üzerinde durulan diğer bir önemli husus da akaryakıt bayisinin beş yıllık süre sonunda rekabet yasağından kurtulmasını engelleyen taraflar arasındaki esas sözleşme ile bağlantılı kredi sözleşmeleri, ekipman sözleşmeleri, uzun süreli kira sözleşmeleri gibi sözleşmeler ya da uzun süreli intifa hakkının tanınması gibi şahsi ya da aynı haklar kapsamında çeşitli şekillerde ortaya çıkabilen herhangi bir fiili durumun olmaması zorunluluğudur⁵⁵⁴. Örneğin; akaryakıt sağlayıcısı, bayisine kredi kullandırmış ise bu kredinin geri ödemesi, bayinin beş yılın sonunda rekabet yasağından kurtulmasını engelleyecek şekilde düzenlenmemeli; akaryakıt bayisi, beş yıllık rekabet yasağı şartının süresinin dolmasından sonra varsa kalan borçları geri ödeme olanağına sahip olmalıdır. Aynı şekilde akaryakıt sağlayıcısının, bayisine bazı ekipmanlar sağlaması halinde bu ekipmanların sökülmesinin bayi açısından çok büyük bir zarara yol açabileceği durumlarda; beş yıllık rekabet yasağı süresinin sonunda bu ekipmanları piyasa değeri üzerinden devralabilme imkânının olması gerekmektedir. İntifa ve kira sözleşmeleri ile akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin süre açısından uyumlu olmaması ya da süre bakımından uyumlu olmakla birlikte bu sözleşmelerden birinin diğerinden önce feshedilmesi halinde; rekabet yasağı bakımından uygulanacak muafiyetin süresi yine beş yılı geçemeyecektir. Bu durumda beş yıllık sürenin hesaplanmasında rekabet yasağına dayalı akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin kurulduğu tarih dikkate alınır. Taraflar arasındaki, rekabet yasağına dayalı akaryakıt istasyonu bayilik, işleticilik, tedarik vb. sözleşmeler ile birlikte bu sözleşmelerin süresine etki eden intifa, tapuya şerh edilmiş kira, ekipman gibi sözleşmelerin

---

⁵⁵³ (Çevirimiçi)
http://www.epdk.org.tr/documents/petrol/rapor_yayin/Ppd_Rapor_Yayin_Sektor_Raporu_2008.pdf, 01.03.2015.

⁵⁵⁴ **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 13.
Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 223; Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 30 vd.; Sanrı, **a.g.e.**, s. 117; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 203 vd.

hepsinin aynı anda ortadan kalktığı tarih ise rekabet yasağının sona erme tarihi olarak değerlendirilecektir.

Her somut olayda yapılacak değerlendirmede Rekabet Kurulu, sözleşme süresinin PPK' nın amacının elde edilmesi için gereken azami süreyi aştığını tespit ederse sırasıyla RKHK md. 4. ve 5.'e göre değerlendirme yapacaktır. Bu değerlendirmede ise akaryakıt sağlayıcılarının yaptıkları (çoğu kez batık maliyet vasfını taşıyan) yatırımların korunması, çevre, sağlık ve yakıt güvenliğinin korunması, özellikle bu konulara dönük yatırım yapma güdülerinin muhafaza edilmesi, arz ve tedarik güvenliği, yatırım ve üretim planlanması gibi faktörler, bireysel muafiyet verilmesi olasılığını arttırmaktadır. Bilhassa bu yatırımların önemli ölçüğe ulaştığı ve taşınmaz sahibi akaryakıt bayisinin bu yatırımları yapma imkânının olmadığı (finansman ihtiyacının açık olduğu) bir durumda, örneğin, sözleşmenin süresi beş seneyi aşsa bile, böyle bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin bireysel muafiyet alma olasılığı diğer akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerine nazaran daha yüksek olacaktır⁵⁵⁵.

---

⁵⁵⁵ Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 76; Gürzumar/Sanlı, **a.g.m.**, s. 569 vd.

BEŞİNCİ BÖLÜM

AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK SÖZLEŞMESİNDE TARAFLARIN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

I. Akaryakıt Sağlayıcısının Yükümlülükleri

Akaryakıt piyasasındaki akaryakıt bayisi ve sağlayıcısının lisanslarının devamı için mevzuattan kaynaklanan birçok yükümlülüğü bulunmakta olup; söz konusu yükümlülüklerin büyük kısmı tarafların birbirine karşı değil; ilgili idareye karşı olan yükümlülükleridir. Bu başlık altında ise akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi taraflarının kanundan veya sözleşmeden doğan; ancak sadece birbirine karşı olan yükümlülüklerine yer verilmeye çalışılacaktır.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini hazırlayan ve sözleşmenin ekonomik bakımdan güçlü tarafı olan sağlayıcıların, neredeyse kendileri açısından hiçbir yükümlülüğe sözleşmelerinde yer vermedikleri görülür. Aşağıda, genel olarak bayilik sözleşmesinden ve tek satıcılık sözleşmesinden çıkarılan ve doktrindeki yazarların çoğunluğunca kabul edilen yükümlülükler yer verilmişse de; sözleşmeyi hazırlayan sağlayıcıya ait yükümlülüklerinin çoğuna akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde rastlanmaz. Buna karşın sözleşmede daha ziyade akaryakıt bayilerinin yükümlülüklerine yer verildiği görülür.

A. Birel Satış Sözleşmelerini Kabul ve Teslim Yükümlülüğü

1. Genel Olarak

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, sağlayıcı bakımından sözleşmeden doğan en önemli yükümlülüğün, birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğü ve malın teslimi olduğu söylenebilir⁵⁵⁶. Bu yükümlülük, akaryakıt bayisi karşısında ekonomik olarak güçlü konumda olan sağlayıcının düzenlemiş olduğu standart sözleşmelerde, genellikle açıkça düzenlenmemektedir. Bu

⁵⁵⁶ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 53 vd. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 65. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 85; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 40; Gümüş, **C.I**, s. 11; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 22; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, N. 206, s. 833.

yükümlülüğün sözleşmede bir şekilde düzenlendiği hallerde de düzenlemede oldukça esnek olarak davranılmakta ve yükümlülüğün ihlali imkânsız olmaktadır⁵⁵⁷. Ancak söz konusu yükümlülük, sözleşmede açıkça kararlaştırılmamış olsa dahi, işin ve sözleşmenin niteliğinden doğmaktadır⁵⁵⁸.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi açısından ise yükümlülüğün, PPK’deki öneminden başlamak yerinde olacaktır. PPK md. 7/3 c. 2’de akaryakıt sağlayıcılarına bu konuda özel bir düzenleme getirilmiştir. Hükümde, “*Bayilik süresi bitiminden üç ay öncesinde bayiliğin devamı için sözleşme yenilenemez ise sürenin bitimine kadar sağlayıcının, bayinin ikmal ihtiyacını karşılayacağı*” belirtilmektedir. Kanun koyucu, bu düzenleme ile akaryakıt sağlayıcılarının sözleşmenin yenilenmemesi nedeniyle artık bayisi olmayacak istasyona mal göndermeyerek bir yandan bayilik görevlerinin ifasını beklemesi, diğer yandan bayinin mali açıdan zor duruma düşürmesini engellemektedir. Fakat kanunda düzenlenen bu yükümlülük yalnızca sözleşmesi yenilenmeyen akaryakıt bayilerine yönelik olmasına rağmen; devam eden sözleşme ilişkileri için de birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğünün olduğu sonucuna da varılabilecektir. Zira kanun koyucunun akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin yenilenmemesi durumunda sağlayıcının, bayisinin ikmal ihtiyacını karşılamakla yükümlü olduğunu bildirmesi, bu yükümlülüğün sözleşme ilişkisinin devamı sırasında evveliyetle ve işin doğası gereği mevcut olduğunu kabul etmiş olduğu anlamına gelir.

Bununla birlikte akaryakıt sağlayıcısının, birel sözleşmeyi kabul yükümlülüğünün ne tür bir yükümlülük olduğu ve bayisi tarafından verilen siparişleri kabul edip etmemekte ne dereceye kadar serbest olduğunun tespiti ayrıca önem taşır. Zira yükümlülüğün ihlaline hangi sonuçların uygulanacağı bu tespit ile belirlenecektir. Akaryakıt sağlayıcının, bayisinden gelen birel satış sözleşmesi yapılmasına ilişkin icapları kabul yükümlülüğünün, sözleşmeden doğan asli bir edim

⁵⁵⁷ Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 201.

⁵⁵⁸ Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 201; Karauz, **a.g.e.**, s. 141; Şenol, **a.g.e.**, s. 53 vd. ve N. 190’ da zikredilen yazarlar. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 65. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, N. 1’de zikredilen yazarlar, s. 85; Tandoğan, **CI/1**, s. 48; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 22; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 8; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 762.

yükümlülüğü mü⁵⁵⁹, yoksa sağlayıcının menfaatleri koruma yükümlülüğünden doğan bir yan edim yükümlülüğü mü olduğu hususunda doktrinde farklı fikirler ileri sürülmüştür. Doktrinde daha ziyade tek satıcılık sözleşmesi açısından ileri sürülen görüşlerin⁵⁶⁰, genel olarak bayilik sözleşmesi açısından temel alınarak incelenmesi mümkündür.

⁵⁵⁹ Borç ilişkisinden doğrudan doğan ve bu ilişkiye hukuki özelliğini veren, hukuki tipini belirleyen edim yükümlülüğünün asli edim yükümlülüğü olarak isimlendirilmesinde çoğunluk görüş mevcuttur (Oğuzman/Öz, **C.I**, s. 4; Sarı, **a.g.e.**, s. 303 N. 139; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 7; Eren, **a.g.e.**, s. 31; Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 117; Akyol, temel yükümlülük ismini tercih etmiştir Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 45). Başka bir ifadeyle asli edim yükümlülüğü; sözleşmenin tür ve tipini, özellik ve niteliklerini belirleyen ve borçlunun yerine getirmek zorunda olduğu asıl borçtur (Eren, **a.g.e.**, s. 31).

Bu şekilde tanımlanan asli edim yükümlülükleri dışında borç ilişkisinden doğan diğer yükümlülüklerin sınıflandırılması ve isimlendirilmesi konusunda ise bir bütünlük söz konusu değildir. Bazı yazarlar asli edim yükümlülükleri dışında doğan yükümlülükleri, yan edim yükümlülükleri olarak ifade etmeyi; bu yan borçları ise asli edim yükümlülüğü ilişkisine ve özellikle ayrı bir şekilde dava ve talep edilmelerine göre, bağımsız ve bağımlı yan borçlar olarak sınıflandırmayı tercih etmektedir (Oğuzman/Barlas, **a.g.e.**, s. 292 vd.; Sarı, **a.g.e.**, s. 303). Bazı yazarlar ise yükümlükleri, asli ve yan olmak üzere ikiye ayırdıktan sonra, yan yükümlülükleri ise yan edim yükümlülükleri ve yan yükümler olarak sınıflandırmakta veya üçlü bir ayırım benimseyerek yükümlülükleri; asli edim yükümlülükleri, yan edim yükümlülükleri ile davranış ve koruma yükümlülükleri şeklinde ayırmaktadırlar (Bu konuda geniş bilgi için bkz. Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 12; Eren, **a.g.e.**, s. 31 vd.; Oğuzman/Barlas, **a.g.e.**, s. 292 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 10 vd.; Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 117 vd.; Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 45 vd.). Esasen farklı görüşlerin temelinde, belirli bir yükümlülüğün bağımsız olarak dava edilip edilememesi, belirli bir yükümlülüğün ihlalinin karşılıklı edim ilişkisi çerçevesinde tanınan ödemezlik def'i ve ifadan vazgeçerek müspet zararın tazmini veya sözleşmeden dönme haklarının kullanılmasına dayanak teşkil edip edemeyeceği hususları dikkate alınması yer almaktadır. Biz de, asli edim yükümlülüğü, yan edim yükümlülüğü ve yan yükümlülükler ayırımını benimsiyoruz. Yan yükümlülükler ise ifaya yardımcı yükümlülükler ile koruma yükümlülükleri olarak ayrılmaktadır. Yan edim yükümlülükleri, kanundan, sözleşmeden veya dürüstlük kuralından doğabilirken; bağımsız bir ifa davasına konu olabilirler. Yan yükümlülükler ise ayrıca bir ifa davasına değil; ancak tazminat davasına konu olabilirler (Bknz. Eren, **a.g.e.**, s. 31 vd.).

⁵⁶⁰ Tek satıcılık sözleşmesi için sağlayıcının, birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğünü sözleşmeden doğan asli bir yükümlülük olarak kabul eden Kochs'a göre; bu yükümlülük, tek satıcıya yüklenen rekabet yasağının uygun bir karşılığıdır {Hermann Kochs, **Der Eigenhändler**, Rechtsprobleme des Rahmenvertrages unter Berücksichtigung auch der Nebenverträge, Diss Köln, 1964, s. 63 (Naklen: İşgüzar, **a.g.e.**, s. 86; Tandoğan, **CI/1**, s. 48; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 22)}. Başka sağlayıcıların mallarını satamayacak tek satıcılara karşı sağlayıcı, muntazam olarak teslimatta bulunmayı üstlenmek zorundadır. Hamburg Yüksek Eyalet Mahkemesi ve Alman İmparatorluk Mahkemesi'nin de bu görüşe uygun çeşitli kararlar verdiği görülmektedir {RGZ 54, 286; RG Warn Rspr 1920 Nr. 185; RG Gruch Beltr 51, 954 (Naklen: İşgüzar, **a.g.e.**, s. 86 ve 20, N. 4 ve 5)}.

İsviçre Hukuku'nda da Wyniger, tek satıcılık sözleşmesinde sağlayıcının birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğü olduğuna işaret etmiş ve bu yükümlülüğün sözleşmede yer, süre ve biçim yönünden sözleşmede somut olarak belirtilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak bu şekilde sözleşmede belirtilmemiş olsa bile; sağlayıcının, tek satıcının siparişlerini ifa etmesi gereğini ve sağlayıcının dağıtım sistemindeki kapasitesini bu yükümlülüğünü yerine getirmesine olanak

Bir görüşe göre, birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğünü bir yan yükümlülük olarak kabul etmek mümkün değildir⁵⁶¹. Zira tek satıcı, sürümü arttırma yükümlülüğünü ve satın aldığı malları müşterilerine tekrar satma işlemini ancak akaryakıt sağlayıcısının birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğünü yerine getirmesiyle ifa edebilir⁵⁶². Birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğünün, asli yükümlülük olarak kabul edilmemesi halinde ise tek satıcının sürümü arttırma faaliyetini nasıl gerçekleştireceği sorunu ortaya çıkmaktadır.

Bu itibarla tıpkı tek satıcılık sözleşmesindeki gibi akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde tarafların amacı, sürümü arttırarak mümkün olduğu kadar fazla

---

sağlayacak biçimde düzenlemesi gerektiğini savunmuştur {Wyniger, **a.g.e.**, s. 15 ve 16 (Naklen: İşgüzar, **a.g.e.**, s. 86; Tandoğan, **CI/1**, s. 48; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 22)}.

Alman Federal Mahkemesi ise sağlayıcının asli nitelikte bir birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğü olduğunu kabul etmemektedir. Mahkemenin vermiş olduğu bir karara göre sözleşme ile açıkça kararlaştırılmış olmadıkça sağlayıcının sadece yan edim yükümlülüğü bulunmaktadır. Ancak rekabet yasağı ve asgari alım yükümlülüğü öngörülen hallerde sağlayıcının birel satım sözleşmelerini kabul etme borcu vardır. Bunun dışında sağlayıcı, tek satıcının her siparişini karşılamakla yükümlü değildir; ancak bir siparişin reddedilebilmesi için doğruluk ve güven prensibi gereği makul ve kabul edilebilir sebepler bulunması lazımdır {BGH 29.04.1958, NJW 1958, s. 1138, 1139, BB 1958; s. 540; MDR 1958, s. 510 (Naklen: İşgüzar, **a.g.e.**, s. 87; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 278, s. 58)}.

Alman doktrininde Stumpf da anılan mahkeme kararı doğrultusunda sözleşmede özel bir hüküm yoksa sağlayıcının, tek satıcı tarafından verilen siparişi kabul edip etmemekte kural olarak serbest olduğunu; fakat sözleşme ilişkisi ile taraflar bir güven ilişkisi oluşturduğundan, doğruluk ve güven kuralları gereğince sağlayıcının, tek satıcının siparişlerini gelişigüzel ve keyfi biçimde reddedemeyeceğini savunmuştur. Bu takdirde red, mantıki sebeplere dayanmak zorundadır {Herbert Stumpf, **Verträge mit Vertragshändlern (Eigenhändler)**, Frankfurt/M., 1966, s. 55 (Naklen: İşgüzar, **a.g.e.**, s. 87)}.

Bununla birlikte yine Alman doktrininde Ulmer, birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğünü asli bir yükümlülük olarak değil; sağlayıcının sadakat borcuna dayanan bir yan yükümlülük olduğunu kabul etmektedir. Ulmer’e göre sağlayıcının “işin sahibi” olarak “kendi uzatılmış kolu olan” tek satıcıya karşı birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğü altına girmesinde hiçbir menfaati yoktur. Bu nedenle tek satıcılık sözleşmelerinde bu yükümlülükle ilgili bir hükmün yer almaması tesadüf değildir. Ancak sağlayıcı, tek satıcının siparişlerini özenle değerlendirmek zorunda olup; bunların ifasını keyfi olarak reddetme hakkına da sahip değildir {Peter Ulmer, **Der Vertragshändler**, Münih, 1969, s. 313 (Naklen: İşgüzar, **a.g.e.**, s. 87; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 278, s. 58)}.

Gökyayla ise tek satıcılık sözleşmesi açısından, birel satım sözleşmelerinin, çerçeve sözleşmenin ifasını sağlayan icra-i sözleşmeler olduğunu ve dolayısıyla çerçeve nitelikteki sözleşmenin ifasını gerçekleştiren birel satış sözleşmeleri için kabul beyanında bulunmasının, sağlayıcının asli edim yükümlülüğü olduğunu ifade etmektedir (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 58 vd. Aynı yönde Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 40).

Özeriç ise tek satıcılık sözleşmesi bakımından bu yükümlülüğün, yan edim yükümlülüğü niteliğinde olduğunu belirtmiştir (Özeriç, **a.g.e.**, s. 83).

Arslan ise tek satıcılık sözleşmesinde bu yükümlülüğün “asli veya sadakat borcundan kaynaklanan bir yan edim” olduğunu ifade etmiştir (Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 9).

⁵⁶¹ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 88. Aynı yönde Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 58; Tandoğan, **CI/1**, s. 49; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 23; Önür, **a.g.m.**, s. 11; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 17.

⁵⁶² İşgüzar, **a.g.e.**, s. 88; Aynı yönde Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 58; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 9.

miktarda malın satılması olduğundan; birel satış sözleşmelerini kabul yükümlünü asli edim yükümlülüğü olarak kabul eden görüş, kıyasen akaryakıt bayileri için de uygun düşer⁵⁶³. Sözleşmenin amacına ulaşmasında bu denli kilit noktada bulunan birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğünün, menfaatleri koruma borcundan doğan bir yan yükümlülük olarak kabulüne imkân yoktur. Öte yandan PPK gereğince tek elden satın alma yükümlülüğü olan bayilerin, başka bir sağlayıcıdan mal alma hakkı da bulunmamaktadır. Kanun gereği olarak, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinin hemen hepsinde yer alan “Tek elden satın alma (münhasır satın alma) yükümlülüğü” uyarınca akaryakıt bayisi; “*gerek akaryakıt istasyonunda ve gerekse de istasyon dışı toplu satışlarında pazarlayacağı ürünlerin tamamını münhasıran sağlayıcıdan veya sağlayıcının göstereceği kaynaklardan almayı*” taahhüt etmektedir⁵⁶⁴. Akaryakıt bayisinin başka hiçbir yerden mal temin etmesi mümkün olmadığından; sağlayıcısının da doğal olarak bayisine düzenli mal temini, onu malsız bırakmama gibi yükümlülüklerinin olması beklenmektedir⁵⁶⁵. Ayrıca yine sözleşmelerde çoğunlukla yer alan “asgari alım yükümlülüğü (satış hedefleri) uyarınca da akaryakıt bayisinin belli bir hedefi tutturması, aksi halde sözleşmenin feshedebileceği hükümleri de sağlayıcının bu yükümlülüğünü ağırlaştırır. Dolayısıyla sözleşmelerde yer alsın almasın, yukarıda sayılan sebepler akaryakıt sağlayıcısının, birel satış

⁵⁶³ Birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğünü, tek satıcıya özgü bir özelliğe dayandıran görüşlerden yararlanarak; bayilik sözleşmesi için “Birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğü yoktur” sonucuna varmak yerinde olmaz. Aksi halde bayilik ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin satın sözleşmesinden farkı kalmayacak; bu sözleşmelerin sürümü arttırma amacı tamamen saf dışı bırakılmış olacaktır.

Çerçeve sözleşmenin birel sözleşme kurma borcu doğurduğunu kabul eden yazarlarca da, bayilik sözleşmesinde sağlayıcının birel satın sözleşmesini kabul yükümlülüğünün, asli nitelikte bir yükümlülük olduğu kabul edilmektedir (Şenol, **a.g.e.**, s. 55).

Ayrıca bkz. Çerçeve Sözleşmenin Birel Sözleşme Kurma Borcu Doğurup Doğurmadığı Tartışması, §2 / II./A./2.

⁵⁶⁴ Örneğin; tek elden satın alma taahhüdü, Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde şu şekilde yer almıştır: “*SATIŞLAR- Madde 4: Satış koşulları aşağıda zikredilmiştir:*

a) *BAYİ, işbu “Bayilik Sözleşmesi” hükümleri altında, yukarıda belirtilen satış yerinde ve istasyon dışı satışlarında münhasıran PO’dan ve/veya nakliye masrafı kendisine ait olmak üzere, PO’nun belirleyeceği yerden satın alacağı akaryakıt, LPG, madeni yağlar ve PO tarafından üretimi ya da dağıtımı yapılan diğer malları, evsafını değiştirmeden, kesintisiz olarak satmayı, bulundurmamayı, teşhir etmeyi ve PO tarafından satış yerinde açılması talep edilen reyon ve satış mahallerinin açılmasına muvafakat etmeyi ve bu konuda PO ile işbirliği yapmayı, bu yerlerde PO tarafından tesbit ve tayin olunacak şirketlerin malları dışında başkaca hakiki veya hükmi şahısların mallarını hiçbir şekilde satmamayı, bulundurmamayı ve teşhir etmemeyi kabul ve taahhüt etmiştir...*” (Çevirimiçi) www.poa.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 27.07.2014.

⁵⁶⁵ Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 201; Karauz, **a.g.e.**, s. 141.

sözleşmesini kabul yükümlülüğü altında olduğunu ve bu yükümlülüğün asli bir yükümlülük olduğu sonucunu kabule yeterlidir.

2. Kabul ve Teslim Yükümlülüğünün Sınırları

Akaryakıt bayisinin siparişlerini kabul yükümlülüğünde olan sağlayıcının, söz konusu yükümlülüğünün sınırları ayrıca belirlenmelidir.

Bu noktada öncelikle, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde borcun konusunun parça mı cins borcu mu olduğunun tespiti gerekir. Parça borcu söz konusu olduğunda, borçlanılan edimin konusu, taraflarca bireysel nitelik ve özellikleriyle sözleşmede tam olarak belirlenirken; borçlu sözleşmede borçlanılan parça ediminden başka bir şeyi ifa edemez. Bir cins borcu söz konusu olduğunda ise o cins yeryüzünde ortadan kalkmadıkça imkânsız olmaz⁵⁶⁶. Bu itibarla petrol ve işlenmiş petrol olan akaryakıtın da cins borcu olduğu kabul edilmelidir⁵⁶⁷. Böylece akaryakıt sağlayıcısının asli borcu olan siparişleri kabul ve cins borcu olan akaryakıtı teslim yükümlülüğünü o cins yeryüzünden kalkmadıkça ifa etmesi gerekeceğinden; ifanın yerine getirilmemesi akaryakıt sağlayıcısının kusuru olarak değerlendirilmelidir.

Bir görüşe göre bir tek satıcının beklenmedik bir şekilde siparişlerini iki katına çıkarması ihtimalinde, sağlayıcının yükümlülüğü yerine getirememesi hali kusursuz imkânsızlık olarak nitelendirilmelidir. Ancak sağlayıcının aynı zamanda üretici olması halinde, üretim miktarını arttırmadan ve gerekli önlemleri almadan, yeni tek satıcılık sözleşmeleri akdetmesi nedeniyle artan siparişlere yetişemezse, bu durum kural olarak sözleşmenin kusurlu olarak ifa edilememesi anlamına da gelecektir. Bu gibi hallerde ise tek satıcı birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğünün ihlalinden ötürü sözleşmeyi süre vermeden, derhal feshedebilir ve tazminat talebinde bulunabilir⁵⁶⁸.

⁵⁶⁶ Oğuzman/Öz, C.I, s. 461; Kocayusufoğuz et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 60 ve 61; Eren, **a.g.e.**, s. 957 vd.

⁵⁶⁷ Sözleşmenin kurulması esnasında, çeşit borcunun konusu olan şeyin borçlunun elinde bulunup bulunmamasının önemi bulunmamaktadır. Borçlu henüz sahip olmadığı, örneğin henüz üretilmemiş bir şeyin teslimini de taahhüt edebilir (Eren, **a.g.e.**, s. 960).

⁵⁶⁸ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 88 vd.

Ne var ki akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi açısından çağın ve piyasanın gerekleri ve ayrıca PPK md. 16 vd.⁵⁶⁹ uyarınca akaryakıt sağlayıcılarına yüklenen stok yükümlülükleri nedeniyle, beklenmedik şekilde siparişin artması⁵⁷⁰ sağlayıcıların yerine getiremeyeceği ve yerine getirmekte kusursuz sayılabileceği bir durum değildir; meğerki bir mücbir sebep söz konusu olsun⁵⁷¹. Bu nedenle uygulamadaki sözleşmelerde, birtakım teslimatı mümkün olmayacak hallerin, akaryakıt sağlayıcıları lehine mücbir sebep olarak kabul edildiği görülmektedir⁵⁷².

Fakat birel satış sözleşmesini kabul yükümlülüğünün, asli yükümlülük olarak kabul edilmesi; bu yükümlülüğün kapsamının doğruluk ve güven kurallarına göre değerlendirilmeyeceği anlamına gelmez⁵⁷³. Bu yüzden kabul edilmelidir ki, akaryakıt bayisinin yapmış olduğu ani talep artışını, sağlayıcı karşılayamayacak durumdaysa

⁵⁶⁹ Sağlayıcıların ulusal stok yükümlülüğü hakkında bkz. Yıldız Öztürk/ Yıldız/Yıldız Enes, **Akaryakıt ve LPG Hukuku**, s. 95 vd.; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 87 vd.

⁵⁷⁰ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 88 vd.

⁵⁷¹ Siparişlerin beklenmedik bir şekilde artmasını Bulur, imkansızlık olarak nitelendirmiştir (Bulur, "Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi", s. 762 vd.).

⁵⁷² Oğuzman/Öz, **C.I**, s. 418.

⁵⁷³ Örneğin; sağlayıcının siparişi kabul ve teslim yükümlülüğünü de içeren tüm yükümlülükleri için mücbir sebepler Petrol Ofisi A.Ş.'nin internette yayınladığı "İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi" nde şu şekilde yer almıştır: "**MÜCBİR SEBEPLER- Madde 27: Aşağıda zikredilen mücbir sebeplerden herhangi birinin vukuu dolayısıyla, PO, işbu sözleşme hükümlerini tamamen veya kısmen yerine getiremediği takdirde, mes'ul ve zamin olmayacaktır:**

a) Herhangi bir makamın emir ve talebi dolayısıyla veya harp, dâhili kargaşalık, düşman harekâtı, sabotaj, grev, lokavt, işçi veya memur ihtilafları, yangın, deprem ve her türlü tabii afetlerden dolayı veya akreditif açılmaması, döviz tahsisi yapılmaması gibi hükümetçe konacak biçimle tahdidat ile kendi ihtiyarında olmayan sair sebeplerden dolayı stok, istihsal, imal, sevk, nakil, ithal ve tevziden kısmen veya tamamen mahrum kalması,

b) Herhangi bir sebeple müşterilerinin bütün ihtiyaçlarını karşılamak olanağı bulunmadığı bir zamanda elde mevcut stokları kendi takdir edeceği ihtiyaç derecelerine göre müşterilerine tevzi eylemesi,

c) Vasıta temin edememesi veya depolama kapasitesi yetersizliği gibi sebeplerin mevcudiyeti,

d) Mal temini için sair firma ve kuruluşlarla yaptığı anlaşmalar gereklerinin ilgili firma ve kuruluşlarca kısmen veya tamamen yerine getirilememesi,

e) Kanunen veya teamül gereği mücbir sebep sayılan sair hallerin ortaya çıkması,

f) Başkaca iç ve dış kaynaklardan ikmalin yapılması mümkün olsa bile, PO'nun kendi furnisörlerinden mal temin edememesi veya kısmen mal temin etmesi sebebiyle, BAYİ'ye ikmal yapamaması." (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 27.07.2014.

⁵⁷³ Şenol, **a.g.e.**, s. 55; Karauz, **a.g.e.**, s. 142. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 88; Bulur, "Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi", s. 762. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 65.

Örnek bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, siparişleri kabul miktarı ve zamanı konusunda akaryakıt sağlayıcısına geniş bir takdir yetkisi tanındığı görülür: "...**ŞİRKET, BAYİ'ye teslim edilecek ürünlerin satış ve teslim şekil ve şartları ile miktar ve zamanlarını mevcut imkan ve prensiplere göre ayarlamakta serbesttir...**"

dürüstlük kuralına göre makul, kabul edilebilir bir sebeple⁵⁷⁴ derhal reddetmeli veya kendisine taleplerin karşılanması için makul bir süre verilmesini talep etmelidir⁵⁷⁵. Derhal reddetme, akaryakıt sağlayıcısına yüklenmiş bir külfet değildir⁵⁷⁶. Fakat bu, akaryakıt sağlayıcısının, bayisinin menfaatleri koruma yükümlülüğünün bir sonucu olarak kabul edilmelidir⁵⁷⁷. Buna karşın, örneğin akaryakıt sağlayıcısı gerekli yeni

⁵⁷⁴ PPK md. 16 gereğince, akaryakıt sağlayıcılarının piyasada sürekliliğinin sağlanması, kriz veya olağanüstü hallerde risklerin önlenmesi ve uluslararası anlaşmalar gereği olağanüstü hal petrol stokları ile ilgili yükümlülüklerin ifası amaçlarıyla stok tutma yükümlülüğü söz konusudur. Bu nedenle ani talep artışı, akaryakıt sektöründe tek başına kabul edilebilir bir sebep değildir. Dolayısıyla ani talep artışı ancak PPK gereğince tutulan ulusal stoğun da bitmesi, ithalat sıkıntısı vb. sebepler veya tarafların aralarındaki başkaca faktörlerle birleşince, kabul ve teslim yükümlülüğünün reddedilmesi kabul edilebilir bir sebep sayılabilecektir.

Rekabet Kurulu'nca incelenen bir uyuşmazlıkta, akaryakıt ve otopaz bayisi, mal vermeyi kesmesi sebebiyle akaryakıt sağlayıcısını rekabeti ihlal ettiği gerekçesiyle şikâyet etmiştir. Yapılan inceleme sonunda Rekabet Kurulu vermiş olduğu kararında, sağlayıcının mal vermeyi durdurmasının sebebinin, şikâyetçi olan akaryakıt ve otopaz bayisinin, akaryakıt sağlayıcısına olan borçlarını ifa edememesi sebebiyle gerçekleştiğini, bu sebeple mal vermenin durdurulmasının makul sebebi olduğunu ifade etmiştir: "**Şikâyet konusu dosya kapsamındaki bilgilerden Shell&Turcas ve Shell Gaz ile şikâyetçi arasındaki otopaz ve akaryakıt alım, satımına dayalı ilişkinin şikâyetçinin Shell&Turcas'a ve Shell Gaz'a olan borçlarını ödeyememesi nedeniyle önce peşin ödeme şekline çevrildiği, daha sonra ise akaryakıt ve otopaz ikmalinin her iki teşebbüs tarafından sona erdirildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla anılan teşebbüslerin şikâyetçiye yaptığı akaryakıt ve otopaz ikmalini kesmesinin nedeninin şikâyetçinin borçları olduğu anlaşılmaktadır. Taraflar arasındaki bayilik sözleşmesinin 26. maddesinde, Berkhanpet'in sözleşmede yer alan hususlardan herhangi birine uymaması halinde Shell&Turcas'ın mal teslimatını bir süre için durdurmak hakkına sahip olduğu görülmektedir. Şikâyetçi, dosya kapsamındaki dilekçelerinde de taraflar arasındaki borç ilişkisini belirterek, söz konusu borcu ödemek için ciddi girişimler içinde olduklarını ve bu sıkıntıyı aşacak finansal yeterlilikte olduklarını belirtmiştir. Bu kapsamda, taraflar arasındaki dikey ilişkiden doğan hak ve yükümlülüklerin özel hukuk hükümleri uyarınca adli yargı yoluyla şikâyetçi tarafından açılmış olan tazminat davası çerçevesinde çözüme kavuşturulması gerekmektedir.**

Taraflar arasındaki borç ilişkisi Rekabet Hukuku açısından değerlendirildiğinde, Shell&Turcas'ın mal ikmalini kesme (mal vermeyi reddetme) eyleminin rasyonel ve ekonomik gerekçeleri olduğu anlaşılmaktadır. Basiretli bir tacir gibi davranması beklenen Shell&Turcas'ın alacağını tahsil etmeden şikâyetçiye daha fazla mal ikmal yapmasının beklenmesinin ekonomik hayatın gerçekleri göz önüne alındığında çok da rasyonel olmadığı açıkça ortadadır." {RKK, T.: 05.08.2009, DS: 2009-1-69, KS: 09-34/796-199, (Çevirimiçi)

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar3097.pdf>, 19.11.2015}.

⁵⁷⁵ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 56. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Özeriç, **a.g.e.**, s. 83.

⁵⁷⁶ Külfet de bir edim yükümlülüğü gibi bir davranışı konu edinir. Ancak edim yükümlüsünden farklı olarak, külfet yükümlüsü söz konusu davranışı yerine getirmesi halinde kendi lehine doğacak bir hak kaybını önler. Başka bir deyişle külfeti oluşturan davranışı yerine getirme karşı tarafın değil, külfet yükümlüsünün yararına sonuç doğurur. Bu nedenle yükümlülükten farklı olarak külfet yükümlüsü bunu yerine getirmede; hukuk düzeni karşı tarafa, külfet yükümlüsüne karşı külfeti oluşturan davranışı yerine getirmeye ilişkin bir talep ve dava hakkı tanımamıştır (Eren, **a.g.e.**, s. 45).

⁵⁷⁷ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 56.

önlemleri almadan, yeni akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmeleri yapar ve bunun sonucunda artan talebi karşılayamaz ise bu durumu, sağlayıcının kusuru olarak kabul etmek gerekir⁵⁷⁸.

Dolayısıyla, dürüstlük kuralına göre yorumlanacak somut duruma göre akaryakıt sağlayıcısının birel satış yükümlülüğünü kabul ve teslim yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda, sözleşme gereği gibi ifa edilmemiş sayılabilecektir⁵⁷⁹. Bu takdirde akaryakıt bayisi, sağlayıcının yükümlülüğünü kusurlu olarak yerine getirmemesinden dolayı sözleşmeyi feshedebilecek ve yükümlülüğün ifası ile ortaya çıkan zararlarının tazminini talep edebilecektir⁵⁸⁰. Fakat bu yükümlülüğün her ihlali sözleşmenin feshini gerektirmez. Teslim yükümlülüğünün ihlaline dayanarak sözleşmeyi sona erdirebilmek için, bu ihlalin “haklı neden” sayılabilecek ölçüde “önemli” olması aranmaktadır⁵⁸¹.

3. Sorumsuzluk Anlaşmaları

Siparişleri kabul ve teslim yükümlülüğüne ilişkin bir diğer mesele de standart sözleşme olarak hazırlanan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine, sağlayıcılar lehine koyulan sorumsuzluk anlaşmasına ilişkin hükümlerdir⁵⁸². Sorumsuzluk

⁵⁷⁸ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Özeriç, **a.g.e.**, s. 84; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 763.

Zira PPK md. 4/j hükmü gereğince bu kanuna göre faaliyette bulunanlar; “İletim ve depolamada kapasite kısıtları dışında kendilerinden yapılan talepleri ayırım gözetmeksizin karşılamak...” ile yükümlüdürler.

⁵⁷⁹ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 57. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 65. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 89; Tandoğan, **CI/1**, s. 49; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 23; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 9.

⁵⁸⁰ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 57. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 89; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 40; Tandoğan, **CI/1**, s. 49; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 23; Özeriç, **a.g.e.**, s. 84. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 65.

⁵⁸¹ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 89; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 269; Özeriç, **a.g.e.**, s. 84.

⁵⁸² Standart sözleşmelerin ve genel işlem şartlarının ortaya çıkmasında rol oynayan etmenler burada da geçerlidir bkz. Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, **a.g.e.**, s. 882.

Ancak sorumsuzluk kayıtları yalnızca siparişleri kabul ve teslim yükümlülüğüne ilişkin olmak zorunda değildir. Her türlü yükümlülük için bu kayıtların koyulması mümkündür. Ancak akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, akaryakıt sağlayıcısının asli başka bir yükümlülüğü olmadığından; genellikle bu yükümlülüğe ilişkin sorumsuzluk kayıtlarına rastlanır. Fakat sorumsuzluk kayıtlarına ilişkin tüm açıklamalar, diğer yükümlülüklerle ilişkin öngörülmesi halinde de geçerli olacaktır.

anlaşması, zarar verici sözleşmeye aykırı hareketten ve zararın doğumundan önce; alacaklı ile borçlu arasında yapılan ve ileride alacaklı yararına ortaya çıkma ihtimali bulunan taleplerin oluşmasına tamamen veya kısmen engel olan hukuki işlemlerdir⁵⁸³.

Uygulamada, akaryakıt sağlayıcısının üretim, ithalat ya da teslim güçlükleri nedeniyle akaryakıt bayisi tarafından sipariş edilen malları teslim edememe ihtimaline binaen, bilhassa bu durumdan ve ortaya çıkabilecek zararlardan sorumlu olmayacağına dair hükümlerin sözleşmeye koyulduğu görülmektedir⁵⁸⁴. Hiç de adalet ve hakkaniyet duygularına yönelik olmamasına rağmen⁵⁸⁵ temelini irade özerkliği ile sözleşme serbestisinden alan bu tür kayıtlar, yine bu ilkeler nedeniyle tamamen yasaklanmamış; ancak kanun koyucu tarafından önemli sınırlamalara maruz bırakılmıştır⁵⁸⁶. Akaryakıt sağlayıcısının, keyfi olarak siparişleri reddetme hakkı olmadığından⁵⁸⁷; onun genel olarak teslim yükümlülüğünü ortadan kaldıran ve akaryakıt sağlayıcısına keyfi olarak bayisinin siparişlerini reddetme hakkı veren

⁵⁸³ Eren, **a.g.e.**, s. 1085 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 879; Başalp, **a.g.e.**, s. 17. Genellikle taraflarca kurulan veya kurulmuş esas sözleşmeye eklenen bir fer'i hüküm, bir yan anlaşma mahiyetinde olan sorumsuzluk kayıtları, gelecekteki bir tazminat talebi üzerine tasarruf işlemi (Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 879); borçlu yönünden ise bir kazandırıcı işlemdir (Eren, **a.g.e.**, s. 1086 vd.; Başalp, **a.g.e.**, s. 38).

Ayrıca sadece kusur ve konu itibarıyla değil; zararın miktarına (Eren, **a.g.e.**, s. 1086), malvarlığı ile, zaman ve kişiye yönelik sınırlama şeklinde öngörülebilecektir (Başalp, **a.g.e.**, s. 49 vd.).

⁵⁸⁴ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 57. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 59; Önür, **a.g.m.**, s. 11.

⁵⁸⁵ Sorumsuzluk anlaşması ve kayıtlarının temelinde genellikle sosyo-ekonomik bir dengesizliğin yattığı, daha ziyade bir alt-üst ilişkisinin etkisi ve zoru ile bunların meydana getirildiği gözden uzak tutulmamalıdır (Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 882).

⁵⁸⁶ Sorumsuzluk anlaşmasının geçerliliği genel sınırlar ile TBK md. 115 ve 116'da düzenlenen sınırlara tabidir (Başalp, **a.g.e.**, s. 175 vd.). Ancak bunun dışında TBK'da bazı sözleşme tipleri için ve özellikle satım sözleşmesi için öngörülen sorumsuzluk anlaşmasının sınırları da dikkate alınmalıdır (Bu konuda ayrıca bkz. Başalp, **a.g.e.**, s. 350 vd.).

⁵⁸⁷ Alman Federal Mahkemesi, bir kararında sağlayıcının teslim yükümlülüğünü teslim imkânlarıyla sınırlayan bir genel işlem koşulu niteliğindeki bir hükmün geçerliliğini ele almıştır. Anılan sözleşme hükmüne göre "*İthalatçı, tek satıcısına kendi teslim imkânları ölçüsünde mal teslim edecektir.*". Mahkeme, sözleşme hükmünü dar yorumlanması koşuluyla geçerli kabul etmiştir. Karara göre, böyle bir hüküm dahi sağlayıcıya malların teslimi bakımından tam bir serbestlik sağlamaz. Sağlayıcı, teslim sorumluluğundan ancak gereken tüm çabaları göstermiş olması ile kurtulabilir. Sağlayıcının, mal teslim edememe de kusuru yoksa; bu duruma, tek satıcı kazanç kaybına rağmen katlanmak zorunda kalacaktır. Ancak sağlayıcı, başka bir satıcısına mal teslim etmek suretiyle kendi kapasitesini sınırlamışsa artık sorumsuzluk kaydına dayanamayacaktır. Zira sorumsuzluk kaydı, siparişin ifa imkanı varken; siparişlerin haklı bir sebep olmaksızın reddedilmesi olanağı vermez {BGH ZIP 1994, s. 461-474, s. 465 (Naklen: Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 284, s. 59 vd.)}.

genel işlem koşulları niteliğindeki hükümler⁵⁸⁸, geçersiz kabul edilmektedir⁵⁸⁹. Buna karşılık teslim sıkışıklıklarında, akaryakıt sağlayıcısının siparişi kısmen kabul ederek malları bayileri arasında bir orantı kurarak paylaşırma hakkını saklı tuttuğu genel işlem koşullarını geçerli kabul etmek gerekir⁵⁹⁰.

4. Malların Kalitesini Garanti Etme Yükümlülüğü

Akaryakıt sağlayıcısının, birel sözleşmeleri kabul yükümlülüğü altında incelenebilecek bir diğer yükümlülüğü de sözleşme konusu ürünlerin kalitesini garanti etme yükümlülüğüdür⁵⁹¹. Malların kalitesini garanti etme yükümlülüğü, sağlayıcının birel sözleşmesinden doğan zapta ve ayıba karşı tekeffül hükümlerinden ayrı bir yükümlülüktür⁵⁹².

⁵⁸⁸ Örneğin; siparişlere ilişkin kabul ve teslim yükümlülüğüne ilişkin sorumsuzluk kaydı, Petrol Ofisi A.Ş.'nin internette yayınladığı "İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi" nde şu şekilde ifade edilmiştir: "*SATIŞLAR- Madde 4: Satış koşulları aşağıda zikredilmiştir: ...e) PO, vereceği malın cins ve miktarını herhangi bir ihbarda bulunmadan, dilediği şekilde değiştirmek hakkını haizdir. BAYİ, daha önce verilenlerden daha az verilemeyeceği, istediği cins ve miktarda mal verilmesi imkânının mevcut olduğu gibi iddialar ileri süremez ve bu konuda herhangi bir talepte bulunamaz...*" (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 27.07.2014.

⁵⁸⁹ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Şenol, **a.g.e.**, s. 57. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 59; Önür, **a.g.m.**, s. 11; Özeriç, **a.g.e.**, s. 84.

Sorumsuzluk kayıtlarının geçerliliği hakkında bknz. Atamer, **a.g.e.**, s. 248 vd.; Rona Serozan et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm C:III :İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme -Ek: Uygulama Çalışmaları-**, 6. Bası, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2014, s. 282; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp; **a.g.e.**, s. 887; Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s. 197; Eren, **a.g.e.**, s. 1087 vd.

Nitekim uygulamada sorumsuzluk kayıtları en çok, akla gelebilecek her türlü olasılığın yalnız müteşebbisin çıkarlarına uygun olarak düzenlenen genel işlem şartlarını içeren sözleşmelerde yer almaktadır (Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, **a.g.e.**, s. 887).

Sorumsuzluk kayıtlarının geçersiz kabul edilmesi halinde, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin diğer hükümleri bundan etkilenmeyecek ve borçlunun sözleşmeyi bu şartlarda hiç yapmayacak olmasına ilişkin iddiaları dikkate alınmayacaktır (Sorumsuzluk kayıtlarına ilişkin geniş açıklama için bknz. Başalp, **a.g.e.**, s. 392). Ancak bu halde geçersiz sayılan sorumsuzluk kayıtlarının boşluğunun nasıl doldurulacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre geçersiz sayılan anlaşma ancak kanunen izin verilen sınırlarda geçerli sayılmalı iken; diğer görüşe göre nasılsa geçersiz yapılsa bile kanunun izin verdiği ölçüde geçerli sayılacağı düşüncesiyle hiçbir özen gösterilmeden yapılan bu anlaşmaları korumamak gerekir (Görüşler için bknz. ve karşı. Başalp, **a.g.e.**, s. 392 vd.)

⁵⁹⁰ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Önür, **a.g.m.**, s. 11.

⁵⁹¹ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Şenol, **a.g.e.**, s. 60. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 41; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 107; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, N. 206, s. 833; Özeriç, **a.g.e.**, s. 95.

⁵⁹² Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Şenol, **a.g.e.**, s. 61. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Özeriç, **a.g.e.**, s. 97.

Dağıtım sözleşmeleri ele alındığında, özellikle tüketicilerin markalı mallar konusundaki olumlu izlenimleri, dağıtıcıların bu tür malları seçmesinde itici güçtür. Bu beklentinin altında, tüketicilerin markalı ürüne daha fazla ücret ödemesi ve bunun sonucu olarak da o malı daha uzun süre etkin kullanma talebi yatmaktadır. Bu itibarla markalı bir malın kalitesini yitirdiğine dair bir izlenim, o mala olan talebi düşürecektir⁵⁹³. Zira tüketicilerin markalı mallardan beklentisi markası olmayan mallara göre daha yüksektir. Ürüne olan talebin düşmesinin, hem dağıtıcının hem de sağlayıcının menfaatine aykırı bir durum olduğu açıktır. Ancak belirtmek gerekir ki, bu yükümlüğün varlığı için sağlayıcının çok tanınan büyük bir marka olması bir zorunluluk değildir. Sağlayıcı piyasada küçük bir firma olsa dahi, öncelikle markasının kalitesinin devamlılığını sağlamalıdır. Bunun için öncelikle, sağlayıcı aynı zamanda üretici ise üretim aşamalarında uygun kontrolleri yapması; üretici değilse aldığı ürünü kontrol etmesi ve sorunsuz üretilen malı uygun bir şekilde depolayarak dağıtıcıya ulaştırması gerekir⁵⁹⁴. Ayrıca, dağıtıcının ürünleri denetlemesi, aksaklıklar ve tüketicilerin şikâyetlerini sağlayıcıya bildirmesi ile sağlayıcının bu doğrultuda aldığı önlemleri ve yaptığı düzenlemeleri dağıtıcıya bildirmesi lazımdır⁵⁹⁵.

Akaryakıt sektöründe, ülkeye giren ham ve işlenmiş petrolün kalitesinin standartlara uygunluğu, devletin denetimine tabidir. Akaryakıtın kalitesinin korunması amacıyla, akaryakıt mevzuatlarında ve PPK' da sektörün her kademesinde akaryakıtın evsafının korunması yükümlülüğü öngörülmüştür⁵⁹⁶. Bu nedenle akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, malların kalitesini garanti etme yükümlülüğü aynı zamanda sağlayıcının kanundan doğan bir yükümlülüğü olup; sağlayıcı tescilli markası altında yapılan faaliyetlere ilişkin kalite kontrol izlemesini

⁵⁹³ Şenol, **a.g.e.**, s. 60; Önür, **a.g.m.**, s. 18; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 107; Özeriç, **a.g.e.**, s. 95.

⁵⁹⁴ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 60 ve 61. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 41; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 107 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 96.

⁵⁹⁵ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 61. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 41; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 107 vd.

⁵⁹⁶ PPK md. 4: "Bu Kanuna göre faaliyette bulunanlar;...ı) Piyasa faaliyetlerinde, Kurulun belirleyeceği teknik düzenlemelere uygun akaryakıt sağlamak... ile yükümlüdür." PPK Md. 7/10: "Rafinericiler evsafına uygun ürün teslim etmek, dağıtıcılar ile bayiler ise akaryakıtların kullanım amacını, niteliğini, niceliğini değiştirmemek ile yükümlüdür."

etkin biçimde yapmalıdır. Bunun için akaryakıt sağlayıcısı, dağıtım teşkilatını oluşturan bayilerine ait istasyonlardaki her bir tank, depo, pompa v.b. için en az 4 adet numune kabını istasyonda bulundurmakla yükümlüdür⁵⁹⁷.

Bunun yanı sıra akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde sıklıkla akaryakıt bayisindeki malların, sağlayıcılarca evsafının kontrol edebileceğine ilişkin hükümlere yer verilmektedirler. Ancak akaryakıt sağlayıcılarının, akaryakıtın evsafının denetimi ve kontrollerini yapma haklarını saklı tutmakla birlikte, bunu sözleşmede bir yükümlülük olarak düzenlemedikleri görülür⁵⁹⁸. Yine bu amaçla akaryakıt bayilerinin denetim ve kontrollere izin vermek zorunda olduğu; yapılacak test maliyetlerinin bayilerce karşılanacağı ve kontrol sonucunda çıkan test ve rapor sonuçlarının kesin delil mahiyetinde olduğu ve bunlara itiraz edilmeyeceği de koyulan hükümler arasındadır⁵⁹⁹.

B. Menfaatleri Koruma Yükümlülüğü

1. Genel Olarak

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, sağlayıcı ile bayi arasındaki güven ilişkisinin bir sonucu olarak sağlayıcı, ticari kaderini büyük ölçüde kendisine

⁵⁹⁷ (Çevirimiçi) <http://www.epdk.org.tr/index.php/epdk-sss-menu?id=209#35-dağıtım-şirketlerinin-bayileriyle-İlgili-temel-yükümlülükleri-nelerdir>, 11.08.2014.

⁵⁹⁸ Örneğin; akaryakıt sağlayıcısının, akaryakıtın evsafının denetimi ve kontrollerini yapma hakkı, Petrol Ofisi A.Ş.'nin internette yayınladığı "İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi" nde şu şekilde düzenlenmiştir: "KONTROL- Madde 23: "...BAYİ, satış yerini denetlemek amacıyla, PO'nun görevlendireceği kişilerin, diledikleri anda ve izne hacet olmaksızın satış yerine girmelerini, stok kontrolleri yapmalarını, pompa numaralarını satış yeri kayıtlarıyla karşılaştırarak BAYİ'nin başka kaynaklardan mal alıp almadığını kontrol etmelerini, satış yerinde satılan veya stoklanan mallardan numune almalarını, bunların kalite, evsaf ve menşelerini tespit etmek üzere tahlil yapmalarını ve yapturmalarını, tutanak tutmalarını, ticari defterlerini, hesaplarını ve bayilik faaliyetiyle ilgili tüm muamelelerini tetkik etmelerini, bunlardan suret almalarını, peşinen kabul eder..." (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 29.07.2014.

Bir başka akaryakıt sağlayıcısına ait akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin "Satılacak ürünler" başlıklı maddesinde ise aynen şu ifade yer almaktadır: "...Bayi, şirketten veya şirketin göstereceği yerlerden aldığı malların evsafını aynen muhafaza edecektir..."

⁵⁹⁹ Örneğin; Petrol Ofisi A.Ş.'nin internette yayınladığı "İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi" nde bu husus şu şekilde düzenlenmiştir: "SATIŞLAR- Madde 4: Satış koşulları aşağıda zikredilmiştir: a) ...Bu hususu teminen PO, dilediği takdirde satış yerinde bulunan malların menşeyini evsaf ve kalitesini kontrol ve tesbit edebilir, bütün mallardan kendi elemanı veya görevlendireceği kişiler tarafından tutulan zabıtlarla, bayinin onay ve iznine gerek olmaksızın numune alabilir ve bu numuneleri analiz bedelleri BAYİ'ye ait olmak üzere, tahlil edebilir veya ettirebilir. Taraflar açıklanan şekilde tutulacak zabıtların; malların menşeyi, kalitesi ve evsafı konusunda kesin delil olduğunu HUMK'nun 287. maddesi çerçevesinde delil sözleşmesi hükmünde olmak üzere peşinen kabul eder." (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 29.07.2014}.

bağlayan bayisini desteklemek, bayinin gelir kaynağını garanti etmek, onun faaliyetlerini kolaylaştırmak ve teşvik etmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğün niteliğini ise her şeyden önce sağlayıcının taraflar arasındaki güven ilişkisi belirler⁶⁰⁰.

Doktrinde tek satıcılık sözleşmeleri bakımından, sağlayıcının bu yükümlülüğünün; bazı kaynaklarda sadakat yükümlülüğü, bazı kaynaklarda ise destekleme yükümlülüğü olarak ele alındığı görülmektedir^{601 ve 602}.

Yükümlülüğün niteliği konusunda da doktrindeki görüşler açık değildir. Nitekim bazı yazarlar, sağlayıcının bu yükümlülüğünü açıkça asli olarak kabul ederken⁶⁰³; diğer yazarlar ise yan edim yükümlülüğü olduğunu ileri sürmüşlerdir⁶⁰⁴.

⁶⁰⁰ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 89; Önür, **a.g.m.**, s. 2 ve 4; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 40 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 60; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 835; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 763; Tandoğan, **CI/1**, s. 49; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 23; Önür, **a.g.m.**, s. 11; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 22; Özeriç, **a.g.e.**, s. 84 vd. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 66. Dürüstlük kuralının, bir borç ilişkisinin taraflarını birbirlerini “desteklemekle” sözleşmenin amacına ulaşmasını sağlamak üzere yükümlü kıldığı yönünde bkz. Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 50 vd.

⁶⁰¹ İşgüzar, “Tek satıcılık Sözleşmesi” ni incelediği eserinde konuyu “destekleme, işbirliği yapma yükümlülüğü” başlığı altında incelemiştir (İşgüzar, **a.g.e.**, s. 89; aynı yönde Tandoğan, **CI/1**, s. 49; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 23).

Sadakat yükümlülüğü olarak bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 60; Karauz, **a.g.e.**, s. 143 vd. Destekleme yükümlülüğü olarak bkz. Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 835; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 66; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 763.

Sadakat ve destekleme yükümlülüğü olarak bkz. Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 40.

Sadakat ve menfaatleri koruma borcu olarak bkz. Önür, **a.g.m.**, s. 11.

İşbirliği yükümlülüğü olarak bkz. Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 22.

Sadakat ve “destekleme (işbirliği)” yükümlülüğü olarak iki ayrı yükümlülük olarak bkz. Özeriç, **a.g.e.**, s. 84 vd.

⁶⁰² Konuyu bayilik sözleşmesi açısından inceleyen Şenol’a göre, sağlayıcının bayisini destekleme, bilgi ve belge verme, teşvik etme gibi görünümüleri olan bu yükümlülüğünün, bir sadakat borcu mu, yoksa bir destekleme borcu mu olduğunun tespiti bayinin tek satış hakkının bulunup bulunmadığı ayırımına bakılarak yapılmalıdır. Şayet, dağıtıcıya sözleşmede tek satış hakkı tanınmışsa, sağlayıcının tek satıcısına karşı özel bir sadakat ve yardım borcundan bahsedilmeli ve bu asli bir yükümlülük olarak kabul edilmelidir. Çünkü dağıtıcıya sağlanan tek satış hakkı, ona karşı daha geniş bir koruma gereğini de beraberinde getirecektir. Bu yüzden yazara göre bayilik sözleşmesinde daha ziyade bir işbirliği yükümlülüğü söz konusu olmaktadır ve bu da yan yükümlülük olarak ortaya çıkacaktır (Şenol, **a.g.e.**, s. 58 vd.).

⁶⁰³ Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından Karauz, **a.g.e.**, s. 144. Tek satıcılık sözleşmesi açısından bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 60; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 40; Önür, **a.g.m.**, s. 12; Özeriç, **a.g.e.**, s. 84.

Yavuz/Acar/Özen, tek satıcılık sözleşmesi bakımından anılan yükümlülüğün asli olduğunu belirttikten sonra; aykırılık halinde tek satıcının tazminat davası açabileceğini ifade etmiştir (Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 40 ve 41).

Kanımızca, tek satıcılık sözleşmesinden farklı olarak tekel hakkı koruması olmaması nedeniyle nispeten daha farklı bir güven ilişkisine dayanan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde bu yükümlülüğün sadakat yükümlülüğünden ziyade, menfaatlerini koruma yükümlülüğü olarak anılması daha doğru olacaktır⁶⁰⁵. Zira bir dağıtım sözleşmesinde dağıtıcının çıkarlarını dikkate alma ve onun menfaatlerini koruma yükümlülüğünün kapsamı, sağlayıcının, dağıtıcısını hangi sınırlamalara ve yükümlülüklere tabi tuttuğuna bağlıdır⁶⁰⁶. Bu nedenle, akaryakıt sağlayıcısının bayisine karşı bir destekleme yükümlülüğü bulunduğunu kabul etmekle birlikte; gerekli bilgi, belge ve malzeme verilmesi, işbirliği yapılması gibi görünümüleri olan yükümlülüğü, geniş anlamda menfaatleri koruma yükümlülüğü olarak adlandırmayı uygun buluyoruz.

Bununla birlikte bu yükümlülüğün adının “sadakat” veya “menfaatleri koruma” oluşu; yükümlülüğün, asli veya yan edim yükümlülüğü olarak nitelendirilmesi için yeterli değildir⁶⁰⁷. Zira sözleşme borçlarının ifasına yarayan ve genel olarak dürüstlük kuralından doğan menfaatleri koruma yükümlülüğü bir yan yükümlülük⁶⁰⁸ olarak kabul edilmelidir.

⁶⁰⁴ Tek satıcılık sözleşmesi açısından, bu yükümlülüğü, bir yan yükümlülük olarak nitelendiren görüşler için bkz. ve karşı. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 60, N. 288’de zikredilen yazarlar. Tandoğan ise eserlerinde, asli ve yan edim niteliği ayırımına girmemiştir; ancak yükümlülüğün kusurlu olarak ihlali halinde tazminat davası açabileceğini belirtmiştir. (Tandoğan, **CI/1**, s. 50; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 24; dağıtım sözleşmeleri bakımından aynı yönde Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 66).

⁶⁰⁵ Alman mahkeme kararlarında, bayinin tek satış hakkı olmasa bile, sağlayıcının ona karşı bir sadakat borcu bulunduğu kabul edilmiştir {BGH DB 1994, s. 2283; BGH NJW-RR 1993, s. 682; BGH BB 1972, s. 1204 (Naklen: Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 287, s. 60)}. Aynı yönde Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 60, N. 287’ de zikredilen yazarlar.

⁶⁰⁶ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 290, s. 61.

⁶⁰⁷ Şenol, bu noktada sadakat yükümlülüğünün asli; destekleme yükümlülüğünün ise yan edim yükümlülüğü olduğunu savunmuştur (Şenol, **a.g.e.**, s. 59). Yazara göre, tarafların yükümlülüğünün bunlardan hangisi olduğuna ise tek satış hakkının varlığına göre karar verilmelidir. Ancak doktrinde tek satıcılık sözleşmesini inceleyen yazarların yükümlülüğün ad tercihini tek satış hakkının varlığına göre yapmadıkları görülür. Nitekim tek satıcılık sözleşmesinde tek satış hakkının varlığına dair bir tartışma olmamasına rağmen; söz konusu yükümlülüğü sadakat yükümlülüğü olarak adlandırma konusunda birlik yoktur.

⁶⁰⁸ “Diğer davranış yükümlülükleri”, “özen gösterme yükümlülükleri” olarak da adlandırılan yan yükümlülükler, fonksiyonları itibarıyla “ifaya yardımcı yan yükümlülükler” ve “koruyucu yan yükümlülükler” olmak üzere ikiye ayrılır (Eren, **a.g.e.**, s. 37). İfaya yardımcı yan yükümlülükler, sözleşmenin tipini belirleyen asli edimin sözleşmenin amacına uygun bir şekilde ifasına hizmet ederler. Koruyucu yan yükümlülükler, ifa ile dolaylı olarak ilgili olup; asıl olarak alacaklının mal ve şahıs değerlerinde ifa fiili nedeniyle veya ifa dolayısıyla uğrayabileceği zararlardan korunmasını amacını taşır (Eren, **a.g.e.**, s. 38). Bu itibarla akaryakıt sağlayıcısının, bayisinin

Genel olarak bir dağıtım sözleşmesinde menfaatleri koruma yükümlülüğünün kapsamını, dağıtıcının sağlayıcısının dağıtım ağıyla bütünleşme ölçüsü belirlemektedir⁶⁰⁹. Dağıtıcı, dağıtım ağıyla ne kadar sıkı bütünleşmişse⁶¹⁰, sağlayıcının yükümlülüğünün de o kadar yoğun olması gerekir. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, bayinin menfaatleri koruma yükümlülüğünün kapsamını belirleyen güven ve işbirliği ilişkisinin yoğunluk ve türü franchise sözleşmesindeki bir hayli yaklaşmakta olduğundan; menfaatleri koruma yükümlülüğünün kapsamı da geniş tutulacaktır.

Dağıtım sözleşmelerinde sağlayıcılar, özellikle ekonomik sebeplerle sözleşmede dağıtıcıdan üstün konumda olduğundan; dağıtıcılar üzerinde ekonomik bir baskı oluşturmaktadır⁶¹¹. Akaryakıt sektöründe de durum böyledir. Sektörde dünyaca ünlü marka haline gelmiş akaryakıt sağlayıcıları karşısında, çoğu kez yerel tacirler bulunmaktadır. İşte menfaatleri koruma yükümlülüğü çerçevesinde akaryakıt sağlayıcısı, hem bu üstün konumunu kötüye kullanmamalı; hem de risk altına giren ve yükümlülükleri kabul eden bayisinin menfaatlerini dikkate almalıdır⁶¹². Bu yönüyle menfaatleri koruma yükümlülüğünün, taraflar arasındaki güç dengesine büyük bir etkisi olmaktadır⁶¹³.

---

menfaatlerini koruma yükümlülüğü de dürüstlük kuralından doğan bir yan yükümlülük olarak ortaya çıkmakta olup; koruyucu yan yükümlülüklerden olduğunun kabulü gerekir.

Nitekim franchise sözleşmesi ile bayilik sözleşmesini karşılaştıran yazarlar da franchise verenin destekleme yükümlülüğü bayilik sözleşmesindeki sağlayıcının destekleme yükümlülüğüne göre daha kapsamlı olduğunu belirtirken; bayilik sözleşmesinde destekleme yükümlülüğünü, yan edim niteliğinde olduğunu ifade etmiştir (Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 110 vd.).

⁶⁰⁹ Zira akaryakıt bayisi, sağlayıcısının dağıtım ağıyla ne kadar yoğun bir şekilde bütünleşmişse, menfaatleri koruma yükümlülüğünün kapsamı da o kadar geniş yorumlanacaktır (Şenol, **a.g.e.**, s. 59; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 61).

⁶¹⁰ Bayinin, sağlayıcının dağıtım ağıyla yoğun olarak bütünleşmesi; bayinin, sermayesini sağlayıcının hizmetine sunması ve faaliyetlerini onun mallarının dağıtımına, müşteri hizmetlerine yönelttiği anlamına gelir (Şenol, **a.g.e.**, s. 59).

⁶¹¹ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 62 vd.

⁶¹² Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 59 ve 60. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 40 vd.

Bu yükümlülük çerçevesinde örneğin sağlayıcı, haksız isteklerini yerine getirmesi için bayisini sözleşmenin feshiyle tehdit edemez (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Önür, **a.g.m.**, s. 12; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 62 vd.).

⁶¹³ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 63.

Menfaatleri koruma yükümlülüğünün ihlali halinde akaryakıt bayisi bundan dolayı uğramış olduğu zararların tazmin edilmesini talep hakkına sahiptir⁶¹⁴. İhlal nedeniyle, sözleşmenin haklı nedenle feshedilip edilemeyeceği ise somut olayın özelliklerine göre değerlendirilmelidir. İhlalin tekrarlanması veya önemli bir ölçüye varması durumunda akaryakıt bayisinin sözleşmeyi haklı nedene dayanarak feshetme hakkı olduğu kabul edilmelidir. Özellikle yükümlülüğe aykırılık, akaryakıt bayisinin faaliyetini imkânsız kılıyor veya dürüstlük kuralı gereğince sözleşmeye devam etmek ondan beklenemiyorsa, bayi sözleşmeyi haklı nedenle feshedebilir⁶¹⁵. Ancak somut duruma göre fesihden önce sağlayıcının ihtar edilmesi gerekebilecektir.

2. Destekleme ve İşbirliği Yükümlülüğü

Genel olarak sağlayıcının, bayinin menfaatlerini koruma yükümlülüğünden doğan destekleme yükümlülüğü, bayilik sözleşmesinin konusuna göre farklılık göstermektedir⁶¹⁶. Bilhassa kampanya, reklâm, tanıtıcılar, meslek içi eğitimler vb. ile oldukça hareketli olan akaryakıt sektöründe bu yükümlülüğün kapsamı oldukça geniş olup; yükümlülük bu nedenle özel bir önem arz etmektedir.

Aşağıda sağlayıcının bayiyi destekleme ve işbirliği yükümlülüğünün özel görünüşleri ayrı ayrı ele alınacaktır.

3. Belge ve Malzemelerin Verilmesi Yükümlülüğü

Bir dağıtım sözleşmesinde sağlayıcı, destekleme yükümlülüğü kapsamında ilk olarak gerekli belge ve malzemeleri satış faaliyetlerine yardımcı olmak adına

⁶¹⁴ Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 41. *“Dürüstlük kuralı, bir borç ilişkisinin bir sözleşme ilişkisinin taraflarını birbirlerini desteklemekle, diğer tarafın kendi amacına ve sözleşmenin amacına ulaşmasını sağlamak üzere gerekli şekilde katılımı ve katkıda bulunmakla yükümlü kılmıştır.”* (Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 50).

Bu tür yükümlülükler ifaya yardımcı yan yükümlülükler olduğundan; asli borç ifa edilebilmesine rağmen bunların gereği gibi ifa edilmemesi hallerine rastlanabilir. Bu takdirde asli edim için tam ve doğru bir ifanın olmadığı söylenebilecektir. İfaya yardımcı yükümlülükler ise bağımlı yükümlülükler oldukları için bunların ihlalleri halinde ifa davası değil; ancak tazminat davası açılabilir (Eren, **a.g.e.**, s. 1049-1050).

⁶¹⁵ Acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Rauf Karasu, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Müvekkilin Acenteye Bilgi Ve Belge Verme Yükümlülüğü”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XVIII, S. 1, 2014, s. 125 vd.

⁶¹⁶ Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 66. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 63; Tandoğan, **CI/1**, s. 49; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 23; Özeriç, **a.g.e.**, s. 85.

herhangi bir talebe gerek kalmaksızın dağıtıcıya verme yükümlülüğündedir⁶¹⁷. Bu belge ve malzemelerin sadece sağlayıcıda olması söz konusu yükümlülüğünün önemini ortaya koyar⁶¹⁸. Bir bayilik sözleşmesinde taraflar, sözleşmede bu hususların kapsamını açıkça belirtmediklerinden yükümlülüğün sınırlarının tespiti çok güç olmaktadır. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde ise akaryakıt sağlayıcısının belge ve malzemeleri verme yükümlülüğü açıkça öngörülmez. Fakat sözleşmede akaryakıt sağlayıcısı tarafından verilen belge ve malzemelerin sağlayıcının talimatları doğrultusunda akaryakıt bayisine nasıl kullanılması gerektiği (talimatlara uyma yükümlülüğü kapsamında) yönünde hükümler yer alır. Böylece en azından bu hükümlerden de olsa sağlayıcının hangi belge ve malzemeleri vermesi gerektiği tespit edilebilmektedir^{619 ve 620}.

Akaryakıt bayisinin, sözleşme konusu malların sürümünü artırma faaliyetinde bulunurken ihtiyaç duyacağı belge ve malzemelerin başında, akaryakıt sağlayıcısının markasının lisans, logo ve işaretleri, levha ve marka işaretleri ile

⁶¹⁷ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 61. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 66. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 90; Önür, **a.g.m.**, s. 12; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 269; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 41; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 763; Tandoğan, **CI/1**, s. 49; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 23; Özeriç, **a.g.e.**, s. 85; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 10. Franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 166. Sağlayıcının bu yükümlülüğü yerine getirmekten kaçınması halinde, bayi, telafisi güç zararlara uğrayabilir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 64).

⁶¹⁸ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 64.

⁶¹⁹ Fakat sözleşmede bir düzenleme yoksa akaryakıt bayisi, sağlayıcının süregelen uygulamasına uymalıdır (Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 62. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 90; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 64; Özeriç, **a.g.e.**, s. 85 vd.).

⁶²⁰ Örneğin; Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde hangi belge ve malzemelerin verileceği değil; daha ziyade verilirse akaryakıt bayisine nasıl kullanılacağı düzenlenmiştir: “**BAKIM VE ONARIM- Madde 11: ...e) ...PO renk, amblem, logo, tanıtıcı işaret ve afişlerini, PO’ca belirlenecek şekilde kullanmayı kabul ve taahhüt eder...**” “**REKLAM- Madde 18: PO, satış yerinde dilediği reklam, levha ve afişleri koymak ve bulundurmakta serbesttir...**” (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 17.11.2015. Başka bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde ise şu hüküm düzenlenmiştir: “...**BAYİ, kendisine ŞİRKET’çe verilecek ...(sağlayıcının marka ismi) kurumsal kimlik malzemeleri ile ŞİRKET’in belirleyeceği sair ilan ve reklam malzemelerini Akaryakıt İstasyonu’nda teşhir edecektir. Bu malzemelerin teşhir mahalleri, ölçü ve miktarları doğrudan ŞİRKET’çe tayin ve tespit edilecektir. BAYİ bunları o yerlere koymaktan imtina edemez, yerlerini değiştiremez. Bunların yanına, üstüne, altına başkaca bir yazı, resim vs. koyamaz. Akaryakıt İstasyonu alanında yer alacak herhangi bir yazı, ilan reklam malzemesi vs. konulması, ŞİRKET’in muvafakatine bağlıdır.**”

reklâm malzemeleri gelmektedir⁶²¹. Reklâm faaliyeti, gerek piyasada bilinir akaryakıt sağlayıcılarının tanınırlığının sürdürülmesi gerekse de sektöre yeni girmiş veya tanınırlık sağlamak isteyen sağlayıcılar bakımından büyük önem taşımaktadır. Akaryakıt bayileri açısından da yeni bir müşteri çevresi yaratabilmesi ve mevcut müşterileri elinde tutabilmesi öncelikle sağlayıcının reklâmını iyi bir şekilde yapmasına bağlıdır⁶²².

Esas olarak bir dağıtıcı, sağlayıcıya ait mal veya hizmete ilişkin reklâmı kendisi yapabileceği gibi bir başka kişiye de yaptırabilir⁶²³. Ancak akaryakıt sektöründe, reklâm faaliyeti büyük önem taşıdığından, sağlayıcılar bu hususu akaryakıt bayilerine bırakmamakta ve tüm bayilerinin reklâm, levha ve afişlerinin tek tip olmasını istemektedir⁶²⁴. Zira markanın tanınırlık ile itibar gibi unsurlarının, büyük sermaye ile bu sektöre giren akaryakıt sağlayıcıları bakımından çok önemli olduğu bilinmektedir. Ancak bu durum daha ziyade ülke genelinde yapılan reklâmlar için söz konusudur. Yoksa çoğunlukla sözleşmelerde, akaryakıt bayilerin yerel anlamda reklâm yapabilmelerine engel düzenlemeler yer almaz.

Akaryakıt sağlayıcısının sağlaması gereken bir diğer malzeme ve belge de malların fiyat listeleri, kataloglar, broşürler ve numunelerdir⁶²⁵. Sözleşme konusu malların niteliği bakımından özel teknik bilgiler, tesisat, araç, gereç ve bunların kullanma talimatları, bakım özellikleri gibi belgeleri ile birlikte akaryakıt bayisine verilmektedir⁶²⁶. Ayrıca gelişmeler doğrultusunda güncellenmesi gereken ürünler

⁶²¹ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 62. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İnan, **a.g.m.**, s. 59; Erdem, **a.g.m.**, s. 96; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 64 vd.; Tandoğan, **CI/1**, s. 49; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 23; Özeriç, **a.g.e.**, s. 85; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 763.

⁶²² Bayilik, tek satıcılık ve franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 62; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 90; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 111.

⁶²³ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 61 vd.

⁶²⁴ Bu faaliyetler kapsamında akaryakıt bayileri, franchise sözleşmesine yakınlaşmaktadır.

⁶²⁵ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 62; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 64 vd.; Tandoğan, **CI/1**, s. 49; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 23; Önür, **a.g.m.**, s. 12 ve 22; Özeriç, **a.g.e.**, s. 85.

Bu belgeler bilhassa güncel olmak zorundadır. Aksi halde sağlayıcı yükümlülüğünü yerine getirmiş olmaz (Acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Karasu, “Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü”, s. 116).

⁶²⁶ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 62; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 91; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 64 vd.

Akaryakıt sağlayıcısı, gerektiğinde işletmesinin üretim yöntemleri ile ilgili ya da teknolojisini ile ilgili belgeleri de vermelidir. Verilecek belgelerin kullanılması bir eğitim almayı gerektiriyorsa,

ve kampanyalar hakkındaki gerekli belge ve malzemeler de akaryakıt bayisine verilmektedir. Buna karşın akaryakıt bayisi, kendisine bırakılan belgeleri amaç dışında kullanamayacak olup; menfaat karşılığı başkasına da vermemekle yükümlüdür⁶²⁷.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde veya ona ek olarak yapılan protokollerde akaryakıt sağlayıcıları bazı makine ve eşyaları bayilerine ödünç olarak vermektedir⁶²⁸. Verilecek makine, araç ve teçhizatlar özel olarak düzenlenmekte ve bunların kullanımı, korunması ve geri verilmesi de ayrıca hüküm altına alınmaktadır⁶²⁹. Özellikle ödünç olarak verilen bu malların satış yeri dışında veya başka amaçlarla kullanılması yasaklanmakta ve bu malların bakımı, muhafazası ve gerektiğinde malları tamir etme yükümlülüğü yüklenmektedir⁶³⁰.

Taraflar, bu belge ve malzemelerin ücret karşılığında verilip verilmeyeceğini sözleşmede kararlaştırabilirler. Sözleşmede bu şekilde bir düzenlemeye yer

---

bu eğitim de ücretsiz olarak verilmek zorundadır (Acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Karasu, “Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü”, s. 115).

⁶²⁷ Acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Karasu, “Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü”, s. 117.

⁶²⁸ Yargıtay’ın bir kararında da “...akaryakıt istasyonlarındaki pompaların, akaryakıt firması tarafından bayilik sözleşmesindeki şartlar dâhilinde ödünç olarak bayinin kullanımına bırakılması ticari yaşam içinde sıklıkla karşılaşılan...” bir durum olduğu ifade edilmiştir. {Y8.HD, T.: 12.09.2013, 2013/7667 E., 2013/11699 K., (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 28.04.2015}.

⁶²⁹ Verilecek makine, araç ve teçhizatların kullanımı ve korunmasına ilişkin bir hüküm Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde şu şekilde yer almıştır: “*ARİYET- Madde 10: PO tarafından BAYİ’ye ödünç olarak verilmiş ve verilebilecek her türlü akaryakıt pompası, tank, kompresör, makine, teçhizat, alat edavat vs. mallar münhasıran satış yerinde ve PO’nun mallarının satılmasında kullanılacaktır...*” (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 28.07.2014.

Benzer bir düzenleme başka bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde de şu şekilde yer almaktadır: “...BAYİ’ye ariyeten verilen bu malzemeler ŞİRKET’in demirbaşı mahiyetinde BAYİ’de kalacak ve BAYİ bunları özenle koruyacak, bakımlarını ve onarımlarını yetkili servisleri aracılığı ile yapacak ve giderleri kendisine ait olmak kaydıyla ve poliçe lehdarı ŞİRKET olacak şekilde sigorta ettirecektir. Bu kapsamda BAYİ, ŞİRKET’in uygulayacağı teknik bakım, tamir v.b. programlara, katılım payını ödeyerek katılmaya mecburdur...”

⁶³⁰ Aslan/Önal, a.g.e., s. 5; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 206.

Kullanıma ilişkin bu tür yükümlülükler Borçlar Kanunu’nun ödünç sözleşmesine ilişkin hükümleri çerçevesinde geçerli olup; ödünç verenin getirmeye hakkı olduğu sınırlamalar olarak görülmektedir. Ödünç verenin, ödünç verdiği malların, kendisinin koyduğu sınırlamalar çerçevesinde kullanılmasını bekleme hakkı vardır. Dolayısıyla getirilen sınırlamaların rekabeti sınırlayıcı yönü bulunmamaktadır. Ancak çok istisnai olarak özellikle getirilen bu kısıtlamaların rekabeti sınırlama amacı taşıdığı ve pazarın bazı özellikleri nedeniyle bu etkiyi açıkça belli eden hallerde 4054 sayılı Kanunun md. 4 aykırı olabilecektir (Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 205).

verilmemişse, belge ve malzemelerin niteliğine göre bir ayırım yapılmalıdır⁶³¹. Doktrindeki diğer bir görüşe göre ise sözleşme konusu malların satışını arttıracak reklâm ve tanıtımla ilgili masrafların tamamına dağıtıcının kendisinin katlanması gerekmektedir⁶³². Buna karşın akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi konusu olan malların dağıtımı için gerekli olan malların sürümünü arttırmada kullanılacak reklâm malzemeleri, broşürler diğer belgeler için değilse de; bazı gider ve malzemelerin ücretlerini akaryakıt bayisinin ödemesi gerekebilir⁶³³. Ancak en azından ilk sefere mahsus olmak üzere dağıtım faaliyetlerinde kullanılacak belge ve malzemelerin ücretsiz olarak verilmesi tarafların menfaat dengelerine daha uygun düşecektir⁶³⁴.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sona ermesinden sonra şayet müşterilere verilmiyorsa akaryakıt bayisi, sağlayıcı tarafından kendisine verilen belge ve malzemelerden elinde kalanları sağlayıcıya iade etmek zorundadır⁶³⁵. Sözleşmenin sona ermesinden sonra, akaryakıt bayisi sağlayıcısının markasını

⁶³¹ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 63; İsgüzar, **a.g.e.**, s. 90; Önür, **a.g.m.**, s. 12; Özeriç, **a.g.e.**, s. 86.

⁶³² Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 63 ve N. 228’te zikredilen yazarlar; Önür, **a.g.m.**, s. 21. Aksi görüşte Erdem, **a.g.m.**, s. 95 vd.

⁶³³ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 63; Önür, **a.g.m.**, s. 22.

Örneğin; Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde reklam başlık md. 18’de “...Ayrıca bunların mevcut ve ileride tahakkuk edecek vergi, resim, talik ücretleri ve sair tüm mükellefiyetleri, BAYİ’ye aittir...” denilerek de hangi masrafların bayiye ait olacağı belirlenmiştir. (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 28.07.2014.

Uygulamada reklam malzemelerini ücretsiz olarak akaryakıt sağlayıcısı firmalar temin etmekte, bayi sadece vergi vb. mükellefiyetlerden sorumlu tutulmaktadır. Ancak bu husus tamamen tarafların anlaşmalarına bağlı olup; farklı düzenlemelere rastlamak mümkündür.

Buna karşın personel kıyafetlerinin akaryakıt bayisinin karşılaması gereken bir masraf olarak düzenlendiğine genellikle rastlanmaktadır. Örneğin Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde şu düzenleme yer alır: “PERSONEL-Madde 14: ...BAYİ, satış yerinde çalıştıracağı personele, PO’nun tayin ve tesbit edeceği şekil, renk ve kumaştan imal edilecek üniformayı, masrafları kendisine ait olmak üzere, yine PO’nun göstereceği üçüncü şahıstan (firmadan) temin etmekle mükelleftir...” www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, (Çevirimiçi) 17.11.2015.

⁶³⁴ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 63; İsgüzar, **a.g.e.**, s. 90; Özeriç, **a.g.e.**, s. 86.

⁶³⁵ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 64; İsgüzar, **a.g.e.**, s. 91. Akaryakıt bayisinin sözleşmenin sona ermesiyle belge ve malzemeleri geri verme borcu için bkz. aş. § 7 /IV.

taşıyan reklâm malzemelerini kendi reklâmını yapmak amacıyla kullanamayacaktır⁶³⁶.

4. Bilgi Verme Yükümlülüğü

Bilgi verme yükümlülüğü de akaryakıt sağlayıcısının, bayisini desteklemek ve onun menfaatlerini koruma yükümlülüğünün bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır⁶³⁷. Doktrinde egemen fikre göre⁶³⁸, bir dağıtım sözleşmesinde açıkça yer olmasa dahi sağlayıcı, dağıtıcının sürümü artırma faaliyetlerine destek olmak amacıyla ona bilgi verme yükümlülüğündedir. Bilgi verme yükümlülüğünün kapsamı çok çeşitli olabileceğinden, yükümlülüğün içeriği çoğu kez sözleşmede açıkça kararlaştırılmaz⁶³⁹ ve ⁶⁴⁰. Zira yükümlülüğünün kapsamı somut olayın özelliklerine,

⁶³⁶ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 64; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 91; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 65. Örneğin; Petrol Ofisi A.Ş.'nin internette yayınladığı "İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi" nde bakım ve onarım başlıklı md. 11/e'de "...İşbu sözleşmenin herhangi bir nedenle feshi veya **PO** ile **BAYİ** arasındaki bayilik ilişkisinin sona ermesi halinde, **BAYİ**, satış yerinde bulunan, **PO**'ya ait renk ve amblemleri, reklam ve afişleri artık hiçbir şekil ve surette kullanmamayı, **PO**'nun talebi halinde bunları derhal yerlerinden kaldırmayı, silmeyi veya örtmeyi ve taşınabilir olanları sökerek **PO**'ya teslim etmeyi taahhüt eder..." denilerek akaryakıt bayisinin sözleşme ilişkisi sona erdiğinde sağlayıcısına ait belirtileri kaldıracağı belirlenmiştir. (Çevirimiçi) www.poa.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 28.07.2014.

Bu yükümlülük aynı zamanda "...Süre bitiminde bayi, sözleşme yaptığı yeni dağıtıcının ürünlerini pazarladığı anlaşılacak şekilde faaliyetine devam eder ve en geç bir ay içinde eski dağıtım şirketi ile ilgili tüm belirtileri" kaldıracağını düzenleyen PPK md. 4/ son cümlesine dayanmaktadır.

⁶³⁷ Karauz, **a.g.e.**, s. 155 vd. Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 64. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 66. Tek satıcılık ve franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 91; Özeriç, **a.g.e.**, s. 86; Tandoğan, **CI/1**, s. 50; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 24; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 835; Bulur, "Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi", s. 763; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 167.

Esasen bu yükümlülüğün, sağlayıcının sadakat yükümlülüğünden mi, yoksa destekleme yükümlülüğünden mi doğduğu tartışmasının hukuken ve pratikte hiçbir önemi yoktur (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 317, s. 65 vd.).

Acentelik bakımından bilgi verme yükümlülüğü de sadakat yükümlülüğüne dayandırılmıştır (Karasu, "Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü", s. 118).

⁶³⁸ Şenol, **a.g.e.**, s. 64; Özeriç, **a.g.e.**, s. 86; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 92 ve N. 27'de anılan yazarlar; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 66.

⁶³⁹ Karauz, **a.g.e.**, s. 155. Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 64; Öner, **a.g.m.**, s. 12.

Günümüzde iktisadi ve sosyal olguların, endüstriyel ve hizmet edimli ortaklıklara hukuk düzenin bir reaksiyonu olarak; sözleşmeden doğan sorumluluğu genişletici bir fonksiyon da ifa edecek şekilde, sözleşmesel bilgilendirme yükümlülükleri büyük önem kazanmıştır. Bu noktada sözleşmesel bilgilendirme yükümlülükleri, başta adi vekâlet sözleşmesi olmak üzere, hizmet edimli sözleşmelerde de yoğun olarak ortaya çıkmaktadır (Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 160 vd.). Doktrinde, taraflara ışık tutması amacıyla sağlayıcının bilgi verme yükümlülüğünün sözleşmelerde ayrıntılı olarak düzenlenmesi gerektiği tavsiye edilmiştir. Böylece taraflar, hangi

sözleşme konusu malın niteliğine ve faaliyette bulunulan alanın gerekliliklerine göre değişecektir⁶⁴¹.

Genel olarak bayilik sözleşmelerinde, bilgi verme yükümlülüğünün kapsamı da bayinin, sağlayıcının dağıtım ağıyla bütünleşmesinin yoğunluğuna göre değişiklik göstermektedir⁶⁴². Bu açıdan, yoğunlaşma ne kadar kuvvetliyse, bilgi verme yükümlülüğünün de o kadar genişleyeceği kabul edilir⁶⁴³. Akaryakıt istasyonu bayilik ilişkilerindeki bütünleşme ise neredeyse franchisinge yakın şekilde yoğunluk gösterdiğinden, bilgi vermenin kapsamı da elbette geniş yorumlanacaktır.

---

konularda bilgi verilmesi gerektiğini bileceklerdir (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 66; Şenol, **a.g.e.**, s. 64) Ancak kanaatimizce sözleşmelerde ne kadar ayrıntılı düzenlenirse düzenlensin, somut olaylar çoğunlukla hükümlere birebir uymayacak ve yükümlülüğünün olup olmadığının tespitinde iş yine dürüstlük kuralına göre belirlemeye kalacaktır.

Sözleşmeler alanında yan yükümlülük niteliğindeki “aydınlatma” yükümlülükleri tarafların açık veya zımnî anlaşmalarından ya da hâkim görüşüne göre TMK md. 2’den doğmaktadır (Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 160 vd.). Zira sözleşmelerde işlem teması kurulduğu anda taraflar arasında karşı tarafın şahsî ve mali çıkarlarını koruma yükümlülükleri doğar. Çünkü işlem teması kurmakla güven ilişkisi meydana gelir (Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 46). Sözleşmenin konusu olan şey veya hizmetin niteliğinin bir tarafın diğer tarafa açıklamalar yapmasının dürüstlük kuralı uyarınca mecbur kıldığı durumlar vardır. Bu itibarla sürekli borç ilişkilerinde, borçlar devam ettiği için sözleşme konusu hakkında açıklama yapmak gerektiği kabul edilmektedir (Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 47 ve 49). Ancak bilgi verme yükümlülüğü tek başına dava edilemez (Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 49). Fakat yükümlülük temelinde bir “yan yükümlülük” niteliğinde olmakla birlikte, yan edim veya asli edim yükümü düzeyine yükseltilebilir (Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 160 vd.).

⁶⁴⁰ Bu noktada öncelikle PPK hükümlerine bakılarak kanundan doğan bilgi verme yükümlülüklerine bakılacaktır. Bununla birlikte bilgi verme yükümlülükleri PPK hükümleri ile sınırlı olamayacağı için genel kapsamı belirlemek için acentelik hükümlerine de bakmakta fayda vardır. Zira müvekkilin acentesine bilgi ve belge verme yükümlülüğüne eski kanunda yer almasa da; yeni TTK md. 120’de yer verilmiştir. Anılan maddeye göre “*Müvekkil, acenteye;*

a) Mallarla ilgili belgeleri vermek,

b) Acentelik sözleşmesinin yerine getirilmesi için gerekli olan hususları ve özellikle iş hacminin acentenin normalde bekleyebileceğinden önemli surette düşük olabileceğini bildirmek,

c) Acentenin yaptığı işleri kabul edip etmediğini ya da yerine getirilmediğini uygun bir süre içinde bildirmek,

d) ...

e) ... zorundadır.

Bu maddeye aykırı şartlar, acentenin aleyhine olduğu ölçüde, geçersizdir.” Bu hüküm sağlayıcının bilgi verme yükümlülüğüne ilişkin kıyas yoluyla dayanak teşkil edecektir. Ancak acentenin sözleşmeleri temsilci olarak akdetmesi nedeniyle buna yönelik hükümler elbette, kendi adına ve hesabına hareket eden bayi bakımından uygulanmayacaktır (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 317, s. 65 vd.).

Hükümün lafzında yer alan “mallarla ilgili” olması hususu doktrince haklı olarak eleştirilmiş ve ifadenin “faaliyetin yürütülmesi için gerekli olan belgeleri vermek” şeklinde olması gerektiği savunulmuştur (Karasu, “Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü”, s. 115). Bu görüş kıyasen bayilik ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için de değerlendirilmelidir.

⁶⁴¹ Önür, **a.g.m.**, s. 13; Karauz, **a.g.e.**, s. 155 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 86.

⁶⁴² Şenol, **a.g.e.**, s. 64 ve 65.

⁶⁴³ Şenol, **a.g.e.**, s. 65.

Öncelikle hangi konularda bilgi verileceğinin kapsamına, akaryakıt bayisinin sürümü artırmak üzere giriştiği faaliyetleri etkileyen sağlayıcı tarafından bilinen zorunlu bilgiler girmektedir⁶⁴⁴. Bu bilgilere örnek olarak sözleşme konusu akaryakıtın fiyat bilgileri, bu mallarda yapılan değişiklikler, sağlayıcının siparişleri teslim koşulları, promosyonlar⁶⁴⁵, reklâm malzemelerindeki değişiklikler, olabilecek teslim zorlukları ve teslimde gecikmeler ile akaryakıt sağlayıcısının stoklarındaki düşüşler verilebilir⁶⁴⁶. Özellikle teslim zorlukları, stoklardaki azalmalar gibi sürümünü etkileyecek bilgilerin⁶⁴⁷, dürüstlük kuralı çerçevesinde gecikmeksizin akaryakıt bayisine bildirilmesi gerekir⁶⁴⁸. Akaryakıt sağlayıcısı tarafından burada verilecek bilgi, öngörebildiği teslim zorluklarına veya stoktaki azalmalara ilişkindir. Yoksa sağlayıcı ayrıca bu değişikliklerin sebebini bildirmek veya içinde bulunduğu genel ekonomik durum hakkında bilgi vermek yükümlülüğünde değildir⁶⁴⁹. Öte yandan herkes tarafından bilinen konularda (örneğin ekonomik kriz, ham madde eksiklikleri gibi) akaryakıt sağlayıcısının, bayisine bilgi verme yükümlülüğünün ortadan kalktığı kabul edilir⁶⁵⁰.

Akaryakıt sağlayıcısı, pazardaki başarısını artırmak amacıyla mallarına ilişkin üretim politikasını ve kampanyalarını değiştirmekte serbesttir; ancak menfaatleri koruma yükümlülüğü kapsamında, akaryakıt bayisinin menfaatlerini de dikkate

⁶⁴⁴ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 65; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 92; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 66 vd.

⁶⁴⁵ Örneğin promosyonlara ilişkin akaryakıt sağlayıcısının bilgi verme yükümlülüğü PPK md. 9/11'de "*Dağıtıcılar, bayilerin katılımıyla gerçekleştirdikleri promosyon kampanyası hakkında bayilerini, promosyon kampanyasının maliyetine ilişkin belgelerle birlikte şeffaf, açık bir şekilde bilgilendireceklerdir.*" olarak kanun koyucu tarafından öngörülmüştür.

⁶⁴⁶ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Önür, **a.g.m.**, s. 13; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 92; Tandoğan, **CI/1**, s. 50; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 24. Sağlayıcının bayisini destekleme, bilgi verme ve faaliyetleri konusunda yardım etme kapsamında bilgi vermesine, müşterilerden gelen talep, tercih ve şikâyetlerin iletilmesinin de girdiği kabul edilmektedir (Şenol, **a.g.e.**, s. 66).

⁶⁴⁷ Demir Gökyayla, tek satıcılık sözleşmesi bakımından sağlayıcının, üretim ve teslim güçlükleri hakkında bilgilendirmesinin, basiretli bir tacir olmanın gereği olduğunu belirtmiştir. Zira bilgilendirme yapılmaması durumunda sağlayıcı aleyhine açılacak bir davada, üretim ve teslim güçlüğüne ispat yükü yine sağlayıcıya ait olacağından, bu durum ciddi bir güçlük oluşturabilecektir (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 325, s. 67). Yazarın bu görüşü akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından da geçerlidir.

⁶⁴⁸ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 65; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 92; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 83; Özeriç, **a.g.e.**, s. 87.

⁶⁴⁹ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 65; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 67.

⁶⁵⁰ Bayilik hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 65; Karasu, "Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü", s. 120.

almak zorunda olduğundan değişen politikalarını bayisine bildirmelidir⁶⁵¹. Bu bildirim kuşkusuz akaryakıt bayisinin menfaati bakımından çok önemlidir⁶⁵². Böylece akaryakıt bayisi piyasa ve müşteriler ile ilgili değişikliklerden önceden haberdar olarak başarıya ulaşma imkânı bulunmayan bir işlemle ilgili gereksiz masraf yapmamış olur ve zaman açısından da tasarruf eder⁶⁵³.

Stokta bulunan mallarına dair satış politikasını belirlemek, yeni mala ilişkin reklâm veya diğer sürümü artırıcı faaliyetleri hazırlamak, kampanyalar ve yeni ürünler konusunda müşteri çevresini bilgilendirebilmek için akaryakıt bayisinin makul bir süre öncesinden bilgilendirilmesi gerekliliği ortadadır. Bu noktada belirlenmesi gereken, akaryakıt sağlayıcısının ne kadar bir süre öncesinden bildirimde bulunması gerektiği, yani makul sürenin ne olduğudur⁶⁵⁴. Akaryakıt sağlayıcısı; bayisine, onun bilgiyi değerlendirip faaliyetlerini değişen koşullara uydurabilmesi için gerekli önlemleri alacak kadar önceden bilgi vermelidir⁶⁵⁵. Dolayısıyla süre önlem alınması gereken durumun ağırlığına, dürüstlük kuralına göre

⁶⁵¹ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 66 ve 67.

⁶⁵² Bir dağıtım sözleşmesinde sağlayıcının menfaati ile dağıtıcısının menfaatinin karşı karşıya geldiği durumlarda bilgi verme kapsamının ve zamanının ne şekilde belirleneceği de bir diğer sorundur. Sağlayıcının sırları rakipleri ile olan rekabetinde ona büyük avantaj sağlar. Bu nedenle kim rekabet etmek istiyorsa gizliliğin korunmasının önemini kabul etmek zorundadır (Acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Karasu, “Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü”, s. 119). Akaryakıt sağlayıcısının stoklarındaki azalmaya ilişkin bildirim, bayisinin kendi satışlarını garanti altına almak için daha fazla siparişte bulunarak mal alması sonucunu doğurabilecektir. Böyle bir durumda, somut olayın şartlarına göre sağlayıcının bilgi verme yükümlülüğünün ortadan kalktığı; zira kimseden kendini olduğundan daha zor bir duruma koyacak hareketlerde bulunması beklenmeyeceği savunulmaktadır (Karş Şenol, **a.g.e.**, s. 67; Karasu, “Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü”, s. 120). Ancak yine de somut olaya göre akaryakıt bayisinin bu bilgiyi bilmesi ile sağlayıcının sır olarak saklaması arasındaki menfaati karşılaştırılmalı ve bayinin bu bilgiyi hiç bilmemesi veya en geç ne zaman kadar öğrenmesi gerektiği tespit edilmelidir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 68).

⁶⁵³ Acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Karasu, “Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü”, s. 118.

⁶⁵⁴ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 67; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 68; Özeriç, **a.g.e.**, s. 87.

Sağlayıcı “vaktinde” bilgi vermelidir (Tandoğan, **CI/1**, s. 50; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 24).

⁶⁵⁵ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 67; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 68; Özeriç, **a.g.e.**, s. 87.

her somut olayda tarafların menfaat durumlarına göre değişebilecek; makul süre de, bu şartlara ve dürüstlük kuralına göre her somut olayda ayrıca belirlenecektir⁶⁵⁶.

Bilgi vermenin önem arz ettiği bir diğer özel durumsa akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sona ermesi ile ilgilidir. Belirli süreli sözleşmeler, kural olarak kararlaştırılan sözleşme süresinin bitimiyle kendiliğinden sona erer. Ancak taraflar sözleşmeye, sözleşmenin mutabakat ile uzatılabileceğine dair bir şart koyabilirler⁶⁵⁷. Sözleşmede bu şekilde bir hüküm varsa⁶⁵⁸ ve akaryakıt sağlayıcısının sözleşmeye devam etmeme iradesi bulunuyorsa bilgi verme yükümlülüğünün kapsamında bu durumu akaryakıt bayisine bildirmelidir. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için büyük yatırımlar yapan ve faaliyetlerini ilişkinin sürekliliğine güvenerek organize eden akaryakıt bayisinin; karşılıklı menfaat dengesi dikkate alındığında da sözleşmenin devam etmemesinden kayıpla çıkma ihtimali daha yüksek olan taraf olacağı açıktır. Nitekim akaryakıt bayisi, mevcut stoklarının durumunu, yeni siparişlerini ona göre ayarlayacak; zarar ve kayıplarını en aza indirmeye çalışacak ve gerekli imkân ve girişilecek olanakları bu bilgiye göre değerlendirecektir⁶⁵⁹. Akaryakıt sağlayıcısının bu konuda bildirimde bulunması, bilgi verme yükümlülüğünün kapsamından başka dürüstlük kuralının da bir sonucudur⁶⁶⁰. Aksi halde akaryakıt sağlayıcısının bilgi verme yükümlülüğüne aykırı davranması nedeniyle, bayi bir zarara uğramışsa bu zararın tazmini gerekecektir⁶⁶¹.

⁶⁵⁶ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 67; Önür, **a.g.m.**, s. 13.

⁶⁵⁷ 2002/2 No.lu Tebliğ md.5/a-2: “*Rekabet etmeme yükümlülüğünün yukarıda belirtilen süreyi aşacak şekilde zımnen yenilenebileceğinin kararlaştırılması halinde, rekabet etmeme yükümlülüğü belirsiz süreli sayılır.*”. Bu itibarla “taraflardan birinin sözleşmeye devam etmek istemediğini bildirmezse sözleşme kendiliğinden uzatılacağını” belirten kayıtlar muafiyet kapsamı dışında bırakılmıştır.

⁶⁵⁸ Ancak belirli süreli olarak akdedilmiş sözleşmenin mutabakat ile uzatılabileceğine dair bir hükme yer verilmemiş bile olsa; akaryakıt sağlayıcısının sözleşmeyi uzatmayacağı yönündeki iradesini bayisine bildirmesi gerekir.

⁶⁵⁹ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 67; Önür, **a.g.m.**, s. 13; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 69 vd.

⁶⁶⁰ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 68; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 70.

⁶⁶¹ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 69; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 41; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 763.

Ayrıca, sözleşmenin devamı sırasında akaryakıt sağlayıcısı, bayide sözleşmenin uzatılacağına dair haklı bir güven uyandırmış; fakat sözleşme süresinin bitimiyle sözleşmeyi yenilemekten

5. Bütün Bayilere Eşit Davranma Yükümlülüğü

Akaryakıt sağlayıcısının, ürünlerin satılması üzerine kurmuş olduğu bir dağıtım organizasyonu bulunmakta olup; her bir bayi bu dağıtım organizasyonunun bir parçasını oluşturmaktadır. Akaryakıt sağlayıcılarının dilediği sayıda bayilik vermesi mümkündür⁶⁶². Dolayısıyla sağlayıcının malını satıp sürümünü artırmakla yükümlü ve birbirleriyle rekabet halinde bulunan birden fazla akaryakıt bayisi olacaktır. Akaryakıt bayilerinin, aynı rekabet koşullarına sahip olması sağlayıcının dağıtım organizasyonunun sağlıklı işleyebilmesi bakımından onun menfaatinde. Bu sebeple akaryakıt sağlayıcısının, bayisinin menfaatlerini koruma yükümlülüğünün bir sonucu olarak tüm bayilere eşit davranma yükümlülüğü ortaya çıkar^{663 ve 664}.

Bununla birlikte, PPK md. 7/4'te akaryakıt sağlayıcısının, “*kendi işlettiği istasyonlara sübvansiyon ve bayi istasyonlarından farklı uygulama yapamayacağı*” ve md. 4/k’ da “*Eşit durumdaki alıcılara (kategorilere), eşit hak ve yükümlülük tanımak, farklı şartlar sürmemek*” yükümlülükleri hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla, söz konusu hükümlere göre akaryakıt sağlayıcısının sadece bayileri arasında değil; kendi işlettiği istasyonlar ile bayileri arasında da eşit davranma yükümlülüğü söz konusudur.

Keza 4054 sayılı RKHK’ da da “*eşit durumdaki alıcılara aynı ve eşit hak, yükümlülük ve edimler için farklı şartlar ileri sürerek, doğrudan veya dolaylı olarak*

---

kaçınmışsa, bu nedenle de bayinin uğradığı zararı tazmin etmelidir (Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 69)

⁶⁶² Ancak PPK md. 7/4 gereği “*Sağlayıcıların yurt içi pazar payı, toplam yurt içi pazarın yüzde kırkbeşini geçemez.*”.

⁶⁶³ Karauz, **a.g.e.**, s. 152 vd. Bayilik, tek satıcılık ve dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 69; Önür, **a.g.m.**, s. 13; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 70; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 835; Özeriç, **a.g.e.**, s. 87; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 96 vd.

⁶⁶⁴ Doktrinde bir görüşe göre, akaryakıt bayisinin bir işçi değil, tacir olmasından dolayı; sağlayıcının eşit davranma yükümlülüğü bulunmamaktadır [Tek satıcılık sözleşmesi hakkındaki bu görüş için bkz. Jürgen Niebling, **Vertragshändlerrecht**, Köln, 2007, s. 83 (Naklen: Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 352, s. 71)]. Federal Mahkeme de bir içtihadında, sağlayıcının sadakat borcunun (menfaatleri koruma yükümlülüğünün) eşit davranma yükümlülüğünü içermediği belirtilmiştir Kararda, sağlayıcının dağıtıcıları ile farklı sözleşmeler yaparak, farklı düzenlemelere yer verebileceğini ifade edilmiştir [Tek satıcılık sözleşmesi hakkındaki bu karar için bkz. H NJW 1984, s. 2101-2102 (Naklen: Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 353, s. 71 vd.); Önür, **a.g.m.**, s. 13)].

ayırıcılık yapılması” yasaklanmış ve aksine davranış, hâkim durumun kötüye kullanılması olarak görülmüştür (md. 6/b)⁶⁶⁵ ve ⁶⁶⁶.

Sağlayıcıların, akaryakıt bayilerine eşit davranma yükümlülüğünün doğması için öncelikle, bayiler arasında rekabet olması gerekmektedir⁶⁶⁷. Akaryakıt bayileri arasındaki rekabet ise ürünlerin sürümünü artırma faaliyetleri bakımından söz konusu olacaktır.

Akaryakıt sağlayıcısının, bütün bayilere eşit davranma yükümlülüğünden anlaşılması gereken, sözleşmelerin yerine getirilmesi esnasında alınan önlemlerin ve dağıtım ağının düzenlenmesine ilişkin kuralların her bir bayi bakımından aynı uygulanmasıdır⁶⁶⁸. Bu bakımdan, her türlü aykırılık rekabeti sınırlayıcı olmayıp, yalnızca ekonomik ve rasyonel sebepler ile açıklanamayan ve teşebbüslerden birini diğerine karşı rekabette dezavantajlı duruma getiren ayırıcılık, rekabeti sınırlayıcı sayılacaktır⁶⁶⁹. Yoksa sağlayıcının her bir bayi ile yapmış olduğu sözleşmenin aynı nitelikte hükümler taşıması beklenmemektedir⁶⁷⁰ ve ⁶⁷¹.

⁶⁶⁵ RKKH md. 3 hükmüne göre hâkim durum; belirli bir piyasadaki bir veya birden fazla teşebbüsün, rakipleri ve müşterilerinden bağımsız hareket ederek fiyat, arz, üretim ve dağıtım miktarı gibi ekonomik parametreleri belirleyebilme gücünü ifade etmektedir.

Hâkim durumun kötüye kullanılması hakkında ayrıca bkz. Aslan, **Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar**, s. 128; Ünal Tekinalp, “ATAD Kararları Işığında Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması Halleri”, 2010, **b.a.**, (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fPer%25c5%259fembe%2bKonferans%25c4%25b1%2bYay%25c4%25b1n%2fperskonfyyn75.pdf>, 14.03.2015; Yan. Haz. Kerem Cem Sanlı, **Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2011, **b.a.**

⁶⁶⁶ Ancak bu noktada ifade etmek gerekir ki; doktrinca kabulüne ve mevzuattaki düzenlemelere rağmen eşit davranma yükümlülüğünü somut ilişkilere uygulaması ve yükümlülüğün ihlalinin tespiti oldukça güçtür. Bu sebeple teoride varlığı tartışmasız olsa da; pratikte uygulanması ile fazla karşılaşmamaktadır.

⁶⁶⁷ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 70; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 71; Önür, **a.g.m.**, s. 13; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 97.

⁶⁶⁸ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 70; Önür, **a.g.m.**, s. 13; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 71; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 97.

⁶⁶⁹ Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 97.

⁶⁷⁰ Bayilik, tek satıcılık ve dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 70; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 71; Özeriç, **a.g.e.**, s. 88; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 97.

⁶⁷¹ Rekabet Kurulu’na, sağlayıcıların dağıtıcılarına yönelik ayırıcılık yapması yasağı, franchise sözleşmesinin ele alındığı bir uyuşmazlıkta şu şekilde değerlendirilmiştir: “...McDonald’s A.Ş. tarafından eşit hak, yükümlülük ve edimler için eşit durumdaki kişilere farklı şartların uygulandığı ileri sürülerek, örneğin Bodrum’da bulunan iki restorandan birincisinin lisans

Örneğin teminat miktarı tutarı, malların teslim tarihleri, teslim aralıklarına ilişkin hükümler her bir akaryakıt bayisi için farklılık taşıyabilecektir. Fakat bu koşulların farklılığı bazı akaryakıt bayilerine büyük fayda sağlarken, diğer bayilerin aleyhine sonuçlar doğurmamalıdır⁶⁷². Bu nedenle her somut olayda haklı bir sebep olmaksızın eşit davranma yükümlülüğünün ihlal edilip edilmediği ayrıca incelenmelidir. Somut duruma göre farklı davranılmasını gerektirecek haklı sebeplerin varlığı halinde ise eşit davranma yükümlülüğünün ihlalinden bahsedilemeyecektir⁶⁷³.

C. Kanundan Doğan Diğer Yükümlülükler

Yukarıda yeri geldikçe ifade edilen akaryakıt sağlayıcısının, bayisine karşı olan yükümlülükleri dışında kanundan doğan birtakım yükümlülükleri daha söz konusudur. PPK' da ve diğer mevzuatlarda öngörülen belli başlı olan yükümlülükler aşağıda değinilmeye çalışılacaktır.

Akaryakıt sağlayıcısı her şeyden evvel kendi ticari unvanı altında aldığı bayilik lisansı ile işlettiği akaryakıt istasyonları ve lisanslı akaryakıt bayileri dışında kalan diğer akaryakıt sağlayıcılarının bayilerine dağıtım yapamaz (PPK md. 7/2).

---

anlaşmasında "lisans veren"e her ay brüt satışların %21'inin ödeneceği belirtilmişken, 200 metre uzaklıktaki ikinci restoranda bu oranın %23 olduğu ifade edilmektedir.

...4054 sayılı Kanun'un atıfta bulunulan 4/e maddesi, ayrımcılık yapmayı yasaklamaktadır. Buna göre "münhasır bayilik hariç olmak üzere eşit hak, yükümlülük ve edimler için eşit durumdaki kişilere farklı şartların uygulanması" yasaktır. Bu hükmün amacı, işletmelerin aralarında anlaşarak ticari ilişkide buldukları taraflardan birini diğerlerine göre rekabette daha dezavantajlı duruma düşürmelerini yasaklamaktır. Her türlü ayrımcılık rekabeti sınırlayıcı değildir. Hakim durumda olmayan satıcı konumundaki bir firmanın alıcılara farklı fiyatlarla ürünleri satmasının rekabet ihlali olarak değerlendirilmesi zordur. Benzer biçimde, franchise veren firmaların, franchise alan teşebbüslerin aylık satışlardan ödeyecekleri bedelleri farklı belirlemesi de rekabet ihlali olarak değerlendirilemez. Her lisans anlaşmasında belirtilen yüzdelerin birbirinden farklı olması son derece doğaldır. Aynı sokakta dahi olsa restoranın büyüklüğü, dizaynı gibi özellikler satış hacmini etkilemektedir. Güneri Gıda'nın restoranlarından birisinde oturma yeri bulunmamakta ve sadece pencereden servis yapılmaktadır. Dolayısıyla iki restorana yapılan harcamaların ve ciroların farklı olması beklenmelidir. Bu durumda, satışların her ay ödenmesi gereken belli yüzdesinin restorandan restorana farklılaşmasının da rekabet ihlali olarak değerlendirilemeyeceği düşünülmektedir..." {RKK, T.: 24.02.2000, DS: D3/1/A.Ç.-99/6, KS: 00-8/70-32 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar129.pdf>, 27.07.2015}.

⁶⁷² Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 70; Özeriç, **a.g.e.**, s. 88.

⁶⁷³ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 70; Önür, **a.g.m.**, s. 13; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 71; Özeriç, **a.g.e.**, s. 88.

Durumu mevzuata uygun olmayan gerçek veya tüzel kişilerle akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi akdedemez.

Tescilli markası altında yapılan faaliyetlere ilişkin kalite kontrol izlemesini etkin biçimde yapmak zorundadır. Kurul tarafından ilgili mevzuat kapsamında verilen denetim görevlerini yerine getirir (PPK md. 7/6). Bu amaçla EPDK tarafından belirlenen esaslara uygun olarak; akaryakıt sağlayıcıları, bayilerinde kaçak petrol satışının yapılmasını önleyen teknolojik yöntemleri de içeren, otomasyon sistemi olarak da anılan bir denetim sistemi kurar ve uygular⁶⁷⁴.

Kanundan doğan⁶⁷⁵ bir yükümlülük de, akaryakıt sağlayıcılarının sigorta yaptırma yükümlülüğüdür.

Akaryakıt sağlayıcıları, standart akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi örnekleri hazırlanması veya bunlarda değişiklik yapılması halinde, bunların

⁶⁷⁴ 6 Temmuz 2007 tarihli ve 26574 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan EPDK’nın 27.06.2007 tarihli toplantısında, Petrol Piyasasında Dağıtıcı Lisansı Sahiplerinin Bayi Denetim Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında 1240 sayılı Kararı.

⁶⁷⁵ 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu md. 13/1 c. 1’e göre⁶⁷⁵ “Bakanlar Kurulu kamu yararı açısından gerekli gördüğü hallerde zorunlu sigortalar ihdas edebilir.” Bakanlar Kurulu, bu yetkisine dayanarak 11.03.2010 tarih ve 2010/190 sayılı Tehlikeli Maddeler İçin Yapıtırlacak Sorumluluk Sigortaları Hakkında Karar ile kararın 2. maddesinde sayılan maddeler ve bu maddelerle ilgili faaliyetlere yönelik sigorta zorunluluğu öngörmüştür.

Anılan karara göre; “Tabii veya sentetik, katı, sıvı veya gaz şeklinde bulunan her türlü yanıcı, parlayıcı, patlayıcı ve yakıcı maddelerin üretimi, depolanması, taşınması, satımı ve kullanımı faaliyetlerinde bulunan gerçek ve tüzel kişiler ile 09.08.1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu kapsamındaki tehlikeli atıkların toplanması, taşınması, geçici ve ara depolanması, geri kazanımı, yeniden kullanılması ve bertarafı faaliyetlerinde bulunan gerçek ve tüzel kişiler, söz konusu mesleki faaliyetlerinin icrasında meydana gelebilecek kazalar sonucu, kusurları olsun veya olmasın üçüncü kişilerin uğrayacakları maddi ve bedeni zararlara karşı, her faaliyeti için ilgisine göre tehlikeli maddeler ve tehlikeli atık mali sorumluluk sigortası yaptırmak zorundadır.”. Kararın 2. maddesinde ise sigorta zorunluluğu öngörülen tehlikeli maddeler arasında petrol ve petrol ürünleri de sayılmıştır.

25495 sayılı Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği md. 49’da ayrıca tüm lisans sahiplerinin sigorta yaptırmak zorunda oldukları düzenlenmiştir. Söz konusu hükme göre: “Tüm lisans sahipleri, faaliyetlerinin üçüncü kişiler nezdinde oluşturabileceği bedeni ve maddi zarar veya ziyanları tazmin etmek için gerekli mali sorumluluklara ilişkin sigortalamaları yapmakla yükümlüdür.

...

Tesislerin tüm risk sigortasına esas sigorta değeri, arazi edinim giderleri hariç olmak üzere tesisin kayıtlı net aktif değerinden düşük, risk ödemelerinde tanınabilecek muafiyet ise sigorta değerinin yüzde birinden yüksek olamaz.

Üçüncü şahıslar mali sorumluluk sigortasındaki teminat hadleri, işlemin gerçekleştiği tarihte geçerli zorunlu trafik mali mesuliyet sigortası için geçerli limitlerin beş katından az olamaz. Bu sigortalarda muafiyet uygulanmaz.

Petrolün sigorta değeri ile diğer hususlar; Kurul tarafından çıkarılacak tebliğlerle düzenlenir.”

yürürlüğe konulmasından önce standart sözleşme bildirimini yapar⁶⁷⁶. Sona eren akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerini karşılıklı fesih protokolü veya sözleşmenin karşı tarafına tebliğ edilmiş noter onaylı fesih ihbarnamesi ile birlikte sona erme tarihinden itibaren en geç bir ay içerisinde EPDK'ya bildirir⁶⁷⁷.

Piyasada sürekliliğin sağlanması, kriz veya olağanüstü hallerde risklerin önlenmesi ve uluslararası anlaşmalar gereği olağanüstü hal petrol stokları ile ilgili yükümlülüklerin ifası amaçlarıyla bir önceki yıl günlük ortalama kullanımının içindeki net ithalatın en az doksan günlük miktarı kadar akaryakıt sağlayıcıları tarafından petrol stoku tutulmalıdır. Ulusal petrol stoku; rafineri, akaryakıt ve LPG dağıtıcı lisansı sahiplerinin ikmal ettiği günlük ortalama ürün miktarının minimum yirmi katını kendi depolarında veya lisanslı depolama tesislerinde topluca veya statülerine göre ayrı ayrı bulundurma yükümlülüğü ile sağlanır. Akaryakıt ve LPG dağıtıcı lisansı sahiplerinin, tank dibi hariç toplam stokunun yirmi günlük kısmı şirketlerin minimum işletme stoku olarak alınır ve ulusal petrol stokundan sayılır (PPK md. 16)⁶⁷⁸.

Akaryakıt sağlayıcıları, EPDK'ya aylık olarak akaryakıt bayilerine yapılan teslimler miktar ve ağırlıklı ortalama fiyat bildirimlerini yapar. Bunun yanında akaryakıt dağıtım fiyatı değişikliği ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde tavsiye edilen veya tavan fiyat yöntemi uyguluyorsa, "akaryakıt istasyonu bayi fiyatı" değişikliği bildirimini de akaryakıt sağlayıcılarınca yapmalıdırlar⁶⁷⁹.

⁶⁷⁶ (Çevirimiçi) <http://www3.epdk.gov.tr/index.php/petrol-piyasas/lisans/14-icerik/petrol-icerik/1683-petrol-piyasas-dag-t-c-lisans-basvuru-proseduerue>, 19.12.2015.

⁶⁷⁷ (Çevirimiçi) <http://www.epdk.org.tr/index.php/epdk-sss-menu?id=209#35-dagitim-sirketlerinin-bayileriyle-ilgili-temel-yukumlulukleri-nelerdir>, 11.08.2014.

⁶⁷⁸ Sağlayıcıların ulusal stok yükümlülüğü hakkında bkz. Yıldız Öztürk/ Yıldız Enes, **Akaryakıt ve LPG Hukuku**, s. 95 vd.; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 87 vd.

⁶⁷⁹ Akaryakıt sağlayıcılarının, bayilerine akaryakıt satışı yapabileceği tavan fiyata akaryakıt "dağıtım fiyatı"; bayilerin kullanıcılara akaryakıt satışı yapabileceği tavan fiyata ise "akaryakıt istasyonu bayi fiyatı" denir. (Çevirimiçi) <http://www.epdk.org.tr/index.php/epdk-sss-menu?id=209#60-akaryakit-bayi-fiyatıyla-ilgili-esaslar-nelerdir>, 11.08.2014.

II. Akaryakıt Bayisinin Yükümlülükleri

A. Alım (Satın Alma-Sipariş Verme) Yükümlülüğü

1. Genel Olarak

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, akaryakıt bayisinin asli borçlarından ilki “yeniden satmak üzere sağlayıcıdan sözleşme konusu malları⁶⁸⁰ alması” yükümlülüğüdür⁶⁸¹. Alım yükümlülüğü, akaryakıt bayisinin kararlaştırılan

⁶⁸⁰ Akaryakıt bayisinin alım yükümlülüğü, sadece sözleşme konusu akaryakıt ürünlerinin alınmasıdır. Akaryakıt PPK md. 2'ye göre “Benzin türleri, nafta (hammadde, solvent nafta hariç), gazyağı, jet yakıtı, motorin türleri, fuel-oil türleri ile Kurum tarafından belirlenen diğer ürünleri” dir. Bununla birlikte akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde, akaryakıt bayisine market ve reyonlarda satacağı ürünlerine yönelik de alım yükümlülüğü öngörülebilmektedir. Ancak bu yükümlülük akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin niteliğinden değil; taraflarca kararlaştırılan sözleşme konusu dışındaki ürünlere yönelik ek bir alım yükümlülüğüdür. Fakat bu yükümlülüğün Rekabet Hukuku sınırlamalarına uymak zorunda olduğu unutulmamalıdır.

⁶⁸¹ Karauz, **a.g.e.**, s. 157. Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 83. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 60 vd.

Bazı yazarlarca alım yükümlülüğü, sağlayıcı tarafından tek satıcıya tanınan “tek satış hakkı”nın karşılığı olarak nitelendirilmiştir (İşgüzar, **a.g.e.**, s. 69; Tandoğan, **CI/1**, s. 42; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 15; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 38 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 110 vd.). Bu görüş uyarınca tek satış hakkı verilmemişse, alım yükümlülüğü de doğmayacaktır. Ancak genel olarak bir bayilik sözleşmesinin asli unsuru ve ilk amacı malların sürümünün attırılması olduğundan; bir bayiye tek satış hakkı tanınsın, tanınmasın bayinin alım yükümlülüğünün varlığı kabul edilmelidir (Şenol, **a.g.e.**, s. 84; Nitekim Bulur da benzer doğrultuda, tek satıcılık sözleşmesinde, tek satıcının alım yükümlülüğünü sürümü arttırma yükümlülüğünden doğduğu ileri sürmüştür). Dolayısıyla -tek satıcılık sözleşmesinde olduğu gibi (İşgüzar, **a.g.e.**, s. 69; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 17; Tandoğan, **CI/1**, s. 42; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 16; Şenol, **a.g.e.**, s. 84; Gümüş, **C.I**, s. 11; Önür, **a.g.m.**, s. 18; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 108 vd.; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 268; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 38; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 60; Özeriç, **a.g.e.**, s. 99; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 760; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 17. Ayrıca bkz. Y.19.HD, T.: 23.03.2009, 2008/6339 E., 2009/2087 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 23.02.2015)-bayilik sözleşmesinde açıkça yer almasa bile, sözleşmenin anlam ve amacı bu yükümlülüğün mevcudiyetini gerekli kılmaktadır. Keza akaryakıt sağlayıcısı tarafından hazırlanan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde, akaryakıt bayisinin bu yükümlülüğüne mutlaka yer verilmektedir.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ile benzer yükümlülüklerle sahip LPG istasyonu bayilik sözleşmesinin ele alındığı bir uyuşmazlıkta, Yargıtay’ca bayilik sözleşmesinin hukuki niteliğinden doğan alım yükümlülüğünün asli bir yükümlülük olduğu ifade edilmiştir: “...**Davalı bayinin, rekabet yasağına aykırı olmayan hükümleri yönünden geçerli bir bayilik sözleşmesi bulunduğu halde, gaz almayarak ve fiilen bayilik faaliyetine son vererek sözleşmenin 19/c ve 23 maddeleriyle bayilik sözleşmesinin hukuki niteliğinden kaynaklanan yükümlülüklerle aykırı davranması nedeniyle sözleşmenin haklı nedenle davacı tarafından feshedildiği dosya içerisindeki delillerle sabittir. Bu nedenle bayilik sözleşmesinin 27 nci maddesi uyarınca bayinin akde muhalefeti dolayısıyla davacının cezai şart talep etmekte haklı olduğu gözetilmeden, olaya ve dosya içeriğine uygun düşmeyen gerekçelerle yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı**

şekilde veya gücüne göre miktarda mal sipariş etmesini ifade eder. Sözleşmede aksine bir düzenleme olmadıkça, akaryakıt bayisinin alım yükümlülüğünün kapsamı ise bayinin bu malları tekrar satabilme imkânına (piyasanın durumuna) bağlıdır.

Akaryakıt bayisi, sağlayıcısından alacağı mallar karşılığında bir bedel ödemekle yükümlüdür⁶⁸². Taraflar aralarında bu bedeli serbestçe kararlaştırabilecekleri gibi⁶⁸³, dilerlerse sonradan değiştirebilirler⁶⁸⁴. Her bir birel sözleşmede satın alınacak malın miktarı alt veya üst sınır olarak somut şekilde belirlenebileceği gibi; satın alınacak somut miktarlar sonradan yapılacak olan birel sözleşmelere de bırakılabilir⁶⁸⁵.

Sözleşmelerde ayrıca sözleşme konusu malların nakliyesi ile ilgili olarak; akaryakıt sağlayıcısının belirleyici yöntemin, kabul edilmiş sayılacağı ve nakliye ücretini belirleme yetkisinin de sağlayıcıda olduğu düzenlenmektedir. Söz konusu düzenlemelerin, sözleşme özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu düzenlemelerin, sözleşme özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu düzenlemelerin, sözleşme özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

---

gerekirmiştir...” {Y.19.HD, T.: 18.12.2088, 2008/4668 E., 2008/12205 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr#!/Yargitay>, 12.03.2016}.

⁶⁸² Malların bedelinin ödemesinde, bayinin temerrüde düşmesi durumunda, sağlayıcı da ilerideki siparişleri durdurabilir ve mallar bedel ödenmeden teslim edilmişse fesih hakkını kullanabilir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Tandoğan, **CI/1**, s. 43; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 17; Özeriç, **a.g.e.**, s. 97 ve 101; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 71; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 760).

Ayrıca bkz. Bknz. aş. §6/III./D./5./a.

⁶⁸³ Akaryakıt bayisine satılan akaryakıtın satış bedelinin tavanı, PPK md. 10 hükmünde belirtilen şekilde akaryakıt sağlayıcısınca belirlenmektedir. Nitekim Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde bu husus şu şekilde düzenlenmiştir: “**FİYAT VE ÖDEMELER- Madde 5: “BAYİ’ye satılacak her türlü ürünün fiyatı, PO’ca saptanır ve uygulanır...”** (Çevirimiçi) www.poaas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 29.07.2014.

5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu’ na göre, petrol fiyatları 01.01.2005 tarihinden itibaren en yakın erişilebilir dünya serbest piyasa oluşumu dikkate alınarak serbest piyasa koşullarına göre oluşmakta olup, rafineri fiyatlarının endeksle oluşturulması, sağlayıcı ve nakliye paylarının tavanı gibi fiyatların dolaylı veya dolaysız olarak kamuca belirlenmesine ilişkin uygulamalar sona ermiştir. (Çevirimiçi) <http://www.epdk.org.tr/index.php/epdk-sss?id=748#1-akaryakit-fiyatları-neye-göre-belirleniyor>, 09.07.2014.

⁶⁸⁴ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 71; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 108.

⁶⁸⁵ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 84. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 70; Özeriç, **a.g.e.**, s. 99; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 109. Zira akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi; bir satım sözleşmesi olmayıp; yalnızca bir “çerçeve çizdiğinden” satın alınacak miktarın sözleşmede belirlenmemesi normaldir.

kötüye kullanması niteliğinde olması halinde, rekabet kurallarına aykırı olduğu düşünülebilecektir⁶⁸⁶.

2. Tek Elden Satın Alma Yükümlülüğü

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde tek elden satın alma yükümlülüğünün PPK hükümleri gereğince zorunlu bir unsur olduğu daha evvel anlatılmıştı⁶⁸⁷.

Sağlayıcının, sözleşme konusu malların yalnızca kendisinden alınacağını öngörmesi durumunda doğrudan satın alma; kendisinin göstereceği bir üçüncü kişiden alınmasını öngörmesi durumunda ise dolaylı satın alma yükümlülüğünden bahsedilir. Gerek doğrudan gerekse dolaylı satın alma yükümlülüğü; geniş anlamda tek elden satın alma yükümlülüğü olarak kabul edilmektedir⁶⁸⁸. Fakat tek elden satın alım yükümlülüğündeki dağıtıcı, satışlarını gerçekleştireceği alan açısından herhangi bir sınırlama ile karşı karşıya değildir⁶⁸⁹. Dar anlamda tek elden satın alma yükümlülüğü ise sağlayıcının, sadece sözleşme konusu malların değil, aynı zamanda sözleşme konusu mallarla rekabet halinde bulunan diğer marka malların da kendisinden alınmasını öngörmesidir⁶⁹⁰.

Ancak, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde PPK gereği geniş anlamda tek elden satın alma yükümlülüğü öngörüldüğünden; dar anlamda tek elden satın alma yükümlülüğü taraflarca kabul edilemez. Bu nedenle akaryakıt bayisi, kanun gereği sadece sözleşme yaptığı sağlayıcıdan veya onun göstereceği bir başka sağlayıcıdan mal satın almak zorundadır. Bunun tek istinası ise sağlayıcının lisansının geçici olarak durdurulması halidir⁶⁹¹. Akaryakıt bayisi bu durumda, başka bir sağlayıcıdan geçici süre boyunca akaryakıt temin edebilecektir.

⁶⁸⁶ Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 4; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 202 vd.

⁶⁸⁷ Bknz. yuk. §2 / I./D.

⁶⁸⁸ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 118; Şenol, **a.g.e.**, s. 87.

⁶⁸⁹ Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 168.

⁶⁹⁰ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 19 ve 119; Şenol, **a.g.e.**, s. 87

⁶⁹¹ PPK md. 20/ son: *“Dağıtım şirketinin lisansının iptal edilmesi veya faaliyetinin geçici olarak durdurulması halinde dağıtım şirketine bağlı bayiler, diğer dağıtım şirketlerinin bayii olarak faaliyetlerini sürdürürler.”*

Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği md. 37/son: *“Bayiler, bayisi oldukları dağıtıcının lisansının iptal edilmesi halinde, sözleşmenin feshini beklemezsin başka bir dağıtıcı ile sözleşme imzalayabilir. Bayiler, bayisi oldukları dağıtıcının faaliyetinin geçici olarak durdurulması*

3. Tek Elden Satın Alma Yükümlülüğünün Rekabet Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi

Tek elden satın alma sözleşmelerinin özünü, alıcının (çalışmamızda akaryakıt bayisinin) belli bir ürün veya ürün gruplarında ihtiyacının tamamını veya önemli bir kısmını tek bir sağlayıcıdan karşılamasının teşvik edilmesi oluşturmaktadır⁶⁹². Bu itibarla tek elden satın alma yükümlülüğünün, RKHK' nin yasakladığı anlaşmalardan olduğu ve Tebliğin 3/d maddesindeki rekabet (etmeme yükümlülüğü) yasağı tanımına aynen uyduğu ortadadır.

Bilhassa akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için tek elden satın alma yükümlülüğünün, yalnızca tek elden satın alma ile sınırlı olmayıp, tek marka sözleşmesi görünümünde olması rekabeti daha da sınırlayıcı etki yaratmaktadır⁶⁹³. Tüm bu etkiler ise markalar arası rekabette azalmaya yol açmaktadır.

Görüldüğü gibi tek elden satın alma yükümlülüğü ile Rekabet Hukuku anlamında sağlayıcıya “münhasırlık” yaratılmakta ve akaryakıt bayisinin rekabet etmesi engellenerek piyasanın rekabetten yararlanmasının önüne geçilmektedir. Rakip firmaların piyasaya giriş yapmak için mallarını satacakları dağıtıcı bulmakta çektiği zorluklar nedeniyle tek elden satın alma yükümlülüğünün özellikle piyasaya yeni girecek rakip sağlayıcılar için giriş engeli oluşturabileceği kabul edilir. Başka bir deyişle tek elden satın alma yükümlülüğü piyasayı kapama etkisi doğuran ve sadece marka içi rekabet değil, fakat markalar arası rekabeti de sınırlayacak nitelikte bir sınırlamadır. O yüzden ki, tek elden satın alma yükümlülüğü kanundan

---

halinde ise, dağıtıcının yeniden faaliyete geçmesini beklemeksizin, faaliyetinin geçici olarak durdurulduğu süre ile sınırlı olmak kaydıyla başka bir dağıtıcıdan akaryakıt temin edebilir.”

⁶⁹² **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 31.

⁶⁹³ Tek marka sözleşmesinin piyasa üzerinde esas olarak dört olumsuz etkisi bulunmaktadır: 1) Pazar kapama etkisi: Diğer sağlayıcılar pazardaki belirli alıcılara mal satamazlar, bu pazarın kapatılmasına yol açabilir. 2) Koordinasyon etkisi: Bu anlaşmalar pazar paylarında katılığa neden olur, birkaç sağlayıcı tarafından uygulanırsa işbirliğine yardımcı olur. 3) Mağaza içi rekabeti önleme etkisi: Nihai ürünlerin dağıtımının söz konusu olduğu hallerde, belirli perakendeciler sadece tek bir markayı satacaklar ve bu nedenle bu perakendecilerin mağazalarında markalar arası rekabet olmayacaktır. 4) Pahalılık etkisi: Bağlama anlaşmalarında, alıcı bağlama anlaşmaları olmaksızın ürünleri farklı sağlayıcılardan alabileceği duruma göre bağlanan ürünü pahalı alabilecektir (**Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 31. Ayrıca olumlu etkileri için bkz. ve karşı. **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 31 vd.).

kaynaklandığı için muafiyet verilse bile, mutlaka bir süre sonra kaldırılması istenmektedir⁶⁹⁴. Bu itibarla da daha önce de açıklandığı üzere kanun gereği Rekabet Hukuku bakımından “münhasırlık” (rekabet yasağı) taşıyan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi süresinin Rekabet Hukuku bakımından geçerliliği, sözleşmenin muafiyet alma koşuluna bağlı olacaktır⁶⁹⁵.

4. Asgari Alım Yükümlülüğü

Sözleşmede aksine bir düzenleme olmadıkça, akaryakıt bayisi belli miktarda mal satın almakla yükümlü değildir⁶⁹⁶. Ancak akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde taraflar, bayiye asgari alım yükümlülüğü yüklenmesi konusunda anlaşabilirler⁶⁹⁷. Bu şekilde akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinin çoğunda yer alan “asgari (miktarda) alım yükümlülüğü” (en az alınacak miktar kaydı) genel alım yükümlülüğünün somutlaştırılmış şeklidir⁶⁹⁸. Asgari alım yükümlülüğü, özellikle akaryakıt sağlayıcısının menfaatlerine uygun düşer. Zira akaryakıt bayisinin sürümü artırma yükümlülüğünü gerçekleştirebilmesi için uygun bir araçtır. Dolayısıyla bu yükümlülük akaryakıt bayisini sürümü artırma konusunda gayretli bir çalışmaya teşvik ettiği gibi; sağlayıcının da mallarının önceden üretimini/teslimini

⁶⁹⁴ Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 5 ve 14; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 207.

⁶⁹⁵ Bknz. yuk. §4.

⁶⁹⁶ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 109 ve 112.

⁶⁹⁷ Asgari alım yükümlülüğüne uyarak, kararlaştırılan miktarın tutturulması varılmak istenen hedef olmakla birlikte, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini sonlandıracak nihai amaç değildir. Başka bir deyişle, akaryakıt bayisi asgari alım yükümlülüğünü yerine getirdiği iddiasıyla sözleşmeyi haklı sebeple sona erdiremeyecektir. Zira asgari alım yükümlülüğü, adından da anlaşıldığı gibi “nihai” değil; “asgaridir” ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesindeki amaç akaryakıt bayisinin sürümü arttırmaya sözleşme boyunca devam etmesidir {Y.19.HD, T.: 30.09.2013, 2012/16789, 2013/14906 K (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 16.03.2016}.

⁶⁹⁸ Karauz, **a.g.e.**, s. 159; Bayilik, tek satıcılık ve franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Şenol, **a.g.e.**, s. 85; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 69; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 39; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 112; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 8; Ulmer, **a.g.e.**, s. 124 (Naklen: Sungurbey, **a.g.e.**, s. 205); Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 268; İnan, **a.g.m.**, s. 58; Özeriç, **a.g.e.**, s. 67 ve 100; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 17; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 186.

Aydoğdu/Kahveci, asgari alım yükümlülüğünü, tek satıcılık sözleşmesinin kendisinden doğan bir yükümlülüğü olarak ele alınmışsa da kanaatimizce bu görüş yerinde değildir (Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 22).

planlayabilmesi bakımından önemlidir⁶⁹⁹. Böylece, akaryakıt sağlayıcısı mevsimsel ve değişen ekonomik şartlar ile tüketici tercihlerine bağlı dalgalanmalardan kendisini tamamen korumuş ve malların satın alınması sadece bayinin iradesine bırakılmamış olmaktadır⁷⁰⁰.

Asgari alım miktarı sözleşmede açıkça belirtilebileceği gibi, tarafların ilerideki anlaşmalarına da bırakılabilir⁷⁰¹. Taraflar, sözleşmede asgari alım yükümlülüğünü kararlaştırıp, bunun miktarını akaryakıt bayisi ya da sağlayıcısı tarafından ileride yıllık ya da aylık satış hedefi belirleyerek somutlaştıracağı şeklinde de düzenleyebilirler⁷⁰². Bu şekilde asgari alım miktarının ileride yapılacak birel sözleşmelere bırakılması, hem sözleşmenin çerçeve niteliğine daha uygun düşecek; hem de tarafların ekonomik durumları, pazar politikaları, geçmiş dönem ciroları ve gelecek dönemde beklenen satış miktarına göre her sözleşme yılının başında yapılması daha isabetli olacaktır⁷⁰³.

Asgari alım miktarı, şayet genel işlem koşulu olarak akaryakıt bayisinin durumunu ağırlaştırıcı nitelikte kararlaştırılmışsa, bu hüküm geçersiz kabul edilebilecektir. Ancak burada önemli olan husus, karşılıklı görüşmeler sonucunda, taraflarca mutabık kalınarak kararlaştırılan asgari alım miktarının dürüstlük kuralı bakımından denetime tabi olamayacağıdır⁷⁰⁴.

⁶⁹⁹ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 85; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 70; Önür, **a.g.m.**, s. 19; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 28 vd. ve 112; Tandoğan, **CI/1**, s. 42; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 16.

⁷⁰⁰ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Önür, **a.g.m.**, s. 19; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 124 vd.; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 70.

⁷⁰¹ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Önür, **a.g.m.**, s. 19; {Ulmer, **a.g.e.**, s. 112 (Naklen: Sungurbey, **a.g.e.**, s. 205)}; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 113; Tandoğan, **CI/1**, s. 30; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 3 vd.; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 760.

⁷⁰² Örneğin, Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde asgari alım miktarının belirlenmesi ilerideki bir anlaşmaya bırakılarak şu şekilde düzenlenmiştir: “*SATIŞLAR- Madde 4: Satış koşulları aşağıda zikredilmiştir: “...k) PO, satış yeri ile ilgili olarak yıllık satış hedeflerini BAYİ’ye bildirecektir....”* (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 29.07.2014.

⁷⁰³ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 85; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 113; Tandoğan, **CI/1**, s. 30; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 4.

⁷⁰⁴ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 85; Önür, **a.g.m.**, s. 19.

Asgari alım yükümlülüğü, sözleşmede genel işlem koşulu niteliğinde olabilir. Ancak asgari miktarın bayinin menfaatlerini ölçsüz bir şekilde ihlal ettiği ve gerçekçi olmayacak şekilde yüksek kararlaştırıldığı kabul edilebiliyorsa, bu genel işlem koşulu geçersiz sayılacaktır (Tek

Çerçeve sözleşmede kararlaştırılmış olmakla birlikte, miktarı belirlenmeyen asgari alım miktarının sonradan belirlenmesi sırasında tarafların anlaşamamaları durumunda hâkimin müdahalesi istenebilir⁷⁰⁵. Bu takdirde hâkim; gerektiğinde bilirkişilere başvurarak pazar koşullarına, akaryakıt istasyonunun konumuna ve dürüstlük kuralına göre bir miktar belirlemesi yapacaktır⁷⁰⁶. Ancak miktarın belirlenmemesi durumunda dahi akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi kurulmuş kabul edilecektir⁷⁰⁷.

Bir görüşe göre, satın alınacak asgari tutarı, sözleşmede yer almasının tek satıcı için ağır bir yük oluşturacaktır⁷⁰⁸. Bu görüşte olan yazarlarca tek satıcının asgari alım miktarının altında satış yaptığı ya da güçlükle bu miktara ulaşabildiği durumlarda; sağlayıcı, tek satıcının yeterince yoğun bir faaliyet göstermediği yargısına varabilmektedir. Ters bir durumda ise yani tek satıcının umulanın çok üstünde satış yapması halinde, sağlayıcı bölgede tüketim oranının artmış olduğuna ve pazarın büyüdüğüne inanarak asgari tutarı yükseltebilecektir. Tek satıcının yeni hedefine de ulaşması halinde ise bir an gelecektir ki, sağlayıcı sürümün bu düzeye ulaşmış olması karşısında kendi işlettiği istasyon ile satış yapmasının daha randımanlı olduğunu düşünmeye başlayacaktır⁷⁰⁹. Ancak günümüzde dağıtım sektörlerinde asgari miktar olsun olmasın sağlayıcıların, dağıtıcıların ne zaman, ne kadar ürün aldıklarını ve hangi dönemlerde yoğunluk olduğunu, hangi ürünleri aldıklarını teknoloji sayesinde zaten çok iyi takip edebilmektedirler. Keza akaryakıt sektöründe de otomasyon sistemleri sayesinde akaryakıt bayilerinin hangi üründen

---

satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 113). Fakat bunun için öncelikle miktarın bireysel olarak kararlaştırılmaması ve dolayısıyla genel işlem koşulu olması gerekir. Ancak bireysel olarak kararlaştırılan asgari alım yükümlülüğünün ahlaka aykırı olup olmadığı ayrıca değerlendirilebilecektir. Bu noktada hükmün yaptırımları da ayrı bir değerlendirilmeye tabi tutulacak ve genel işlem koşulu olması halinde geçersiz kabul edilecektir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 114; Özeriç, **a.g.e.**, s. 100).

⁷⁰⁵ Miktarın tespiti, sözleşme taraflarından birine veya üçüncü kişiye bırakıldığı durumlarda da, miktarın hakkaniyete ve iyi niyet kurallarına göre belirlenmemesi halinde de hâkim müdahalesi istenebilir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Tandoğan, **CI/1**, s. 31 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 4).

⁷⁰⁶ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 85; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 114; Tandoğan, **CI/1**, s. 30 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 4.

⁷⁰⁷ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Özeriç, **a.g.e.**, s. 67 vd.

⁷⁰⁸ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 71.

⁷⁰⁹ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 71.

kaç litre sattığını kalem kalem kayıt altında tutulduğundan; asgari alım taahhüdünün bahsi geçen sakıncaları tek başına doğurduğundan söz edilemeyecektir.

Bu noktada belirtmek gerekir ki, satın alınacak asgari miktarla, tarafların bir satış planı çerçevesinde tespit ettikleri ileride beklenen satın alma miktarlarına ilişkin rakamlar birbirinden farklıdır. İkincisinde daha ziyade geleceğe dönük bir hedef belirlenmesi söz konusudur. Bu nedenle bu rakamlar bağlayıcı olmayıp; söz konusu rakamlara ulaşılamaması halinde herhangi bir yaptırımla karşılaşılmayacaktır. Uyuşmazlık halinde ise bu rakamların hedef mi, asgari alım yükümlülüğü mü olduğu sözleşmenin yorumu yoluyla tespit edilmelidir⁷¹⁰. Yorum yapılırken ise sözleşmeyi düzenleyen aleyhine, zayıf taraf lehine yorum kuralları tercih edilmelidir^{711 ve 712}.

5. Asgari Alım Yükümlülüğünün Rekabet Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi

2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği'nin md 3/d düzenlemesinde yer alan rekabet yasağı (rekabet etmeme yükümlülüğü) tanımına göre rekabet yasağı alıcının, anlaşma konusu mal veya hizmetleri kendisinin üretmemesini ve sağlayıcı dışındaki başka bir kaynaktan tedarik etmemesini öngören bir yükümlülüktür.

Alıcının, bir önceki takvim yılındaki alımları esas alınarak, ilgili pazardaki anlaşma konusu mal veya hizmetlerin ya da onları ikame eden mal veya hizmetlerin %80'inden fazlasının sağlayıcıdan veya sağlayıcının göstereceği başka bir teşebbüsten satın alınmasına yönelik olarak alıcıya doğrudan veya dolaylı biçimde getirilen herhangi bir yükümlülük de rekabet (etmeme yükümlülüğü) yasağı olarak kabul edilir. Diğer bir deyişle, sağlayıcı tarafından, alıcıya alımlarının %20'ye kadar olan küçük bir kısmını rakip teşebbüslerden yapma imkânı tanınması, konuya ilişkin hükmün rekabet yasağı sayılmasına engel teşkil etmeyecektir. Bu oranların hesaplanmasında alıcının bir önceki takvim yılına ait alımları esas alınacaktır.

⁷¹⁰ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 114.

⁷¹¹ Yorum kuralları için bkz. karşı. Eren, **a.g.e.**, s. 472 vd.; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 335 vd.

⁷¹² Asgari alım yükümlülüğü ihlali için sözleşmede kararlaştırılan cezai şart hükmüne ilişkin olarak ayrıca bkz. aş. §7/X. /N. 1268.

Alıcının bir önceki takvim yılına ait alımlarının miktarı belli değil ise alıcının yıllık toplam ihtiyacı tahmin edilerek bu miktar kullanılabilir.

Şu halde, tarafların sözleşmede belirtilen miktarlarda bir asgari alım yükümlülüğü kabul ettikleri takdirde Rekabet Hukuku bakımından bu yükümlülüğün muafiyet alıp alamayacağına bakılmalıdır. Zira asgari alım yükümlülüğü miktarı, dağıtıcının bir önceki takvim yılındaki alımlarının %80'ini aşması, rekabet (etmeme yükümlülüğü) yasağı olarak görülür.

Daha evvel de açıklandığı gibi; akaryakıt bayilerinin, sağlayıcılar ile yaptıkları sözleşmelerin kanun gereği (PPK md. 8) tek elden satın alma yükümlülüğüne sahip olması gerekir. Kanundan gelen bu gereklilik nedeniyle akaryakıt istasyonu bayilik sözleşme süresi ile rekabet yasağı her zaman için aynı olmaktadır. Bu nedenle Rekabet Kurulu, rekabet yasağı içinde değerlendirdiği asgari alım yükümlülüğünü yalnızca süresi bakımından değerlendirmekte ve muafiyet vermektedir⁷¹³.

Bununla birlikte, 02.06.2008 tarihli akaryakıt sektör raporunda, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde yer verilen asgari alım yükümlülüğü (minimum satış sınırı) getirilmesine ilişkin hükümlerin, ilk bakışta satışların artırılması yönünde rekabetçi bir baskı yaratabileceği izlenimini uyandırdığı; ancak uygulamada, sözleşme ilişkisini sona erdirmek isteyen ve sözleşmelerde öngörülen satış tonajını gerçekleştiremeyen akaryakıt bayilerinin tazminat tehdidi ile yeniden sözleşme yapmaya zorlanması yönünde kullanıldığı ifade edilmiştir. Bu yolla ise akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde öngörülen rekabet yasağının kapsamının fiilen genişlediği ve dolayısıyla bu hususun, rekabet yasağını belirsiz süreli hale getiren haller kapsamında değerlendirilmesi ve muafiyet tanınmaması gerektiği önerilmiştir⁷¹⁴. Buna karşın Rekabet Kurulu, konuyu incelediği bir uyuşmazlıkta, asgari alım yükümlülüğünün taraflar arasındaki sözleşmeden kaynaklanan hak ve

⁷¹³ Bknz. yuk. §4.

⁷¹⁴ Keza bu tür kayıtlar “rekabet yasağının daha zayıf şekli” olarak nitelendirilmektedir (Akkan, **a.g.m.**, s. 44).

yükümlülüklerle ilişkin ticari bir ihtilaf olduğunu, bu yüzden RKHK ve 2002/2 sayılı Tebliğ açısından değerlendirilecek bir yön olmadığına karar vermiştir⁷¹⁵.

B. Sürümü Arttırma Yükümlülüğü

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, bayinin asli edim niteliğindeki en önemli borçlarından biri de dağıtımını üstlendiği malların sürümünü arttırmak, hızlandırmak ve geliştirmek için faaliyetlerde bulunma yükümlülüğüdür⁷¹⁶. Bu yükümlülük, bütün sözleşme süresince devam eden sürekli nitelik arz eden bir borç olup⁷¹⁷, aynı zamanda kanundaki hiçbir sözleşme tipi için açıkça düzenlenmemiş bir iş görme borcudur.

⁷¹⁵ “...POAŞ vekilinin 16.9.2005 yılında Ankara Asliye Ticaret Mahkemesi’nde açtığı davada 15.4.1999-15.4.2005 yılları arasında Sevindim’in taahüt ettiği satış miktarını karşılayamadığı, bu nedenle anılan dönemde POAŞ’ın uğradığı kar mahrumiyetinin ve ceza-i şartın davalıdan tahsil edilmesi talep edilmiştir. Söz konusu dava halen devam etmektedir.

Esas itibarıyla, söz konusu şikayet, daha önce Kurul’un reddettiği şikayetlere benzer şekilde, taraflar arası bir anlaşmazlığı kapsamaktadır. Bu noktada, dikey anlaşma yönüyle bakıldığında sağlayıcının bayiye belirli satış taahhütleri getirmesinin önünde bir engel de bulunmamaktadır. Ayrıca, bu taahhütlerin bir tehdit unsuru olarak kullanıldığı öne sürülse de, bu yönde yazılı bir kanıt mevcut değildir. Kanaatimizce burada önemli olan nokta, grup muafiyeti kapsamında bir sakınca doğurmamakla birlikte, bayiye getirilen ve makul ölçülerin dışına çıkabilen yükümlülüklerin bayiye sözleşme yenilemeye zorlamasının ve dolayısıyla kağıt üzerinde 5 yıla sınırlı olan rekabet yasağı süresini fiilen 1080 uzatmasının rekabeti kısıtlayıcı bir etki doğurabileceği hususudur. Dağıtım şirketleriyle yapılan görüşmelerde, dağıtım şirketinin yatırım yaptığı akaryakıt istasyonlarından beklediği karı elde edebilmesi, başka bir ifade ile yatırımın karşılığını alabilmesi için bayiden belirli bir satış miktarı taahhüdü almanın hem projeksiyon yapabilmek hem de yatırımın fizibilitesini değerlendirebilmek için gerekli olduğu belirtilmiştir. Ancak, gerek yürütülmekte olan önaraştırmada ve gerekse petrol piyasasına ilişkin daha önceki çalışmalarda, dağıtım şirketlerinin yatırım yapmadıkları akaryakıt istasyonlarından da satış miktarı taahhütleri aldıkları tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, şikayete konu olan POAŞ ile Sevindim arasındaki ihtilafın sözleşmede yer alan hak ve yükümlülüklerden kaynaklanan taraflar arasındaki ticari bir dava olup, 4054 sayılı Kanun ve 2002/2 sayılı Tebliğ kapsamında değerlendirilebilecek bir yönü bulunmamaktadır...” RKK, T.: 15.11.2006, DS: 2006-1-22, KS: 06-84/1059-306 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar1809.pdf>, 02.11.2015.

⁷¹⁶ Karauz, **a.g.e.**, s. 174. Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, 88; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 22; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 72; Tandoğan, **CI/1**, s. 43; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 17; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 122; Özeriç, **a.g.e.**, s. 103; Sanrı, **a.g.e.**, s. 23; Önür, **a.g.m.**, s. 20 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 39; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 8; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 760. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 60.

⁷¹⁷ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 72; Erdem, **a.g.e.**, s. 96; Şenol, **a.g.e.**, 88; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 39; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 122; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 469.

Akaryakıt bayisi ile sağlayıcısının ortak hedefi, mümkün olduğunca çok satış yapmaktır. Akaryakıt bayisi gelirini, malı alışı fiyatıyla satış fiyatı arasındaki fark ile sağladığından; ne kadar çok mal satarsa o oranda gelir sağlayacaktır. Öte yandan akaryakıt bayisinin bu faaliyeti ile sağlayıcısının mallarının büyük ölçekte dağıtımını sağlanacak ve bayi bu suretle onun da menfaatine hizmet etmiş olacaktır. Böylelikle satışların artması, her iki tarafın menfaatlerine hizmet edecektir⁷¹⁸.

Bayilik sözleşmesinde açıkça yer almasa bile, sözleşme konusu malın niteliğine göre sürümü artırmak için gerekli faaliyetlerin bayi tarafından yerine getirilmesi gerekir⁷¹⁹. Buna karşın akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde satış usulleri, teşhir, reklâm, personel, müşteri münasebetleri, kayıt sistemi ve temizlik konularındaki standartlarına uygun olarak istasyonun idaresi, gerektiğinde meslek içi eğitime katılım gibi akaryakıt bayisinin sürümü artırmak için alacağı önlemler ve gerçekleştireceği faaliyetler, çoğunlukla yer almaktadır⁷²⁰. Akaryakıt bayisinin bu

⁷¹⁸ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 88; Önür, **a.g.m.**, s. 6; Sanrı, **a.g.e.**, s. 24.

Doktrinde bu karşılıklı menfaat durumu sebebiyle, sürümü artırma yükümlülüğünün tek satıcının sadakat borcu ve sağlayıcının menfaatlerini koruma borcundan doğduğu da ileri sürülmüştür (Görüşler için bkz ve karşı. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 123).

⁷¹⁹ Sürümü artırma yükümlülüğünün, tek satıcılık sözleşmesi bakımından, tek satış hakkının bir karşılığı olarak doğduğu da doktrinde savunulmaktadır (İşgüzar, **a.g.e.**, s. 72; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 123; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 61; Sanrı, **a.g.e.**, s. 23 vd.; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 8). Tek satıcılık sözleşmesi bakımından, kendisine belirli bir sözleşme bölgesinde tek satış hakkı verilmesi ve sağlayıcının malları bizzat kendisinin ya da üçüncü kişiler aracılığıyla satmaktan kaçınması nedeniyle tek satıcının sürümü artırma yükümlülüğünün daha ağır olduğu kabul edilebilir. Çünkü dağıtıcının belirli bir bölge veya müşteri grubu için tek satıcı olması; rekabetten korunma derecesi, sağlayıcının dağıtım ağıyla bütünleşme ölçüsü gibi faktörler, sürümü artırma yükümlülüğünün yoğunluğunu belirleyecektir. Bu halde, tek satıcı elbette sürümü artırmak için daha fazla çaba göstermeliyken; bir bayinin sürümü artırma yükümlülüğünün kapsamı aynı derece ve yoğunlukta olmayacaktır (Şenol, **a.g.e.**, s. 89; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 125). Örneğin; tek satıcılar için de sözleşme bölgesi olarak bir ülkenin bırakıldığı ve alan koruması sağlanan tek satıcı ile alan koruması sağlanmamış ve sözleşme bölgesi olarak küçük bir bölgenin bırakıldığı tek satıcının dağıtım örgütüyle bütünleşme derecesi farklı olacaktır. İlk durumdaki tek satıcı kendisinden beklenen her türlü gayreti göstermeliyken; ikinci durumdaki tek satıcıdan çok fazla şey beklenemez (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 125). Bu nedenle tek satıcı ile bir bayinin sürümü artırma yükümlülüğünün derecesi de aynı kıstaslarla değerlendirilecektir. Ancak bu durum tek başına akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından tek satış hakkı olmamasından bahisle sürümü artırma yükümlülüğünün var olmadığı sonucunu doğurmayacaktır.

⁷²⁰ Özellikle uygulamada akaryakıt sağlayıcıları; bayilerinin sürümü artırma yükümlülüğünü daha iyi ifa edebilmelerini sağlamak amacıyla onları, talimatlarla yönlendirmektedirler. Örneğin; Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde sürümün artırılmasına yönelik bu talimatlardan biri şu şekilde düzenlenmiştir: “*İŞ İDARESİ - Madde 15: “BAYİ, satış yerinin idaresini, PO’nun, satış usullerine, teşhir, reklam, personel, müşteri münasebetleri, kayıt sistemi ve temizlik konularındaki standartlarına uygun olarak, PO*

yükümlülüğü, sözleşmede somut olarak saptanmamışsa basiretli bir tacirin⁷²¹ piyasanın durumu, malların niteliği ve iyi niyet kuralları çerçevesinde göstermesi gereken özene göre⁷²² belirlenir⁷²³.

---

tarafından verilecek talimat çerçevesinde azami özenle ve noksansız yürütecektir.” (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 02.08.2014.

⁷²¹ TTK uyarınca tacir sıfatı taşıyan akaryakıt bayisi ve sağlayıcıları, bütün ticari faaliyetlerinde basiretli birer iş adamı gibi hareket etmekte yükümlüdür. Bknz. (Çevirimiçi) <http://www.epdk.org.tr/index.php/petrol-piyasas/lisans?id=209#43-bayilik-sozlesmesindeki-ticari-konulara-yonelik-hukukmlerin-epdk-yla-ilgisi-var-midir>, 15.03.2015.

⁷²² İş görme sözleşmelerinde özenin önemi büyüktür (Başpınar, **a.g.e.**, s. 137). Zira özen kavramı, sürekli borç ilişkilerinde iş görenin sorumluluğu kurucu olgulardan hem –asli edim yükümünün kötü ifasına dayalı- “sözleşme ihlali” hem de “kusurun” tespitinde önem taşır. Bu nedenle günümüzde özen kavramının, tek bir işlevinden çok çifte bir işlevinden bahsedilir (Gümüş, **C.II**, s. 152).

Özen kavramı, kanun koyucu tarafından tanımlanmış değildir. Bu nedenle özellikle özen kavramının anlaşılması için bir iş görme sözleşmesi olan vekâlet sözleşmesi kaynaklarından yararlanılabilir. Özen kavramı için sözlüklerde; itina, fazla dikkat etme, ehemmiyetle çalışma, ihtimam, bir işi yapmada hususi dikkat, bir işin elinden geldiğince iyi olmasına dikkat etme, bir şeyi yapmada ve sürdürmede gösterilen titizlik anlamına geldiği belirtilmektedir (Başpınar, **a.g.e.**, s. 122; Cenk Akil, “Türkiye Barolar Birliği Disiplin Kurulu Kararları Işığında Avukatın Görevini Özenle Yerine Getirme Yükümlülüğü”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, C:2, S:1, 2012, N. 8, s. 12). Özeni, “*asıl borcun ifası için, zaruri dikkat, itina, fikri ve bedeni yetenek gibi, borçludan istenen özelliklerin tamamı*” olarak tanımlamak mümkündür (Başpınar, **a.g.e.**, s. 124). Özenin temelinde; borçlunun (burada akaryakıt bayisinin), taahhüt ettiği iş, işlem veya fiilin gereği gibi sonuçlanması için belirli bir gayret sarf etmesi gereği yaratmaktadır (Başpınar, **a.g.e.**, s. 123; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 607; Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 51; Özkaya, **a.g.e.**, s. 359). Başka bir ifadeyle özen kavramının bütün anlamlarında bir işin yapılmasında, bir kimsenin normalden yani olağandan daha üstün bir dikkat ve çaba göstermesi gereği vardır (Başpınar, **a.g.e.**, s. 124; Vekilin özen borcuna ilişkin geniş bilgi için ayrıca bknz. ve karşı. Gümüş, **Vekilin Özen Borcu, b.a.**).

Buradaki özenin ölçüsü; vekâlet ilişkisine de uygulanan vekilin göstermesi gereken özen derecesi ile açıklanabilir. Eski BK md. 390/1 vekilin özen borcunu düzenlerken, işçinin göstermesi gereken özene yollama yapmaktaydı. Bu hususta objektif ve subjektif özen olmak üzere iki ölçüt esas alınmakta idi (Özenin doktrince yapılan diğer tür ve dereceleri için ayrıca bknz. Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 48 vd.; Başpınar, **a.g.e.**, s. 171-193). Objektif ölçüt çerçevesinde vekil, mesleğinin gerektirdiği bilgileri bildiği veya bilmesi gerektiği oranda özen göstermekle yükümlüdür. Subjektif ölçüt ise; vekâlet verenin, vekile ait mesleki bilgi ve becerilerinin derecesine göre bildiği veya bilmesi gerektiği oranda vekilin özen göstermesi gerekliliği olarak açıklanabilir (Başpınar, **a.g.e.**, s. 154 vd.; Akıncı, **Vekalet Sözleşmesi**, s. 17; Tandoğan, **C. II**, s. 411; Cengiz, **a.g.m.**, s. 151; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1193 vd.; Akil, **a.g.m.**, s. 12 vd.; Özkaya, **a.g.e.**, s. 359).

Ancak TBK md. 506/sonda bu kez “*Vekilin özen borcundan doğan sorumluluğunun belirlenmesinde, benzer alanda iş ve hizmetleri üstlenen basiretli bir vekilin göstermesi gereken davranış esas alınır.*” denmekle objektif özen ölçütünün benimsendiği görülür (Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1195; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 608 vd.; Gümüş, **C.II**, s. 152 ve 156). Nitekim eski BK döneminde dahi özellikle hekim ve avukatlık meslekleri için vekilin objektif özen sorumluluğu olduğu kabul edilmiş olup (Başpınar, **a.g.e.**, s. 155 vd. ve 162 vd.; Özkaya, **a.g.e.**, s. 3560; Akil, **a.g.m.**, s. 13 vd.; Zarişe Şenocak, “Avukatın Akdi Sorumluluğun Şartları”, **Ankara Barosu Dergisi**, C:2, Ankara, 1998, s. 20 vd.; Akıncı, **Vekalet Sözleşmesi**, s. 17 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1194; Gümüş, **C.II**, s. 155 vd.; Tandoğan, **C. II**, s. 411 vd.; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 609) bu ölçü Yargıtay’ca da kimi kararlarında benimsenmiştir

Akaryakıt bayisinin sürümü artırma faaliyetini yerine getirmesi için öncelikle ihtiyaç duyduğu, bir müşteri çevresi ve bu müşteri çevresinin dikkatini çekecek, kendisine bağlayacak araçların sağlanmasıdır. Akaryakıt bayisi, akaryakıt istasyon çevresindeki mevcut müşterilerini korumalı ancak onlarla yetinmemeli ve yeni müşterilerin kazanılması ve onlarda ek bir talep yaratma konusunda daima çaba harcamalıdır⁷²⁴.

Müşteriyi arttıran temel unsurlardan biri, satış mağazasının merkezi ve ulaşımı kolay bir yerde bulunmasıdır⁷²⁵. Akaryakıt bayisinin satacağı malların niteliğine uygun büyüklükte istasyonu ve depolarının olduğu EPDK tarafından bayilik lisansı verilirken tespit edilse de; bayinin müşterilerinin ihtiyaçlarına cevap

---

{Y.3.HD, T.: 04.06.1998, 1998/1857 E., 1998/6257 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 02.02.2016}.

Üstelik TTK md. 18/2' de tacirlerin göstermek zorunda oldukları özen yükümlülüğü ve bunun derecesi hakkında açıkça objektif bir ölçü öngörülümüştür (Eren, **a.g.e.**, s. 1063).

Bu itibarla akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde akaryakıt bayisi, sürümü artırma yükümlülüğünü objektif özen çerçevesinde basiretli bir işadami gibi hayat ve iş tecrübeleri ile işlerin olağan akışına göre gerekli girişim ve faaliyetlerde bulunmak suretiyle borcunu gereği gibi ifa etmiş olacaktır (Vekilin özen borcu hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Başpınar, **a.g.e.**, s. 135 vd. Franchise alanın da sürümü artırma yükümlülüğünü objektif özenle yerine getirmesi görüşünde bkz. Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 187). Ancak özen borcu asli edim değil; asli edimin gerçekleşmesini sağlayan bir vasıttan ibarettir (Vekilin özen borcu hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Başpınar, **a.g.e.**, s. 158). Bu nedenle özene aykırı davranılmasına rağmen; sağlayıcının akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinden beklediği sonuç gerçekleşmiş, örneğin sürümü artırma yükümlülüğünün somut görünümü olan asgari alım taahhüdü yerine getirilmiş ve sağlayıcı tatmin edilmiş olabilir. Böyle bir halde ise akaryakıt sağlayıcısının tek başına, bayinin özene aykırı davrandığı gerekçesi ile ondan tazminat talep etmesi mümkün değildir (Vekilin özen borcu hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Başpınar, **a.g.e.**, s. 158; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1195).

⁷²³ Bayilik hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 89. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 61. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 72; Özeriç, **a.g.e.**, s. 19 ve 103; Tandoğan, **CI/1**, s. 43; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 17; Önür, **a.g.m.**, s. 20; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 39; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 122; Sanrı, **a.g.e.**, s. 24; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 469; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 8; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 760.

⁷²⁴ Karauz, **a.g.e.**, s. 175. Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 90; Tandoğan, **CI/1**, s. 43; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 17; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 125; Özeriç, **a.g.e.**, s. 103. Potansiyel müşteri çevresinin yaratılması ve sağlayıcının mallarına olan talebin artırılması çabasına sürümü artırma yükümlülüğünden doğan “pazar işlemesi” de denilmektedir {Önür, **a.g.m.**, s. 20; [Ulmer, **a.g.e.**, s. 415 (Naklen, Şenol, **a.g.e.**, N. 336, s. 90)]}.

⁷²⁵ Ancak akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde zaten faaliyet gösterilecek istasyonun yeri belli olduğundan; bayinin bu konuda ayrıca bir yükümlülüğü olmayacaktır.

verecek şekilde ve sağlayıcının markasının saygınlığına uygun olarak istasyonu düzenlemesi beklenir⁷²⁶.

Akaryakıt bayisinin çalıştıracağı istasyon ve personel kendi işletme organizasyonu kapsamındadır. Bu amaçla istasyonunda yeterli sayıda⁷²⁷ ve nitelikli personel çalıştırmalı, bu personelin akaryakıtın müşterilere arzına ilişkin bilgileri edinmelerine, ürünler hakkında bilgileri güncelleştirmelerine ilişkin hizmetleri sağlamalıdır⁷²⁸. Bağımsız bir tacir olarak akaryakıt bayisi her ne kadar bu işletme organizasyonuna dair kararları bizzat almaya yetkili ise de; malların ne şekilde sunulacağına, sağlayıcının markasının teşhirine, ilgili ürünlerin gerektirdiği kalite standartlarına uyulmasını sağlamaya, istasyonunun akaryakıt satışına göre düzenlenmesine dair konularda sağlayıcının talimatlarını dikkate almalıdır⁷²⁹.

Ayrıca belirtilmelidir ki; akaryakıt bayisinin, sürümü artırma yükümlülüğünü yerine getirmek amacıyla tali veya alt bayilikler açabilmesi PPK hükümlerinde yer alan (PPK md. 2/6, md. 2/10, md. 8) akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sağlayıcı ile yapılması gereği karşısında mümkün değildir.

⁷²⁶ Karauz, **a.g.e.**, s. 175. Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 126 vd.. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 61. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 73; Önür, **a.g.m.**, s. 20; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 269; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 39; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 126 vd.; Tandoğan, **CI/1**, s. 43; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 17; Özeriç, **a.g.e.**, s. 103; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 761.

⁷²⁷ Örneğin; sürümü artırma yükümlülüğünün tam olarak ifası için yeterli sayıda personel çalıştırması gerektiği, Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde şu şekilde ifade edilmiştir: “*PERSONEL- Madde 14: BAYİ, satış yerinde PO’nun uygun göreceği sayıda ve yeterlilikte ehil personel çalıştırır...*” (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 28.07.2014.

⁷²⁸ Karauz, **a.g.e.**, s. 175. Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 90; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 72 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 103; Tandoğan, **CI/1**, s. 43; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 17; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 126; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 761. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 61.

⁷²⁹ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 90; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 127.

1. Reklâm Yapma Yükümlülüğü

Akaryakıt bayisi sürümü arttırma yükümlülüğünü ifa ederken, aynı zamanda önemli ve etkili bir araç olan reklâm⁷³⁰ yapma yükümlülüğü altındadır⁷³¹. Reklâm faaliyeti, akaryakıt sağlayıcısının markasını ve ürünlerini tanıtmaya ve bu suretle ürünlere olan ilgiyi ve talebi arttırmaya yöneliktir⁷³². Akaryakıt bayisinin reklâm yükümlülüğünü gereği gibi yerine getirebilmesi için⁷³³ sağlayıcının gerekli belge ve malzemeleri verme yükümlülüğü bulunmaktadır⁷³⁴.

Gerek bilindir akaryakıt sağlayıcılarının tanınırlığının sürdürülmesi gerekse de sektöre yeni girmiş akaryakıt sağlayıcıları ve sektörde tanınırlık sağlamak isteyen sağlayıcılar bakımından reklâm çok önemli olup, akaryakıt sağlayıcıları bunun için büyük bütçeler ayırmaktadır. Zira reklâm faaliyetleri, markanın tanınırlık ile itibar gibi unsurlarını etkilediğinden; büyük sermaye ile bu sektöre giren akaryakıt sağlayıcıları bakımından çok önemlidir. Bu nedenle ülke genelinde yapılan reklâm faaliyetleri akaryakıt bayilerine bırakılmamaktadır⁷³⁵. Buna karşın akaryakıt bayilerinin yerel reklâm faaliyetleri yapabilmeleri bakımından tek engel, çoğunlukla sözleşmelerde yer verilen bayinin, sağlayıcısından önceden alması gereken yazılı izindir⁷³⁶.

⁷³⁰ “Reklam en geniş anlamıyla bir malın veya hizmetin sürümünü arttırmak amacıyla yapılan herhangi bir tanıtımı ifade eder” (Emrehan İnal/Başak Baysal, **Reklam Hukuku ve Uygulaması**, İstanbul, 12 Levha, 2008, s. 6.

⁷³¹ Karauz, **a.g.e.**, s. 178. Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 90. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 61. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 73; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 139; Tandoğan, **CI/1**, s. 44; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 17; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 257; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 833; Özeriç, **a.g.e.**, s. 105; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 469; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 9; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 761.

⁷³² İnal/Baysal, **Reklam Hukuku**, s. 7.

⁷³³ Reklamın her şeyden önce hukuka ve mevzuata uygun olması gerekir. Reklamın hukuka uygunluk şartları için bkz. ve karşı. İnal/Baysal, **Reklam Hukuku**, s. 17 vd.

⁷³⁴ Bknz. yuk. §5/I./B./3.

⁷³⁵ Günümüzde dağıtım sözleşmeleri değişime uğramakta ve yakında dağıtıcıların görevlerinin sadece depolama, taşıma ve dağıtım olarak yalınlaşması olasıdır. Örneğin, eskiden reklam ve tanıtım bir yükümlülük iken; şimdi bu yükümlülük terk edilmekte, hatta bu konuda yasaklar getirilmektedir (Genç, **a.g.m.**, s. 151; Topçuoğlu, **a.g.e.**, N. 56, s. 61).

⁷³⁶ Karauz, **a.g.e.**, s. 178 vd. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Özeriç, **a.g.e.**, s. 112.

Akaryakıt bayisi, kendi adına ve hesabına hareket eden bağımsız bir tacir olduğundan; sürümü artırma yükümlülüğü kapsamında yaptığı reklâm masrafları, - sözleşmede aksine bir hüküm yoksa- kendisine ait olacaktır⁷³⁷. Bu itibarla akaryakıt bayisi, sağlayıcısından yeniden satmak üzere aldığı malların satış fiyatını belirlerken, sürümü artırma faaliyetinde kullandığı araçlara dair masrafları dikkate alacaktır⁷³⁸. Zira bu harcamalar, aynı zamanda akaryakıt bayisinin kendi cirosunu ve kazancını arttırmasına hizmet etmektedir.

Akaryakıt bayisinin, reklâma ilişkin faaliyetlerin ne suretle yürütüleceği ve kapsamının ne şekilde olacağı genellikle akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde açıkça kararlaştırılmaktadır⁷³⁹. Bu hükümlerde genel olarak akaryakıt sağlayıcısı, ülke genelinde yazılı ve görsel basını kullanarak yapmış olduğu reklâmların devamı niteliğindeki ilan, afiş, tabela vb. araçların istasyonda istendiği şekilde bulundurulması şeklinde düzenlemeler getirmektedir⁷⁴⁰. Bu ve benzeri şekilde

⁷³⁷ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkzn. Şenol, **a.g.e.**, s. 91; Tandoğan, **CI/1**, s. 44; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 17 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 106 vd. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkzn. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 61.

Son derece istisnai hallerde, sadece akaryakıt sağlayıcısının menfaatine hizmet eden masraflar yapılması halinde, vekâletsiz iş görme hükümlerine dayanarak bu masrafların sağlayıcıdan istenebilmesi mümkündür (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkzn. Önür, **a.g.m.**, s. 21; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 128).

⁷³⁸ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkzn. Şenol, **a.g.e.**, s. 91; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 127 ve 142.

⁷³⁹ Fakat sözleşmede açıkça bir düzenleme olmaması durumunda dahi bir görüş, akaryakıt bayisinin en azından sözleşme bölgesindeki yerel iletişim ve haberleşme araçlarıyla sağlayıcının malının reklâmının yapılması gerektiğini belirtmektedir (Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkzn. Şenol, **a.g.e.**, s. 91; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 73; Tandoğan, **CI/1**, s. 44; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 17).

Akaryakıt sektöründe sık rastlanmasa da; akaryakıt bayisinin reklâm faaliyetlerinin bir bölümü olarak sağlayıcı tarafından düzenlenen eğitimlere veya malların tanıtılması için düzenlenen fuarlara katılması öngörülebilir. Her somut olaya göre bu fuarlara katılımın nasıl olacağı ve bayinin uygun davranıp davranmadığı incelenmelidir (Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkzn. Şenol, **a.g.e.**, s. 91; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 74; Tandoğan, **CI/1**, s. 44; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 18; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 39; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 141 vd. ve N. 679; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 8).

Uygulamada kullanılan bir LPG istasyonu bayilik sözleşmesinde, personelin eğitimine ilişkin bayinin yükümlülüğü şu şekilde düzenlenmiştir: “*Bayi, ... (sağlayıcının marka ismi) ’in belirleyeceği dönemlerde açacağı eğitim kurslarına yanında çalıştırdığı elemanlarını göndermek ve bu eğitimleri almalarını temin etmekle mükelleftir. Bayi işe alacağı yeni elemanlarının eğitimlerini istasyonunun sorumlu müdürü tarafından verdirmekle mükelleftir. İhtiyaç duyulması ve/veya Bayi ’nin talebi halinde periyodik bakım ve onarıma gelen .... (sağlayıcının marka ismi) teknik personeli tarafından Bayi elemanlarına tamamlayıcı eğitim verilecektir.*”

⁷⁴⁰ Nitekim akaryakıt sağlayıcısının, akaryakıt istasyonunda yapılacak reklamı doğrudan belirleyip organize etmesine örnek olarak; Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde şu ifade edilmiştir: REKLAM- Madde 18: “*PO, satış yerinde dilediği reklam,*

getirilen yükümlülüklerin vergi, resim, talik ve sair mükellefiyetler ise akaryakıt bayisinin üstüne bırakılmaktadır⁷⁴¹.

2. Promosyon Kampanyalarına Katılma

Tanıtım faaliyetleri kapsamında akla gelebilecek diğer bir araç ise promosyonlardır (özendirici kampanyalar). Akaryakıt sektöründe bilinmektedir ki, akaryakıt sağlayıcıları kimi zaman promosyonlar çıkararak müşterileri kendi istasyonlarına çekmeye çalışmaktadırlar. Ancak PPK md. 9/son uyarınca akaryakıt bayisinin promosyon kampanyalarına katılımı bir yükümlülük değil, ihtiyarîdir. Ayrıca akaryakıt sağlayıcıları da gerçekleştirdikleri promosyon kampanyası hakkında bayilerini, promosyon kampanyasının maliyetine ilişkin belgelerle birlikte şeffaf, açık bir şekilde bilgilendireceklerdir. Zira bu kampanyalar akaryakıt bayisine ekstra yükümlülükler getirdiğinden; bir yükümlülük olarak öngörülmesi bayinin masraflarını arttıracak ve bu da tüketici aleyhine olarak yakıt fiyatlarını arttıracaktır⁷⁴². Akaryakıt bayisinin, promosyon kampanyasına katılmayı istemesi

---

levha ve afişleri koymak ve bulundurmakta serbesttir. PO'nun bu husustaki serbestisine, BAYI'nin muhalefet etmek ve müdahalede bulunmak hakkı yoktur..." (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 28.07.2014.

⁷⁴¹ Halbuki sözleşmede açıkça kararlaştırılmasa da akaryakıt sağlayıcısının doğrudan talimatlarına uyulması nedeniyle ortaya çıkan alışılmadık dışındaki ek masraflar, sağlayıcı tarafından karşılanmalıdır (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 141; Özeriç, **a.g.e.**, s. 106 vd.).

⁷⁴² Promosyonların, ürün fiyatlarına yansımaları nedeniyle EPDK tarafından akaryakıt istasyonlarında benzin, madeni yağ satışları sırasında verilen anahtarlık, oto kokusu, havlu, kâğıt mendil, ıslak mendil, bardak, tencere, tava, vb. şeylerin; hediye, eşantıyon, kampanya ve sair adlarla promosyonu yasaklanmıştır. Karar, akaryakıt sektöründe promosyon ürün maliyetlerinin, tüketiciye yansımaması ve rekabetin sadece ürün bazında olması amacıyla alınmış ve hizmet promosyonları ve finansal promosyonlar ise bu kararın dışında tutulmuştur {EPDK Kararı, T.: 15.12.2010, Karar No: 2924, RGT.:25.12.2010 RGS: 27796 (Çevirimiçi) www.epdk.org.tr/documents/petrol/mevzuat/kurul_karar/.../2924-2.doc, 16.03.2015}.

Ayrıca bkz. (Çevirimiçi) <http://www.aa.com.tr/tr/haberler/344533--danistay-promosyon-yasagina-devamdedi>, 02.08.2014.

Bu kararın gerekçesi, akaryakıt ve madeni yağ satışlarında uygulanan aynı promosyonların maliyetlerde gereksiz artışlara sebebiyet vermesinin yanı sıra, rekabetin "fiyatlarda oluşumu" üzerinde olumsuz etkiler oluşturmasıdır. Karar kapsamında promosyon uygulamaları, aynı, finansal ve hizmet promosyonları olarak üç ana başlık altında değerlendirilerek, 31/01/2011 tarihinden itibaren, akaryakıt ve madeni yağ satışlarında; bardak, tabak, jilet, deterjan, oyuncak, dergi, gazete, kontör gibi sair adlarla yapılan veya banka ve sadakat kartları vasıtasıyla verilen katalog veya aynı promosyon kapsamındaki her türlü maddi ürünün promosyon olarak dağıtımını yasaklanmıştır. Diğer taraftan doğrudan veya banka ve sadakat kartları vasıtasıyla akaryakıt verilmesi ile akaryakıt istasyonlarında verilen yıkama, yağlama, antifriz değişimi gibi hizmet promosyonlarına devam edilebilecektir. Bununla birlikte daha önce müşteriler tarafından anılan tarihe kadar toplanan veya puanlar karşılığı biriken ve aynı promosyon yasağı kapsamında

halinde ise sağlayıcısının ayrıca, promosyon kampanyası hakkında bayilerini, kampanyanın maliyetine ilişkin belgelerle birlikte açık bir şekilde bilgilendirmeleri lazımdır (PPK md. 9/11).

C. Sadakat Yükümlülüğü

1. Genel Olarak

Akaryakıt sağlayıcısı ile bayisi arasındaki uzun süreli sözleşme ilişkisi ile taraflar arasında bir güven ilişkisi kurulduğundan; bayi de gerek sağlayıcının mallarını dağıttığı süre boyunca gerekse de sözleşme sona erdikten sonra, ona sadakat gösterme borcu altındadır⁷⁴³. Bu yükümlülük çerçevesinde akaryakıt bayisi asli yükümlülüğü olan sürümü arttırma faaliyetini yerine getirirken, sağlayıcısının itibarını zedeleyici hal ve hareketlerden kaçınmalıdır⁷⁴⁴.

---

bulunan maddi ürünlerin müşteriye teslimatı bu tarihten sonra da yapılabilecektir {(Çevirimiçi) clubtotal.totaloilturkiye.com/epdk_karar.doc, 20.03.2016}.

Ancak promosyon sektöründe %20'lik küçülme yaşanmasıyla; akaryakıt fiyatlarına etki etmemesi için birim fiyatı 2 lirayı geçmeyen, üzeri logo ve promosyon reklâm görselleriyle baskılı oto kokusu, ıslak mendil, anahtarlık, torpido parlaticılar gibi şart karşılığı verilmeyen tüm faydalı reklâm tanıtım malzemelerinin yasak kapsamı dışında tutulması talep edilmiş; ancak EPDK bu talebe olumlu yanıt vermemiştir {(Çevirimiçi) <http://enerjienstitusu.com/2011/09/02/epdk%E2%80%99nin-yasagi-promosyoncu-yakti/>, 02.08.2014}.

İlerleyen dönemlerde ise akaryakıt sağlayıcıları, EPDK' nın pompada akaryakıt uyguladığı promosyon yasağını aşmak, daha fazla akaryakıt satmak ve pazar paylarını yükseltmek için istasyon içindeki marketlerden 1 TL'lik alışveriş yapanlara, kupon karşılığı çekilişle lüks araba kazandırma promosyonu talebiyle EPDK' ya başvurmuştur. EPDK ise verdiği yanıtta, akaryakıtta promosyon yasağını anımsatarak; uygulamanın sektör ve tüketiciler açısından önemine dikkat çekmiştir. Sağlayıcılar ise bu kez marketlerde de gıda ve kozmetik satışı ile oto bakımı gibi hizmetler sunulduğundan bahisle satış kampanyaları yapmak istediklerini, müşterilere verilecek hediyelerin akaryakıt, otogaz ya da madeni yağa bağlanmayacağını kaydetmişlerdir. Ancak EPDK, bu tür kampanyaları bir tür yasağı delme olarak değerlendirmiş ve izin verilen promosyon tipleri olarak yine hizmet promosyonları ile finansal promosyonlar kalmıştır {(Çevirimiçi) <http://www.eud.org.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA79D6F5E6C1B43FF6B80786049043FE6>, 02.08.2014}.

⁷⁴³ Karauz, **a.g.e.**, s. 166 vd. Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 93; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 79; Önür, **a.g.m.**, s. 24; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 22; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 269; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 39 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 153 vd.; Sanrı, **a.g.e.**, s. 25; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 469; Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 156 vd.; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 762; Tandoğan, **C. II**, s. 407 vd.

⁷⁴⁴ Sadakat yükümlülüğü, akaryakıt bayisinin gerek sözleşmenin ifası sırasında gerek sözleşme sona erdikten sonra kendisine karşı duyulan güvene uygun olarak sağlayıcının menfaatlerini sözleşme ile güdülen amaç çerçevesinde koruması ve kendi menfaatini sağlayıcının menfaatine tabi kılması yükümlülüğü olarak tanımlanabilir (Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 53 vd. Tek satıcılık

Özellikle tek satıcılık sözleşmesi bakımından bu yükümlülüğün nereden kaynaklandığı, doktrinde görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. Bir görüşe göre tek satıcılık sözleşmesinde bu yükümlülük, tek satış hakkından doğar⁷⁴⁵. Çoğunluktaki diğer görüşe göre ise⁷⁴⁶ sürekli bir borç ilişkisi doğuran bir sözleşme olarak tek satıcılık sözleşmesinde; diğer sözleşmelerde olduğu gibi, taraflar arasında bir güven ve sadakat ilişkisi kurulur. Taraflar arasındaki bu karşılıklı ilişkiden ise sadakat yükümlülüğü doğacaktır⁷⁴⁷. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından da bu yükümlülüğün sözleşmede açıkça düzenlenmemiş olmasına bakılmaksızın, sözleşmenin karşılıklı güven ilişkisine dayanmasından doğduğu kabul edilmelidir. Bu noktada akaryakıt bayisinin, sağlayıcısının dağıtım ağına dâhil olmasının yoğunluğu ne kadar fazlaysa sadakat yükümlülüğünün kapsamı da o kadar geniş olacaktır^{748 ve 749}.

---

sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Tandoğan, **C. II**, s. 407). Bir başka deyişle, akaryakıt bayisi; sadakat yükümlülüğünü, sağlayıcısının yararına olacak davranışlarda bulunmak ve ona zarar verecek davranışlardan kaçınmak suretiyle yerine getirir (Tek satıcılık ve vekâlet sözleşmesinde sadakat yükümlülüğü hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Tandoğan, **C. II**, s. 407; Şenocak, **a.g.m.**, s. 24).

“Yine sadakatle ifa müvekkilin yararına ve onun arzularına uygun olarak hareket etme borcunu kapsar. Sadakatle ifa genel ifa anlatımıyla objektif iyi niyet kurallarına uygun olarak ifa şeklinde tanımlanmaktadır. (Bkz. Hatemi/Şerozan/Arpacı Borçlar Hukuku Özel Bölüm İst. 1992 sh. 319,320)” {YHGK, T.: 03.10.2007, 2007/13-642 E., 2007/704 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#/Yargitay>, 13.03.2016}.

⁷⁴⁵ {Christian Alexander Meyer, **Der Alleinvertrieb, Typus, Vertragsrechtliche Probleme und Qualifikation im IPR**, St. Gallen, 1990, s. 115 (Naklen: Şenol, **a.g.e.**, N. 352, s. 94)}.

⁷⁴⁶ Şenol, **a.g.e.**, s. 94; Özeriç, **a.g.e.**, s. 109 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 154; İşgüzar, s. 80 ve N. 54’te zikredilen yazarlar.

⁷⁴⁷ Sadakat yükümlülüğünün kapsamının değerlendirilmesinde özellikle vekâlet sözleşmesi kaynaklarından yararlanılacaktır. Vekâlet sözleşmesinde sadakat borcu için bkz. ve karşı. Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1204; Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 154 vd.; Tandoğan, **C. II**, s. 408 vd.; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 609 vd.; Gümüş, **C.II**, s. 147 vd.; Şenocak, **a.g.m.**, s. 23 vd.; Özkaya, **a.g.e.**, s. 358 vd.).

Sadakat yükümlülüğü kapsamında, acenteliğe ilişkin olarak müvekkilin menfaatlerini koruma yükümlülüğünü düzenleyen TTK md. 109’ un kıyasen uygulanabilmesi de mümkündür (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 155). Nitekim acentelik sözleşmesinin de bir tür özel vekâlet olarak kabul eden görüş de acentenin, sadakat borcunun olduğunu kabul etmekte ve ona kıyasen vekilin sadakat yükümlülüğünü uygulamaktadır (Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 468).

⁷⁴⁸ Karauz, **a.g.e.**, s. 166 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 94 ve N. 355’ te anılan yazarlar.

⁷⁴⁹ Örneğin; Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde sadakat yükümlülüğü şu şekilde ifade edilmiştir: “*MENFAATLERİ KORUMA, ÖZEN VE SADAKAT YÜKÜMÜ- Madde 19: BAYİ, işbu sözleşmenin devamı süresince, PO’dan aralıksız olarak düzenli şekilde mal almayı, sürümünü artırıcı faaliyetlerde bulunmayı, müşteri hizmetlerini, müşteri memnuniyetini sağlayacak şekilde, çağın ve piyasanın gereklerine uygun olarak eksiksiz yerine getirmeyi, kabul ve taahhüt eder. BAYİ, PO’dan aldığı ürünler ve PO aleyhinde beyan ve imada bulunamaz. BAYİ, iş bu sözleşme hükümlerinin yerine getirilmesinde basiretli bir tüccar*

Somut olayın özelliğine göre sadakat yükümlülüğü yapma borcu olarak ortaya çıkabileceği gibi; kaçınma, yapmama şeklinde de ortaya çıkabilir⁷⁵⁰. Akaryakıt bayisi, sözleşme konusu malların sürümünü artırma faaliyetlerinde bulunurken, sağlayıcının talimatlarına uyarken, kısacası sözleşme ilişkisinin tüm süreçlerinde basiretli bir tüccar gibi özenle davranıp⁷⁵¹, tutum ve davranışlarıyla sadakat yükümlülüğüne uygun hareket etmelidir. Başka bir deyişle akaryakıt sağlayıcısı lehine faaliyette bulunurken, sağlayıcının menfaatleri doğrultusunda hareket etmeli, menfaat çatışması halinde ise kural olarak kendi menfaatini arka plana itmelidir⁷⁵².

Yükümlülüğün ihlal edilmesi halinde, akaryakıt bayisi tazminat ödemek zorunda kalabilecektir⁷⁵³. Şayet ihlal, taraflar arasındaki güven ilişkisinin zedelenmesine neden olmuşsa bu takdirde akaryakıt sağlayıcısı, sözleşmeyi önelsiz feshedebilecektir⁷⁵⁴.

---

gibi özenle davranıp, tutum ve davranışlarıyla PO'nun prestij, ticari sır ve menfaatlerini korumakla mükelleftir. BAYİ'nin PO prestij ve menfaatlerini sarsıcı hareketlerde bulunması fesih ve BAYİ'nin doğan zararları tazmin sebebidir.” (Çevirimiçi)
www.poa.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 01.02.2015.

⁷⁵⁰ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 155.

⁷⁵¹ Özen yükümlülüğünün, sadakat yükümlülüğü ile, diğer borçlara oranla daha yakın bir ilişkisi vardır. Hatta bu ilişki diğer borçlara göre daha sıktır. Özen yükümlülüğü, işin gereği gibi ifası ile sona erdiği halde; sadakat yükümlülüğü, gerek sözleşmenin devamı sırasında gerekse sona erdikten sonra da devam eden bir borçtur. Bu durum, özellikle sadakat yükümlülüğünün bir alt görünümü olan sözleşme sonrası sır saklama yükümlülüğünde kendisini gösterir. Buna karşın sadakat yükümlülüğü ile özen yükümlülüğü, farklı sonuçlara yöneliktir. Akaryakıt bayisinin özen yükümlülüğüne aykırı davranışı, sağlayıcının sözleşmenin gereği gibi ifaya yönelik menfaatine; sadakat yükümlülüğüne aykırı hareket ise beslenen güvenin boşa çıkmasından doğan zararın tazminine yöneliktir (Tek satıcılık ve vekalet sözleşmesinde özen ve sadakat yükümlülükleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Tandoğan, **C. II**, s. 409; Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 158 vd.; Başpınar, **a.g.e.**, s. 145 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1204 vd.).

⁷⁵² Bayi, tek satıcı ve vekil hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 94; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 79; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 156; Özeriç, **a.g.e.**, s. 110; Özkaya, **a.g.e.**, s. 358 vd. Sadakat yükümlülüğü olan taraf, sözleşmenin diğer tarafına yakınlaşır, onun ticari örgütlenmesiyle bütünleşir. Bu şekilde kendi ekonomik özgürlüğünü ise kısmen kaybeder (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 154).

⁷⁵³ Sadakat yükümlülüğü teknik anlamda bir borç değil; yükümlülük olduğundan bağımsız bir ifa davasına konu olamaz. İhlal halinde tazminat davası açılabilir (Tek satıcılık ve vekâlet sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Akıncı, **Vekâlet Sözleşmesi**, s. 16; Tandoğan, **C. II**, s. 409).

⁷⁵⁴ Tek satıcılık ve acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 156; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 42; Cengiz, **a.g.m.**, s. 151. Koruma yükümlülükleri ihlal edildiğinde, borçlu gereği gibi ifade bulunmamış, dolayısıyla borç ilişkisi ihlal edilmiş olur (Eren, **a.g.e.**, s. 1050).

Akaryakıt bayisinin, sadakat yükümlülüğü karşılığında ise sağlayıcının, bayisinin menfaatlerini koruma yükümlülüğü ve bundan doğan bayiye destekleme, ona bilgi ve belge ve malzemeleri verme yükümlülüğü oluşur⁷⁵⁵. Akaryakıt bayisinin diğer bazı yükümlülüklerinin de sadakat yükümlülüğünden doğduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle çalışmamızda akaryakıt bayisinin, sağlayıcısına bilgi verme yükümlülüğü, sır saklama yükümlülüğü ve bayinin rekabet yasağı, bayinin sadakat yükümlülüğü kapsamında incelenecektir.

2. Bilgi Verme Yükümlülüğü

Akaryakıt bayisi, sadakat borcu gereğince çeşitli konularda sağlayıcıya bilgi vermekle yükümlüdür⁷⁵⁶. Taraflar, bilgi verme yükümlülüğünün kapsamını çerçeve niteliğindeki akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ile saptayabilirler. Taraflar bu hususu sözleşmede düzenlememişlerse hangi konularda ve ne ölçüde bilgi verileceği sorunuyla karşılaşılır⁷⁵⁷. Bu takdirde bilgi verme yükümlülüğünün genel olarak

⁷⁵⁵ Şenol, **a.g.e.**, s. 94 ve 95.

⁷⁵⁶ Karauz, **a.g.e.**, s. 168. Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 95. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 62. Tek satıcılık ve acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 75; Önür, **a.g.m.**, s. 21; İnan, **a.g.m.**, s. 59; Erdem, **a.g.m.**, s. 95; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 22; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 269; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 39 vd., Tandoğan, **C.I/1**, s. 44 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 18; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 834; Özeriç, **a.g.e.**, s. 111; Sanrı, **a.g.e.**, s. 25; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 9; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 761.

Bazı yazarlar, sağlayıcıya bilgi verme yükümlülüğünün, sürümü arttırma yükümlülüğünden doğduğunu belirtmişlerdir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkındaki bu görüşler için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 132; Genç, **a.g.m.**, s. 154; Erdem, **a.g.e.**, s. 96).

Bir diğer görüşe göre bilgi verme yükümlülüğü; vekalet sözleşmesi hükümleri de değerlendirildiğinde sadakat ve özen borcunun bir görünüm şeklidir (Bilgi verme yükümlülüğünün kaynağı hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İnal, **Sonuca Katımlı Sözleşme**, 235; Tandoğan, **C.II**, s. 408; Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 118; Gümüş, **C.II**, s. 148).

⁷⁵⁷ Karauz, **a.g.e.**, s. 168 vd. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 75; Özeriç, **a.g.e.**, s. 111.

Konuya ilişkin acentelik sözleşmesi hükümleri değerlendirildiğinde, acentenin bilgi verme yükümlülüğü, TTK md. 110’da düzenlenmiştir: “*Acente, üçüncü kişilerin kabule yetkili olduğu beyanlarını, bölgesindeki piyasanın ve müşterilerin finansal durumunu, şartlarını, bunlarda meydana gelen değişiklikleri ve yapılan işlemlere ilişkin olarak müvekkilini ilgilendiren bütün hususları ona zamanında bildirmek zorundadır.*

Acente, müvekkilin açık talimatı olmayan konularda, emir alıncaya kadar işlemi geciktirebilir. Ancak, işin acele nitelik taşıması nedeniyle durum müvekkilinden talimat almaya müsait olmazsa veya acente en yararlı şartlar çerçevesinde harekete yetkiliyse, basiretli bir tacir gibi kendi görüşüne göre işlemi yapar.”. “Piyasanın şartlarının bildirilmesi” hükmünün kıyasen akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine de uygulanabilirliği düşünülebilir. Ancak bunun dışındaki hususların akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine uyduğu söylenemez. Çünkü kural olarak

sınırının çizilebilmesi için sözleşmenin dayandığı temel noktalara ve tarafların sözleşmeden doğan yükümlülüklerinin bütününe bakmak gerekir⁷⁵⁸. Ancak akaryakıt sektöründeki uygulamada neredeyse her sözleşmede bu yükümlülüğün kapsamı ayrıntılı olarak açıkça belirlenmektedir.

Bayi, bilgi verme yükümlülüğüne aykırı davranırsa sağlayıcı, pazardaki değişimler ve gelişmeler hakkında yeterince bilgi sahibi olamayabileceğinden dağıtım politikasında sıkıntı yaşayabilir⁷⁵⁹. Ancak belirtmek gerekir ki; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından akaryakıt sağlayıcısının, bayisinin bilgi vermesine ihtiyacı olan konular son derece sınırlıdır. Zira akaryakıt sağlayıcıları, özellikle pazara yabancı kalan ve akaryakıt bayisinin faaliyet alanına uzakta olan ve münhasır bölge olarak ülke ya da büyük bir bölge tanınan tek satıcılık sözleşmesindeki⁷⁶⁰ sağlayıcı konumunda değildirlir. Rakip firmaların pazar stratejileri ile piyasanın durumunu sağlayıcılar zaten kendileri takip etmektedirler.

---

akaryakıt bayisinin müşterilerinin ekonomik durumu hakkında bilgi sahibi olmakta, sağlayıcının hiçbir menfaati yoktur. Zira müşterilerin ödeme kabiliyetine ilişkin riskler tamamen bayiyeye aittir. Keza vekâlet sözleşmesindeki vekilin hesap verme borcuna ilişkin TBK md. 508’deki “işin hesabını vermeye mecbur olması” hükmünün de bayilik sözleşmesinin niteliğine uymadığı görülür (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 636, s. 132).

Ancak kanaatimizce akaryakıt bayisinin bilgi verme yükümlülüğü, sağlayıcının bilgi verme yükümlülüğü gibi güven ilişkisinden ve dürüstlük kuralından doğmaktadır (Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 47 vd.) Bu nedenle sağlayıcının “Bilgi Verme Yükümlülüğü” nün sözleşmedeki yeri hakkındaki açıklamalar kıyasen burada da geçerlidir Bknz. yuk. §5/I./B./4.

Öte yandan özen borcunun, bilgi verme yükümlülüğü ile yakın bir ilişkisi vardır. Bu nedenle bilgi verme yükümlülüğünün de gereği gibi ifası için özenle ifası şarttır (Vekâlet sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Başpınar, **a.g.e.**, s. 144).

⁷⁵⁸ Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde bilgi verme yükümlülüğüne ilişkin düzenlemelerden bazıları şunlardır: “...*BAYİ*, malların miktar ve kalitesindeki herhangi bir noksan veya bozukluğu, teslimi sırasında *PO*’ya bildirmekle mükelleftir...”; “...*BAYİ*, imzasını veya mutemedini değiştirdiği takdirde, keyfiyeti derhal ve en hızlı şekilde, *PO*’ya yazılı olarak *APS* ile ve ayrıca telefon – faks aracılığıyla bildirmek mecburiyetinde olup, aksi takdirde bundan doğacak hukuki ve cezai sorumluluk, *BAYİ*’ye ait olacaktır...”; “...Keza, yeraltı tanklarındaki arıza nedeni ile akaryakıtta su karışması ihtimali belirlediği takdirde, *BAYİ*, mal satışını durduracak ve durumu derhal *PO*’ya bildirecektir.; “*BAYİ*, şirketten ayrılan ortakları 15 (onbeş) gün içerisinde yazılı olarak *PO*’ya bildirmek zorundadır...” (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 16.03.2016.

⁷⁵⁹ Şenol, **a.g.e.**, s. 97. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 76; Önür, **a.g.m.**, s. 21; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 134 vd.; Tandoğan, **C.I/1**, s. 44 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 18 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 112.

⁷⁶⁰ Böyle bir durumda sağlayıcının aldığı risk daha büyük olduğundan; bilgi verme yükümlülüğünün kapsamı da daha geniş yorumlanacaktır (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 137).

Bu bakımdan bilgi alma konusunda, akaryakıt sağlayıcılarının bayilerine olan ihtiyacının düşük seviyede olduğu söylenebilecektir⁷⁶¹.

Öte yandan, akaryakıt sağlayıcısının özellikle, ne zaman ve miktarda mal sağlaması gerektiği, ileride gerçekleşmesi beklenen tüketim oranının ne olacağı gibi üretim sistemini ilgilendiren konularda bilgi sahibi olması menfaati gereğidir⁷⁶². Ayrıca akaryakıt sağlayıcısı, müşterilerin talepleri ve ihtiyaçları konusunda da bilgi sahibi olmak isteyecektir. Bu doğrultuda akaryakıt bayisi müşterilerin talep ve şikâyetlerini, beklenen ihtiyacı, reklâm faaliyetlerinin sonuçlarını, gerçekleştirdiği müşteri hizmetlerini sağlayıcısına bildirmelidir⁷⁶³. Bu bilgilerin en sağlıklı olarak, tüketicie yakın konumu nedeniyle akaryakıt bayisinden temin edilebileceği açıktır. Ancak akaryakıt sağlayıcısının hangi konularda bilgi isteyebileceğini tek tek saymak mümkün değildir. Bu yüzden bilgi verme yükümlülüğünün kapsamı, her somut olayın şartlarına, akaryakıt sağlayıcısının menfaatini ne kadar etkilediğine, taraflar arasındaki ilişkinin yoğunluğuna ve sözleşmenin özel koşullarına bakarak belirlenmelidir^{764 ve 765}.

Bilgi verme yükümlülüğünün ihlali halinde bu durum, şüphesiz sözleşmenin her iki tarafının menfaatini zedeleyen bir durum olduğundan; sözleşmelerde

⁷⁶¹ Akaryakıt bayisinin vermekle yükümlü olduğu bilgiler nihayetinde sadece istasyonu ile ilgili sağlayıcıyı da ilgilendiren gelişmeler olacaktır. Örneğin; akaryakıt bayisi, bir acente veya tek satıcı gibi müşterilerine ait bilgileri (isim, adres gibi) veya müşterileri ile yaptığı münferit sözleşmelere ilişkin bilgileri sağlayıcıya aktarması gerekmecektir.

⁷⁶² Şenol, **a.g.e.**, s. 95; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 75; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 134 vd.; Tandoğan, **C.I/1**, s. 44 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 18; Özeriç, **a.g.e.**, s. 112.

⁷⁶³ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 96; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 134 vd.; Önür, **a.g.m.**, s. 21 ve 22; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 75; Özeriç, **a.g.e.**, s. 112.

⁷⁶⁴ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 96; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 132 vd.; Dönmez, **a.g.e.**, s. 39.

Burada sağlayıcıya bilgi verme yükümlülüğünün de özen borcu ile bir ilişkisi olduğu kabul edilebilir. Bilgi verme yükümlülüğünün de gereği gibi ifası için özenle ifası gerekir (Vekalet sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Başpınar, **a.g.e.**, s. 144).

⁷⁶⁵ Örneğin; özellikle akaryakıt bayisine verilen bir kredi veya vadeli satım olması yahut asgari alım yükümlülüğü kararlaştırıldığında cirosun düşmesi halinde; akaryakıt sağlayıcısının, bayinin istasyonunu ziyaret etmesinde, rekabet hukukuna ilişkin kısıtlamalar da dikkate alınmak suretiyle muhasebe kayıt ve bilançoları hakkında bilgi istemesin menfaatine olacaktır (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 135 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 113). Bu sebeple, akaryakıt sağlayıcısının uygun göreceği şekilde ve aralıkta, talep edeceği belgelerin de eklenmesi suretiyle bayinin belirli aralıklarla rapor tutması sözleşmede özel olarak düzenlenebilir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Özeriç, **a.g.e.**, s. 113).

genellikle akaryakıt sağlayıcısının sözleşmeyi feshedebileceği ve bayinin oluşan zararı tazmin edeceği öngörülmektedir. Sözleşmede bilgi veya sadakat yükümlülüğüne yer verilmemesi veya yer verilip herhangi bir yaptırım öngörülmemesi halinde ise ihlalin ne surette gerçekleştiğine bakılmalıdır. Şayet ihlal, sözleşmenin devamını ciddi şekilde tehlikeye düşürmemiş ve ilişkiyi çekilmez hale getirmemişse akaryakıt sağlayıcısı sadece tazminat talep edebilecektir. Ancak somut koşullarda ihlal, sözleşme ilişkisini tehlikeye sokmuşsa ya da uzun süredir devam ediyorsa akaryakıt sağlayıcısının sözleşmeyi haklı olarak feshedebileceği kabul edilmelidir⁷⁶⁶. Sözleşmede bilgi verme yükümlülüğünün ihlali halinin düzenlenmemesi durumunda ya da sözleşmede düzenlenmesine karşın; tazminat ve fesih haklarının seçimlik olarak öngörülmesi halinde; akaryakıt sağlayıcısının, sözleşmeden kurtulmak amacıyla feshi sarılmasının önlenmesi için, bilgi verme yükümlülüğü ihlalinin mutlaka uzun süreli olması ve ihlal sonucunda sözleşme amacının ciddi şekilde tehlikeye düşmüş olması aranmalıdır⁷⁶⁷. Aksi halde, fesih hakkının bu suretle kötüye kullanılması akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin niteliği ile bağdaşmaz⁷⁶⁸.

3. Sözleşme Süresince Sır Saklama Yükümlülüğü

Akaryakıt bayisi⁷⁶⁹, kendisine duyulan güvenin sonucu olarak öğrendiği ticari sırları⁷⁷⁰ sadakat yükümlülüğü kapsamında sözleşme sırasında ve sonrasında⁷⁷¹ gizli

⁷⁶⁶ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 97; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 76; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 139; Tandoğan, **C.I/1**, s. 45; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 19; Özeriç, **a.g.e.**, s. 113. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 62.

⁷⁶⁷ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 76; Özeriç, **a.g.e.**, s. 113; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 761.

⁷⁶⁸ Karauz, **a.g.e.**, s. 171. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 76.

⁷⁶⁹ Ancak doktrinde haklı olarak; sadece dağıtıcının değil; dağıtıcının korunmaya değer bir menfaati olduğunda sağlayıcının da sır saklama yükümlülüğü olduğu kabul edilmiştir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkındaki bu görüş için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 159 ve N. 775’te zikredilen yazarlar; Aynı yönde Özeriç, **a.g.e.**, s. 111).

⁷⁷⁰ Ticari Sırlar Kanunu Tasarısı, “Ticari Sır” başlıklı md. 3 hükmüne göre Ticarî sır, “Bir ticarî işletme veya şirketin faaliyet alanı ile ilgili yalnızca belirli sayıdaki mensupları ve diğer görevlileri tarafından bilinen, elde edilebilen, rakiplerince bilinmemesi ve üçüncü kişilere ve kamuya açıklanmaması gereken işletme ve şirketin ekonomik hayattaki başarı ve verimliliği için büyük önemi bulunan; iç kuruluş yapısı ve organizasyonu, malî, iktisadî, kredi ve nakit durumu, araştırma ve geliştirme çalışmaları, faaliyet stratejisi, hammadde kaynakları, imalatının teknik özellikleri, fiyatlandırma politikaları, pazarlama taktikleri ve masrafları, pazar payları, toptancı

tutmakla yükümlüdür⁷⁷². Bu yükümlülüğün kapsamı genel olarak acentenininki ve vekilinki gibidir⁷⁷³.

Akaryakıt bayisinin gizli tutmakla yükümlü olduğu iş sırlarının ve işletmeye dair sırların kapsamı ise akaryakıt sağlayıcısının gizli tutulmasını istediği konular, özellikle sınırlı bir çevre tarafından bilinenler ve sağlayıcının işletmesine ait bilgilerdir⁷⁷⁴. Bunlara örnek olarak; dağıtımına ilişkin metot ve planlar, matematiksel ve mali tablolar, bilânço, personele ilişkin bilgiler, fiyat belirlemeleri, teknik alandaki üretim sırları, kampanya projeleri gibi hususlar sayılabilir⁷⁷⁵. Akaryakıt bayisi, kendi faaliyeti nedeniyle gerekmedikçe öğrendiği ticari sırları kazanç sağlamak, rekabet etmek veya sağlayıcıya zarar vermek maksadıyla hakkı olmadan kullanamaz ve üçüncü kişilere açıklayamaz⁷⁷⁶.

Sırlara ilişkin uygulamadaki sözleşmeler ve Ticari Sırlar Kanunu Tasarısı doğrultusunda; akaryakıt sağlayıcısının kamuya mal olmuş herkes tarafından bilinen veya kanunlarda hükme bağlanmış açıklık ilkesi uyarınca; resmî sicillerde veya

---

ve perakendeci müşteri potansiyeli ve ağırları, izne tâbi veya tâbi olmayan sözleşme bağlantılarına ilişkin bilgi, belge, elektronik ortamdaki kayıt ve verilerden oluşur.”

⁷⁷¹ Sözleşme sonrası sır saklama yükümlülüğü için bkz. aş. §7/ V.

⁷⁷² Karauz, **a.g.e.**, s. 172. Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 97; İlgüzar, **a.g.e.**, s. 80; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 156; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 39 vd.; Önür, **a.g.m.**, s. 25; Tandoğan, **C.I/1**, s. 47; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 21; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 183; Özeriç, **a.g.e.**, s. 110; Sanrı, **a.g.e.**, s. 25; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 761; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 207 vd.; Akıncı, **Vekalet Sözleşmesi**, s. 16; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 610; Gümüş, **C.II**, s. 147 vd.; Tandoğan, **C.II**, s. 408 ve 450 vd. Vekalet sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Özkaya, **a.g.e.**, s. 358 vd. ve 362.

⁷⁷³ Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 63. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İlgüzar, **a.g.e.**, s. 80.

Vekilin sır saklama borcu için ayrıca bkz. ve karş. Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1205 vd.; Sarı, **a.g.e.**, s. 301 vd.

⁷⁷⁴ Bayilik, tek satıcılık ve franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 98; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 157; İlgüzar, **a.g.e.**, s. 81; Tandoğan, **C.I/1**, s. 47; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 21; Özeriç, **a.g.e.**, s. 110; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 207. Bir başka deyişle, gizli tutulmasında akaryakıt sağlayıcısının menfaati olan ve açıklanmasında onun için maddi ve manevi bir zarar tehlikesi (ceza takibi, vergi cezası vb.) veya diğer kimselerin kınamasını doğuracak (örneğin sağlayıcının karakteri ve zihniyeti hakkındaki değer yargılarını etkileyecek) olan olaylar bayi tarafından korunmalıdır (Tandoğan, **C.II**, s. 452).

⁷⁷⁵ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 98. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İlgüzar, **a.g.e.**, s. 81; Önür, **a.g.m.**, s. 25. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 157; Özeriç, **a.g.e.**, s. 111. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 63.

⁷⁷⁶ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 97 ve 98; İlgüzar, **a.g.e.**, s. 82; Önür, **a.g.m.**, s. 25; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 157.

bilançolar ile faaliyet raporlarında yer alan, ilgili sır sahibinin açıkça muvafakati bulunan, kanuni yükümlülüğün ifası için gerekli olan bilgi ve belgelerin açıklanması, kullanılması ve verilmesi halinde yükümlülük ihlal edilmiş sayılmamaktadır⁷⁷⁷.

Sözleşmenin sona ermesinden sonra⁷⁷⁸ akaryakıt bayisinin, sağlayıcısının işletmesine dair sırları saklama yükümlülüğü, sağlayıcının bu sırları açıklamasına veya açıklanmasına izin vermesine, bu bilgilerin sır olarak kalmasında herhangi bir menfaatinin kalmadığı durumlara veya artık bu bilgilerin sır olmaktan çıkmasına kadar devam etmektedir⁷⁷⁹. Ayrıca somut olayın ve özellikle sırrın içeriğine göre sözleşme sonrası sır saklama yükümlülüğünün sona erip ermediği veya ne zamana kadar devam ettiği belirlenebilecektir. Bu noktada tespit edilmesi gereken husus, akaryakıt bayisinin, sır saklama yükümlülüğünü ihlalinden sonra; sağlayıcının üçüncü kişiler karşısındaki durumunun evvelki durumuna nazaran daha kötü duruma getirilmemesidir⁷⁸⁰.

Akaryakıt bayisi tarafından yükümlülüğün ihlali durumunda, taraflar arasındaki güven ilişkisi zarar göreceğinden, sağlayıcı sözleşmeyi derhal feshedebilecek ve bayinin borca aykırı davranışı nedeniyle TBK md. 112' den doğan sözleşmesel tazminat sorumluluğuna gidebilecektir⁷⁸¹. Borca aykırı davranış aynı

⁷⁷⁷ Ticari Sırlar Kanunu Tasarısı, "Sırların Açıklanmasına Dair Genel İlkeler" başlıklı md. 6 da bu yönde hazırlanmıştır.

⁷⁷⁸ Akaryakıt bayisinin sır saklama yükümlülüğü, aynı zamanda akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sürekli borç doğuran niteliğinin bir sonucu olarak sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam eden bir yükümlülüktür (Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 98. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 82; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 158; Tandoğan, **C.I/1**,s. 47; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 21; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 183. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 63).

⁷⁷⁹ Bayilik, tek satıcılık ve franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz.Şenol, **a.g.e.**, s. 98; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 158; Özeriç, **a.g.e.**, s. 111; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 208.

⁷⁸⁰ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 98. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 158.

⁷⁸¹ Karauz, **a.g.e.**, s. 173. Bayilik, tek satıcılık ve franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 98 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 158; Sarı, **a.g.e.**, s. 305; Tandoğan, **C.I/1**,s. 47; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 21; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 82; Önr, **a.g.m.**, s. 25; Özeriç, **a.g.e.**, s. 111; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 184; Bulur, "Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi", s. 762; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 611; Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 63 vd. Vekalet sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Özkaya, **a.g.e.**, s. 363.

zamanda TTK md. 54 anlamında haksız rekabet eylemi teşkil edecek olup; TTK md. 56'daki davalara muhatap olan eylemi teşkil eder⁷⁸². Uygulamada, sır saklama yükümlülüğünün ihlalden doğan zararın ispatlanması ya da en azından inandırıcı bir şekilde ortaya koyulması güçlük yarattığından bu yükümlülüğün ihlaline cezai şart kararlaştırılması tavsiye edilmekte ve genellikle de bu şekilde sözleşmelerde yer almaktadır⁷⁸³.

Mesleki ve ticari sır çerçevesi, akaryakıt sağlayıcısının ticari sırları onun manevi değerlerinin bir parçasını oluşturması ve tüzel kişilik hakkının kapsamına girmesi nedeniyle; sağlayıcı ayrıca TMK md. 24 ve 25'de düzenlenen kişilik hakkını koruyucu davaları açabilecektir⁷⁸⁴. Bu takdirde akaryakıt sağlayıcısı; saldırı tehlikesinin önlenmesini, sürmekte olan saldırıya son verilmesini, sona ermiş olsa bile etkileri devam eden saldırının hukuka aykırılığının tespitini isteyebileceği gibi, düzeltmenin veya kararın üçüncü kişilere bildirilmesi ya da yayımlanması isteminde de bulunabilir⁷⁸⁵. Bunlarla birlikte akaryakıt sağlayıcısının, maddî ve manevî tazminat taleplerinin yanında hukuka aykırı saldırı dolayısıyla elde edilmiş olan kazancın vekâletsiz iş görme hükümlerine göre kendisine verilmesine ilişkin istemde bulunma hakkı da mevcuttur⁷⁸⁶.

4. Sözleşme Süresince Rekabet (Etmeme Yükümlülüğü) Yasağı

Tek satıcılık sözleşmesinde, tek satıcının başka sağlayıcılara ait malları da aynı zamanda dağıtması veya satması durumunda; sürekli nitelikli ve sağlayıcı lehine

---

Maddi tazminat olarak, sırrın akaryakıt bayisi tarafından saklanacağına ilişkin duyulan güvenin boşa çıkmasından dolayı uğranılan zararın karşılanması istenecektir (Vekâlet sözleşmesinde sır saklama yükümlülüğünün ihlaline ilişkin aynı yönde açıklamalar için bkz. Sarı, **a.g.e.**, s. 305). Ayrıca yükümlülüğün ihlali TCK md. 239 kapsamında hapis veya para cezası ile cezalandırılabilir (Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 64).

⁷⁸² Franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Kırca, **a.g.e.**, s. 188. Tazminat açısından akaryakıt bayisi veya sağlayıcısının sözleşmeye aykırılık sebebine dayanması, hem TBK 112'deki kusur karinesi, hem de md. 146'daki on yıllık zamanaşımı süresi açısından, kendi lehine olacaktır (Franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Gürzumar, **a.g.e.**, s. 184).

⁷⁸³ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 159; Özeriç, **a.g.e.**, s. 111.

⁷⁸⁴ Karauz, **a.g.e.**, s. 173; Şenol, **a.g.e.**, s. 99; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 159; Mustafa Reşit Karahasan, **Tazminat Hukuku: Manevi Tazminat**, 6. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 2001, s. 110.

⁷⁸⁵ Bknz. aş. §7 / XII.

⁷⁸⁶ Ayrıca sıfat veya görevi, meslek veya sanatı gereği vakıf olunan sırların ifşası TCK md. 239 uyarınca suç teşkil etmektedir.

olması gereken müşteri gözetiminin olumsuz etkilenebileceği ve bu nedenle tek satıcının sözleşmede kararlaştırılmasa dahi rekabet yasağı olduğu doktrinde haklı olarak kabul görmüştür⁷⁸⁷.

Nitekim sağlayıcı, tek satıcının bütün gücünü sözleşme konusu malların sürümünü arttırmaya yönelik harcayacağına inanarak ona bir tek satış hakkı vermektedir. İşte rekabet yasağı da bu hakkın bir karşılığı olmaktadır⁷⁸⁸.

Akaryakıt bayisinin ise zaten PPK' dan doğan asli nitelikteki⁷⁸⁹ tek elden satın alma yükümlülüğü ve buna bağlı olarak istasyon içinde tek bir lisans altında faaliyet gösterme zorunluluğu, doğal olarak rekabet yasağını da ortaya çıkarmaktadır. Ne var ki uygulamada birtakım sözleşmelerde, akaryakıt sağlayıcısının yazılı izni olmadan bayinin başka bir sağlayıcının bayiliğini başka bir yerde de yapamayacağı düzenlenmektedir⁷⁹⁰. Bu yüzden bu hükümlerin geçerli olup olmadığı ve aksine anlaşılmadığı sürece akaryakıt bayisinin, başka bir istasyonda başka sağlayıcılarının dağıtımını üstlenip üstlenemeyeceğinin tespiti gerekir.

Tek satıcıdan farklı olarak bir bayinin tek satış hakkı yoktur ve bu nedenle bayi, sağlayıcının dağıtım örgütüne tek satıcıya nazaran daha az bütünleşmektedir.

⁷⁸⁷ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 83 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 160 vd.; Tandoğan, **C.I/1**,s. 47 vd.; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 21 vd.; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 83; Önür, **a.g.m.**, s. 25; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 39 vd.; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 22; Sanrı, **a.g.e.**, s. 25 ve 110. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 64.

Keza Yargıtay'ın görüşü de doktrinle aynıdır: "**Zira, tek satıcılık sözleşmelerinde alıcı, bayii olduğu firmanın malları dışında bir mal pazarlayamaz. Hatta başka malların reklamını çağrıştırarak tavır ve davranışlarda dahi bulunamaz.**" Y.19.HD, T.: 05.03.2002, 2001/4568 E., 2002/1473 K., <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 21.02.2015.

"**...Tek satıcılık sözleşmelerinin niteliği gereği başka firmalara ait mal satışının az yada çok olması sözleşmeye aykırılık yönünden önem taşımaz. Başka firmanın malının bir kez ve çok az miktarda satılmış olması dahi tek satıcının sadakat yükümlülüğüne ters düşer ki bu hal sözleşmeye aykırılık oluşturduğundan haklı fesih sebebi sayılır...**" YHGK, T.: 04.07.2011, 2001/19-526 E.; 2001/572 K. <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 23.07.2015.

⁷⁸⁸ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 161; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 83 vd.; Tandoğan, **C.I/1**,s. 47 vd.; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 21 vd.; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 83; Önür, **a.g.m.**, s. 25; Özeriç, **a.g.e.**, s. 114.

⁷⁸⁹ Yan edim yükümlülüğü olduğu görüşünde bknz. Karauz, **a.g.e.**, s. 181.

⁷⁹⁰ Örnek bir sözleşmede "*Bayi, şirketin yazılı iznini almaksızın sözleşmeye konu teşkil eden akaryakıt istasyonunun 10 km. yakınında şube veya ikinci bir akaryakıt istasyonu açamaz, ortak olamaz.*" denilmiştir.

Buna karşın EPDK, aynı şahsın farklı akaryakıt istasyonları için farklı dağıtım şirketleriyle bayilik sözleşmesi yapmasında, her biri için ayrı bayilik lisansı aldığı sürece sakınca bulunmadığını belirtmektedir (Çevirimiçi) <http://www.epdk.org.tr/index.php/petrol-piyasas/lisans?id=209#6-ayni-shahis-islettiği-farklı-akaryakıt-istasyonları-için-farklı-dağıtıcılara-bayilik-sözleşmesi-yapabilir-mi>, 11.08.2015.

Dolayısıyla sağlayıcının ona verdiği bir tekel hakkı olmamasından ötürü akaryakıt bayisinin, aksi kararlaştırılmadığı sürece kendiliğinden başka bir istasyon çalıştıramayacağı sonucu ortaya çıkmaz⁷⁹¹. Nitekim kıyasen uygulanan acentelik sözleşmesine ilişkin TTK inhisar başlıklı md. 104 hükmü de aynı doğrultudadır⁷⁹². Bu sebeple akaryakıt bayisinin, sağlayıcının menfaatleri ile bağdaşmayan işleri bizzat kendi hesabına yapmaması, böyle bir konuda üçüncü kişiler hesabına faaliyet göstermemesi veya bunu gerektiren işleri almaması gerekir. Dolayısıyla sözleşmeye koyulan bu tür hükümler geçerli kabul edilmelidir⁷⁹³.

D. Talimatlara Uyma Yükümlülüğü

1. Genel Olarak

Talimat, akaryakıt bayisinin kendisine verilen işi nasıl göreceğini gösteren tek taraflı varması gereken irade açıklaması olup⁷⁹⁴; bununla bayinin faaliyet tarzı daha somut bir şekilde belirlenecektir.

⁷⁹¹ Nitekim tek satıcının dahi, sözleşme konusu mallarla rekabet eden malları dağıtan başka bir teşebbüse ortak olabileceği kabul edilmektedir. Bu görüş uyarınca, ortaklık finansal bir ortaklığı amaçlıyor ve ne ortak olunan şirketin etkilenmesini hedefliyor ne de buna imkan veriyorsa rekabet yasağının ihlali söz konusu olmayacaktır {Christian Genzow, **Vertragshändlervertrag**, Köln, 1996, s. 36 (Naklen: Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 176 ve N. 830)}. Dolayısıyla herhangi bir münhasır bölgesi olmayan ve rekabetten korunmayan akaryakıt istasyonu bayisinin, sözleşmede aksine hüküm olmadıkça başka bir istasyon da başka bir sağlayıcının dağıtıcısı olabilmesi mümkün kabul edilmelidir.

⁷⁹² TTK md. 104: “Yazılı olarak aksi kararlaştırılmadıkça, müvekkil, aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde aynı ticaret dalı ile ilgili olarak birden fazla acente atayamayacağı gibi, acente de aynı yer veya bölgede, birbirleriyle rekabette bulunan birden çok ticari işletme hesabına acentelik yapamaz.”

⁷⁹³ Rekabet Kurulu da ele aldığı bir uyuşmazlıkta, “OPET’in yazılı iznini almaksızın sözleşmeye konu teşkil eden akaryakıt istasyonunun 10 km. yakınında şube veya ikinci bir akaryakıt istasyonu açamayacağı veya ortak olamayacağı” na ilişkin sözleşme hükmünün de rekabet etme yasağı çerçevesinde değerlendirmesi gerektiğini ve getirilen rekabet yasağı bakımından özel bir süre öngörülmediğinden, söz konusu yükümlülüğün sözleşme süresince geçerli olduğu kabul ederek muafiyet kapsamında değerlendirmiştir {RKK, T.: 19.10.2004, DS: 2004-1-40, KS: 04/66/674-225, (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar993.pdf>, 29.04.2015}.

⁷⁹⁴ Şenol, **a.g.e.**, s. 109; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 425; Tandoğan, **C.II**, s. 436; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1200 vd.; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 611; Özkaya, **a.g.e.**, s. 325.

Başka bir deyişle talimat, işin görülmesi tarzı hakkında sadakat ve özen yükümlülüğünden çıkan objektif ve bir ölçüde soyut direktiflerin yerini alan sübjektif ve somut direktiftir (Tandoğan, **C.II**, s. 438). Talimatın verilmesiyle sözleşmenin konusu ile sözleşmenin ifa tarzı ve şekli somutlaştırılmış olur (Tandoğan, **C.II**, s. 436 vd.; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 425).

Ürünlerini dağıtıcısına satan sağlayıcı, mallarının “kaderini” takip etmeden sadece malların bayiye teslim edilmesiyle yetinemez. Bu bakımdan sözleşme ilişkisinin kapsamına göre sağlayıcının, dağıtıcısına talimat vermeye mecbur olduğu, hatta talimat vermenin sağlayıcının bir hakkı olduğu kabul edilir. Dolayısıyla talimat verme hakkı ve talimatlara uyma yükümlülüğü, akaryakıt bayisinin faaliyetlerini yürütürken uyması gereken temel kurallar olması ihtiyacıyla ve zorunluluğu nedeniyle ortaya çıkmaktadır⁷⁹⁵.

Talimatlara uyma yükümlülüğü, uygulamada akaryakıt istasyonu sözleşmelerinde daima açıkça kararlaştırılıyorsa da, sadakat yükümlülüğünün olduğu bir ilişkide açıkça kararlaştırılmasa dahi bu yükümlülüğün var olduğunun kabul edilmesi gerekir⁷⁹⁶. Sadakat borcu kapsamında akaryakıt sağlayıcısının menfaatlerini korumak ile yükümlü olan bayi, bu menfaatlerin ne şekilde korunacağına dair ondan gelecek bilgi ve talimatlara uygun hareket etmelidir⁷⁹⁷.

⁷⁹⁵ Bayilik, tek satıcılık, acentelik ve franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 109; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 98; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 269; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 39 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 144; Tandoğan, **C.I/1**,s. 45; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 19; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 834; Özeriç, **a.g.e.**, s. 18 ve 107 vd.; Sanrı, **a.g.e.**, s. 25; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 761 ve 764; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 190 vd.

⁷⁹⁶ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 109 ve 110; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 144; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 98; Önür, **a.g.m.**, s. 23.

Akaryakıt sağlayıcısı ile bayi arasındaki menfaatlerin durumu böyle bir hakkın varlığının kabul edilmesini gerektirir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 98; aynı yönde Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 697, s. 144) Talimatlara uyma yükümlülüğü, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sürekli iş görme sözleşmesi olmasından, akaryakıt bayisinin sadakat yükümlülüğünden ve vekalet ile acentelik sözleşmesinin talimatlara ilişkin hükümlerinin kıyas yoluyla uygulanmasından çıkarılabilir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Tandoğan, **C.I/1**,s. 45; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 19; aynı yönde Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 697, s. 144).

Talimatlara uyma yükümlülüğünü tek satıcılık açısından ele alan Ulmer’ e göre ise; bu yükümlülük sürümü arttırma yükümlülüğünden doğmaktadır. Zira sözleşmede bu yükümlülüğün ne şekilde yerine getirileceği hakkında somut hükümlerin bulunmaması halinde sağlayıcının, tek satıcının sürümü arttırma yükümlülüğünü talimatlarıyla somutlaştırma hakkı vardır {Ulmer, **a.g.e.**, s. 417 (Naklen: Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 698, s. 144)}.

Buna karşın acentelik sözleşmesine ilişkin talimatlara uyma yükümlülüğünü düzenleyen TTK md. 110/2 hükmünün, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından kabulü pek mümkün değildir. Zira akaryakıt bayisinin, bağımsızlığı acenteye oranla çok daha geniştir. Bu nedenle, daha çok vekilin bağımsızlığını daha çok ortaya çıkaran vekalet sözleşmesine ilişkin hüküm ve kaynaklardan yararlanılacaktır.

⁷⁹⁷ Bayilik hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 110. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 62. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 100; Tandoğan, **C.I/1**,s. 45; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 19.

Akaryakıt sağlayıcısının talimatları, bayisinin dağıtım faaliyetlerinin örgütlenmesine ilişkindir. Sağlayıcı, kendi dağıtım sisteminde yeknesaklığı sağlamak ve müşteri çevresine ilişkin menfaati nedeniyle yarattığı kimlik ve imaja uyulmasını sağlamak amacıyla istasyonun dış görünüşü⁷⁹⁸, yapılacak ilan ve reklâmlar, asılacak tabelalar, logolar, binalar, personelin dış görünüşü⁷⁹⁹ ve nitelikleri, hizmetin görünüş şekli ve niteliği, çeşitliliği, getirilecek standartlara uyum, müşteri hizmetleri gibi konularda akaryakıt bayisine talimatlar verebilir. Bu gibi yükümlülükler esasen akaryakıt bayisinin ticaret yapma şeklini belirleme konusunda özgürlüklerini kısıtlamakla birlikte, bu yükümlülüklerin tek başına rekabeti kısıtlayıcı etkileri bulunmaz⁸⁰⁰.

Öte yandan sözleşme konusu malların niteliği gereği yanıcı ve patlayıcı olmaları sebebiyle bunların güvenli bir şekilde teslim alınması ve depolanmasını sağlamak için akaryakıt sağlayıcısı tarafından güvenlik talimatlarının da verilebileceği kabul edilmektedir⁸⁰¹.

Ancak işin görülmesi için akaryakıt sağlayıcısının mutlaka talimat vermesi de şart değildir. Akaryakıt sağlayıcısının, işin görülmesi tarzı hakkında talimat vermediği vakit, bayinin nasıl davranması gerektiği onun sadakat ve özen yükümlülüğünden çıkarılabilir.

⁷⁹⁸ Örneğin; akaryakıt istasyonunun dış görünüşüne dair talimatlar Petrol Ofisi A.Ş.'nin internette yayınladığı "İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi" nde şu şekilde düzenlenmiştir: "*BAKIM VE ONARIM- Madde 11: ...c) Satış yerinin badana, boya, aydınlatma, çevre düzenlemesi gibi masrafları, BAYİ'ye aittir. Bunu BAYİ, PO'nun standartlarına göre yapacaktır.*" www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, (Çevirimiçi) 17.11.2015.

Diğer bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde ise "...BAYİ, Akaryakıt İstasyonu'nu işletirken, ŞİRKET'in ve resmi yetkili makamların bildirdiği veya bildireceği mali, hukuki, çevre, emniyet, sağlık, işletme, stoklama, görünüm standartları ve fiyatlandırma gibi tüm hususlarla ilgili kural, mevzuat ve talimatlara harfiyen riayet edecektir...." şeklinde ifade edilmiştir.

⁷⁹⁹ Örneğin; personelin dış görünüşüne dair talimatlar Petrol Ofisi A.Ş.'nin internette yayınladığı "İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi" nde şu şekilde ifade edilmiştir: "*PERSONEL-Madde 14: "...BAYİ, satış yerinde çalıştıracağı personele, PO'nun tayin ve tesbit edeceği şekil, renk ve kumaştan imal edilecek üniformayı, masrafları kendisine ait olmak üzere, yine PO'nun göstereceği üçüncü şahıstan (firmadan) temin etmekle mükelleftir. BAYİ, bu husustaki talimatı aynen yerine getirecek ve personeli her zaman satış yerinde üniformalı ve bakımlı bulunduracaktır.*" www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, (Çevirimiçi) 17.11.2015.

⁸⁰⁰ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 99; Tandoğan, **C.I/I**, s. 46; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 20; Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 5; Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 205. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 62.

⁸⁰¹ Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 4; Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 203 vd.

2. Akaryakıt Sağlayıcısının Talimat Verme Hakkının Sınırları

Talimat verme hakkının kabulünden sonra ise söz konusu talimatların akaryakıt bayisini ne ölçüde bağladığının tespiti gerekir. Uygulamada neredeyse tüm akaryakıt sağlayıcıları tarafından “satış standartları”, “talimatname” ya da “asgari şartlar” olarak anılan metinlerin kullanıldığına ve sağlayıcı lehine geniş bir talimat hakkı öngörüldüğüne rastlanır. Keza talimatların genellikle temel talimatlarla sınırlı olması gerekirken, sözleşmelerde bu hakkın ucunun açık bırakıldığı bilinmektedir.

Bu nedenle talimat verme hakkının ve uyma yükümlülüğünün kapsamının sınırları belirlenmelidir. Vekâlet sözleşmesindeki talimat hakkı ele alındığında; müvekkilin vekile yönelttiği bu talimatların emredici⁸⁰², ihtiyari⁸⁰³ veya yol gösterici⁸⁰⁴ nitelikte olabileceği belirtilmektedir. Bununla birlikte vekâlet sözleşmesinde talimatın niteliğinin saptanması bir yorum sorunu olup; şüphe halinde talimatın emredici olduğu kabul edilir⁸⁰⁵.

Esasında talimatın niteliği tamamen dağıtıcının dağıtım sistemiyle bütünleşmesine bağlıdır. Bu sebeple akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde talimatın niteliği belirlerken; genel olarak bir bayilik sözleşmesinde talimatın hangi nitelikte olduğundan yola çıkmak faydalı olacaktır. Bir bayilik sözleşmesi, her ne

⁸⁰² Emredici talimat, sıkı suretle uyulması ve vekilin zararına bile olsa hiçbir zaman ayrılınmaması gereken nitelikte olanlardır (Tandoğan, **C.II**, s. 444 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1202; Akıncı, **Vekalet Sözleşmesi**, s. 20; Özkaya, **a.g.e.**, s. 327).

⁸⁰³ İhtiyari talimat, vekile sadece yol gösterir ve onun takdirine göre müvekkilin menfaatini daha iyi bir şekilde korumak için bundan ayrılmasına izin verdiği talimattır (Tandoğan, **C.II**, s. 445; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1202; Akıncı, **Vekalet Sözleşmesi**, s. 20; Özkaya, **a.g.e.**, s. 327).

⁸⁰⁴ Yol gösterici talimat, genel olarak verilmeyip, sadece belli bir hal göz önüne tutularak verilen bir talimat türüdür. Bu talimatta, şartlar değişirse veya talimat zamanında iyice takdir edilemeyen bir hal sonradan aydınlanacak olursa vekilin, bu talimattan uzaklaşma hakkı açıkça veya zımnen saklı tutulmuştur. (Tandoğan, **C.II**, s. 445; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1202; Akıncı, **Vekalet Sözleşmesi**, s. 20; Özkaya, **a.g.e.**, s. 327).

⁸⁰⁵ Şenol, **a.g.e.**, s. 111; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1202; Tandoğan, **C.II**, s. 445.

Talimat çeşitleri hakkında teorik açıdan yapılan bu ayrımları, uygulamada da gerçekleştirmek hayli güçtür. Bu sebeple tereddüt halinde TBK md. 505/1- c2.'deki şartlar olmadığı sürece vekilin talimattan ayrılmasının uygun olacağı belirtilmiştir (Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1202).

Vekilin, talimattan ayrılabilmesi için ya müvekkile sorup vaktinde ondan açık bir talimat alma imkânı olmamalıdır ya da müvekkile sorabilseydi onun talimattan ayrılmaya muvafakat edeceği kabul olunabilmelidir. Bu yönün ispatı ise talimattan ayrılan vekile ait olacaktır (Tandoğan, **C.II**, s. 445 vd.; Duman, **a.g.m.**, s. 20 vd.).

kadar vekâlet benzeri bir iş görme edimi içeriyorsa da; bayinin kendi adına ve hesabına hareket etmesi sebebiyle bağımsızlığı vekile oranla daha geniştir. Bu yüzden talimatın hangi nitelikte olduğu konusunda şüphe halinde, sağlayıcı tarafından verilen talimatların -vekâlet sözleşmesinden farklı olarak- emredici değil, ihtiyari nitelikte olduğunun kabulü gerekir⁸⁰⁶.

Buna karşın akaryakıt sektöründe, bayi ile sağlayıcı ilişkileri, diğer sektörlerde oranla nispeten daha yoğundur. Üstelik akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde, sağlayıcısının hemen her konuda talimat hakkı düzenlenmekte ve bu talimatlara riayet beklendiği sıklıkla ifade edilmektedir. Dolayısıyla genel olarak bayilik ilişkilerini bir kenarda bırakırsak; akaryakıt bayisinin aldığı talimatların yol gösterici nitelikten çok daha fazla, hatta kural olarak emredici nitelikte olduğu kabul edilmelidir⁸⁰⁷. Fakat somut duruma göre talimatların niteliği değişebilecek ve yol gösterici veya ihtiyari nitelikte de olabilecektir.

Bir dağıtım sözleşmesinde sağlayıcının talimatlarına uyma yükümlülüğünün kapsamını, dağıtıcının sözleşme ile üstlendiği yükümlülüklerin içeriği oluşturur⁸⁰⁸. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından ise sağlayıcının talimat verme

⁸⁰⁶ Ekonomik riskleri yüklenen tek satıcının, talimatlara uyma yükümlülüğü alelade vekile veya acenteye göre çok daha sınırlı olduğu kabul edilir (Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 469; Tandoğan, *C.I/1*, s. 45; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 764; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 19). Ekonomik riskleri alma konusunda tek satıcıdan farkı olmayan bayi için de bu görüş geçerli olacaktır.

Doktrinde talimatlara ilişkin ilkelerin vekâlet sözleşmesi ile aynı olduğunu savunan görüşlere karşın {Kristian Ehinger, *Die Beendigung der Geschäftsbeziehungen zum Automobil-Vertragshändler durch den Automobilhersteller*, Göttingen, 1969, s. 19; Hermann Koch, *Der Eigenhändler Rechtsprobleme des Rahmenvertrages unter Berücksichtigung*, Ba. 2, Münih, 1996, s. 77; Ulmer, *a.g.e.*, s. 417 (Naklen İşgüzar, *a.g.e.*, s. 99)}; bu düzenlemelerin acente ile iş sahibi arasındaki ilişkiye de uygulandığı göz önüne alındığında, bayi ile sağlayıcı arasındaki menfaat durumunun farklılığı nedeniyle anılan hükümlerin doğrudan bayilik ilişkisine de uygulanmasının mümkün olmadığı haklı olarak ileri sürülmüştür (Şenol, *a.g.e.*, s. 111 vd.; Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, *a.g.e.*, s. 98).

⁸⁰⁷ Nitekim Petrol Ofisi A.Ş.’nin internete yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde akaryakıt bayisinin, akaryakıtın fiyat tespiti hariç her konuda akaryakıt sağlayıcının öneri ve talimatlarını aynen, eksiksiz yerine getireceği sözleşmede yer yer ifade edilmekle yetinilmemiş ve açıkça tüm talimatlara itirazda bulunmadan riayet edeceği düzenlenmiştir: “*SÖZLEŞME EKLERİ- Madde 33: BAYİ, PO tarafından çıkarılmış veya çıkarılacak yönetmelik, genel esas, genelge, talimat, sirküler ve her türlü yazılı bildirim uymayı, bunların kendisine ulaşmadığına dair hiçbir itirazda bulunmamayı, işbu sözleşmede yer almayan hususlarda, bunlara ait hükümlerin geçerli olduğunu ve bunlara eksiksiz şekilde uymayı beyan, kabul ve taahhüt eder...*” www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, (Çevirimiçi) 17.11.2015.

⁸⁰⁸ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, *a.g.e.*, s. 110. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, *a.g.e.*, s. 99; Önür, *a.g.m.*, s. 23.

hakkının kapsamına, akaryakıt bayisinin satış organizasyonunun kurulması, istasyonun temiz tutulması ve çalışanların kıyafetleri, müşteri hizmetlerinin yerine getirilmesi, satış yerinin görünümü ve düzenlenmesi gibi hususların gireceği kabul edilmektedir⁸⁰⁹. Bunlardan başka akaryakıt bayisi, yapacağı reklâm faaliyetlerinde mala ilişkin hangi bilgilerin ifşa edileceği konusunda sağlayıcıdan gelecek uyarıları dikkate almalıdır. Zira reklâmlar ve kampanyaların istasyona gelen müşterilere ulaşması istasyonda daha kolay olabilmektedir.

Akaryakıt sağlayıcısının talimat verme hakkının ve bunun karşılığında bayisinin buna uyma yükümlülüğünün, bayinin kendi adına ve hesabına hareket eden bağımsız bir tacir olması sebebiyle bir sınırı olması gerekir. Üstelik sağlayıcı, bayiye karşı olan menfaatleri koruma yükümlülüğü çerçevesinde bu hakkını sözleşmenin amacına ve dürüstlük kuralına uygun bir şekilde kullanmalıdır⁸¹⁰. Bu itibarla akaryakıt sağlayıcısının, bayisinin izleyeceği genel ilkeleri belirledikten sonra; bunun münferit olaylarda uygulamasını bayiye bırakması lazımdır⁸¹¹. Nitekim bir tacir olarak kendi bağımsız işletmesini yürüten akaryakıt bayisinin, bu konumuna hanel gelmemesine dikkat edilmelidir. Aksi halde akaryakıt bayisi, sağlayıcısının bir temsilcisi veya çalışanı durumuna gelebilecektir. Başka bir deyişle buradaki sınır, akaryakıt bayisinin bağımsız statüsünün zedelenip zedelenmediğine göre belirlenmelidir⁸¹². Bu nedenle akaryakıt sağlayıcısı, pratikte akaryakıt bayisini kendi

⁸⁰⁹ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 96; İlgüzar, **a.g.e.**, s. 99; Tandoğan, **C.I/1**, s. 46; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 20.

⁸¹⁰ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 97. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 62. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İlgüzar, **a.g.e.**, s. 99; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 146; Önür, **a.g.m.**, s. 23; Tandoğan, **C.I/1**, s. 46; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 20; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 764.

⁸¹¹ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 97; İlgüzar, **a.g.e.**, s. 98; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 146; Önür, **a.g.m.**, s. 23; Tandoğan, **C.I/1**, s. 45 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 19; Özeriç, **a.g.e.**, s. 82; Bulur, “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesi”, s. 764. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 62.

⁸¹² Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 146 vd.; Dönmez, **a.g.e.**, s. 39 vd.; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 764. Akaryakıt sağlayıcısı, bayisine iç işlerle ilgili konularda da talimat veremez (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Önür, **a.g.m.**, s. 23).

çalışanı haline getirecek şekilde bayinin, ticari hayatını en ince ayrıntısına kadar düzenleyemez⁸¹³.

Akaryakıt sağlayıcısının talimatının varlığı zorunlu olup da işin durumunun sağlayıcıdan talimat almaya müsait olmaması halinde ise bayinin, basiretli bir tacir gibi kendi görüşüne göre işlemi yapabileceği kabul olunmalıdır⁸¹⁴.

Talimatların sınırlarının olması gerekliliğinin bir diğer nedeni, işletmeden doğan her türlü masrafın bizzat bayi tarafından karşılanmasıdır. Bu nedenle verilecek talimatlar; akaryakıt bayisine yeni yatırımlar yapılması, yeni araçlar sevk edilmesi gibi maddi anlamda ek bir yük getirmemelidir⁸¹⁵.

Bayinin talimatlara uymaması, akaryakıt sağlayıcısının bu yüzden uğradığı zararların tazminini talep hakkı doğururken; sözleşmenin amacını tehlikeye sokacak biçimde aykırılığın devamı halinde ise sözleşmeyi haklı nedenle feshetmesine yol açabilir⁸¹⁶.

3. Akaryakıt Sağlayıcısının Malların Satış Fiyatını Belirlemesine İlişkin Talimatları

Özel olarak üzerinde durulması gereken bir diğer husus da akaryakıt sağlayıcısının bayinin malların fiyatlarını ve teslim şartlarını belirlemesine yönelik talimat verip veremeyeceğidir. Fiyat belirlemesi, bir teşebbüsün kendi alıcılarına, kendisinden aldıkları malların tekrar satışında belirli bir fiyata uyma (sabit fiyat, asgari fiyat, azami fiyat) yükümlülüğü getirilmesidir⁸¹⁷. Konu, gerek Borçlar Hukuku gerekse Rekabet Hukuku bakımından özel bir önem arz etmektedir.

⁸¹³ Bu nedenle çalışanlarının seçimi, ücretleri, çalışma süreleri, çalıştığı banka seçimleri talimat verme hakkının dışında kalan hususlardır (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 147).

⁸¹⁴ Bu hususta TTK md. 110/2 kıyasen değerlendirilebilir.

⁸¹⁵ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Özeriç, **a.g.e.**, s. 82; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 147; Önür, **a.g.m.**, s. 23.

Örneğin vekâlet sözleşmesinde müvekkilin talimat verme hakkı, ona sözleşmenin kurulması anında kararlaştırıldan daha fazlasını talep etme ve vekilin durumunu önemli surette ağırlaştırıcı değişiklikler yapma yetkisini vermez. Tek taraflı talimatla sözleşmenin muhtevası değiştirilemez ve genişletilemez (Tandoğan, **C.II**, s. 438 ve 411).

⁸¹⁶ Tandoğan, **C.II**, s. 46; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 20.

⁸¹⁷ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 149; Sanrı, **a.g.e.**, s. 94 vd.

a. Borçlar Hukuku Bakımından

Öncelikle Borçlar Hukuku bakımından sözleşme özgürlüğü ilkesi gereğince tarafların, sözleşme konusu malın fiyatının hangi esaslara göre veya sözleşmenin hangi tarafınca belirleneceği konusunda anlaşmalarında kural olarak bir sakınca yoktur⁸¹⁸. Genel olarak bir bayilik sözleşmesinde, sözleşme konusu malın satış fiyatının belirlenmesinde, özellikle markalı mallar bakımından, sağlayıcının bir menfaatinin bulunduğu ortadadır. Bayi, markalı mala ilişkin fiyat belirlerken sağlayıcının menfaatlerine aykırı davranmama yükümlülüğündedir; zira o malın başka bir yerde çok farklı fiyatlarda satılması ürün imajını ve firmanın güvenilirliğini zedeleyecektir. Bu bakımdan taraflar örneğin; sözleşme konusu malın satış fiyatının her ayın birinci günü piyasa koşullarına uygun olarak birlikte tespit edileceği konusunda anlaşabilirler⁸¹⁹. Bu yönde bir hükmün varlığına rağmen; tek taraflı satış fiyatı belirlenmesi ise sözleşmeye aykırılık teşkil edecektir⁸²⁰.

Fiyat belirlemesi konusunda sözleşmede bir düzenleme olmadığı ve sağlayıcı tarafından tek taraflı bir talimat ile fiyat belirlendiği durumlarda bu belirleme yol gösterici yani, tavsiye niteliğinde kabul edilecektir. Zira sağlayıcı talimatlarıyla, kendi işletmesini işleten bir tacir olarak bayiye ek maddi yükümlülükler yükleyemeyecektir. Bu yüzden bayi sürümü artırma faaliyetleri uyarınca yaptığı masraflara kendisi katlanacağı ve sağlayıcıdan bu masraflara dair bir talepte bulunamayacağından; sağlayıcının fiyata ilişkin bayiye talimat verme hakkı sınırlı olmalıdır.

Kimi sözleşme metinlerinde “sözleşme konusu malların azami satış fiyatını veya asgari satış fiyatını sağlayıcı şirket belirleyecektir veya tavsiye edecektir” şeklinde hükümler bulunmaktadır (Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 4; Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 204 vd.).

⁸¹⁸ Şenol, **a.g.e.**, s. 111.

⁸¹⁹ EPDK'nın akaryakıt fiyatları üzerindeki vergilere müdahale etme yetkisi yoktur. Ancak bazen petrol piyasasında faaliyetleri veya rekabeti engelleme, bozma veya kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran veya doğurabilecek nitelikte anlaşma veya eylemler, piyasa düzenini bozucu etkiler oluşturabilir. Bu takdirde her seferinde iki ayı aşmamak üzere bölgesel veya ulusal düzeyde uygulanmak için taban ve/veya tavan fiyat tespitine EPDK yetkilidir. (Çevirimichi) <http://www.epdk.org.tr/index.php/epdk-sss-menu?id=209#63-epdk-akaryakit-uzerindeki-vergilere-veya-akaryakit-fiyatlarına-müdahale-edebilir-mi>, 11.08.2014.

Bu nedenle dönem dönem piyasaya müdahale eden EPDK, akaryakıtın tavan fiyatını belirlediği süreçlerde sağlayıcı ve bayilerin fiyat belirleme serbestisinin sınırı tavan fiyat uygulamasının verdiği izne kadardır.

⁸²⁰ Şenol, **a.g.e.**, s. 111.

b. Rekabet Hukuku Bakımından

Bir sağlayıcının fiyata ilişkin talimat vermesi hususu, Rekabet Hukuku bakımından ise ayrı bir önem arz eder. Nitekim piyasadaki rekabetin devamı ve tüketicilerin bundan maksimum fayda sağlaması en çok malların fiyatı hususunda yaşanmaktadır. Zira bilindiği üzere piyasadaki teşebbüsler arasındaki rekabetin etkin bir şekilde ortaya çıktığı unsur fiyatlardır⁸²¹.

Bir ürünün satış fiyatının belirlenmesi; sağlayıcının, -perakende aşamasından önceki seviyede- perakende seviyesindeki satış fiyatını veya ürünün dağıtımında, ürünün hangi fiyattan satılacağına belirlendiği bir fiyatlandırma uygulamasıdır. Bu uygulamanın benimsendiği dağıtım sistemlerinde sağlayıcı, dağıtıcılarına ürünlerin yeniden satışında uyulacak satış fiyatı veya fiyat formülünü dikte etmektedir⁸²².

Azami veya tavsiye fiyatlarda olası rekabet riski, öncelikle azami ve tavsiye fiyatların yeniden satıcılar için referans olması ve yeniden satıcıların çoğunluğu veya tamamı tarafından bu fiyatlara uyulmasıdır. Sağlayıcının, dağıtıcılarına sattığı malın fiyatını belirlemesi halinde dağıtıcı, piyasa koşullarıyla kendi kar ve zararını hesaplayarak rekabete girmeyecek ve tüketiciler rakiplerin olası yarışından faydalanamayacaklardır. Öte yandan tavsiye ve azami fiyatların sağlayıcılar arasında işbirliğini kolaylaştırması; rekabeti minimuma indirebilecek bir tehlikedir. Bu nedenle kanun koyucu bu ve benzeri uygulamaları RKHK md. 4' te rekabeti engelleyici nitelikte olduğundan yasaklamıştır.

RKHK md. 4/a hükmüne göre “*Mal veya hizmetlerin alım ya da satım fiyatının, fiyatı oluşturan maliyet, kar gibi unsurlar ile her türlü alım yahut satım şartlarının tespit edilmesi*” hukuka aykırı ve yasaktır. Ancak bu hüküm kapsamında fiyattan anlaşılması gereken sadece son fiyat değildir. Fiyatın çeşitli kısımları ya da kar marjı, indirim, taşıma, stok masrafları gibi fiyatı belirleyici faktörler de 4/a kapsamında fiyat olarak anlaşılmalıdır⁸²³. Ayrıca dolaylı yoldan satış fiyatının

⁸²¹ Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 82; Badur, **a.g.m.**, s. 502 vd.

⁸²² Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 83; Badur, **a.g.m.**, s. 503.

⁸²³ Önür, **a.g.m.**, s. 24; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 150.

belirlenmesi de rekabeti engelleyici nitelikte kabul edilmektedir⁸²⁴ ve ⁸²⁵. Dolayısıyla sağlayıcı, dağıtıcının kendi müşterileriyle yapacağı satım sözleşmelerindeki şartları belirleyemeyecektir⁸²⁶. Aksi halde bahsi geçen nitelikte hükümler taşıyan

⁸²⁴ Özeriç, **a.g.e.**, s. 109; Sanrı, **a.g.e.**, s. 95; Gürzumar, “Dikey Anlaşmalar”, s. 252; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 82 ve 178; Karakurt, **a.g.e.**, s. 194; Badur, **a.g.m.**, s. 503.

Örneğin; akaryakıt bayisi lehine sağlanan indirimlerin ya da masraflara ilişkin bir takım ödemelerin (reklam, iskonto gibi) tespit edilmiş belirli bir fiyat seviyesine uyulması şartına bağlanması; satış fiyatının rakiplerin satış fiyatına bağlı hale getirilmesi, belirli fiyat seviyesine uyulmaması halinde bir takım yaptırımlarla (ceza şart, teslimin geciktirilmesi, fesih gibi) tehdit edilmesi dolaylı olarak sabit fiyat belirlenmesi olacaktır (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 150 vd.).

“Alıcının kâr marjının belirlenmesi, tavsiye fiyat niteliğinde ilan edilmiş bir fiyat seviyesinden alıcının uygulayabileceği indirim oranının en üst seviyesinin belirlenmesi, alıcıya tavsiye edilen fiyatlara uyduğu oranda kendisine ilave indirimler uygulanması ya da bu fiyatlara uymaması durumunda teslimatların geciktirilmesi, askıya alınması veya anlaşmanın sona erdirilmesi şeklinde alıcının tehdit edilmesi ya da fiilen bu tür cezai yaptırımların uygulanması yeniden satış fiyatının dolaylı yoldan belirlenmesine örnek olarak verilebilir...”

Yeniden satış fiyatının belirlenmesine yönelik doğrudan veya dolaylı yöntemler, alıcıların uyguladığı fiyatların sağlayıcı tarafından izlenebildiği ve kontrol edebildiği durumlarda daha etkili olacaktır. Örneğin, standart fiyat listelerinden farklı fiyatlardan satış yapan alıcıları rapor etme konusunda tüm alıcılara getirilecek bir yükümlülük sağlayıcının pazarda uygulanan fiyatları kontrol etmesini önemli ölçüde kolaylaştıracaktır.” (Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, s. 8).

Ayrıca bkz. RKK, T.: 15.07.2009, DS: 2009-3-72; KS: 09-33/725-165 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar3010.pdf>, 27.07.2015.

Aslan, **Enerji Hukuku: C:2**, s. 204 vd.

⁸²⁵ Rekabet Kurulu'nun, akaryakıt sağlayıcısının fiyatları belirlenmesine ilişkin sözleşme hükümlerine yönelik verdiği bir kararında; fiyatın alt sınırının belirlenmediğine ilişkin açık hüküm olmadığından sözleşmeye muafiyet tanımamış; ancak sözleşmedeki hükmün değiştirilmesi halinde muafiyetten yararlanacağı belirtilmiştir: “...Öte yandan, Altınbaş, BP, Petrolyum, GS, Yalçınkaya ve Bölünmez Petrolcülük'ün istasyonlu bayilik sözleşmelerinde “İstasyonlarda satılan ürünlerin, nakliye-fire- Bayi kar payı dahil olarak satış fiyatları, Şirket'çe tespit edilir, Bayi'ye bildirilir. Bayi, bu fiyatların üzerinde fiyatlarla satış yapamaz.”; “Bayi; ürünleri, Şirketçe belirlenen ve tavsiye edilen tavan fiyatlarının üzerinde satamaz.” şeklinde çeşitli hükümler yer almaktadır. Bu hükümler 2002/2 sayılı Tebliğ'e doğrudan aykırı olmamakla birlikte, satış fiyatının belirleneceğinden bahsettiği için, her ne kadar bu fiyatların üstünde satış yapma yasaklanmış olsa da, bayinin de belirlenecek fiyatlara mecburen uyması gerektiği yönünde bir kaniya sevketmesinin olanaklı olduğu düşünülmektedir...”

Bu çerçevede, piyasadaki tüm akaryakıt dağıtım şirketlerine bir yazı gönderilerek, rekabet kuralları karşısında 950 satış fiyatlarının belirlenmesinde dikkat edilecek hususlarda bilgi verilmesi ve gerekiyorsa sözleşmelerde değişiklik yapılmasının istenmesinin yerinde olacağı kanaatine varılmıştır...” {RKK, T.: 15.11.2006, DS: 2006-1-22, KS: 06-84/1059-306 (Çevirimiçi)

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar1809.pdf>, 29.04.2015}.

⁸²⁶ Özeriç, **a.g.e.**, s. 108 vd. Akaryakıt sağlayıcısının, bayisine tüm müşterileri için aynı fiyatı öngörmesi gibi, farklı müşteriler için farklı fiyatların tespit edilmesi de yasak kapsamındadır (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 150).

sözleşmeler RKHK md. 56 uyarınca geçersiz kabul edilmelidir⁸²⁷. Nitekim 2002/2 sayılı Tebliğ md. 4 uyarınca “*Rekabeti doğrudan veya dolaylı olarak engelleme amacı taşıyan sınırlamaları içeren dikey anlaşmalar bu Tebliğ ile tanınan muafiyetten yararlanamaz.*”. 2002/2 Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyet Tebliği’nde de söz konusu içerikte hükümler muafiyet kapsamına alınmadığından buna ilişkin hüküm ya da bu hüküm sözleşmenin diğer bölümlerinden ayrılamıyor ise sözleşmenin tamamı geçersiz olacaktır⁸²⁸.

2002/2 sayılı Tebliğ md. 4/a’ da ise sağlayıcının azami satış fiyatını belirlemesi veya satış fiyatını tavsiye etmesinin, taraflardan herhangi birinin baskısı veya teşvik etmesi sonucu sabit veya asgari satış fiyatına dönüşmemesi koşuluyla, alıcının kendi satış fiyatını belirleme serbestisinin engellenmesinin mümkün olduğu belirtilmiştir. Fiyata ilişkin tavsiyenin nasıl olması gerektiği ise Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz’ da belirtilmiştir. Buna göre azami veya tavsiye nitelikteki satış fiyatlarının asgari veya sabit fiyata dönüşmemesi için bu fiyatların azami veya tavsiye niteliğinde olduğunun yayınlanan fiyat listelerinde veya ürün üzerinde açıkça belirtilmesi gerekir⁸²⁹.

Tavsiye edilen fiyatın ya da azami fiyatın sabit veya asgari fiyat gibi bir etki doğurması ise tek başına belirleyici değildir. Azami veya tavsiye fiyat uygulamasının

---

Fiyatın belirlenmesi örnek bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, Rekabet Kurumu’nun izin vereceği bir ifade ile şu şekilde kararlaştırılmıştır: “...İstasyonlarda satılan ürünlerin, nakliye-fire BAYİ kar payı dahil olarak satış tavan fiyatları, ŞİRKET’ çe tespit edilip BAYİ’ye bildirilir. BAYİ, bu fiyatın üzerinde fiyatlarla satış yapamaz...”

⁸²⁷ Önür, **a.g.m.**, s. 23; Özeriç, **a.g.e.**, s. 82; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 149.

⁸²⁸ Rekabet Hukuku bu noktada Borçlar Hukuku’ndan farklı olarak konuya sadece sağlayıcının talimatları ile sınırlı olarak yaklaşmamıştır. Bayinin, sağlayıcının verdiği talimata uyması halinde de bir anlaşmanın var olduğu kabul edilmektedir (**Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz.** Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 150; Önür, **a.g.m.**, s. 24).

⁸²⁹ **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 8.

Rekabet Kurulu’nun, yeniden satış fiyatlarının sağlayıcı tarafından belirlenmesi dolayısı ile ilgili sözleşmeye muafiyet tanımadığı kararlarından bazıları: RKK, T.: 21.09.2004, DS: 2004-1-22, KS: 04-61/891-213 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar969.pdf>; RKK, T.: 21.09.2004, DS: 2003-1-26; 2004-1-38, KS: 04-61/890-212 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar968.pdf>; RKK, T.: 29.05.2001, DS: D3/1/A.Ç.-01/3, KS: 01-25/244-66 (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar335.pdf>, 27.07.2015.

olası rekabeti kısıtlayıcı etkilerinin değerlendirilmesinde en önemli faktörlerden biri de akaryakıt sağlayıcısının pazardaki konumudur. Akaryakıt sağlayıcısının pazardaki gücü arttıkça, azami veya tavsiye fiyatın dağıtıcılar tarafından az veya çok yeknesak uygulanması riski artar. Zira dağıtıcılar bunu referans (focal point) olarak kullanabilirler. Dağıtıcılar olan akaryakıt bayileri de böylesine güçlü bir sağlayıcı tarafından önerilen fiyattan ayrılmayı zor bulabilirler. Ayrıca tavsiye edilen fiyatın rekabeti sınırlayıcı etki doğurmasından söz edebilmek için sağlayıcının baskısı ya da teşviki ile somutlaştırılması lazımdır. Teşvik ile anlaşılması gereken bir kâr marjının veya iskontonun ancak belirlenen bir fiyata uygulanması koşuluna bağlanmasıdır. Sağlayıcının, sahip olduğu ekonomik güç ile akaryakıt bayisinin hukuken sahip olduğu fiyat belirleme serbestisini özgürce kullanmasını fiilen engelleyecek şekilde baskı kurması durumunda; dolaylı fiyat uygulaması söz konusu olacak ve böylece bayi yaratılan baskı nedeniyle satış fiyatını belirleme serbestisini fiilen kullanamaz hale gelecektir⁸³⁰. Bu şartlar altında azami ve tavsiye fiyat eğer fiyat seviyesinin yeknesak olarak uygulanmasına yol açıyorsa bu uygulamaların RKHK md. 5' in şartlarını taşıması mümkün olmayacaktır⁸³¹.

Buna karşılık sabit fiyat uygulaması dolaylı olarak belirlendiği birçok ihtimale tesadüf edilebilir. Bu nedenle Tebliğin 4/a hükmü anlamında sabit fiyat belirlemesi olup olmadığı her somut olayda ayrı değerlendirilmelidir⁸³².

E. Stok Yapma Yükümlülüğü

Genel olarak, bayilik sözleşmesinin konusunu oluşturan mallar çeşitlilik arz ettiğinden genel bir stok yapma yükümlülüğünden bahsetmek veya bu yükümlülüğün

⁸³⁰ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 152.

⁸³¹ **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 52.

“Azami veya tavsiye fiyatın olası rekabeti kısıtlayıcı etkilerinin değerlendirilmesinde ikinci önemli faktör ise rakiplerin pazardaki konumudur. Özellikle dar oligopol pazarlarda, yayımlanması veya kullanılması uygulaması tercih edilen azami veya tavsiye fiyatlar hakkında bilgi değişimi, daha düşük fiyatların uygulanma olasılığını azaltarak sağlayıcılar arasında işbirliğini kolaylaştırabilir. Bu gibi etkilere yol açan azami veya tavsiye fiyatlar Kanun'un 4. maddesini ihlal edebilecektir” (**Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 52).

⁸³² Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 150; Gürzumar, “Dikey Anlaşmalar”, s. 252.

Rekabet Kurulu'nun dikey anlaşmalarda yer verilen fiyatlarla ilgili hükümlerde hayli hassas davrandığı, anlamı belirsiz ya da şüphe yaratıcı sözleşme hükümlerini genellikle aleyhe olacak şekilde yorumlamak suretiyle, rekabet ihlali kabul ettiği veya en azından değiştirilmesini talep ettiği görülmektedir (Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 175; Aslan, **Dikey Anlaşmalar**, s. 99).

sınırlarını tespit etmek güçtür⁸³³. Oysa akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, bayinin, stok yapma yükümlülüğü sağlayıcılar için çok büyük önem arz eder. Zira istasyonda, akaryakıtın tükenmesi gibi bir ihtimal, gerek istasyonun gerekse sağlayıcının prestijini olumsuz yönde etkileyecek ve bu da sürümü attırma amacını olumsuz yönde etkileyecektir.

Doktrinde bazı yazarlar bayi⁸³⁴ ve tek satıcının⁸³⁵, müşterilerin talep ettikleri anda malları teslim edebilmek üzere uygun bir stoka sahip olması gerektiğini ve bu yükümlülüğün sözleşmede kararlaştırılmasa bile bulunduğunu kabul etmektedir. Bu görüşte olan yazarlar stok yapma yükümlülüğünün, dağıtıcının alım yükümlülüğünün bir uzantısı olduğunu savunmakta; zaten bu yükümlülüğün baştan beri var olduğunu iddia etmektedirler. Bu yüzden dağıtıcının stok yapmaması sözleşmenin gereği gibi ifasına engel ise stok yükümlülüğüne sözleşmede yer verilmemiş de olsa zımnen bir stok yapma yükümlülüğünün bulunduğu kabul edilmelidir.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinin hemen hepsinde arz güvenliğinin sağlanması için akaryakıt bayisine stok yapma yükümlülüğünün kararlaştırıldığı görülmektedir⁸³⁶. Keza PPK ‘da da sürekli ve kesintisiz olarak faaliyetlerin devam edeceğine ilişkin hükümler yer almaktadır. Sözleşme hükümlerinde sıkça rastlandığı üzere akaryakıt bayisi, mahalli piyasa ihtiyaçlarını karşılamak için, satış yerinde; mutad satışı, olağanüstü hal ve vaziyetleri ve tatil günlerini göz önünde tutarak, 24 saat kesintisiz bir şekilde mal satışını sürdürecektir yeterli mal ve stok bulundurmaya yükümlüdür⁸³⁷ ve ⁸³⁸. Aynı zamanda bayi, akaryakıt sağlayıcısının stok bulundurma

⁸³³ Şenol, **a.g.e.**, s. 117. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Özeriç, **a.g.e.**, s. 116.

⁸³⁴ Şenol, **a.g.e.**, s. 117 ve 227 vd. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 61.

⁸³⁵ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 142 vd.

⁸³⁶ Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 4; Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 205; Karauz, **a.g.e.**, s. 179 vd.

⁸³⁷ Nitekim bu husus Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde şu şekilde düzenlenmiştir: “*STOK- Madde 9: BAYİ, mahalli piyasa ihtiyaçlarını karşılamak için, satış yerinde; mutad satışı, olağanüstü hal ve vaziyetleri ve tatil günlerini göz önünde tutarak, 24 (Yirmidört) saat kesintisiz bir şekilde mal satışını sürdürecektir yeterli mal ve stok bulundurmaya yükümlüdür. BAYİ, PO’nun stok bulundurma ve satış tarzı hususunda öneri ve talimatlarına riayet edecektir...*”

Başka bir akaryakıt sağlayıcının sözleşmesinde ise kesintisiz satış şu şekilde ifade edilmiştir: “*...Bayi bu sözleşme ile işleticiliği kendisine verilmiş olan akaryakıt istasyonunu kendisine ariyeten bırakılan her türlü malzeme ve ekipman ile birlikte, 24 saat kesintisiz hizmet verecek*

ve satış tarzı hususunda öneri ve talimatlarına riayet edecek ve mevcut malın muhafazasından münhasıran sorumlu olacaktır. Bu sayede yapılan stoklar, akaryakıt sağlayıcısı için piyasadaki dalgalanmalara karşı tampon işlevi görecek⁸³⁹. Stok yapma yükümlülüğü yanında, stoklanan mallardan numune almak, bunların kalite, evsaf ve menşelerini tespit etmek üzere tahlil yapmak ve yaptırmak ve bunlarla ilgili tutanak tutmak, ticari defter, hesap ve bayilik faaliyetiyle ilgili tüm muamelatını tetkik etmek, bunlardan suret almak da sözleşmelerde öngörülen akaryakıt bayisine ait diğer yükümlülüklerdir.

Stok bulundurmaya ilişkin bu yöndeki hükümler, akaryakıt bayisinin ticari kararlarını kendisi vermesini kısıtlıyor gibi görünse de yükümlülüğünün kapsamının net şekilde belirlenmiş olması nedeniyle ve yapılan işin niteliğine göre 24 saat yetecek kadar stok bulundurma yükümlülüğü rekabeti sınırlayıcı bir yükümlülük olarak kabul edilmemek gerekir⁸⁴⁰.

Stok yapma yükümlülüğünü yerine getirmeme şayet akaryakıt sağlayıcısından kaynaklanmıyorsa, bu durum sağlayıcı için tazminat ve/veya sözleşmenin haklı sebeple fesih sebebi olabilecektir. Zira sözleşmelerde genellikle taraflarca kararlaştırılan söz konusu yükümlülük, akaryakıt sektörü için bir hayli önemli olup; tüketicilerin malların bitmesi sebebiyle geri çevrilmesi bu sektör için düşünülemez.

F. Uygulamadaki Sözleşmelerde Yer Alan Diğer Yükümlülükler

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin niteliğinden doğmamakla birlikte, uygulamadaki birçok sözleşmede kaçak akaryakıtın önlenmesi ve akaryakıt güvenliği ile ilgili olarak mevzuatın öngördüğü yükümlülüklerin nasıl yerine getirileceğine ilişkin akaryakıt bayisine getirilen birtakım ek yükümlülüklerle rastlanılmaktadır.

şekilde ve münhasıran şirketten temin edeceği ürünlerin satılması ve şirketin belirleyeceği diğer hizmetlerin verilmesi amacıyla işletecektir.”

⁸³⁸ Kesintisiz hizmetin zorunlu olduğu bu sektörde, akaryakıt istasyonlarının çalışma usul ve zamanları 394 sayılı Hafta Tatili Kanunu'nda yer almaması nedeniyle haftasonu çalışma ruhsatları konusu bir dönem yargıya taşınmasına neden olmuştur. Bknz. (Çevirimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/istasyonlara-hafta-sonu-tatili-mahkemelik-oluyor/ekonomi/ekonomidetay/10.08.2012/1579150/default.htm>, 21.03.2016.

⁸³⁹ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Özeriç, **a.g.e.**, s. 116.

⁸⁴⁰ Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 205.

Özellikle gerek kaçak akaryakıtın önlenmesi gerekse ayıplı malın bir an önce tespiti için malın kalitesi ile ilgili noksan ve bozukluk hakkında akaryakıt bayisine muayene ve ihbar yükümlülüğü de sözleşmelerde öngörülmektedir. Bozukluğun nasıl tespit edileceği, numune alınış şekli, numunenin analiz edilmesi ve masrafları gibi konular da ayrıca düzenlenmektedir. Bahsi geçen düzenlemeler ise TTK md. 23 çerçevesinde geçerli olduğu gibi, bu düzenlemelerin rekabeti sınırlayıcı bir yönü de bulunmamaktadır⁸⁴¹.

Bunlarla birlikte özellikle sektörde payı yüksek olan akaryakıt sağlayıcılarının sözleşmelerinde, sağlayıcının istasyonda reyon veya satış ya da hizmet mahalleri açıp işletme hakkını veya kendisinin belirleyeceği ürünlerin bayi tarafından satılması yükümlülüğünü düzenlediği görülmektedir⁸⁴². Bu halde akaryakıt istasyonunda bulunan market içinde ne satılacağına ve bunların hangi markalardan temin edileceğine dair kısıtlamalar rekabet tanımından hareketle bayinin kendi faaliyet özgürlüğünü kısıtladığı gerekçesiyle RKHK md. 4'ün ihlal edildiği anlamı taşıyabilecektir⁸⁴³.

G. Kanundan Doğan Diğer Yükümlülükler

Aşağıda akaryakıt bayisinin kanundan doğan temel yükümlülüklerine kısaca değinilmeye çalışılacaktır. Ancak çalışmamızda sayılanlardan başka akaryakıt bayisinin mevzuattan doğan birçok yükümlülüğü daha bulunmaktadır.

Akaryakıt piyasasında istasyonlu bayilik faaliyeti, lisans alınması gereken ve piyasayı etkileyen önemli bir faaliyetdir. Piyasada olması beklenen rekabet koşulları ile satılan malların yanıcı ve patlayıcı olması nedeniyle aynı zamanda tehlikeli bir faaliyet olması da piyasanın ayrıntılı düzenlenmesini beraberinde getirmektedir.

Akaryakıt bayisi, her şeyden önce ticarî ve teknik mevzuata uygun davranmak, çevreye zarar vermemek için gerekli tedbirleri almak, kamunun can, mal

⁸⁴¹ Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 203; Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 4.

⁸⁴² Örnek bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde akaryakıt istasyonu marketine ilişkin şu şekilde bir hüküm kararlaştırılmıştır: “...Akaryakıt İstasyonu, ŞİRKET’in sahip olduğu (sağlayıcının marka ismi) marka/logo ve görünüm standartları altında çalıştırılacaktır. İstasyon marketi bu hükmün dışında olup, marketi işletirme hakkı münhasıran ŞİRKET’e aittir. ŞİRKET’in marketi işletme hakkını BAYİ’ye tanınması halinde BAYİ, markette satılacak ürünleri münhasıran ŞİRKET’ten ya da ŞİRKET’in tayin edeceği kaynaklardan satın alacaktır...”

⁸⁴³ Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 202; Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 4.

ve çevre güvenliği ile kendi tesis ve faaliyetlerini önemli ölçüde tehdit eden veya olumsuz etkileyen bir durum oluştuğunda, kamu yetkililerini ve bundan etkilenme ihtimali bulunan ilgilileri haberdar etmekle yükümlüdür. Bundan başka faaliyetleri nedeniyle üçüncü kişilere veya çevreye verilecek zarar veya ziyanları tazmin etmek ve eşit durumdaki alıcılara (kategorilere) eşit hak ve yükümlülük tanımak, farklı şartlar sürmemek ile yükümlüdür⁸⁴⁴.

Bir diğer yükümlülük ise sözleşme konusu malların vasfını değiştirmeme yükümlülüğüdür⁸⁴⁵. Akaryakıtın evsafının korunması kanunda yer alması uygulamadaki sözleşmelere de yansımaktadır. Bunların başında “malların evsafını aynen muhafaza” yükümlülüğü gelmektedir.⁸⁴⁶ Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi esasında sözleşme konusu malların yeniden satışına ilişkin bir sözleşme olduğundan; üretim veya parçaların birleştirilmesine ilişkin sözleşmelerden farklı olarak, mahiyeti icabı alınan malların olduğu gibi satılmasını gerektirmektedir. Bu yüzden malların niteliğinin değiştirilmemesi sözleşmenin mahiyeti gereğidir de. Ayrıca akaryakıtın vasfının değiştirilmesi, ürünün kalitesinin bozulacağı anlamına geldiğinden; böyle bir durum hem ülke ekonomisine hem de dağıtım şirketinin imajına ciddi zararlar getirebilecektir⁸⁴⁷.

Kanundan doğan⁸⁴⁸ ve hemen her sözleşmede yer alan⁸⁴⁹ bir yükümlülük de, akaryakıt bayilerinin sigorta yaptırma yükümlülüğüdür. Akaryakıt bayisinin, sigorta

⁸⁴⁴ (Çevirimiçi) <http://www.epdk.org.tr/index.php/epdk-sss-menu?id=209#6-bayilik-lisans-sahiplerinin-temel-yukumlulukleri-nelerdir>, 11.08.2014.

⁸⁴⁵ Ancak bu yükümlülüğün rekabet hukukunu ilgilendiren bir yönü bulunmamaktadır (Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 4; Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 201 vd.).

⁸⁴⁶ Örneğin; evsaf değişikliğinin kati suretle yasaklanması ve değiştirecek hususların da önlenmesi yükümlülüğüne, Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde şu şekilde yer verilmiştir: “*SATIŞLAR- Madde 4: Satış koşulları aşağıda zikredilmiştir: ... b) BAYİ, bircümle malların evsafını aynen muhafaza etmeyi ve kendisi veya personeli tarafından bu evsafın kat’iyen değiştirilmeyeceğini, teknik, doğal ve sair sebeplerle evsaf değişikliğine yol açan durumların oluşması halinde, durumu derhal PO’ya bildirmeyi ve böyle bir ahvalde vasfı değişen malın satışını yapmamayı kabul ve taahhüt etmiştir. Bu konuda meydana gelebilecek her türlü zarar ve ziyanın tazmini mükellefiyeti münhasıran BAYİ’ye ait olacaktır. Satış yerlerinden alınan akaryakıtın, PO yetkililerince veya diğer Kamu Kurum ve kuruluşlarınca yapılan tahlili neticesinde, akaryakıtın PO’ya ait olmadığı, evsafının bozuk ve/veya yetersiz olduğunun ve standartlara uygun olmadığı belirlenmesi halinde, BAYİ, PO’nun uyguladığı para cezasını hiçbir ihtarla hacet kalmaksızın itirazsız öder. Böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde PO ayrıca bayilik sözleşmesini feshetme hakkına da sahiptir....*” (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 29.07.2014.

⁸⁴⁷ Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 201 vd.

⁸⁴⁸ Bknz. Yuk. §5/I./C.

yaptırma yükümlülüğü, sağlayıcılar tarafından özellikle masrafları akaryakıt bayisince karşılanması gerektiğinin altı çizilerek sözleşmelere koyulur. Kaldı ki, sigorta masrafları gibi işletmesel masraflara katlanması gereken de zaten akaryakıt bayisidir.

Akaryakıt bayisinin, bilhassa tüketicileri ilgilendiren bir yükümlülüğü de fiyatların ilanı ile ilgilidir. Akaryakıt bayileri istasyonlu veya istasyonsuz olmalarına göre 27024 sayılı Petrol Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliği'nde belirtilen şekilde fiyatlandırma yapmak ve bu fiyatları ilan etmekle yükümlüdür⁸⁵⁰.

Tüm bunların yanı sıra akaryakıt bayisi, EPDK tarafından istendiğinde gerekli bilgi, belge ve numuneleri vermek, tutanakları imzalamak ile görevlilerin tesislerde inceleme yapmasına müsaade etmek ve esas faaliyetlerine ilişkin tip sözleşme örneklerini ve bunlarda yapılacak değişiklikleri yürürlüğe koymadan önce EPDK'ya bildirilmekle yükümlüdür⁸⁵¹. Bunlarla beraber akaryakıt bayisi, kamunun can, mal ve çevre güvenliği ile kendi tesis ve faaliyetlerini önemli ölçüde tehdit eden veya olumsuz etkileyen bir durum oluştuğunda, kamu yetkililerini ve bundan etkilenme ihtimali bulunan ilgilileri haberdar etmekle yükümlü olup; tehdidin niteliği

⁸⁴⁹ Aslan/Önal, **a.g.e.**, s. 5; Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 206 vd.

⁸⁵⁰ Petrol Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliği md. 13: "*İstasyonlu bayiler;*

a) İstasyonlarında veya köy pompalarında, satışa sundukları akaryakıtların resmi isimlerini ve tavan fiyatlarını istasyonların ön cephesinde, yoldan açıkça görünür şekilde konuşlandırılmış ilan panosunda ilan eder.

b) İlan panosunda yer alan akaryakıt türlerini istasyonunda veya köy pompalarında satışa hazır bulundurur.

c) Her bir akaryakıt pompasında, pompada satılan akaryakıtın resmi ismi ile fiyatını belirtir.

d) İlan panosunda yer alan tavan fiyatların üzerinde akaryakıt satışı yapamaz.

e) Kullanıcılar tarafından sağlayıcı lisansı sahiplerine yapılabilecek ihbar ve şikâyetlere ilişkin açıklamalar ile ücretsiz telefon numarasının yer aldığı levha ve/veya çıkartmaları, istasyonlarında pompa adası bulunması halinde her adaya asar. Ada bulunmaması halinde tüm pompalara asar.

İlan panolarında aşağıdaki bilgiler yer alır:

a) Satışa sunulan akaryakıtların resmi isimleri

b) Satışa sunulan akaryakıtların tavan fiyatları

c) Bayisi olunan sağlayıcı lisansı sahibinin marka ve logosu

d) Bayilik lisansı sahibinin adı veya unvanı

e) Bayilik lisansının tarih ve sayısı

İlan panosu hariç olmak ve pompa üzerinde yer alan resmi isimlerin okunmasını engellemek kaydıyla, istasyonun dâhilinde veya haricinde ticari isim ve markalar ile bunlara ilişkin işaretler kullanılabilir."

⁸⁵¹ (Çevirimiçi) <http://www.epdk.org.tr/index.php/epdk-sss-menu?id=209#6-bayilik-lisansı-sahiplerinin-temel-yükümlülükleri-nelerdir>, 11.08.2014.

ve niceliği ile bunu önlemek üzere alınmakta olan tedbirleri EPDK' ya bildirmek zorundadır.

ALTINCI BÖLÜM

AKARYAKIT İSTASYONU BAYILIK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

I. Genel Olarak

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi belirli süreli veya belirsiz süreli olabilir. Her ne kadar sürekli borç doğuran sözleşmelerin uzun bir süre devam etmesi amaçlansa da hiçbir sözleşmede, taraflar arasındaki ilişkinin sonsuza dek sürmesi beklenemez. Bu itibarla sözleşme keyfi olarak sona erdirilememeli ancak taraflar kişisel özgürlüğü sınırlanarak sözleşmeye devama da zorlanamamalıdır.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşme olduğundan, bu borç ilişkisi edimin yerine getirilmesiyle tükenmemekte ve her sürekli borç ilişkisindeki gibi taraflar arasında istikrarlı bir hukuki ilişki kurmaktadır. Bu sözleşmeyle taraflar arasında uzun süreye dayanan ve ani bir edimle bitmeyen karşılıklı güvene dayanan sıkı bir işbirliği kurulmaktadır⁸⁵².

Sözleşmenin sürekli olma özelliği ve bilhassa bu özellikten doğan “güven ilişkisinin yoğunluğunu dikkate alma”, “haklı sebeple fesih” ve “sona ermenin yerine getirilmiş edimlere etkisizliği” gibi bazı ilkeler burada göz önünde tutulacaktır⁸⁵³.

Esasında, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde taraflar süre bakımından sınırlandırılmış ve kısa süreli sözleşme akdetmeyi menfaatleri ile bağdaştırmazlar. Bu nedenle de 2002/2 sayılı Tebliğden önceki uygulama 15-20 yıllık bayilik sözleşmeleri kurulması yönündeydi. Ne var ki daha önce açıklandığı üzere⁸⁵⁴ PPK gereğince rekabet yasağı içeren dikey anlaşmalara, 2002/2 sayılı Tebliğ uyarınca

⁸⁵² Karauz, **a.g.e.**, s. 225. Sürekli borç ilişkileri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Seliçi, **a.g.e.**, s. 31 vd.

⁸⁵³ Sürekli borç ilişkileri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s. 169 vd.; Seliçi, **a.g.e.**, s. 32 vd. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 138; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 42; Tandoğan, **C.I/1**, s. 52; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 27; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 197; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 841; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 18.

⁸⁵⁴ Bknz. yuk. §4 /III./B. ve IV.

kural olarak belirli süreli olmak zorunluluğu öngörülme suretiyle⁸⁵⁵, piyasayı kapama etkisi doğuran bu denli uzun süreli sözleşmeler yapılamayacağı ve ancak anılan Tebliğ çerçevesinde muafiyet alan sözleşmelerin belirsiz süre ile yapılabileceği düzenlemesi getirilmiştir.

Sözleşme gereği akaryakıt bayileri, işletmelerinde sağlayıcısının mallarının satışı için özel düzenleme yapmak (örneğin pompa, depo ve istasyon düzeneği) zorundadır. Ayrıca bayiler, satış örgütündeki personeli de akaryakıt sağlayıcısının malları ve satışı ile ilgili eğitebilmektedir⁸⁵⁶. Bu şekilde kazanılan bilgi ve beceriler, sağlayıcı markasının değişmesi, yani sözleşmenin sona ermesiyle değerini yitirecektir. Akaryakıt sağlayıcısı için de istasyonu işleten bayisini korumak kendi menfaati için büyük önem taşır. Bu sebeptir ki, taraflar arasındaki menfaat ilişkisinin yoğunluğu, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sona ermesi konusunda ayrı bir önem arz etmektedir.

Birçok kez ifade edildiği üzere, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin atipik bir sözleşme oluşu; bu nedenle de hakkında bir düzenleme olmayışı sona ermesine ilişkin olarak benzer ve sürekli nitelik taşıyan tipik sözleşmelere, özellikle acentelik sözleşmesine bakılmayı zorunlu kılar⁸⁵⁷.

---

⁸⁵⁵ Rekabet Hukukuna tabi olmayan veya rekabet yasağı içermeyen bayilik sözleşmelerinde sürelerin geçerliliği için bkz. ve karşı Şenol, **a.g.e.**, s. 123-152. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 101 vd.; Tandoğan, **C.I/1**, s. 54 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 29 vd.

⁸⁵⁶ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 138.

⁸⁵⁷ Bayilik; tek satıcılık ve franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 161 ve 162; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 842; Tandoğan, **C.I/1**, s. 58; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 32; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 184; Kırca, **a.g.e.**, s. 185 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 62 ve 131; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 174; Toksöz, **a.g.e.**, s. 17; Yasaman, “Tek Yetkili Satıcı”, s. 39.

Federal Mahkeme de tek satıcılık sözleşmesini yalnız bozma şekil ve sebepleri bakımından acentelik sözleşmesine benzetmiştir (Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, N. 151, s. 42). Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 74.

Keza Avrupa Topluluğu ülkelerinin de sona ermeye ilişkin olarak dağıtım ilişkilerine acentelikle ilgili hükümleri kıyasen uygulamakta oldukları görülmektedir (Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 75).

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sona erme sebepleri, bu çalışmada kendiliğinden sona erme sebepleri ve hukuki işlemle sona erme sebepleri olarak iki ana başlık altında incelenecektir⁸⁵⁸.

II. Sözleşmenin Kendiliğinden Sona Ermesi

Sözleşmede yer alsın almasın tarafların ayrıca fesih bildiriminde bulunmasına gerek olmadan, sözleşmenin sona ermesi sonucunu kendiliğinden ortaya çıkaran birtakım sebepler söz konusu olabilmektedir. Bu yüzden anılan sebepler doktrinde, “doğrudan doğruya sona erme sebepleri” olarak da ifade edilmiştir⁸⁵⁹.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, bayilik lisansının sona ermesiyle, sözleşmenin rekabet kurallarına uygun şekilde belirli süreli yapılması durumunda sürenin dolmasıyla, taraflardan birinin ölümü, iflası veya fiil ehliyetinin kaybı⁸⁶⁰ ve lisansların iptali halinde kendiliğinden sona erecektir. Uygulamada sözleşme hükümlerinde kimi zaman sözleşmeyi kendiliğinden sona erdiren sebeplerin, haklı fesih hali (kendiliğinden olmayan) olarak düzenlendiği de görülür. Ancak söz konusu nedenlerin sözleşmenin sona ermesi için açıkça fesih sebebi olarak yer almasına gerek yoktur.

A. Sözleşme Süresinin Sona Ermesi

1. Genel Olarak

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, kural olarak belirli süreli ve en fazla 5 yıllık olmak zorundadır. Ancak 2002/2 sayılı Tebliğ uyarınca grup muafiyetinden yararlanması veya bireysel muafiyet alabilmesi halinde belirli süreli olduğu sürece 5 yıldan uzun süreli olarak da yapılabilecektir⁸⁶¹.

2002/2 sayılı Tebliğ, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin istisnai hükümden yararlanmadığı sürece belirli süreli olarak kararlaştırılmasını zorunlu

⁸⁵⁸ Ancak sözleşmenin kendiliğinden veya hukuki işlemle sona erme sebepleri incelenen başlıklarla sınırlı değildir. Genel hükümler çerçevesinde borcu ve sözleşmeyi sona erdiren sebepler akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde de geçerlidir.

⁸⁵⁹ Şenol, **a.g.e.**, s. 120; Seliçi, **a.g.e.**, s. 103.

⁸⁶⁰ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 120; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 42. Sürekli borç ilişkilerinin sona ermesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Seliçi, **a.g.e.**, s. 81 vd.

⁸⁶¹ Sözleşme süresine ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz. yuk. §4.

kılar. Zira Tebliğ ' in amacı sözleşmenin süresinin belirli olmasını sağlamak ve böylece sözleşme süresinin sonunda piyasayı rekabete açık hale getirmektir.

Sözleşmenin azami ve asgari süreli akdedilmesine ise bir engel yoktur⁸⁶². Ancak sözleşmenin tek başına asgari süreli olması, sözleşmeyi bu sürenin sonunda belirsiz süreli hale getireceğinden, azami süresinin de açıkça düzenlenmesi gerekir⁸⁶³.

Dolayısıyla kural olarak belirli süreli akdedilmek zorunda olan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, sona erme tarihinin gelmesi ile her belirli süreli sözleşme gibi akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi de kendiliğinden, ayrıca bir bildirimde bulunmak gerekmeksizin sona erecektir⁸⁶⁴.

⁸⁶² Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi ile sürekli borç ilişkileri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 122; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 139; Oktay, "Uzun Süreli Sözleşmeler", s. 212 vd.; Seliçi, **a.g.e.**, s. 70 vd.; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 84.

⁸⁶³ Fakat azami süresi dolayısıyla belirli süreli bir sözleşmenin Tebliğde belirtilen grup muafiyeti şartlarına uygun olması veya bireysel muafiyet alması halinde; sözleşmenin örneğin "en az 1 yıl ve en çok 5 yıl sürecektir" gibi bir ifade ile hem asgari süre hem azami süre olarak kararlaştırılması da mümkündür. Bu takdirde asgari süre içinde borç ilişkisi sona erdirilemeyecektir. Asgari süre geçtikten sonra, azami süre içinde sözleşme "belirsiz süreli gibi" olacaktır (Seliçi, **a.g.e.**, s. 71. Franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Kırca, **a.g.e.**, s. 172 ve 174). Bu sebeple de asgari süre bittikten sonraki sürekli borç ilişkisi, olağan fesih ile serbestçe sona erdirilebilecek, azami süre bitince de sözleşme kural olarak kendiliğinden sona erecektir (Ayan, **a.g.e.**, s. 31; Seliçi, **a.g.e.**, s. 71; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 85). Ancak bu noktada önemli olan sözleşmenin belirli süreli olmak zorunda olduğu hallerde, azami süre belirlenmeden, asgari sürenin kararlaştırılmayacağıdır. Aksi takdirde, sözleşme belirsiz süreli kurulmuş olacaktır.

Sözleşmenin hem asgari hem azami süreli kararlaştırılabilme olanağına karşın; akaryakıt sağlayıcılarının bu tür sözleşmeyi tercih etmesi uygulamada söz konusu olmaz. Çünkü - sözleşmede kararlaştırılmadığı sürece- belirsiz süreli sözleşmeler için söz konusu olan olağan fesih imkânı, belirli süreli sözleşmeler için söz konusu değildir. Zira asgari süre bittikten sonra, sözleşmenin olağan fesih ile sona erdirme imkanı, akaryakıt bayisinin "rahatlayarak" rakip bir akaryakıt sağlayıcısı ile anlaşma ihtimalini doğurur. Bu nedenle haklı bir sebep olmaksızın olağan fesih bildirimini ile sözleşmeyi sona erdirebilme imkânının sağlayıcıların menfaatine uymayacağı açıktır.

⁸⁶⁴ Karauz, **a.g.e.**, s. 227. Dağıtım sözleşmeleri, bayilik, tek satıcılık, acentelik ve franchise sözleşmesi ile sürekli borç ilişkileri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 121; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 180; Önür, **a.g.m.**, s. 26; Genç, **a.g.m.**, s. 161; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 273; Tandoğan, **C.I/1**, s. 53; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 27; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 169; Kırca, **a.g.e.**, s. 171; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 71; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 202; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 91; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 190; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 841; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 84; Arkan, **a.g.e.**, s. 219; Ayan, **a.g.e.**, s. 30; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 222; Seliçi, **a.g.e.**, s. 65 vd.

2. Sözleşme Süresinin Sona Ermesine Rağmen İlişkiye Devam Edilmesi

Sözleşmenin 2002/2 sayılı Tebliğın md. 5/a'da⁸⁶⁵ belirtilen istisnaya kapsamında olması halinde ise akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, belirsiz süreli yapılabılmesine bir engel yoktur. Bu halde sözleşme süresi 5 yıldan uzun ve belirli olabileceği gibi⁸⁶⁶, belirsiz süreli de olabilecektir. Hatta belirli süreli sözleşmelerde süre sonunda tarafların sözleşmeyi yenilemek istemediklerini bildirmemeleri halinde sözleşmenin uzatılmış sayılacağına dair hükümler de kararlaştırılabilecektir.

Bununla birlikte, 2002/2 sayılı Tebliğın md. 5/a hükmü kapsamına giren sözleşmenin, azami süresi belirtilmeden, asgari süreli olması da mümkündür. Bu halde taraflar belli bir süre kararlaştırmışlardır ve –aksi kararlaştırılmadığı sürece– borç ilişkisi bu sürenin bitiminden önce sona erdirilemeyecektir. Yani sözleşmede asgari süre tercih edildiği takdirde, sözleşme örneğın “en az 3 yıl” boyunca belirli süreli sözleşmenin özelliklerini gösterir. Bu sürenin sonunda ise sözleşme belirsiz süreli sözleşme haline gelecektir⁸⁶⁷.

2002/2 Sayılı Tebliğın md. 5/a hükmü kapsamına giren sözleşmenin baştan bir süre belirlenmesine rağmen süre sonunda kendiliğinden uzamasına bir engel

⁸⁶⁵ 2002/2 sayılı Tebliğ, Md. 5- a/2: “Alıcının anlaşmaya dayalı faaliyetlerini sürdürürken kullanacağı tesisin mülkiyeti arazi ile birlikte veya alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden sağlanan bir üst hakkı çerçevesinde sağlayıcıya ait ise, yahut alıcı bu faaliyetini sağlayıcının alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden elde ettiği bir aynı veya şahsi kullanım hakkının konusu olan bir tesiste sürdürecektse, alıcıya getirilen rekabet etmeme yükümlülüğü, söz konusu tesisin alıcı tarafından kullanıldığı süreye bağlanabilir; şu kadar ki, rekabet etmeme yükümlülüğü, bu sürenin beş yılı aşan kısmı bakımından, sadece alıcının söz konusu tesiste yürüteceği faaliyetini kapsar.”

⁸⁶⁶ Şayet bu istisnadan yararlanan sözleşme de 5 yıl kuralına bağlı olmaksızın belirli süreli olarak yapılmışsa; sözleşme süresinin sonunda sona ereceğine dair açıklamalar burada da geçerli olacaktır.

⁸⁶⁷ Oktay, “Uzun Süreli Sözleşmeler”, s. 212 vd.; Seliçi, **a.g.e.**, s. 70. Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 122. Tek satıcılık ve franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Önür, **a.g.m.**, s. 26; Kırca, **a.g.e.**, s. 171; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 169; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 273.

Asgari süreli bir sözleşmede, asgari süre boyunca taraflar olağan fesih haklarını kullanamayacaklar; ancak sözleşme belirsiz hale geldiğinde bu imkândan yararlanabileceklerdir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 137). Asgari süreli sözleşme, süre boyunca belirli süreli; süre bitince belirsiz süreli nitelik göstermesinden dolayı “zayıf anlamda tamam olmayan sözleşme” olarak da anılmaktadır (Seliçi, **a.g.e.**, s. 137; Ayan, **a.g.e.**, s. 31).

olmadığından; bu noktada sözleşme süresinin bitmesi borç ilişkisinin sürekli olma niteliğine son vermeyecektir. Böylece sürekli borç ilişkisinin bünyesinden doğan “sürme eğilimi” ortaya çıkması muhtemeldir.

Salt sözleşme süresinin bitmesi ile belirli süre sonunda sözleşme ilişkisinin sona ermesi sürekli borç doğuran ilişkilerde istikrar unsuruna ters düşmektedir⁸⁶⁸. Kanun koyucu da kanunda düzenlenmiş olan sürekli borç ilişkilerinde istikrar unsuruna, sözleşme ile ifa süresinin sonunun belirlenmesi karşısında bir ölçüde ağırlık tanımakta, süre ile kendiliğinden sona erme sonucunu “sükût ile tecdit” kurumu ile yumuşatmaktadır⁸⁶⁹. Kanunda, bazı sözleşme ilişkileri için tarafların ifa süresi bitmesine rağmen susarak fiilen sürdürme davranışlarına, ilişkinin yenilendiği hukuki sonucunu bağlamıştır⁸⁷⁰. Bu itibarla sözleşme süresinin sonunda, tarafların susması ve fiili davranışları yorumlanacak ve güven teorisi çerçevesinden taraflardan her biri karşı tarafın davranışlarını, dürüstlük kuralı gereğince gerçek iradesine uygun saymakta haklı ise; bu davranış, gerçekleştiren kişinin gerçek iradesi gibi hüküm doğuracaktır. Buna karşın taraflardan biri, somut olayda davranışının karşı tarafça bilinen hal ve şartlara göre dürüstlük kuralı gereğince ilişkiyi sürdürme anlamına gelmeyeceğini ispat ederse yenilenmeye ilişkin hukuki sonuç bertaraf edilebilmelidir⁸⁷¹.

Bununla birlikte, taraflar yenilenmeye ilişkin doğacak hukuki sonuca iradelerini açıklayarak engel olabilirler. Buradaki beyan, sözleşmeyi sona erdiren bir fesih beyanı değildir. Zira sözleşme zaten sürenin sonunda sona ermektedir. Kastedilen beyan, sözleşmenin yenilenmesine engel olmaktadır⁸⁷². Ancak söz konusu beyanın, gecikmeden yapılması gerekir. Aksi takdirde beyan sahibinin, ilişkiyi

---

⁸⁶⁸ Seliçi, **a.g.e.**, s. 75.

⁸⁶⁹ Seliçi, **a.g.e.**, s. 75.

⁸⁷⁰ Borçlar Hukuku açısından, tarafların salt fiili davranışa mı bir hukuki sonuç bağladığı, yoksa susarak ilişkiyi devam ettirmeleri ile bir gerçek irade beyanında mı buldukları tartışmalıdır. Alman Hukuku’nda tarafların davranışlarına hiçbir hukuki sonuç bağlanmaması menfaatlere aykırı görülmüş ve fiili davranışa ilişkilerin uzaması sonucu bağlanmıştır. Fransız Hukuku’nda ise zımnî irade beyanları ile yeni bir sözleşmenin yapıldığı savunulmaktadır. İsviçre-Türk doktrinde daha çok susma ile tarafların hukuki ilişkiyi sürdürme hususunda iradelerini ortaya koyduğu kabul edilmektedir (Tartışmalar için bkz. ve karşı. Seliçi, **a.g.e.**, s. 75 vd.).

⁸⁷¹ Seliçi, **a.g.e.**, s. 77.

⁸⁷² Seliçi, **a.g.e.**, s. 78.

sürdürme iradesi olmasa bile “davranışına aykırı nitelikte olan iradesinin” dikkate alınmaması gerekir⁸⁷³.

Ne var ki sözleşmenin yenilenmiş sayılması halinde, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin kaç yıllığına yenilendiğini tespit etmek önem taşır. Sözleşmede tarafların bu konuda hüküm koymaları mümkündür. Nitekim uygulamada sözleşmenin uygulama ile devam etmesi halinde “aynı şartlarla 1 yıl yenilenmiş sayılır” gibi ifadelerle tesadüf edilmektedir⁸⁷⁴. Ancak tarafların bu konuda bir hüküm öngörmemeleri halinde bu sürenin ne olacağına tespiti gerekmektedir.

Sözleşmenin ne kadar süre ile uzadığını belirlemek için hâkim, sözleşmeyi yorumlayıp tamamlayacak ve bu sözleşmelere nitelikleri izin verdiği ölçüde benzer sözleşme tiplerine ilişkin kuralları uygulayacaktır. Bu noktada ilk akla gelen bayilik sözleşmesi ile ortak özellikler taşıyan acentelik sözleşmesi (TTK md. 121/2) ve hizmet sözleşmesine (TBK md. 430) ilişkin hükümlerdir⁸⁷⁵. Söz konusu hükümlerde sözleşmenin fiilen sürdürülmesi halinde sözleşmenin belirsiz süreli hale geleceği hüküm altına alınmıştır. Bu nedenle bu iki hükmün kıyasen uygulanması ile akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde de tarafların sözleşme süresinin sonunda,

⁸⁷³ Seliçi, **a.g.e.**, s. 79.

⁸⁷⁴ Yenileme, bir borcun yenisi ile değiştirilmesiyle sona erdirilmesidir (Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 989; Oğuzman/Öz, **C.I.**, s. 559; Eren, **a.g.e.**, s. 1263 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 156).

Sözleşmede “uzatma hükmü” yoksa yenileme ile borcun dar anlamda mı, yoksa geniş anlamda mı (borç ilişkisinin mi) yenileceği tartışmalıdır. Dar anlamda borcun yenilenmesi durumunda bu borca bağlı fer’i haklar da sona erecekken (Oğuzman/Öz, **C.I.**, s. 563); sözleşmenin yenilendiğinin kabulü halinde verilen teminatlar yeni sözleşme bakımından da geçerli olacaktır (Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 996; Şenol, **a.g.e.**, s. 156 vd.). Ancak uzatma hükmü yer almasa dahi, geniş anlamda sözleşmenin yenilendiğinin kabulü ilişkinin niteliğine daha uygun düşecektir (Şenol, **a.g.e.**, s. 157 vd.). Böylece sözleşmenin taraflarınca verilen rehin ve kefalet gibi asıl sözleşmeye bağlı fer’i teminatların devam ettiği kabul edilmelidir. Üçüncü kişiler tarafından verilen rehin ve kefaletin ise durumunun ayrıca tespit edilmesi gerekir. Rehin hukukuna hâkim ilkelerden biri belirlilik ilkesi olup; bu ilkeye göre teminat altına alınacak alacağın belirli olması gerekir {Ayrıca bkz. YHGK T.: 24.05.2006, 2006/6-346 E., 2006/300 K.; Y.6.HD, T.: 26.6.2006, 2006/5059 E., 2006/7401 K. (Çevirimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 11.03.2016) Bu nedenle sözleşmenin aynı şartlarla uzaması halinde, artık sözleşmenin üçüncü kişi tarafından verilen kefalet ve rehin haklarını kapsamadığının kabulü, kişisel teminat altına girenler bakımından daha hakkaniyetli bir sonuç olacaktır (Şenol, **a.g.e.**, s. 159 vd.).

⁸⁷⁵ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 141.

sözleşme ilişkisine fiilen devam edilmesi halinde sözleşmenin kendiliğinden aynı şartlarla⁸⁷⁶ belirsiz süreliğine uzadığı kabul olunmalıdır⁸⁷⁷.

B. Taraflardan Birinin Ölümü, İflası, Fiil Ehliyetinin Kaybı veya Kısıtlanması

1. Ölüm

Taraflardan birinin ölümü, kural olarak borç ilişkisini sona erdirmeye sebebi değildir. Fakat kanun koyucu iki istisnai durumda ölüme borcu sona erdirmeye sonucunu tanımaktadır⁸⁷⁸. Söz konusu iki istisnai hal de borçlunun şahsının önemli olduğu iş görme sözleşmeleri ile sürekli borç ilişkileridir⁸⁷⁹.

Akaryakıt bayisi, gerçek ya da tüzel kişi olabilecekse de; sağlayıcı PPK md. 2/11 gereğince⁸⁸⁰ bir sermaye şirketi olmak zorunda olduğundan, her daim bir tüzel kişi olacaktır.

Uygulamada akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde akaryakıt bayisinin ölümü veya tüzel kişiliğinin sona ermesi halinde akaryakıt istasyonu bayilik ilişkisinin devam etmeyeceği ve bunun sağlayıcı açısından haklı fesih olduğu

⁸⁷⁶ Sürekli borç ilişkileri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Seliçi, **a.g.e.**, s. 79 vd.

⁸⁷⁷ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 122 vd. ve 158; Seliçi, **a.g.e.**, s. 70; Oktay, “Uzun Süreli Sözleşmeler”, s. 214 vd.; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 140 vd.; Arkan, **a.g.e.**, s. 219; Özeriç, **a.g.e.**, s. 133; Toksöz, **a.g.e.**, s. 45; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 841, s. 180; Dönmez, **a.g.e.**, s. 31.

Yasaman, tek satıcılık sözleşmesi bakımından sözleşme süresinin bitmesine rağmen, tarafların sözleşme ilişkisine devam etmesi halinde sözleşmenin 1 yılına uzatılmış sayılması gerektiğini belirtmiştir (Yasaman, “Tek Yetkili Satıcı”, s. 39).

⁸⁷⁸ Seliçi, **a.g.e.**, s. 81; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 85.

Ölümün, sözleşmeye ve borca etkisi YHGK’ nın bir kararında şu şekilde ifade edilmiştir: **“...Borcun sukutunu müstekim olan haller Borçlar Kanununun 113 üncü ve müteakip maddelerinde zikr ve tadat edilmiştir. Bu maddelere göre tediye, ibra, tecdit, alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi, borcun ifası mümkün olmaması, takas ve mahsup ve müruruzaman gibi sebepler, borcu ıskat eden hallerdendir. Ölüme gelince, ölüm kaideten borcu ıskat eden sebepler meyanında zikredilmemiştir. Yalnız Borçlar Kanununun 305, 347, 371, 384, 397 nci maddeleri bu kaidenin istisnasını teşkil eder. Filhakika ariyet, hizmet akdi, istisna, neşir mukavelesi, vekâlet gibi akit ve tasarruflarda ölümle akit nihayet bulmaktadır...”** {YHGK, T.: 12.02.1941, 1939/5 E., 1941/4 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 21.02.2015}.

⁸⁷⁹ Seliçi, **a.g.e.**, s. 81; Halil Akkanat, **Ölümün Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi**, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2004, s. 138 vd.

⁸⁸⁰ PPK md. 2/11 “*Sağlayıcı: Akaryakıt dağıtım yetkisi olan ve lisansına işlenmesi halinde depolama, taşıma, ihrakiye ve madeni yağ üretimi işlemleri yapabilen sermaye şirketini*” tanımlar.

konusunun kararlaştırıldığı görülmektedir. Oysa akaryakıt sağlayıcısının tüzel kişiliğinin sona ermesi halinde aynı şekilde düzenlenmediği ve bu konuda sözleşmede boşluk bırakıldığına sıkça rastlanılmaktadır.

Bayilik lisansı; akaryakıt bayisinin gerçek kişi olması durumunda ölümü; tüzel kişi olması durumunda, tüzel kişiliğinin sona ermesi halinde; Petrol Piyasası Dairesi Başkanlığı'nca; sağlayıcının lisansı ise sağlayıcının tüzel kişiliğinin sona ermesi ile EPDK kararıyla sona erdirilecektir⁸⁸¹. Bayilik ve sağlayıcı lisansları ölüm veya tüzel kişiliğinin sona ermesi halinde kendiliğinden sona ermeyip; Petrol Piyasaları Daire Başkanlığı'nca veya Rekabet Kurulu'nca sona erdirildiğinden; bu durumlarda lisansın sona ermesine kadar geçecek olan sürede sözleşmenin akıbetinin ne olacağının incelenmesi gerekir.

Acentelik sözleşmesinin sona ermesine ilişkin TTK md. 121/3'te tarafların ölümü halinde TBK md. 513'ün uygulanacağı öngörülmüştür⁸⁸². BK md. 513'e göre ise “*Aksi sözleşmeden veya işin niteliğinden anlaşılmadıkça gerek vekilin gerekse müvekkilin ölümü, iflası veya fil ehliyetinin kaybı durumlarında vekâlet sözleşmesi kendiliğinden sona erer.*”⁸⁸³. Bu sebeple akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde de bayinin gerçek kişi olup ölmesi halinde “işin niteliği gereği” sözleşmenin kendiliğinden sona ereceği kabul edilmelidir⁸⁸⁴. Zira gerçek kişi olan akaryakıt

⁸⁸¹ Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği Md. 17: “*Taşıma, bayilik ve serbest kullanıcı lisansları aşağıdaki hallerde Petrol Piyasası Dairesi Başkanlığınca, diğer lisanslar ise Kurul kararıyla sona erdirilir:*

- a) *Lisans sahibinin iflasına karar verilmesi halinde,*
  - b) *Lisans sahibinin tüzel kişiliğinin sona ermesi halinde,*
  - c) *Lisans sahibinin ölümü halinde,*
- ...”

⁸⁸² İsviçre ve Alman Hukuklarında, acentelik sözleşmesi bakımından ölümün sözleşmeye etkisi için bkz. ve karş. Şenol, **a.g.e.**, N. 572, s. 162.

⁸⁸³ Madde lafzında belirtilmemişse de gaiplik durumunda da ölüme ilişkin sonuçların uygulanacağı düşünülmektedir (Şenol, **a.g.e.**, N. 571, s. 162; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 211; Tandoğan, **C.II**, s. 664).

⁸⁸⁴ Karauz, **a.g.e.**, s. 229. Ölümün özel hukuk ilişkilerine etkisi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Akkanat, **a.g.e.**, s. 139. Bayilik, tek satıcılık, franchise ve acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 162; Tandoğan, **C.I/1**, s. 58; Tandoğan, “*Tek Satıcılık*”, s. 32; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 184; Kırca, **a.g.e.**, s. 186; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 174; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 210; Kinacioğlu, **a.g.e.**, s. 90; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 198; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 842; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 86; Arkan, **a.g.e.**, s. 221; Ayan, **a.g.e.**, s. 33; Toksöz, **a.g.e.**, s. 60 vd.; Arslan, “*Tek Satıcılık*”, s. 10; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 223. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 74.

bayisinin ölümü ile sözleşmenin şahsen ifa imkânı ortandan kalkmaktadır⁸⁸⁵. Ancak sözleşmede aksi kararlaştırılmışsa dahi⁸⁸⁶, sözleşme en geç lisansların bu nedenle iptali ile son bulacaktır.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin taraflarının birini veya ikisini tüzel kişilerin oluşturduğu durumlarda da tüzel kişiliğin sona ermesinin sözleşmeye etkisi, gerçek kişinin ölümü gibi olacaktır⁸⁸⁷. Tüzel kişiliğin sona erme nedenleri ise çeşitlidir. Gerçekten, ticaret şirketlerine ilişkin ortak sona erme sebepleri olmayıp; her biri için ayrı sona erme sebepleri söz konusudur⁸⁸⁸. Tüzel kişi olan akaryakıt bayisinin veya sağlayıcısının, tüzel kişiliğinin sona ermesinden evvel girdiği tasfiye süreci ise akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini doğrudan sona erdirmez. Zira akaryakıt bayisi ve sağlayıcısı, TTK md. 269⁸⁸⁹ gereğince tasfiye sonuna kadar tüzel

⁸⁸⁵ Akaryakıt bayisi, çerçeve sözleşme ile üstlenmiş olduğu yükümlülükleri bizzat yerine getirmekle yükümlü olup; yerine bir başkasını getirmesi söz konusu olamayacaktır (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Özeriç, **a.g.e.**, s. 134). Buna karşın md. 513'te de belirtildiği gibi esasında sözleşmede aksinin kararlaştırılması mümkündür. Ancak gerek bayi gerekse sağlayıcı (dağıtıcı) lisansları, verilen gerçek kişi ile tüzel kişiliğin şahsına ait olduğundan; ölüm ve tüzel kişiliğin sona ermesi halinde akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin devam edeceğinin sözleşmede kararlaştırılması ancak lisans iptaline kadar sonuç doğuracaktır.

⁸⁸⁶ Uygulamada kimi akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde, akaryakıt bayisi vefat ederse, sağlayıcının muvafakati ve bazı şartların sağlanması halinde, bayinin mirasçılarının sözleşmeye devam edebileceği de kararlaştırılmaktadır. Bahsi geçen hükümler, elbette gerek istasyonunu kaybetmek istemeyen ve istasyon sayısını muhafaza etmek isteyen akaryakıt sağlayıcısının gerekse de ticarete devam etmek isteyen mirasçıların yararına olacaktır. Örneğin; Petrol Ofisi A.Ş.'nin internette yayınladığı "İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi" nde akaryakıt bayisinin ölümü halinde sözleşmenin akıbeti şu şekilde düzenlenmiştir: "**BAYİNİN VEFATI - Madde 28: Gerçek kişi BAYİ'nin vefatı halinde, varislerinin,**

a) Durumlarının uygunluğunun PO'ca tespit edilmesi,

b) Vefat eden BAYİ'nin PO'ya olan bilimum muaccel borçlarını ve ferilerini ödemeleri, vadesi gelmemiş olan borçların teminatlarını kendi adlarına yenilemeleri,

c) PO mülkü malzemeyi de PO'nun cari usullerine göre satın almaları,

d) Yasal izin, lisans ve ruhsatlarını tamamlamaları

şartlarının tamamının yerine gelmesi halinde, PO, vefat eden BAYİ'nin birinci derecedeki varislerine satış yerinde bayilik sözleşmesi akdetme konusunda öncelik tanımayı kabul eder. Mirasçılar birden fazla ise, Türk Ticaret Kanununda zikredilen şirket nevilerinden birinin teşekkülü gerekir. Ancak, mirasçıların tümünün Noter vasıtasıyla yazılı muvafakat vermeleri şartıyla, mirasçılardan herhangi birine de bayilik verilebilir." www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, (Çevirimiçi) 13.02.2015.

⁸⁸⁷ Karauz, **a.g.e.**, s. 230. Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 163.

⁸⁸⁸ Türk Ticaret Kanunu; kolektif (md. 243-303), komandit (md. 328) ve anonim (md. 529-548) ortaklıklarda sona erme halleri açıkça hüküm altına alınmıştır.

⁸⁸⁹ TTK md. 269: "*Tasfiye hâline giren şirket, ortaklarla ilişkilerinde de, 293 üncü madde hükmü saklı kalmak kaydıyla, ehliyeti tasfiye sonuna kadar bu amaçla sınırlı olarak tüzel kişiliğini korur ve ticaret unvanını buna 'tasfiye hâlinde' ibaresini ekleyerek kullanmakta devam eder.*"

kişiliğini koruyacaktır; bu sonuca bağlı olarak bayilik ve sağlayıcı lisansları da tüzel kişilik sona erene kadar devam edecektir. Ancak bu durum, taraflara sözleşmeyi haklı sebebe dayanarak feshetme imkânı verecektir⁸⁹⁰.

Bu noktada şirket birleşmesi, bölünme veya türünün değişmesi halinde akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin akıbetine de değinilmelidir. Kural olarak şirket birleşmesi, bölünmesi, şirket türünün değiştirilmesi ya da TBK m. 203 uyarınca işletmenin devredilmesi daha önce yapılan sözleşmeleri kendiliğinden sona erdirmez⁸⁹¹. Meğerki söz konusu değişikliklerden sonra da tarafların mevzuata uygun şekilde lisanslarının geçerliliği korunsun. Ancak her halde tarafların sözleşmeyi haklı sebeple fesih imkânı saklıdır⁸⁹².

2. İflas

Uygulamadaki akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde, akaryakıt bayisinin iflası halinde sözleşmenin devam etmeyeceğinin ve bunun sağlayıcı açısından haklı fesih sebebi olduğunun kararlaştırıldığı görülmektedir. Oysa akaryakıt sağlayıcısının tüzel kişiliğinin sona ermesi halinin aynı şekilde düzenlenmediği ve ölüm veya tüzel kişiliğin son bulması bahsinde olduğu gibi bu konuda da sözleşmede boşluk bırakıldığına sıkça rastlanmaktadır.

Akaryakıt bayisi veya sağlayıcısının iflasına karar verilmesi halinde, bayinin lisansı Petrol Piyasası Dairesi Başkanlığı'na; sağlayıcının lisansı ise EPDK tarafından sona erdirilir (Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği md. 17). Lisansın iptali ile sözleşme kendiliğinden sona erecekse de; iflasın gerçekleşmesi ile lisansların

⁸⁹⁰ Bayilik ve acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 163; Ayan, **a.g.e.**, s. 34 ve 35; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 213.

⁸⁹¹ Acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Ayan, **a.g.e.**, s. 35. Bu noktada şirket yönetiminin değişmesi ihtimali üzerinde durmakta fayda vardır. Bayinin tüzel kişiliği olduğu hallerde genellikle sağlayıcı, bu şirket yöneticisine güven duymaktadır. Bir dağıtım sisteminin başarısı önemli oranda akaryakıt sağlayıcısı ile bayisinin şirket sahipleri/yöneticileri arasında kişisel ilişkilere ve özellikle bayinin işletmesindeki kişisel ilişkilerin korunmasına bağlı olabilir. Bununla birlikte standart sözleşmelerde, bayinin işletmesinde meydana gelen personel değişikliklerinin haklı fesih sebebi olarak düzenlenmesi halinde böyle bir genel işlem koşulunun geçerliliği, sağlayıcının menfaatlerini hangi sebeplerle zedeleyebileceğine göre belirleneceğinden dikkatli bir şekilde kaleme alınması gerekir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 946, s. 199).

⁸⁹² Bayilik, tek satıcılık ve acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 164; Ayan, **a.g.e.**, s. 34 ve 35; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 208; Özeriç, **a.g.e.**, s. 135.

sona erdirilme kararları arasındaki dönemde tarafların ölmesi/tüzel kişiliğın son bulması bahsinde olduğu gibi akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin akıbetinin ne olacağını acentelik sözleşmesi hükümlerinin kıyasen uygulanması ile belirlemek gerekir.

Acentelik sözleşmesini düzenleyen TTK md. 121/3 gereğince, acentenin veya müvekkilin iflas etmesi durumunda TBK md. 513 uygulanacaktır. Anılan madde uyarınca ise sözleşmeden veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça taraflardan birinin iflası durumunda sözleşme kendiliğinden son bulacaktır. Dolayısıyla her iki tarafın iflası halinde de akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin ileriye etkili (ex nunc) olarak kendiliğinden sona ereceğinin kabulü gerekmektedir⁸⁹³. Ancak sözleşmede aksi kararlaştırılsa dahi, lisans iptali ile sözleşme en geç iptal tarihinde kendiliğinden sona erecektir.

3. Fiil Ehliyetinin Kaybı veya Kısıtlanması

Fiil ehliyetinin kısıtlanmasının hak ve borçlara ehil olmayı da kısıtlaması bakımından konuyu incelemekte fayda vardır. Öncelikle, tarafların fiil ehliyetini kaybetmeleri halinin lisanslarına ne şekilde etki edeceği Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğinin düzenlenmemiştir.

Acentelik sözleşmesinin sona ermesini düzenleyen TTK md. 121/3 hükmü uyarınca taraflardan birinin kısıtlanması durumunda da yine TBK md. 513 uygulanacaktır.

TBK md. 513 hükmünde geçen “*İşin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça*” ifadesi, sözleşmede tarafların kişiliğinin nazara alınarak yapılması durumunu ifade etmektedir⁸⁹⁴. Bayi hakkında kısıtlama kararı verildiğinin durumlarda sözleşmeden

⁸⁹³ Karauz, **a.g.e.**, s. 230 vd. Bayilik, tek satıcılık, franchise, acentelik sözleşmesi ile sürekli borç ilişkileri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 166; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 211; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 42; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 18; Tandoğan, **C.I/1**, s. 58; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 32; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 184; Kırca, **a.g.e.**, s. 186; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 174 vd.; Seliçi, **a.g.e.**, s. 86; Hatemi/Serozan/Arpacı, **a.g.e.**, s. 471; İmregün, **a.g.e.**, s. 136; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 199; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 842; Arkan, **a.g.e.**, s. 221; Ayan, **a.g.e.**, s. 36; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 89; Özeriç, **a.g.e.**, s. 134; Toksöz, **a.g.e.**, s. 60 vd.; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 10; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 225 vd. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 74.

⁸⁹⁴ Seliçi, **a.g.e.**, s. 84; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 74; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 185; Kırca, **a.g.e.**, s. 186.

doğan yükümlülüklerini bizzat yerine getiremeyeceği açıktır. Bu yüzden gerçek kişi olabilecek akaryakıt bayisi hakkında TMK hükümleri gereğince kısıtlama kararı verilmesi⁸⁹⁵ veya kayyım atanması halinde, anılan hükmün kıyasen akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine de uygulanması ile akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin de kendiliğinden sona ereceği kabul edilmelidir⁸⁹⁶.

Ancak belirtmek gerekir ki, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin tüzel kişi taraflarından birinin gerekli organlardan yoksun kalmış ve yönetimi başka yoldan sağlanamadığında TMK md. 427/4 gereğince kanun gereği olarak yönetim kayyımı atanırsa, sözleşme “işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça” sona ermeyecek ve lisansları geçerli kalmaya devam edecektir. Çünkü işin niteliği gereği kural olarak tüzel kişinin kişilik özellikleri gerçek kişide olduğu gibi önem taşımaz. Ancak söz konusu durum, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin diğer tarafı için haklı fesih nedeni olabilmelidir⁸⁹⁷.

C. Lisansın İptali

Akaryakıt bayisi ve sağlayıcıları PPK md. 3 gereğince akaryakıt dağıtımı, taşınması ve bayilik faaliyeti yapılması için lisans almak zorundadır. Lisans, sahibine lisansta yer alan faaliyetin yapılması ile bu konularda taahhütlere girişilmesi haklarını verir. Lisans ile tanınan haklar, PPK’ nın ve ilgili diğer mevzuatın ve lisansta kayıtlı hususların yerine getirilmesi koşuluyla kullanılır (PPK md. 4/1 ve 2).

⁸⁹⁵ TMK’da kısıtlanma sebepleri olarak akıl hastalığı ve akıl zayıflığı (md. 405), savurganlık, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, kötü yaşam tarzı ve kötü yönetim (md. 406), özgürlüğü bağlayıcı ceza alma (md. 407) ve istek halinde yaşlılık, deneyimsizlik ve ağır hastalık (md. 408) sayılmıştır.

⁸⁹⁶ Karauz, **a.g.e.**, s. 231. Bayilik, tek satıcılık, franchise ve acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 165; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 184; Kırca, **a.g.e.**, s. 186; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 211; Tandoğan, **C.I/1**, s. 58; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 32; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 842; Arkan, **a.g.e.**, s. 221; Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 10; Ayan, **a.g.e.**, s. 35 vd.; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 224. Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 74.

⁸⁹⁷ Bayilik, tek satıcılık ve acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 165; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 213; Toksöz, **a.g.e.**, s. 60 vd. Nitekim, İsviçre Borçlar Kanunu’nda acentelik için acentenin fiil ehliyetinin kaybı bir sona erme sebebi olarak kabul edilmişken; müvekkilin fiil ehliyetinin kaybı için ancak kişiliğinin önem taşınması halinde sözleşmenin sona ereceği, aksi halde fiil ehliyeti kaybının sadece haklı fesih nedeni olabileceği hüküm altına alınmıştır (Altunok Ormancı, **a.g.e.**, s. 87).

Bu itibarla Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği md. 17' de sayılan sebeplerle⁸⁹⁸ lisansın kendiliğinden sona erdirilmesi ya da iptal edilmesi halinde sözleşme kendiliğinden sona erecektir. Bayilik lisansları Petrol Piyasası Daire Başkanlığı'nca, sağlayıcının lisansları ise EPDK tarafından değerlendirilecektir⁸⁹⁹.

⁸⁹⁸ Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği, md. 17: “ (Değişik:RG-15/3/2011-27875) Taşıma, bayilik ve serbest kullanıcı lisansları aşağıdaki hallerde Petrol Piyasası Dairesi Başkanlığınca, diğer lisanslar ise Kurul kararıyla sona erdirilir:

- a) Lisans sahibinin iflasına karar verilmesi halinde,
- b) Lisans sahibinin tüzel kişiliğinin sona ermesi halinde,
- c) Lisans sahibinin ölümü halinde,
- ç) Rafinerici, iletim ve depolama lisansları hariç olmak üzere lisans sahibinin talebi halinde,
- d) (Değişik:RG-4/11/2011-28105) Bayilik lisanslarında, bayilik sözleşmesinin herhangi bir nedenle sona ermesinden veya lisansa kayıtlı dağıtım şirketine ait dağıtıcı lisansının iptali veya sona ermesinden itibaren üç ay içerisinde dağıtıcı tadili başvurusu yapılmaması veya Kuruma yeni bayilik sözleşmesi ibraz edilmemesi halinde,
- e) Lisans başvurusu kapsamında aranan bir belgenin geçerliliğini sonradan yitirdiğinin anlaşılması üzerine, durumun lisans sahibine bildirilerek tebligatı izleyen onbeş gün içerisinde geçerli belgenin Kuruma ibrazının istenmesine rağmen, bu sürenin veya lisans sahibi geçerli belgenin ibrazı için ek süre talebinde bulunursa onbeş günü aşmamak üzere Kurumca verilen ek sürenin sonuna kadar geçerli belgenin Kuruma ibraz edilmemesi halinde,
- f) Lisans verme aşamasında lisansa kayıt edilmiş belirli bir süre içerisinde yerine getirme yükümlülüğünün süresi içerisinde yerine getirilmemesi halinde.
- g) (Ek:RG-23/1/2016-29602)⁽¹¹⁾ Bayilik faaliyetinin haklı ve mücbir sebepler hariç altı aydan uzun süreli yapılmaması halinde.

Lisanslar, lisans süresinin bitiminde tebligat yapılmaksızın kendiliğinden sona erer.

(Değişik fıkra:RG-1/2/2015-29254) Dağıtıcı lisansı sahipleri asgari yıllık 60.000 ton beyaz ürün (benzin, motorin) dağıtımını yapabilecek kapasite, donanım ve ekonomik güce sahip olmak zorundadır. Hukuken geçerli bir nedene dayanmaksızın, pazarlama projeksiyonunda beyan edilen asgari yıllık 60.000 ton beyaz ürün (benzin, motorin) satışını gerçekleştirmediği tespit edilen dağıtıcılar hakkında Kanunun ilgili maddeleri gereği idari yaptırım uygulanır. Dağıtıcı lisansı sahiplerinin asgari yıllık 60.000 ton beyaz ürün (benzin, motorin) satış yükümlülüğünün izlenmesinde, lisansının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dağıtıcı lisansı sahiplerine bir yıl süreyle geçiş dönemi tanınır. Söz konusu yükümlülüğün ifasına ilişkin esas dönemler, geçiş döneminin sona erdiği tarihi izleyen takvim yılları dikkate alınarak belirlenir. Asgari yıllık 60.000 ton beyaz ürün (benzin, motorin) satış yükümlülüğünün değerlendirilmesinde, dağıtıcıların kendi aralarında yaptıkları akaryakıt ticaretine ve ilgili ve diğer mevzuat kapsamında yapılan akaryakıt ihracatına ilişkin miktarlar dikkate alınmaz.

Dağıtıcı lisansı sahipleri, faaliyetlerini sona erdirmeden en az üç ay önce bayilerini durumdan haberdar etmek ve Kuruma bilgi vermekle yükümlüdür.

Rafinerici lisansı sahiplerinin lisanslarını sona erdirmek istemeleri halinde lisans, ulusal petrol stoğuna ilişkin tesis ve stok envanterinin devir-tesliminin tamamlanması ve gelir muhasebesi işlemlerinin sonuçlandırılmasını takiben Kurul kararıyla sona erer.

İletim ve depolama lisansları ise piyasada üçüncü kişilerle girilen taahhütlere ilişkin yükümlülüklerin karşılanmış olduğunun belgeleriyle birlikte Kuruma ibraz edilmesi koşuluyla, Kurul kararıyla sona erer.”

⁸⁹⁹ Lisans türleri, lisans başvurularında izlenecek usul ve esaslar ile idari yaptırımlar için bkz. Yıldız Öztürk/ Yıldız/Yıldız Enes, **Akaryakıt ve LPG Hukuku, b.a.**

III. Sözleşmenin Hukuki İşlemlerle Sona Erdirilmesi

A. İkale ile Sona Erdirilmesi

Sözleşmeden doğan bütün borçlar henüz sona ermemişken, tarafların borç ilişkisini sona erdirmek için anlaşmalarına ikale denir⁹⁰⁰.

İsviçre Borçlar Kanunu'nun aksine, alacağın tarafların anlaşması ile ortadan kaldırılabileceği TBK' da düzenlenmemişse de; irade özgürlüğü prensibi uyarınca tarafların aralarındaki borç ilişkisine son veren bir sözleşme yapabileceği kabul edilmektedir^{901 ve 902}.

⁹⁰⁰ Yargıtay tarafından, ikale sözleşmesi şu şekilde tanımlanmıştır: **“...Bozma sözleşmesi (ikale) yasalarımızda düzenlenmiş değildir. Sözleşme özgürlüğünün bir sonucu olarak daha önce kabul edilen bir hukuki ilişkinin, sözleşmenin taraflarınca sona erdirilmesi mümkündür. Sözleşmenin, doğal yollar dışında tarafların ortak iradesiyle sona erdirilmesi yönündeki işlem ikale olarak adlandırılır...”** {Y.7.HD, T.: 01.10.2014, 2014/5167 E., 2014/18513 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 20.02.2015}.

⁹⁰¹ Oğuzman/Öz, **C.I**, N. 1, s. 549 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 984; Şenol, **a.g.e.**, s. 166; Seliçi, **a.g.e.**, s. 104; Şenol, **a.g.e.**, s. 166; Tandoğan, **C.II**, s. 351; Toksöz, **a.g.e.**, s. 44; Öntür, **a.g.m.**, s. 27; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 181 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 1258; Karauz, **a.g.e.**, s. 227 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 144; Toksöz, **a.g.e.**, s. 44; Cevdet İlhan Günay, “İkale Sözleşmesi”, **Çimento İşveren Dergisi**, S. 5, C.23, Eylül 2009, (Çevirimiçi) <http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale139.pdf>, 08.03.2016, s. 5 vd. Bazı yazarlar, “bozma sözleşmesi” terimini tercih etmektedir (Eren, **a.g.e.**, s. 1258; Akıncı, **Vekalet Sözleşmesi**, s. 36).

Tunçomağ ise ikale sözleşmesi ile fesih sözleşmesi ve ibranameyi aynı anlamda kullanmayı tercih etmiştir (Tunçomağ, **C.I**, s. 1156).

İkale sözleşmesinin, sözleşmenin feshi ile farkları için bkz. ve karş. Seliçi, **a.g.e.**, s. 109 vd. İkale sözleşmesi ile sulh sözleşmesi ile farkları için bkz. ve karş. Günay, “İkale Sözleşmesi”, s. 7.

⁹⁰² Örneğin akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde kararlaştırılan sürenin devam edip de; muafiyet süresinin devam etmemesi halinde Rekabet Kurulu'na sözleşme ilişkisine son verilmesi doğrultusunda karar verilir. Ancak Rekabet Kurulu sadece muafiyet hakkında karar verdiği için, taraflar arasındaki sözleşme karar ile kendiliğinden sona ermemektedir. Bu takdirde tarafların ikale ile sözleşme ilişkisine son vermesi gerekir.

Rekabet Kurulu'nun sözleşme ilişkisine son verilmesine ilişkin karar metninde genellikle matbu olarak şu ifade yer alır: **“Bu nedenle, taraflara gerekçeli kararın tebliği tarihinden itibaren altmış gün içinde aralarındaki dikey anlaşmayı sonlandırmaları gerektiği, aksi takdirde haklarında 4054 sayılı Kanun çerçevesinde işlem başlatılacağı yönünde 4054 sayılı Kanun'un 9. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca görüş bildirilmesi için Başkanlığın görevlendirilmesine... karar verilmiştir.”** {RKK, T.: 14.02.2013, DS: 2012-1-209, KS: 13-10/128-66, (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%C3%A7eli+Kurul+Karar%C4%B1%2f13-10-128-66.pdf>, 19.11.2015; RKK, T.: 23.05.2013, DS: 2013-1-17, KS: 13-30/404-181, (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%C3%A7eli+Kurul+Karar%C4%B1%2f13-30-404-181.pdf>, 19.11.2015}.

İkâle sözleşmesinin, sürekli borç ilişkisi doğuran akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi üzerinde etki ve sonuçlarını tespit edebilmek için ilk önce sözleşmenin ifasına başlanmış olup olmadığını incelemek uygun olacaktır. Sözleşmenin ifasına henüz başlanmamışsa ikâle sözleşmesi, sözleşmenin ortadan kalkması sonucunu doğurur⁹⁰³. Bu takdirde sözleşmeden doğan sürekli edim yükümlülükleri henüz ifa edilmediğinden, sadece sözleşme kapsamında verilen güvence ve teminatlar gibi ani edimler geri verilecektir⁹⁰⁴. Ani edimli bir sözleşme ilişkisinde edimlerin ifasına başlanmamışsa, sözleşmenin ikale yoluyla sona erdirilmesi ile tüm edimlerin geri verilmesi gündeme gelecektir. Buna karşın sürekli borç ilişkileri bakımından, edimlerin ifasına başlanmamışsa ikâle sözleşmesinin ileriye etkili sonuç doğuracağını kabul etmek gerekeceğinden⁹⁰⁵, ikâle ile akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi son bulacak, yeni borç doğmayacak; ancak yerine getirilen edimler de geri verilmeyecektir.

Taraflar, irade ve sözleşme özgürlüğü prensipleri uyarınca her zaman karşılıklı anlaşmak suretiyle sözleşme ilişkilerine son verebilirler. Kural olarak, bir şekle bağlı olmayan⁹⁰⁶ ikâle anlaşmasıyla taraflar, sözleşmeyi sona erdirirken;

⁹⁰³ Seliçi, **a.g.e.**, s. 103 ve 105; Şenol, **a.g.e.**, s. 167.

Bu durumda ikâlenin sözleşmeden dönme benzeri bir etkisi olduğu söylenebilir.

⁹⁰⁴ Burada ikâle sözleşmesi, ani edimin geri verilmesi konusunda yeni bir borç doğurmaktadır (Seliçi, **a.g.e.**, 107).

İkâle sözleşmesinde, taraflar sözleşme sonrası iade yükümlülüklerini düzenlememeleri halinde olağan fesih hali için öngörülen çözümlerden hareket edilmelidir (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 182).

⁹⁰⁵ İkâle sözleşmesi ile icrasına başlanmış sürekli borç ilişkilerinin taraflarca geriye etki doğurmasının kararlaştırılıp kararlaştırılmayacağı da akla gelebilir. Ancak var olan bir hukuki durum hakkında geçerli olmuş bir hukuki etkinin taraf iradelerince sanki geçerli olmamış gibi kabul edilebilmesi, mevcut hukuki duruma katılmış üçüncü kişilerin de hak ve menfaatlerine müdahale edeceğinden, mümkün değildir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 107; aynı yönde Şenol, **a.g.e.**, s. 168; Karauz, **a.g.e.**, s. 228; Ayan, **a.g.e.**, s. 39).

Bu halde ikâle yapıldığı anda, edimlerin ifasına başlanmamış olsa da; etkisini edimlerin ifasına başladıktan sonra gösterecektir. Ancak ikâle sözleşmesinde, sözleşmenin geçerli olacağı süre ayrıca belirtilmemişse yapıldığı gün yürürlük kazanacağı kabul edilir (Nuri Çelik, **İş Hukuku**, 22. Bası, Beta Basım A.Ş., İstanbul, s. 185).

İkâle sözleşmesinin kural olarak geçmişe etkili sonuç doğuracağı; ancak taraflar ikâle sözleşmesinin geleceğe etkili sonuçlar doğurması konusunda anlaşabileceği yönünde bkz. Eren, **a.g.e.**, s. 1259.

⁹⁰⁶ Şenol, **a.g.e.**, s. 167; Önür, **a.g.m.**, s. 27; Seliçi, **a.g.e.**, s. 108; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 182; Ayan, **a.g.e.**, s. 39.

Eren, ortadan kaldırılacak sözleşmenin yapılması özel bir şekle bağlı olsa bile, ikâlenin şekle tabi olmadığını öne sürmüştür (Eren, **a.g.e.**, s. 1258; Tunçomağ, **C.I.**, s. 1157). Bu görüşe ayrıca TBK md. 132 hükmü de dayanak olarak gösterilebilecektir.

aralarındaki sözleşmeden doğan tüm alacaklarından ve borçlarından karşılıklı olarak vazgeçmektedir⁹⁰⁷. Ancak buna fesih için yeterli bir haklı sebepten doğan tazminat hakkının da dahil olup olmadığı üzerinde durulmalıdır. Alman Federal Mahkemesi'nin bir kararında⁹⁰⁸, fesih için haklı sebebin varlığına rağmen taraflar ikâle sözleşmesi ile tek satıcılık sözleşmesini sona erdirmişlerse tazminat hakkından vazgeçilmedikçe fesih hakkı olan tarafın tazminat hakkının bulunduğu; çünkü tazminat hakkının, sözleşmenin ne şekilde sona erdiğine değil, sözleşmenin sona erme nedenine bağlı olduğu belirtilmiştir. Bizce de karşı tarafın kusurlu davranışı sebebiyle tazminat talebine hakkı olan taraf, bu hakkından açıkça feragat etmedikçe; tazminat hakkı saklı kalacaktır. Zira ikâle sözleşmesi sadece sözleşmeyi karşılıklı sona erdirmeye iradesini ortaya koyarken, kendiliğinden tarafların birbirlerini ibra etmeleri sonucunu doğurmaz.

B. Sözleşmenin İptali

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, genel hükümlerde sayılan irade sakatlıkları nedenleriyle iptali mümkündür⁹⁰⁹.

Ancak TBK md. 13 gereği kanunda yazılı şekilde yapılması öngörülen bir sözleşmenin değiştirilmesinde de yazılı şekle uyulması zorunlu iken; sözleşmenin değiştirilmesinden daha ağır sonuç doğuran ikâle sözleşmesinin de kuruluş şekline bağlı olması gerektiği düşünülmektedir (Aynı yönde; Seliçi, **a.g.e.**, s. 108; Oğuzman/Öz, **C.I**, N. 1, s. 549 vd.; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 306).

Bununla birlikte Petrol piyasalarını düzenleme yetkisi olan EPDK ise sona erdirmeye iradesinin ispatı için karşılıklı imzalanan bir sözleşme şekli aradığından; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini sona erdirecek olan ikâle sözleşmesinin de bu şekle uyması gerekmektedir. Bknz. (Çevirimiçi) <http://www.epdk.org.tr/index.php/petrol-piyasas/lisans?id=209#47-bayilik-sozlesmesi-fesih-ihbarnameleri-nasil-duzenlenmelidir>, 15.03.2015.

⁹⁰⁷ Eren, **a.g.e.**, s. 1258 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, **a.g.e.**, s. 984; Şenol, **a.g.e.**, s. 167.

⁹⁰⁸ {BGH BB 1982, s. 515-517 (Naklen ve aynı yönde Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 208)}. Tek satıcılık sözleşmesi bakımından aksi görüşte bknz. Tandoğan, **C.II**, s. 351; Özeriç, **a.g.e.**, s. 149.

⁹⁰⁹ Hukuki sonucu ileriye etkili olarak yumuşatılan iptal kabiliyeti, bu haliyle haklı sebeple feshin sonuçları ile aynı sonuçları doğurur. Esasında iptal sebepleri haklı sebeple feshi gerektirecek haklı sebepleri içinde barındırır da, bu sebepler feshe yol açan özel olgulardır. Ancak iptal kabiliyeti, sürekli borç ilişkilerinde haklı sebeple fesih içinde eriyebilir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 57). Fakat “bu sürekli borç ilişkilerinde iptal yerine haklı sebeple fesih vardır” anlamına da gelmemelidir. (Seliçi, **a.g.e.**, s. 58).

Böylece, sözleşmenin iptali ile haklı sebebe dayanarak feshin yarışacağı kabul edilmiş olmaktadır. Ancak sözleşmenin irade sakatlığına dayanarak iptal edilmek istenmesi halinde 1 yıllık hak düşürücü süre varken (Bk. md. 39); haklı sebebe dayanarak feshe “makul bir süre içinde” başvurulması gerekir. Bu sebeple iptal kabiliyetine dayanmak, sözleşmeden kurtulmak isteyen tarafın daha lehine olacaktır. Zira tazminatlar bakımından da; iptal halinde sadece menfi zararlar talep edilebilecekken; haklı fesihte menfi zarara ilaveten müspet zarar da istenebilecektir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 167 vd.).

Sözleşmenin iptali kural olarak geriye etkilidir⁹¹⁰. Böylece sözleşmenin iptal edilmesiyle taraflar yerine getirdikleri edimlerin geri verilmesini talep edebileceklerdir⁹¹¹. Fakat sürekli borç doğuran sözleşmelerde, iptalin geçmişe etkili olması ve edimlerin iadesi ilişkinin niteliğine uygun düşmez. Doktrinde de geçmişe etkililik kuralının, adalet ve ölçülülük ilkeleri göz önünde tutularak sınırlarının ve uygulama alanının daraltılması gerektiği savunulmaktadır. Böylece dürüstlük kuralı çerçevesinde hükümsüzlük, iptal anına kadarki edimleri etkilemeyecektir⁹¹².

Bu itibarla akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinden doğan yükümlülüklerin ifasına başlandıktan sonra öğrenilen bir irade sakatlığı sebebiyle sözleşme iptal edildiğinde; iptalin ileriye etkili olacağı kabulü gerekmektedir. Ne var ki akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, henüz ifasına başlanmadan, irade sakatlığı sebebiyle iptal edilmişse; genel hükümler uygulanarak iptal geriye etkili sonuç doğuracaktır. Çünkü sürekli borç doğuran sözleşmeler bakımından irade sakatlığı sonucu sözleşmenin iptalinde dahi ileriye etkili sonuç doğuracağı

⁹¹⁰ Öte yandan bazı yazarlar dürüstlük kuralının aksini gerektirmesi halinde (hile ve korkutma halleri), sürekli niteliği olan sözleşmeler açısından da geriye etkili geçersizliğin kabul edilmesi gerektiğini kabul etmektedirler (Oğuzman/Öz, **C.I**, N. 272, s. 123 ve N. 486, s. 189; Şenol, **a.g.e.**, s. 168; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 183; Seliçi, **a.g.e.**, s. 57).

Buna karşın Seliçi'nin, hukuk düzeninin koruduğu menfaatlerde dahi, ifasına başlanmış sürekli borç ilişkilerinde ileriye etkili olarak sona ermeyi kabul eden görüşü, kanaatimizce sürekli borç ilişkisinin niteliğine daha uygundur. Bu halde iradesi korkutma veya hile yoluyla sakatlanan taraf, karşı taraftan tazminat isteyerek korunabilecektir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 59 vd.)

Ayrıca sözleşmenin butlanı halinde de sona ermenin ileriye etkili olması gerektiği hakkında bkz. Seliçi, **a.g.e.**, s. 60 vd.

⁹¹¹ Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 436; Tekinay et. al., **a.g.e.**, s. 457; Oğuzman/Öz, **C.I**, s. 122; Eren, **a.g.e.**, s. 414 ; Şenol, **a.g.e.**, s. 168.

⁹¹² Karauz, **a.g.e.**, s. 234; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 162 vd. ve 166; Oğuzman/Öz, **C.I**, s. 123; Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s. 156; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 442 vd. Vedat Buz, **Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım, 1998, s. 320; Eren, **a.g.e.**, s. 415. Bayilik, tek satıcılık ve acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 168; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 183 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 136; Ayan, **a.g.e.**, s. 56 vd.

Ayrıca ölçülülük ilkesi ve bu ilkenin özel hukuk bakımından uygulama alanı bakımından bkz. Gaye Burcu Yıldız, "İş Hukukunda Orantılılık İlkesi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, **C.15**, Özel Sayı, 2014, s. 681 vd. (Çevirimiçi) <http://webb.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/dergimiz-15-ozel/1-ishukuku/24-gayeburcuayildiz.pdf>, 22.02.2015.

İptal kabiliyetine bağlanan başlangıçtan beri hükümsüz olma hukuki sonucunun sınırlandırılarak, ilişkinin icra edilmemiş kısmına dokunmamak yeterlidir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 58).

Nitekim TBK md. 394/3'e getirilen ve eski BK' da olmayan "Geçersizliği sonradan anlaşılan hizmet sözleşmesi, hizmet ilişkisi ortadan kaldırılıncaya kadar, geçerli bir hizmet sözleşmesinin bütün hüküm ve sonuçlarını doğurur." düzenlemesi ile hizmet sözleşmesi için benzer bir çözüm getirilmiştir. Bu çözümün genelleştirilerek diğer sürekli borç ilişkilerine de teşmil edilmesi gerektiği kabul edilmektedir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 162 vd.).

kabulünün nedeni, sürekli borç ilişkisinin tasfiyesinden kaynaklanan zorluklar ve özellikle edimlerin iadesi meselesidir. Söz konusu zorlukların gerçekleşmediği durumlarda iptal, genel hükümler uyarınca geriye etkili sonuç doğuracaktır⁹¹³.

Sözleşmenin kurulduğu sırada mevcut olan şartları bilen kimsenin ise, sonradan bunlara dayanarak sözleşmeyi haklı sebeple feshi veya iptal ettirmesi kabul edilemez olup; böyle bir davranışın dürüstlük kuralına ve çelişkili davranış yasağına aykırı görülmesi gerekecektir⁹¹⁴.

C. Olağan Fesih

1. Genel Olarak

Olağan fesih; ifa edilmekte olan, ifa süresi belirsiz süreli borç ilişkisini⁹¹⁵, taraflardan birinin herhangi bir sebebe dayanmaya gerek duymaksızın, tek taraflı yöneltmesi gereken bir irade beyanı ile ileri etkili olarak sona erdirmesidir⁹¹⁶.

⁹¹³ Şenol, **a.g.e.**, s. 170; Buz, **Sözleşmeden Dönme**, s. 320; Seliçi, **a.g.e.**, s. 114 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 415; Kırca, **a.g.e.**, s. 182.

⁹¹⁴ Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 71 vd.; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 165.

⁹¹⁵ Bir görüşe göre, sözleşmede açıkça kararlaştırılması halinde belirli süreli franchise sözleşmelerinin olağan fesih yolu ile sona erdirilebileceğini belirtmiştir (Gürzumar, **a.g.e.**, s. 169; Aynı yönde Kırca, **a.g.e.**, s. 173). Bizce de belirli süreli olduğu gerekçesiyle olağan fesih hakkı tanınmayacağına ilişkin emredici bir hüküm olmadığından, sözleşme özgürlüğü kapsamında tarafların belirli süreli sözleşmede de olağan fesih hakkını tanıyabilecekleri kabul edilmelidir. Ancak olağan fesih hakkı tanınmış olması halinde dahi, sözleşme belirsiz süreli kabul edilmeyecektir. Ancak hukuken mümkünse de, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi uygulamasında özellikle akaryakıt bayilerinin süresinden önce serbest kalmasını sağlayacak bu tür kayıtlara yer verilmemektedir.

Ayrıca taraflar kararlaştırmasa da belirli süreli sözleşmenin de olağan fesih ile sona erdirilebileceği görüşünde bkz. Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 192).

Buna karşın bazı yazarlara göre sözleşmenin belirli süreli olarak yapılmasının amacı, bildirim sürelerine uyarak da olsa sözleşmenin öngörülen tarihten önce bitmesine engel olmaktır. Bu nedenle kararlaştırılan olağan fesih imkânı belirli süreli sözleşmelerde, TBK'nın getirdiği istisnai durumlar haricinde söz konusu olmayacaktır (Seliçi, **a.g.e.**, s. 140 vd.; Ayan, **a.g.e.**, s. 40 vd.; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, N. 222, s. 79 ve 80; aynı yönde Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 229 ve N. 56' da zikredilen yazarlar; Karauz, **a.g.e.**, s. 226). Bu görüşe göre ancak belirli süreli sözleşmenin sona ermesinden sonra sözleşme ilişkisine devam edilerek, sözleşme belirsiz süreli hale gelirse bu kayıtlar geçerlilik kazanacaktır (Seliçi, **a.g.e.**, s. 136. Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 171 vd. ve 177).

⁹¹⁶ Seliçi, **a.g.e.**, s. 132; Şenol, **a.g.e.**, s. 170 vd.; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 151; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 186; Kırca, **a.g.e.**, s. 173; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 170; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 841; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 192; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 90; Ayan, **a.g.e.**, s. 40; Özeriç, **a.g.e.**, s. 136 vd.; Tandoğan, **C.I/1**, s. 54; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 29; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 17; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 229; Karauz, **a.g.e.**, s. 235.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde belirli bir süre saptanmamış ya da belirli süre saptanmış olmasına karşın; sözleşme açıkça veya zımnen yenilenmişse, sözleşme belirsiz süreli sayılır⁹¹⁷.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin belirli süreli yapılma zorunluluğunun tek istisnası, akaryakıt bayisinin anlaşmaya dayalı faaliyetlerini sürdürürken kullanacağı tesisin mülkiyeti arazi ile birlikte veya bayi ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden sağlanan bir üst hakkı çerçevesinde sağlayıcıya ait olması yahut alıcı bu faaliyetini sağlayıcının bayi ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden elde ettiği bir aynı veya şahsi kullanım hakkının konusu olan bir tesiste sürdürüyor olmasıdır. Bu istisna bakımından, akaryakıt bayisinin anlaşmaya dayalı faaliyetini sürdürürken kullanacağı tesis, ya sağlayıcıya ya bayi ile bağlantısı olmayan bir üçüncü kişiye aittir. Akaryakıt sağlayıcısının kendisine ait olan bir tesiste kendi izni olmadan rakip malların satılmasına izin vermemesinin mantıklı bir sınırlama olduğu görüşünden hareketle, bayiye getirilecek rekabet yasağı, herhangi bir süre sınırlamasına tabi tutulmamıştır. Buna göre, istasyonun işletmesinin verildiği akaryakıt bayisine, söz konusu tesisi kullandığı süre boyunca rekabet yasağı öngörülebilecek ve sözleşme belirsiz süreli olabilecektir⁹¹⁸.

Sözleşmenin belirsiz süreli olması onun hiçbir zaman sona erdirilemeyeceği anlamına gelmez⁹¹⁹. Bu sebeple olağan fesih, içinde kendiliğinden sona erme sebebi barındırmayan belirsiz süreli sürekli borç ilişkilerini sona erdirme imkânı sağlamaktadır⁹²⁰. Bu imkân aynı zamanda kişisel özgürlüğün bir gereğidir. Bu nedenle sözleşmede açıkça kararlaştırılmasa dahi; sürekli borç ilişkilerinin niteliği gereği belirsiz süreli sözleşmede tarafların bu hakka sahip olduğu kabul edilmelidir⁹²¹.

⁹¹⁷ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 171 vd.; Tandoğan, **C.I/1**, s. 54; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 29; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 841; Özeriç, **a.g.e.**, s. 136.

⁹¹⁸ Ayrıca bkz. **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 14. akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin belirsiz süreli olmayacağı görüşünde bkz. Karauz, **a.g.e.**, s. 234 vd.

⁹¹⁹ Şenol, **a.g.e.**, s. 120; Seliçi, **a.g.e.**, s. 132; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 91; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 144; Ayan, **a.g.e.**, s. 41; Toksöz, **a.g.e.**, s. 46.

⁹²⁰ Seliçi, **a.g.e.**, s. 132; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 91; Eren, **a.g.e.**, s. 1260; Kırca, **a.g.e.**, s. 173.

⁹²¹ Şenol, **a.g.e.**, s. 171; Seliçi, **a.g.e.**, s. 132 vd.; Kırca, **a.g.e.**, s. 173; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 17.

2. Olağan Fesih Hakkının Sınırları

Özellikle yüksek yatırımların söz konusu olduğu akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, sözleşmenin herhangi bir sebebe dayanmadan feshedilebiliyor olması keyfi durumlara yola açabileceği gibi, sözleşme istikrarını da olumsuz etkileyecektir⁹²².

İnşai bir hak olan olağan fesih hakkı, tüm hakların kullanılmasında olduğu gibi hakkın kötüye kullanılması yasağına tabidir. Fesih hakkının ahlaka ve dürüstlük kuralına aykırı olarak ne zaman kötüye kullanıldığı ise her somut olaya göre tespit edilmesi gerekir⁹²³.

Doktrinden hareketle; fesih hakkının kötüye kullanılması halleri genel olarak⁹²⁴, intikam veya zarar verme kastı ile hareket edilmesi⁹²⁵, güveni koruma prensibi gereği çelişkili davranış yasağına aykırı davranılması⁹²⁶ ve özellikle

⁹²² Bayilik, franchise ve acentelik sözleşmesi ile sürekli borç ilişkileri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 172; Seliçi, **a.g.e.**, s. 146; Kırca, **a.g.e.**, s. 178; Ayan, **a.g.e.**, s. 42.

⁹²³ Şenol, **a.g.e.**, s. 173; Seliçi, **a.g.e.**, s. 149; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 93; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 151; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 188; Tandoğan, **C.I/1**, s. 55 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 30; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 841; Kırca, **a.g.e.**, s. 174; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 193; Ayan, **a.g.e.**, s. 42; Özeriç, **a.g.e.**, s. 139; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 18.

⁹²⁴ Bu noktada Demir Gökyayla, tek satıcılık için ayrıca “orantılılık ilkesine aykırı davranışı” da fesih hakkının kötüye kullanılmasının sınırı olarak benimsemiştir (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 189 ve N. 891). Buna karşın Şenol, olağan fesihte orantılılık ilkesine başvurmaya gerek olmadığını; zira olağan fesih bir sebebe dayanmadığından diğer kriterlerin, fesih hakkının kötüye kullanılıp kullanılmadığının tespitinde yeterli olduğunu belirtmiştir (Şenol, **a.g.e.**, s. 173 vd.). Kamu hukukundan doğan orantılılık ilkesinin, bugün özel hukukta da kullanılabileceği kabul edilmişse de; biz de bu ilkeyi olağan fesih bakımından değil, haklı sebeple fesih bakımından uygulamayı tercih etmekteyiz. Bknz. aş. §6 / III. /D./3./a. / N. 1015 ve 1016.

⁹²⁵ Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 23 ve 24; Seliçi, **a.g.e.**, s. 148; Şenol, **a.g.e.**, s. 172 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 188.

Örneğin; akaryakıt sağlayıcısının, bayisine sunduğu bir öneriyi kabul etmemesi sebebiyle, yaptırım olarak olağan fesih hakkını kullanmasının, intikam amacı taşıdığı düşünülebilecektir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 890, s. 188 vd.).

⁹²⁶ Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 57; Şenol, **a.g.e.**, s. 174 vd.; Oğuzman/Barlas, **a.g.e.**, s. 270 vd.; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 841 vd.; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 93; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 18; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 234 vd.; Karauz, **a.g.e.**, s. 236.

Örneğin; olağan fesih hakkını kullanmadan kısa bir süre önce akaryakıt sağlayıcısının, bayisinden yeni yatırımlar yapmasını veya büyük miktarda mal almasını talep edip, onda sözleşmenin devam edeceğine dair haklı bir güven oluşturmasından kısa bir süre sonra olağan fesih hakkını kullanması, çelişkili davranış yasağına aykırı kabul edilebilecektir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 892, s. 189; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 18).

tarafının sadakat ve menfaatlerini koruma yükümlülüğüne aykırı davranılmasıdır⁹²⁷
ve 928

Olağan fesih hakkının akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi gibi diğer dikey anlaşmalara da uygulanan özel bir sınırı da RKHK md. 6'dır. Bu hüküm uyarınca, eşit durumdaki alıcılara aynı ve eşit hak, yükümlülük ve edimler için farklı şartlar ileri sürerek, doğrudan veya dolaylı olarak ayrımcılık yapılması yasaklanmıştır. Bu nedenle, akaryakıt sağlayıcısı tarafından olağan fesih yoluna başvurulması halinde, sağlayıcının dağıtım sisteminde yer alan bayileri arasında haklı olmayan, sebepsiz yere bir ayrımcılık yapıp yapılmadığının da denetlenmesi gerekir⁹²⁹.

Olağan fesih hakkının söz konusu sınırlara aykırı bir biçimde kullanılması halinde bunun sonucunun ne olacağı ise tartışmalıdır. Bir görüşe göre, fesih geçerli kabul edilirken; fesih hakkını kötüye kullanan taraf, karşı tarafın bu konudaki zararını ödemelidir⁹³⁰. Buna karşılık diğer görüşe göre fesih hakkının kötüye

⁹²⁷ Mülkiyeti ya da kullanım hakkı kendisinde olmayan ama istasyonu işleten bayinin, belirsiz süreli sözleşmesinin feshi halinde, aleyhine doğabilecek sonuçlar varken; sağlayıcı cephesinde bu sonuçların doğması daha az bir ihtimaldir. Bu sebeptir ki; akaryakıt sağlayıcısının, bayisinin menfaatlerini koruma yükümlülüğünden doğan fesih sınırları, bayininkine nazaran daha çoktur (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 893, s. 189).

⁹²⁸ Feshin kötüye kullanılıp kullanılmadığının tespitinde kullanılan bir araç da fesih hakkının amacından saptırıldığı kriteridir. Bu kriter uyarınca, her hakkın muhtevası, sosyal görevi ve amacı belirlenmiştir ve bu amaca aykırı bir kullanım hakkın kapsamını aşarsa; hak amacından saptırılmış sayılacaktır (Seliçi, **a.g.e.**, s. 149).

⁹²⁹ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 184 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 189 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 140.

⁹³⁰ Şenol, **a.g.e.**, s. 175; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 193; Ayan, **a.g.e.**, s. 43; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 18; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 237.

Nitekim acentelik sözleşmesi için TTK md. 121/4'te yer alan "üç aylık ihbar süresine uymaksızın sözleşmeyi fesheden taraf, başlanmış işlerin tamamlanmaması sebebiyle diğer tarafın uğradığı zararı tazmin etmek zorunda" düzenlemesi de bu yöndedir.

İsviçre Federal Mahkemesi, franchise sözleşmesini ele aldığı bir uyuşmazlıkta dürüstlük kuralına aykırı olarak kullanılan fesih beyanı geçerli saymış; ancak olağan fesih hakkını kötüye kullanan franchise vereni, franchise alanın zararlarını ödemeye mahkum etmiştir (Naklen: Gümüş, **C.I**, 2008, s. 18; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 235 vd., N. 77).

Franchise sözleşmesi için ileri sürülen üçüncü görüşe göre ise franchise verene feshi geçersiz sayıp sözleşmeye devam etme veya sözleşmeye devam etmeyip franchise alanın yapmış olduğu yatırımları amortize etme konusunda seçimlik bir hak tanınması gerekir (Kırca, **a.g.e.**, s. 180; Bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 175; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 235 vd.).

kullanılması halinde, bunun hukuk düzenince korunmaması gerekmesi nedeniyle feshin geçersizliği ve borç ilişkisinin devamı kabul edilmelidir⁹³¹.

Kanaatimizce, feshin geçersiz sayılarak borç ilişkisine devam edilmesi halinde bozulan güven ilişkisinin eskisi gibi olmayacağı düşünülerek; fesih iradesinde bulunan tarafın, haksız da olsa borç ilişkisinin devamına zorlanılamaması gerekir⁹³². Şu halde, kanaatimizce, fesih geçerli kabul edilerek sözleşmenin sona erdiği; ancak olağan fesih hakkını kötü niyetli kullanan tarafın, karşı tarafın zararını tazmin etmesi gerektiği kabul edilmelidir.

3. Fesih Öneli

a. Genel Olarak

Olağan fesih ile sözleşmeyi sona erdirme hakkı kullanıldığında; bu iradenin, belli bir süre önceden karşı tarafa bildirilmesi gerekir. Fesih öneli denilen, sözleşmenin karşı tarafını sürprizlerden korumak ve ilişkinin pürüzsüz tasfiyesi için uyulması gereken bu sürenin sonunda, başkaca bir işlem ve beyana gerek kalmaksızın sözleşme kendiliğinden sona ermiş olacaktır⁹³³.

b. Fesih Önelinin Sözleşmede Kararlaştırılmış Olması

Taraflar, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde fesih önelini kararlaştırabilirler⁹³⁴. Taraflarca kararlaştırılan bir sürenin olması ihtimalinde, öncelikle bu sürenin uygulanması gerekir; meğerki düzenleme sözleşme özgürlüğünün sınırlarına aykırı olsun.

⁹³¹ Seliçi, **a.g.e.**, s. 149 vd.; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 152; Özeriç, **a.g.e.**, s. 139; Tandoğan, **C.I/1**, s. 56; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 30; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 189. Görüşler için ayrıca bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 175; Ayan, **a.g.e.**, s. 43.

⁹³² Haksız sebeple fesih sözleşmeye etkisi hakkındaki açıklamalar kıyasen burada da geçerlidir. Bknz. Gerçekte Haklı Sebep Teşkil Etmeyen Nedenlere Dayanarak Yapılan Feshin (Haksız Fesih) Sonuçları için bkz. aş. §6 /III./D./3./b.

⁹³³ Şenol, **a.g.e.**, s. 185; Seliçi, **a.g.e.**, s. 146 ve 150; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 92; Kırca, **a.g.e.**, s. 174; Ayan, **a.g.e.**, s. 41 ve 43; Karauz, **a.g.e.**, s. 236.

Fesih önelinin bu bakımdan, aynı zamanda tarafların menfaatleri arasındaki dengeyi sağladığı ve bu hakkı sınırlayan bir kriter olduğu söylenebilir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 150; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 92).

⁹³⁴ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 185 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 190.

Sözleşme özgürlüğünün aşılması haline örnek olarak sözleşmedeki tek taraflı kayıtlar gösterilebilir. Zira uygulamadaki standart sözleşmelerde sadece güçlü olan taraf olan lehine birtakım fesih kayıtları konulduğu görülmektedir. Kayıtlar çoğunlukla, sadece tek bir tarafın kararlaştırılan sürelerle uyararak sözleşmeyi olağan yolla feshedebileceği yönündedir. Kararlaştırılan süreler ise olabildiğince kısa tutulmaktadır. Buna karşılık olağan fesih hakkının karşı taraf lehine tanındığına dair açık düzenlemelerden kaçınılmaktadır. Oysa, olağan fesih hakkına dayanarak sözleşmeyi sona erdirmeye hakkını, taraflardan birine tanıyan veya tamamen kaldıran ve çoğu zaman genel işlem koşulu niteliğindeki bu tür kayıtlar geçerli kabul edilmemekte veya her iki taraf için de geçerli olacağı kabul edilmektedir⁹³⁵.

Öte yandan sözleşmede her iki tarafa da fesih hakkı tanınmakla birlikte, iki tarafa farklı fesih bildirim süreleri kararlaştırılması durumunda ise; her iki taraf için de uzun olan bildirim süresi işlemelidir⁹³⁶.

Sözleşmede kararlaştırılan önelin makul olmaması halinde genel hükümler veya genel işlem koşulu çerçevesinde geçersiz sayılması söz konusu olabilecektir. Bu takdirde sözleşmede önel kararlaştırılmamış gibi kabul edilecek ve önelin somut olayda uygun olup olmadığını hâkim takdir edecektir^{937 ve 938}.

Olağan fesih için kanuni süreden daha kısa bir süre kararlaştırılması veya kararlaştırılan sürenin kısa olması durumunda ise fesih, hükümsüz hale gelmeyecek;

⁹³⁵ Şenol, **a.g.e.**, s. 176; Karauz, **a.g.e.**, s. 236; Seliçi, **a.g.e.**, s. 150.

Genellikle banka sözleşmelerinde yer alan bu tür düzenlemeler, tarafların eşit muamele ilkesine ters düştüğü gerekçesiyle geçersiz kabul edilmektedir (Şenol, **a.g.e.**, N. 638, s. 176).

Buna karşılık sosyal düşüncelerin gelişmesine paralel olarak; sürekli ilişkilerin korunması menfaatinin, kişisel özgürlüklerden daha ağır bastığı ve bunun sonucunda sözleşmede kararlaştırılan olağan fesih hakkının geçersiz sayıldığı durumlar vardır. Konut ve çatılı işyeri kira sözleşmeleri ile iş hukukundan doğan sözleşmeler de buna örnek gösterilebilir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 147).

⁹³⁶ Örneğin Alman Ticaret Kanunu ve İsviçre Borçlar Kanunu'nun acentelik sözleşmesi düzenlemelerinde, müvekkil ile acenteye farklı fesih süreleri kararlaştırılmayacağı hükme bağlanmıştır (Şenol, **a.g.e.**, N. 643, s. 178; Ayan, **a.g.e.**, s. 45). Ayan ise taraflar için farklı fesih önelleri kararlaştırıldığı durumda, kısa olanın her iki tarafça da geçerli olması gerektiğini belirtmiştir (Ayan, **a.g.e.**, s. 45).

⁹³⁷ Bayılık ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 191; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 152; Tandoğan, **C.I/1**, s. 55; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 30.

⁹³⁸ Ayrıca sözleşmede, olağan feshin herhangi bir süreye tabi olmadan kullanılabilmesine dair kayıtlar da geçersiz kabul edilmelidir (Şenol, **a.g.e.**, s. 83 vd.).

ancak sürenin düzeltilmesi yoluna gidilerek, en yakın kanuni veya somut olaya göre makul süre için feshin yapıldığı kabul edilecektir⁹³⁹.

c. Fesih Önelinin Sözleşmede Kararlaştırılmamış Olması

Fesih önelinin taraflarca kararlaştırılmaması veya kararlaştırılmış olmasına rağmen geçersiz kabul olunması halinde; fesih önelinin ne kadar olacağının tespiti gerekir. Tarafların uyması gereken fesih öneli hakkında özellikle tek satıcılık sözleşmesi bakımından çeşitli görüşler mevcuttur.

(1) Adi Ortaklık Sözleşmesine İlişkin Fesih Önelinin Kıyas Yoluyla Uygulanması Görüşü

Tek satıcılık sözleşmesi için İsviçre Hukuku'nda doğan bir görüşe göre; sözleşme süresi bir yıldan kısaysa, acentelik sözleşmesine ilişkin hüküm uygulanmalıdır. Ancak sözleşmenin bir yıldan uzun süreli olması halinde, altı aylık fesih öneli öngörülen adi ortaklığa ilişkin hükümler (TBK md. 640/1) uygulanmalıdır⁹⁴⁰.

(2) Acentelik Sözleşmesine İlişkin Fesih Önelinin Kıyas Yoluyla Uygulanması Görüşü

Doktrinde tek satıcılık bakımından ileri sürülen ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için de uygulama alanı bulabilecek diğer görüş ise acentelik sözleşmesine

⁹³⁹ Seliçi, **a.g.e.**, s. 152.

⁹⁴⁰ Toksöz, **a.g.e.**, s. 47 vd. (Görüşler için bknz. ve karşı. Şenol, **a.g.e.**, s. 187; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 190 vd.; Gümüş, **C.I.**, 2008, s. 18; Karauz, **a.g.e.**, s. 236 vd.).

Şenol, somut olaya göre altı aylık fesih süresinin uzun kalabileceği ve her durumda bu sürenin uygulanmasının uygun olmayabileceğini belirtmiştir (Şenol, **a.g.e.**, s. 189).

Yargıtay ise bir kararında adi ortaklık sözleşmesinin fesih ihbar süresi bakımından bayilik sözleşmesine uygulanmasından söz etmemekle birlikte; on beş senelik bir bayilik sözleşmesi için altı aylık süre için kar mahrumiyetine hükmetmiştir. Kararın tam metni için bknz. Y.19.HD, T.: 07.02.2005, 2004/4429 E., 2005/831 K. (Çevirimiçi) https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay_02.09.2015.

Acentelik sözleşmesindeki önelin franchise sözleşmesi bakımından kıyasen uygulanmasını değerlendiren yazarlar da (Gürzumar, **a.g.e.**, s. 171; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 233; Kırca, **a.g.e.**, s. 176) bu sürenin kısa olduğunu belirterek; franchise sözleşmesine adi ortaklığa ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiğini savunmaktadırlar.

ilişkin fesih bildirim sürelerinin kıyas yoluyla uygulanmasıdır⁹⁴¹. İsviçre, Alman ve Fransız Hukuklarında ileri sürülen bu görüş dikkate alındığında; 3 aylık fesih öneli öngörülen TTK md. 121/1 hükmü uygulanmalıdır⁹⁴².

(3) Vekâlet Sözleşmesi Hükümlerinin Kıyas Yoluyla Uygulanması Görüşü

TBK md. 502/2 gereğince, kanunda düzenlenmemiş olan iş görme sözleşmelerine, niteliklerine uygun düştükleri ölçüde vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanır. Vekâlet sözleşmesinin sona ermesini düzenleyen md. 512'ye göre ise vekâlet veren ve vekil, her zaman sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirebilecektir.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine karakterini veren sürümü arttırma yükümlülüğünün, bir iş görme edimi niteliğinde olduğu ve bu yönden vekâlet sözleşmesine benzediği; ancak vekâlet sözleşmesine özgü bir sona erme sebebi olan⁹⁴³ her zaman ve bir önele bağlı olmadan sözleşmeyi sona erdiren azil ve istifa hallerinin bayilik sözleşmesine uygulanamayacağı daha önce ifade edilmişti⁹⁴⁴.

⁹⁴¹ Tandoğan, **C.I/1**, s. 54 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 29; Yasaman, “Tek Yetkili Satıcı”, s. 39. Görüşler için bkz. ve karşı. Şenol, **a.g.e.**, s. 186 vd.; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 18; Karauz, **a.g.e.**, s. 236 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 190 vd.

⁹⁴² Ancak görüşün ileri sürüldüğü İsviçre ve Alman Hukuklarında acentelik sözleşmesinin fiilen ne kadar sürdüğüne göre, fesih öneli de değişmektedir (Görüşler için bkz. ve karşı. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 903, s. 191; Şenol, **a.g.e.**, s. 186 vd.; Tandoğan, **C.I/1**, s. 54 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 29; Ayan, **a.g.e.**, N. 91, s. 44). Bazı yazarlar ise tek satıcılık sözleşmesi için 3 aylık süreyi çok kısa bulmaktadır (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 193; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 18; Karauz, **a.g.e.**, s. 239). Bayilik sözleşmesi bakımından Şenol da bu sürenin kısa olduğunu belirtmiştir (Şenol, **a.g.e.**, s. 189).

⁹⁴³ Vekâlet sözleşmesine tanınan bu sona erme biçiminin Borçlar Hukuku'nda sözleşmeyi tek taraflı hukuki işlemle sona erdiren kurallara göre istisnai bir özellik taşıdığı hakkında bkz. Sarı, **a.g.e.**, s. 320 vd.

⁹⁴⁴ Zira vekâlet sözleşmesine bu şekilde istisnai bir sona erme hali düzenlenirken göz önünde tutulan sözleşmede karakteristik bir borç olan vekilin iş görme borcunun kişisel niteliği, taraflar arasındaki özel ve yoğun güven ilişkisi, müvekkilin öncelik taşıyan iradesi ve ağır basan menfaattir. Ayrıca sözleşmenin kural olarak ücretsiz olması ve müvekkilin iş sahibi konumunda bulunması da bu fesih türünün benimsenmesinde rol oynamıştır (Sarı, **a.g.e.**, s. 69 vd.). Vekâlet sözleşmesine ilişkin sona erme düzeninin, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine uygun olmadığı yönünde açıklamalar için ayrıca bkz. yuk. §3 /I./B.

Dolayısıyla kanundaki “niteliklerine uygun düştüğü ölçüde” ifadesi de dikkate alındığında⁹⁴⁵; azil ve istifa düzenlemesinin akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine uygulanabilmesi mümkün görünmemektedir⁹⁴⁶.

(4) Fesih Önelinin Somut Olayın Özelliklerine Göre Hâkim Tarafından Belirlenmesi Görüşü

Tek satıcılık sözleşmesi için, tipik sözleşmelere ilişkin kanun hükümlerinin kıyas yoluyla uygulanması yerine; fesih öneli konusunda tarafların anlaşamadıkları her somut olayda sürenin belirlenmesinin hâkimin takdirine bırakılması görüşü ileri sürülmüştür⁹⁴⁷. Bu görüşe göre, her sektörde ve somut olayda farklı uzunlukta bir fesih öneli gerekebilecek olması sebebiyle, sürenin takdirinin hâkime bırakılması en uygunu olacaktır⁹⁴⁸. Zira sektöre göre yapılan yatırımlar ve üstlenilen yükümlülükler

⁹⁴⁵ Bayi, her ne kadar kendi adı ve hesabına hareket eden bağımsız bir kişi olsa da; vekile nazaran daha fazla koruma ihtiyacı olduğu açıktır. İşte bu sebeple sözleşmenin uzun süreceği inancıyla ve büyük yatırımlar yaparak işbirliğine girilen bayilik ilişkisinde, taraflardan birinin herhangi bir sebep göstermeden veya bir fesih ihbar süresi olmadan dilediği zaman sözleşmeyi sona erdirme hakkı, bayilik sözleşmesinin niteliğine uymamaktadır (Aynı yönde Şenol, **a.g.e.**, s. 182).

⁹⁴⁶ Şenol, **a.g.e.**, s. 183.

Nitekim md. 512’de yer alan bu düzenlemenin her bir vekalet ilişkisine uygulamanın da zor olduğu doktrinde ifade edilmiştir {Sarı, **a.g.e.**, s. 77; Jürg Peyer, **Der Widerruf im schweizerischen Auftragsrecht**, Zürich, 1974 (Naklen: Tandoğan, **C.II**, s. 616)}. Özellikle hizmet sektörünün gelişmesiyle ortaya çıkan ve ekonomik yönleri ağır basan iş görme sözleşmeleri bakımından sözü geçen sona erme düzeninin uygulanmayacaktır (Sarı, **a.g.e.**, s. 109). Tamamen, vekâlet sözleşmesinin geleneksel konuları göz önünde tutularak zaman içinde oluşmuş bu sona erdirebilme halinin, vekâlet unsurlarını taşımayan bir iş görme sözleşmesine uygulanması birçok durumda ne tarafların gerçek ve farazi iradelerine ne de taraflar arasındaki ilişkinin niteliğine uyacaktır. Zira günümüzdeki birçok iş görme sözleşmesi, niteliği itibarıyla sürekliliği ve istikrarı gerektirmekte olması karşısında; taraflara her zaman kullanılabilir bir sona erdirme hakkı tanınması, bu sözleşmelerin ihtiyaç duyduğu istikrarı ve güveni sağlamaya elverişli değildir (Sarı, **a.g.e.**, s. 320).

⁹⁴⁷ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 151 vd.; Aynı yönde Genç, **a.g.m.**, s. 160; Tandoğan, **C.I/I**, s. 56; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 29 vd.; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 18; Karauz, **a.g.e.**, s. 237.

Tek satıcılık sözleşmesinin yasal bir düzenlemesi bulunan Belçika Hukuku’na göre belirsiz süreli yapılan tek satıcılık sözleşmesinde taraflar bir fesih öneli konusunda anlaşabilirler. Tarafların bu konuyu belirlememesi durumunda ise hakim makul bir fesih öneli belirleyecektir. Bu süreyi belirlerken ise sözleşme süresi, sözleşme bölgesi, tek satıcının yükümlü olduğu yatırımın miktarı, sözleşme konusu malların pazar payı ve yeni bir sağlayıcı bulma ihtimali göz önüne alınacaktır (Şenol, **a.g.e.**, s. 188 vd.).

Nitekim Gümüş de fesih bildirim süresinin, sözleşmenin devam eden süresinin, tarafların yükümlülüklerinin, sözleşmeye dayalı yatırımların amortizasyonu ve tarafların (özellikle tek satıcının) ekonomik durumu da göz önüne alınarak, tek satıcının işletmesini değiştirmesi için gerekli hazırlıkları tamamlamasına olanak tanıyacak şekilde, her somut olay için hakim tarafından belirlenmesi gerektiği düşüncesindedir (Gümüş, **C.I**, 2008, s. 18).

⁹⁴⁸ Bahsi geçen görüş, acentelik sözleşmesine ilişkin fesih önelinin kısa olmasına karşın, sözleşmede belirlenmediği hallerde en azından bir asgari koruma sağladığı ve sürenin belirlenmesi hâkimin

artacaktır. Hâkimin fesih önelini tespit ederken; taraflar arasındaki ilişkinin eskiliği, sözleşmeden doğan yükümlülüklerin kapsamı, akaryakıt bayisinin yatırımları ve onun ekonomik yönden ihtiyaç duyduğu süre gibi bütün önemli hususları göz önünde tutması gerekecektir⁹⁴⁹.

(5) Görüşlerin Değerlendirilmesi ve Sonuç

Yukarıda aktarılan görüşler genellikle tek satıcılık sözleşmesine yönelik ileri sürülmüşse de; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için de kıyasen değerlendirilebilecektir.

Vekâlet sözleşmesine ilişkin düzenlemelerin A.İ.B sözleşmesine uygulanma imkanının olmadığı ortadadır. Adi ortaklık sözleşmesinde öngörülen altı aylık süre ise akaryakıt sektöründe uzun bir süredir. Özellikle birçok sektörde yapılan tek satıcılık ve bayilik sözleşme tipleri için tek bir fesih öneli belirlenmekten kaçınılması bakımından; fesih önelinin somut olayın özelliklerinden hareket ederek sözleşmenin tamamlanması yoluyla hâkim tarafından tespit edilmesi görüşü hakkaniyete uyan bir görüştür. Ne var ki çalışmamızın konusunun sektör bazlı olması nedeniyle; fesih

---

takdirine bırakılması durumunda ortada belirsiz bir durum yaratarak taraflarda güvensizliğe yol açacağı yönünde eleştirilmiştir. Eleştiriyi yapan yazarlardan Ebenroth ayrıca, tek satıcılık sözleşmesine, acentelik sözleşmesine ilişkin fesih önelinden daha fazla bir sürenin uygulanması için ise bir sebep olmadığını ileri sürülmüştür {Carsten Thomas Ebenroth, **Absatzmittlungsverträge im Spannungs-ver-hältnis von Kartell- und Zivilrecht**, Konstanz, 1980, s. 159 (Naklen: Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 903, s. 191)}. Nitekim Demir Gökyayla da önelin hakim tarafından belirlenmesi görüşünün kabul edilmesi halinde bunun, hukuki istikrarsızlığa yol açacağı görüşündedir. Yazara göre 1986 yılında sona eren tek satıcılık sözleşmesine ilişkin dava bakımından, Yerel Mahkeme tarafından karar verilmesine rağmen; 1992 yılında Yargıtayca bozulduğu örneği verilerek; en kötü belirlenecek önelin, istikrarsızlıktan iyi olacağı savunulmuştur (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 193).

⁹⁴⁹ Örneğin tek satıcılık sözleşmesinin ele alındığı bir uyuşmazlıkta Yargıtay, fesih önelinin mahkemece nasıl belirleneceğini şu şekilde ifade etmiştir: **“...Taraflar arasında 21.4.1986 tarihinde tek satıcılık sözleşmesi yapılmıştır...Süresiz akitlerde diğer bir fesih yolu olarak, uygun bir ihbar süresi tanınarak ve bir fesih sebebi göstermeye gerek olmaksızın olağan fesih imkanı da mevcuttur. Ancak, davalının bu yolu izlemesi için makul bir süre önce fesih ihbarı yapması gerekir. davalı eylemli olarak 31.8.1986 tarihinde fesih iradesini kullandığına göre, davalının davacıya yöneltmesi gereken fesih ihbarı süresi kadar bir zaman dilimi içinde aktin ayakta kalacağı kabulü icap eder. Bu sebeple, mahkemece uzman kişilerden oluşacak bir bilirkişi heyetine, tarafların durumu, yapılan anlaşmanın niteliği ve hacmi gözönünde tutulmak suretiyle bu süresiz aktin feshi için davalının ne kadar bir süre önce fesih ihbarında bulunması gerekeceği tesbit ettirilerek, eylemli fesih tarihinden itibaren tesbit edilecek ihbar süresi sonuna kadar olan dönem için sözleşmenin 3 ve 4 üncü maddeleri de gözönünde tutularak davacının talepleri değerlendirilmek gerekir.”** {Y.11.HD, T.: 15.01.1992; 1990/1959 E.; 1992/96 K (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#/Yargitay, 15.03.2015>}.

önelinin belirsiz bırakılması pratik bir çözüm değildir. Sektör ve yatırımlar ile temel yükümlülüklerin belirli olması karşısında⁹⁵⁰; fesih önelini her somut olaya göre belirlenmesi için bir sebep yoktur. Zira bu durum her fesihten sonra bir dava açılmasına ve uyuşmazlığın sona ermesine kadar her iki taraf için önemli bir hukuki istikrarsızlığa neden olacaktır.

PPK md. 7/4 hükmünde, “*Bayilik süresi bitiminden üç ay öncesinde bayiliğin devamı için sözleşme yenilenemez ise sürenin bitimine kadar dağıtıcı, bayinin ikmal ihtiyacını karşılayacağı*” hüküm altına alınmıştır. Kanun koyucunun burada, akaryakıt sağlayıcısının sözleşme süresinin bitimine dek, bayinin ikmal ihtiyacını karşılamak zorunda olduğunu kanunlaştırmayı amaçladığı açıktır. Ancak bu ifade ile birlikte “*üç ay öncesinde bayiliğin devamı için sözleşme yenilenemez ise*” ibaresini de ayrıca belirtmiştir. Böylece bu ifade ile kanun koyucu, belirli süreli akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için tarafların, asgari üç ay önce sözleşmeyi yenileme konusunda iradesini bildirmesi gerektiğini hükme bağlanmıştır⁹⁵¹. Belirli süreli sözleşme için akaryakıt bayisinin ihtiyacı olan bildirim süresinin üç ay olacağı kanun koyucu tarafından ifade olunduğundan; belirsiz süreli⁹⁵² veya olağan fesih hakkı tanınan belirli süreli akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için de⁹⁵³ kıyasen bu sürenin fesih öneli olarak yeteceğini ve belirli süreli sözleşme için üç ay yetecekken,

⁹⁵⁰ Nitekim Şenol da, bayilik sözleşmeleri bakımından her sözleşmenin yapıldığı sektöre göre fesih önelinin ayrıca belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır (Şenol, **a.g.e.**, s. 189).

⁹⁵¹ Bu süre asgari nitelikte olup; kısaltılamaz; ancak uzatılabilir. Kanunda yer alan sürelerin asgari süre olduğu hakkında bkz. Seliçi, **a.g.e.**, s. 151 vd. Acentelik sözleşmesine ilişkin aynı yönde görüş için bkz. ve karş. Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 192 vd.; Ayan, **a.g.e.**, s. 44 vd.

⁹⁵² Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, belirsiz süreli olabilmesi ancak mülkiyeti veya kullanım hakkı akaryakıt sağlayıcısına ait veya bayi ile ilgisi olmayan bir üçüncü kişiye ait olması halinde mümkün olabileceğinden; sadece işletmeci olan akaryakıt bayisinin, tesisi boşaltması için ihtiyacı olan fesih önelinin çok uzun olmasına gerek yoktur. Zira akaryakıt bayisinin, kendisine ait olmayan tesise yapmış olduğu yatırımların amorti edilmesini beklemesine ihtiyaç yoktur. Akaryakıt bayisi bunları kullanım hakkı veren sözleşme kapsamında iade alabilecektir. Bu konuda ayrıntılı açıklama için bkz. aş. §7 / VIII.

⁹⁵³ Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi belirli süreli olarak yapılırsa dahi, sözleşmede taraflarca olağan fesih hakkının tanımlanabileceği hakkında Bknz. yuk §6 / III./C.// N. 915. Zira üç ay, kendi tesisinde faaliyet gösteren akaryakıt bayisi için de yeterlidir. Fesih önelinin amacının, sözleşmenin sona ermesi ile karşı tarafta oluşacak güven ve beklentinin yıkılması nedeniyle, karşı tarafın sona ermeye önel süresi içinde hazırlanabilmesi olduğundan; akaryakıt sektöründe her ihtimalde üç aylık sürenin makul olduğu söylenebilecektir.

belirsiz süreli sözleşmeye farklı bir süre uygulamanın herhangi bir gerekçesi olmayacağı kanaatindeyiz⁹⁵⁴.

d. Olağan Fesih Bildiriminin Şekli

Olağan fesih bildirimini, bozucu yenilik doğuran bir hak olup; tek taraflı irade beyanı ile kullanılır⁹⁵⁵ ve kullanılmasıyla birlikte sonuç doğurur ve tükenir⁹⁵⁶.

⁹⁵⁴ Kanun koyucunun belirlediği üç aylık fesih öneli ile acentelik sözleşmesindeki önelin aynı olduğu da ayrıca dikkati çekmektedir. Nasıl ki akaryakıt istasyonu işleten acenteye, reorganizasyon için üç aylık süre yetecektir; akaryakıt bayisi için de yetecektir.

⁹⁵⁵ Şenol, **a.g.e.**, s. 171; Vedat Buz, **Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2005, s. 193; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 187; Kırca, **a.g.e.**, s. 173; Eren, **a.g.e.**, s. 61.

Ayrıca bozucu yenilik doğuran hak kavramı için bkz. Mustafa Dural/Suat Sarı, **Türk Özel Hukuku C. I: Temel Kavramlar ve Medeni Kanununun Başlangıç Hükümleri**, 3. Bası, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2006, s. 152 vd.; Oğuzman/Barlas, **a.g.e.**, s. 163 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 64; Buz, **a.y.**

Fesih kural olarak şarta bağlanamaz ise de; karşı tarafın muvafakat ettiği durumlarda ve hakkın yöneltildiği kişi tarafından katlanılması kendisinden beklenemeyecek derecede olumsuzluk yaratmadığı takdirde şarta bağlanabileceği kabul edilmiştir (Dural/Sarı, **a.g.e.**, s. 155; Seliçi, **a.g.e.**, s. 132 vd.; Oğuzman/Barlas, **a.g.e.**, s. 164; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 501; Şenol, **a.g.e.**, s. 150; Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 259). Aksi görüşte Eren, **a.g.e.**, s. 69 ve 1167.

Yenilik doğuran hakkın şarta bağlanabileceği görüşündeki Buz, aynı zamanda bu hakkın terditli biçimde, yani daha önceden kullanılan başka bir yenilik doğuran hakkın sonuçsuz kalması üzerine geçerli olacağını belirterek, yapılabileceğini de kabul etmiştir (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 260). Hatta muhatap muvafakat etmişse, yenilik doğuran hakkı kullanan kişi, hakkın sonuçlarının belli bir süre sonraya bırakılabileceğini de savunmuştur (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 260).

Buna karşın YHGK vermiş olduğu bir kararda, fesih bildirimini şarta bağlı yapılamayacağı gibi fesih iradesinin varlığı için, açıkça "Feshediyorum" gibi kelimelerin kullanılmasının gerekli olmadığı, ihtarnamede de belirtildiği üzere, verdiği şeyi geri istemesinin dahi fesih iradesi yerine geçeceği benimsenmiştir {YHGK, T.: 10.02.2010, 2010/19-38 E., 2010/69 K., (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 22.02.2015}.

⁹⁵⁶ Kural olarak, fesih beyanın muhataba varmasından sonra geri alınması ve etkilerinin silinerek, hakkın kullanılmasından önceki duruma geri dönülmesi mümkün değildir. Söz konusu kuralda, muhatapın korunması düşüncesi yatmaktadır. Bu nedenle, muhatapın menfaati korunduğu sürece, geri alınmama kuralına birtakım istisnalar tanınabilir (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 257). Örneğin; muhatap feshin olmadığını biliyor ve iddia ediyorsa feshin geri alınması mümkün olacaktır. Feshin geri alındığı beyanı, fesih beyanından daha önce ulaşırsa da TBK md. 10 gereğince geri alma geçerli olacaktır. Bununla birlikte, fesih hakkı geçerli şekilde (örneğin konumuz bakımından EPDK'nın belirlediği şekilde) kullanılmamışsa ve yeni hukuki duruma güvenerek bazı tasarruflarda bulunmadığı sürece muhatap sözleşmeyi devam ettirmek istiyorsa feshin geri alınması mümkündür (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 257; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 182 vd.). Ancak geri alınma fesih süresinin sonuna gelmeden yapılmalıdır. Aksi halde fesih süresi dolmuşsa sözleşmenin tekrar ihyasının mümkün olmaması gerekir (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 473).

Yargıtay'ın tarafların anlaşarak fesih beyanını iptal edebileceklerine dair kararı için bkz. Y.9.HD, T.: 05.03.1996, 1995/29909 E., 1996/3828 K. (Naklen: Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 472 vd., N. 83).

Yargıtay ise tek satıcılık sözleşmesinin dava konusu olduğu bir uyuşmazlıkta, sağlayıcının sözleşmeyi eylemli olarak fesh ettikten sonra, tekrar mal göndererek feshi geçersiz kıldığına hükmetmiştir: "...Taraflar arasında 21.4.1986 tarihinde tek satıcılık sözleşmesi yapılmıştır.

Beyanın hukuki sonuç doğurması, karşı tarafın kabulüne bağlı değildir, muhataba veya temsilcisine varmakla hukuki sonuçlarını meydana getirir⁹⁵⁷. Fesih muhatabının emniyet ihtiyacı göz önüne alınarak, bildirimün mümkün olduğunca açık olması ve fesih iradesini kesin bir şekilde ortaya koyması gerekmektedir⁹⁵⁸.

Fesih bildirim, kural olarak şekle tabi değildir. Ancak tarafların tacir olması karşısında, fesih ihbarlarını TTK md. 18/3' e uygun yapmaları bir ispat şekli olacaktır⁹⁵⁹. Bununla beraber akaryakıt istasyonu bayilik ilişkilerinde akaryakıt bayisi ile sağlayıcısının fesih bildirimlerini EPDK' nın belirlediği şekilde yapmaları zorunludur⁹⁶⁰. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini süresinden önce sona

---

Davalı satıcı, davacının Çanakkale hudutları dışında satış yaparak akti ihlal ettiği iddiasıyla 31.8.1986 tarihinde çimento teslimine son vermek suretiyle akti fesih iradesini eylemli olarak belirtmiştir. Ancak davalının yazılı olmayan ikaz ve ihtarı üzerine davacının buna uyararak Çanakkale dışına yaptığı satışları durdurduğu halde, davalının bir süre daha teslimata devam etmesi onun fesih iradesinin geçersiz sayılmasını gerektirir. Böylece haklı sebebe dayanarak yapılan haklı sebeple fesih işlemi geçerli olmaz... {Y.11.HD, T.: 15.01.1992; 1990/1959 E.; 1992/96 K, (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 15.03.2015}.

Ancak klasik görüşe göre fesih beyanının muhatabın kabulü halinde bile geri alınamayacağı savunulmaktadır. Muhatabın kabulüne rağmen, tarafların eski durumun tekrar ihyası için yeni bir sözleşme yapmaları gerekecektir. Sözleşme şekle tabi ise tekrar aynı şekle uyulurken, fesih dönemi ve sözleşme süresi gibi hesaplamalar bakımından yeni sözleşme esas alınacaktır (Eren, **a.g.e.**, s. 68; ayrıca görüşler için bkz. ve karşı. Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 471 vd.).

⁹⁵⁷ Nitekim YHGK da aynı esasları benimsemiştir: **"...Bilindiği üzere, ileriye dönük fesih, sözleşme ilişkisini geleceğe etkili olarak sona erdiren sebeplerden biridir. Yani fesih iradesi, sözleşme ilişkisini sona erdirmeye, ortadan kaldırmaya yönelik bozucu yenilik doğuran bir haktır. Hüküm ve sonuçlarını muhatabın hâkimiyet alanına ulaştığı anda geleceğe etkili olarak meydana getirir. Tek taraflı, varması gerekli bir irade beyanıdır. Şarta tabi tutulamaz ve geri alınmazlar. (F.Eren Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. 2, syf 1247)..."** {YHGK, T.: 10.02.2010, 2010/19-38 E., 2010/69 K., (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 22.02.2015}.

Fesih beyanında bulunanın kural olarak tasarruf yetkisini haiz olması lazımdır (Seliçi, **a.g.e.**, s. 116; Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 204 vd.).

⁹⁵⁸ Şenol, **a.g.e.**, s. 171; Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 250.

⁹⁵⁹ TTK md. 18/3: **"Tacirler arasında, diğer tarafı temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshe, sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbarlar veya ihtarlar noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılır."**

Madde gerekçesi: **"...Hükümdeki şekil, geçerlilik şartı olmaktan çıkarılmış, ispat şartına dönüştürülmüştür. Bu amaçla eski metinde yer alan "muteber olması için" ibaresine metinde yer verilmemiştir. Bu değişikliğin sebebi, geçerlik şartının artık haklı bir gerekçesinin bulunmaması ve teknikteki hızlı gelişmedir. Ayrıca hiçbir modern kanunda bu kadar ağır bir geçerlilik şartı yer almamaktadır..."**

⁹⁶⁰ Bu nedenle, herhangi bir fesih bildiriminde bulunmadan, örneğin mal alımının veya mal satımının durdurulması halinde sözleşmenin fiilen fesh edilip edilemeyeceğinin üzerinde durulmalıdır. Eylemli veya fiili fesih kavramına, daha çok İş Hukukunda rastlanılmaktadır. Sürekli borç doğuran ve taraflar arasında özel bir güven ilişkisi doğuran bayilik sözleşmesi ancak olağan veya haklı sebeple feshedilebilir. Bu nedenle somut olayda haklı bir sebep olmadan, mal

erdirmek için bayi ve sağlayıcı arasında karşılıklı bir fesih protokolü imzalanabilir. Fakat taraflardan birinin tek taraflı olarak sözleşmeyi fesih ettiği durumlarda fesih ihbarnameleri:

- a) Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin şartsız olarak sona erdirilmesine ilişkin açık irade beyanını içermeli;
- b) Noter kanalıyla sözleşmenin karşı tarafına gönderilmiş olmalı;
- c) Sözleşmenin karşı tarafına tebliğ edildiğine dair noterin tebliğ şerhini içermeli;
- d) Noter tasdikli olmalıdır.

Bu koşulların tümünü taşımayan fesih ihbarnameleri ise EPDK' ya gönderilemeyecektir⁹⁶¹. Ancak EPDK' nın burada öngördüğü şekli, bir geçerlilik ya da ispat şekli değil; bir “düzen hükmü” olarak kabul edilmek gerekir.

D. Haklı Sebep (Olağanüstü) Fesih

1. Genel Olarak

Her ne kadar sürekli borç ilişkilerinde, taraflar arasında sıkı bir güven ilişkisi söz konusu ise de; haklı sebeplerin ortaya çıkması ve bu güven ilişkisini bozması durumunda taraflar, bu ilişkiyi sona erdirebilmelidirler. İşte haklı sebeple fesih⁹⁶²,

---

alımının veya satımının durdurulması, istasyonun kapatılması gibi eylemlerde sözleşmenin haksız olarak feshedildiğini kabul etmek gerekecektir (Şenol, a.g.e., s. 192 vd.).

Keza Yargıtay kararları da bu doğrultudadır: “...Davalı bayiinin sözleşme süresi dolmadan önce işyerini kapattığı hususunda bir uyuşmazlık bulunmamaktadır. Bu şekilde sözleşme fiili olarak sona erdirilmiştir. Sözleşmede davalı bayiye tek yanlı olarak akdi fesh olanağı tanınmadığı gibi, davalının akdi fesih hakkı olduğu da kanıtlanamamıştır. Hal böyle olunca davacının sözleşme uyarınca cezai şart talep etme hakkı doğar...” {Y.19.HD, T.: 08.12.2005, 2005/2891 E., 2005/12272 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay, 29.03.2015>}.

⁹⁶¹ (Çevirimiçi) <http://www.epdk.org.tr/index.php/petrol-piyasas/lisans?id=209#47-bayilik-sözleşmesi-fesih-ihbarnameleri-nasil-düzenlenmelidir>, 15.03.2015.

⁹⁶² YHGK tarafından haklı sebeple fesih şu şekilde tanımlanmıştır: “**Haklı nedenle fesih hakkı, dürüstlük kuralları gereği iş ilişkisini sürdürmesi kendisinden beklenemeyecek tarafa belirli veya belirsiz süreli iş akdini derhal feshetme yetkisi veren bozucu yenilik doğuran bir haktır. Sürekli borç ilişkileri yaratan iş akdinde ortaya çıkan bir durum nedeniyle bu ilişkiye devam taraflardan biri için çekilmez hale gelmişse haklı nedenle derhal fesih hakkı ortaya çıkar. Akdi ilişkiye devamın çekilmez (katlanılmaz) hale gelip gelmediğinin ölçüsünü objektif iyiniyet, yani dürüstlük kuralları oluşturur.**” {YHGK, T.: 30.10.2013, 2013/9-254 E., 2013/1504 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay, 20.02.2015>}.

belirli veya belirsiz süreli sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeleri, haklı sebeplerin varlığı halinde, süresinden önce ve ileriye etkili olarak, fesih süresi veya fesih dönemleri olmadan⁹⁶³ sona erdirme imkânıdır⁹⁶⁴. Sebebin haklı olup olmadığı ise her somut olayda ayrıca değerlendirilecektir⁹⁶⁵.

Haklı sebeple fesih hakkının hukuki dayanağı konusunda; tek satıcılık sözleşmesine ilişkin farklı görüşler ileri sürülmüş olup, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından da bu görüşlerden yararlanılabilir. Bir görüş bu hakkın, TTK'nın acente⁹⁶⁶ ile TBK'nın, hizmet⁹⁶⁷ ve adi ortaklığa⁹⁶⁸ ilişkin maddelerinin kıyas yoluyla uygulanmasından doğduğunu savunmaktadır⁹⁶⁹. Başka bir görüş ise⁹⁷⁰ bu

⁹⁶³ Eren, **a.g.e.**, s. 1260; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 205; Arkan, **a.g.e.**, s. 220; Kırca, **a.g.e.**, s. 181. Fakat beyan sahibi, haklı sebeple fesih bildirimini bir süreye bağlayabilir. Kimi haller, dürüstlük kuralı gereği süre verilmesini gerektirirken; kimi zaman da süre verilmeyip derhal önelsiz olarak sözleşmenin feshi gerekir. Sürenin belirlenmiş olması, haklı sebeple feshi olağan feshi çevirmez (Seliçi, **a.g.e.**, s. 157 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, n. 932, s. 197 ve 204; Ayan, **a.g.e.**, s. 52 ve 53). Ancak bu süre hiçbir zaman haklı sebeple fesih hakkını ortadan kaldırmamalı, haklı sebeple feshi olağan feshiye yaklaştıracak uzunlukta olmamalıdır. Bu bakımdan tasfiye için kısa bir süre öngörülmelidir (Ayan, **a.g.e.**, s. 53).

⁹⁶⁴ Haklı sebeple feshi, olağan fesih süresi içinde de gidilebilir (Toksöz, **a.g.e.**, s. 49). Seliçi, **a.g.e.**, s. 34 vd. ve 156; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 194 vd.; Tandoğan, **C.I/1**, s. 56; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 30; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 152 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 1259; Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s. 116; Şenol, **a.g.e.**, s. 193; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 23; Yasaman, **a.g.e.**, s. 274; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 180 vd. ve 194 vd.; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 73; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 172; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 205; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 88; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 842; Arkan, **a.g.e.**, s. 220; Ayan, **a.g.e.**, s. 46; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 93; Sanrı, **a.g.e.**, s. 15 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 141; Toksöz, **a.g.e.**, s. 50; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 18 vd.; Karauz, **a.g.e.**, s. 238 vd.

⁹⁶⁵ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 135; Bilge, **ÖBM**, 1962, s. 18; Önür, **a.g.m.**, s. 26; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 273; Tandoğan, **C.I/1**, s. 56 vd.; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 31; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 73; Özeriç, **a.g.e.**, s. 141.

⁹⁶⁶ TTK md. 121/1'e göre, acentelik sözleşmesi belirli bir süre için yapılmış olsa bile haklı sebeplerden dolayı her zaman fesih olunabilir.

⁹⁶⁷ TBK md. 435 hükmünde, haklı sebeplerden dolayı gerek işçinin gerekse iş sahibinin sözleşmeyi her zaman feshedebileceği düzenlenmesi yer alır. Aynı maddenin devamında sözleşmeyi fesheden tarafın, fesih sebebini yazılı olarak bildirme şartı getirilmiştir. Ayrıca sözleşmeyi fesheden taraftan, dürüstlük kurallarına göre hizmet ilişkisini sürdürmesi beklenemeyen bütün durum ve koşullar haklı sebep sayılacaktır.

⁹⁶⁸ TBK md. 639/7 hükmünde haklı sebeplerin bulunması hâlinde her zaman, başkaca koşul aranmaksızın mahkemenin fesih talep edilebileceği düzenlenmiştir.

⁹⁶⁹ İsviçre Federal Mahkemesi, yine tek satıcılık sözleşmesi bakımından verdiği bir kararda, kanunda düzenlenmeyen tek satıcılık sözleşmesine de sürekli borç ilişkisi doğuran acentelik ve hizmet sözleşmesinin haklı feshine ilişkin hükümlerinin kıyas yoluyla uygulanabileceğini belirtmiştir (İşgüzar, **a.g.e.**, s. 153; Şenol, **a.g.e.**, s. 194 ve N. 697; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, N. 151, s. 42). Alman Hukuku'nda ise acentelik sözleşmesinin haklı sebeple feshine ilişkin hükümlerin kıyasen uygulandığı görülmüştür (Şenol, **a.g.e.**, s. 194).

⁹⁷⁰ Seliçi, **a.g.e.**, s. 202; Şenol, **a.g.e.**, s. 194, N. 695'da zikredilen yazarlar; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 153, N. 42' de zikredilen yazarlar; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 19.

hakkın, sözleşmenin sürekli borç ilişkisi niteliğinden çıktığını ileri sürmektedir. Bir başka görüş, her iki görüşün birbirlerini tamamlayacak şekilde değerlendirilebileceğini; çünkü bu bahsi geçen iki fikrin birbirlerine ters olmadıklarını ve haklı sebeple fesih hakkının sözleşmenin niteliğinden doğmuş olmasının, bu ilişkiye acentelik ve hizmet sözleşmesi ile ilgili diğer hükümlerin uygulanmasına engel olmayacağını haklı olarak savunmaktadır⁹⁷¹. Kaldı ki, kıyasen uygulanacak olan diğer sözleşme hükümleri de sürekli borç doğuran yapıda olduklarından, haklı sebeple fesih hakkına ilişkin düzenlemeleri de çok benzer özellikler gösterir. Hatta haklı sebeple fesih hakkı bütün sürekli sözleşme ilişkilerinde, kanunda veya sözleşmede düzenlenmemiş olsa bile var sayılmalıdır⁹⁷².

Sözleşmenin haklı sebeple feshi, belirli süreli akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini süresinden önce; belirsiz süreli akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini ise önelsiz olarak sonlandıracaktır.

2. Haklı Sebep

a. Genel Olarak

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, akaryakıt sağlayıcıları tarafından standart sözleşme olarak hazırlanırken; sözleşmelerde tarafların yükümlülüklerinin düzenlenmesinin yanında bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesinin yaptırımlarına da ayrıca yer verilir. Bu düzenlemelerde özellikle akaryakıt bayisinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde, akaryakıt sağlayıcısına haklı sebeple fesih imkânı tanınmaktadır. Sözleşmede yer alan hükümlerin somut ihtiyaçlara cevap vermesi halinde; başka bir deyişle, fesih imkânının olup olmadığı hususunda bir sonuç çıkarılabildiği takdirde, bir mesele yoktur. Ancak sözleşmede yer alan bu düzenlemeler, kimi zaman somut olaylar karşısında yetersiz kalabilmektedir. Bununla birlikte, sözleşmeyi hazırlayan tarafın akaryakıt sağlayıcısı olması

⁹⁷¹ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 153; Aynı yönde Tandoğan, **C.I/1**, s. 56; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 30 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 194 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 194.

⁹⁷² İşgüzar, **a.g.e.**, s. 154; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 194 vd.; Andreas Schwarz, **Türk Borçlar Hukukuna Göre Akdin İhlali Sebebiyle Fesih**, İstanbul, Kenan Matbaası, 1943, s. 775; Şenol, **a.g.e.**, s. 194; Tandoğan, **C.I/1**, s. 56 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 30 vd.; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 273; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 23; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 73; Haklı sebeple feshin hukuki dayanağı hakkındaki, Avrupa ve Türk Hukuku’ndaki tartışmalar için ayrıca bknz. Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 108-117.

nedeniyle, bayiye fesih imkânının neredeyse hiç tanınmadığı görülür. Bu nedenle, sözleşmede kararlaştırılmadığı durumlarda da tarafların, haklı sebeple feshe gidip gidemeyeceğinin belirlenmesi lazımdır. Bu itibarla, öncelikle haklı sebebin ne olduğu belirlenmelidir.

Öte taraftan, kimi kez de sözleşmede haklı sebep niteliği taşımayacak hususların, sözleşmenin güçlü tarafı olan akaryakıt sağlayıcısı lehine, haklı fesih sebebi olarak tanındığına rastlanmaktadır. Bu şekilde hazırlanan hükümlerin ise artık genel işlem şartları çerçevesinde incelenmesi gerekecektir.

Çalışmamızda önce kısaca “haklı sebep” kavramına değinilecek ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde hangi durumların sözleşmeyi sona erdirecek nitelikte haklı sebep sayılabileceğine dair örneklere yer verilecektir.

b. Haklı Sebep Kavramı

Kimi tipik sözleşmeler için sözleşmenin, hangi haklı sebeplerle sona erdirilebileceği kanun koyucu tarafından düzenlenmiştir⁹⁷³. Ancak TBK ve diğer mevzuatlarda tüm sürekli borç ilişkilerini kapsayacak nitelikte, haklı sebeple feshe ilişkin genel bir hüküm olmadığı gibi; haklı sebebe ilişkin olarak bir tanım da mevcut değildir. Kanun koyucunun bu noktada hem bir tanım vermektan hem de haklı sebeplerin ne olabileceğine dair bir liste vermektan kaçındığı söylenebilir⁹⁷⁴. Zira borç ilişkisinin ve özellikle sözleşmenin niteliğine göre, ortaya çıkan sebeplerin, hangilerinin feshi haklı kılacağı, her bir borç ilişkisinde değişiklik gösterebilecektir.

⁹⁷³ Bknz. BK. md. 331, md. 369, md. 435, md. 617, md. 639. Buna göre adi kira ve hasılat kiralarına ilişkin yeni TBK md. 331 ve 369’da haklı sebep “ilişkinin devamını taraflardan biri için çekilmez hale getiren önemli sebepler” olarak; hizmet sözleşmesine ilişkin md. 435’de ise “sözleşmeyi fesheden taraftan dürüstlük kuralına göre hizmet ilişkisini sürdürmesi beklenemeyen bütün durum ve koşullar” olarak ifade edilmiştir. Buna karşılık TBK’ da düzenlenmiş olmalarına rağmen ödünç ve saklama sözleşmeleri için açıkça bir haklı sebeple fesih hakkından söz edilmemektedir.

⁹⁷⁴ Haklı sebebin ne olduğunu ve hangi durumların haklı sebep sayılabileceğini kazuistik biçimde saymaktan kaçınan kanun koyucu, hüküm içi boşluğu (intra legem) isteyerek bırakmıştır. Böylelikle hâkime olaydan olaya geçecek, olayı çerçeveleyen tüm şartları, taraflar arasındaki menfaat dengesini vs. göz önünde bulundurarak hükmü, somut olaydaki şartlara uydurma imkanı verilmektedir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 186 vd.). Kanunlarda, haklı sebep kavramı için kesin bir tanım vermektan kaçınılması; kesin bir tanımın, özü itibarıyla hukuk uygulayıcılarına bilinçli olarak tanınan hareket serbestisi daraltmamak için olduğundan son derece yerindedir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 133).

İhtilaf halinde sebebin haklılığı ise TMK' nın kendisine tanıdığı takdir yetkisini kullanarak her somut olayda hâkim tarafından belirlenecektir⁹⁷⁵.

Kanun koyucunun da kaçındığı gibi, haklı sebep sağlayacak olguları bir liste halinde önceden belirlemenin imkânı ve gereği yoktur⁹⁷⁶. Sözleşme devam ederken, ortaya çıkan sebeplerin haklı sayılabilmesi ve fesih imkânı vermesi için uygulama ve doktrinde kabul gören ölçüt, meydana gelen olay karşısında sözleşmeye devam edilmesinin dürüstlük kurallarına göre artık taraflar için çekilmez hale gelmesidir⁹⁷⁷. Başka bir ifadeyle ortaya çıkan sebebin haklı bir sebep sayılabilmesi için, objektif olarak belirli bir ağırlık taşıması ve güven ilişkisinin çökmesi nedeniyle dürüstlük kurallarına göre sözleşmenin devamının taraflardan beklenemeyecek ölçüye varması gerekir⁹⁷⁸. Örneğin kısa süreli hastalık ya da askerlik⁹⁷⁹, fesih için haklı bir sebep teşkil etmeyeceklerdir⁹⁸⁰. Bu bakımdan ilk olarak somut olayın özellikleri, sözleşme ilişkisinin düzenleniş tarzı, kişisel ve maddi ilişkiler, sözleşme süresi, akaryakıt bayisinin başarısı ve haklı sebep karşısında tarafların karşılıklı menfaatleri, adil bir

⁹⁷⁵ Şenol, **a.g.e.**, s. 195; Seliçi, **a.g.e.**, s. 187; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 134; Schwarz, **Türk Borçlar Hukukuna Göre Akdin İhlali Sebebiyle Fesih**, s. 786; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 157 vd.; Kırca, **a.g.e.**, s. 182; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 172.

Bu konuda hakimin geniş bir takdir yetkisi bulunmaktadır (Kayıhan, **a.g.e.**, s. 207).

⁹⁷⁶ Seliçi, **a.g.e.**, s. 193; Şenol, **a.g.e.**, s. 196; Ayan, **a.g.e.**, s. 49.

⁹⁷⁷ Şenol, **a.g.e.**, s. 196 vd.; Seliçi, **a.g.e.**, s. 192; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 93 vd. ve 133; Ayan, **a.g.e.**, s. 46 vd.; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 205; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, **a.g.e.**, s. 967; Tandoğan, **C.I/1**, s. 56; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 31; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 155; Demir Gökyayla, s. 196 vd.; Kırca, **a.g.e.**, s. 182; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 172 vd.; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 194; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 842. Arkan, **a.g.e.**, s. 220; Özeriç, **a.g.e.**, s. 141; Toksöz, **a.g.e.**, s. 50; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 19; Karauz, **a.g.e.**, s. 240.

⁹⁷⁸ Bu aynı zamanda ahde vefa gereğidir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 196). Ahde vefa ilkesi gereğince, haklı sebeple fesih istisna olduğu için, hâkimin de takdir yetkisini bir ölçüde sınırlandırmaktadır. Hâkim, somut olayı değerlendirirken "sınırlayıcı yorum yapmalı", sözleşmeye bağlılık esasından gerekmedikçe ayrılmamalıdır. Bu sebeple hakim, sadece taraf menfaatlerini değil; hukuki güvenlik menfaatini de dikkate almalıdır (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 138 ve 139).

Önceden öngörülmeven haklı sebepler nedeniyle tarafların, sözleşme rizikosu dışına çıkması ihtimalinde menfaatler tartılarak ortaya çıkan anormal durumdan doğan riziko adil biçimde dağıtılarak çekilmezlik belirlenecektir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 199; Serozan et. al., **C.III.**, s. 265). Fakat somut riziko, kanun ve sözleşme gereği, bir sözleşmenin risk alanına dâhil sayılmalıdır. Bu itibarla beklenen durum ile beklenilmez durum arasındaki fark o denli çarpıcı olmalıdır ki; bunu görmezlikten gelmek dürüstlük kuralına uygun düşmemelidir. Adaletsizlik, kişiyi "isyan ettirecek" boyutlara ulaştırmalıdır (Serozan et. al., **C.III.**, s. 265).

⁹⁷⁹ Acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Kayıhan, **a.g.e.**, s. 209; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 195.

⁹⁸⁰ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 197. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 156; Tandoğan, **C.I/1**, s. 57; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 31. Bu, sözleşmeye devam edilmesinin artık taraflardan beklenemeyecek kadar bozulmamış sayılmamasının bir sonucudur (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 156).

şekilde göz önünde tutulmalı ve sözleşmeye devam edilmesinin olası bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır⁹⁸¹. Özellikle, sözleşme uzun süreli olarak yapılmışsa⁹⁸² -ki -akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi gibi- bu süre ayrıca dikkate alınmalıdır⁹⁸³. Aksi halde, haklı sebep olduğu iddiası TMK m. 2'ye aykırılık teşkil edebilecektir⁹⁸⁴.

Haklı sebep, tarafların kusurundan veya taraflarla ilgisi bulunmayan sebeplerden kaynaklanabileceğinden⁹⁸⁵; sebebin mutlaka kusurlu bir davranış olması gerekmez⁹⁸⁶. Buna karşın çoğu kez haklı sebep olarak görülen olaylar, sözleşme yükümlülüklerinin kusurlu ihlali sonucunda ortaya çıkmaktadır⁹⁸⁷. Buna, en çok

⁹⁸¹ Schwarz, **Türk Borçlar Hukukuna Göre Akdin İhlali Sebebiyle Fesih**, s. 765. Tek satıcılık ve franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 197; Kırca, **a.g.e.**, s. 183 vd.; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 155.

Zira her olayda ilişkiler birbirinden tamamen farklı olacak ve aynı münferit olaylar, her bir sözleşme için farklı bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Dolayısıyla bir olgunun varlığı hukuki ilişkiyi sona erdirmeye yetmeyecek, ayrıca ele alınan borç ilişkisini çekilmez hale getirip getirmediğine bakılacaktır (Seliçi, **a.g.e.**, s. 193; Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 197).

⁹⁸² Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 197.

⁹⁸³ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 155; Tandoğan, **C.I/I**, s. 56; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 31; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 197.

Örneğin, ekonomideki değişiklikler veya malın niteliği nedeniyle sözleşmede öngörülen sonuca ulaşılamaması halinde, haklı sebeple fesih yoluna başvurulamaz (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 156). Fakat tek başına haklı sayılmayacak bir sebeplerin, bir arada bulunmaları ile de haklı sayılmaları mümkündür (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 197).

⁹⁸⁴ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 197; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 197 vd.

⁹⁸⁵ Özellikle sözleşmenin başında mevcut şartlardaki değişikliklerin (işlem temeli) borç ilişkisini çekilmez hale getirmesi de mümkün olup; sözleşme değişen şartlara uyarlanamıyorsa, ortaya çıkan olgular, haklı sebep teşkil edebileceklerdir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 194 vd. ve N. 284, s. 195; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 134. Bayilik ve franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, N. 715, s. 198; Kırca, **a.g.e.**, s. 182; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 173).

⁹⁸⁶ Seliçi, **a.g.e.**, s. 194; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 134 ve 158; Şenol, **a.g.e.**, s. 197; Ayan, **a.g.e.**, s. 47; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 155; Tandoğan, **C.I/I**, s. 57; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 31; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 197; Kırca, **a.g.e.**, s. 182; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 173; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 206; Arkan, **a.g.e.**, s. 220; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 195; Özeriç, **a.g.e.**, s. 142 vd.; Karauz, **a.g.e.**, s. 240 vd.

İcrasına başlanmış sürekli borç ilişkisinde, edimler bir süre ifa edildikten sonra edimin, borçlunun kusuru olmaksızın imkânsızlaşması halinde, taraflara sözleşmenin haklı sebeple fesh edilme hakkı doğar (Seliçi, **a.g.e.**, s. 94). Bu halde kimsenin kusuru olmadan sözleşme haklı sebeple fesh edilecektir.

⁹⁸⁷ Çoğunlukla fesih muhatabının kusuruna dayanarak fesih hakkı kullanılıyorsa da; haklı sebebin ortaya çıkışında fesheden tarafın kusurunun olması da mümkündür. Bu durumda, kusuruyla haklı sebebe yol açan tarafın, buna dayanarak sözleşmenin derhal feshini talep etmesi dürüstlük kuralına aykırılık teşkil edecektir. Ancak somut olayın şartlarına göre, sözleşmeyi feshetmek isteyen taraf, karşı tarafına oranla daha az kusurla haklı sebebin oluşmasına yol açmışsa ve sözleşmenin haklı sebeple feshi bu kusurla meydana gelmemişse, yani fesheden tarafın kusuru

yargılama konusu olarak ortaya çıkan haklı fesih sebeplerinden, akaryakıt bayisinin asgari alım yükümlülüğünün ihlali örnek gösterilebilir. Uygulamada, hemen her akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde, akaryakıt bayisinin asgari alım yükümlülüğünü ihlali halinde, sağlayıcının sözleşmeyi önelsiz olarak feshedebileceği düzenlenmektedir. Sözleşmenin taraflarından birinin diğer tarafa veya müşterilere karşı davranışları, taraflar arasındaki güven ilişkisini sarsmışsa sözleşmenin feshi için haklı sebepler söz konusu olacaktır⁹⁸⁸.

Ne var ki, sözleşmeye aykırı her davranış, haklı sebep sayılmayacak⁹⁸⁹ ve sözleşmeye aykırı davranışın, önemli olup olmadığı ve haklı sebeple fesih sonucu doğuracak ölçüde olup olmadığı her somut olayda ayrı değerlendirilecektir. Zira bir sürekli borç ilişkisine katılan taraf, sözleşme süresinde bazı zorluklarla karşılaşabileceğini hesaba katmalıdır. Örneğin, mal tesliminde geçici bir imkansızlık hali ya da veya bayinin, ödemede kısa süreli temerrüdü; tek başına sözleşmenin haklı sebeple feshi için yeterli değildir⁹⁹⁰. Bunlar ancak sürekli borç ilişkisini çekilmez hale getirdiği takdirde ilişkiyi sona erdirme imkânı vermelidir⁹⁹¹. Buna karşılık temerrüde düşen tarafın durum ve tutumundan, ilerideki edimlerini de süresinde ve gereği gibi yerine getiremeyeceği açıkça anlaşılıyorsa sözleşme önelsiz olarak feshedilebilir⁹⁹².

Bu noktada değinilmesi gereken bir diğer husus ise sözleşme özgürlüğü ilkesinin bir görünümü olarak, tarafların belli sebepleri haklı sebeple fesih dışında tutup tutamayacaklarıdır. Taraflar, sözleşmede hangi sebeplerin haklı sebep

---

ile haklı sebep arasında nedensellik bağı yoksa, kişi kusurlu da olsa haklı fesih hakkını kaybetmiş sayılmaz (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 159).

“Bir tarafın akde aykırı davrandığı bütün hallerde, bir aykırılık sebebiyle diğer taraf akdi idame ettirmemekte haklı bulunduğu veya akdin idamesinde kendisinin menfaatinin kalmadığı takdirde bu akit vaziyete göre makable şamil olarak fesih veyahut ati için feshi ihbar suretiyle akdi tek taraflı bozmak hakkını haizdir.” (Schwarz, **Türk Borçlar Hukukuna Göre Akdin İhlali Sebebiyle Fesih**, s. 786 vd.).

⁹⁸⁸ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 158. Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 197; Tandoğan, **C.I/1**, s. 56 vd.; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 31.

⁹⁸⁹ Şenol, **a.g.e.**, s. 197; Ayan, **a.g.e.**, s. 48; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 156; Tandoğan, **C.I/1**, s. 57; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 31; Kırcı, **a.g.e.**, s. 182; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 173.

⁹⁹⁰ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 197 vd. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 156; Tandoğan, **C.I/1**, s. 57; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 31.

⁹⁹¹ Seliçi, **a.g.e.**, s. 202; Şenol, **a.g.e.**, s. 197.

⁹⁹² Tandoğan, **C.I/1**, s. 57; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 31.

sayılacağı konusunda olduğu gibi; tam aksine belli sebeplerin ortaya çıkması durumunda bunların, sözleşmeyi sona erdirecek haklı sebepler olmadığı konusunda anlaşılabilirler. Çoğunlukla sözleşmeyi hazırlayan akaryakıt sağlayıcısı lehine olan bu hükümlerin, geçerli olup olmadığına somut düzenlemenin, fesih hakkının özüne zarar verip vermediğine bakılarak karar verilmesi gerekir⁹⁹³. Bu nedenle tarafların sözleşme ile bu hakkı ortadan kaldırmaları veya sınırlandırmaları geçersiz kabul edilmelidir⁹⁹⁴. O halde bir vakıanın, haklı sebep sayılamayacağı ve buna dayanılarak sözleşmenin sona erdirilemeyeceği açıkça kararlaştırılmış olsa dahi; somut durumda bu sebep ilişkiyi çekilmez hale getiriyorsa haklı sebeple fesih hakkı kullanılabilir⁹⁹⁵. Örneğin, akaryakıt sağlayıcısının mal teslim etmemesinin

⁹⁹³ Bu konuda açıklamalar için bkz. Seliçi, **a.g.e.**, s. 165; Şenol, **a.g.e.**, s. 199 vd.; Ayan, **a.g.e.**, s. 48; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 194 ve 196; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 206.

⁹⁹⁴ Bu konuda açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 200; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 117 ve 118; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 89; Ayan, **a.g.e.**, s. 48; Arkan, **a.g.e.**, s. 210.

Bu görüşün dayanağı, kişisel özgürlüğün aşırı şekilde sınırlandırılmaması ve kişinin kendi kendisine karşı da korunması gereğine dayanır. Bu nedenle haklı sebeple fesih hakkından vazgeçmeye müsaade etmek, sözleşmeye devamın kendisi için çekilmez hale gelen tarafı, ilişkinin tutsağı haline getirecektir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 165; Aynı yönde Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 118).

Tarafların haklı sebebi sözleşmede anlaşarak kaldırması halinde Alman Hukuku'nda artık sözleşmenin çekilmez hale gelip gelmediğine bakılmayacağı hakkında bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 198; Seliçi, **a.g.e.**, N. 193, s. 164). Sözleşmede kararlaştırılan haklı sebebin gerçekleşmesi halinde artık sözleşmenin çekilmez hale geldiği iddiasının dinlenemeyeceği; sadece söz konusu durumun gerçekleşmediği yönünde savunma yapabileceği görüşünde bkz. Karauz, **a.g.e.**, s. 241.

Öte yandan bir görüşe göre, fesih sebeplerinin genişletilerek kararlaştırılan bazı olgulara haklı sebep niteliği kazandırılması ve bunlara dayanarak haklı sebeple feshe gidilebilmesinin mümkündür (Seliçi, **a.g.e.**, s. 165; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 119). Söz konusu görüş, haklı sebeple feshin emrediciliğinin mutlak değil; fakat nispi olduğu fikrine dayanır (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 118 vd.). Oysa fesih hakkından vazgeçmek gibi, kendisinin basit bir sözleşme ihlalinde haklı sebeple feshe gidilebilmesi halinde de taraf kendi kendisine karşı korunmalıdır. Nitekim uygulamada, sözleşmenin güçlü tarafı olan sağlayıcılar bayinin herhangi bir sözleşmeye aykırılığını orantısız şekilde haklı sebeple fesih sonucuna bağlayabileceklerdir.

Bu nedenle sözleşmede açıkça gösterilen nedenler mutlaka sözleşmenin feshini gerektirecek olan nedenler olarak kabul edilmezler (Franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Kırca, **a.g.e.**, s. 183). Ancak gerçekleşen olayın, fesih nedeni olup olamayacağının takdirinde göz önüne alınabilecek bir ölçüt olabilecektir (Tek satıcılık ve franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Tandoğan, **C.I/1**, s. 57; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 32; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 174).

Alman ve İsviçre Hukuklarında ise feshin genişletilmesi ve kolaylaştırılması fesih muhatabının korunmaya ihtiyacı olması halinde geçersiz kabul edilmiştir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 120).

Aynı şekilde, tarafların haklı sebeple sözleşmeyi fesh etme hakkından önceden vazgeçmeleri (feragat) de mümkün değildir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 117; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 206; Arkan, **a.g.e.**, s. 221; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 89; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 196; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 842).

⁹⁹⁵ Seliçi, **a.g.e.**, s. 165; Şenol, **a.g.e.**, s. 200.

bayinin sözleşmeyi sona erdirmesi için haklı sebep teşkil etmeyeceğine ve buna dayanarak fesih hakkı olmayacağına dair bir düzenleme, dürüstlük kuralı gereğince bayiye yönelik olarak hakkaniyet sınırlarını aşması sebebiyle geçersiz olacak ve akaryakıt bayisi fesih hakkını kullanabilecektir⁹⁹⁶.

Diğer taraftan, kanunda haklı sebeple fesih hakkı tanıyan hükümlerin emredici olduğu kabul edilmektedir⁹⁹⁷. Bu hükümlerin emredici olarak kabul edilmesinin nedeni ise tali nitelikte olduğunun kabulü halinde kişisel özgürlüğün aşırı biçimde sınırlandırılabilmesine yol açmasıdır. Çünkü bir sebebin, ilişkinin devamını çekilmez hale getirmesi halinde; o sözleşme ilişkisine son verilebilmesi gerekir. Sözleşme ile haklı sebeple fesih hakkından feragatin kabul edilecek olması halinde ise sözleşme ilişkisinin devamı kendisi için çekilmez hale gelen taraf, buna rağmen ilişkiyle bağlı kalacak ve kişisel özgürlüğü sınırlanacaktır⁹⁹⁸. Böylesi bir düzenleme, akaryakıt bayisinin ekonomik özgürlüğünü aşırı derecede sınırlayabileceğinden; onun kişilik haklarının ihlali olarak da değerlendirilebilecektir⁹⁹⁹. Ancak bu noktada vurgulanmalıdır ki, haklı sebeple fesih hakkı doğduktan sonra, hak sahibi bu hakkını kullanmak zorunda olmadığı gibi; bunu kullanmaktan vazgeçebilecektir¹⁰⁰⁰.

Haklı sebebin, en geç yenilik doğuran hak olan fesih beyanının kullanıldığı anda mevcut olması yeterlidir. Hakkın kullanılmasından sonra, söz konusu sebebin mevcudiyetini devam ettirmesi şart olmadığı gibi; sebebin ortadan kalkması da

---

Zira kanunda düzenlenmeyen diğer sürekli borç doğuran sözleşmeler bakımından da haklı sebeple fesih hakkının, sözleşme ile tarafların elinden alınması mümkün değildir (Bu konuda açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 199; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 172; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 204; Seliçi, **a.g.e.**, s. 164).

⁹⁹⁶ Ancak hakkın özüne müdahale edilmediği sürece, bazı haklı sebep oluşturabilmesi düşünülebilecek hallerin tartışmaya yer bırakmamak için, sözleşmede baştan haklı sebep oluşturmayacağı kararlaştırılabilir. Tam aksine yine tartışmalı olabilecek bazı hallerin haklı sebep oluşturacağı da sözleşmede öngörülebilir. Bu noktada sözleşmedeki hükümlerin geçerli olup olmadığı tespit edilirken haklı sebeple fesih hakkının özüne zarar verip vermediğine bakılmalıdır (Ayrıca bkz. Ayan, **a.g.e.**, s. 48 vd.).

⁹⁹⁷ Seliçi, **a.g.e.**, s. 164; Şenol, **a.g.e.**, s. 199; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 117.

⁹⁹⁸ Şenol, **a.g.e.**, s. 199.

⁹⁹⁹ Şenol, **a.g.e.**, s. 199.

¹⁰⁰⁰ Şenol, **a.g.e.**, s. 199. Fesih sebebi ortaya çıkıp, öğrenildikten sonra, taraflar bu sebebe dayanarak fesih hakkının kullanılmayacağı konusunda anlaşabilirler (Seliçi, **a.g.e.**, s. 166). Zira haklı sebep gerçekleşmesine rağmen; fesih hakkının fiilen kullanılmaması ve feragat edilmesine engel yoktur (Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 196).

herhangi bir sonuç doğurmayacaktır¹⁰⁰¹. Örneğin; akaryakıt bayisinin, kendi sağlayıcısından başka bir sağlayıcının mallarını sattığı ve rekabet yasağına aykırı davrandığı tespit edilirse, sağlayıcının haklı sebeple fesih beyanından sonra, bu malların satışının durdurulması ve istasyondan çıkarılmasının artık bir önemi olmayacaktır.

3. Fesih Hakkının Kullanılmasına İlişkin Sorunlar

a. Haklı Sebep Fesihten Önce İhtarda Bulunulması

Sözleşmenin haklı sebeple feshi için, ortaya çıkan sebebin, hem dürüstlük kuralına göre (objektif olarak) hem de somut olayda fesih hakkını kullanmak isteyen taraf açısından (sübjektif olarak) derhal feshi haklı kılacak nitelikte olması gerekir. Sebebin objektif ağırlığı, dürüstlük kuralı çerçevesinde, haklı sebebin varlığını iddia eden taraftan, sözleşme süresinin sonuna kadar veya en yakın olağan fesih dönemine kadar sözleşmeye devam etmesinin beklenemeyeceği hallerdir¹⁰⁰². Burada aynı şartlar altında bulunan makul bir insanın, o şartlar karşısında sözleşmeyi haklı sebeple fesih hakkının olup olmayacağına bakılarak tespit edilir^{1003 ve 1004}. Sübjektif

¹⁰⁰¹ Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 213 vd. ve N. 35.

¹⁰⁰² Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 139.

¹⁰⁰³ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 140.

¹⁰⁰⁴ Objektif ağırlığın tespitinde yol gösterici birtakım kriterler yer alır. Bunlar: Kişisel özelliklerin önem taşıdığı bir sözleşmenin varlığı, sözleşmenin süresi, taraflar arasında özel bir güven ilişkisinin varlığı ve sözleşmenin ivazlı olup olmadığıdır (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 148 vd.).

Sözleşmede, tarafların kişiliği ne kadar önemliyse, şahsi durum değişiklikleri o ölçüde haklı sebep nedeni teşkil edecektir. (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 148).

Sözleşmenin süresi de, ortaya çıkan sebebin objektif ağırlığının tespitinde etkili olacak bir faktördür. Sözleşmenin kalan süresi ne kadar kısaysa, haklı sebeple feshin kabulü de o kadar zor olacak ve kalan kısa süre göz önünde bulundurularak onlardan sözleşmeye devam etmeleri beklenebilecektir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 149). Bunun aksine sözleşmenin kalan süresinin uzun olması durumunda, haklı sebeple sözleşmeyi feshedebilecek taraftan sözleşme süresinin sonuna kadar sabretmesi ve sözleşme ilişkisini sürdürmesi beklenemez. Ancak ifa süresinin uzun olması, feshin daha kolay olacağı anlamına da gelmez. Yalnızca sözleşme başlayalı çok uzun süre geçmeden meydana gelen durum ve şartların tarafların öngörülerini dışına çıkması mümkün olabileceğinden; feshin kabulü daha kolay olabilecektir. Çok uzun zamandan beri devam eden sözleşme ilişkisinde ise ilişkinin aynı olaylarla sarsılması, çok daha zor olacaktır (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 150).

Taraflar arasındaki yoğun güven ilişkisinin varlığı, özellikle ortak bir amaca yönelen sözleşmelerde sözleşmeye bağlı kalınacağı ve sözleşmenin ifası için, tarafların elinden geleni yapacağına dair bir inancı da beraberinde getirir. Bu nedenle yoğun güven ilişkisi nedeniyle; sır saklama veya bilgi verme yükümlülüğü gibi yan edimlerin ihlali halleri de haklı sebep teşkil edecektir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 151).

Sözleşmenin ivazsız oluşu ise haklı sebebin tespitinde daha esnek davranılabilmesine neden olacaktır (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 154).

ağırlık ise sözleşmeyi fesheden taraf açısından, sözleşmeye devamın beklenemez hale gelmiş olmasıdır.

Objektif ağırlık, İsviçre doktrininde mutlak ve nispi ağırlık olarak ikiye ayrılmaktadır¹⁰⁰⁵. Mutlak ağırlık, haklı sebeple derhal fesih için tek başına yeterli ağırlığa sahip sebep iken¹⁰⁰⁶; nispi ağırlık, feshi haklı kılmak için tek başına yeterli ağırlıkta olmamakla beraber, tekrarlanması veya başka sebeplerle birleşmesi halinde feshi haklı kılacak sebeptir¹⁰⁰⁷. Bu ayrımın pratikteki önemi, sebebin nispi ağırlıkta olması halinde sözleşmenin haklı sebeple feshine imkân verebilmesi için bir ihtar yapılmasının gerekli olmasından kaynaklanmaktadır¹⁰⁰⁸.

Haklı sebeple fesih, özellikle akaryakıt bayisi açısından ekonomik varlığını tehdit eden sonuçlar yaratabilmektedir. Akaryakıt sağlayıcısının, bayisinin menfaatlerini koruma yükümlülüğü nedeniyle, özellikle problemsiz bir şekilde geçmiş uzun süreli ilişkilerde, fesihten önce bayiye ihtarla bulunmasını gerektirebilecektir¹⁰⁰⁹. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi gibi ciddi yatırımlar gerektiren bir sözleşmede, sözleşmeye aykırılığın düzeltilmesi için süre tanınması dürüstlük kuralının da bir gereğidir. Bu itibarla fesih beyanında bulunmak isteyen tarafın, bir ihtarla fesih nedenini ortadan kaldıracı bir durumda; sadakat veya menfaatleri koruma yükümlülüğü nedeniyle öncelikle ihtarla bulunarak, diğer tarafı fesih nedenini bertaraf etmeye davet etmesi beklenmelidir^{1010 ve 1011}.

Hangi hallerde ihtarın gerektiği konusunda önceden bir tespit yapılması doğru değildir. Bu nedenle, hangi sözleşme ihlallerinin ihtar gerektirdiği hangi hallerin

¹⁰⁰⁵ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 141.

¹⁰⁰⁶ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 143 vd.

¹⁰⁰⁷ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 145.

¹⁰⁰⁸ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 146.

¹⁰⁰⁹ TBK md. 124/1'in kıyasen uygulanması ile fesih muhatabının davranışlarından ihtarın faydasız kalacağı anlaşılıyorsa, ihtarla gerek kalmayacaktır (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 148).

¹⁰¹⁰ Tek satıcılık ve acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 210; Ayan, **a.g.e.**, s. 53.

Örneğin; bilgi verme yükümlülüğünün ihlalinin, haklı fesih nedeni olarak kabul edilmesi için, önceden ihtar çekilmesi gerektiği belirtilmiştir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 947, s. 200).

¹⁰¹¹ Uygulamada kullanılan bir LPG istasyonu bayilik sözleşmesinde, sağlayıcının, bayinin sözleşmeyi ihlal etmesi halinde öncelikle ihtar edeceği düzenlenmiştir: *"Bu anlaşma ile Bayi'ye yüklenen mükellefiyetlerden birinin ihlali halinde ... (sağlayıcının marka ismi), uygun bir süreyi içeren uyarı ihtarını müteakip, bayilik anlaşmasını fesh edebilir."*

gerektirmediği şeklinde bir liste yapmak yerine, hangi yükümlülük olursa olsun bunun karşı tarafta yarattığı etkiye bakılması gerekir¹⁰¹².

Yapılan ihtarda ise ihlale son verilmesi ve tekrarlanması halinde, sözleşmenin haklı sebeple feshedileceği bildirilmelidir¹⁰¹³. Bu ihtardan sonra da ihlal ortadan kalkmazsa veya tekrarlanırsa, sözleşme feshedilebilir¹⁰¹⁴. Ortadan kaldırılması mümkün ve basit bir ihlal söz konusu olduğunda, ihtar yapılmaksızın sözleşmenin feshi halinde, fesih geçersiz sayılabilecektir. Bu yüzden orantılılık ilkesi¹⁰¹⁵ gereğince feshe son çare olarak bakılmalı¹⁰¹⁶ ve öncelikle sözleşmenin devamı sağlanmaya çalışılmalıdır.

İhtar, kural olarak hiçbir şekil şartına tabi olmayıp; yazılı ya da sözlü olarak yapılabilir. Fakat ispat kolaylığı açısından yazılı şekilde yapılması taraflar açısından daha yerinde olacaktır¹⁰¹⁷.

¹⁰¹² Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 210 vd.

¹⁰¹³ İhtarın her zaman haklı sebeple fesih tehdidini içermesi gerekip gerekmediği ise doktrinde tartışmalı olup; tartışmalar için bkz. ve karşı. Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 146 ve 147. Altınok Ormancı ise sebebin nispi olması halinde, ihtar yapılması şartının tüm sürekli borç ilişkileri bakımından uygulanması gerektiğini savunmuşsa da; ihtarda zorunlu bir içerik aramanın yerinde olmadığını ifade etmiştir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 147).

¹⁰¹⁴ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 211.

¹⁰¹⁵ Orantılılık ilkesi, araç ile amacı karşılaştırarak müdahalenin ağırlığı ile söz konusu müdahaleyi hukuka uygun hale getiren nedenlerin önemi arasında değerlendirme yapılmasını amaçlarken; tarafların yarar ve çıkarlarını birbiri ile kıyaslamayı sağlar (Yıldız, **a.g.m.**, s. 684).

¹⁰¹⁶ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 212; Çelik, **a.g.e.**, s. 227 vd.
Feshin son çare olması ilkesi, temelini TMK md. 2'deki dürüstlük kuralında bulur ve iş hukukunda ölçülülük ilkesinin somutlaşmış halidir (Yıldız, **a.g.m.**, s. 694). Feshin son çare olması ilkesi gereğince, akaryakıt bayisinin veriminden ya da davranışlarından kaynaklanan bir nedenle sözleşmenin feshinden önce, akaryakıt sağlayıcısından somut olayın özelliğine göre fesihten daha hafif ve bayilik ilişkisinin devamını sağlayabilecek önlemleri uygulaması beklenmektedir (Bu konudaki açıklamalar için bkz. Yıldız, **a.g.m.**, s. 694; Çelik, **a.g.e.**, s. 227 vd.).

Son çare, orantılılık ilkelerinin eleştirisi için ayrıca bkz. Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 122 ve 123. Sözleşmenin haklı sebeple feshi, ahde vefa ilkesinden ayrılarak bir borç ilişkisini derhal sona erdirmeye imkân verdiği için, sınırlı bir uygulama alanı olduğu kabul edilmektedir. Özellikle İsviçre Federal Mahkemesinin pek çok kararında haklı sebeple feshin "ultima ratio" özelliğine vurgu yapılmıştır. Bu ilke gereğince, meydana gelen sözleşme ihlalinin bertaraf etmek için daha yumuşak bir yola (örneğin olağan fesih, belirli süreli sözleşmelerde sürenin dolmasını beklemek, sözleşmede öngörülen cezai şartın değerlendirilmesi) başvurmak mümkün olduğu sürece, haklı sebeple feshe başvurulamaz. Ancak bu da olağan fesihle sona erdirilebilecek bir sözleşmenin hiçbir zaman haklı sebeple fesihle sona erdirilemeyeceği anlamına da gelmemelidir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 121).

¹⁰¹⁷ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 147.

b. Gerçekte Haklı Sebep Teşkil Etmeyen Nedenlere Dayanarak Yapılan Feshin (Haksız Fesih) Sonuçları

Gerçekte haklı veya yeterli bir sebep olmaksızın sürekli borç ilişkisinin feshedilmesi, kural olarak haksız fesih teşkil eder. İşte haksız fesih durumunda sözleşmenin varlığının devam mı edeceği yoksa sona mı ereceği meselesinin tespiti büyük önem taşır.

Bozucu yenilik doğuran haklardan bir kısmı, sadece belirli şartların gerçekleşmesi ile kullanılabilirken; bir kısmı ise herhangi bir sebebe ihtiyaç olmadan serbestçe kullanılabilir¹⁰¹⁸. Haklı sebeple fesih ise esasında geçerliliği için gereken şartları ihtiva etmesi halinde sonuç doğuran ilk grupta yer almaktadır. Bu yüzden bazı yazarlara göre, fesih sebebinin yetersiz veya haksız olması halinde, fesih hiçbir hukuki sonuç doğurmayacaktır¹⁰¹⁹. Aksi görüşün kabulü, Borçlar Hukukunun temel ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Zira ahde vefa ilkesi gereği, bir sözleşme ilişkisini keyfi olarak sona erdirmek kural olarak mümkün değildir. Bu görüşte olan yazarlara göre kanunda düzenlenen bazı sözleşme tiplerinde istisnai olarak bu imkân tanınmıştır. Söz konusu istisnai haller dışında sözleşme ile yükümlülük altına giren bir tarafın, karşı tarafın zararını ödeyerek sözleşmeyi sona erdirmeye imkânı olmayıp; haklı sebep ihtiva etmeyen feshin, sözleşme ilişkisini sona erdirmeyeceği ve borç ilişkisinin varlığını devam ettireceği kabul edilmelidir¹⁰²⁰.

Söz konusu görüş uyarınca bu istisnalardan ilki, bayilik sözleşmesini ve dolayısıyla akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini ilgilendiren acentelik

¹⁰¹⁸ Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 245; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 220.

¹⁰¹⁹ Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 236; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 219 vd.; Seliçi, **a.g.e.**, s. 160 vd.; Dönme hakkına ilişkin olarak Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s. 496 vd.

Bu görüşte olan yazarlardan Buz, iki tarafı ilgilendiren hukuki değişikliklerin ancak tarafların karşılıklı olarak anlaşması ile mümkün olduğu şeklindeki genel hukuk prensibinin istisnasını, yenilik doğuran hakların oluşturduğu; bu nedenle yenilik doğuran hakkın haklılığını bu sebeplerin mevcudiyeti ile mümkün olacağını belirtmiştir. Sebebin haklılığı şartı, muhatap bakımından bir güvence teşkil eder. Çünkü muhatap, ancak belli sebepler halinde, taraf olduğu sözleşme ilişkisine diğer tarafın tek taraflı müdahalesinin mümkün olacağını bilir (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 210). Böylece o sebebin gerçekleşmesine ve dolayısıyla yenilik doğuran hakkın kullanılmasına engel olma imkanına sahiptir (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 210 ve 211).

¹⁰²⁰ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 220 vd.; Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 237 ve N. 79.

sözleşmesine ilişkin olandır¹⁰²¹. TTK md. 121/4 göre “*Haklı bir sebep olmadan veya üç aylık ihbar süresine uymaksızın sözleşmeyi fesheden taraf, başlanmış işlerin tamamlanmaması sebebiyle diğer tarafın uğradığı zararı tazmin etmek zorundadır.*”. Bu hükümden çıkan sonuca göre haklı sebep olmaksızın acentelik sözleşmesi derhal feshedilirse, sözleşme yine sona erecek; ancak feshe giden taraf karşı tarafın zararlarını ödeyecektir¹⁰²².

İkinci istisna ise İş Kanunu’nda yer alır. İş Kanunu md. 21 uyarınca işçi, feshin geçersizliğine karşı dava açarak, işe iade isteyebilecek ve işveren sebebin haklı olduğunu ispat edemezse mahkemece, işe iadeye karar verilecek ve bunun yanında işverenin işçiye işe başlatmaması halinde işe başlatmama tazminatına hükmedecektir. Böylece işverene seçimlik hak tanınarak, işe başlatmama tazminatı vermesi halinde fesih yine geçerli sayılacaktır.

Bahsi geçen görüş uyarınca kabul edilen acente ve iş sözleşmesine ilişkin bu istisnaların, tek satıcılık sözleşmesi dâhil diğer sözleşmelere genişletilmesi ise tartışma konusu olmuştur¹⁰²³. Türk Hukuk sisteminde yer alan -bahsi geçen görüşün kabul ettiği- acentelik ve iş sözleşmesine yönelik iki istisnadan, sadece iş

¹⁰²¹ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 221 vd.

¹⁰²² Ayan, **a.g.e.**, s. 77.

¹⁰²³ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 227 vd.

YHGK’ nin vermiş olduğu bir kararda ise üyelerin çoğunluğunca, acente ve iş sözleşmesine ilişkin düzenlenmeler, genel kuralın da bu olması gerektiği yönünde örnek olarak kullanılmıştır: “**Bu azınlık görüşü karşısında çoğunlukça; “İş Hukukunda mahkemece işe iade kararı sonrasında işverenin, işçiyi işe başlatabileceği gibi, işe başlatmaması halinde kanunda öngörülen tazminatı ödemekle yükümlü tutulduğu, işçiyi koruyucu hükümler taşıyan ve kamu düzenine ilişkin hükümler içeren bir kanunda bile işçinin hizmet akdinin haksız feshi halinde, işverene yeniden işçiyi işe başlatmama hakkını verdiği, öte yandan, Borçlar Kanunu(BK)'nun 34/I ve m.396/I hükümlerine göre temsil yetkisinin geri alınması ve vekaletin feshi (vekaletten azil veya ondan istifa), BK. 369.madde hükmüne göre eser sözleşmesinin tazminat karşılığında feshi, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun 8.maddesine göre kapıdan satışlarda tüketiciye geri alma haklarının tanındığı, nihayet Türk Ticaret Kanunu'nun 134.maddesine göre haklı bir sebep olmaksızın acentelik sözleşmesini fesheden tarafın, başlanmış işlerin tamamlanmaması yüzünden diğer tarafın uğradığı zararı tazminle yükümlü tutulduğu, somut uyuşmazlıkta BK'nun 106.maddesinin uygulanma şartlarının oluşmadığı, zira anılan hükmün uygulanabilmesi için sözleşmenin her iki taraf için de ayakta ve geçerli bulunması gerektiği, oysa somut uyuşmazlıkta fesih iradesinin muhatabına ulaştığı andan itibaren sözleşme ilişkisinin ileriye etkili olarak ortadan kalktığı, bu nedenle anılan hükmün taraflar arasında uygulanamayacağı” gerekçeleri ileri sürülüp, irade özerkliğinin bir sonucu olarak haklı bir neden olmadan da tek taraflı bozucu yenilik doğuran bir irade beyanı ile kullanılabilen fesih hakkına engel olunamayacağı benimsenmiştir.” {YHGK, T.: 22.2.2012, 2011/11-693 E., 2012/88 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#/Yargitay>, 30.11.2015}.**

sözleşmesine ilişkin olanın yer aldığı İsviçre Hukuk sisteminde; doktrinin bir kısmı ve Federal Mahkeme, bu istisnayı hem acentelik hem de tek satıcılık sözleşmesine kıyasen uygulamayı uygun görmüşse de¹⁰²⁴; bazı yazarlar, tek satıcılıkta haksız feshin sözleşmeyi sona erdirmeyeceğini ve bu şekilde sona ermenin ticari açıdan tek satıcı için uygun olmadığı görüşünü ortaya koymuştur¹⁰²⁵.

Ancak kanaatimizce acentelik sözleşmesi gibi, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi de güvene dayalı olduğundan; bu gibi sözleşmelerde haksız fesih olduğu gerekçesiyle tarafları işbirliğini sürdürmeye zorlamak mümkün değildir. Bu açıdan sözleşmede güven ilişkisi ön planda olduğundan, ahde vefa ilkesinin zayıflayacağı düşünüldükçe; sözleşmenin tazminat karşılığında sona ereceği kabul edilmelidir¹⁰²⁶.

c. Sözleşmenin Haksız Feshinden Sonra Ortaya Çıkan Sebepler

¹⁰²⁴ Benedict, **a.g.e.**, s. 59 vd. (Naklen: Altınok Ormancı, **a.g.e.**, N. 687, s. 228 vd.); Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 228 vd., N. 228’de zikredilen diğer yazarlar.

¹⁰²⁵ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 228, N. 688’de zikredilen yazarlar; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 19. Altınok Ormancı, güven temeline dayalı tüm sürekli borç ilişkilerinde tarafların sözleşmeyi herhangi bir gerekçe olmaksızın, tazminat vererek sona erdirilebileceğinin kabulünün; Borçlar Hukuku sisteminin temelinde yatan ahde vefa ilkesini yok etme anlamına geleceğini ve yerinde olmadığını savunmaktadır (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 231 vd.)

¹⁰²⁶ Aynı yönde Ayan, **a.g.e.**, s. 55 ve 77; Karauz, **a.g.e.**, s. 241; {Marchand, Syllvain: “Lejuse face à la résiliation douteuse d’un contrat de distribution exclusive”, **L’évolution récente du droit des obligations, Travaux de la journée d’étude organisée à l’Université de Lausanne le 10 février 2004**, Lausanne 2004, s. 108 vd. (Naklen: Altınok Ormancı, **a.g.e.**, N. 698, s. 231 vd.)}. Franchise sözleşmesi bakımından aynı yönde Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 264.

Gümüş, vekâlet sözleşmesini incelediği eserinde, vekilin yapma borcuna ilişkin borcunun yerine getirilmemesi halinde, bunun iş görme borcunun ifasına yönelik bir dava hakkı vermeyeceğini belirtmiştir. Zira iş görme borcunun ifa edilmemesi bir tazminat borcu yükler, uygar bir ülkede kimse icra yoluyla bir şey yapmaya zorlanamaz (Gümüş, **C.II**, s. 140).

Keza Yargıtay’ın bayilik sözleşmesine ilişkin bir kararında; haksız feshine başvuran tarafın sözleşmeye devama zorlanamayacağı; ancak karşı tarafın ancak haksız fesihten doğan zararını isteyebileceği ifade edilmektedir: “...Mahkemece, toplanan delillere ve bilirkişi raporuna göre, davalının feshine dayanak olarak gösterdiği tahsilatların davacı bayiye ait olmadığı, başka bayinin manuel tahsilat yapmasından davacının sorumlu tutulamayacağı, bunun davacının talimatıyla yapıldığının ispatlanmadığı, buna dayalı fesih işleminin taraflar arasındaki sözleşmeye ve yasa hükümlerine uygun bulunmadığı gerekçesiyle davacının 500.000.000.-TL.lık maddi zarara ilişkin davasının atıye bırakılmasına, fesih işleminin iptaline, teminatların nakde çevrildikleri tarihten itibaren reeskont faizle birlikte davalıdan tahsiline karar verilmiş, hüküm davalı vekilince temyiz edilmiştir...”

Sözleşmenin feshine ilişkin bildirim bozucu yenilik doğuran bir işlemdir. Sözleşmenin feshinin bildirilmesine ilişkin irade beyanının muhataba ulaşmasıyla geleceğe etkili olarak taraflar arasındaki akdi ilişki sona erer. Bu durumda karşı taraf kural olarak sözleşmenin haksız feshinden doğan zararını talep edebilir. Mahkemece bu yön gözlemlenmeden davalıyı sözleşmeye devama zorlayacak şekilde fesih işleminin iptaline karar verilmesi akit serbestisi ilkesine aykırıdır...” {Y.19.HD, T.: 21.12.2005, 2005/3865 E., 2005/12858 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#/Yargitay>, 16.03.2015}.

Sözleşme, haklı sebeple feshedildikten sonra ortaya çıkan sebeplerin bir önem taşıyıp taşımayacağı, gerçekte haklı olmayan bir sebebe dayanılarak sözleşmenin feshedilmesinin sonuçlarına bağlıdır. Zira yeni ortaya çıkan sebebin fonksiyonu, haksız sebebin sözleşmeyi sona erdirip erdirmemesine yönelik görüşler çerçevesinde değişecektir¹⁰²⁷.

Temelinde haklı olmayan bir sebebe dayanarak feshedilen sözleşmenin sona ermeyeceğini kabul eden görüş uyarınca; sözleşme devam edeceğinden, fesih beyanından sonra ortaya çıkan yeni sebebe dayanılarak geçerli bir şekilde sözleşme derhal feshedilebilecektir¹⁰²⁸. Ne var ki, haksız sebebe dayanan önceki fesih beyanı geçerli hale gelmeyeceğinden; sözleşmeyi feshetmek isteyen taraf, iradesini yeniden ortaya koymalıdır. Ancak yeni olgular, feshe götüren sebepleri tamamlayarak, bu sebebi başka bir açıdan değerlendirmeye imkân verirlerse bu sebeplere de tamamlayıcı olarak dayanılması ve feshe giden tarafın, fesih muhatabından tazminat talep edebilmesi mümkündür¹⁰²⁹.

Buna karşın kanaatimizce feshin temelinde haklı bir neden olmasa dahi, fesih hakkının kullanılmasıyla sözleşme sona ereceğinden; fesihten sonra ortaya çıkan sebeplerin sonradan ileri sürülebilmesi mümkün değildir. Zira haksız fesih ile sözleşme sona erdikten sonra, fesihten sonra ortaya çıkan ve fesih muhatabının kusurundan kaynaklanan bir sebebe dayanılarak sözleşmenin yeniden feshi kabul edilemez. Buna karşın haksız feshe giden tarafın bir menfaati varsa, hakim tarafından

¹⁰²⁷ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 168.

¹⁰²⁸ Görüşler için bkz. Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 170.

Nitekim Altınok Ormancı'ya göre, haksız feshin sözleşmeyi sona erdireceği görüşü kabul edilse bile, fesihten sonra ortaya çıkan sebeplerin, tekrar sözleşmeyi sona erdirebileceğinin kabulü gerekmektedir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 169 vd.). Yazar bu görüşüne, Buz'un normatif bir bilim dalı olan hukukun, fen bilimlerinden farklı disiplin kurallarına tabi olduğu görüşünü dayanak göstermiştir (Bu görüş için bkz. Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 212 vd. ve N. 29, 30 ve 31'de zikredilen yazarlar). Zira Buz' a göre, birbirinden farklı sonuçlar doğuran yenilik doğuran haklardan birinin kullanılması halinde, diğer yenilik doğuran hakların konusuz kalacakları için sona ereceğinin kabulü, hak sahibinin menfaatleri ile bağdaşmayabilir (Buz. **a.y.**) Bu görüş kendisine dayanak olarak; esaslı hata sebebiyle sözleşmeyi iptal eden bir kişinin, daha sonra hileyi öğrenmesi ile önce, ilk yenilik doğurucu beyanını esaslı hata sebebiyle iptal edip, sonra hileyle dayanarak sözleşmeyi iptal edebileceği ve böylece tazminat talep edebileceği örneğini vermiştir (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 212 vd.; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 466).

¹⁰²⁹ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 170 vd.

somut olaya göre sonradan ortaya çıkan sebep, tazminat açısından değerlendirilebilecektir.

d. Feshin Tahvili

“Tahvil, batıl olan hukuki bir işlemin, varlık unsurlarını barındırdığı başka bir işlem olarak yorumlanıp ayakta tutulmasıdır.”¹⁰³⁰

Haksız feshin kural olarak geçersiz olduğunu ve hüküm doğurmayacağını ileri süren görüşte olan yazarlar; bu beyanın, olağan feshe tahvil edilebileceğini savunmaktadırlar. Bu takdirde geçersiz fesih beyanı, geçerli bir olağan fesih beyanı olarak kabul edilecektir¹⁰³¹.

Söz konusu görüş uyarınca belirsiz süreli bir sözleşme söz konusu olduğunda; feshin muhatabı, haksız feshe rağmen sözleşmenin her ihtimalde sona ereceğini anlayacak durumdaysa kural olarak haksız bir fesih, olağan feshe tahvil edilebilir (dönüştürülebilir)¹⁰³² ve ¹⁰³³. Burada haklı sebeple fesih yoluna giden tarafın, fesih

¹⁰³⁰ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 232. Ayrıca bkz. Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 242; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 609; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 111 vd.; Oğuzman/Öz, **C.I.**, s. 158 ve 182 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 295 vd.; Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 78.

Tahvilin en klasik örneği; noterde yapılan taşınmaz satışı sözleşmesinin geçersiz olması nedeniyle, taşınmaz satış vaadi sözleşmesi olarak kabul edilmesidir (Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 112 ve N. 22; Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 78; Oğuzman/Öz, **C.I.**, s. 158).

¹⁰³¹ Bknz. Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 232; Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 610 ve 611.

Geçersiz fesih beyanının tahviline yönelik değilse de; tahvilin en klasik örneği, noterde yapılan taşınmaz satışı sözleşmesinin, taşınmaz satış vaadi sözleşmesi olarak kabul edilmesidir (Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 112 ve N. 22; Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 78; Oğuzman/Öz, **C.I.**, s. 158).

¹⁰³² Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 206; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 232; Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 248. Bknz. Ayan, **a.g.e.**, s. 55 ve 56. Ancak bu görüş, (olağan fesih kararlaştırılmayan) belirli süreli sözleşmenin, haksız feshi halinde ne olacağına yanıt vermez. Zira belirli süreli sözleşmenin (aksi kararlaştırılmadığı sürece) olağan fesih yoluyla sona erdirilebilmesi mümkün değildir (Ayan, **a.g.e.**, s. 55; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 234).

¹⁰³³ Demir Gökyayla, Yargıtay’ın tek satıcılık sözleşmesinin ele alındığı bir uyuşmazlığa ilişkin kararını, Yargıtay’ın haksız feshin olağan feshe tahvil ettiğine örnek olarak göstermiştir{Y.11.HD, T.: 15.01.1992, 1990/1959 E., 1992/96 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 11.03.2016}. Karara göre sağlayıcı, fiili olarak fesih iradesi kullanmış ve mal göndermeyi durdurmuştur. Ancak tek satıcının ihtarı üzerine mal göndermeye tekrar başlamıştır. Yargıtay, tekrar mal gönderilmeye başlandığından olağanüstü feshi geçersiz saydığını belirtmiş; ancak sözleşmenin fesih öneline uyularak olağan fesih yoluyla sona erdirilebileceğini, bu nedenle taleplerin de fesih öneli kadar süre kadarının değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Demir Gökyayla, Yargıtay’ın açıkça ifade etmemekle birlikte; bu kararında haklı sebeple feshi, olağan feshe tahvil ettiğini ifade etmiştir (Demir

beyanından mutlak bir şekilde sözleşmeyi sona erdirmeye iradesinin anlaşılması gerekmektedir. Ancak her şeyden önce taraf iradelerine aykırı olarak geçersiz bir haklı sebeple fesih geçerli bir olağan feshe tahvil edilemez¹⁰³⁴. Bunun yanında sözleşmenin fesih öneli süresince devam etmesinin her iki taraftan beklenilebilir olması ve tahvilin taraflardan hiçbirine geçersiz olan işlemde daha fazla yükümlülük yüklememesi gerekmektedir¹⁰³⁵. Zira tahvil görüşü kabul edildiğinde; taraflar fesih süresince sözleşme ile bağlı kalmaktadırlar.

Haksız bir feshin, muhatapça ikâle sözleşmesi için bir teklif olarak anlaşılması da mümkündür¹⁰³⁶. Haksız feshe muhatap olan taraf, bu öneriyi kabul edebilecektir. Söz konusu kabul iradesi, açıkça beyan edilebileceği gibi; ortak çalışmaya son verilerek örtülü biçimde de açıklanabilir. Ancak muhatapın, sonradan tahvil edilecek bir geçersiz yenilik doğurucu beyan karşısında suskun kalması; bu icabın kabulü olarak nitelendirilemez. Bununla birlikte geçersiz feshin muhatapının, feshin geçersiz olduğunu bilecek durumda olması gerekir¹⁰³⁷.

Olağan fesih beyanında bulunan tarafın, fesih öneli işlerken; sözleşmeyi haklı sebeple fesih yoluyla feshetmesi ise mümkündür. Ancak bunun yeni bir beyan ile yapılması gerekir; zira olağan fesih, haklı sebeple feshe tahvil edilemez¹⁰³⁸.

Ne var ki, bizce akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi diğer dağıtım sözleşmeleri gibi güvene dayalı bir sözleşme olduğundan; bu gibi sözleşmelerde, haksız feshin batıl olduğu iddiasıyla taraflar işbirliğini sürdürmeye zorlanamaz. Bu

---

Gökyayla, **a.g.e.**, s. 206 vd.). Ancak Yargıtay, sağlayıcının eylemli feshini, daha sonra mal gönderdiği gerekçesiyle geçersiz saymıştır. Yoksa eylemli feshin batıl sayılması gibi bir durum söz konusu olmamıştır. Tek satıcının talebi bakımından ise olağan fesih yapılsaydı fesih öneli ne kadar olması gerekiyorsa, kar kaybının da bu süre için hesaplanmasına hükmetmiştir. Bu nedenle Yargıtay'ın bu kararında haksız feshi, olağan feshe tahvil ettiği görüşüne katılmıyoruz.

¹⁰³⁴ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 206; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 232; Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 242.

¹⁰³⁵ Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 247.

¹⁰³⁶ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 207.

Denebilir ki, fesih işleminin geçersiz olduğu hallerde bu hukuki işlem, aynı hukuki sonucu elde etmek için bir icabı da kendinde taşımaktadır (Seliçi, **a.g.e.**, s. 110). Geçerli bir fesih söz konusu olması halinde ise tahvil söz konusu olmayacaktır (Seliçi, **a.g.e.**, N. 29, s. 110).

¹⁰³⁷ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 207; Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 243 vd.; Seliçi, **a.g.e.**, s. 110. Fesih işleminin geçersizliğini muhatap bilmiyorsa, onayın "bir kabul beyanı" olarak anlaşılmasına imkân yoktur. Çünkü muhatap, normal olarak hukuki ilişkinin sona ermesini istememekte; sadece fesih işlemine karşı çıkmayarak beyan sahibinin "görünüştüğü" hakkına uymaktadır (Seliçi, **a.g.e.**, s. 110 ve 111).

¹⁰³⁸ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 207.

itibarla haksız fesihte dahi sözleşme sona ereceğinden; haksız feshin olağan feshe tahvil ve böylece sözleşmenin fesih öneli bitiminde sona ermesi görüşünün kabulü mümkün değildir¹⁰³⁹.

4. Haklı Sebep Fesih Bildiriminin Şekli ve Süresi

Haklı sebeple fesih bildirimini de olağan fesih bildirimini gibi bozucu yenilik doğuran haklardan olup; olağan fesihte hakkın özellikleri ile feshin şekline yönelik yapılan açıklamalar burada da kıyasen geçerlidir¹⁰⁴⁰.

Haklı sebeple fesih bildiriminde “fesih” ya da “haklı (önemli) sebep” vb. ifadelerin mutlaka kullanılması gerekmez. Fakat beyandan, muhatabın tereddütsüz bir şekilde sözleşmenin sona erdirildiğini anlaması lazımdır¹⁰⁴¹. Buna karşılık fesih hakkını kullanan taraf, kanunda buna özel bir hüküm konulmadığı sürece ayrıca haklı sebebini bildirmek zorunda olmayıp¹⁰⁴²; objektif olarak beyan zamanında bir sebebi

¹⁰³⁹ Acentelik sözleşmesi hakkında aynı yöndeki açıklamalar için bkz. Ayan, **a.g.e.**, s. 55. Konuyu acentelik sözleşmesi bakımından inceleyen Ayan’a göre, bu durumda haksız feshe uğrayan taraf, güven ilişkisine dayalı sözleşmeyi bir süre daha yürütmek zorunda bırakılmaktadır. Keza aynı hususlar akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için de geçerlidir. Temelde güven ilişkisine dayanan sözleşmede ise bu durumun, haksız feshe maruz kalan taraf bakımından haklı fesih sebebi oluşturduğu da düşünülebilir. Bu nedenle tahvil görüşü ilişkinin sona erme anı ve nedeni konusunda oldukça karmaşık ve tespiti zor bir durum ortaya çıkardığı yönünde haklı olarak eleştirilmektedir (Ayan, **a.g.e.**, s. 55 ve 56). Kaldı ki, acentelik sözleşmesi bakımından tahvil görüşü; TTK md. 121’de yer alan haksız feshe uğrayan tarafa, tazminat ödeneceğine ilişkin hüküm karşısında gereksiz ve uygulanamaz olarak nitelendirilmiştir (Ayan, **a.g.e.**, s. 56).

¹⁰⁴⁰ Yenilik doğuran hakların özellikleri için ayrıca bkz. yuk. §6 / III./C./3./d. ve N. 955.

¹⁰⁴¹ Seliçi, **a.g.e.**, s. 162; Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 250; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 174; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 205; Ayan, **a.g.e.**, s. 51. Fesih hakkını kullanan kimsenin bu beyanını karşı tarafa bildirme zorunluluğu olmadığı yönünde bkz. Karauz, **a.g.e.**, s. 241.

¹⁰⁴² Bir görüşe göre, haklı sebeple feshin geçerliliği, buna götüren sebebe bağlı olduğundan; muhatabın, feshe karşı koymak istemesi halinde sebebin varlığı ve yeterliliğini öğrenme hakkı vardır. Dolayısıyla fesih hakkını kullanan kişi, muhatabın menfaatinin korunması düşüncesiyle ayrıca haklı sebebini bildirmek zorundadır. Keza dürüstlük kuralı da muhatabın tereddüt içinde bırakılmayarak; beyan sahibinin sebep hakkında bilgi vermesini gerektirmektedir. Feshin sebebinin bildirilmesi gereği, muhatabın menfaatinin korunması düşüncesinden ileri gelmektedir. Haklı sebeple feshin geçerliliği buna götüren sebebe bağlı olduğuna göre; muhatabın feshe karşı koyabilmesi, fesih sebebini kontrol edebilmesi ile mümkündür. Bunun için muhataba, sebebin varlığı ve yeterliliği hakkında değerlendirme yapabilmesi imkânı tanınmalıdır. Sebebin bildirilmesi aynı zamanda dürüstlük kuralının da bir sonucu olup; muhatabın tereddüt içinde bırakılmayarak beyan sahibince bilgi verilmesi gerekir (Kemal Oğuzman, **Türk Borçlar Kanunu ve İş Mevzuatına Göre Hizmet “İş” Akdinin Feshi**, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1955, s. 120 vd.; Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 219, N. 43’te zikredilen yazarlar. Aksi görüşte Seliçi, **a.g.e.**, s. 160 vd.). Bu yüzden sebebin bildirilmesi beyanın içeriğine dahildir ve fesih sebebini taşımayan bir beyan noksan olup, geçersizdir.

olması yeterlidir¹⁰⁴³. Buna karşılık taraflar, aralarındaki sözleşmede feshin geçerli olması için fesih sebebinin bildirilmesini kararlaştırabilirler¹⁰⁴⁴ veya dürüstlük kuralı gereğince de fesih sebebinin bildirilmesi gerekebilir¹⁰⁴⁵. Ayrıca fesih hakkını kullanan tarafın, muhatabın fesih sebebinin bildirilmesini istediği hallerde de dürüstlük kuralı gereği bunu bildirmesi gerekir¹⁰⁴⁶. Fesih sebebinin bildirilmesi istenmesine rağmen; sebep bildirilmemiş ise muhatap mahkemeye başvurarak tespit davası açabilecektir¹⁰⁴⁷. Ancak ortaya çıkış şartları nedeniyle fesih sebebi, somut

---

Bahsi geçen görüşün sonucu ise beyan sahibinin bildirdiği fesih sebebi ile bağlı olmasıdır. Eski beyanın taşıdığı sebep yetersizse beyan geçersizdir ve eski beyanın yeni bir sebebe dayandırılmasına imkân yoktur (Oğuzman, **a.g.e.**, s. 120; Aksi görüşte Seliçi, **a.g.e.**, s. 161). Fesih beyanının yapıldığı sırada var olmasına rağmen; beyan sahibinin bilmediği bir fesihten bahsetmenin imkânı yoktur [Hermann Becker, **Kommentar zum ZGB, Obligationenrecht, I Abteilung**, Bern, 1941; II Abteilung Bern, 1934, Art. 352, N. 2, s. 42 (Naklen: Seliçi, **a.g.e.**, s. 161)].

Ancak bu görüşte olan Türk doktrindeki yazarlarca, hizmet sözleşmesinin feshi usulü hakkında olduğundan; bu istisna dışında genel olarak feshin geçerliliğinin sebebin bildirilmesine bağlı olduğunun savunulmadığı görülmektedir. Konuyu inceleyen Altınok Ormancı da fesih sebebinin bildirmenin yalnızca hizmet sözleşmesi için söz konusu olduğunu, diğer sözleşmeler için böyle bir zorunluluk olmadığını tespit etmiştir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 180). Keza Buz da, yenilik doğuran hak sahibinin, ne hakkı kullanırken ne de muhatabın talepte bulunması halinde sebep gösterme zorunluluğu olduğu şeklinde bir çözümün kabul edilebileceğini savunmuştur (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 220).

Yenilik doğuran haklarda sebep göstermenin gerekli olması halinde, sadece muhatap korunmuş olacakken; hak sahibi, haklı sebepleri olmasına rağmen; bunları göstermediğinde muhatap yenilik doğuran hakkın hüküm ve sonuç doğurmasına engel olabilecektir. Buna karşın haklı sebebinin söyleyerek ikinci kez yenilik doğuran hakkını kullandığında ya hak düşürücü süre geçmiş olacak ya da süre geçmese bile ikinci fesih beyanına kadar olan sürekli edimli sözleşme bakımından birtakım sorunlar çıkacaktır (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 221 vd.). Halbuki sebep gösterilmese dahi muhatap, sebebin açıklanmasını isteyebileceğinden; sebep gösterme zorunluluğunun olmadığını kabulü halinde de muhatabın menfaatinin yeteri kadar korunduğunu söylemek mümkündür (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 222).

Yargıtay, sebebin muhataba bildirilmesini aramakla birlikte, İsviçre Federal Mahkemesi de sebebin bildirilme yükümünün olmadığını kabul etmektedir (Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 197; Seliçi, **a.g.e.**, s. 161).

¹⁰⁴³ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 176; Seliçi, **a.g.e.**, s. 162 vd.; Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 220 ve 223; Eren, s. 385; Şenol, **a.g.e.**, s. 198; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 205 vd.; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 197; Ayan, **a.g.e.**, s. 52.

¹⁰⁴⁴ Buz, yenilik doğuran hakkın kullanılmasının geçerli olmasının sebep gösterme zorunluluğuna bağlanmayacağını belirttikten sonra, bu görüşü bir adım daha ileri götürerek kanunda veya sözleşmede böyle bir zorunluluk öngörülse bile bu hükümlerin yok sayılması gerektiğini ifade etmiştir (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 220).

¹⁰⁴⁵ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Seliçi, **a.g.e.**, s. 162 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 205. Ancak çoğu zaman fesih olgusu muhatapça bilinmektedir ve bazen de bunun bildirilmemesi muhatabın menfaatindedir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 162).

¹⁰⁴⁶ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 176; Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 223; Seliçi, **a.g.e.**, s. 162 vd. Hak sahibinin, muhatabın talebi üzerine yaptığı açıklama, yeni bir hakkın kullanılmasında niteliğinde olmayıp; daha önceden kullanılan hakka ilişkin bir açıklama niteliği taşımakta, deyim yerindeyse onun uzantısını oluşturmaktadır (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 222).

¹⁰⁴⁷ Seliçi, **a.g.e.**, s. 167.

olayda ne olduğu herhangi bir kuşkuyla yer bırakmadan anlaşılıyor ise artık fesih sebebini bildirmeye gerek yoktur¹⁰⁴⁸. Herhangi bir şekilde dürüstlük kuralının gerektirmesine rağmen sebep bildirilmemişse, fesih yine geçerli olacak; fakat ortaya çıkan zararlar için tazminat talep edilebilecektir¹⁰⁴⁹.

Sözleşmenin haklı sebeple fesih bildiriminden sonra, sebep bildirirken belirtilmeyen fakat daha önceden var olmasına rağmen ileri sürülmeyen yeni bir sebebini, ilk sebebe eklenip eklenemeyeceği de tartışmalıdır¹⁰⁵⁰. Zira özellikle ilk fesih bildiriminde bildirilen sebeplerin haklı feshetmeye yetmemesi halinde bu sorunun çözümü güçtür. Bir görüşe göre, sebebini objektif olarak fesihten önce var olması yeterken¹⁰⁵¹; diğer bir görüşe göre ise ancak ileri sürülen ilk sebeple ilişkili olması halinde sonradan eklenebilecektir¹⁰⁵².

Öte yandan hak sahibi, fesih beyanında bulunurken sebep göstermeyip, muhatabın açıklama talep etmesine kadar olan zamanda ortaya çıkan yeni sebebi, gerekçesiz olarak kullanılan yenilik doğuran hakkın dayanağı olarak ileri süremez. Zira yenilik doğuran hakkın kullanıldığı andan itibaren istenilen hukuki sonucu doğurabilmesi için muhatabın talebi üzerine açıklanan sebeplerin en geç kullanıldığı

Dolayısıyla yenilik doğuran hak kullanılırken sebep gösterilmese dahi, hak sahibinin bundan kaçınması mümkün değildir. Hak sahibi, en geç mesele mahkemeye intikal edince kullandığı hakkın dayandığı maddi vakıaları belirtmek zorunda kalacaktır. Aksi takdirde, hakkın kullanılması ile arzu ettiği hukuki sonuca ulaşamayacaktır (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 221).

¹⁰⁴⁸ Seliçi, **a.g.e.**, s. 163; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 205.

¹⁰⁴⁹ Seliçi, **a.g.e.**, s. 163; Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 223; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 205.

¹⁰⁵⁰ Feshin, sebebini bildirilmesine bağlı olduğunu savunan yazarlarca; fesihten sonra yeni bir sebep bildirilemeyeceği savunulmuştur. Böylece feshetmeye giden beyan sahibi, fesih sebebi ile ilgili olacak sebep geçersiz olursa yeni bir sebebe dayanamayacaktır. Zira fesih zamanında var olmasına rağmen; beyan sahibinin bilmediği bir fesihten bahsetmek imkânsızdır (Görüşleri için bkz. Seliçi, **a.g.e.**, s. 160 vd.)

¹⁰⁵¹ Seliçi, **a.g.e.**, s. 162 ve 164; Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 225.

Hak düşürücü süre dolmadığı sürece, özellikle hak sahibinin ileri sürdüğü yeni sebeplerin farkına sonradan varması durumunda bu tür bir çözüm son derece adaletli olacaktır (Buz, **a.y.**).

Fesih beyanında bulunduktan sonra ortaya çıkan yeni sebebini sonradan ileri sürülmesinin mümkün olmadığı görüşünde bkz. Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 180.

¹⁰⁵² Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 224, N. 51'de zikredilen yazarlar. Tek satıcılık sözleşmesi hakkındaki görüşler için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 205.

Buna karşın İsviçre Federal Mahkemesi ve doktrininde hizmet sözleşmesi için ileri sürülen bir görüş ise; fesih anında mevcut olmakla birlikte feshedenin o anda bilmediği ve gereken özeni gösterse bile bilemeyeceği sebepler açısından bu sebeplerden haberdar olsaydı, fesih muhatabıyla aralarındaki güven ilişkisini bozacak türden olmasının gerektiği ifade edilmiştir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 181).

anda mevcut olması gerekir. Sonradan çıkan sebebin açıklanması söz konusu yenilik doğuran hakkın ilk kez o anda kullanıldığı anlamına gelir¹⁰⁵³.

Yenilik doğuran haklar, zamanaşımına değil; hak düşürücü süreye tabidir. Hak düşürücü süreler genellikle kanun tarafından öngörülmüşse de, bazı yenilik doğuran haklar bakımından ne kanunda ne de hukuki işlemde öngörülen bir hak düşürücü süre mevcuttur. Bu durumda, yenilik doğuran hakkın kullanılmasına güvenin korunması ilkesinden hareketle sınırlama getirilir¹⁰⁵⁴. Çünkü haklı sebep ortaya çıkmasıyla fesih hakkına sahip olan kişinin, haklı sebebi biliyor olmasına karşın; sözleşme ilişkisini uzunca süre sürdürülmesine karşı çıkmaması, bazı durumlarda fesih hakkından feragat ettiği veya sözleşmenin devamının kendisinden beklenemeyecek dereceye varmadığı şeklinde yorumlanabilir¹⁰⁵⁵. Bu nedenle fesih bildiriminin, haklı sebep ortaya çıktıktan sonra derhal yapılması zorunlu değilse de, makul süre içinde bildirilmesi gerekir¹⁰⁵⁶. Bundan sonra artık çok önceden bilinen bir sebebe dayanılarak sözleşmenin feshini talep etmek, hakkın kötüye kullanılmasını teşkil edecektir¹⁰⁵⁷.

¹⁰⁵³ Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 223.

¹⁰⁵⁴ Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 263.

Bu süreler; mevcut hukuki durumun bir an önce açıklığa kavuşturulması, hukuki güvenlik ve kesinlik amaçlar (Buz, **a.y.**). Ancak hak düşürücü süreye tabi olan sadece yenilik doğuran hakkı kullanma imkânıdır. Yoksa bu hakların kullanılmasıyla ortaya çıkan talepler, zamanaşımı süresine tabi olacaktır (Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 265).

¹⁰⁵⁵ Fesih hakkının kullanılmasına makul süre sınırlaması güvenin korunması ilkesinden ileri gelmektedir. Bahsi geçen ilkeye göre, hak sahibi sessiz kalarak veya başka davranışları ile muhatapta artık hakkını kullanmayacağı yönünde haklı bir güven oluşturmuşsa; hakkını kullanma imkânını kaybedecektir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 186).

¹⁰⁵⁶ Dural/Sarı, **a.g.e.**, s. 156; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 186; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 157; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 206; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 89; Ayan, **a.g.e.**, s. 52; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 174; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 842; Özeriç, **a.g.e.**, s. 144; Karauz, **a.g.e.**, s. 241 vd.

Sürenin makul olup olmadığı tamamen somut olaya göre belirlenecek olup; bir olayda 6 haftalık süre makul iken, başka bir olayda 2 aylık süre uzun olarak değerlendirilebilecektir (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 209).

Tarafların sözleşmede haklı sebep ortaya çıkmasından itibaren belirli bir süre içerisinde sözleşmenin feshedileceğini kararlaştırmaları mümkündür (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 119). Bu sürenin niteliği de zamanaşımı değil, hak düşürücüdür (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 185). Bu sürenin, sebebin öğrenilmesinden itibaren ve her hâlükârda sebebin ortaya çıkmasından itibaren olacak şekilde belirlenmesi, haklı sebeple fesih hakkının kötüye kullanılmasını da önleyecektir.

¹⁰⁵⁷ Seliçi, **a.g.e.**, s. 166; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 186. Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 200; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 157; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 210; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 89; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 197; Karauz, **a.g.e.**, s. 242. Ayrıca bkz. Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 71 vd.

Ayrıca feshin belli bir süre içinde kullanılması gereği, fesih hakkının taraflar arasında baskı aracı haline gelmesini önler (Ayan, **a.g.e.**, s. 52).

5. Özellikle Haklı Sebep Oluşturabilecek Haller

TBK' da ani edimli borç sözleşmeleri bakımından düzenlenen, tarafları sözleşmeyi sona erdirme (dönme) hakkına götüren temerrüt ve aciz hali gibi sebeplerin, kıyasen sürekli borç ilişkilerini sona erdirmeye yeterli olup olmadıkları tartışmalıdır. Bu nedenle sürekli borç ilişkileri açısından, bu olguların ilişkiyi çekilmez hale getirip getirmediği ve bu sebeple haklı sebeple feshe¹⁰⁵⁸ gidilip gidilemeyeceği aşağıda akaryakıt istasyonu bayilik ilişkilerinde gerçekleşebilecek örnekler üzerinden ele alınacaktır.

a. Temerrüt

Çerçeve sözleşme niteliğindeki akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi kapsamında yapılan birel satım sözleşmelerinde temerrüde düşülmesi halinde, satım sözleşmesindeki temerrüt hükümleri uygulama alanı bulacaktır¹⁰⁵⁹.

Kısaca temerrüt, borçlu ve alacaklı temerrüdü olarak karşımıza çıkabilir. Borçlunun, ifası mümkün ve muaccel bir borcu zamanında ifa etmemesi halinde bu gecikme, -bazı koşulların da gerçekleşmesi durumunda- borçlu temerrüdü olarak vasıflandırılır¹⁰⁶⁰. Alacaklı temerrüdü ise borcunu ifa etmek isteyen borçlunun, alacaklının ifayı kabul etmemesinden veya kendisi tarafından yapılacak şeyleri yapmaktan kaçınması yüzünden bunu başaramamasıdır¹⁰⁶¹.

¹⁰⁵⁸ Dönme sebepleri haklı sebep olarak kabul edilirse; sürekli borç ilişkilerinde dönmenin yerini fesih alacaktır (Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s. 172; Seliçi, **a.g.e.**, s. 214 ve 221; Şenol, **a.g.e.**, s. 200; Buz, **Yenilik Doğuran Haklar**, s. 474; Buz, **Sözleşmeden Dönme**, s. 320). Ancak bu sonuç sürekli edimin yerine getirilmeye başlanmış olması halini kapsamaktadır. Yoksa henüz ifaya başlanmamış olması halinde dönme hakkının olduğu kabul edilmektedir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 223).

¹⁰⁵⁹ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 39; Genç, **a.g.m.**, s. 154; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 33; Yeşiltepe, **a.g.m.**, s. 150; Akyol, **a.g.e.**, s. 21; Tandoğan, **C.I/1**, s. 34; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 7.

¹⁰⁶⁰ Oğuzman/Öz, **C.I**, s. 470 vd.; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 92 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 1089 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 911 vd.; Nami Barlas, **Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü ve Bu Temerrüt Açısından Düzenlenen Genel Sonuçlar**, İstanbul, Kazancı Kitap Tic. A.Ş., 1992, s. 15; Havutçu, **Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Temerrüt ve Müsbet Zararın Tazmini**, s. 23 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 201; Halil Akkanat, "İfada Gecikme ve Borçlu Temerrüdü", **Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman'a Armağan**, İstanbul, 2000, s. 6.

¹⁰⁶¹ Oğuzman/Öz, **C.I**, s. 361 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 837 vd.; Eren, **a.g.e.**, 1010; Serozan et. al., **C.III**, s. 142 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 201; Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s. 160 vd.

Temerrüt haline¹⁰⁶², bir ödemenin zamanında yapılmaması tek örnek değildir. Taraflar sözleşmesel her türlü edim için temerrüde düşebilirler. Ancak elbette ki daha çok rastlanılan, akaryakıt bayisinin birel satım sözleşmesinden kaynaklı ödeme ediminde temerrüde düşmesidir. TBK md. 117 gereğince borçlunun temerrüde düşmüş sayılması için, borcun muaccel olması yeterli olmamakta ve prensip itibariyle alacaklının, borçluyu muaccel borcu ödemesi konusunda ihtar etmesi aranmaktadır¹⁰⁶³. Öte yandan borcun ifa edileceği gün, birlikte belirlenmiş veya sözleşmede saklı tutulan bir hakka dayanarak taraflardan biri usulüne uygun bir bildirimde bulunmak suretiyle belirlemişse; borçlu ihtara lüzum olmadan bu günün geçmesiyle temerrüde düşmüş olacaktır¹⁰⁶⁴.

Uygulamada hemen bütün akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde; akaryakıt bayisinin, birel sözleşmelerden doğan ödemelerinde temerrüde düşmesi halinde kendisine başka bir uyarı veya ihtar yapılmadan kendiliğinden temerrüde

¹⁰⁶² Ayrıca belirtilmedikçe temerrüt, borçlu temerrüdü anlamında kullanılacaktır.

¹⁰⁶³ Oğuzman/Öz, C.I, s. 473; Barlas, **Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü**, s. 34; Akkanat, **a.g.m.**, s. 20; Eren, **a.g.e.**, s. 1093 vd.

Bu prensibin dışında kalan ve ihtara lüzum bulunmayan haller ise TBK md. 124'te düzenlenmiştir:

1. *Borçlunun içinde bulunduğu durumdan veya tutumundan süre verilmesinin etkisiz olacağı anlaşılıyorsa;*

2. *Borçlunun temerrüdü sonucunda borcun ifası alacaklı için yararsız kalmışsa;*

3. *Borcun ifasının, belirli bir zamanda veya belirli bir süre içinde gerçekleşmemesi üzerine, ifanın artık kabul edilmeyeceği sözleşmeden anlaşılıyorsa;*

süre verilmesine gerek yoktur.

Yargıtay, ele aldığı bir uyuşmazlıkta temerrüdün gerçekleşmesi için ihtar gönderilmesine lüzum olup olmadığının ve sözleşmenin derhal feshinin haklı olup olmadığının araştırılması gerektiğini ifade ederek yerel mahkemenin kararını bozmuştur: **"...Bu itibarla mahkemece, taraflar arasında devam eden ticari ilişkinin tümü gözetilerek, teminat süresinin uzatılmasına dair verilen süreden önce davalının sözleşmeyi feshetmesine dair iradesini açıklaması davacı tarafın vadesi gelmiş ve bu nedenle davalı tarafından BK.nun 101 nci maddesi gereğince temerrüde düşürülmüş bir borcu olup olmadığı hususlarının 28.12.2001 tarihli tahsilat makbuzu da dikkate alınmak suretiyle, delillerin tümüyle birlikte değerlendirilmesi, BK.nun 106 ve 107 nci maddeleri gereğince davalının sözleşmeyi derhal feshetmekte haklı olup olmadığının tartışılması gerekirken, fesih iradesinin açıklandığı tarihi itibariyle davacının temerrüde düştüğü bir borcu olup olmadığı, bu durumun sözleşmenin feshine haklı neden teşkil edip etmeyeceği hususlarında yeterli araştırma yapılmadan yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, hükmün bu nedenle davacı yararına bozulması gerekmiştir..."** {Y.11.HD, T.: 05.12.2006, 2006/10612 E., 2006/12854 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 26.03.2015}.

¹⁰⁶⁴ Uygulamada alacaklının gönderdiği ihtarlarda, genellikle ifa için TBK md. 123'te düzenlenmiş bulunan ek bir süre verildiği görülür. Ancak TBK md. 117'de aranan ihtar usulünde, süre verilmesi gerekli değildir. Buna rağmen süre verilmişse, ihtar süre uzatma (ifanın ertelenmesi) teklifi olarak değerlendirilir ve artık ihtar, bu ek sürenin dolduğu anda sonuçlarını doğurur (Eren, **a.g.e.**, s. 1094).

düşmüş sayılacağına dair hükümlere rastlanmaktadır¹⁰⁶⁵. Ayrıca akaryakıt bayisinin temerrüde düşmesi durumunda, sağlayıcının dilediği zaman akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini feshetme hakkının da bulunduğu belirtilmektedir.

Ancak sözleşmelerde yer alan ve somut durumdaki koşullar dikkate alınmadan; sırf akaryakıt bayisinin temerrüde düşmesi halinde sağlayıcının, sözleşmeyi sona erdirebilme hakkına ilişkin hükümler, feshi tek başına haklı kılmazlar¹⁰⁶⁶. Her ne kadar satım sözleşmesi niteliğindeki birel sözleşmeler ani edimli olsalar da; birel sözleşmelerin dayanağını oluşturan çerçeve özelliği taşıyan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi sürekli borç doğuran bir sözleşmedir. Bu nedenle birel sözleşmenin ifasında temerrüde düşüldüğünde, karşı tarafça sözleşmeden dönülmesinin, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine etkisine dikkat edilmelidir¹⁰⁶⁷. Birel sözleşmeden doğan temerrüt nedeniyle, akaryakıt istasyonu

¹⁰⁶⁵ Doktrinçe, TBK md. 117’de borçlu temerrüdünün gerçekleşmesi için ihtarın zorunlu olmasına rağmen; anılan maddenin emredici olmamasından hareketle, tarafların sözleşmeye bir hüküm koyarak veya ayrıca sözleşme yaparak temerrüdün gerçekleşmesi için ihtar şartının aksinin kararlaştırılabileceği haklı olarak ifade edilmektedir (Akkanat, **a.g.m.**, s. 36; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 919; Barlas, **a.g.e.**, s. 59).

Nitekim sözleşmelerde özellikle temerrüde ilişkin düzenlemelerin “*ihlara gerek kalmaksızın*” ibareleri ile hazırlandığı görülür. Örneğin; Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde şu düzenleme yer almaktadır: “... *BAYİ’ nin PO’ dan satın alacağı mallar karşılığında keşide ve ciro edeceği her türlü çek, bono vs. senedatın zayii, yok olması veya zamanaşımına uğraması hallerinde dahi BAYİ, ayrıca bir temerrüt ihtarına hacet kalmaksızın, aradaki temel ilişkiye göre borçlarını bahse konu çeklerde yazılı keşide tarihlerinden ve sair senedatın vadelerinden itibaren faizi ile birlikte ödemeyi kabul ve taahhüt eder...*”

Aynı sözleşmenin başka bir maddesinde de “...*BAYİ ile akdedilmiş bütün sözleşmelerde PO’ya düşen edimlerin yerine getirilmesi vecibesi sona erer. BAYİ’nin söz konusu sözleşmeler gereği edimleri ile mal alımlarından doğan bilcümle borçları ayrıca bir ihlara gerek kalmaksızın muaccel hale gelir ve BAYİ tarafından derhal PO’ya ödenir, temerrüt halinde söz konusu borçlara PO tarafından tespit edilerek uygulamaya konulan temerrüt faizi uygulanır...*” düzenlemesi yer almaktadır.

¹⁰⁶⁶ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 202 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 203 vd.; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 156; Kırca, **a.g.e.**, s. 183; Tandoğan, **C.I/1**, s. 57; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 32; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 174; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 124.

¹⁰⁶⁷ Alacaklının, temerrüt halinde TBK md. 106 gereğince sözleşmeden dönmesi mümkündür. Sözleşmesel edimlerden her biri temerrüde konu olabileceğinden; dönülecek edimin, sözleşmeden dönüldüğü sonucuna vardırarak bir edim olmaması gerekir. Bu anlamda akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine dayanarak yapılan her bir satım sözleşmesi dönmeye konu olabilecektir. Bu imkâna sadece ifasında temerrüde düşülen edim için başvurulabilecek olup; önceden ifa edilmiş edimler ile henüz muaccel olmayan edimler bundan etkilenmeyecektir. Bu şekilde sözleşme ifa edildiği ölçüde muhafaza edilir; sona erme sadece henüz ifa edilmeyen edimler için sonuç doğurur (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 198; Seliçi, **a.g.e.**, s. 222; Buz, **Sözleşmeden Dönme**, s. 317). Buna karşın, ifası geciken edimler, sözleşmenin tamamının ifasını tehlikeye sokuyorsa, sözleşme feshedilebilecektir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 198; Buz, **Sözleşmeden Dönme**, s. 318).

bayilik sözleşmesinin haklı sebeple feshine gidebilmek için, sözleşme ilişkisinin çekilmez hale gelmesi aranmaktadır¹⁰⁶⁸. Nitekim sürekli borç ilişkisi, tarafların arasındaki yoğun güvene dayanır ve bu yüzden münferit borca aykırı bir davranışın, ancak bu ilişkiyi çekilmez hale getirmesi halinde sona erme nedeni teşkil edeceği kabul edilmelidir¹⁰⁶⁹.

Şu halde, birel sözleşmeden doğan edimlerin ifasında gerçekleşen temerrüdün, güven ilişkisini sarsarak, ilişkinin tamamını çekilmez hale getirip getirmediği ve geçerli bir fesih sebebi olarak kabul edilip edilmeyeceği, dürüstlük kuralınca yapılacak yorum ile belirlenecektir. Bu noktada, somut olayda temerrüdün bir defaya mahsus olup olmadığı ve geçici engellerin bulunup bulunmaması gibi sebepler de ayrıca önem arz etmektedir. Aksi halde, sürekli ve yoğun bir güven ilişkisine dayanan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, bir defaya mahsus ya da geçici engel nedeniyle gerçekleşen temerrüt nedeniyle feshedilmesi, ağır bir sonuç olması dolayısıyla haklı sayılmaz¹⁰⁷⁰. Nitekim büyük yatırımlar gereken akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sermaye koşulları ile lisans ve diğer idari izinleri dikkate alındığında, geçici olabilecek temerrüt hallerinin sözleşmeyi sona ermeye

---

Sözleşmeden dönme hakkını kullanan alacaklı, TBK md. 125/3 gereğince menfi zararını isteyebilecektir. Ancak bu imkanını sürekli borç ilişkilerinde sınırlı bir fayda sağladığı gerekçesiyle, sözleşmenin feshi ile birlikte müspet zararın istenmesinin alacaklı için daha lehe olduğu savunulmaktadır (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 198, N. 601'de zikredilen yazarlar). Ayrıca alacaklının, kendi lehine olan tazminatın somut olaya göre değişebileceğinden bahisle, alacaklının kendi lehine en yüksek olan tazminatı talep etmesinde bir sakınca olmaması gerektiği ifade edilmektedir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 202).

¹⁰⁶⁸ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 202 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 203 vd.

Zira ard arda ifalı sürekli niteliği olan bir sözleşmede her bir teslim ve ödeme borcu birbirinden bağımsız olduğundan, borcun bir kere yerine getirilememesi, yalnız o borcun ihlali anlamına gelir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 124).

¹⁰⁶⁹ Seliçi, **a.g.e.**, s. 202; Şenol, **a.g.e.**, s. 202 vd.

Temerrüt gibi ağır olmayan bir durumda, ortaya çıkan problemlerin öncelikle dostane çözümlerle bertaraf edilmesi tarafların yükümlülüğüdür. Bu çözüm bir sonuç vermediği takdirde, fesih için haklı sebebin varlığı kabul edilmelidir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 203 vd.). Ancak sürekli edimin imkânsızlaşmayıp, sonradan telafi edilebilme özelliği varsa da, kimi zaman telafiye katlanmanın da güçlük yaratabileceği belirtilmiştir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 216; Şenol, **a.g.e.**, N. 734, s. 202). Ayrıca bkz. ve karş. Havutçu, **Tam İki Tarafa Borç Yükleven Sözleşmelerde Temerrüt**, s. 143 vd.; Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s. 164; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 209).

¹⁰⁷⁰ Sürekli borç doğuran, uzun süreli olmasında tarafların karşılıklı menfaatlerinin bulunduğu bir sözleşme, -kural olarak- ufak ve basit aksaklıklar sebebiyle ilk seferde sona erdirilememelidir (Seliçi, **a.g.e.**, s. 219. Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 204; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 204).

götürmesi çoğu zaman ağır bir sonuç olacaktır. Şayet temerrüt hali, geçici nedenden kaynaklanmaması veya sıkça tekrarlanması gibi sebeplerle sözleşmeyi çekilmez kılmışsa, sözleşmeyi feshetmeye imkân veren haklı sebebin olduğu kabul edilebilecektir. Bu sebeple sözleşmede, bu gibi hallerin düzenlenmemiş olması ihtimalinde dahi, temerrüdün uzun süreceği anlaşılıyorsa, sözleşme haklı sebeple feshedilebilecektir¹⁰⁷¹.

Alacaklı temerrüdü halinde de tıpkı borçlu temerrüdünde olduğu gibi, yine sözleşme ilişkisinin çekilmez hale gelip gelmediğine bakılacaktır¹⁰⁷². Birel sözleşmelerden kaynaklanan münferit edimlerin kabulünde alacaklı sık sık temerrüde düşüyorsa ve bu nedenle borçludan ilişkiye devam beklenemez hale gelmişse, sözleşme haklı fesih ile sona erdirilebilecektir. Bu noktada, akaryakıt sağlayıcısının vermiş olduğu malların ödemesini kabul etmeme haline rastlanması ihtimali çok düşükse de, bayinin gönderilen malları kabul etmemesine rastlanabilir. Böylesi bir durumda da ilişkinin çekilmez hale gelip gelmediğine bakılmalıdır. Buna karşın akaryakıt bayisinin, herhangi bir geçerli sebep olmadan malları teslim almaktan kaçınmasıyla, sözleşmeye aykırılık ortaya çıkacak ve bir seferlik mal almaktan kaçınma durumu dahi güvene dayalı ilişkiyi sarsabilecektir¹⁰⁷³. Fakat her somut olayın kendine özgü koşulları uyarınca değerlendirme yapılması gerektiği unutulmamalıdır¹⁰⁷⁴.

¹⁰⁷¹ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 124; Şenol, **a.g.e.**, s. 203; Seliçi, **a.g.e.**, s. 219.

Uygulamada, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi yapılırken akaryakıt bayisinden teminat mektubu alındığı bilinmektedir. Bu nedenle akaryakıt sağlayıcısında, bayisinden aldığı böyle bir teminat mektubu varsa, akaryakıt sağlayıcısının haklı sebebinin olduğunu iddia edebilmesi için, öncelikle zararının bayiden aldığı teminatı aşması gerektiği kabul edilmelidir. Aksi takdirde, bir süspansiyon işlevi gören teminat mektubunun işlevi kalmayacaktır.

¹⁰⁷² Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 203; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 203 vd.

¹⁰⁷³ Şenol, **a.g.e.**, s. 203 vd.

Üstelik bu durum, aynı zamanda akaryakıt bayisinin alım yükümlülüğünün ihlali niteliğinde de olacağından; borçlu temerrüdünün de söz konusu olabileceği dikkate alınmalıdır.

¹⁰⁷⁴ Alman Medeni Kanunu'nda ifanın alacaklı yüzünden imkânsızlaşması halinde borçlunun borçtan kurtulacağı ve karşı edimi isteyebileceği kabul edildiğinden bahisle; hakkaniyete uyan ve Borçlar Kanunu'nun ruhuna uygun bu esasın kanunun ruhen tatbiki ve boşluğun doldurulması ile uygulanması uygun bulunmaktadır (Oğuzman/Öz, **C.I.**, s. 377; Şenol, **a.g.e.**, s. 179; Mustafa Dural, **Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1976, s. 175).

b. Aciz Hali

TBK md. 98 hükmüne göre, iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, taraflardan birinin borcunu ifada güçsüzlüğe düşmesi ve özellikle iflas etmesi ya da hakkındaki haciz işleminin sonuçsuz kalması sebebiyle edim hakkı tehlikeye düşen taraf, teminat isteyebilir veya teminat verilinceye kadar kendi edimini ifadan kaçınabilir. Bu bakımdan taraflardan birinin ödeme yeteneğini kaybetmesi, sürekli olarak mali güçsüzlük içinde bulunması yeterli olup; aciz halinin kabul edilmesi için iflas etmesi veya aleyhe borç ödemedi aciz vesikası verilmesi şart değildir. Bu suretle hakkı tehlikeye düşen ve önceden ifa ile yükümlü olan taraf, ayrıca uygun bir sürede istediği güvence verilmezse sözleşme feshedilebilir¹⁰⁷⁵.

T.B.K. md. 98' in temerrüt hükümlerinin uygulanmasından farkı ise, karşılıklı borçların söz konusu olması ve iki tarafın da henüz edimlerini ifa etmemiş olmasıdır. Temerrüt hükümlerinin daha geniş uygulama alanı söz konusu olduğundan; karşılıklı edimlerin varlığı şart değildir. Örneğin, satış yerindeki onarım ve bakım yükümlülüğü akaryakıt bayisine aittir ve sağlayıcı yönünden bu borcun karşılığı olan bir edim bulunmaz. Bu noktada akaryakıt sağlayıcısının, bayisine karşı, ifada güçsüzlüğe değil, temerrüt hükümlerine dayanması gerekir. Bununla beraber temerrüt için muaccel bir borcun söz konusu olması gerekirken; ifada güçsüzlük hükümlerinin uygulanması için borcun muaccel olmasına gerek yoktur¹⁰⁷⁶.

c. Asgari Alım Yükümlülüğünün İhlali

Asgari alım yükümlülüğü kararlaştırılmış olmasa da, akaryakıt bayisinin genel olarak bir alım yükümlülüğü altında olduğu daha önce ifade edilmişti¹⁰⁷⁷. Ancak uygulamada akaryakıt bayilerinin hemen hepsine asgari alım yükümlülüğü

¹⁰⁷⁵ Eren, **a.g.e.**, s. 1000; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 828; Şenol, **a.g.e.**, s. 204; Serozan et. al., **C.III**, s. 73; Oğuzman/Öz, **C. I**, s. 360; Seliçi, **a.g.e.**, s. 171; Ayan, **a.g.e.**, s. 38.

T.B.K. md. 98'de her ne kadar ani edimli sözleşme tipi esas alınıp, "sözleşmeden dönebilir" ifadesi kullanılmışsa da; anılan hüküm sürekli edimli sözleşmeler için de uygulanabilir alanı bulacaktır (Seliçi, **a.g.e.**, s. 86 ve 214; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 88; Eren, **a.g.e.**, s. 1001).

¹⁰⁷⁶ Oğuzman/Öz, **C. I**, s. 360.

İsviçre Federal Mahkemesi'nce de sağlayıcının teslim güçlüğü çekmesi ve bayinin ödeme güçlüğü çekmesi halleri sözleşmeyi feshetmek için haklı sebep olarak kabul edilmiştir (Şenol, **a.g.e.**, s. 205).

¹⁰⁷⁷ Bknz. yuk. §5 /II./A.

getirildiğinden; alım yükümlülüğünün ihlali yerine, asgari alım yükümlülüğünün ihlali, yargılamalara konu olmaktadır.

Satın alınacak asgari miktara ilişkin sözleşme hükmü, akaryakıt sağlayıcısına, malların satın alınmasını, yani aynen ifayı talep hakkını verir¹⁰⁷⁸. Buradaki talep hakkı, TBK md. 123' ten doğmaktadır. Asgari alım yükümlülüğü, hemen bütün akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde yıllık olarak öngörüldüğünden; burada TBK md. 117/1 gereğince akaryakıt bayisini ihtar ile temerrüde düşürmek için kural olarak süre verilmesi gerekmeyecektir (TBK md. 124).

Akaryakıt bayisinin, asgari alım yükümlülüğünü yerine getirememesi halinde yaptırım olarak; bayiye yapılan indirimin azaltılması¹⁰⁷⁹, satın alınmayan miktar için tazminat istenmesi, cezai şart hükmü konulması veya sözleşmenin sağlayıcı tarafından haklı sebeple fesih nedeni kabul edildiği görülmektedir¹⁰⁸⁰. Burada akaryakıt sağlayıcısının tazminat isteme hakkı TBK md. 112 gereğince oluşur¹⁰⁸¹. Anılan hüküm gereğince, akaryakıt bayisi kusursuz olduğunu ispatlamadıkça, sağlayıcısının borcun ifa edilmemesinden doğan zararını ödemek zorundadır. Sözleşmelerde indirimin azaltılması, cezai şart veya fesih yaptırımı¹⁰⁸² seçme hakkı, akaryakıt sağlayıcısına ait olmak üzere seçenekli olarak düzenlendiği gibi; bunlardan yalnızca bir tanesi de öngörülelebilmektedir. Taraflar, yapılan akaryakıt istasyonu

¹⁰⁷⁸ Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 62. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 116 vd.; Bulur, "Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi", s. 760.

İfa davası açılabilmesi için, borçlunun kusurlu olması şart değildir (Eren, **a.g.e.**, s. 1029). Gümüş ise sağlayıcının ifa davası açamayacağını, çünkü sürümü arttırma yükümlülüğünün vekalet benzeri asli bir edim olduğunu belirtmiştir (Gümüş, **C.I**, 2008, s. 17).

¹⁰⁷⁹ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 71.

¹⁰⁸⁰ Dağıtım sözleşmeleri hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 61. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 71; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 39; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 117; Tandoğan, **C.I/1**, s. 43; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 16; Özeriç, **a.g.e.**, s. 102.

Bu yaptırımlardan yalnız biri kararlaştırılabileceği gibi; seçenekli olarak düzenlendiği de görülmektedir.

¹⁰⁸¹ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Önür, **a.g.m.**, s. 19; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 116; Özeriç, **a.g.e.**, s. 102.

¹⁰⁸² Örneğin; Petrol Ofisi A.Ş.'nin internette yayınladığı "İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi" nde asgari alım yükümlülüğü ihlalinin haklı sebeple fesih sebebi olacağı düzenlenmiştir: "**SATIŞLAR-Madde 4: Satış koşulları aşağıda zikredilmiştir: ...k) BAYİ, kendisine bildirilen satış hedeflerini tahakkuk ile mükellef olup, kendisine bildirilen satış hedeflerini veya PO'ya tevdi ettiği satış taahhütlerini gerçekleştirmemesi halinde, PO'nun süresinden evvel, işbu sözleşmeyi fesih yetkisini haiz olduğunu kabul etmiştir.**" (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 29.07.2014.

bayilik sözleşmesine, alım yükümlülüğünün veya asgari alım yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde akaryakıt bayisinin bir miktar cezai şart ödeyeceğine dair hüküm koydukları halde buradaki cezai şart, ifaya eklenen cezai şart hükmünde olacaktır¹⁰⁸³. Böylelikle akaryakıt sağlayıcısı, sözleşmeden doğan yükümlülüğün hiç veya gereği gibi yerine getirilmemesi nedeniyle hem ifayı hem de cezai şartı talep edebilecektir^{1084 ve 1085}. Bunun için akaryakıt sağlayıcısının zarar etmesi veya zararını ispatlaması da gerekmemektedir¹⁰⁸⁶.

Asgari alım yükümlülüğünün yerine getirilmemesinin, akaryakıt sağlayıcısına haklı sebeple fesih hakkı vereceğine sözleşmede açıkça yer verilebilir. Fakat bu konuda da, yine somut olayın şartlarına bakılması gerekir¹⁰⁸⁷. Şayet taraflar arasındaki karşılıklı güven ilişkisi bozulmuyorsa; örneğin asgari alım yükümlülüğünün sadece az bir kısmı yerine getirilememişse, sözleşme gerçekleşen ihlale dayanarak haklı sebeple feshedilemez¹⁰⁸⁸.

Gerçekten, akaryakıt bayisinin alım gücünün düşmesinden kaynaklanmayan, geçici veya tekrarlanmayan ihlal halinde haklı sebebin mevcut olmadığını kabul etmek gerekir. Gerek bu nedenle gerekse de uygulanacak hükümler bakımından, ihlalin hangi sebepten kaynaklandığını bilmek büyük önem taşır. Öte yandan ekonomik şartlar sebebiyle veya piyasa koşullarından kaynaklanan nedenlerle asgari

¹⁰⁸³ Şenol, **a.g.e.**, s. 86.

¹⁰⁸⁴ Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 528 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, **a.g.e.**, s. 349 vd. Tandoğan, **C.I/I**, s. 43; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 16.

¹⁰⁸⁵ Bu noktada diğer problem, hem cezai şartın hem de sözleşmeye göre hesaplanmış mahrum kalınan kârın istenip istenemeyeceğidir. Bkz. Aş. §7 / X. / N. 1267 ve N. 1270.

¹⁰⁸⁶ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 39; Önür, **a.g.m.**, s. 19; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 116; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 72. Ayrıca bkz. aş. §7 / X.

¹⁰⁸⁷ Şenol, **a.g.e.**, s. 219.

Asgari alım yükümlülüğü ihlali, ancak belli bazı koşulların gerçekleşmesi durumunda haklı fesih sebebi olabilir. Her şeyden önce, kararlaştırılan asgari miktar, gerçek dışı olarak belirlenmemiş olmalıdır. Ayrıca satın alınmayan miktar, kararlaştırılan miktarın önemli bir kısmı olmalıdır ve satın alınmamanın nedeni bayiye yüklenebilmelidir. Özellikle akaryakıt sağlayıcısı bizzat kendisi bu malları teslim etmemişse, artık haklı feshedilemez. Benzer bir ihtimal de tarafların sözleşmede ciro hedefi öngörmesi ve akaryakıt bayisinin bu hedefe ulaşamamasıdır. Özellikle kararlaştırılan ciroya ulaşılmamasının haklı sebep olarak kabulü için, akaryakıt bayisinin sistemdeki benzer durumdaki bayilerle karşılaştırıldığında, gerçekten açıkça kararlaştırılan miktarın gerisinde kalması gerekir. Ayrıca geride kalış sebebi, akaryakıt bayisinin sürümü arttırma yükümlülüğünü gereği gibi yerine getirememiş olmasından kaynaklanmalıdır (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 943, s. 198).

¹⁰⁸⁸ Fakat tarafların yükümlülüğe aykırılıktan doğan talep hakları saklıdır (Şenol, **a.g.e.**, s. 219).

alım yükümlülüğün ihlali söz konusu oluyorsa bunların ayrıca incelenmesi gerekecektir. Örneğin; sözleşmede asgari alım yükümlülüğünün miktarının yüksek olması ve akaryakıt bayisinin sözleşme yapıldığı sırada öngöremediği bir değişiklikten dolayı söz konusu yükümlülüğünü yerine getirememesi halinde, sözleşmenin akıbetinin ne olacağı sorunu ile sıklıkla karşılaşmaktadır.

Sözleşmenin kurulduğu sırada mevcut olan şartların değişmesi, önceden öngörülemeyen bir nedenden ileri geliyorsa işlem temelinin çöktüğü kabul edilir¹⁰⁸⁹. Eski BK' da yer almayan işlem temelinin çökmesi müessesesi¹⁰⁹⁰; yeni TBK md. 138' de aşırı ifa güçsüzlüğü başlığı altında yer almıştır¹⁰⁹¹. Bu hüküm uyarınca, borçlunun neden olmadığı haklı sebeple meydana gelen durumun, esaslı bir değişiklik yaratması ve mağdur olan taraftan dürüstlük kuralınca sözleşmenin

¹⁰⁸⁹ İşlem temelinin çökmesi, YHGK' nın bir kararında şu şekilde açıklanmıştır: "...Karşılıklı sözleşmelerde edimler arasındaki dengenin haklı sebeple değişmeler yüzünden alt üst olması, borcun ifasını güçlendirmesi durumunda "İşlem Temelinin Çökmesi" gündeme gelir. İşte bu bağlamda hâkim, somut olayın verilerine göre alacaklı yararına borçlunun edimini yükseltmeye veya borçlu yararına onun tamamen veya kısmen edim yükümlülüğünden kurtulmasına karar verilebilir ve müdahale ederek sözleşmeyi değişen koşullara uyarlar... Değişen durumların, sözleşmede kendiliğinden bulunan sözleşme adaletini bozması halinde, taraflar bu haller için bir tedbir almadıklarından, sözleşmede bir boşluk vardır. Bu boşluk sözleşmenin anlamına ve taraf iradelerine önem verilerek yorum yolu ile ve dürüstlük kuralına uygun olarak doldurulur. (MK. md.1) Bu yöntemle sözleşmenin yorum yoluyla düzeltilmesi veya değişen hal ve şartlara uyarlanması denilir. Uyarılama daha çok ve önemli ölçüde uzun ve sürekli borç ilişkilerinde söz konusu olur..." {YHGK, T.: 15.10.2003, 2003/13-599 E., 2003/599 K., (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 20.02.2015}.

İşlem temelinin çökmesi hakkında ayrıca bkz. Başak Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, İstanbul, Oniki Levha, 2009, b.a.; Serozan et. al., C.III., s. 264; Altınok Ormancı, a.g.e., s. 206; Şenol, a.g.e., s. 211 vd.; Kaplan, a.g.e., s. 117 vd.; Eren, a.g.e., s. 481; Oğuzman/Öz, C.I., s. 579 vd.; Akyol, **Dürüstlük Kuralı** s. 83 vd.

¹⁰⁹⁰ 818 sayılı TBK döneminde, işlem temelinin çökmesi sonucunda sözleşmenin uyarlanması, diğer ülkelerdeki hukuk düzenlemeleri ve dürüstlük kuralı çerçevesinde md. 24 hükmünde yer alan düzenlemenin yorumlanmasıyla kıyasen çözümlenmekte idi. Ancak mevcut bir düzenleme olmayışı doktrinde tartışmaya neden olmaktadır (Görüşler için ayrıca bkz. ve karş. Necip Kocayusufpaşaoğlu, "İşlem Temelinin Çökmüş Sayılması İçin Sosyal Felaket Olarak Nitelendirilebilecek Olağanüstü Bir Olayın Gerçekleşmesi Şart mıdır?", **Prof. Dr. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan**, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 2000, s. 509 vd.; Şenol, a.g.e., s. 212).

¹⁰⁹¹ TBK md. 138: "Sözleşmenin yapıldığı sırada taraflarca öngörülme ve öngörülmesi de beklenmeyen olağanüstü bir durum, borçludan kaynaklanmayan bir sebeple ortaya çıkar ve sözleşmenin yapıldığı sırada mevcut olguları, kendisinden ifanın istenmesini dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede borçlu aleyhine değiştirir ve borçlu da borcunu henüz ifa etmemiş veya ifanın aşırı ölçüde güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutarak ifa etmiş olursa borçlu, hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını isteme, bu mümkün olmadığı takdirde sözleşmeden dönme hakkına sahiptir. Sürekli edimli sözleşmelerde borçlu, kural olarak dönme hakkının yerine fesih hakkını kullanır.""

ifasının beklenememesi halinde, hâkimden uyarılma istenebilecektir¹⁰⁹². Uyarılmanın mümkün olmaması halinde ise işlem temelinin çökmesi karşısında ikinci çözüm, sözleşmenin feshedilmesidir¹⁰⁹³. Başka bir deyişle, öncelikle uyarılma yoluyla sözleşmenin ayakta tutulup tutulamayacağına bakılmalıdır. Ancak akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin taraflarından sözleşmeye devam etmeleri beklenemiyorsa, taraflar sözleşmeyi haklı sebebe dayanarak sona erdirebileceklerdir.

Oysa asgari alım yükümlülüğünün ihlali haklı sebep olarak sözleşmelerde düzenlense de, uygulamada akaryakıt sağlayıcıları istasyonu kaybetmek istemediğinden bu yolu hemen kullanmamakta ve daha çok cezai şart talep etmektedirler. Ancak YHGK vermiş olduğu bir kararda, uzun yıllar sözleşme ilişkisine devam edip, asgari alım yükümlülüğü yaptırımlarını uygulamayan akaryakıt sağlayıcının, bayisinde haklı bir güven yarattığı ve artık bu hakkından feragat etmiş sayılması gerektiğini vurgulamıştır¹⁰⁹⁴.

Böylelikle, akaryakıt sağlayıcısının, çoğu zaman istasyonu kaybetmemek için yükümlülüğünün ihlali halinde hiçbir yaptırıma gitmemesinin, bayisinde haklı güven oluşturduğuna karar verilmiş ve sağlayıcının sözleşmenin sona ermesinden sonra cezai şart hakkını iyi niyetli olmayan bir biçimde kullanmasının önü kapanmıştır. Gerçekten akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi şekle tâbi olmadığından, yapılacak

¹⁰⁹² Bölümsel hükümsüzlük (TBK md. 27/2), eksik geçerlilik (TTK md. 1530), ayıplı ifade karşı edimin indirimi (TBK md. 227/1- b. 2), alacaklının ifayı engellemesinde borçlunun bu sayede tasarruf ettiklerinin onun karşı edim alacağından indirilmesi (TBK md. 325, 408) ve zarara birlikte yol açma nedeniyle tazminatın indirilmesi (TBK md. 52) halleri bizzat kanunun öngördüğü uyarılma örnekleridir (Serozan et. al., **C.III**, s. 266).

Belirtmek gerekir ki, işlem temelinin çökmesi nedeniyle sözleşmenin uyarlanması yalnızca asgari alım yükümlülüğü bakımından değil, niteliği el verdiği ölçüde her edim için söz konusu olabilecektir.

¹⁰⁹³ Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 208. Bayilik ve franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 214; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 173.

Haklı sebep, tarafların şahsını ilgilendiren olgular olabileceği gibi; tarafların dışındaki etkenler de olabileceğinden; işlem temelinin çökmesi ile haklı sebeple feshin birbirine üstünlüğü ya da önceliği yoktur. Bu sebeple bu iki müessesenin kesişmesi halinde, yarışmanın varlığı kabul edilmelidir. Aralarındaki fark, sonuçları bakımındandır. Zira haklı sebep, sözleşmeyi sona erdirirken; işlem temelinin çökmesi halinde sözleşmenin uyarlanması da gündeme gelecektir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 208 vd.).

¹⁰⁹⁴ YHGK, T.: 30.01.2013, 2012/19-670 E., 2013/171 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr#!/Yargitay>, 22.02.2015.

Aksi yönde bkz. Y.19.HD, T.: 12.04.2011, 2010/10892 E., 2011/4795 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr#!/Yargitay>, 22.02.2015.

Ayrıca bkz. aş. §7/X.

değişikliklerin de belli bir şekle uyularak yapılmasına gerek yoktur. İradeyi gösteren davranışlarla örtülü biçimde yapılan değişiklikler de geçerli olup; fiili uygulama herhangi bir çekinceye veya itiraza konu olmamışsa, tarafların sözleşmeyi karşılıklı rıza ile değiştirdiği anlamını taşıdığı kabulü gerekmektedir¹⁰⁹⁵.

d. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesinden Doğan Yükümlülükler Aykırılıklar ile Ortaya Çıkabilecek Diğer Sebepler

Bir sözleşmeyi sonra erdirebilecek haklı sebeplerin tümünün önceden tespit edilmesi mümkün değildir. Elbette akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde de taraflar, uygulamada karşılaşılan bazı sebepleri öngörüp, bunların haklı sebep olacağını belirlemektedir. Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi, taraflar sözleşmede sayılan sebepler dışında somut olayda karşılaşılan bir haklı sebep nedeniyle de sözleşmeyi feshedebileceklerdir. Kaldı ki, örnek olarak verilen sebeplerin dahi, somut olayda haklı olup olmadığı taraflar arasındaki ilişkiyi çekilmez hale getirip getirmediğine bakılarak anlaşılacaktır.

Yukarıda en çok karşılaşılan sebepler sayılmaya çalışılmışsa da; doktrinde ve Yargıtay kararlarında akaryakıt bayisi bakımından haklı sebep olabilecek durumlara, diğer sektörlerdeki bayilik sözleşmelerine ve acentelik sözleşmesine ilişkin sebepler de dikkate alınarak başkaca örnekler verilebilir¹⁰⁹⁶.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde yer alan kanundan doğan rekabet etmeme yükümlülüğü nedeniyle, akaryakıt bayisinin rakip malları bir kez olsun satması veya istasyonda bulundurması dahi, sağlayıcı açısından haklı sebep teşkil edecektir. Nitekim bu nedenle sözleşmenin sona erdirileceğine dair hükümlere

¹⁰⁹⁵ Bu bakımdan, tarafların davranış veya sözlü iradesi ile asgari alım taahhüdünü tamamen kaldırmaları veya miktarında değişiklik yapmaları durumunda, artık sözleşmede yer alan asgari alım yükümlülüğüne uyulmadığı iddiası ile sözleşme sona erdirilemeyecektir (Şenol, **a.g.e.**, s. 221).

Hemen belirtmek gerekir ki, sözleşmedeki değişikliklerin mutlaka yazılı olarak yapılması gerektiği kararlaştırılmış olabilir. Bu takdirde değişikliğin şekle uyularak yapılması gerekir (TBK md. 17/1). Ancak taraflardan birinin örtülü ya da sözlü iradesi ile diğerine karşı oluşturduğu haklı güven söz konusu olduğunda; değişikliğin yazılı olarak yapılması gerektiğinden bahisle geçersizliğine dair yapılan itirazın TMK md. 2' ye aykırı olduğu kabul edilmelidir (Bu konudaki açıklamalar için bkz. Akyol, **Dürüstlük Kuralı**, s. 71 vd. ve 80 vd.; Kocayusufoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, s. 315 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 220; Oğuzman/Barlas, **a.g.e.**, s. 250)

¹⁰⁹⁶ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 217.

uygulamadaki hemen tüm akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde ayrıca yer verilmektedir.

Sözleşme uyarınca verilmesi gereken sürede teminat verilmemesi¹⁰⁹⁷ de sözleşmenin feshi için haklı sebep sayılabilecek bir durumdur¹⁰⁹⁸.

Akaryakıt bayisinin, sürümü artırma faaliyetini gereği gibi yerine getirmemesi veya durdurması¹⁰⁹⁹ ya da malların evsafının değiştirmesi; akaryakıt sağlayıcısının ise destekleme yükümlülüğüne aykırı hareket etmesi, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinden doğan yükümlülüklerin ifası için gereken bilgi, belge ve malzemeyi vermekten kaçınması ve geçerli bir sebep olmaksızın mal göndermemesi gibi sebepler, haklı sebep olarak kabul edilebilecektir.

Sayılanlar dışında, tarafların kanundan veya sözleşmeden doğan her türlü yükümlülüklerinin ihlali de, sözleşme ilişkisini çekilmez kılmaya başladığı noktada haklı sebep teşkil edebilecektir.

¹⁰⁹⁷ Yargıtay verdiği bir kararda, bayinin süresinde teminat mektubu vermemesini haklı nedenle feshi sebebi saymıştır: “...Mahkemece, bilirkişi raporu ve dosya kapsamına göre, davacı sözleşmenin 6 ncı maddesine göre belli bir plan dahilinde alım yapması gerekirken, birinci partiden sonra başka parti ürün çekmediği gibi, sözleşmenin 11 inci maddesine göre, devraltıya verilmesi gereken sürede teminat mektubunun verildiğine ilişkin belgenin bulunmadığı ve davacının bayilik teşkilatını kurmaması karşısında sözleşmenin devam etmesinin şirketten beklenemeyecek hale geldiği kanaatiyle davanın reddine karar verilmiş,...Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, ..usul ve kanuna uygun bulunan hükmün onanmasına,..oybirliğiyle karar verildi...” {Y.19.HD, T.: 23.03.2009, 2008/6339 E., 2009/2087 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 23.02.2015}.

¹⁰⁹⁸ Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde akaryakıt bayisinden talep edilen teminat şu şekilde düzenlenmiştir: “*TEMİNAT- Madde 26: Alacağı vadeli malların ve işbu sözleşmede yazılı tüm vecibe ve taahhütlerinin teminatı olmak üzere, BAYİ; PO’ya, PO adına düzenlenecek, PO’nun muvafakat edeceği bir veya bir kaç bankaya ait, PO’nun muvafakat edeceği metne uygun, her türlü masrafı BAYİ tarafından karşılanacak, tutarı PO tarafından tespit ve tayin edilecek kesin ve süresiz banka teminat mektubunu/mektuplarını vermeyi, verilen bu teminatları, ileride risk artışına göre yükseltmeyi beyan, kabul ve taahhüt eder. Ayrıca BAYİ, işbu sözleşmeden ötürü PO’ nun tazminat, cezai şart, kar mahrumiyeti, alacak ve sair talep hakkı doğduğu takdirde, hiç bir ihtara ve hüküm kurulmasına hacet kalmaksızın PO’nun bu talep haklarını işbu teminatlardan mahsup etmeye yetkili olduğunu peşinen kabul ve taahhüt etmiş olup, bu hususta PO’ya karşı her türlü itiraz, def’i ve dava haklarından peşinen ve gayrikabili rücu bir şekilde feragat etmiştir. ...*” (Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 16.03.2016.

Uygulamadaki diğer akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde de teminata ilişkin hükümlerin buna çok benzer şekilde hazırlandığı görülmektedir.

¹⁰⁹⁹ Akaryakıt bayisinin, sürekli bir biçimde, kasten ya da ihmalle, malların satılması için gereken çabayı göstermemesi haklı sebep nedenidir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 944, s. 199). Ayrıca bkz. Y.19 HD T.:19.04.2001, 2001/8507 E., 2001/3028 K. (Çevirimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 11.03.2016.

YEDİNCİ BÖLÜM

AKARYAKIT İSTASYONU BAYİLİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNİN SONUÇLARI

I. Genel Olarak

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sona ermesi, sözleşme tarafları açısından büyük sorunlar yaratabilmektedir. Sözleşmenin uzun süreli olacağı inancı ve bu inanç nedeniyle yapılan büyük yatırımlar, sözleşme ilişkisini aniden kesip atmayı engellemektedir. Bu yüzden sözleşme ilişkisi sona ermiş de olsa, sona ermenin sonuçları tarafları etkilemeye devam edeceğinden; tarafların birbirlerinden ne gibi istemlerde bulunabileceği incelenmelidir.

Sözleşme boyunca devam eden sadakat ve menfaatleri koruma yükümlülükleri, sözleşmenin sona ermesiyle de sona ermez. Bu durum, özellikle sözleşmenin sona ermesinin sonuçlarının değerlendirilmesinde de her zaman göz önünde tutulacaktır¹¹⁰⁰.

Sona ermenin hemen başında kendisini gösterecek olan ilk mesele, stoklanan malların ne olacağıdır. Sonrasında ise akaryakıt sağlayıcısının verdiği belge ve malzemelerin iadesi meselesi belirecektir.

Sözleşmenin sona ermesiyle akaryakıt bayisi de, sözleşme süresince sağlayıcının markasına alıştırmış olduğu müşteri çevresini zorunlu olarak yitirecektir¹¹⁰¹. Akaryakıt sağlayıcısının markasının piyasada tanınmış, güvenilir ve güçlü bir marka olması halinde; bayinin aynı istasyonda müşterilerin ilgisini kısa süre içinde başka bir markaya çekmesi kolay değildir¹¹⁰².

Ayrıca akaryakıt bayisi açısından, sözleşmenin sona ermesi yıkıcı sonuçlar doğurabileceğinden, acentelik sözleşmesinde olduğu gibi bir denkleştirme (portföy)

¹¹⁰⁰ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 182.

¹¹⁰¹ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 158

¹¹⁰² Örneğin tek satıcılık sözleşmenin sona ermesinin, tek satıcı bakımından “çoğunlukla ekonomik anlamda bir ölüm fermanı” benzediği ifade edilmiştir (İşgüzar, **a.g.e.**, s. 158).

isteminin tanınıp tanınamayacağı, sözleşme sonrası rekabet yasağı sözleşmesine ilişkin hususlar ve sözleşme sonrası tazminatlar da ayrıca önem taşımaktadır.

Öte yandan akaryakıt sağlayıcısı lehine tanınan intifa ve şerh edilmiş kira sözleşmelerinin akıbeti ile sağlayıcı tarafından akaryakıt bayisine verilen kredilerin iadesi incelenmesi gereken diğer konulardır.

II. Birel Satış Sözleşmelerine Etkisi

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde taraflar, asli yükümlülükleri olan alım ve siparişleri kabul yükümlüklerini, çerçeve sözleşme kapsamında yapılan birel sözleşmeler ile yerine getirirler.

Sözleşmenin sona ermesiyle artık yeni birel sözleşmeler yapılmayacaktır¹¹⁰³. Fakat sözleşmenin sona erme anına kadar, geçerli olarak kurulmuş birel satış sözleşmelerine ilişkin olan ve henüz ifa edilmemiş teslim ve alım yükümlülüklerinin devam edip etmediğinin belirlenmesi gerekir.

Yükümlülüklerin devamı her somut olayda, sözleşmenin sona erme nedenine bakılarak saptanmalıdır¹¹⁰⁴. Sözleşmenin süresinin dolması, olağan fesih hakkının kullanılması ve taraflardan birinin ölümü daha önce geçerli olarak yapılan birel satış sözleşmelerini etkilemez. Zira Borçlar Hukuku genel ilkelerine göre, sözleşmenin sona erme anına kadar tarafların hak ve yükümlülükleri devam edeceğinden; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi devam ederken geçerli olarak kurulmuş satış sözleşmelerinden doğan yükümlülükler de devam edecektir¹¹⁰⁵. Bu nedenle tarafların, sözleşme süresince doğan yükümlülükleri yerine getirmeleri gerekir¹¹⁰⁶. Başka bir deyişle, akaryakıt sağlayıcısı, sözleşmenin geçerli olarak var olduğu sırada

¹¹⁰³ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 224; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 159; Tandoğan, **C.I/1**, s. 58; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 32 vd.; Buz, **Sözleşmeden Dönme**, s. 322 vd.

¹¹⁰⁴ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 224 ve 225; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 159; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 212; Özeriç, **a.g.e.**, s. 145.

Arslan ise sözleşme hangi nedenle sona ererse ersin, birel satış sözleşmelerinin etkilenmeyeceğini ileri sürmüştür (Arslan, “Tek Satıcılık”, s. 10).

¹¹⁰⁵ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 225. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 159.

¹¹⁰⁶ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 225. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 212 vd.; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 159; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 42; Tandoğan, **C.I/1**, s. 58; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 32 vd.; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 843; Özeriç, **a.g.e.**, s. 145.

sipariş edilen malları bayisine teslim etmekle ve bayi de bunların bedelini ödemekle yükümlüdür¹¹⁰⁷. Bu bakımdan özellikle sözleşmenin feshedilmiş olması, fesih öneli süresince akaryakıt bayisinin verdiği siparişlerin reddedilmesi için yeterli bir neden değildir¹¹⁰⁸.

Sözleşmenin haklı sebeple feshedilmesi ihtimalinde ise sözleşmenin feshini doğuran haklı sebep, birel satış sözleşmelerinin yerine getirilmemesini de haklı gösterecek nitelikte ise; birel satış sözleşmelerinin yerine getirilmesi beklenemez¹¹⁰⁹. Fakat sözleşmenin sona ermesine sebep olan davranış, birel satış sözleşmelerinin yerine getirilmesine engel olacak ağırlıkta değilse; birel sözleşmeden doğan yükümlülükler de yerine getirilmelidir¹¹¹⁰. Örneğin; akaryakıt sağlayıcısının teslim yükümlülüklerini daimi olarak geciktirmesi ve tam ifa edememesi veya bayinin asgari alım yükümlülüğüne aykırılığı ya da malların sürümünü artırmak için gerekli çabayı göstermemesi nedeniyle sözleşme haklı nedenle feshedilmişse, sözleşme sona erene kadar verilen siparişin, sözleşme sona erdikten sonra da sağlayıcı tarafından yerine getirilmesi zorunludur¹¹¹¹. Buna karşın, örneğin akaryakıt bayisinin, sağlayıcısının markasına zarar verici davranışlarda bulunması ya da sağlayıcının kalitesi bozuk mal göndermesi nedeniyle sözleşme feshedilmişse, birel sözleşmelerin ifası beklenemez¹¹¹².

¹¹⁰⁷ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 159. Zira birel satış sözleşmelerinin kaderi çerçeve sözleşmeninkinden bağımsızdır (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 213).

¹¹⁰⁸ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 212 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 145.

Ancak amaçlanan veya beklenen bir fesihden kısa bir süre önce yapılan büyük miktardaki siparişlerin kabul edilmeleri gerekmez (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 213).

¹¹⁰⁹ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 226. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 159; Tandoğan, **C.I/1**, s. 58; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 33; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 213; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 843; Özeriç, **a.g.e.**, s. 145.

¹¹¹⁰ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 213.

¹¹¹¹ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 226.

¹¹¹² Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 226; İşgüzar, **a.g.e.**, s.160; Tandoğan, **C.I/1**, s. 58; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 33; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 213.

III. Stok Mallara Etkisi

Genel olarak bayilik sözleşmesinin sona ermesi halinde, ortaya çıkacak önemli sorunlardan bir diğeri de, bayinin stoğunda kalan malların durumudur¹¹¹³. Çünkü bayi artık sisteme dâhil olmadığı için, artık bu malları eskisi gibi dağıtamaz. Oysa sağlayıcının, aynı malları diğeri dağıtıcıları aracılığı ile dağıtması mümkündür.

Kural olarak, kendi adına ve hesabına hareket eden ve işlemesine dair riskleri taşıyan bayi, sözleşme sona erdikten sonra elinde kalan stoğun risklerine de katlanması gerekir¹¹¹⁴. Ancak stok yapma bayinin kendi tasarrufu değil de sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğü ise¹¹¹⁵ veya sözleşme konusu malın niteliği¹¹¹⁶ gereği zımni bir stok yapma yükümlülüğü söz konusu ise sağlayıcının stokta kalan malları geri alma yükümlülüğünden bahsedilecektir¹¹¹⁷.

¹¹¹³ Şenol, **a.g.e.**, s. 227. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 213 vd.; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 843 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 145 vd.

¹¹¹⁴ Şenol, **a.g.e.**, s. 227.

¹¹¹⁵ Stok yapma yükümlülüğü için bkz. yuk. §5 /II./E.

¹¹¹⁶ {Claus- Wilhelm Canaris, **Handelsrecht**, Ba. 23, München, 2000, N. 48 (Naklen: Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 1034, s. 215)}.

Örneğin, su veya tüp gaz bayiliklerinde sözleşmede açıkça kararlaştırılmasa bile bayinin bir miktar stok yapma yükümlülüğünün bulunduğu kabul edilmektedir. Çünkü burada esas olan, müşterinin talebi üzerine ona seri bir şekilde malın ulaştırılması ve bu ulaştırmanın hızı ve kalitesidir (Şenol, **a.g.e.**, s. 228).

¹¹¹⁷ Şenol, **a.g.e.**, s. 227; Önür, **a.g.m.**, s. 22; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 214 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 145 vd.

Nitekim Alman Federal Mahkemesi, tek satıcılık sözleşmesine ilişkin olarak sağlayıcının geri alma yükümlülüğüne ilişkin verdiği ilke kararında ve bunu izleyen kararlarında; sözleşmenin sona ermesiyle tarafların sadakat yükümlülüğünün sona ermeyeceğini, bu nedenle “stok yükümlülüğün açıkça kararlaştırılmış olması halinde” sağlayıcının, stokta kalan malları bayiden geri alması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü tek satıcı, artık sisteme dâhil olmadığından bu malları eskisi gibi satamayacaktır. Buna karşılık sağlayıcının, aynı malları diğeri dağıtıcıları ya da diğeri yardımcı tacirleri ile satabilmesi mümkündür. Söz konusu mahkeme kararının prensiplerini, bayilik ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için de değerlendirmek mümkündür. Fakat Federal Mahkeme'nin geri alım yükümlülüğünü, dar bir yorum benimseyerek stok yükümlülüğün “açıkça” kararlaştırılmış olmasına dayandırması isabetli değildir. Zira gerek sözleşmesel diğeri yükümlülükler gerekse de sözleşme konusu malın niteliğinden zımnen de olsa bir stok yükümlülüğü mevcut olabilir. Bu yüzden stok yapma yükümlülüğü açıkça kararlaştırılmış olmasa da, sözleşme devam ederken malların dağıtımını daha seri şekilde yapabilmek ve her istenildiğinde müşterilere mal teslim edebilecek durumda olabilmek için, uygun bir stok yapan ve bunları sözleşme sona erdiği anda henüz satamamış bir bayinin elinde kalan malların geri alınmaması hakkaniyete uygun olmayacaktır (Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 215 vd.).

Akaryakıt bayileri açısından, bayinin gerek kanuni gerekse sözleşmesel stok yapma yükümlülüğünün söz konusu olduğu daha evvel incelenmişti¹¹¹⁸.

“Petrol Piyasasında Bayi Denetim Sistemi Kapsamında İstasyon Otomasyon Sistemi Kılavuzu” na göre¹¹¹⁹ akaryakıt bayisinin, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi sona ermiş olsa dahi, lisansına kayıtlı sağlayıcısından sözleşme geçerli olduğu sırada temin ederek stokladığı akaryakıtı, lisansı geçerli olduğu sürece kullanıcılara satmasında sakınca olmayacaktır¹¹²⁰.

IV. Belge ve Malzemelerin Geri Verilmesi

Yoğun bir rekabetin yaşandığı akaryakıt sektöründe, akaryakıt sağlayıcısının, kendi markalarına ait belge, broşür, reklam afiş ve benzeri malzemeleri bayilere verdiği ve bayilerin bunları sağlayıcısının talep ettiği şekilde sergilemesi

¹¹¹⁸ Stok Yapma Yükümlülüğü için ayrıca bkz. yuk. §5 /II./ E.

¹¹¹⁹ (Çevirimiçi) http://www.epdk.org.tr/documents/petrol/duyuru/Ppd_Otomasyon_Kilavuz.pdf, s. 49, 20.12.2014.

¹¹²⁰ O halde, akaryakıt sektöründe özellik arz eden stok malların durumu için öncelikle bayilik lisansının devam edip etmediğine bakılmalıdır. Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği uyarınca, md. 17/a, b, c, ç, ve f fıkralarındaki hallerin gerçekleşmesi halinde; Petrol Piyasası Daire Başkanlığı'nca iptal edilene kadar bayilik lisansı geçerli kalacaktır.

Md. 17/e fıkrasının uygulanması halinde, 15 gün içinde eksiklik giderilmezse, bayilik lisansı Petrol Piyasası Daire Başkanlığı'nca iptal edilene kadar geçerli kalacaktır.

Md 17/d uyarınca ise sözleşmenin lisans iptali dışında herhangi bir nedenden dolayı sona ermesinden itibaren üç ay içerisinde herhangi bir sağlayıcı ile sözleşme yapılmaması halinde; bayilik lisansı, EPDK kararı ile sona erecektir. Dolayısıyla md. 17/d' nin uygulanmasını gerektiren durum halinde; akaryakıt bayisinin, malları satacak 3 ay ve artı lisans iptali Petrol Piyasası tarafından gerçekleştirilinceye kadar zamanı olmaktadır.

Diğer sona erme hallerinde dahi Petrol Piyasası Daire Başkanlığı'nca iptal edilene kadar yine akaryakıt bayisinin bir süresi olacaktır. Lisans devam ettiği müddetçe akaryakıt bayisi malları satabilecektir. Bayinin malları satma imkânının devamı nedeniyle, akaryakıt sağlayıcısının, bayinin stoğunda kalan mallarını almak zorunda değildir.

Şayet bayilik lisansı beklenmedik bir şekilde iptal olmuşsa, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi de lisans iptali yüzünden sona erecek (PPK md. 3); lisansı iptal edilen akaryakıt bayisinin, elinde kalan stoku satma imkânı da olmayacaktır. Ancak akaryakıt bayisinin elinde mal kalması, sağlayıcısının geri alım yükümünün doğması için tek başına yeterli değildir. İşte akaryakıt bayisinin stokların elinde kalması durumunda, sağlayıcısının bu malları alma hakkının veya yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı ve bu hak veya yükümlülüğün varlığı halinde geri alma fiyatının ne olacağı sorusu gündeme gelecektir.

Ancak geri alma yükümlülüğü ve hakkı hukuken mümkünse de; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine yabancı olduğunu da kabul etmek gerekir. Zira esasen hızlı tüketimin olduğu mal kategorisinde olan akaryakıtın, bayinin deposunda ne kadar kalırsa kalsın en geç 1 hafta içinde tükenmesi beklenir. Bu nedenle lisans iptal edilene kadar olan zamanda akaryakıt bayisinin elindeki malları satarak bitirmesi ihtimali çok yüksektir. Özellikle olağan fesih halinde, gerek fesih öneli gerekse lisansın iptaline kadar olan süreçte stokta kalan malların eritilmesi beklenir. Bu nedenle uygulamada akaryakıt bayileri, aldıkları malların geri alınmasını talep etmemekte ve bunları kar marjını koyarak satmayı tercih etmektedirler.

yükümlülüğün, çoğu sözleşmede öngörüldüğü daha önce sağlayıcının belge ve malzeme verme yükümlülüğünde açıklanmıştı¹¹²¹. Sözleşmenin sona ermesiyle akaryakıt bayisi, sürümü artırma faaliyetinde bulunma amacına yarayan bu belge ve malzemeleri sağlayıcısına geri vermekle yükümlüdür¹¹²².

Bir dağıtıcının, geri verme yükümlüğü olduğuna dair bir tartışma yoksa da¹¹²³; hukuki dayanağı hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre¹¹²⁴, tek satıcılık için bu yükümlülük, ücretli iş görme ve vekâlet sözleşmesi hakkındaki hükümlerden; bir diğer görüşe göre ise¹¹²⁵, “genel hukuki düşüncelerden”; bir başka görüşe göre ise¹¹²⁶, acentelik hükümlerinin tek satıcıya kıyasen uygulanmasından doğmaktadır. Ancak doktrinde çoğunlukla¹¹²⁷, yükümlülüğün vekâlet sözleşmesinde yer alan geri verme borcunun, iki sözleşmenin de bir iş görme sözleşmesi olması dolayısıyla, bünyesine uyduğu oranda uygulanmasına dayandığı değerlendirilmektedir. Bu nedenle yükümlülüğün varlığı

¹¹²¹ Bknz. yuk. §5 /I./B./C.

¹¹²² Karauz, **a.g.e.**, s. 152. Tek satıcılık, franchise ve acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 240; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 44; Kırca, **a.g.e.**, s. 187; Ayan, **a.g.e.**, s. 65 ve N. 159; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 179; Özeriç, **a.g.e.**, s. 147; Bulur, “Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi”, s. 763. Burada bir yapma borcu değil, bir verme borcu söz konusudur (Şenol, **a.g.e.**, s. 237).

Bir görüşe göre, sözleşmede açıkça kararlaştırılmasa dahi, söz konusu geri verme yükümlülüğü kapsamındaki eşyaların gönderim masrafları sağlayıcıya ait olmalıdır (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Özeriç, **a.g.e.**, s. 148).

¹¹²³ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 170.

¹¹²⁴ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. {Ulmer, **a.g.e.**, s. 484 (Naklen: Şenol, **a.g.e.**, N. 874, s. 237 ve N. 874’te zikredilen diğer yazarlar)}; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 170; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 240 ve N. 1129.

¹¹²⁵ {Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Stumpf, **a.g.e.**, s. 83 (Naklen: İşgüzar, **a.g.e.**, s. 170)}.

¹¹²⁶ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Georg Gautschi, **Kommentar zum schweizerischen Privatrecht Band VI: Obligationenrecht, 2. Abteilung: Die einzelnen Vertragsverhältnisse 5. Teilband: Der Kreditbrief und der Kreditauftrag, der Maklervertrag, der Agenturvertrag, die geschäftsführung ohne Auftrag Art 407-424 OR**, Bern 1964, Art. 418 v Or (Naklen: İşgüzar, **a.g.e.**, s. 170).

¹¹²⁷ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Şenol, **a.g.e.**, s. 237; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 240; Tandoğan, **C.I/1**, s. 61; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 35; Özeriç, **a.g.e.**, s. 147.

Hukuksal dayanağının acentelik sözleşmesi olduğunun kabulü halinde ise dayanağın vekâlet sözleşmesi olması ile sonuçlar birebir aynı olacaktır. Zira acentelik sözleşmesi bakımından bir geri verme yükümlülüğü kanun koyucu tarafından ayrıca düzenlenmemiştir. Ancak hüküm bulunmayan hâllerde sözleşme yapan acentelere komisyon hükümleri ve bunlarda da hüküm bulunmayan hâllerde ise vekâlet hükümleri uygulanacağı hüküm altına alınmıştır (TTK md. 102/2).

ve kapsamı bakımından bir tartışma olmadığından; hukuksal dayanağının ne olduğunun pratikte bir önemi bulunmamaktadır¹¹²⁸.

Vekâlet sözleşmesi kapsamında (TBK md. 508) vekil, vekâletle ilişkili olarak aldıklarını vekâlet verene geri vermekle yükümlüdür. Bu itibarla akaryakıt bayisi de, kendisine her türlü faaliyeti yerine getirmesi için verilen tüm belge ve malzemeleri geri verme yükümlülüğü altındadır¹¹²⁹. Söz konusu yükümlülüğün kapsamına ise özellikle akaryakıt sağlayıcısının vermiş olduğu yazılı iş talimatları, satış stratejileri, reklam malzemeleri, fiyat listeleri, mal örnekleri ile bizzat sağlayıcının bayiye vermiş olması şartıyla¹¹³⁰ müşteri listeleri girer¹¹³¹.

Akaryakıt bayisinin, geri vermekle yükümlü olduğu malzemeleri belli bir ücret karşılığında sağlayıcıdan aldığı durumlarda, bu bedeli geri isteyebilir¹¹³². Akaryakıt sağlayıcısı bu ücreti geri ödemezse, geri verme yükümlülüğü kural olarak sadece ücretsiz olarak alınan belge ve malzemeler içindir¹¹³³.

Belge ve malzemelerin ayrı bir sözleşme kapsamında akaryakıt bayisine verilmesi de mümkündür¹¹³⁴. Nitekim uygulamada akaryakıt istasyonunun donanımı için akaryakıt pompası, tank, kompresör, makine, teçhizat, alet edevat vb. mallar, genellikle kira veya ödünç sözleşmesi¹¹³⁵ ile verilmektedir. Bu takdirde ise geri

¹¹²⁸ Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. İşgüzar, **a.g.e.**, s. 170.

¹¹²⁹ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 238; Özeriç, **a.g.e.**, s. 147 vd.

Vekilin geri verme borcuna ilişkin ayrıca bkz. Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1208 vd.

¹¹³⁰ Akaryakıt bayisinin kendi faaliyetleri sonucu oluşturduğu müşteri çevresinin bilgileri ve benzeri şekilde kendi oluşturduğu pazarlama stratejisine yarayan bilgi ve belgeler ise bundan hariç tutulmalıdır (Şenol, **a.g.e.**, s. 238).

¹¹³¹ Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 238; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 169; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 240; Özeriç, **a.g.e.**, s. 148.

¹¹³² Bayilik ve tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 238; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 170; Tandoğan, **C.I/I**, s. 60; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 35; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 240; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 843.

¹¹³³ Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 240.

¹¹³⁴ Uygulamadaki akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde, karşılıksız olarak bayiye verilen birtakım malzemelerin kanunda düzenlenen ödünç veya kira sözleşmesi kapsamında verdiklerine ilişkin açık hükümlere yer verildiğine rastlanmaktadır. Böylece sağlayıcılar, kanunda düzenlenmemiş akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi kapsamında vermiş oldukları malzemelerini, kanunda düzenlenmiş bir sözleşme kapsamına alarak, geri verilmelerini garantiye almış olmaktadır.

¹¹³⁵ “Ariyet sözleşmesi”, 6098 sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu’nda -kanun koyucunun dili arılaştırma maksadıyla- “ödünç sözleşmesi” adı altında düzenlenmiştir. Bu çalışmada da yürürlükte olan kanunda yer alan “ödünç sözleşmesi” kavramı tercih edilmiştir.

verme yükümlülüğü kapsamı; ödünç sözleşmesinde, ödünç alanın geri verme borcunu düzenleyen hükümler ile kira sözleşmesinin sona ermesiyle kiracının, kiralananı geri verme borcuna ilişkin hükümlere göre tespit edilecektir (TBK md. 334-335).

Ödünç sözleşmesi, kullanım ve tüketim öduncü¹¹³⁶ olarak ikiye ayrılmaktadır. TBK md. 379' a göre, kullanım öduncü sözleşmesi, ödünç verenin bir şeyin karşılıksız olarak kullanılmasını ödünç alana bırakmayı ve ödünç alanın da o şeyi kullandıktan sonra geri vermeyi üstlendiği sözleşmedir¹¹³⁷. Örneğin uygulamada, akaryakıt sağlayıcılarının, akaryakıt satışı sırasında ihtiyacı olabilecek pompa, teçhizat vb. araçları, bayilere ödünç olarak verdiği bilinmektedir. Ödünç sözleşmesi, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine ayrı bir sözleşme olarak eklenebileceği gibi; çerçeve sözleşme içinde de yer alabilir¹¹³⁸. Ancak bunun için ödünç sözleşmesi altında verildiği açıkça kararlaştırılmalıdır. Aksi takdirde verilenlerin niteliğine bakılarak akaryakıt bayisinin geri verme yükümlülüğü altında olup olmadığının ortaya konulması gerekecektir¹¹³⁹.

¹¹³⁶ Tüketim öduncü sözleşmesi, ödünç verenin, bir miktar parayı ya da tüketilebilen bir şeyi ödünç alana devretmeyi, ödünç alanın da aynı nitelik ve miktarda şeyi geri vermeyi üstlendiği sözleşmedir (TBK. md. 386). Bu ödünç tipinde, karşılıksız olarak verilen şey tüketilmekte ve yerine aynı değerde başka bir şey geri verilmektedir. Ancak tüketim öduncü türüne akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde pek rastlanmamaktadır. Bu nedenle daha çok kullanım öduncü çalışmamızda ele alınacak olup; aksi belirtilmedikçe ödünç sözleşmesi, kullanım öduncü anlamında kullanılacaktır.

¹¹³⁷ Haluk Tandoğan, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. I/2, Kira ve Ödünç Verme (Ariyet, Karz) Sözleşmeleri**, 4. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2008,287 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 721-769; Şenol, **a.g.e.**, s. 238.

¹¹³⁸ Şenol, **a.g.e.**, s. 239.

Verilecek makine, araç ve teçhizatların kullanımı, korunması ve geri verilmesine ilişkin bir hüküm Petrol Ofisi A.Ş.'nin internette yayınladığı "İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi" nde şu şekilde yer almıştır: "**ARİYET- Madde 10: PO tarafından BAYİ'ye ödünç olarak verilmiş ve verilebilecek her türlü akaryakıt pompası, tank, kompresör, makine, techizat, alat edavat vs. mallar münhasıran satış yerinde ve PO'nun mallarının satılmasında kullanılacaktır. BAYİ, kendisine ödünç olarak verilmiş ve verilecek tüm malları sigorta primleri kendisine ait ve lehdarı PO olmak üzere, sigorta ettirmekle yükümlüdür. Ariyet konusu malların verilmesi, kullanılması ve iadesinde Ariyet Sözleşmesi hükümleri uygulanacaktır. İşbu Bayilik Sözleşmesi'nin herhangi bir nedenle sona ermesi halinde, BAYİ, kendisine ödünç olarak verilen tüm malları, aynen kullanılır ve sağlam bir şekilde derhal iade ve teslim ile mükelleftir. Satış yeri için gerekli olan her türlü donatım malzemesinin temini, BAYİ' ye aittir. PO, ariyet olarak malzeme tahsis edip etmemekte ve ariyet konusu malların cins ve miktarını belirlemekte serbesttir.**" www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, (Çevirimiçi), 25.02.2016.

¹¹³⁹ Somut duruma göre, verilen belge ve malzemelerin karşılıksız kazandırma (bağış) veya kiralama olabileceği de değerlendirilebilir (Şenol, **a.g.e.**, s. 239).

Tarafların, belge ve malzemelerin belli bir ücret karşılığında verileceğini kararlaştırmaları halinde ise kullanma ve yararlandırma hakkı veren sözleşmelerden kira sözleşmesinin varlığından bahsedilecektir. Bu halde ise satış için gerekli ve malların sürümünü artırmada kullanılacak reklâm malzemeleri, broşürler ve diğer belge ve malzemeler kiralanmışsa; kira sözleşmesinin sona ermesi anında kiracının, kiralanana geri verme borcu çerçevesinde iade söz konusu olacaktır¹¹⁴⁰. Fakat bu ihtimalde akaryakıt bayisinin, bu belge ve malzemeleri kullanmak ve onlardan yararlanmak üzere ödediği ücret olan kira bedeli, sözleşmenin sona ermesinde istenemeyecektir¹¹⁴¹.

Belge ve malzemeler, akaryakıt bayisinde bulunduğu süre zarfında zarar görmüş veya kaybolmuşsa, geri verme kapsamı ödünç sözleşmesi (TBK md. 380/3), bayilik sözleşmesi veya kira sözleşmesinden (TBK md. 334) hangisine dayanırsa

¹¹⁴⁰ Anılan hükümler uyarınca; kiracı, kiralanana ne durumda teslim almışsa, kira sözleşmesinin bitiminde o durumda geri vermekle yükümlüdür. Buna kiralananın eklentisi veya bütünleyici parçası ya da döşemesi de dâhildir (Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 529; Mustafa Alper Gümüş, “Yeni” 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Kira Sözleşmesi: TBK m. 299-356, Gözden Geçirilmiş, Genişletilmiş ve 04.07.2012 tarihli ve 6353 Sayılı Kanuna ve Diğer Yeni Mevzuata Göre Güncellenmiş 2. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2012, s. 235).

Sözleşmede bir açıklık yoksa; taşınır kirası için teslimin yapılacağı yer, sözleşmenin başlangıcında teslim yapıldığı yere göre tayin edilmelidir (Tandoğan, **C.I/2**, s. 183). Kiralananın teslim edileceği zaman, mahalli örf ve adete göre tayin edilmeli; bu mümkün değilse sözleşmenin son günü iş saatleri içinde geri verilmesi gerekmektedir. Zamanında iade edilmediği takdirde, kiralayan bundan doğan zararlarını talep edebilecek ve gecikme süresince işleyecek olan kira bedeli ve varsa yoksun kalınan kâr, tazminat olarak talep edilebilecektir (Tandoğan, **C.I/2**, 184; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 530 vd.; Gümüş, **Kira Sözleşmesi**, s. 237).

Kiracının, sözleşmenin sona ermesi hâlinde, sözleşmeye aykırı kullanımdan doğacak zararları giderme dışında, başkaca bir tazminat ödeyeceğini önceden taahhüt etmesine ilişkin anlaşmalar ise geçersiz kabul edilecektir (TBK md. 334). Dolayısıyla kiracı ancak, sözleşmeye uygun kullanma dolayısıyla kiralananda meydana gelen eskimelerden ve bozulmalardan sorumlu değildir; zira kira bedelinin ödenmesi bunun içindir (Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 527 ve 532). Buna karşın sözleşmeye aykırı kullanımdan doğacak zararlar bakımından kiracının sorumlu olduğuna ilişkin anlaşmaların yapılabilecektir (Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 527; Gümüş, **Kira Sözleşmesi**, s. 234 vd.).

Kiraya veren, geri verme sırasında kiralananın durumunu gözden geçirmek ve kiracının sorumlu olduğu eksiklikleri ve ayıpları ona hemen yazılı olarak bildirmek zorundadır. Bu bildirim yapılmazsa, kiracı her türlü sorumluluktan kurtulur. Ancak, teslim alma sırasında olağan incelemeyle belirlenemeyecek olan eksikliklerin ve ayıpların varlığı hâlinde, kiracının sorumluluğu devam eder. Kiraya veren, bu tür eksiklikleri ve ayıpları belirlediğinde, kiracıya hemen yazılı olarak bildirmek zorundadır (TBK md. 335). Kiralanan şey ayıplı teslim edilse dahi, kiralayan teslimi kabulden kaçınmaz; ancak tazminat talebi hakkını saklı tutabilir (Tandoğan, **C.I/2**, 187; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 536; Gümüş, **Kira Sözleşmesi**, s. 239).

¹¹⁴¹ Şenol, **a.g.e.**, s. 239.

dayansın bu belge ve malzemelere gelen zararın bayi tarafından karşılanması gerekir. Uygulamada ise ödünç veya kira hakkı kapsamında verilen tüm malların, akaryakıt bayisince sigortalatılması ve primlerinin ödenmesi borcunun yüklendiği veya bayiden teminat istendiği¹¹⁴²; bayi tarafından teminat verilmediği takdirde belge ve malzemelerin bayiye verilmeyeceği şeklinde hükümlere tesadüf edilmektedir.

Akaryakıt bayisinin, belge ve malzemeleri geri verme yükümlülüğüne aykırı davranması halinde ise sözleşmelerde çoğunlukla tazminat yaptırımının öngörüldüğü görülür. Fakat bir yaptırım öngörülme dahi sözleşme sonrası dürüstlük kuralından (culpa post contrahendum) doğan bir tazminat yükümlülüğünün söz konusu olabileceği kabul görmektedir¹¹⁴³.

V. Sözleşme Sonrası Sır Saklama Yükümlülüğü

Akaryakıt bayisinin¹¹⁴⁴, kendisine duyulan güven ve sadakatin sonucu olarak öğrendiği ticari sırları¹¹⁴⁵, sağlayıcıya olan sadakat borcu gereği gizli tutmakla yükümlü olduğu daha evvel incelenmişti¹¹⁴⁶.

Akaryakıt bayisinin, gizli tutmakla yükümlü olduğu iş sırlarının ve işletmeye dair bilgilerin kapsamı ise; sağlayıcısının gizli tutulmasını istediği konular, özellikle sınırlı bir çevre tarafından bilinenler ve gizli tutulmasında sağlayıcının menfaati bulunan ve açıklanması maddi veya manevi zarar tehlikesi veya kamuoyu nezdinde

¹¹⁴² Malzemelerin belli bir ücret karşılığı verildiği durumlarda, artık ayrıca bir de teminat istenmesinin uygun olmayacak; ancak bu belge ve malzemelerin yalnız dağıtıcıda bulunmakta ve sözleşme sona erdiğinde iade edilmesinde sağlayıcının menfaati söz konusu ise teminat, makul kabul edilebilecektir (Şenol, **a.g.e.**, s. 240).

¹¹⁴³ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 240; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 179; Kırca, **a.g.e.**, s. 187; Karasu, “Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü”, s. 117.

¹¹⁴⁴ Ancak doktrinde haklı olarak; sadece dağıtıcının değil; dağıtıcının korunmaya değer bir menfaati olduğunda sağlayıcının da sır saklama yükümlülüğü olduğu kabul edilmiştir (Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 159 ve N. 775’te zikredilen yazarlar; Aynı yönde Özeriç, **a.g.e.**, s. 111).

¹¹⁴⁵ Ticari Sırlar Kanunu Tasarısı, “Ticari Sır” başlıklı md. 3’ e göre Ticarî sır: “Bir ticarî işletme veya şirketin faaliyet alanı ile ilgili yalnızca belirli sayıdaki mensupları ve diğer görevlileri tarafından bilinen, elde edilebilen, rakiplerince bilinmemesi ve üçüncü kişilere ve kamuya açıklanmaması gereken işletme ve şirketin ekonomik hayattaki başarı ve verimliliği için büyük önemi bulunan; iç kuruluş yapısı ve organizasyonu, malî, iktisadî, kredi ve nakit durumu, araştırma ve geliştirme çalışmaları, faaliyet stratejisi, hammadde kaynakları, imalatının teknik özellikleri, fiyatlandırma politikaları, pazarlama taktikleri ve masrafları, pazar payları, toptancı ve perakendeci müşteri potansiyeli ve ağları, izne tâbi veya tâbi olmayan sözleşme bağlantılarına ilişkin bilgi, belge, elektronik ortamdaki kayıt ve verilerden oluşur.”

¹¹⁴⁶ Akaryakıt Bayisinin Sözleşme Süresince Sır Saklama Yükümlülüğü için bkz. yuk. §5 /II./C./3.

kınanması sonucunu doğuracak hususların tamamıdır¹¹⁴⁷. Bu şartlar bulunsun ya da bulunmasın akaryakıt sağlayıcısının, bayiden gizli kalmasını istediği hususlar da sır saklama yükümlülüğünün kapsamına girmektedir.

Doktrinde sır saklama yükümlülüğü, sadakat yükümlülüğünün bir devamı olarak kabul görmektedir¹¹⁴⁸. Türk Hukuku'nda, sözleşmenin sona ermesinden sonra sır saklama yükümlülüğüne ilişkin henüz herhangi bir düzenleme yoktur. Ancak acentelik ve vekalet sözleşmesi için kabul edilen ve uzun süreli sözleşmelerde taraflar arasındaki güven ilişkisine dayanan sır saklama yükümlülüğünün; özellikle dürüstlük kuralı çerçevesinde ve aynı zamanda sözleşmesinin sürekli borç doğuran niteliğinin bir sonucu olarak, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sona ermesinden sonra da devam edeceği kabul edilmelidir¹¹⁴⁹. Bu bakımdan sözleşmenin nasıl sona erdiğinin ise hiçbir önemi bulunmamaktadır¹¹⁵⁰.

Sır saklama yükümlülüğünün ne zaman sona erdiği somut olayın şartlarına göre belirlenebilecektir. Ne var ki, sözleşmenin sona ermesinden sonra akaryakıt bayisinin, sağlayıcısının işletmesine dair sırları saklama yükümlülüğü, -sağlayıcının bu sırları açıklamasına veya açıklanmasına izin vermesi hali hariç olmak üzere- bu bilgilerin sır olarak kalmasında herhangi bir menfaatinin kalmadığı durumlara veya artık bu bilgilerin sır olmaktan çıkmasına kadar devam edecektir¹¹⁵¹.

¹¹⁴⁷ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 97 vd.; Sarı, **a.g.e.**, s. 301; Tandoğan, **C.II**, s. 452.

¹¹⁴⁸ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 282; Tandoğan, **C.II**, s. 409; Gümüş, **Vekilin Özen Borcu**, s. 158 vd.; Başpınar, **a.g.e.**, s. 145 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 1204 vd.

¹¹⁴⁹ Karauz, **a.g.e.**, s. 172 vd. Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 98 ve 282; İşgüzar, **a.g.e.**, s. 82; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 158; Tandoğan, **C.I/1**, s. 47; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 21; Sarı, **a.g.e.**, s. 301 vd.; Önür, **a.g.m.**, s. 25; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 183; Bulur, "Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi", s. 761 vd.; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 108; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 39 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 110; Sanrı, **a.g.e.**, s. 25; Bulur, "Tek Satıcılık ile Franchise Sözleşmesi", s. 761; Şimşek, **Franchising Sözleşmesi**, s. 207 vd.; Akıncı, **Vekalet Sözleşmesi**, s. 16; Zevkliler/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 610; Gümüş, **C.II**, s. 147 vd.; Özkaya, **a.g.e.**, s. 358 vd. ve 362; Tandoğan, **C.II**, s. 408 ve 450 vd.

¹¹⁵⁰ Sarı, **a.g.e.**, s. 305 vd.

¹¹⁵¹ Akaryakıt bayisinin sır saklama yükümlülüğünün ihlali için bkz. yuk. §5 /II./C./3.

VI. Rekabet Yasağı Sözleşmesi

A. Genel Olarak

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin herhangi bir nedenle sona ermesi halinde, sadakat yükümlülüğü hariç olmak üzere tarafların sözleşmeden doğan borçları sona erer. Bu durumda ise akaryakıt bayisinin, önceki sağlayıcısının yanında edindiği bilgileri, rakip bir işverenin işinde kullanması veya kendisinin açmış olduğu rakip işletmede söz konusu bilgilerden yararlanması sağlayıcıya zarar verir. Zira akaryakıt bayisi, sağlayıcısının kendisine verdiği müşteri listeleri ve oluşturduğu müşteri çevresi sonucu sağlayıcının bu müşteri çevresine, sözleşme konusu mallarına, satış politikalarına vb. bilgilere erişmektedir¹¹⁵². Bu nedenle akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi sona erdikten sonra; akaryakıt sağlayıcısının, bayinin kendisi ile rekabet etmesini ve yürüttüğü faaliyetin başkaları ad ve hesabına yürütülmesini engellemekte haklı çıkarları olabilir. Söz konusu olumsuz ihtimali engellemek amacıyla akaryakıt bayisi ile sağlayıcısı arasındaki sözleşme herhangi bir sebeple sona erdikten sonra; akaryakıt sağlayıcısının, bayi ile kendi veya başkası adına rakip bir firmadan bayilik olarak istasyonu işletmeyeceğine ilişkin sözleşme yapması mümkündür¹¹⁵³. Söz konusu sözleşmeye, sözleşme sonrası rekabet yasağı sözleşmesi¹¹⁵⁴ denmekte olup; bu sözleşme ile akaryakıt bayisi ile sağlayıcısı arasındaki sözleşme sona erdikten sonra; bayi, belirli yerde ve belirli zaman ve işin türüyle sınırlı olacak şekilde, sağlayıcıya rakip bir işletme açmayacağını veya rakip

¹¹⁵² Bayilik ve franchise sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 285; Ozan Can, “Franchise Sözleşmelerinde Kararlaştırılan Sözleşme Sonrası Rekabet Yasağı Bağlamında Bir Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, S: 1, 2014, s. 58.

¹¹⁵³ Sözleşme sonrası rekabet yasağı, sözleşme sırasındaki rekabet yasağı veya sözleşme sonrası sır saklama yükümlülüğü gibi sözleşmenin niteliğinden veya kanundan doğmaz. Mevzuatımızda acente veya başka bir dağıtıcı için sözleşme sonrası rekabet yasağı öngörülmediğinden (Bknz. Kırca, **a.g.e.**, s. 190 vd.; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 175; Ozan Can, **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Acentelikte Rekabet Yasağı Anlaşması**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2011, s. 69); sözleşme sonrası rekabet yasağı ancak bir sözleşme ile mevcut olur. Bu nedenle sözleşme sonrası rekabet yasağı kanuni değil, akdidir (Ayrıca bkz. Can, **a.g.e.**, s. 60).

¹¹⁵⁴ Sözleşme sırasındaki rekabet yasağı; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde kanun gereği olduğundan, bu yükümlülük ayrıca sözleşmede yer almasa da, var sayılacaktır. Bu yüzden “sözleşme sonrası rekabet yasağı sözleşmesi” yerine kullanım kolaylığı açısından “rekabet yasağı sözleşmesi” kavramı kullanılacaktır.

bir sağlayıcıda çalışmayacağını ya da diğer sağlayıcılarla başka bir menfaat ilişkisi içinde bulunmayacağını taahhüt etmektedir¹¹⁵⁵.

Rekabet yasağı sözleşmesi, iş ilişkisinde bir yandan akaryakıt sağlayıcısının haklı menfaatlerini koruması, diğer yandan bayinin çalışma özgürlüğüne zarar verme ihtimali yüksek olması nedeniyle özel bir öneme sahiptir. Bu nedenle her iki menfaat arasında adil bir denge kurulması adına, rekabet yasağı sözleşmesinin belirli sınırlamalara tabi tutulması gerekir¹¹⁵⁶.

B. Rekabet Yasağı Sözleşmesinin Sınırları

Sözleşmenin tarafları, sözleşme özgürlüğü ilkesi çerçevesinde sözleşmenin konusunu belirlemekte özgür iseler de; bu özgürlüğün, sınırsız ve sonsuz olduğu söylenemez. T.C. Anayasası'nın "Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti" başlıklı md. 48 ve devamında, herkesin dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahip olduğu bildirilmiştir. Bu itibarla, TBK md. 26' da da bir sözleşmenin içeriğinin kanunların gösterdiği sınırlar dairesinde olabileceğinden; çalışma özgürlüğünü sınırlandıran rekabet yasağı sözleşmesinin sınırını ortaya koymak ve "sınırlandırmanın sınırını" tespit etmek gerekir.

6102 sayılı TTK yürürlüğe girmeden önce, 6762 sayılı eski TTK' da acentelik sözleşmesi hükümleri arasında rekabet yasağı düzenlenmemiş olduğundan; 818 sayılı eski BK md. 348-352' de yer alan hizmet sözleşmesine ilişkin rekabet yasağı hükümleri, genel olarak rekabet yasağı sözleşmesinin genel çerçevesini çizmekteydi.

¹¹⁵⁵ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Can, "Franchise Sözleşmesi", s. 56; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 291; Yaşar Can Göksoy, "6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Acentenin Sözleşme Sonrası Rekabet Yasağı Anlaşması", **DEÜHFD**, Prof. Dr. Burhan Ceylan'a Armağan, C.12, 2010 (Basım yılı 2012), s. 895; Şenol, **a.g.e.**, s. 283 ve N. 1020; Ozan Can, "Acentelikte Rekabet Yasağı Anlaşmasının Rekabet Sınırlamalarına Etkisi", **Ankara Barosu Dergisi**, 2014/5, 2014, s. 71; Ş. Esra Basgan, "6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Rekabet Yasağı Sözleşmesi", **Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2(2) 2012, 116-125, s. 116, (Çevirimiçi) <http://www.hukukdergi.hacettepe.edu.tr/dergi/C2S2makale8.pdf>, 09.12.2014; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 825; Aslan, **Enerji Hukuku: C.2**, s. 243; Karahan, **a.g.e.**, s. 365 vd.; Can, **a.g.e.**, s. 43; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 906 vd. Menfaat ilişkisi, başka bir sağlayıcı ile aynı sıfat altında devam edebilmesi yanında, bağımsız bir işletme, bağımlı bir personel, başka bir işletmenin tek satıcısı, bir şahıs şirketinin ortak veya organı, yönetim kurulu üyesi veya sermaye şirketi ortağı olmasını da kural olarak kapsar (Göksoy, **a.g.m.**, s. 903).

¹¹⁵⁶ Basgan, **a.g.m.**, s. 116; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 290 vd.

Ancak 6102 sayılı TTK' nın getirdiği yeni düzenleme ile acente yönünden sözleşme sonrası rekabet yasağına ilişkin bir düzenlemeye yer verildiğinden; artık akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine de hizmet sözleşmesi hükümleri yerine bu hükmün¹¹⁵⁷ kıyasen uygulanacağını kabul etmek gerekir^{1158 ve 1159}.

Rekabet yasağı sözleşmesi, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi içinde bir hüküm ile veya ayrı bir sözleşme ile yapılabilecekse de; TTK md. 123'ün uygulanması için, sözleşmenin yapılış zamanının en geç esas sözleşmenin bitmesinden evvel yapılması gerekir¹¹⁶⁰.

¹¹⁵⁷ TTK Md. 123: “Acentenin, işletmesine ilişkin faaliyetlerini, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonrası için sınırlandıran anlaşmanın yazılı şekilde yapılması ve anlaşma hükümlerini içeren ve müvekkil tarafından imzalanmış bulunan bir belgenin acenteye verilmesi gerekir. Anlaşma en çok, ilişkinin bitiminden itibaren iki yıllık süre için yapılabilir ve yalnızca acenteye bırakılmış olan bölgeye veya müşteri çevresine ve kurulmasına aracılık ettiği sözleşmelerin taalluk ettiği konulara ilişkin olabilir.

Müvekkilin, rekabet sınırlaması dolayısıyla, acenteye uygun bir tazminat ödemesi şarttır.

Müvekkil, sözleşme ilişkisinin sona ermesine kadar, rekabet sınırlamasının uygulanmasından yazılı olarak vazgeçebilir. Bu hâlde müvekkil, vazgeçme beyanından itibaren altı ayın geçmesiyle tazminat ödeme borcundan kurtulur.

Taraflardan biri, diğer tarafın kusurlu davranışı nedeniyle haklı sebeplerle sözleşme ilişkisini feshederse, fesihden itibaren bir ay içinde rekabet sözleşmesiyle bağlı olmadığını diğer tarafa yazılı olarak bildirebilir.

Bu maddeye aykırı şartlar, acentenin aleyhine olduğu ölçüde geçersizdir.”

¹¹⁵⁸ TTK md. 123 hükmünün tek satıcılık, franchise ve bayilik sözleşmesine kıyasen uygulanabileceği yönünde açıklamalar için bkz. Can, “Franchise Sözleşmesi”, s. 61; Göksoy, **a.g.m.**, s. 901; Can, “Acentelikte Rekabet Yasağı”, s. 72; Can, **a.g.e.**, s. 69.

İsviçre ve Alman Hukuku'nda bayilik sözleşmelerine, acenteye ilişkin rekabet yasağı hükümleri kıyasen uygulanmaktadır (Şenol, **a.g.e.**, s. 284).

¹¹⁵⁹ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkındaki Kanun md. 14 uyarınca; TTK md. 123 hükmü, 01.07.2012 tarihinden önce yapılmış olup da devam etmekte olan acentelik sözleşmelerine uygulanabilecektir. Dolayısıyla 01.07.2012 tarihinden önce yapılmış; ancak 01.07.2012 tarihinden sonra yürürlüğe girecek rekabet yasağı sözleşmelerine de md. 123 tatbik edilecektir. Buna karşılık 01.07.2012 tarihinden önce yürürlük kazanan rekabet yasağı sözleşmeleri hakkında TTK md. 123 hükmü uygulanamayacaktır (Göksoy, **a.g.m.**, s. 902; Can, **a.g.e.**, s. 71; Karahan, **a.g.e.**, s. 367).

¹¹⁶⁰ Rekabet yasağı sözleşmesinin, en geç esas sözleşmenin sona ermesine kadar yapılmaması halinde, sözleşmeye TTK md. 123'ün uygulanıp uygulanmayacağı tartışmalıdır. Zira baskın görüşte olan yazarlarca; esas sözleşme sona erdikten sonra, acentenin sözleşme sonrası rekabet yasağını kabul edip etmemekte özgür olduğu ve koruma ihtiyacının olmadığı gerekçesiyle yapılan rekabet yasağı sözleşmesine, TTK md. 123'ün uygulanmayacağı ve genel hükümler çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur (Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 826; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 293 ve 300; Karahan, **a.g.e.**, s. 366; Can, **a.g.e.**, s. 69 vd.; Tahir Saraç, “6102 Sayılı Ticaret Kanununun Acentelik İlişkisinde İhbar Hakkı ve Rekabet Yasağı Sözleşmesine İlişkin Hükümlerin Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, **A.Ü.H.F.D.**, C.LXI, S: 2, 2012, N. 24, s. 722). Nitekim Alman doktrinindeki hâkim görüş de bu yöndedir (Bknz. Göksoy, **a.g.m.**, s. 899). Buna karşın diğer görüşe göre; esas sözleşmenin yürürlükte olduğu dönemde, sağlayıcının baskısıyla ileri veya boş tarihli bir rekabet yasağı sözleşmesi imzalatılabileceği ve acentenin yasal korumadan yoksun kalmamak için

Şüphesiz ki rekabet yasağı sözleşmesi, diğer kanuni sınırlarını ekonomik ve sosyal bakımdan zayıf olanı koruyan TBK md. 23 ve 27’ de bulacaktır¹¹⁶¹. Böylece sözleşmenin sona ermesinden sonra akaryakıt bayisini çok uzun bir süre rekabet yasağı altına sokan, ekonomik özgürlüğünü ortadan kaldıran veya büyük ölçüde sınırlayan sözleşmenin rekabet yasağına ilişkin hükümleri geçersiz olacaktır¹¹⁶².

1. T.T.K. Md. 123 Uyarınca Rekabet Yasağı Sözleşmesi

a. Rekabet Yasağı Sözleşmesinin Yer, Zaman ve Konu Bakımından Sınırlandırılması

Acentenin, işletmesine ilişkin faaliyetlerini, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonrası için sınırlandıran rekabet yasağı sözleşmesinin, en çok ilişkinin bitiminden itibaren iki yıllık süre için, yalnızca acenteye bırakılmış olan bölgeye veya müşteri çevresine ve kurulmasına aracılık ettiği sözleşmelerin taalluk ettiği konulara ilişkin olarak yapılması gerekir.

TTK md. 123 hükmü ile korunmak istenen menfaatler akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için de geçerli olacağından; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde yapılan sözleşme sonrası rekabet yasağı sözleşmesinin de zaman, yer ve konu bakımından sınırı olması ve akaryakıt bayisinin ekonomik geleceğini tehlikeye düşürmesine neden olmaması gerekir.

---

sözleşmenin eski tarihli olduğunu ispat zorunda kalacağı, bu yüzden de sözleşme sona ermesine rağmen menfaat çatışması devam ediyorsa rekabet yasağı sözleşmesine TTK md. 123’ ün uygulanması gerekmektedir (Göksoy, **a.g.m.**, s. 900). Bizce de bu görüşün ileri sürdüğü ihtimaller, ticari hayatın gerçekleri ile uyduğundan; salt tarihe bakarak rekabet yasağı sözleşmesi, md. 123’ ün korumasından yoksun kalmamalıdır. Fakat sözleşme sona erdikten sonra yapıldığı kesin olan, örneğin noterde yapılmış bir rekabet yasağı sözleşmesi için, artık bu korumaya ihtiyaç olmadığı ve genel hükümlerin uygulanması gerekliliği söylenebilir.

Öte yandan esas sözleşme kurulmadan önce de rekabet yasağı sözleşmesinin kurulmuş olması ve bu sözleşmenin esas sözleşmeyi kurmak için zorlayıcı bir etkiye sahip olması mümkündür. Bu durumda da dağıtıcı md. 123 korumasından mahrum kalmamalıdır (Can, **a.g.e.**, s. 70 vd.).

¹¹⁶¹ Şenol, **a.g.e.**, s. 284; Can, “Franchise Sözleşmesi”, s. 59.

¹¹⁶² Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 284; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 907 vd.; Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 299; Gürzumar, **a.g.e.**, s. 176; Kırca, **a.g.e.**, s. 191 vd.

TTK md. 123, TBK md. 23 ve 27 hükümleri karşısında özel hüküm sayıldığından; rekabet yasağı sözleşmesinin geçerliliği ilk önce TTK md. 123/4 hükmü çerçevesinde değerlendirilmelidir. Ancak md. 123 dışında kalan hususlar mevcut olduğunda, her zaman için TBK md. 23 ve 27 kapsamında değerlendirme yapılabilecektir (Can, **a.g.e.**, s. 54 vd.).

Çalışma ve sözleşme özgürlüğünü kısıtlayan rekabet yasağı sözleşmesinin süre yönünden mutlaka bir sınırının olması gerekir¹¹⁶³. TTK md. 123'te rekabet yasağı sözleşmesinin, acentelik sözleşmesinin bitmesinden itibaren en çok iki yıllık bir süre ile sınırlandırıldığı görülmektedir. Öngörülen iki yıllık süre emredici ve azami bir süre olup; daha uzun bir süre kararlaştırılması mümkün olmadığı gibi sürenin durması veya kesilmesi de kararlaştırılmaz¹¹⁶⁴.

Rekabet yasağının iki yıldan fazla bir süre için kararlaştırılmış olması halinde, sınırı geçtiği kadarı batıl sayılarak; en yüksek sınır üzerinden yapılmış kabul edilir ve sınırı aşan edimler hata ile yerine getirilmiş olsa bile geri alınır (TTK md. 1530)¹¹⁶⁵. Sürenin hiç kararlaştırılmadığı durumda ise sözleşmenin geçersiz mi sayılacağı yoksa en yüksek haddten yapıldığının kabulü mü gerekeceği tartışmalı ise de¹¹⁶⁶; anlaşmanın azami iki yıllık süre için yapıldığının kabulü anlaşmanın ayakta tutulması bakımından daha uygun bir çözüm olacaktır¹¹⁶⁷.

Rekabet yasağı sözleşmesinin konusu TTK md. 123/1 gereğince ancak faaliyete ilişkin somut konularla sınırlı olabilecektir. Bu noktada konu kavramı, dar yorumlanmalıdır. Aksi takdirde hükmün sınırlayıcı niteliği ortadan kalkabilecektir¹¹⁶⁸. Buna göre akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi sadece benzin ve motorin türlerinin yeniden satımına ilişkinse; akaryakıt bayisine yüklenen sözleşme sonrası rekabet yasağının, sadece benzin ve motorin türlerinin yeniden

¹¹⁶³ Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 290 vd.

Aksi halde süresiz veya çok uzun süreli bir rekabet yasağı sözleşmesi T.C. Anayasası'nın md. 48 hükmünde yer alan özgürlüğün, aşırı sınırlandırılması anlamına gelecektir (Can, "Franchise Sözleşmesi", s. 61; Can, **a.g.e.**, s. 88 vd.).

¹¹⁶⁴ Göksoy, **a.g.m.**, s. 908; Saraç, **a.g.m.**, N. 23, s. 721 ve N. 25, s. 722; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 826; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 292 vd.

¹¹⁶⁵ Göksoy, **a.g.m.**, s. 908; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 826; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 293; Can, **a.g.e.**, s. 90; Arkan, **a.g.e.**, s. 225; Karahan, **a.g.e.**, s. 366.

¹¹⁶⁶ Tartışmalar için bkz. ve karş. Göksoy, **a.g.m.**, s. 908 vd.

¹¹⁶⁷ Göksoy, **a.g.m.**, s. 908 vd.

Öte yandan genel işlem koşulları kapsamında yer alan bir rekabet yasağı sözleşmesi hükmü TBK md. 23 anlamında "anlaşılır olmaması" sonucunu doğuracağından; anlaşmanın geçersiz sayılması gerekebilecektir (Göksoy, **a.g.m.**, s. 909). Genel işlem koşullarında yer alan rekabet yasağı sözleşmesinin hukuki durumu hakkında ayrıca bkz. Göksoy, **a.g.m.**, s. 913 vd.

¹¹⁶⁸ Can, "Franchise Sözleşmesi", s. 64 vd.; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 825.

Temel hak ve özgürlüklere getirilen istisnaların dar yorumlanması gerekliliği hakkında ayrıca bkz. Aynur Yongalık, "İstisnalar Dar Yorumlanır' Kuralı Ve Değerlendirilmesi", **A.Ü.H.F.D.**, 2011, C. 60, S: 1, s. 10; Can, **a.g.e.**, s. 23 vd.; YHGK, T.: 05.03.2008, 2008/10-228 E., 2008/232 K. {(Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#/Yargitay>, 07.12.2015}.

satımına yönelik olması gerekir. Ayrıca akaryakıt bayisinin, LPG satışı yapmasının da yasaklanması, TTK md. 123 hükmünün öngördüğü sınırlar dışında kalacaktır¹¹⁶⁹.

Acente, müvekkili adına faaliyet gösterirken o yer ve bölgedeki müşteri çevresince tanınmaktadır. Dolayısıyla sözleşme sona erdikten sonra da acentenin, müvekkilinden sözleşme süresince edindiği bilgilerin avantajıyla oradaki faaliyetine devam etmesi, müvekkilin çıkarlarına zarar verecektir. Bu haklı çıkarın korunması amacıyla acenteye rekabet yasağı getirilmesi ne kadar haklı ise de; bu yasağın, acentenin ekonomik hareket özgürlüğüne zarar verecek düzeyde geniş bir alana yayılmaması lazımdır. İşte TTK md. 123/1’ de rekabet yasağı sözleşmesine aynı zamanda belirli bir bölge veya müşteri çevresiyle sınır getirilmesi ile buna engel olunmak istenmiştir¹¹⁷⁰. Aksi durum, çalışma özgürlüğünün aşırı sınırlandırılması anlamına geleceğinden; genel bir ifadenin kullanıldığı veya sınırlanan bölgenin, (örneğin tüm ülkeyi kapsayacak şekilde) çok geniş kabul edilmesinin mümkün olmayacağı kabul edilmelidir¹¹⁷¹. Akaryakıt bayisi de¹¹⁷² bu nedenle sadece akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi süresi boyunca kullandığı akaryakıt istasyonu bakımından rekabet yasağına tabi olacaktır.

b. Rekabet Yasağı Sözleşmesinin Yazılılık Şartı

TTK md. 123/1 uyarınca acentenin, işletmesine ilişkin faaliyetlerini, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonrası için sınırlandıran anlaşmanın yazılı şekilde

¹¹⁶⁹ Akkan, **a.g.m.**, s. 40 vd.

¹¹⁷⁰ Can, **a.g.e.**, s. 91 vd.; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 292; Göksoy, **a.g.m.**, s. 910; Can, “Franchise Sözleşmesi”, s. 62 vd.

Hükmün lafzından anlaşıldığı gibi, hem bölge hem de müşteri çevresi rekabet yasağına dahil edilemeyecektir. Sağlayıcı ikisinden birini seçmek zorundadır (Can, **a.g.e.**, s. 92).

¹¹⁷¹ Can, **a.g.e.**, s. 94 vd.; Can, “Franchise Sözleşmesi”, s. 63.

Can; md. 123 hükmünü aşan nitelikte bir bölge seçimi durumunda, TTK md. 1530 hükmünün bu noktada da uygulama bulabileceğini belirtmiştir (Can, **a.g.e.**, s. 93). Ayrıca bkz. TTK md.123/4 uyarınca Rekabet Yasağı Sözleşmesinin Nispi Emredici Özelliği (Geçersizlik) için bkz. aş. yuk. §7 /VI./B./1./d.

¹¹⁷² Akaryakıt bayisi bir tüzel kişilik ise, tüzel kişilik perdesi arkasına saklanma suretiyle tüzel kişiliğin ortaklarının, rekabet sözleşmesine uymayacağını söylemek mümkün değildir. Bu takdirde rekabet yasağı sözleşmesine, tüzel kişi olan akaryakıt bayisinin ortaklarının da uyması gerekecektir (Bu konudaki açıklamalar için bkz. Can, **a.g.e.**, s. 85).

yapılması gerekir. Aksi halde rekabet yasağı sözleşmesi TBK md. 27 uyarınca geçersiz olacaktır¹¹⁷³.

Ayrıca sözleşme hükümlerini içeren ve müvekkil tarafından imzalanmış bulunan bir belgenin acenteye verilmesi gerekir. Söz konusu düzenleme uyarınca rekabet yasağı sözleşmesinin, yazılı şekilde yapılması, şekil şartının yerine getirilmesi bakımından tek başına yeterli olmayıp; ayrıca müvekkil tarafından imzalanmış olan belgenin de mutlaka makul sürede¹¹⁷⁴ acenteye verilmesi gerekir. Bu husus, nitelikli yazılı şekil şartının bir parçası olduğundan; bu belgenin verilememesi rekabet yasağı sözleşmesinin hüküm kazanmaması sonucunu doğuracaktır¹¹⁷⁵.

Söz konusu düzenlemelerin kıyasen akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için uygulanması ise bir tereddüt uyandırabilecektir. Zira TBK md. 12 karşısında, akaryakıt istasyonu bayilik ilişkisi içinde yapılan rekabet yasağı sözleşmesinde, kıyasen nitelikli şekil şartı aranması güç görünmektedir. Ne var ki öngörülen şeklin, gücünün karşısında zayıf koruma maksadı olması ve korunmak istenen menfaatlerin akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından da geçerli olması nedeniyle temel hakları kısıtlayan bu sözleşmenin yazılı olarak yapılması gerektiğini düşünüyoruz. Zira md. 123 hükmündeki sınırlamaların, nasıl ki kıyasen bayilik ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine uygulanacağı kabul ediliyorsa; bu sınırlamalara uyulup uyulmadığı ancak yazılı yapılan bir sözleşmeden anlaşılabilir.

¹¹⁷³ Hükümün gerekçesinde de yazılılık şeklinin geçerlilik şartı olduğu belirtilmiştir (TTK md. 123/1 gerekçesi); Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 826; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 294; Karahan, **a.g.e.**, s. 366; Can, **a.g.e.**, s. 75 vd.; Arkan, **a.g.e.**, s. 225; Göksoy, **a.g.m.**, s. 904; Saraç, **a.g.m.**, s. 723.

Ancak hakkın kötüye kullanılması ve noksanlığa bilerek kasten sebep olma hallerinde, şekil noksanlığına rağmen sözleşmenin geçerli sayılması mümkündür (Bknz. Can, **a.g.e.**, s. 76 vd.).

¹¹⁷⁴ Kanun koyucunun, derhal teslimi öngördüğü hallerde, bu husus genellikle hükümde açıkça ifade edilmektedir (Örneğin eski BK md. 203/2). Bu nedenle teslim süresine ilişkin bir ifade kanunda olmadığından, belgenin makul sürede teslimi bekleneciktir (Can, **a.g.e.**, s. 81). Makul sürede teslim edilmemesi halinde; rekabet yasağı sözleşmesi, hüküm ve sonuçlarını doğurmaz (Göksoy, **a.g.m.**, s. 906; Saraç, **a.g.m.**, s. 723 vd.). Ancak acentenin, makul süre geçilmesine rağmen; belgeyi teslimi kabul etmemesi halinde, sözleşme hüküm ifade etmiş olacaktır (Can, **a.g.e.**, s. 82). Zira belge usulüne göre düzenlenmiş olup da, haklı bir sebep olmaksızın belgeyi teslim almaktan imtina eden acenteye, teslim gerçekleşmiş sayılır (Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 294; Can, **a.g.e.**, s. 83).

¹¹⁷⁵ Madde gerekçesinde de, belgenin acenteye verilmemesi halinde acentenin, sözleşmenin hüküm ifade kazanmadığı def'ini ileri sürebileceğini belirtmiştir (TTK md. 123/1 gerekçesi); Can, **a.g.e.**, s. 80.

c. Bekleme Tazminatı (Ücreti) Ödenmesi

TTK md. 123/2' de rekabet yasağı süresinde bekleme karşılığında bir bekleme tazminatı öngörülmüş olup; bu anlaşma karşılığında müvekkilin, acenteye uygun bir tazminat¹¹⁷⁶ ödemesi¹¹⁷⁷ gerekecektir.

Bekleme tazminatı, rekabet yasağının zorunlu bir sonucu olup; sözleşmede buna yönelik bir anlaşma olmasa dahi acentenin, kanuni bir talep hakkı doğmaktadır. Fakat bunun için her şeyden önce TTK md. 123 uyarınca bir sözleşme kurulmuş olmalıdır. Aksi takdirde acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra yapıldığı kesin olan rekabet yasağı sözleşmesine md. 123 uygulanamayacağından; bu durumda kanuni bir tazminat hakkı da doğmayacaktır¹¹⁷⁸.

Rekabet yasağı karşılığında bir tazminat kararlaştırılmaması halinde ise bu kez, rekabet yasağı sözleşmesi geçerli olacak; ancak uygun tazminat mahkemece belirlenecektir¹¹⁷⁹. Yine, tazminatın ödenme şekli ve zamanı taraflarca serbestçe belirlenebileceği gibi, tarafların bu konuda anlaşamamaları halinde, tazminatın mahkeme veya icra yoluyla istenebilmesi mümkündür.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde de rekabet yasağı sözleşmesinin karşı edimi olarak akaryakıt sağlayıcısının, bayisine uygun bir tazminat ödemesi gerekecektir. Tazminatın uygunluğu somut durumdaki tüm koşullar göz önüne

¹¹⁷⁶ Göksoy, **a.g.m.**, s 915.

Doktrinde bu karşılığa, tazminat yerine “bekleme süresi ücreti” (Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 296) veya “bekleme ücreti” (Can, **a.g.e.**, s. 98 vd.; Arkan, **a.g.e.**, s. 225) terimlerinin daha doğru olduğu savunulmuştur. Bu çalışmada ise kanunda kullanılan “tazminat” terimi tercih edilecektir.

¹¹⁷⁷ Md. 123 hükmünde; ödemenin, tam veya kısmi olarak yerine getirileceğine ilişkin bir açıklık olmamasına karşın; TBK md. 83/1 ve md. 90 gereğince aksine anlaşma olmadığı sürece ödemenin bir defada yapılması gerekir. Taraflarca taksitle ödeme kararlaştırılması tek başına TTK md. 123 hükmüne aykırı olmamakla birlikte; ödeme miktarı itibarıyla taksitli ödeme “uygun” değilse; bu takdirde ödemeye ilişkin bu düzenleme, md. 123'e aykırılık oluşturabilecektir (Can, **a.g.e.**, s. 109 vd.).

Hâkimin takdir yetkisi kapsamında mahkemece taksitler halinde ödenmesine hükmetmesinin mümkün olduğu görüşünde bkz. Göksoy, **a.g.m.**, s. 921.

¹¹⁷⁸ Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 296; Can, **a.g.e.**, s. 101.

Buna karşın bu sözleşme için de bir tazminat kararlaştırılmasına bir engel yoktur.

¹¹⁷⁹ Rekabet yasağı sözleşmesinde, tazminat belirlenmiş olup da düşükse; acente, mahkemeden uygun olan tazminatın belirlenmesini isteyebileceken; kararlaştırılan tazminatın yüksek olması ihtimalinde md. 123/4 hükmü dikkate alındığında müvekkilin mahkemeden indirim isteyemeyeceği düşünülmektedir (Göksoy, **a.g.m.**, s. 919; Can, **a.g.e.**, s. 105 ve 116). Başka bir görüşe göre ise tazminatın yüksek tutulması halinde, bu kanundaki “uygun tazminat” kistasına uygun olmayacaktır (Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 296).

alınarak belirlenecek olup; aksine anlaşma olmadığı sürece akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sona ermesiyle tazminat hakkı muacceliyet kazanacaktır¹¹⁸⁰. Ücretin uygun olup olmadığının belirlenmesinde, özellikle bayinin bu yasağa uymakla şahsına ve ekonomik özgürlüğüne ilişkin sınırlama ile sağlayıcının elde ettiği getirinin dengesi, bir gösterge teşkil edecektir¹¹⁸¹.

Akaryakıt sağlayıcısının, bekleme tazminatını ödemede temerrüde düşmesi durumunda, bayinin ödemezlik def'inde bulunmak suretiyle, sağlayıcının temerrüdü devam ettiği dönem boyunca rekabet yasağına uymaktan kaçınmasının mümkün olup olmayacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre¹¹⁸², rekabet yasağına uymamak bütünüyle ifayı değersizleştirecekken; diğer bir görüş ise ödemezlik def'inde bulunulabileceğini savunur¹¹⁸³. Bizce de, TBK md. 97 uyarınca, karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmenin ifası isteminde bulunan akaryakıt sağlayıcısının, sözleşmenin koşullarına ve özelliklerine göre daha sonra ifa etme hakkı olmamasına rağmen; akaryakıt bayisinin rekabet yasağına uymaması ifayı bütünüyle değersizleştirecektir. Buna karşın, akaryakıt bayisinin aynen ifadan vazgeçerek, bekleme tazminatının ödenmemesinden dolayı rekabet yasağı sözleşmesini haklı sebeple feshi de mümkündür. Bu halde, sözleşmeyi fesheden akaryakıt bayisi, fesih tarihine kadarki rekabet yasağına uyduğu süre için uygun bekleme tazminatı talep edebileceken; fesihten sonraki dönem için bekleme tazminatı talep edemeyecektir.

¹¹⁸⁰ Göksoy, **a.g.m.**, s. 921; Can, **a.g.e.**, s. 110 vd.

¹¹⁸¹ Can, **a.g.e.**, s. 102; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 827; Göksoy, **a.g.m.**, s. 917; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 298 ve 300.

Göksoy' a göre rekabet yasağının karşılığı olan tazminatın belirlenmesinde, rekabetten kaçınmanın objektif değeri esas alınır. Bu noktada temel dayanak noktası olarak, faaliyet gösterilen son yıllarda elde edilen brüt gelirin ortalaması kullanılabilir. Sözleşme kısa bir süre için devam etmişse sona erme anına kadar elde edilen gelire göre bir yıllık kazanç tespit edilebilir. Ancak tazminat acentenin sözleşmeden elde ettiği kazancın üstünde tespit edilemez (Göksoy, **a.g.m.**, s. 918 ve 919). Buna karşın Can' ın bizim de katıldığımız fikrine göre; acentelik sözleşmesinde, acenteye yapılan ödemeler bir ölçüt olarak kullanılmakla birlikte, bunlar tazminatın azami sınırı olarak değerlendirilmemelidir. Zira acentenin, rakip bir işletmeyle çalışarak daha iyi bir gelir elde etmesi vd. her zaman için mümkündür (Can, **a.g.e.**, s. 104). Daha genel bir ifadeyle tazminat belirlenirken, acentenin ekonomik geleceğinin güven altına alınması, başka alanda çalışma olanağı, rekabet yasağı nedeniyle daha iyi fırsatı kaçırmaması gibi hususlar da dikkate alınmalıdır (Can, **a.g.e.**, s. 103). Akaryakıt bayisinin, rekabet yasağı süresince uğrayacağı kar kaybı ise geçmiş yıllardaki cirosuna bakılarak değerlendirilebilecektir (Bu konudaki açıklamalar için bkz. Can, **a.g.e.**, s. 103 vd. ve N. 346). Uygunluğun değerlendirme anı ise rekabet yasağı sözleşmesinin yürürlüğe girdiği an olmalıdır (Can, **a.g.e.**, s. 104).

¹¹⁸² Can, **a.g.e.**, s. 145.

¹¹⁸³ Göksoy, **a.g.m.**, s. 938.

Öte yandan TTK md. 123/2 hükmünü kıyasen akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine uygularsak, akaryakıt sağlayıcısının herhangi bir sebep olmadan yazılı olarak rekabet yasağından vazgeçmesi de mümkündür. Bu halde akaryakıt sağlayıcısı, vazgeçme iradesini bayiye yazılı olarak açıkça bildirmesinden altı ay sonra tazminat yükümlülüğünden kurtulacaktır¹¹⁸⁴. Dolayısıyla akaryakıt sağlayıcısı, vazgeçme iradesini bayiye bildirmesi ile altı ay boyunca tazminat borcu altında kalacak¹¹⁸⁵, söz konusu iradenin sözleşmenin bitmesine altı aydan daha az süre kalmışken ulaşması halinde, altı aydan geriye kalan dönemde veya en geç beyandan itibaren altı aylık dönem sonuna kadar sağlayıcı yasağın karşılığı olan tazminatı ödeyecektir¹¹⁸⁶.

d. Rekabet Yasağı Sözleşmesinin Nispi Emredici Niteliği (Geçersizlik)

TTK md. 123/4 uyarınca *“Bu maddeye aykırı şartlar, acentenin aleyhine olduğu ölçüde geçersizdir.”* Söz konusu geçersizlik yaptırımını, sözleşmenin

¹¹⁸⁴ Söz konusu vazgeçme iradesi, TTK md. 18/3’te belirtilen şekilde yapılması gerekirken; beyanın yenilik doğurucu niteliğinden dolayı geri alınması da mümkün değildir (Göksoy, **a.g.m.**, s. 922 ve 923; Can, **a.g.e.**, s. 151).

Vazgeçme iradesi; bölge, müşteri çevresi, zaman ve yer hususlarına ilişkin olarak kısmi bir daraltma getirmeye yönelikse, tazminatın kısmi vazgeçmenin kapsamı ile orantılı olması gerekir (Göksoy, **a.g.m.**, s. 923).

¹¹⁸⁵ Md. 123/2 hükmünde yer alan “sözleşme ilişkisi” kavramı, bazı yazarlar tarafından esas sözleşme olan acentelik sözleşmesi ilişkisi olarak yorumlanmıştır. Bu nedenle bu görüşte olan yazarlara göre vazgeçme iradesi, acentelik sözleşmesi devam ederken, rekabet yasağı sözleşmesi henüz yürürlüğe girmeden yapılmalıdır. Yoksa rekabet sözleşmesi yürürlüğe girdikten sonra bu sözleşmeden vazgeçilemez (Can, **a.g.e.**, s. 147).

Ancak bizce zaten bekleme tazminatı, rekabet yasağı sözleşmesi yürürlüğe girdikten sonra muaccel olacağından; bu takdirde hükümde yer alan “altı ayın geçmesiyle tazminat ödeme borcundan kurtulur” ifadesi anlamsız kalacaktır. Zira bizce doğmuş bir bekleme tazminatı söz konusu olduğunda, müvekkilin rekabet sözleşmesinden ne kadar süre önceden vazgeçebileceği, yani bir nevi fesih öneli düzenlenmiştir. Bu nedenle kanun koyucunun, tazminat ödeme borcu muaccel olan bir sözleşmeden vazgeçilme sonucunu düzenlediği düşünülmektedir. Üstelik hükmün gerekçesinde *“Ayrıca sözleşmenin sona ermesinden sonra yapılan sözleşmelerde ikinci fikra uygulanamaz. Çünkü, müvekkil ilişkinin tasfiyesini ve acentenin bazı alacaklarını böyle bir sözleşmenin yapılmasına bağlayabilir.”* denmiştir. Keza bu gerekçeden de, esas sözleşme sonra erdikten sonra yapılan rekabet yasağı sözleşmesinden, altı ay önceden bildirilerek vazgeçilemeyeceği; ancak esas sözleşme ilişkisinden önce yapılan ve böylece *“müvekkilin, ilişkinin tasfiyesini ve acentenin bazı alacaklarını böyle bir sözleşmenin yapılmasına”* bağlamadığı rekabet sözleşmesinden, vazgeçilebileceği sonucu çıkmaktadır. Bir başka deyişle, rekabet yasağı sözleşmesi yürürlüğe girdikten sonra, artık sözleşmeden vazgeçilemeyecek olsaydı; kanun koyucunun, ancak esas sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra yapılan rekabet yasağı sözleşmelerinden vazgeçilemeyeceğini belirtmesine gerek kalmazdı.

¹¹⁸⁶ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Göksoy, **a.g.m.**, s. 923 vd.

tamamını değil; hükümlerini aleyhe olduğu ölçüde geçersiz kılacağından kısmi bir geçersizlik yaratacaktır¹¹⁸⁷. Bu itibarla geçersiz sayılan sözleşme hükmünün yerine TTK md. 123' te öngörülen hükümler uygulanacaktır¹¹⁸⁸. Buna karşın, acentenin lehine olan şartlar geçerli olacak ve örneğin zaman, yer, konu açısından kanunun öngördüğü azami sınırlara varmayan veya bekleme tazminatını uygun miktarın üstüne çıkaran rekabet yasağı sözleşmeleri geçerli kabul edilecektir¹¹⁸⁹. Anılan hüküm, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için de kıyasen uygulanacaktır.

e. Rekabet Yasağı Sözleşmesinin İhlali ve Sözleşmenin Sonlandırılması

Acentenin rekabet yasağı sözleşmesini ihlal etmesi durumunda, bundan doğan hukuki sonuçlar TTK md. 123' te düzenlenmemiştir. Bu itibarla acentelik sözleşmesine olduğu gibi¹¹⁹⁰ akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine de¹¹⁹¹, hizmet sözleşmesine ilişkin TBK md. 446 mahiyetine uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulanacağı kabul edilmelidir.

Akaryakıt bayisinin rekabet yasağı sözleşmesine aykırı davranması durumunda sağlayıcı, TBK md. 125 hükmünde belirtilen seçimlik haklardan birini kullanabilir. Bu halde akaryakıt sağlayıcısı, bir eda davası açarak sözleşmenin aynen ifasını ve/veya rekabet yasağına uygun olmayan davranışlarda bulunulmamasını talep edebilecektir. Akaryakıt bayisinin mahkeme hükmüne rağmen; yasağı aykırı davranışları sürdürmeye devam etmesi halinde, sağlayıcısının İİK md. 30'a aykırılıktan dolayı icra mahkemesinden, bayinin İİK md. 343 uyarınca hapis cezasına mahkûm edilmesini talep edebilecektir¹¹⁹².

¹¹⁸⁷ Örneğin, rekabet yasağının geçerli olduğu bölgenin belli olmaması veya geniş tutulmaması halinde, rekabet yasağı sözleşmesi geçersiz sayılmak yerine, yasağın sadece acentenin faaliyet gösterdiği bölge için geçerli olacağı kabul edilir (Göksoy, **a.g.m.**, s. 911 vd.). Bu md. 123/4 hükmünün yarattığı kısmi geçersizlik halinin bir sonucudur. Can ise bu sonucu TTK md. 1530 uygulanmasına dayandırmıştır (Bknz. Can, **a.g.e.**, s. 93)

¹¹⁸⁸ Can, **a.g.e.**, s. 111 vd. ve 115; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 297; Göksoy, **a.g.m.**, N. 84, s. 918; Arkan, **a.g.e.**, s. 227.

¹¹⁸⁹ Göksoy, **a.g.m.**, s. 939.

¹¹⁹⁰ Can, **a.g.e.**, s. 135 vd.

¹¹⁹¹ Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Şenol, **a.g.e.**, s. 286;

¹¹⁹² Bu konudaki açıklamalar için bknz. Göksoy, **a.g.m.**, s. 935; Can, **a.g.e.**, s. 139.

Diğer yandan, akaryakıt bayisinin rekabet yasağı sözleşmesine aykırı davranması durumunda, sağlayıcının da ödemezlik def'ini (TBK md. 97) ileri sürerek; ihlalin devam ettiği dönem için orantılı bir miktarda bekleme tazminatı ödemekten kaçınması mümkündür¹¹⁹³. Buna karşılık akaryakıt sağlayıcısı, ödemede daha önce bulunmuşsa, bu takdirde sebepsiz zenginleşme hükümlerine (TBK md. 136/2) dayanarak ödenen tazminatın tamamını geri isteyebilecektir¹¹⁹⁴.

Akaryakıt sağlayıcısının aynen ifa yerine, seçimlik haklarından sözleşmenin feshini seçerek, rekabet yasağını ihlalden dolayı sözleşmeyi tamamen feshetmesi (TBK md. 125/2) ve ihlalden sonraki dönem için bekleme tazminatını ödemekten tamamen kurtulma olanağı da mevcuttur. Bu halde, akaryakıt bayisinin rekabet yasağı ile bağlılığı da sona erecektir¹¹⁹⁵. Ancak rekabet yasağı sözleşmesi, sürekli edimli bir sözleşme niteliğinde olduğundan, fesih ileri etkili sonuç doğuracak ve akaryakıt bayisi yasağa uygun davrandığı dönem için uygun bir oranda bekleme tazminatı hakkını kazanacaktır.

Akaryakıt sağlayıcısının aynen ifa ile birlikte uğradığı (menfi) zararı¹¹⁹⁶ talep etmesi veya sözleşmeyi fesh etmesi mümkündür. Rekabet yasağına şayet başlangıçtan itibaren uyulmamışsa akaryakıt sağlayıcısı, sözleşmenin ifasından vazgeçtiğini söyleyerek, bayisinden müspet zararını talep edebilecektir. Buradaki müspet zarar, akaryakıt bayisinin rekabet yasağını ihlal etmek suretiyle elde ettiği ciroya paralel olarak, sağlayıcının uğradığı kazanç kaybından oluşmaktadır¹¹⁹⁷.

TTK md. 123/3 uyarınca, şayet taraflardan biri, diğer tarafın kusurlu davranışı ile acentelik sözleşmesini feshetmişse, bu takdirde sözleşmeyi fesheden taraf,

¹¹⁹³ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Göksoy, **a.g.m.**, s. 935.

¹¹⁹⁴ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Can, **a.g.e.**, s. 137 vd.

¹¹⁹⁵ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Göksoy, **a.g.m.**, s. 935; Can, **a.g.e.**, s. 137 vd.; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 297.

¹¹⁹⁶ Sözleşmede, menfi zarar yerine veya yanında cezai şart kararlaştırılması da mümkündür (Can, **a.g.e.**, s. 142 vd.).

¹¹⁹⁷ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Can, **a.g.e.**, s. 140 vd.; Göksoy, **a.g.m.**, s. 936.

Sözleşmede, müspet zarar yerine veya yanında cezai şart kararlaştırılması da mümkündür (Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 296; Can, **a.g.e.**, s. 142 vd.).

TBK md. 446 gereğince rekabet yasağına aykırı davranan işçi, bunun sonucu olarak işverenin uğradığı bütün zararları gidermekle yükümlüdür. Zarar, yasağa uyulmuş olsaydı oluşacak durum ile uyulmadığından dolayı oluşan durum arasındaki farktır. Dolayısıyla rekabet yasağına aykırı davranıldığı takdirde, akaryakıt bayisi bekleme tazminatı hakkını yitirecek ve ayrıca sağlayıcının uğradığı zararları da gidermek zorunda kalacaktır.

fesihden itibaren bir ay içinde rekabet sözleşmesiyle bağlı olmadığını diğer tarafa yazılı olarak bildirebilir¹¹⁹⁸. Bu bir aylık süre, hak düşürücü nitelikte olup; kullanan tarafa, artık rekabet yasağından doğan yükümlülükleri yerine getirmeme hakkı verecektir¹¹⁹⁹.

Şayet akaryakıt sağlayıcısı haklı bir sebep olmadan rekabet yasağı sözleşmesini feshetmişse; bu takdirde bayi, anlaşmanın hükümsüz kalması sebebiyle uğradığı menfi zararı TBK md. 125/2 uyarınca isteyebilecektir. Bu halde menfi zarar, akaryakıt bayisinin alamadığı tazminatı kullanamamaktan dolayı mahrum kaldığı kazançtan ibaret olacaktır¹²⁰⁰.

Öte yandan, TBK md. 447/1 uyarınca rekabet yasağının devam etmesinde akaryakıt sağlayıcısının menfaatinin kalmaması durumunda, bu yasağın sürdürülmesinde gerçek bir yararının olmadığı belirlenmişse, sözleşmenin sona erip ermeyeceği tartışmalıdır. Bir görüşe göre, TBK' nın hizmet sözleşmesinde rekabet yasağı sözleşmesinin sona ermesine ilişkin bu hüküm, kıyasen acente ile yapılan rekabet yasağı sözleşmesine uygulanabilmelidir¹²⁰¹. Buna karşın rekabet yasağı sözleşmesi yürürlüğe girdikten sonra, sözleşme yürürlüğe girmişse; ondan; altı ay önceden bildirerek bile vazgeçilemeyeceğini savunan görüşe göre¹²⁰², menfaatin kalmadığı ileri sürülerek, sözleşmenin yürürlüğü sırasında yasaktan vazgeçmesi ve böylece karşı edimi yerine getirmekten kaçınılması imkânı bulunmamaktadır¹²⁰³. Zira TBK md. 447/1, işverenin karşı edimi borçlanmadığı bir rekabet yasağının ortadan kalkacağını esas almaktadır. Dolayısıyla işçinin rekabet yasağına ilişkin TBK md. 447 hükmü, tek taraflı bir sözleşmenin sona erme halini düzenlerken; bunu,

¹¹⁹⁸ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Can, **a.g.e.**, s. 157 vd.; Göksoy, **a.g.m.**, s. 925 vd. Bir görüşe göre, kusurlu olan tarafın, sözleşme sonunda rekabet yasağından kurtulması imkanına karşılık olarak; müvekkilin de acentenin kusurlu davranışları nedeniyle sözleşmeyi feshetmesi durumunda; rekabet yasağından vazgeçmeyip, müvekkilin uygun bir tazminat ödeme borcundan sorumlu olmayacağına dair anlaşmalar geçerli olacaktır (Göksoy, **a.g.m.**, s. 925).

¹¹⁹⁹ Acentelik sözleşmesi, acentenin kusuru ile feshedilmesi halinde; bir aylık süre içinde kendiliğinden yürürlüğe giren rekabet yasağı sözleşmesine, acente halen uymakla yükümlüdür. Bir aylık düşünme süresi bitene kadar rekabet yasağından vazgeçtiğini bildiren müvekkilin, bu durumda acentenin yasağına uyduğu süre için bekleme tazminatı ödemesi gerekmemektedir. Buna karşılık tersi durumda, müvekkil acenteye bir aylık yasağına uyma tazminatını vermelidir (Can, **a.g.e.**, s. 157).

¹²⁰⁰ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Göksoy, **a.g.m.**, s. 936.

¹²⁰¹ Şenol, **a.g.e.**, s. 286.

¹²⁰² Bknz. yuk. §7 / VI./B./1./c. / N. 1185.

¹²⁰³ Can, **a.g.e.**, s. 178 vd.

iki taraflı bir sözleşme olan acente ile yapılan rekabet yasağı sözleşmesine uyarlamak mümkün değildir¹²⁰⁴. Bizce de rekabet yasağı sözleşmesinin iki taraflı bir sözleşme olduğu dikkate alındığında; sağlayıcının menfaati kalmadığını belirterek bekleme tazminatından kurtulması mümkün olmamalıdır. Ancak bizce akaryakıt sağlayıcısı tarafından altı ay önceden bildirildiği takdirde menfaat kalsın kalmasın, sözleşmenin sona erdirilmesi halen mümkündür.

Yukarıda sayılan haller dışında rekabet yasağı sözleşmesi ayrıca ikâle, rekabet yasağı süresinin sona ermesi, rekabet yasağının sonradan imkânsız hale gelmesi, tarafların iflası ve ölümü, bayinin kısıtlanması hallerinde de son bulacaktır¹²⁰⁵.

f. Rekabet Yasağı Sözleşmesinden Doğan Taleplerde Zamanaşımı

TTK md. 123' te rekabet yasağı sözleşmesinden doğan taleplerde zamaşıma hususunda bir düzenleme yer almamaktadır.

Öncelikle rekabet yasağı sözleşmesinin sadece; acentelik ilişkisine yönelik düzenlenmesi nedeniyle, ilk olarak TBK md. 147/ 1- bent 5'teki acentelik sözleşmesinden doğan taleplere uygulanan zamaşıma hükümlerinin mi, yoksa genel hüküm niteliğindeki TBK' da yer alan md. 146 hükmünün mü uygulanacağını tespit etmek gerekir.

Her ne kadar TTK md. 123 kapsamındaki rekabet yasağı sözleşmesi, esas sözleşme ile ilişkili ise de; bu sözleşme esas sözleşmeden bağımsız bir sözleşmedir. Zira ortada yeni bir sözleşme vardır ve taleplerin kaynağı acentelik sözleşmesi değil; rekabet yasağı sözleşmesidir. Bu sebeple kanunda bir düzenleme olmayan hallerde, sözleşmeden kaynaklanan talepler on yıllık zamaşıma tabi olduğundan (TBK md. 146/1), rekabet yasağı sözleşmesi için de bu süre geçerli olmalıdır¹²⁰⁶.

¹²⁰⁴ Can, **a.g.e.**, s. 179.

¹²⁰⁵ Rekabet sözleşmesinin sona erme sebepleri için ayrıca bkz. Göksoy, **a.g.m.**, s. 926-933; Can, **a.g.e.**, s. 159-181.

¹²⁰⁶ Can, **a.g.e.**, s. 182 vd.

2. Rekabet Hukuku Bakımından Sınırlandırılması

Rekabet yasağının sözleşmesinin sınırını, kanunun emredici hükümleri, kamu düzeni ve kişilik hakları oluşturur. Dolayısıyla sözleşmenin, rekabet düzenini sağlamak amacıyla emredici nitelikte hükümler ihtiva eden RKHK hükümlerine de uygun olması gerekir. Zira bir dağıtıcının, rakip firmalarının dağıtıcılığını yapmasını veya sağlayıcıya karşı bağımsız bir rakip olmasını engelleyen rekabet yasakları, ilgili pazarda arzın ve talebin kısıtlanması başta olmak üzere önemli sonuçlara yol açacaktır. Dolayısıyla rekabet yasağı, sadece tarafları ilgilendirmemekte; o alanla ilgili makro düzeydeki ekonomik ilişkileri, piyasayı ve toplumun ekonomik çıkarlarını da doğrudan doğruya etkilemektedir¹²⁰⁷.

Rekabet Hukuku bakımından 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyet Tebliği uyarınca, sözleşmenin sona ermesinden sonraki döneme ilişkin olarak, alıcıya (bayaie) getirilen, mal veya hizmet üretmesini, satın almasını, satmasını ya da yeniden satmasını yasaklayan doğrudan veya dolaylı herhangi bir yükümlülük muafiyet kapsamı dışındadır. Başka bir deyişle, kural olarak, sözleşmenin sona erdirilmesinden sonra akaryakıt bayisine, rekabet yasağı getirilmesi mümkün değildir. Ancak, 2002/2 sayılı Tebliğ md.5/b'de¹²⁰⁸ sayılan şartları yerine getiren bir sözleşme geçerli olacaktır.

Öte yandan 2002/2 sayılı Tebliğ md. 5/b hükmünde sözleşme sonrası rekabet yasağı için süreli ve süresiz olmak üzere iki istisna öngörülmüştür. Bu istisnalardan ilki, konusu mal ya da hizmetlerle rekabet halindeki mal ve hizmetlere ilişkin olması, sözleşme süresince alıcının faaliyette bulunduğu tesis ya da arazi ile sınırlı olması, sağlayıcı tarafından alıcıya devredilen know-how konusu olan sınai bilgi ve deneyimleri korumak için zorunlu olması ve sözleşmesinin sona ermesinden itibaren en fazla bir yıl için getirilmiş olmasıdır. Zira bu düzenleme esasen, müşterinin rekabet yasağı getirilen işletmenin portföyü olduğu ve yeni tesisin (mağaza, dükkân

¹²⁰⁷ Can, "Acentelikte Rekabet Yasağı", s. 72 vd.

¹²⁰⁸ 2002/2 sayılı Tebliğ md. 5/b, c2: "Ancak yasaklamanın, anlaşma konusu mal ya da hizmetlerle rekabet halindeki mal ve hizmetlere ilişkin olması, anlaşma süresince alıcının faaliyette bulunduğu tesis ya da arazi ile sınırlı olması ve sağlayıcı tarafından alıcıya devredilen know-how'ı korumak için zorunlu olması koşullarıyla, alıcıya, anlaşmanın sona ermesinden itibaren bir yılı aşmamak kaydıyla rekabet etmeme yükümlülüğü getirilebilir. Kamuya mal olmamış know-how'ın kullanılması ve açıklanmasına ilişkin süresiz yasaklama hakkı saklıdır."

v.s.) farklı bir işletmeye ait olduğu algısının müşteri nezdinde basitçe oluşmasıyla, müşterinin yeni işletmeyi tercih etmeyeceği varsayımına işaret etmektedir. Başka bir deyişle, rekabet yasağı altında bulunan işletmenin ticari faaliyeti engellenmemekte; sadece yükümlülük altında bulunan işletmenin önceden sözleşmesel ilişki içinde bulunduğu tarafın müşteri portföyünü sözleşme sonrası kullanması engellenmeye çalışılmaktadır¹²⁰⁹. Bu noktada dikkat çekici olan ise rekabet yasağı sözleşmesinin; TTK md. 123 hükmünde yer alan konu, süre ve bölge sınırlamasını 2002/2 sayılı Tebliğ hükümlerinin daha da daraltmasıdır¹²¹⁰. Nitekim TTK md. 123 hükmünde faaliyette bulunulan bölge için sınırlama getirilebiliyorken; Tebliğ uyarınca sadece faaliyette bulunulan tesis ya da arazi ile ilgili rekabet yasağı sözleşmesi yapılabilecektir. Üstelik bunların yanında 2002/2 sayılı Tebliğ, rekabet yasağı sözleşmesine, TTK md. 123 hükmünde yer alan iki yıllık süre yerine bir yıllık süre tanımış ve ayrıca know-how'ı korumak için zorunlu olması koşulunu aramıştır. Sayılan koşulların bir arada bulunması ise muafiyetten yararlanabilmek için şarttır.

İkinci istisna ise kamuya mâl olmamış know-how'ın kullanılması ve onun açıklanmasına ilişkindir. Buna göre, kamuya mâl olmamış know-how'ın kullanılması ve onun açıklanması, herhangi bir süre ile sınırlı olmaksızın, rekabet yasağı kapsamına alınabilecektir¹²¹¹. Ancak belirtmek gerekir ki, sağlayıcının kamuya mâl

¹²⁰⁹ Hikmet Koyuncuoğlu, “Sözleşme Sonrası Rekabet Yasağı Düzenlemeleri”, **TBB Dergisi**, S. 111, 2014, s. 451 vd.

¹²¹⁰ Nitekim otogaz bayisine getirilen, sözleşme sonrası rekabet yasağına ilişkin bir kararında Rekabet Kurulu, “aynı veya bir başka işyerinde” ifadesi nedeniyle 2002/2 sayılı Tebliğ ile izin verilen sınırın aşıldığını belirtmiştir: “...yasaklamanın, anlaşma konusu mal ya da hizmetlerle rekabet eden mal ve hizmetlere ilişkin olması, anlaşma süresince bayinin faaliyette bulunduğu tesis ya da arazi ile sınırlı olması ve sağlayıcı tarafından bayiye devredilen know-how'ı korumak için zorunlu olması gerekmektedir. Oysa sözleşme hükmünde, yasaklama sözleşme süresince faaliyet gösterilen işyerinin yanı sıra başka bir işyeri için de öngörülmüştür.... bu haliyle 2002/2 sayılı Tebliğ'de izin verilen sınırları aşan nitelikte bir sınırlamadır...” {RKK, T.: 31.07.2008, DS: 2008-1-89, KS:08-49/702-277 (Çevirimiçi)}

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar2613.pdf>, 02.11.2015}.

¹²¹¹ **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, N. 40, s. 14; Küçükayhan Aşçıoğlu, **a.g.e.**, s. 204; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 118 vd. ve 195 vd.; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 303; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 829 vd.; Koyuncuoğlu, **a.g.m.**, s. 451; Saraç, **a.g.m.**, s. 741; Akkan, **a.g.m.**, s. 43.

olmamış know-how'ın kullanılması ve açıklanmasına ilişkin süresiz yasaklama hakkı rekabet yasağı dışında değerlendirilmelidir¹²¹².

3. Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesi Bakımından Değerlendirme ve Sonuç

2002/2 sayılı Tebliğde öngörülen sözleşme sonrası rekabet yasağı ile TTK md. 123' ün özellikle sözleşmenin konu, yer ve zaman bakımından sınırlamalarının benzerlik gösterdiği göze çarpar. Buna karşın, Tebliğde düzenlenen rekabet yasağı sözleşmesine ilişkin şartların, TTK' da düzenlenen rekabet yasağı geçerlilik şartlarından bir yönden daha sınırlayıcı iken; diğer yönden ise daha geniş nitelikte olduğu görülmektedir.

2002/2 sayılı Tebliğe bakıldığında her şeyden önce, zaman bakımından sınırlar ve know-how zorunluluğu şartı açısından farklı düzenlemeler bulunduğu göze çarpar. Rekabet yasağı sözleşmesi için öngörülen zaman bakımından sınırlama değerlendirilecek olunursa, Tebliğde süreli ve süresiz olmak üzere iki farklı koşul düzenlenmiştir. Öngörülen sözleşme sürelerinden ilki; esas sözleşmenin (dikey anlaşmanın) sona ermesinden itibaren bir yıl iken; diğeri süresizdir. Bir yıllık yapılabilen rekabet yasağı sözleşmesinin grup muafiyetinden faydalanabilmesi için; “mutlaka sözleşme sırasında devredilen know-how'ın korunması amacını” taşıması, sadece faaliyette bulunulan tesis ya da arazideki faaliyetle sınırlı olması ve sözleşme konusu mal ve hizmetlerle ilgili olması gerekir.

Bu nedenle 2002/2 sayılı Tebliğdeki bu düzenleme ile TTK md. 123 hükmünün nasıl bir arada uygulanacağı ve TTK md. 123'e uygun; ancak Tebliğe aykırı sözleşmelerin, grup muafiyetinden yararlanıp yararlanamayacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durumda doktrinde TTK md. 123 hükmünün mü, Rekabet Hukuku kurallarının mı öncelikli olacağı hususu tartışma konusu olmuştur.

---

¹²¹² Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 241; Gürzumar, “Dikey anlaşmalar”, s. 268. Zira rekabet yasağı sözleşmesi, dağıtıcının işletme konusu faaliyetini sınırlamaya yöneliktir. Yalnızca sadakat veya sır saklama yükümlülüğü öngören anlaşmalar, işletmeyi sınırlayıcı nitelikte olmadığından bunlar hakkında TTK md. 123'ün uygulanması mümkün değildir (Göksoy, **a.g.m.**, s. 902).

Doktrinadaki bir görüşe göre, normlar hiyerarşisi uyarınca TTK md. 123' ün özel bir hüküm olduğu kabul edilerek; TTK md. 123' teki koşullara uygun olan iki yıllık bir rekabet yasağı sözleşmesi, RKHK uygulamasından istisna tutulmalıdır. Aksi takdirde TTK' daki hüküm işlevsiz kılınmış olacaktır¹²¹³. Bu görüşe diğer bir argüman ise TTK' da yer alan hükmün, kanun maddesi niteliğine karşın; diğer düzenlemenin bir Tebliğ oluşu gösterilebilir.

Diğer görüş ise Tebliğin kaynağı olan RKHK md. 4 ile TTK md. 123 hükmünü amaç bakımından değerlendirerek; TTK' nın acenteyi korumayı amaçladığını, RKHK' ın ise kamu menfaatini korumayı amaçladığını belirterek RKHK' a üstünlük tanınması gerektiğini savunmaktadır¹²¹⁴.

Söz konusu tartışmaların en yoğun olduğu mesele, rekabet yasağının 2002/2 sayılı Tebliğinin md. 5/b son cümlesine göre süresiz yapılması mümkün olmasına karşın, TTK md. 123/1 gereğince en fazla iki sene yapılabilmesidir¹²¹⁵. Hâlbuki 2002/2 sayılı Tebliğde öngörülen süresiz sözleşme imkânı, kamuya mâl olmamış know-how'ın¹²¹⁶ korunmasına yönelik olup; nitelik itibariyle sözleşme sonrası rekabet yasağı değil, sözleşme sonrası sır saklama yükümlülüğüdür¹²¹⁷. Daha önce sözleşme sonrası sır saklama yükümlülüğü bahsinde ifade edildiği üzere ise¹²¹⁸ Tebliğde böyle bir imkân yer almasa dahi, hatta know-how niteliği olsun olmasın;

¹²¹³ Bu görüşe göre, ayrıca TTK md. 123'e uygun bir sözleşme, esasen Rekabet Hukuku kurallarını ihlal etmeyeceğinden; bireysel muafiyet alabilmelidir (Can, **a.g.e.**, s. 119 vd.; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 303 vd.; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 830).

¹²¹⁴ Saraç, **a.g.m.**, s. 743.

¹²¹⁵ Söz konusu tartışma için karşı. Saraç, **a.g.m.**, s. 743.

¹²¹⁶ Know-how'dan ne anlaşılması gerektiği 2002/2 Sayılı Tebliğ md. 3'te açıklanmıştır. Buna göre; *"Know-how: Sağlayıcının tecrübe, denemeleri sonucu elde ettiği ve patentli olmayan, uygulamaya yönelik, gizli, esaslı ve belirlenmiş bilgi paketi anlamına gelir. Bu tanımdaki; 1) "Gizli" kavramı, know-how'ın bir bütün halinde veya parçaları tam olarak bir araya getirildiğinde ve birleştirildiğinde dahi herkes tarafından bilinmesini ya da kolaylıkla erişilebilir olmasını, 2) "Esaslı" kavramı, know-how'ın, anlaşma konusu malların veya hizmetlerin kullanılması, satımı veya yeniden satımı bakımından alıcı için vazgeçilmez bilgiler içermesini, 3) "Belirlenmiş" kavramı, know-how'ın, gizli ve esaslı olma şartlarını taşıdığını doğrulayabilmek için, yeterince geniş kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde tanımlanmış olmasını, ifade eder."*

Know-How sözleşmesi için ayrıca bkz. Kırca, **a.g.e.**, s. 55; Topçu, **a.g.e.**, s. 39; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 84; Ögüz, **Know-How Sözleşmesi**, s. 6 vd.; İsmail Erbay, **Know-How Sözleşmesi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2002, **b.a.**; Şeker Ögüz, **a.g.e.**, s. 54 vd.

¹²¹⁷ Bknz. yuk. §7 / VI./B./2.

¹²¹⁸ Bknz. yuk. §5 / III./C./3.

sağlayıcının ticari sırlarının, sağlayıcının menfaati bitinceye kadar bayi tarafından saklanması, Borçlar Hukuku genel prensiplerinden doğmaktadır. Dolayısıyla bu noktada 2002/2 sayılı Tebliğde, TTK ile çelişen bir düzenleme yoktur.

Kaldı ki, bahsi geçen iki düzenlemenin, hangisinin uygulanacağına yönelik öncelik tartışması da acentelik sözleşmesi bakımından yersizdir. Zira acente, zaten kural olarak Rekabet Hukuku rejimine tabi değildir. Çünkü Rekabet Hukuku bakımından acente, kural olarak ayrı bir teşebbüs olarak değerlendirilmez. Hatta Rekabet Hukuku'nun bağımsız bir teşebbüs sayabilmek bakımından esas aldığı "ekonomik bağımsızlık" şartı nedeniyle; acente, müvekkili ile birlikte tek bir teşebbüs (aynı ekonomik bütünlük) olarak değerlendirilir¹²¹⁹. Bu bakımdan acente ile müvekkili arasında yapılacak sözleşmeler Rekabet Hukuku yönünden kural olarak¹²²⁰ sakıncalı görülmez¹²²¹. Dolayısıyla acenteye, kural olarak Tebliğ hükümleri değil; zaten TTK md. 123 hükmü uygulanacaktır.

Buna karşın bağımsız dağıtıcıların ve özellikle konumuz bakımından akaryakıt bayisinin, RKHK md. 4 ve 2002/2 sayılı Tebliğ kapsamında olduğu şüphesizdir. Fakat bu noktada akla gelen diğer mesele ise; gerek akaryakıt bayisi ve diğer bağımsız dağıtıcılar gerekse niteliği itibarıyla RKHK md. 4 kapsamına dâhil olan

¹²¹⁹ Saraç, **a.g.m.**, s. 726 vd.; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 128; Dönmez, **a.g.e.**, s. 8.

¹²²⁰ Acentenin RKHK md. 4 kapsamında sayılması için yararlanılan kıstaslar için bkz. **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, N. 10, s. 6.

¹²²¹ Saraç, **a.g.m.**, s. 729; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 128 vd.; Ayan, **a.g.e.**, s. 69; Gürzumar, "Dikey Anlaşmalar", s. 227 vd.

Acente ile müvekkili arasındaki ilişkilerin kural olarak RKHK kapsamı dışında olduğu Rekabet Kurulu'nun bir kararında şu şekilde ifade edilmiştir: "...Yukarıda sayılı faaliyetleri veya bunların benzerlerini üstlenmemek suretiyle işini başka birinin nam ve hesabına yürüttüğü kabul edilen, dolayısıyla acente olarak adlandırılan ve 4054 sayılı Kanun kapsamında bağımsız bir teşebbüs sayılamayacak olan bir işletme ile adına ve namına işlerini yürüttüğü ana şirket arasındaki acentelik sözleşmesi aynı Kanun'un 4. maddesinin kapsamı dışında kalmaktadır. Sonuç olarak, iki bağımsız teşebbüsün arasındaki anlaşmalar 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi kapsamına girebilmekte, bağımsız teşebbüs niteliğinde olmayan acentelerle ana şirket arasındaki sözleşmeler ise 4. madde kapsamı dışında kalmaktadır. 4054 sayılı Kanun kapsamı dışında olduğu kabul edilen acentelik sözleşmelerinde, başka sözleşmelerde rekabeti kısıtlayıcı olarak yorumlanan bazı sınırlamaların bulunması makul sayılmaktadır. Bu nitelikte hükümler, sözleşme kapsamındaki mal ve hizmetler, acentenin faaliyet göstereceği bölge (münhasır bölge), acentenin satış yapabileceği müşteriler ve mal veya hizmetlerin alım-satım fiyatları üzerinde sınırlamalar getiren düzenlemeler olmak üzere sayılabilir..." {RKK, T.: 29.12.2005, DS: 02/1/EÖ-99/2, KS: 05-88/1221-353, (Çevirimiçi)}

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar1479.pdf>, 03.10.2015}.

acente ile yapılan rekabet yasağı sözleşmesine, Tebliğde karşılığı yer almayan nitelikli şekil şartı, nispi geçersizlik ve özellikle bekleme tazminatına ilişkin düzenlemelerin, Tebliğdeki düzenlemelere ek olarak, hala uygulanıp uygulanmayacağıdır. Bizce RKHK çerçevesinde çıkarılan Tebliğin, söz konusu ek düzenlemelere yer vermemesi; bu hususların kamuyu ilgilendirmemesi ve rekabet düzeyine etki etmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple RKHK' a tabi olan rekabet yasağı sözleşmelerine, TTK md. 123 hükmü sentezlenerek ve kümülatif olarak uygulanmalıdır¹²²². Bu bağlamda; şekil şartı¹²²³, nispi geçersizlik ve bekleme tazminatı hükümleri uygulanmaya devam ederken; rekabet yasağı sözleşmesi de ancak akaryakıt istasyonu ile sınırlı olmak üzere, bir seneliğine ve know-how'ın korunması için zorunlu olması şartı¹²²⁴ ile yapılabilecektir. Zira özellikle bir

¹²²² Nitekim Tebliğ ile getirilen hükmün, kanunlarla çelişmesi durumunda ne olacağı ve özellikle kanun ile getirilen hükmün, Tebliğden sonra yürürlüğe girmesi halinde hangisinin uygulanması gerektiği tartışmaları, 2002/2 sayılı Tebliğ ile dikey anlaşmalara getirilen beş yıllık sınırlama hükmünden sonra, PPK md. 8 ile getirilen tek elden alım yükümlülüğü hakkında da ortaya çıkmıştır. Bknz. §4/III./A./1./ N. 466. Akkan, söz konusu tartışmada, iki hükümden çıkarılacak sonucun sentezlenmesi gerektiğine işaret etmiştir (Akkan, **a.g.m.**, s. 10). Bizce rekabet yasağı hususunda da aynı çözüm benimsenmelidir.

¹²²³ Bizce 2002/2 sayılı Tebliğ uyarınca muafiyet alması gereken bir rekabet yasağı sözleşmesinin geçerliliği için, TTK md. 123 hükmündeki nitelikli şekil şartı, artık aranmamalıdır. Zira muafiyet başvurusunda zaten bu sözleşme yazılı olarak sunulmak zorundadır. Dolayısıyla, sözleşmeye ilişkin belgenin, akaryakıt bayisine verilmemesi, rekabet yasağı sözleşmesinin geçerliliğini etkilemeyecektir. Bu düşünce, TBK md. 12 hükmüne de nispeten daha uygun olacaktır.

¹²²⁴ **Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz**, s. 14.

Rekabet Kurulu, bir kararında LPG istasyonu bayilik sözleşmeleri bakımından, sözleşme ilişkisi sırasında know-how devri olan bayilere getirilen sözleşme sonrası rekabet yasağını geçerli saymışken; know-how devri olmayan bayiler için sözleşme sonrası rekabet yasağı hükümlerinin muafiyetten yararlanamayacağına hükmetmiştir: “...b) **Bayi, bu sözleşmenin herhangi bir sebeple sona eriş tarihinden itibaren bir yıl süre ile sözleşmede belirtilen adresteki mahalde başka bir LPG Dağıtım firmasının başbayiliğini, bayiliğini, tali bayiliğini veya tali satıcılığını alamaz, aynı iş yerinde bu faaliyeti deruhte edemez, bilfiil hizmetin içinde olamaz, aracılığını ve temsilciliğini, acenteliğini, komisyonculuğunu yapamaz, kurulmuş ve kurulacak şirketlere ortak olamaz. Bayi bu işyerlerini bir başka gerçek veya tüzel kişiye hiçbir amaçla ve şekilde ve şartta kullanıramaz ve devredemez.**” Yapılan bu değişikliklerle birlikte bayilik sözleşmesinin 7. maddesinin, sözleşme sonrasındaki döneme ilişkin olarak alıcıya getirilebilecek rekabet yasağına ilişkin koşulların ilk ikisini yerine getirdiği görülmektedir. Bununla birlikte alıcıya knowhow devredilmesi hususunun ayrıca irdelenmesi gereklidir....

Raportörlerce Aygaz'da yapılan yerinde incelemede, teşebbüs yetkilileri tarafından bayilerine bir know-how devredildiği ifade edilmiş, söz konusu knowhow'a ilişkin ayrıntılı açıklama ise teşebbüs tarafından Kuruma bir yazı ile gönderilmiştir. Yazının içeriğinde, Aygaz'ın kendi tecrübe ve bilgi birikimi sonucu geliştirdiği bir sistem olduğu ifade edilen ve o tarih itibarıyla yaklaşık 900 bayisinin kullanımına sunduğu Entegre Sipariş Sistemi hakkında bilgi verilmektedir....

Yukarıda da ifade edildiği üzere Tebliğ'in, anlaşmanın bitiminden sonraki dönem için getirilen rekabet yasağına ilişkin olarak aradığı son şart, getirilen rekabet yasağının alıcıya

dağıtıcının, sırf RKHK' na tabi diye, bekleme tazminatı hakkında mahrum olmaması gerekir¹²²⁵.

Bu görüş benimsendiğinde rekabet yasağı sözleşmesinin, 2002/2 sayılı Tebliğe uygun yapılıp da, TTK md. 123'e uygun olmaması veya bir şekilde süresinden önce sona ermesi durumunda ise sadece rekabet yasağı sona ermiş sayılacak; ancak Tebliğ md. 5/b hükmünün son cümlesi gereğince, know-how kamuya mâl olana kadar süresiz olarak hala geçerliliğini korumaya devam edecektir¹²²⁶. Zira süresiz olarak know-how'ın korunmasına ilişkin sözleşmenin, TTK md. 123 hükmüne göre yapılması gerekmemektedir.

---

devredilen know-how'ı korumak için zorunlu olmasıdır. Aygaz tarafından gönderilen yazıda, bayilere devredilen sistem sayesinde oluşturulan bilgilerin bayinin bir rakiple çalışması halinde kolayca kopyalanabileceği ve ayrıca sistemin genel esaslarını ve prensiplerini öğrenmiş olan bayinin sistemin ana unsuru olan yazılımın da kopyalanabilmesine sebep olabileceği ifade edilmektedir. Bu açıklamalar çerçevesinde anlaşmanın bitiminden sonra getirilen bir yıllık rekabet yasağının bayilere devredilen know-how'ı korumak için zorunlu olduğu anlaşılmaktadır...

Bütün bu açıklama ve değerlendirmeler ışığında, Aygaz'ın Entegre Sipariş Sistemi'ni kullanan bayileri bakımından sözleşmelerinde yer alan artı bir yıllık rekabet yasağının Tebliğ ile sağlanan muafiyetten yararlandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak diğer yandan, Aygaz'ın yaklaşık 1300 bayisinin tamamında bu sistemin kurulu olmadığı bizzat Aygaz tarafından ifade edilmektedir. Bir başka deyişle, söz konusu sistemin kullanıcısı olmayan Aygaz bayilerine herhangi bir know-how devredilmediği ve dolayısıyla bu bayiler için, Sözleşme'de yer verilen artı bir yıllık rekabet yasağının Tebliğ'in sağladığı muafiyetten yararlanamadığı görülmektedir. Bu itibarla, sözleşmenin bitiminden sonraki döneme ilişkin olarak getirilen bir yıllık rekabet yasağının, Entegre Sipariş Sistemi'ni kullanmayan bayiler bakımından hüküm ifade etmeyeceğinin Aygaz tarafından söz konusu bayilere bildirilmesi gerekmektedir..." {RKK, T.: 15.07.2009, DS: 2009-1-46, KS: 09-33/761-81, (Çevirimiçi)

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGerek%25c3%25a7eli%2bKurul%2bKarar%25c4%25b1%2fkarar3000.pdf>, 02.03.2015}.

¹²²⁵ Zira eski Ticaret Kanunu döneminde, rekabet yasağına yönelik bir hüküm yokken; doktrinde acentelik sözleşmesi bakımından, rekabet yasağı sözleşmesinin bir tazminata bağlanması gerektiği savunulmuştur. Bahsi geçen görüş uyarınca, sözleşme süresince acentenin, müvekkile sağladığı faydalar göz önüne alındığında, acentenin belli bir karşılık olmadan rekabet etmesinin engellenmesinin adaletsiz olacağı savunulmuştur. Bu nedenle bu işi meslek haline getirmiş acentenin, sözleşme bittikten sonra rekabet edememesi, hakkaniyete aykırı olduğundan belli bir tazminat ile telafi edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Dönmez, **a.g.e.**, s. 46; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 52; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 105). Dolayısıyla, kanaatimizce Rekabet Hukuku rejimine tabi olup da, 2002/2 sayılı Tebliğe uygun rekabet yasağı sözleşmesi yapan dağıtıcılar da hakkaniyet gereğince, bekleme tazminatı hakkına sahip olmalıdır.

¹²²⁶ Can ise bu noktada, acente ile müvekkili arasında bir rekabet ilişkisi olmadığını kabul ederken; Rekabet Hukuku rejimine tabi olan ve grup muafiyetinden yararlanması gereken acentelik ilişkilerinde TTK md. 123'e göre yapılmış rekabet yasağı sözleşmesinin bireysel muafiyet alabileceğini savunmuştur (Can, "Acentelikte Rekabet Yasağı", s. 81).

VII. Denkleştirme İstemi

A. Genel Olarak

Acente ve tek satıcı gibi bağımsız tacir yardımcıları, devamlılık gösteren sözleşme ilişkilerine bağlı olarak, dağıtımını yaptığı ürünler için sözleşme süresi boyunca belli bir emek ortaya koymak suretiyle -sözleşme sonunda sağlayıcıya devredilecek- bir müşteri çevresi oluşturmaktadırlar. Oysa maddi bir değeri olan oluşturulan müşteri çevresini, tacir yardımcıları sözleşmenin sona ermesi ile kaybetmektedirler. İşte, TTK md. 122 uyarınca, sözleşme süresince karşılığının ödenmesi mümkün olmayan bu değer, müvekkilin veya sağlayıcının aynı müşteri çevresinden sözleşmenin sona ermesinden sonra da yararlanmaya devam etmesi nedeniyle elde ettiği kazancın denkleştirilmesi için yapılan talebe, denkleştirme istemi (müşteri/portföy tazminatı) denir¹²²⁷.

6762 sayılı eski Ticaret Kanunu döneminde, acentelik sözleşmesinin sona ermesi nedeniyle müşteri çevresini kaybeden acenteye, onu feshin olumsuz sonuçlarından korumak için münasip bir “tazminat verilmesi” konusunda görüş birliği bulunmaktaydı¹²²⁸. Yargıtay da, doktrinle aynı yönde verdiği kararlarla olumlu bir kanun boşluğunu doldurmuş¹²²⁹, hukukun geliştirilmesi yönünden önemli bir

¹²²⁷ Erdem, **a.g.m.**, s. 91; Arkan, **a.g.e.**, s. 223 vd.; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 149; Şenol, **a.g.e.**, s. 242; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 71 vd.; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme Hukuku**, s. 816 ve 846; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 255; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 243; Karahan, **Ticari İşletme Hukuku**, s. 362; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 230; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 24; Özeriç, **a.g.e.**, s. 151; Karahan, **a.g.e.**, s. 362; Toksöz, **a.g.e.**, s. 36; Cengiz, **a.g.m.**, s. 162; Rauf Karasu, “Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’na Göre Acentenin Denkleştirme Talebi”, **A.Ü.H.F.D.**, 2008, C. 57, S: 4, s. 288; Zehra Badak Aybar, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda Denkleştirme İstemi”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:12, S:24, Güz 2013/2, 2013, s. 170; Dönmez, **a.g.e.**, s. 79.

Terimsel ve kavramsal tartışmalar hakkında ayrıca bkz. Toksöz, **a.g.e.**, s. 29 vd.; Ayan, **a.g.e.**, s. 91 vd.; Dönmez, **a.g.e.**, s. 80 vd.

¹²²⁸ Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 256; Poroy/Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, 2010, s. 258 vd.; İmregün, **a.g.e.**, s. 137; Topçuoğlu, **a.g.e.**, s. 24; Erdem, **a.g.m.**, s. 91; Arkan, **a.g.e.**, s. 223 vd.; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 149; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 71 vd.; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 220; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme Hukuku**, s. 823 vd. ve 846 vd.; Yasaman, “Tek Yetkili Satıcı”, s. 39 vd.

¹²²⁹ Acentelik hususunda Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, denkleştirme istemi konusunda doktrinde ileri sürülen görüşleri ve mehz İsviçre Borçlar Kanunu’nun ve Alman Ticaret Kanunu’nun ilgili maddelerini göz önüne alarak, bu ilişkiye müvekkil tarafından haksız bir biçimde son verilmesi durumunda, acenteye uygun bir denkleştirme tazminatı verilmesinin hakkaniyet gereği olduğu sonucuna varmıştır. Bknz. Y.11.HD, T.: 20.04.1996, 1996/2084 E., 1996/4544 K.; Y.11.HD, T.:

hizmet yapmış, ilkesel bir kararla bu talebin dogmatik düzenine işaret etmiş, daha sonra içtihadını yerleştirmiştir. Bu sebeple TTK md. 122 hükmü, yeni bir hukukî kurumu tanıtmamakta; fakat ilk defa kanunî düzenlemeye kavuşturmuştur¹²³⁰.

B. Denkleştirme İsteminin Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesine Uygulanabilirliği

Denkleştirme isteminin kanunlaşmadan öncesindeki dönemde, doktrindeki bu hakkın varlığı konusundaki görüş birliği; bu hakkın sadece acentelik sözleşmesine değil, faaliyet bakımından benzer olan tek satıcılık sözleşmesi için de uygulanabileceği noktasında mevcuttur¹²³¹. TTK öncesindeki Yargıtay kararlarına da bakıldığında, tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi durumunda, hakkaniyetin gerekli kıldığı ölçüde denkleştirme talep etme hakkının bulunduğu kabul gördüğü göze çarpmaktadır¹²³².

25.12.1996, 1996/6699 E., K: 1996/9192 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 27.03.2015.

Yargıtay, bazı kararlarında denkleştirme verilmesi sonucuna, burada olumlu bir kanun boşluğu bulunduğu ve bu boşluğun doldurulması gerektiği gerekçesiyle ama daha ziyade eski Ticaret Kanunu md. 134/2 hükmünü geniş yorumlayarak ulaşmıştır. Ancak md. 134/2 hükmü, denkleştirme talebi açısından yeterli dayanak oluşturmadığı konusunda doktrince eleştirilmiştir. Eleştiriler için bkz. ve karşı. Karasu, “Denkleştirme Talebi”, s. 286; Badak Aybar, “Denkleştirme İstemi”, s. 172 vd.; Dönmez, **a.g.e.**, s. 78 vd.

¹²³⁰ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu md. 122 gerekçesi.

¹²³¹ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 160 vd.; Tandoğan, **C.I/1**, s. 59; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 33 vd.; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 43 vd.; Serozan, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 81; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, s. 55; Erdem, **a.g.m.**, 97 vd.; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 23; Akyol, **a.g.e.**, s. 22; Poroy/Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, 2010, s. 275; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 258 vd.; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme Hukuku**, s. 847 vd.; Ayan, **a.g.e.**, s. 111 vd.; Özeriç, **a.g.e.**, s. 150 vd.; Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 476 vd.; Karasu, “Denkleştirme Talebi”, s. 310; Gümü, **C.I**, 2008, s. 19; Yasaman, “Tek Yetkili Satıcı”, s. 39 vd.

¹²³² Konuya ilişkin olarak Yargıtay, tek satıcının denkleştirme talebine ilişkin olarak verdiği emsal kararlardan birinde, tek satıcılık sözleşmesinin haklı nedenle feshi haricinde sona ermesi halinde; müşteri çevresini kaybeden ve ekonomik bakımdan güç durumda kalan tek satıcının, tazminat isteyebileceğine dair yasal bir düzenleme mevcut olmadığını belirtmiş; ancak doktrin ve uygulamada bu konuda boşluk bulunduğunu, “Portföy Tazminatı” istenebileceğinin kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu sebeplerle, yaklaşık 40 sene sağlayıcının ürünlerini Türkiye pazarına tanıtarak bu markanın yayılmasına katkıda bulunan ve bu şekilde müşteri çevresini tamamen veya önemli ölçüde genişleten tek satıcıya, sözleşmenin haklı bir neden haricinde sona erdirilmesi durumunda, münasip bir tazminat ödenmesinin hakkaniyet gereği olduğuna hükmedilmiştir {Y.11.HD, T.: 25.12.1996, 1996/6699 E., 1996/9192 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 27.03.2015}.

Ayrıca bkz. Y.19.HD, T.: 04.05.2000, 1999/7724 E. ve 2000/3470 K.; Y.19.HD, T.: 21.03.2008, 2007/9285 E., 2008/2759 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 27.03.2015.

6102 sayılı yeni TTK' nın acentenin denkleştirme istemini kabul eden md. 122' de ise açıkça “*hakkaniyete aykırı düşmedikçe, tek satıcılık ile benzeri diğer tekel hakkı veren sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi hâlinde de anılan hükümlerin uygulanacağı*” kanun koyucu tarafından öngörülmüş ve doktrin ile uygulamadaki görüş birliği kanunda da yerini almıştır.

Tek satıcılık bakımından kabul gören denkleştirme isteminin, bayilik sözleşmesine uygulanabilirliği ise ayrıca değerlendirilmelidir. Kanun koyucunun, tek satıcıya ve benzer sözleşmelere denkleştirme hakkı tanımasının nedeni, madde lafzında da geçen “tekel hakkı”dır. Oysa bayilik ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde bu hak yoktur. Zira tek satıcılık sözleşmesi, bayilik sözleşmesinin bir alt türü ise de; bu iki sözleşmeyi ayıran en büyük fark bayilik sözleşmesinde “münhasır bölge (tekel hakkı)” olmayışıdır. Bu nedenle akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine dayanarak denkleştirme istenebilmesi mümkün değildir¹²³³ ve ¹²³⁴. Nitekim Yargıtay da, yerel mahkemenin, bayinin denkleştirme talebi hakkı olmadığı hükmünü de içeren bir kararını, başka yönleriyle bozmuşsa da, söz konusu hüküm bakımından onamıştır¹²³⁵.

¹²³³ Nitekim Kaya da, acente bakımından tekel hakkı varlığının denkleştirme için zorunlu bir koşul olmamasına rağmen; ondan farklı olarak benzeri sözleşmeler için “*isabetsiz olarak*” tekel hakkının zorunlu olduğunu ve tekel hakkının olmadığı hallerde denkleştirme hükmünün kıyasen uygulanma imkânının olmadığını belirtmektedir (Kaya, **Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 254 ve N. 247; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 824). Aynı yönde Toksöz, **a.g.e.**, s. 24. Bayinin denkleştirme talebi hakkı olduğu görüşünde bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 253 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 252 ve N. 1161’de belirtilen yazarlar.

Altınok Ormancı da, denkleştirme için “tekel hakkının” varlığının zorunlu olması ayrımı yapmadan; tek satıcılık dışındaki diğer dağıtım ve pazarlama sözleşmelerinde de dağıtanın benzer bir ekonomik menfaati söz konusu olduğunda, denkleştirme istemi hakkının olduğunu ileri sürmüştür (Altınok Ormancı, “Müşteri Tazminatı”, s. 478).

¹²³⁴ Öte yandan bir an için tekel hakkının denkleştirme istemi için zorunlu bir unsur olmadığı düşünülse dahi; akaryakıt sektörü için denkleştirme isteminin uygulanabilir olduğunu söylemek yine de güçtür. Zira akaryakıt, temel girdisi aynı olan, tüm sağlayıcıların ürünleri Tüpraş’tan aldığı ve ürün farklılaştırmasının mümkün olmadığı, iktisadi anlamda homojen bir üründür. (Homojen ürün, farklı firmalarda üretildikleri halde, tüketici bakımından birbirleriyle aynı olarak görülen ürünlerdir. Homojen ürünler özdeş ürünler olarak da adlandırılmaktadırlar.) Bu nedenle bu sektör için tüketicilerin ürün kalitesi hassasiyeti de düşüktür. Üstelik tüketicilerin özel bir nedenle güvensizlik duymadığı sürece, ürün satın aldığı bayileri de daha çok lokasyona göre seçtiği bilinmektedir. Lokasyonu aynı olan bayinin, sağlayıcısı değiştiğinde ise tüketici yine aynı bayiden akaryakıt almaktadır. Bu nedenle prensip olarak, bayinin kendi emek ve gayreti ile müşteri portföyü oluşturmaya ve oluşturduğu portföy dolayısıyla sağlayıcıdan portföy tazminatı istemesinin mümkün olmadığı kanaatindeyiz.

¹²³⁵ Yerel Mahkemenin vermiş olduğu karar Yargıtay 11. HD tarafından şu şekilde özetlenerek metne alınmıştır: “...Mahkemece, bilirkişi raporları ve dosya kapsamına göre, Braun GmbH

VIII. Olağan Fesihde Tazminat Talebi

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini, bir tarafın fesih ihbar öneline uymadan olağan fesihle sonlandırması halinde, sözleşmeyi fesheden taraf; diğer tarafın, fesih öneli boyunca uğradığı zararı gidermekle yükümlüdür. Zira fesih öneli ile karşı tarafın bir hazırlık süresine sahip olması amaçlanmışken; buna riayet edilmeden sözleşmenin derhal sona erdirilmesi tarafların çıkarına zarar verir. Bu itibarla olağan fesih hakkını fesih öneline uymadan kullanan tarafın, karşı tarafın yoksun kalınan kârını ödemesi gerekecektir¹²³⁶.

Diğer dağıtıcılar gibi, akaryakıt bayisi de, sürümü arttırma borcunu ifa edebilmek amacıyla, sözleşmenin başlangıcı aşamasında veya devamında, sözleşme ilişkisinin devamına güvenerek, hatta bazen sağlayıcının açık talimatı ile işletmesinin dağıtım sistemine uygun bir şekilde donanımı için maliyeti yüksek yatırımlar yapar. Bu şekilde yatırımlar yapan akaryakıt bayisinin, bu yatırımlarının maliyetleri karşılanmadan, sözleşmenin diğer tarafça olağan feshinden korunup korunmaması gerektiği üzerinde durulmalıdır.

Maliyetleri karşılanamayan yatırımlar için tazminat talebi ile denkleştirme istemi birbirinden tamamen farklı kavramlar olup, birbiri ile karıştırılmaması gerekir. Zira denkleştirme istemi, dağıtıcılar tarafından elde edilen müşterilerin, sözleşmenin sona ermesiyle devredilmesine karşılık bir bedel olup; bu istemin dağıtıcı tarafından yapılan yatırımlar ile hiçbir ilgisi bulunmamaktadır¹²³⁷.

---

ile davalı şirket arasında 11.07.1996 tarihinden itibaren Braun ürünlerinin Türkiye'deki tek satıcısının davalı şirket olduğu, ancak davalı şirket tarafından tek satıcılık yetkisinin hiçbir şekilde davacıya devredilmediği, tam aksine davalı şirket tarafından çok sayıda başka bayilerle doğrudan ticari ilişkilere girildiği, tekel hakkı elde tutularak davacı şirkete ve başka şirketlere satışların yapıldığı, davacı şirketin müşteri potansiyelinin fazla olmasının onu tek satıcı haline getirmeyeceği, taraflar arasında böyle bir irade uyuşmasının bulunmadığı, davacı şirketin davalı şirketle olan ticari ilişkisinin tek satıcılık veya acentelik olarak nitelendirilmesi mümkün olmadığından denkleştirme tazminatı adı altında davalıdan tazminat istenemeyeceği, taraflar arasında bayilik sözleşmesi bulunduğu, bu durumda ancak sözleşmenin haksız feshedilmesi halinde davacının tazminat isteyebileceği,...karar verilmiştir...” {Y.11.HD, T.: 05.12.2006, 2006/10612 E., 2006/12854 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#/Yargitay>, 26.03.2015}.

¹²³⁶ Bu konudaki açıklamalar için bkznz. Arkan, a.g.e., s. 222; Ayan, a.g.e., s. 88 vd.; Özeriç, a.g.e., s. 149.

¹²³⁷ Bu konudaki açıklamalar için bkznz. Demir Gökyayla, a.g.e., s. 226 vd.

Doktrinde, maliyetleri henüz karşılanmayan yatırımlara yönelik tazminat hakkının olup olmadığı tartışmalıdır. Karşılanamayan yatırımlar için tazminat hakkının olduğunu kabul eden görüş; tazminatın, dürüstlük kuralı ile karşı tarafta yaratılan haklı güven uyarınca, çelişkili davranış yasağının bir karşılığı olduğunu savunmaktadır¹²³⁸. Böyle bir tazminatı reddeden görüş ise¹²³⁹, sözleşmenin sona ermesinden sonra yatırımların kaybedilmeyeceğini ve dağıtıcının bu yatırımlardan daha sonra da yararlanabilmesinin mümkün olacağını belirtmektedir.

Görüldüğü üzere görüş ayrılıkları; kendi tesisinde faaliyet gösteren dağıtıcının, sözleşmenin feshinden sonra da maliyetlerini henüz karşılayamadığı yatırımları elinde tutması ve özellikle bu yatırımları tekrar kullanabileceği aynı sektörde başka bir sağlayıcı bulabilme ihtimali nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

Tartışmaları akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından ele alırsak; öncelikle akaryakıt bayisinin sözleşme sonrası eski yatırımlarını kullanarak, başka bir sağlayıcı ile sözleşme yapması bu sektör için hayli kolaydır. Zira bir akaryakıt istasyonunun, gerek kilometre tahdidi gerekse diğer idari izinler çerçevesinde her yerde açılmaması; akaryakıt sağlayıcıları açısından bayilik ağına kazandırılacak akaryakıt istasyonu bulmayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, akaryakıt bayileri, sözleşme sonunda sektör değişmediğinden, yeni sağlayıcı bulmakta diğer sektördeki dağıtıcılar kadar zorlanmamaktadırlar.

Dolayısıyla akaryakıt istasyonu, akaryakıt bayisine aitse, bu ihtimalde bayi, yeniden başka bir sağlayıcı ile akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi yapabileceği ve kendisine ait tesiste yatırımların karşılığını alabileceğinden sebeple, bayinin bu yönde bir tazminat hakkı olmadığı kanaatindeyiz.

Üstelik tek satıcılık sözleşmesindeki örneklerin aksine, akaryakıt istasyonu bayilik ilişkilerinde faaliyette bulunan tesis (akaryakıt istasyonu) her zaman akaryakıt bayisine ait olmaz. Hatta akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin belirsiz

¹²³⁸ Alman Federal Mahkemesi'ne göre, tek satıcılık sözleşmesinde; tek satıcı, sözleşmenin devamına güvenerek yaptığı, fakat sözleşmenin sona ermesi nedeniyle amorti edemediği yatırım masraflarını bazı koşullarda talep edebilir (Ayan, **a.g.e.**, s. 73). Doktrindeki diğer görüş ve yargı kararları için ayrıca bkz ve karşı. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 231 vd.

¹²³⁹ Tek satıcılık sözleşmesi hakkındaki bu görüşler için bkz. {Ulmer, **a.g.e.**, s. 458 ve 459 (Naklen: Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 1108, s. 233; Ayan, **a.g.e.**, N. 181, s. 73)}; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, N. 117, s. 228' de ve Ayan, **a.g.e.**, N. 181' de zikredilen diğer yazarlar.

sürelili olabilmemesinin tek imkânı olan akaryakıt bayisinin, sağlayıcıya ait veya bayi ile ilgisi olmayan üçüncü kişiye ait bir tesiste faaliyet göstermesi de söz konusu olabilecektir. Bu ihtimalde akaryakıt bayisinin yatırımları, bu tesiste kalacak ve yaptığı yatırımlardan yararlanamayacaktır. Fakat akaryakıt bayisi, tesise yapmış olduğu yatırımları; tesisin kullanımı için yapılan sözleşmeye göre intifa (TMK md. 801), kira sözleşmesine (TBK md. 321) veya sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak talep edebilecektir¹²⁴⁰. Neticede bu ihtimalde de olağan feshe yönelik tazminat talebinde bulunulamayacaktır.

IX. Olağanüstü Fesihte Tazminat Talebi

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sona ermesi, genellikle tarafların özellikle akaryakıt bayisinin ekonomik durumunu olumsuz etkiler ve sona erme ile bayi ve sağlayıcı arasındaki hukuki bağ çözülür.

Haklı sebebe dayanarak sözleşmenin olağanüstü feshi halinde, tazminat yükümlüsü, gerçekte haklı bir sebebin olup olmamasına göre taraf değiştirecektir. Haklı sebebin mevcudiyeti halinde, fesih hakkını kullanan taraf; haklı sebebi oluşturan olgunun kusura dayanan bir sebep olması halinde, sözleşme hükümlerinin ihlal edilmesinden kaynaklanan zararını, fesih muhatabından talep edebilecektir. Buna karşılık sözleşmenin, haklı bir sebep olmaksızın feshi halinde beyan, haksız fesih niteliğinde olduğundan; bu kez fesih muhatabı, sözleşmenin haksız feshinden doğan zararlarının tazminini talep edebilecektir¹²⁴¹. Böylelikle, uğranılan güvenin boşa çıkmasından kaynaklanan zararların giderilmesi amaçlanmaktadır.

¹²⁴⁰ Kiracı, kira sözleşmesinin uzun süreceğini göz önüne alarak kiralanda birtakım giderler yaparak onu ıslah etmiş ve sonra da sözleşme düşünülen süreden önce sona ermişse, kiracı yaptığı giderlerin sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre kendisine ödenmesini talep edebilecek olup; bu talebin zamanaşımı kira sözleşmesinin sona ermesinden başlayacaktır. Şayet kiracı sözleşmenin erken sona ermesine kendisi sebep olmuşsa bu yüzden sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanması iyi niyet kurallarına aykırı sayılmalı ve reddolunmalıdır (Tandoğan, C.I/2, s. 188).

Ancak TBK md. 321/2 gereğince “*Kiracı, aksine yazılı bir anlaşma yoksa, kiraya verenin rızasıyla yaptığı yenilik ve değişiklikler sebebiyle kiralanda ortaya çıkan değer artışının karşılığını isteyemez.*”

¹²⁴¹ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 287 ve 289; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 239 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 207; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 42 vd.; Genç, **a.g.m.**, s. 161; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 273; Tandoğan, C.I/1, s. 59; Tandoğan, “Tek Satıcılık”, s. 33; Kırca, **a.g.e.**, s. 185; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 217; Kınacıoğlu,

Karşı tarafın kusurlu bir davranışıyla¹²⁴², sözleşme hükümlerini ihlal etmesinden dolayı olağanüstü fesih hakkını kullanan tarafın¹²⁴³, tazminat isteğine dayanak olarak sözleşmede açık bir hüküm bulunmasına veya kanunda düzenlenen özel borç ilişkilerinde kıyasen uygulanacak bir hüküm¹²⁴⁴ aranmasına gerek yoktur. Zira sürekli borç ilişkilerine hâkim genel ilkelerden dolayı¹²⁴⁵; sözleşmenin sona ermesinde kusuru bulunan tarafın¹²⁴⁶, karşı tarafın zararını ödemesi gerekecektir¹²⁴⁷.

a.g.e., s. 90; Kaya et. al. (Ülgen et. al.), **Ticari İşletme**, s. 846; Arkan, **a.g.e.**, s. 221 vd.; Ayan, **a.g.e.**, s. 84; Özeriç, **a.g.e.**, s. 148.

¹²⁴² Haklı sebebe neden olan tarafın, burada kusurlu olması çok büyük önem taşır. Zira taraflara isnat edilemeyecek bir sebepten dolayı feshe gidilmişse, kural olarak tazminat da istenemeyecektir (Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 288; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 245 vd.; Ayan, **a.g.e.**, s. 86)

TBK'nın borç ilişkisinin sözleşme ihlali nedeniyle vaktinden önce sona ermesine ilişkin tazminat yükümlülüğünü düzenleyen hükümlerde kusur prensibini esas aldığı görülmektedir. Bu itibarla, fesih muhatabı, kusursuz olduğunu ispatlayarak sorumluluktan kurtulabilecektir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 245).

Altınok Ormancı'ya göre sözleşme ihlalinden kaynaklanmayan ve dolayısıyla kusura dayanmayan haklı sebeple fesih halinde tazminat yükümlülüğü sadece hizmet ve kira sözleşmeleri için düzenlenmişse de (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 249 vd.) tazminat yükümlülüğünün hakkaniyete dayalı olarak hakim tarafından takdir edilmesi gerekir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 250. Tek satıcılık sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Tandoğan, **C.I/1**, s. 59; Tandoğan, "Tek Satıcılık" s. 33).

Nitekim acenteye ilişkin TTK md. 121/5'de yer alan "*Müvekkilin veya acentenin ölümü, ehliyetini kaybetmesi veya iflası sebebiyle acentelik sözleşmesi sona ererse, işlerin tamamlanması hâlinde acenteye verilmesi gereken ücret miktarına oranlanarak belirlenecek uygun bir tazminat acenteye ya da bu maddede yazılı hâllere göre onun yerine geçenerlere verilir.*" düzenlemesinin de kıyasen bayilik sözleşmesine uygulanabileceği düşünülebilir.

Tazminatın acente açısından getiriliş amacı, hukuki niteliği ile uygulanma koşulu için ayrıca bkz. Ayan, **a.g.e.**, s. 81 vd.

¹²⁴³ Sözleşme ihlali haklı sebep teşkil etmekle beraber, sözleşmenin haklı sebeple feshi yoluna gidilmemiş olması, TBK md. 112'ye dayanarak tazminat istenebilmesine engel değildir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 241).

¹²⁴⁴ Doktrinde hizmet sözleşmesinin, haklı sebep yoluyla sona erdirilmesi ile tazminat talep edilebileceğini düzenleyen TBK md. 438'in, tek satıcılık sözleşmesinin haklı sebeple feshedilmesine kıyas yoluyla uygulanabileceği ileri sürülmüştür (Tandoğan, **C.I/1**, s. 59; Tandoğan, "Tek Satıcılık", s. 33; Yavuz/Acar/Özen, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, s. 42 vd.). Söz konusu görüşlerin, bayilik sözleşmesi için de kıyasen düşünülmesi mümkündür.

¹²⁴⁵ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 287; Eren, **a.g.e.**, s. 1051 vd.; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 239 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 207; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 217; Aydoğdu/Kahveci, **a.g.e.**, s. 23; Kırca, **a.g.e.**, s. 185.

¹²⁴⁶ Sözleşmeden doğan sorumlulukta zarara, kural olarak borçlu katlanır; sorumluluk sebebi ilke olarak kusurdur (Eren, **a.g.e.**, s. 1059 vd.). TBK md. 114 gereğince "*Borçlu, genel olarak her türlü kusurdan sorumludur.*" Bu nedenle TBK md. 112 uyarınca, borçlu alacaklıya verdiği zarardan ancak kusursuz olduğunu ispat ederek kurtulabilir.

Bununla birlikte kanunda öngörülen kusursuz sorumluluk hallerinde de borçlunun sorumluluğu söz konusu olabileceği unutulmamalıdır. Özellikle borcunu ifa ederken, yardımcı kişilerin verdikleri zararlardan da borçlu sorumlu olacaktır. Borçlunun yardımcı kişilerden doğan sorumluluğu için ayrıca bkz. Eren, **a.g.e.**, s. 1070 vd.; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 138.

Buna karşın md. 112'de kusurun tanımı yapılmış değildir. "*Sözleşmeden doğan zararlarda kusur, borçlunun mensup olduğu sosyal ve mesleki çevrede yaşayan standart ve normal borcu*

Bu itibarla feshe giden taraf, karşı tarafın kusurlu olması durumunda ondan fiili zararları¹²⁴⁸ ve yoksun kaldığı kârından¹²⁴⁹ oluşan müspet zararını¹²⁵⁰ ve yaptığı

---

tipinin davranışlarından sapan, hukuk düzeninin kınadığı, onaylamadığı bir davranış biçimi; daha açık bir ifadeyle davranış biçiminin bir niteliğidir” (Eren, a.g.e., s. 1060).

Sözleşmesel kusurun subjektif ve objektif kusur olmak üzere iki yönü bulunur (Eren, a.g.e., s. 1061). Subjektif unsur, borçlunun ayırt etme gücüdür. Borçlunun göstermesi gereken özen ise kusurun objektif yönünü oluşturur (Eren, a.g.e., s. 1062; Başpınar, a.g.e., s. 140 vd.). Tacirler için objektif bir özen ölçüsü öngörülmüştür. Bu nedenle borçlunun somut olayda, objektif borçlu tipinin farazi davranışından sapan her davranışı, özensiz dolayısıyla kusurlu bir davranıştır. Bu değerlendirme yapılırken, borçlunun fiilen örnek tipin davranışına uygun davranma imkânına sahip olup olmamasının bir önemi yoktur (Eren, a.g.e., s. 1063). Objektif kusur anlayışı içinde borçlu, kişisel yeteneksizlik, bilgisizlik, yaşlılık, dalgınlık ve yorgunluğu, kişilik ve karakter zayıflığını, zeka düzeyini, hastalık veya benzer durumlarını ileri sürerek sorumluluktan kurtulamaz (Eren, a.g.e., s. 1064). Ancak ne kadar genelleştirilmiş olursa olsun objektif kusurda dahi borçlunun bazı bilgi, yetenek ve nitelikleri esas alınmalı, bu suretle bazı ferdileştirmeler yapılmalıdır. Örneğin, borçlunun bilgi ve yetenekleri, objektif tipin bilgi ve yeteneklerinden daha üstün olduğu takdirde, objektif borçlu tipinin bilgi ve yetenekleri değil; borçlunun bilgi ve yetenekleri esas alınmalıdır. Bununla birlikte borçlunun göstereceği özen derecesi, her sözleşme ilişkisinin ve somut olayın özellikleri, dürüstlük kuralı, iş çevrelerindeki görüşler söz önünde tutularak belirlenmelidir (Eren, a.g.e., s. 1063).

Borçlunun sorumluluğu için hafif de olsa kusuru yeterlidir. Kusurun hafifliği, ancak tazminattan indirim sebebi olabilir (Eren, a.g.e., s. 1064). Ayrıca sözleşmenin feshinde ortak kusur olması halinde, yapılan tazminat hesaplanmasında bir kusur indirimi yapılabilecektir (Altınok Ormancı, a.g.e., s. 247 vd. Acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bknz. Ayan, a.g.e., s. 87).

¹²⁴⁷ Zararın tespit ve hesaplanmasında esas alınacak tarih, alacaklının tercihine bağlıdır. Talebe bağlı olarak zarar, borçlunun borcunu ifa zorunda olduğu tarih esas alınarak hesaplanabilir. Bunun sebebi, borçlu borcunu zamanında ifa etmiş olsaydı, alacaklının malvarlığının bu tarihte artacak olmasıdır. Bunun yerine yine alacaklının talebine göre zarar, hüküm verildiği tarihe göre hesap edilebilir. Özellikle enflasyon oranının yüksek olduğu durumlarda, alacaklının ikincisini seçmesi menfaatinedir (Eren, a.g.e., s. 1053).

¹²⁴⁸ Fiili zarar, malvarlığının aktif kısmında reel, gerçek azalmanın meydana gelmesiyle ya da pasifteki borçların artmasıyla gerçekleşir (Eren, a.g.e., s. 1052 ve 1056; Oğuzman/Öz, C.I, s. 400 vd.).

¹²⁴⁹ Yoksun kalınan kâr, hayatın normal akışına göre malvarlığında meydana gelebilecek artışların sözleşmenin feshi nedeniyle engellenmiş olmasının bedelidir (Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, a.g.e., s. 559 vd.; Oğuzman/Öz, C.II, s. 40; Eren, a.g.e., s. 1052 ve 1056).

Yargıtay, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini ele aldığı bir uyuşmazlıkta, akaryakıt sağlayıcısının, akaryakıt istasyonunu kaybetmesinden doğan kar mahrumiyetinin nasıl hesaplanacağına ilişkin şu esasları benimsemiştir: **“...Bilindiği gibi, bazı zararlar malvarlığının net (safi) miktarını azaltır, bazıları da bu varlığın artmasına engel olurlar. Bunlardan birinci tür zarara fiili zarar, ikincisine yoksun kalınan kar (Lucrum Cessans) adı verilir. Kar yoksunluğu zararlarında, mamelekin zarar verici olaydan önceki durumuyla sonraki durumu arasında bir değişiklik yoktur. Ancak zarar verici olay meydana gelmeseydi genelde mamelekte bir çoğalma oluşacağı da kuşkusuz olmak gerekir. Belirtmek gerekir ki kar yoksunluğu farazi bir hesaba istinat etmektedir. Burada zarar, mamelekin olaydan sonraki vaziyetiyle çoğalma ihtimali tahakkuk etseydi arzedeceği farazi vaziyet arasındaki farkı teşkil eder (Türk Mesuliyet Hukuku, 1961, Prof. Dr. Haluk Tandoğan, sh: 64 vd.). Somut olayda, davalının süresinden 13 ay 20 gün önce tek taraflı irade açıklamasıyla ve haklı nedene dayanmaksızın sözleşmeyi fesh ettiği uyuşmazlık konusu bulunmadığından, kural olarak davacıya tazminat ödemesi gerekir. Ne var ki alacaklının mamelekindeki artmanın engellenmesi anlamında olan bu tazminatı belirlemek hakime ait bir görevdir. BK.nun 98/son fırcası yoluyla sözleşmelerde de uygulanması**

giderlerini¹²⁵¹ faiziyle¹²⁵² isteyebilecektir¹²⁵³ ve ¹²⁵⁴. Yoksun kalınan kârın hesaplanmasında; işin durması dolayısıyla sağlanan tasarruf ile boş kalması sonucu başka bir iş bularak elde ettiği kâr, kazanç sağlaması için yapılması gereken giderler, başka bir iş alınmışsa oradan elde edilen kazanç veya böyle bir iş bulmaktan kasten kaçınılmışsa kazanacağı miktar düşülmelidir. Zararın hesabında, aynı

---

gereken BK.nun 42 nci maddesi uyarınca, hakim zararın tutar ve kapsamını doğrudan doğruya (resen) araştırmak ve tesbit etmek zorundadır. Bu zararı tesbit ederken de halin mutad cereyanı yanında, zarar görenin zararın azaltılması ve çoğalmasının önlenmesi için aldığı veya alması gereken tedbirleri de gözönünde bulunduracak ve gerektiğinde BK.nun 44 üncü maddesini uygulayacaktır. ... yapılacak iş öncelikle akdin feshinden sonra davacının aynı mntıkada bayilik kurup kurmadığı, kurmuş ise bu bayiliğin satışa başladığı tarihte akdin feshi tarihi arasında; geçen sürenin belirlenmesi, şayet fiilen bayilik kurmamış ise, iptal edilen bayiliğin İstanbul, Şişli, Gayrettepe gibi şehrin merkezi yerinde bulunduğu da dikkate alınarak, bu mntıkada akaryakıt istasyonu kurulacak bir yerin belediye imar planlarına göre tefrik edilip edilmediği, imar planlarında akaryakıt istasyonu olarak tefrik edilmiş bir yer varsa, bu yerlere yeni kurulması muhtemel akaryakıt istasyonu için İl Trafik Komisyonu veya benzer kuruluşlar tarafından akaryakıt istasyonu olarak kurulmasına izin verilmesinin olası bulunup bulunmadığının araştırılması gerekir. Bütün bu gelişmelerin olumlu sonuçlanması halinde akaryakıt istasyonunun işletmeye açılması için işletme ruhsatının ne kadar sürede alınabileceği hususları dikkate alınarak, davacının bu şartları yerine getirmesi halinde ne kadar sürede yeni bir bayilik kurabileceğinin tesbiti icap eder, bu hususların tahkik ve tesbiti için gerektiğinde mahallin de talimat yoluyla keşif yapılması da gerçekleştirilerek, makul sürenin saptanması ve tüm delillerin değerlendirilmesi suretiyle hasil olacak sonuç dairesinde bir karar verilmesinden ibarettir.” {YHGK, T.: 12.06.1996, 1996/11-372 E., 1996/485 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr#!/Yargitay>, 26.03.2015}.

¹²⁵⁰ Müspet zarar, sözleşmenin süresinin sonuna kadar düzgün bir şekilde ifasındaki menfaati kapsayacaktır. Başka bir ifadeyle kişinin, sözleşme en yakın olağan fesih döneminde sona erdirilmiş olsaydı veya belirli süreli bir sözleşme ise vadenin dolmasıyla sona ermiş olsaydı, içinde bulunacağı maddi duruma getirilmesidir (Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 241. Bu konudaki açıklamalar için bkz. Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 208; Tandoğan, **C.I/1**, s. 59; Tandoğan, “Tek Satıcılık” s. 33; Ayan, **a.g.e.**, s. 84 vd.).

¹²⁵¹ Tarafların sözleşmenin daha iyi şartlarla ifası için sözleşmenin devamına güvenerek yaptıkları yatırım ve masraflar, yüklü reklam ve tanıtım giderleri bu kapsamda talep edilebilecek giderlerdendir (Bu konudaki açıklamalar için bkz. Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 202; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 208; Ayan, **a.g.e.**, s. 76; Eren, **a.g.e.**, s. 1054 vd.).

¹²⁵² Buradaki faiz, temerrüt faizi olmayıp, sözleşmenin ihlalinden doğan zararın faizidir (Eren, **a.g.e.**, s. 1067).

¹²⁵³ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 288; Ayan, **a.g.e.**, s. 85; Tandoğan, **C.I/1**, s. 59; Tandoğan, “Tek Satıcılık” s. 33; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 273; Arkan, **a.g.e.**, s. 222; Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, s. 202; Özeriç, **a.g.e.**, s. 148; Gümüş, **C.I**, 2008, s. 19.

¹²⁵⁴ Uygulamada kullanılan LPG istasyonu bayilik sözleşmesinde, sözleşmenin bayinin kusuru halinde sona ermesi ihtimalinde hesaplanacak kar mahrumiyeti hesabı formülize edilmiştir. Uygulamadaki diğer sözleşmelerde sık rastlanılmayan bu hesap formülü şu şekildedir: “a) Bayinin aylık ortalama LPG Otogaz alımı tonaj taahhüdünün üzerinde ise; aylık ortalama LPG Otogaz alımı X sözleşmenin kalan süresi sözleşmenin fesih tarihindeki ... (sağlayıcı marka ismi)’ın kar marjı b) Bayinin aylık ortalama LPG Otogaz alımı tonaj taahhüdünün altında ise; taahhüt edilen tonaj/ay X sözleşmenin kalan süresi X sözleşmenin fesih tarihindeki ... (sağlayıcı marka ismi)’ın kar marjı şeklinde hesaplanacak tutarı Bayi ve işbu sözleşmenin müşterek borçlusu müteselsil kefilî derhal ödeyeceğini kabul, beyan ve taahhüt ederler...”

zamanda sözleşme bölgesinde başka bir akaryakıt bayiliği verilmişse; bu bayi vasıtasıyla yapılan satış, tazminatın hesabında dikkate alınabilecektir.

Sözleşmenin haksız olarak feshedildiğinin tespiti durumunda ise fesih geçerli sayılacak; ancak bu kez tazminat hakkı olan taraf değişecek ve haksız feshe maruz kalan tarafın tazminat hakkı doğacaktır¹²⁵⁵. Fesih sonunda, sözleşme sona ermeseydi belirli süre için yapılan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin bu sürelerle uyulmuş olsaydı tarafların kazanabileceği miktar tazminat olarak istenebilecektir. Örneğin 2002/2 sayılı Tebliğde belirtilen istisnalar dışında en fazla 5 yıl için yapılabilen akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin 4. yılında, haksız fesihle sözleşmenin sona erdirilmesi durumunda, geriye kalan 1 yıllık süre kadar tazminat ödenecektir. Sözleşme belirsiz süreli ise, bu kez tazminat; haksız olan fesih yerine, olağan feshe gidilmiş olsaydı, uyulacak fesih öneline göre hesaplanacaktır.

X. Cezai Şarta İlişkin Talepler

Borcunu ifa etmeyen veya borca aykırı şekilde ifa eden borçlu, TBK md. 112 gereğince alacaklının zararını tazmin ile yükümlüdür. Fakat bunun için alacaklı, borçlunun kusurunu ve meydana gelen zararı ispatlamak durumundadır. İspatta yaşanan zorluklar ise çoğu zaman birçok çekinceye neden olmakta ve sırf bu konuda yaşanan zorluklar nedeniyle alacaklılar hakkını elde edememektedirler. İşte cezai şart, alacaklının alacağı yanında onu kuvvetlendiren bir araç olarak, bu gayeye hizmet etmektedir¹²⁵⁶. Bu itibarla cezai şart, borçlunun alacaklıya karşı mevcut bir

¹²⁵⁵ Bu konudaki açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 289; Altınok Ormancı, **a.g.e.**, s. 252 vd.; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 208; Ayan, **a.g.e.**, s. 87 vd.; Karauz, **a.g.e.**, s. 241.

¹²⁵⁶ Arkan, **a.g.e.**, s. 3; Hüseyin Ekinci, **Doktrin ve Uygulamada Cezai Şart**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2004, s. 120 vd. ve 156 vd.; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 518; Kenan Tunçomağ, **Cezai Şart**, İstanbul, Baha Matbaası, 1963, s. 48; Cevdet İlhan Günay, **Cezai Şart (BK m. 158-161)**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002, s. 4 vd. ve 74 vd.; Necip Bilge, “Cezai Şart”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: Ahmet Esat Arsebük’ün Aziz Hatırasına Armağan**, No: 124, Ankara, 1958, s. 81 vd. (Çevirimiçi) <http://auhf.ankara.edu.tr/auhf-yayinlari-arsivi/armaganlar/ahmet-esat-arsebuk-armagani/bilge.pdf>, 08.03.2015; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 341 ve 358; Eren, **a.g.e.**, s. 1182. Y.19.HD, T.: 16.01.2014, 2013/14851 E., 2014/1302 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 29.03.2015.

borcu hiç veya gereği gibi ifa etmemesi halinde ödemeyi taahhüt ettiği edim olarak tanımlanabilecektir¹²⁵⁷.

Günümüzde ticari birçok sözleşme metninde olduğu gibi, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde de sözleşmeden doğan birçok yükümlülük için cezai şart kararlaştırılmaktadır¹²⁵⁸. Fakat cezai şarta, yalnızca akaryakıt bayisi aleyhine sözleşmede yer verilmekte; sağlayıcı aleyhine ise cezai şart –genellikle– öngörülmemektedir. Özellikle akaryakıt bayisinin, asgari alım yükümlülüğünün ihlaline karşı cezai şart konulduğuna sıkça tesadüf edilmektedir. Bununla birlikte, akaryakıt bayisinin, sözleşme konusu malları satmaması; işyerini başkasına devretmemeyi, kiraya vermemeyi taahhüt ettiği halde bunlara uymaması; işyerini sözleşmeye aykırı olarak kapatması; rekabet yasağı ihlal etmesi gibi her bir yükümlülük için cezai şart ödeyeceğinin kararlaştırıldığı görülmektedir¹²⁵⁹.

Yargıtay’ın bir dönem kararlarında para borçları için cezai şart kararlaştıramayacağı hükmedilmişse de¹²⁶⁰, daha sonra doktrinin görüş ve eleştirileri doğrultusunda görüşünü değiştirmiştir. Bu nedenle, tarafların para borçları

¹²⁵⁷ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, **a.g.e.**, s. 341. Diğer tanımlar için bkz. ve karşı. Eren, **a.g.e.**, s. 1181; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 518; Azra Arkan, **Cezai Şart**, İstanbul, Ufuk Reklamcılık ve Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti., s. 4; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 6; Ekinci, **Cezai Şart**, s. 26 vd.; Günay, **Cezai Şart**, s. 5 vd.; Bilge, “Cezai Şart”, s. 39.

“...Cezai şart, borçlunun alacaklıya karşı mevcut bir borcu hiç veya gereği gibi ifa etmemesi halinde ödemeyi vaad ettiği, hukuki işlemle belirlenmiş ekonomik değeri olan bir edimdir...” Y.19.HD, T.: 16.01.2014, 2013/14851 E., 2014/1302 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 29.03.2015.

¹²⁵⁸ Örneğin; Petrol Ofisi A.Ş.’nin internette yayınladığı “İstasyonlu Bayilik Sözleşmesi” nde, Petrol Ofisi A.Ş.’nin talimat ve çıkardığı yönetmeliklere, bayinin uymaması halinde, Genelge ve Talimatlarında yer alan para cezası hükümlerinin uygulanacağı şu şekilde ifade edilmiştir: “Madde 21 - BAYİ, hiçbir şekil ve surette yasalara ve sair mevzuat hükümlerine aykırı hareket edemez. BAYİ, PO tarafından çıkarılan Yönetmelik, Genelge, Talimatname hükümlerine riayet etmeyi peşinen kabul ve taahhüt eder. Aksi takdirde, BAYİ’ye mevzuata uygun olarak işbu sözleşmede zikredilen yaptırımlar ve/veya feshe ilişkin hükümler ile, Genelge ve Talimatlarda yer alan para cezası ve idari cezalar uygulanır.”(Çevirimiçi) www.poas.com.tr/BayilikSozlesmesi.doc, 13.05.2016.

¹²⁵⁹ Şenol, **a.g.e.**, s. 292 ve 293; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 521; Eren, **a.g.e.**, s. 1182.

¹²⁶⁰ Ekinci, **Cezai Şart**, s. 33 vd.; Arkan, **Cezai Şart**, s. 6; Günay, **Cezai Şart**, s. 20 vd. ve 24; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 8; Bilge, “Cezai Şart”, s. 64; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, **a.g.e.**, s. 343 vd. Bahsi geçen dönemdeki çelişkili kararların analizi için bkz. Mustafa Reşit Karahasan, “Para Borçlarında Cezai Şart”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Medeni Kanun’un 40. Yıldönümü Münasebetiyle Hazırlanan Etüdler, 1966 Ekim, s. 487 vd. YHGK, T.: 17.02.1971, 1971/4-405 E., 1971/55 K.; YHGK, T.: 12.4.1989, 1989/ 11-140 E., 1989/260 K.; Y.13.HD, T.: 13.05.1985, 1985/4407 E., 1985/1614 K. (Naklen: Arkan, **Cezai Şart**, s. 6. N. 19)

için de cezai şart kararlaştırmaları mümkündür¹²⁶¹. Fakat aksine anlaşılmadığı takdirde, ayrıca temerrüt faizi istenemeyecektir¹²⁶².

Sözleşmede, cezai şart öngörülmüşse; TBK md. 180 uyarınca alacaklı hiçbir zarara uğramamış olsa bile, söz konusu cezanın ifası gerekir¹²⁶³. Tarafların kararlaştırmasına göre cezai şart, borçlunun asıl borçtan kurtulması için kararlaştırılabileceği gibi (TBK md. 179/3)¹²⁶⁴; sözleşmenin hiç ifa edilmemesi veya eksik ifasına ilişkin olarak (seçimlik cezai şart, TBK md. 179/1)¹²⁶⁵; ya da asıl edimin kararlaştırılmış olan yer veya zamanda ifa edilmemesi hali için de¹²⁶⁶ (ifaya eklenen cezai şart, TBK md. 179/2) koyulabilecektir¹²⁶⁷. Alacaklının ve dolayısıyla

¹²⁶¹ Ekinci, **Cezai Şart**, s. 34; Arkan, **Cezai Şart**, s. 6; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 343 vd.; Günay, **Cezai Şart**, s. 21 ve 24; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 8 vd.; Bilge, “Cezai Şart”, s. 64 vd.

¹²⁶² Arkan, **Cezai Şart**, s. 6; Ekinci, **Cezai Şart**, s. 33; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 521; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, N. 3a, s. 343; Günay, **Cezai Şart**, s. 21.

¹²⁶³ Böylece tazminat hukukunun genel prensiplerine bir istisna getirilerek, tarafların ileride zararın varlığına ve miktarına ilişkin doğabilecek tartışmalardan kaçınma istekleri karşılanmış olunmaktadır (Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 358; Arkan, **Cezai Şart**, s. 17; Ekinci, **Cezai Şart**, s. 47; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 48; Eren, **a.g.e.**, s. 1186; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 534; Bilge, “Cezai Şart”, s. 109 vd.).

¹²⁶⁴ Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 47 vd.; Arkan, **Cezai Şart**, s. 13 vd.; Ekinci, **Cezai Şart**, s. 188 vd.; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 530; Günay, **Cezai Şart**, s. 85 vd.; Bilge, “Cezai Şart”, s. 105; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 352; Eren, **a.g.e.**, s. 1186.

¹²⁶⁵ Arkan, **Cezai Şart**, s. 11; Ekinci, **Cezai Şart**, s. 107; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 527 vd.; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 44; Günay, **Cezai Şart**, s. 78 vd.; Bilge, “Cezai Şart”, s. 97; Eren, **a.g.e.**, s. 1184.

¹²⁶⁶ Özellikle sözleşme sonrası rekabet yasağına ilişkin olarak kararlaştırılan cezai şartlarda, cezai şartın niteliği açıkça ifade edilmemiş olsa bile, ifaya eklenen cezai şart niteliğinde olduğu kabul edilir (Ekinci, **Cezai Şart**, s. 154; Eren, **a.g.e.**, s. 1185).

Rekabet yasağı ihlaline yönelik cezai şartın kararlaştırılması ile ilgili ayrıca bkz. Göksoy, **a.g.m.**, s. 936 vd.

Cezai şartın seçimlik mi, yoksa ifaya eklenen cezai şart niteliğinde olup olmadığının tespiti ve tespitinde kullanılan kıstaslar hakkında bkz. Ekinci, **Cezai Şart**, s. 155 vd.; Günay, **Cezai Şart**, s. 146 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 450 vd.

¹²⁶⁷ Arkan, **Cezai Şart**, s. 12; Ekinci, **Cezai Şart**, s. 150; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 528 vd.; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 45 vd.; Günay, **Cezai Şart**, s. 83 vd.; Bilge, “Cezai Şart”, s. 104; Eren, **a.g.e.**, s. 1185.

Y.19.HD, T.: 12.02.2008, 2007/6745 E., 2008/1104 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 25.03.2015.

Örneğin cezai şartın yanında kâr mahrumiyetinin de kararlaştırıldığı LPG istasyonu bayilik sözleşmesini incelendiği bir uyuşmazlıkta Yargıtay, Yerel Mahkemenin sadece cezai şarta hükmetmesi kararını bozmuştur: “**Dava, tüp gaz bayilik sözleşmesinin feshi nedeniyle tazminat istemine ilişkindir. Davacı vekili dava dilekçesinde cezai şart alacağı yanında, sözleşmenin 26 ncı maddesi uyarınca davalının, sözleşme gereği müvekkilinden ayda ortalama 25 ton LPG alımı yaptığını, davalının sözleşmesinin bitimine 27 ay kaldığından müvekkilinin bu süre için kazanç kaybına uğradığını ileri sürerek, yoksun kaldığı karı da talep etmiştir. Mahkemece, taraflar arasındaki sözleşme feshedildiğinden müsbet zarar olan kar mahrumiyetinin talep edilemeyeceği gerekçesiyle kar mahrumiyetine yönelik talebin reddine karar verilmiştir. Kural olarak, BK'nun 106 ncı maddesi hükmü uyarınca**

sözleşmeyi hazırlayan akaryakıt sağlayıcılarının daha lehine olacağından; sözleşmelerde çoğunlukla ifaya eklenen cezai şart kararlaştırıldığı görülmektedir. Ancak alacaklı, hakkından açıkça feragat etmiş veya ifayı çekincesiz olarak kabul etmiş olmadıkça, asıl borçla birlikte cezanın ifasını isteyebilecektir (TBK md. 179/2)¹²⁶⁸. Bununla birlikte alacaklının uğradığı zarar, kararlaştırılan ceza tutarını

sözleşme feshedilmiş ise müsbet zarar istenemeyecektir. Ancak dava konusu olayda, taraflar sözleşmenin 26 ncı maddesinde bu durumun aksini kararlaştırmış olduklarından davacı kar mahrumiyetini de talep edebilecektir. Bu itibarla mahkemece, taraflar arasındaki sözleşmenin 26 ncı maddesi hükmü uyarınca davacının kar yoksunluğu zararının bilirkişi incelemesi yapılmak suretiyle tesbitiyle sonucuna göre bir karar vermek gerekirken, yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir.” {Y.11.HD, T.: 23.02.2010, 2008/6130 E., 2010 2066 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 25.03.2015}.

1268

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde sıkça uyumsuzluk konusu olan asgari alım taahhüdünün ihlaline yönelik kararlaştırılan cezai şartın, sözleşme sona erdikten sonra akaryakıt sağlayıcısı tarafından geçmiş yılları kapsayacak şekilde toplu olarak talep edilmesi, YHGK ve Yargıtay özel dairelerince; sözleşme boyunca yapılan ifaları çekincesiz olarak kabul ettiği gerekçesiyle hukuka uygun bulunmamıştır: “...Akaryakıt bayilik sözleşmelerinde (veya sözleşme eki taahhütnamelerde) yer alan "yıllık asgari alım taahhüdü"ne uymama halinde öngörülen ceza koşulu (cezai şart) hükümleri TBK'nun 179/II. (BK. md. 158/II) maddesindeki ifaya ekli ceza koşulu (cezai şart) niteliğinde olduğundan burada bu tür ceza koşulu üzerinde durulması gerekmektedir.

TBK'nun 179/II maddesine göre; "ceza borcun belirlenen zaman veya yerde ifa edilmemesi durumu için kararlaştırılmışsa alacaklı, hakkından açıkça feragat etmiş veya ifayı çekincesiz olarak kabul etmiş olmadıkça asıl borçla birlikte cezanın ifasını da isteyebilir.”...

Örneğin; beş yıl süreli bir "akaryakıt bayilik sözleşmesinin eki taahhütnamede bayinin yıllık asgari ürün alımı taahhüdü bulunmasına rağmen yıllar itibariyle bu taahhüde uyulmamış ise tedarikçi (sağlayıcı) firmanın, TBK'nun 179/II. md. uyarınca hem ifayı hem de ceza koşulunu talep edebilmesi için takip eden yılda henüz bayiye mal vermeden önce ceza koşuluyla ilgili "çekince" (ihtirazi kayıt) bildirmesi ya da bu konuda bayiye noterden bir ihtarname göndermesi gerekir. Çekince için bir şekil şartı getirilmemiştir. Tedarikçi, taahhüde aykırı davranılmış olan yılı takip eden yeni yıldaki ilk fatura ve irsaliyeye koyacağı bir açıklama (şerh) ile koşulu yerine getirebilir. Bu şekilde bir çekince (ihtirazi kayıt konulduktan sonra veya ihtar çekildikten sonra tedarikçi (sağlayıcı) firma, mal vermeye (ifaya) devam etse bile önceki yıla ilişkin ceza koşulu alacağını sözleşme zamanışımı süresi içinde her zaman talep edebilir. Sonraki yıllarda da aynı kural geçerlidir. Tekrarlamak gerekirse, her yıl sonunda bir önceki yıla dair ceza koşulunun istenebilmesi, takip eden yılda henüz ifaya başlanmadan önce çekince (ihtirazi kayıt) bildirmesi veya ihtar çekilmesine bağlıdır. Bunlar yapılmadan müteakip yılın ifası gerçekleşmişse artık bir önceki yıla ait ceza koşulu istenemez. Çekince konmuş veya ihtar çekilmiş olan yıllarla ilgili ceza koşulunun istenebileceği ise kuşkusuzdur.

Bu açıklamalar çerçevesinde somut olayın değerlendirilmesine gelince; davacı sözleşme eki taahhütnamede öngörülen asgari alım taahhüdüne uyulmadığı halde sonraki yıllar bakımından herhangi bir ihtar çekmeden ve ihtirazi kayıt koymadan ifaya devam etmiş olduğundan önceki yıllara ilişkin cezai şartı talep edemez. Bu durum karşısında ancak son yıla ait cezai şart isteyebileceğinin kabulü gerekir.” {Y.19.HD, T.: 16.01.2014, 2013/14851 E., 2014/1302 K.; YHGK, T.: 09.10.2013, 2013/15-130 E., 2013/1464 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 29.03.2015}.

“...TBK'nun 179/II. Maddesinde öngörülen hüküm, emredici nitelikte olmadığından taraflar, sözleşme serbestisi ilkesi gereğince aralarında farklı bir düzenleme yapabilirler. Örneğin, sözleşmenin feshi halinde hem cezai şart hem de kar mahrumiyeti ödeneceğini

aşırıya; alacaklı, zararın daha fazla olduğunu kanıtlanabiliyorsa cezai şartı aşan miktarı da talep edebilecektir¹²⁶⁹; meğerki cezai şartın alacaklısı, borçlunun kusurlu olduğunu ispat etsin (TBK md. 180/2)¹²⁷⁰.

Asıl borç herhangi bir sebeple geçersiz ise veya aksi kararlaştırılmadıkça sonradan borçlunun sorumlu tutulamayacağı bir sebeple imkânsız hâle gelmişse, cezanın ifası istenemez¹²⁷¹. Hatta ödenmişse, borçluya iadesi gerekir¹²⁷². Ceza koşulunun geçersiz olması veya borçlunun sorumlu tutulamayacağı bir sebeple

---

kararlaştırabilirler. Ancak sözleşmenin feshi halinde cezai şart ödeneceğinin kararlaştırılmış olduğu hallerde, Yargıtay HGK'nun 20.01.2013 T. 2012/19-670 E. 2013/171 K. sayılı kararında da açıklandığı üzere, sözleşme süresi içinde çekince konmadan uzun süre ifaya devam edilmesi üzerine borçluda, “ceza koşulu istenmeyeceği” ne dair haklı bir güven oluşmuş ise oluşan bu haklı güven ve dürüstlük ilkesi nedeniyle önceki yıla veya yıllara ait ceza koşullarının talep edilemeyeceğinin kabulü gerekir...” {Y.19.HD, T.: 17.12.2013, 2013/14654 E., 2013/19950 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay,02.04.2015>}.

“...Davacının, yıllık ürün alım taahhüdüne uymaması nedeniyle davalılardan cezai şart talep etmesinde kural olarak bir usulsüzlük bulunmamaktadır. Ancak davacının bu cezai şartı talep edebilmesi için cezai şartın olduğu yıldan sonraki yıllarda ürün verirken ihtirazi kayıt koyarak bu hakkını saklı tutması gerekir. (6098 sayılı TBK m.179/2; 818 sayılı mülga BK m.158/2)...

Hukuk Genel Kurulundaki görüşmeler sırasında, azınlıkta kalan bir kısım üyelerce, taraflar arasında düzenlenen sözleşme hükümleri gereğince davacının, davalılardan cezai şart isteyebileceği, eldeki davanın açılmasında bir usulsüzlük bulunmadığı yönünde görüş ileri sürülmüş ise de bu görüş Kurul çoğunluğunca yukarıda belirtilen nedenle kabul edilmemiştir...” {YHGK, T.: 09.04.2014, 2013/19-690 E., 2014/507 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay,28.04.2015>}.

¹²⁶⁹ Bilge, “Cezai Şart”, s. 110; Şenol, **a.g.e.**, s. 290; Arkan, **Cezai Şart**, s. 17 vd.; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 123 vd.; Günay, **Cezai Şart**, s. 157 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 358 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 1187.

Cezai şart miktarını aşan zararın tazmini için alacaklının a) Borçlunun kusurunu, b) Cezai şartı aşan bir zararın doğduğunu, c) Asıl borcun ifa edilmemesi ile doğan zarar arasında illiyet bağının bulunduğunu ispatlaması gerekir (Arkan, **Cezai Şart**, s. 18; Ekinci, **Cezai Şart**, s. 311; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 123 vd.; Günay, **Cezai Şart**, s. 160 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 1187).

¹²⁷⁰ Ancak cezai şart kararlaştırılan bir sözleşmede, ayrıca fesih halinde mahrum kalınan kâra yönelik tutar olarak önceden belli olan bir tazminat miktarı belirlenmişse, bu takdirde yoksun kalınan kâr miktarını önceden belirleyen sözleşme hükmü ikinci bir cezai şart niteliğinde olacaktır. Bu takdirde aynı durum için iki cezai şart kararlaştırılmayacağından; yoksun kalınan kâr miktarını belirledikleri bu hüküm cezai şart olarak geçersiz kabul edilmelidir (Şenol, **a.g.e.**, s. 291).

¹²⁷¹ Asıl borcun, takas veya ibra ile ortadan kalkması durumunun, aksi kararlaştırılmadığı takdirde muaccel olan cezai şartı ödeme borcunu ortadan kaldırmayacağı savunulmuştur (Arkan, **Cezai Şart**, s. 13). Aksi görüşte Eren, **a.g.e.**, s. 1182 vd.

¹²⁷² Arkan, **Cezai Şart**, s. 13; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 524; Ekinci, **Cezai Şart**, s. 27 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 1182 vd.

sonradan imkânsız hâle gelmiş olması ise¹²⁷³ asıl borcun geçerliliğini etkilemeyecektir (TBK md. 182/2).

Öte yandan amacı asıl borcu kuvvetlendirmek olan cezai şartın kendisinin de güvence altına alınabilmesi üzerinde de ayrıca durulmalıdır. Nitekim cezai şartın, asıl alacakla birlikte ya da yalnız başına teminata bağlanması da mümkündür. Böylece cezai şart alacağının elde edilmesi aşamasında icra işlemleri kısılacak ve kolaylaşacaktır. Tüm bunlar asıl borcu kuvvetlendireceği gibi, borçlu üzerindeki manevi baskıyı arttırarak sözleşmeyi gereği gibi ifası daha da sağlama alınmış olacaktır¹²⁷⁴.

Tarafların cezai şart miktarını serbestçe belirleyebilmeleri mümkündür (TBK md. 182). Ancak uygulamada çoğunlukla ekonomik açıdan güçsüz olan taraf aleyhine kararlaştırılan cezai şart miktarının, orantısız ve abartılı olduğu dikkati çeker. Taraflardan birinin içinde bulunduğu ekonomik durum sebebiyle aşırı cezai şartı kabule zorlanıyor olabilmesi nedeniyle; kural olarak cezai şart miktarının belirlenmesini tarafların serbest iradesine bırakan kanun koyucu, hâkime kimi durumlarda sözleşmeye müdahale ve fahiş cezai şartı tenkis yetkisi tanımıştır (TBK md. 182/3)¹²⁷⁵. Zira cezai şart miktarının fahiş olması, hakkaniyete aykırı kabul

¹²⁷³ Sözleşme ile bunun aksinin kararlaştırılabileceği hakkında bkz. Bilge, “Cezai Şart”, s. 73 ve 74; Oğuzman/Öz, **C.II**, N. 384, s. 518; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, N. 8/a, s. 345. Aksi görüşte Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 83.

¹²⁷⁴ Cezai şartın, ayrıca rehin veya kefalete de bağlanması mümkündür. Cezai şart alacağının teminata bağlanması ve bunun yararları için ayrıca bkz. Ekinci, **Cezai Şart**, s. 122 vd.; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 70 vd.

¹²⁷⁵ Hâkim bu yetkisini kullanırken çok dikkatli davranmalı ve indirme hakkını sözleşme serbestisini ortadan kaldıran bir araç haline getirmemelidir (Arkan, **Cezai Şart**, s. 18; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 141 vd.; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 536; Bilge, “Cezai Şart”, s. 120 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 354)

edilebilecektir¹²⁷⁶. Cezai şartın¹²⁷⁷ fahiş olup olmadığı ise hâkim tarafından, herhangi bir talebe gerek duyulmadan, kendiliğinden¹²⁷⁸ değerlendirilecektir.

Hâkim; cezai şartın aşırı olup olmadığının tespiti konusunda takdir yetkisini kullanırken, cezai şartı, psikolojik baskının ortadan kalkmasına yol açacak şekilde indirmekten kaçınarak, olayın bütün özelliklerini adalet ve hakkaniyet çerçevesinde değerlendirmelidir¹²⁷⁹. Bunun için de bazı kıstaslardan yararlanacaktır¹²⁸⁰. Bu kıstaslar sınırlayıcı olmamakla beraber; cezai şart ile zarar arasındaki belirgin orantısızlık¹²⁸¹, borca aykırılığın objektif ağırlığı¹²⁸², borçlunun kusurunun objektif

¹²⁷⁶ Bilge, “Cezai Şart”, s. 117; Şenol, **a.g.e.**, s. 292; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 535; Eren, **a.g.e.**, s. 1189. Hâkimin cezai şartı indirme yetkisinin hukuki niteliği hakkındaki görüşler için bkz. Arkan, **Cezai Şart**, s. 19 vd.; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 136 vd.; Ekinci, **Cezai Şart**, s. 321 vd.; Günay, **Cezai Şart**, s. 173 vd.

¹²⁷⁷ Gerçek anlamda bir ceza koşulu olmayan, borçlunun asıl borçtan kurtulması için öngörülen cezai şartın (dönme cezasının) aşırı olduğu gerekçesiyle indirilmesi ise tartışmalı olup; ceza ödemek istemeyen borçlunun, sözleşmeden dönmemesi gerektiği savunulmaktadır (Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 537). Aksi görüşte Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, **a.g.e.**, s. 353

¹²⁷⁸ Eski BK dönemindeki md. 161’ in lafzı nedeniyle hakimin talep halinde mi, yoksa kendiliğinden mi indirim yapabileceği tartışması; yeni Borçlar Kanunu md. 182/3’ te açıkça “kendiliğinden” ifadesinin yazılması ile son bulmuştur (Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 536; Eren, **a.g.e.**, s. 1190).

¹²⁷⁹ Hakimin ceza tutarını indirme yetkisi, hiçbir zaman cezai şartı tamamen kaldırılacak şekilde kullanılamaz (Bilge, “Cezai Şart”, s. 124; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 158, Arkan, **Cezai Şart**, s. 23; Şenol, **a.g.e.**, N. 1055, s. 294; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 535; Bilge, “Cezai Şart”, s. 124).

¹²⁸⁰ Şenol, **a.g.e.**, s. 292. Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, **a.g.e.**, s. 356. Cezai şartın fahiş (aşırı) olup olmadığının tespitinde başlıca ölçütler için bkz. ve karşı. Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 145 vd.; Bilge, “Cezai Şart”, s. 121 vd.

Cezai şartın fahiş olup olmadığının belirlenmesinde kullanılacak ölçüler Yargıtay’ın bir kararında şu şekilde belirtilmiştir: “...Bir olayda, cezai şart miktarının fahiş olup olmadığı belirlenirken; -Tarafların ekonomik durumları, özel olarak borçlunun ödeme gücü, -Alacaklının, asıl borcun ifa edilmesi halinde elde edeceği yarar ile, cezai şartın ödenmesinin sağlayacağı yarar arasındaki makul ve adil ölçü, -Sözleşmeye aykırı davranılması yüzünden alacaklının uğradığı zarar; borçlunun borcunu yerine getirmemek suretiyle sağladığı yarar, -Borçlunun kusur derecesi ve borca aykırı davranışının ağırlığı, ölçüt alınmalı ve sonuçta hak, adalet ve nesafet kurallarına uygun bir cezai şart miktarına hükmedilmelidir. Hakimin, bu kuralı uygularken kullanacağı takdir hakkının, yargıtay denetimine elverişli esaslara dayanması da zorunludur. Yine, fahişliğin belirlenmesinde, cezai şartın borcunu yerine getirmesi için borçlu üzerinde, hukuk düzeninin izin verdiği ruhsal bir baskı aracı olduğu da gözden kaçırılmamalı, bu bir baskının ortadan kaldırılmasına yol açacak biçimde indirimden kaçınılmalıdır...” {YHGK, T.: 02.02.2005, 2004/9-759 E., 2005/9 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 25.03.2015}.

¹²⁸¹ Sözleşmeye aykırılıktan doğmuş ve doğabilecek zararlar ile cezai şart arasında her zaman bir farklılık olacaktır. Bu fark cezai şartın, borçlunun ifayı sözleşmeye uygun bir şekilde yapması için baskı amacından ileri gelir. Bu yüzden farktan ziyade belirgin bir orantısızlık halinde, hâkim ancak indirime gitmelidir (Arkan, **Cezai Şart**, s. 21).

¹²⁸² Cezai şartın miktarına oranla, borca aykırı davranış veya sözleşmenin feshi önemsiz ya da hafif kalıyorsa cezai şartın indirilmesi yoluna gitme uygun olacaktır (Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 147; Şenol, **a.g.e.**, s. 293; Arkan, **Cezai Şart**, s. 21; Ekinci, **Cezai Şart**, s. 325 vd.; Günay, **Cezai Şart**, s. 191 vd.; Bilge, “Cezai Şart”, s. 122 vd.).

ağırlığı ile tarafların iktisadi durumları olacaktır¹²⁸³. Ancak belirtmek gerekir ki, cezai şart borçlusunun kusursuz olduğunu ispat etmek suretiyle cezai şart ödemekten tamamen kurtulma imkânı her zaman vardır¹²⁸⁴.

Buna karşın TTK md. 22 hükmü ile TBK md. 182/3' e önemli bir istisna getirilmiştir. Anılan hüküm gereğince, tacir sıfatını haiz borçlu, aşırı ceza kararlaştırılmış olduğu iddiasıyla cezai şartın indirilmesini mahkemeden isteyemeyecektir¹²⁸⁵. Bunun sebebi, tacir olan kişilerin, tacir olmayanlara nazaran daha hesaplı davranmaları ve daha çok riziko altına girmeleri gereğidir. Söz konusu istisnaya rağmen; bir tacirin borcu için kararlaştırılmış olan cezai şart, ahlaka ve kişilik haklarına aykırı görülecek derecede aşırı ve cezai şart borçlusunu ekonomik yönden yıkıntıya uğratacak düzeyde ise¹²⁸⁶, TBK md. 27 kapsamında değerlendirme yapılarak cezai şartın geçersiz sayılabileceği kabul edilmektedir. Böyle bir durumda

¹²⁸³ Borçlunun aşırı şekilde sömürülmesinin engellenmesi amacıyla tarafların iktisadi durumları da dikkate alınmalıdır (Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 149; Arkan, **Cezai Şart**, s. 21 vd.; Ekinci, **Cezai Şart**, s. 330; Günay, **Cezai Şart**, s. 193 vd.; Bilge, "Cezai Şart", s. 123 vd.)
Ayrıca bkz. Y.19.HD, T.: 20.06.2013, 2013/8646 E., 2013/11501 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 29.03.2015.

¹²⁸⁴ Şenol, **a.g.e.**, s. 293; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 148 vd.; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 532 vd.; Bilge, "Cezai Şart", s. 108.

¹²⁸⁵ Keza Yargıtay, tacirler arasında kararlaştırılan cezai şartın TTK md. 22 nedeniyle, indirim konu olmayacağını birçok kararında ifade etmiştir: **"...Davalı taşımacılık kooperatifi olup, akaryakıt satım işletmeciliği yaptığı da gözetildiğinde tacir olduğunun kabulü gerekir. Mahkemece bu durumda TTK'nun 24 üncü maddesindeki ceza-i şartın tenkis edilemeyeceği hükmü gözetilmeden yazılı şekilde hüküm kurulmasında isabet görülmemiştir..."** {Y.19.HD, T.: 16.12.1999, 1999/4667 E., 1999/7746 K.}.

Ayrıca bkz. Y.15.HD, T.: 04.03.1976, 1975/5425 E., 1976/915 K.; Y.19.HD, T.: 23.02.2004, 2003/1365 E., 2004/1613 K.

¹²⁸⁶ Yargıtay bu görüş çerçevesinde, cezai şart miktarını daha çok, tacirin ekonomik yönden mahvına sebep olması yönünden incelemektedir: **"...Öte yandan mahkemece cezai şartın davalının ekonomik yönden yıkımına neden olabileceği gerekçesiyle taahhütnamedeki cezai şart hükmünün geçersiz olduğu yolundaki gerekçesinde de isabet görülmemiştir. Zira, taraflar tacir olup, sözleşme imzalanırken basiretli davranıp, sözleşmede öngörülen edimlerin sonuçlarını düşünmek zorundadırlar. Sözleşme, tarafların adeta anayasası hükmündedir. Ahde vefa ilkesi gereğince taraflar sözleşme hükümlerine uymakla yükümlüdürler. Dava tarihinde yürürlükte bulunan 6762 sayılı TTK'nun 24 üncü maddesi uyarınca kural olarak tacir olan borçlu, cezai şartın fahiş olduğu gerekçesiyle indirim yapılmasını isteyemez. Ancak, kararlaştırılan cezai şartın borçlunun ekonomik yönden yıkımına neden olacak derecede fahiş olduğunun saptandığı hallerde cezai şarttan indirim yapılacağı yargıtay'ca kabul edilmektedir. Ne var ki, böyle bir indirim gidilebilmesi için borçlunun ekonomik durumunun uzman bir bilirkişiye inceletirilerek yukarıda belirtilen indirim koşullarının somut olay bakımından oluşup oluşmadığının belirlenmesi gerekmektedir..."** {Y.19.HD, T.: 16.01.2014, 2013/14851 E.; 2014/1302 K, (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 29.03.2015}.

Ayrıca bkz. Y.19.HD, T.: 07.03.2013, 2012/16814 E., 2013/4336 K.; (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 29.03.2015.

yalnızca TBK m. 27 anlamında bir aykırılık olup olmadığına bakılacak¹²⁸⁷; fakat bir görüşe göre, TBK’ dan farklı olarak bu kez yaptırım, cezai şartın miktarında indirim değil, şartın tamamen veya kısmen geçersiz sayılması olacaktır¹²⁸⁸. Ancak TBK md. 27’ ye aykırı olan bir cezai şartın tamamen geçersiz sayılmak yerine, makul bir düzeye indirilebileceği de haklı olarak kabul edilmektedir¹²⁸⁹. Buna karşın doktrinde; TBK md. 27 hükmünün, ceza tutarını indirilmesine değil, sadece cezai şartın veya bütün işlemin geçersiz sayılmasına izin verdiği ve borçlu tacirin mahvına sebep olacak kadar ağır cezai şartların TTK md. 1530 hükmünün kıyasen veya dürüstlük kuralının yardımıyla uygulanması ile indirilebileceği de savunulmaktadır¹²⁹⁰. Ancak ceza alacaklıya ödenmişse, baskın görüş uyarınca ifa sağlıklı bir irade ile yapıldığı müddetçe, artık indirim istenemeyecektir. Zira bu takdirde, borçlu cezanın aşırı

¹²⁸⁷ Günay, **Cezai Şart**, s. 216; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 67; Arkan, **Cezai Şart**, s. 23; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 356 vd.

Yargıtay, tacirler arasında kararlaştırılan cezai şartta indirim gitmese de; cezai şart miktarının geçerliliğini TBK genel hükümlere göre değerlendirmektedir: “**...Davalıların tacir oldukları uyuşmazlık konusu değildir. TTK.nun 24. maddesi uyarınca tacirler hakkında BK.nun 161/son maddesi uygulanamaz. Ancak bu hükme rağmen cezai şartın uygulanması tarafların ekonomik yönden mahvına sebebiyet olur ise, ahlak ve adaba aykırı olduğu için sözleşmenin o hükmü geçersiz sayılır...**” {Y.13.HD, T.: 03.02.2003, 2003/587 E., 2003/1034 K. (Çevirimiçi) <http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=80866>, 10.02.2015}.

¹²⁸⁸ Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 537; Şenol, **a.g.e.**, s. 295.

¹²⁸⁹ Arkan, **Cezai Şart**, s. 23; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 67; Günay, **Cezai Şart**, s. 216; Bilge, “Cezai Şart”, s. 115 ve 117; Eren, **a.g.e.**, s. 1189 ve 1190.

Nitekim Yargıtay da, tacirler arasında kararlaştırılan cezai şartın TBK md. 27’ e göre geçerli olup olmadığını incelediği uyuşmazlıklarda; cezai şartın tamamen geçersiz olduğuna değil; cezai şart miktarının indirimine karar vermektedir: “**...Kural olarak taraflar serbest iradeleriyle kurdukları sözleşmeye uymak zorundadır. Yine, taraflar BK.nun 161/I. maddesi uyarınca "cezanın miktarını tayinde serbesttir". Bundan ötürü taraflardan biri kararlaştırılan cezanın değiştirilmesini veya bütünüyle kaldırılmasını yalnız başına yapamaz. Fakat, BK.nun 161/III. Maddesine göre "hakim, fahiş gördüğü cezaları tenkis ile mükelleftir". Kuşku yo ki, Türk Ticaret Kanunu'nun 24 üncü maddesi gereğince, borçlu tacir ise, kararlaştırılan cezai şartın indirilmesi istenemez. ... Öte yandan, davalının tacir olduğu saptansa bile, TTK.nun 24 üncü madde hükmünün, her sözleşme için uygulama imkanı bulunan BK:nun 20. madde hükmüyle sınırlı olduğu düşünülerek, ticaret sicil dosyası getirilip, toplam sermaye tutarı tespit edilerek söz konusu cezanın tahsili halinde, davalının eskiden olduğu gibi ticari hayatını sürdürüp sürdüremeyeceği, şayet mümkün olmazsa bu durumun onun iktisaden mahvına sebep olup olmayacağı yine bilirkişiye ilettilmeli, bu durum davalının ekonomik mahvına sebep olacağına, BK.nun 20. maddesine göre, bu seviyedeki cezai şart ahlaka adaba aykırı olduğundan yine cezai şartta indirim gerekeceği düşünülmelidir. (Y.H.GK. 20/3/1974 ta. E. 1053, K. 222 sa.ka)...” {Y.15.HD, T.: 05.10.1999, 1999/1865 E., 1999/3481 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 27.03.2015}.**

¹²⁹⁰ Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 537; Arkan, **Cezai Şart**, s. 23 vd.

olmadığını ve bunu ödemenin ekonomik durumunu aşırı derecede sarsmadığını kabul etmiş sayılmalıdır¹²⁹¹.

XI. Sağlayıcı Tarafından Verilen Kredilere, Yapılan Yardımlara ve Sabit Yatırımlara İlişkin Talepler

Akaryakıt sektöründe, bir istasyon açmanın yasal mevzuatlardan kaynaklanan yükümlülükleri yanında komplike ve nitelikli yatırımlara gereksinim duyulması¹²⁹² nedeniyle akaryakıt sağlayıcıları, bayilerine kredi vermekte veya karşılıksız birtakım yardımlar yapmaktadır. Özellikle PPK' nın yürürlüğe girmesinden ve Rekabet Kurulu'nun; akaryakıt istasyonu bayilik ilişki ve sözleşmelerini, süre yönünden denetiminden önce akaryakıt sağlayıcılarının, uzun süreli sözleşme sürelerine karşılık olarak bayilerine, miktarları daha büyük faizsiz krediler kullandığı ya da karşılıksız nakdi yardımlar yaptığı bilinmektedir.

Sözleşmenin sona ermesiyle ise yapılan bu yardımların iade edilip edilmeyeceği ve doğacak iade yükümlülüğünün, akaryakıt bayisinde sözleşmenin yenilenmesi hususunda baskı doğurup doğurmadığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Ancak akaryakıt sağlayıcısı tarafından verilen kredilerin ve yapılan yardımların sözleşmenin sona ermesiyle iade edilip edilmeyeceğinin, iade edilecekse hangi esaslar çerçevesinde iade edileceğinin tespiti için öncelikle bunların hukuki niteliğinin saptanması gerekir.

Belirtmek gerekir ki, 2002/2 sayılı Tebliğ uyarınca sözleşme sürelerinin zorunlu olarak kısalması sonucunda karşılıksız yapılan yardımlar azalmış ve daha çok kredi uygulamasına dönülmüştür. Ancak yine de karşılıksız yatırımları inceleyecek olursak; bunların aslen bir bağışlama iradesiyle (causa donandi) değil; sözleşme çerçevesinde edimlerin yerine getirilebilmesi ve girişilen fedakârlık

¹²⁹¹ Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 536; Tunçomağ, **Cezai Şart**, s. 154 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 1189. Aksi görüşte Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 356.

¹²⁹² Akaryakıt istasyonu kurulumu, oldukça maliyetli birtakım işlemler gereklidir. Bunlar denetim sistemi kurulması, yer altı ve üstü tankları oluşturulması, servis istasyonu, hizmet binalarının yapılması, kurumsal kimlik giydirmelerinin tamamlanması, teknolojik ve hukuki mecburi altyapının oluşturulması, pompalar ve diğer aletlerin temini gibi işlemlerdir.

karşılığında bir menfaat elde etmek için (causa credendi) bir kazandırma sağlanması iradesiyle yapıldığı görülecektir¹²⁹³.

Sözleşme, bir şekilde süresinden önce sona erdiğinde; akaryakıt sağlayıcısı, verdiği bedeli sebepsiz zenginleşme hükümleri ile talep edebilecektir¹²⁹⁴. Buna karşılık destek veya kredi bedelinin tamamı talep edilemeyecek; sözleşmenin sona ermesine kadar yapılan ifa süresi dikkate alınacaktır¹²⁹⁵. Zira akaryakıt istasyonu

¹²⁹³ Şenol, **a.g.e.**, s. 296.

Kazandırma sırf karşı tarafa bir malvarlığı menfaati sağlamak için yapılmaz. Bu nedenle her kazandırma onun yapılmasına yol açan, başka bir amaca dayanır. İşte kazandırmaya hukuki karakterini veren ve ona uygulanacak hukuk kurallarını tayin eden tipik amaca hukuki sebep denir (Kocayusufpaşaoğlu et. al., **a.g.e.**, s. 116 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 49 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 183).

¹²⁹⁴ Doktrindeki bir görüşe göre, sonradan ortadan kalkan sebebe dayanan zenginleşme türü, geçmişe etkili olarak sona erme yüzünden iktisabın gerçekleştiği an için dahi, bir hukuki sebebin bulunmadığına dayanmaktadır. Böylece “gerçek olmayan sebepsiz zenginleşme” söz konusudur (Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 360).

Bu görüş uyarınca; iade borcu, sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanacak olup; zamanaşımı da buna göre belirlenecektir. Nitekim RKHK md. 4 hükmü de bu görüşü desteklemekte ve hukuki ilişki ileriye etkili olarak sona erecek olmasına rağmen; iadenin, sebepsiz zenginleşme hükümlerine tabi olacağı açıkça belirtilmektedir (Görüşler için ayrıca bkz. Büyükay, “Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinin Kararlaştırılan Süreden Önce Sona Ermesi”, s. 17 vd.).

Doktrindeki diğer görüşe göre ise sözleşmesel ifalar sebepsiz zenginleşmeye yol açmaz, doğrudan doğruya sözleşmesel bir iade istemi yaratır (Necip Kocayusufpaşaoğlu/ Hüseyin Hatemi/Rona Serozan/Abdülkadir Arpacı, **Prof. Dr. Rona Serozan: Borçlar Hukuku Genel Bölüm C. III: İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme -Ek: Uygulama Çalışmaları-, 6. Bası, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2014**, s. 213 ve 323; Görüşler için ayrıca bkz. Büyükay, “Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinin Kararlaştırılan Süreden Önce Sona Ermesi”, s. 17 vd.). Nitekim Büyükay da, edimin iade alacaklısının, sözleşme esasına dayanarak talepte bulunabilmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Büyükay, “Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinin Kararlaştırılan Süreden Önce Sona Ermesi”, s. 18 vd.).

Bu görüşlerin pratikteki sonucu zamanaşımına yöneliktir. Zira TBK md. 82 gereği “*Sebepsiz zenginleşmeden doğan istem hakkı, hak sahibinin geri isteme hakkı olduğu tarihten başlayarak iki yılın ve her hâlde zenginleşmenin gerçekleştiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar*”. Ancak sözleşme hukuku uygulanması halinde, iade talebi TBK md. 146 gereğince kural olarak 10 yıllık zamanaşımına tabi olacaktır (Büyükay, “Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinin Kararlaştırılan Süreden Önce Sona Ermesi”, s. 20).

¹²⁹⁵ Taraflar arasında, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine paralel olarak akdedilen bir kredi sözleşmesiyle, faizsiz kredi kullanıldığında, tüketim ödücü sözleşmesinin varlığından söz edilecektir (Şenol, **a.g.e.**, s. 261). Ödünç sözleşmesinin varlığı ve geçerliliği akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine bağlıdır (Birleşik sözleşmelerde birden fazla bağımsız sözleşme arasındaki bağıllık konusunda bkz. Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 105 vd.) Bir başka deyişle, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin herhangi bir sebepten sona ermesi durumunda, ödünç sözleşmesi de sona erecektir.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin süresinden önce sona ermesi halinde, verilen krediler, sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde geri alınırken; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin süresinde bitmesi ve sözleşmede iadeye yönelik bir hüküm olmadığı takdirde, bu kez ancak hâkim TBK’ daki bu sözleşme için öngörülen hükümlere göre meseleyi çözecektir (Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde açıklamalar için bkz. Şenol, **a.g.e.**, s. 261). Buna karşın, akaryakıt sağlayıcılarının, vermiş oldukları kredinin iade şartlarını ve süresini çoğu zaman belirledikleri bilinmektedir.

bayilik sözleşmesinin sona ermesine kadar sözleşmeye uygun olarak yükümlülüklerini ifa eden bayiden, sözleşme hiç ifa olmamış gibi sözleşme süresinin tamamına ilişkin olarak bir talep de bulunmak hakkaniyete aykırı olacaktır¹²⁹⁶. Örneğin, yatırım bedelinin %35' inden az olmamak kaydıyla 10 yıl için yapılan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin 7. yılında sona ermesi durumunda, akaryakıt sağlayıcısı bunu tamamıyla geri isteyemeyecektir. Keza Yargıtay da¹²⁹⁷ sözleşme süresinin ifa edilen kısmının dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin süresinden önce sona ermesini takiben en önemli sorunlardan bir tanesi de, sabit yatırım bedellerinin iadesidir. Uygulamada sabit yatırım olarak adlandırılan; yakıt tankı, saha betonu, işletme binası, kanopi iskeletinin iki yolla verildiği görülür. Birinci yol, akaryakıt sağlayıcısının tüm bunları yapması için, bayisine kredi vermesi ve sabit yatırımlar için akaryakıt bayisini borçlandırmasıdır. Bu durumda yapılan yatırımlar istasyonda kaldığında, akaryakıt sağlayıcısı yatırım bedelini geri kalan süre oranında geri alabilecektir. İkinci yol ise akaryakıt sağlayıcısının, tüm bu sabit yatırımları kendisinin yaptırmasıdır. Bu takdirde sözleşme süresinde sona ererse, akaryakıt sağlayıcısının herhangi bir talebi söz konusu olmamaktadır. Ancak akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, süresinden önce sona ermesi halinde, akaryakıt sağlayıcısı bunların iadesini talep etmektedir. Buna karşın Yargıtay'ın, bu taleplere yönelik geçmiş dönem verdiği kararlarında; bu yatırımların, işletmenin yapılabilmesi için zorunlu olduğunu, dolayısıyla bakiye süre için sabit yatırım destek bedelinin talep edilemeyeceğine hükmetmiş olduğu görülmektedir¹²⁹⁸. Söz konusu kararlar,

¹²⁹⁶ Aslan/Önal, a.g.e., s. 154. Bayilik sözleşmesi hakkında aynı yönde görüşler için bkz. Şenol, a.g.e., s. 260.

¹²⁹⁷ "...Hal böyle olunca, davacı yanın (12) yıl süre için tesis edilen ve ödenen intifa bedelinden intifanın da kaldırılmış olduğu gözetilerek geriye kalan süreye isabet eden bedelsiz kalan tutarı talep edebileceği gözetilerek bu yön üzerinde durulup bir karar verilmesi gerekirken bu kalem istemin reddinde isabet görülmemiştir..." {Y.19.HD, T.: 27.06.2013, 2012/14859 E., 2013/12087 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 05.03.2016}. Ayrıca bkz. Y.19.HD, T.: 13.01.2014, 2013/3749 E., 2014/1068 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 05.03.2016

¹²⁹⁸ "...Davacı vekili, davalı bayinin malik olarak faaliyet gösterdiği akaryakıt istasyonunun bulunduğu taşınmazda davacı lehine intifa hakkı tesis edildiğini, faaliyet süresi dikkate alınarak taşınmazda sabit yatırımlar yapıldığını, ancak Rekabet Kurulu kararı gereğince intifa süresinin daha önce sonlandığını, bakiye kalan süre için yapılan yatırım giderleri yönünden davalının sebepsiz zenginleştiğini, sebepsiz zenginleşin tutarın güncellenmiş değerinin iadesi gerektiğini belirterek, fazlaya ilişkin haklarını saklı tutarak 24.729,05

doktrinde haklı olarak eleştirilmiş ve RKHK md. 4' ün TBK md. 63 ve 64' e yaptığı yollama gereği, iyiniyetli yapılan bu yardımların iade edilmesi gerektiği; akaryakıt bayisinin elinden çıkan değerlerden sorumlu olmamakla birlikte, elinde kalan değerleri iade etmesi gerektiği ifade edilmiştir¹²⁹⁹. Nitekim Yargıtay'ca, önceki kararlarından farklı olarak daha yeni tarihli kararlarında; akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin uygulanabilmesi için bir takım sabit yatırımların yapılması gerektiği ve bir gün de olsa işletmenin faaliyete geçmesi bu yatırımların yapılmasına bağlı ise de, yapılanlar arasında taşınmaza değer katacak nitelikte bina vs. gibi yapılar varsa ve sözleşmenin feshine rağmen bu şekildeki yatırımların akaryakıt bayisi tarafından kullanılmaya devam edilmesi söz konusuysa, taşınmazın değerine katkı yapan yatırımlar nedeniyle bayinin, sebepsiz zenginleşeceğine hükmedilmiştir¹³⁰⁰.

TL'nin iktisap tarihinden işleyecek değişen oranlarda avans faizi ve KDV'si ile birlikte davalıdan tahsiline karar verilmesini talep ve dava etmiştir...

Mahkemece yapılan yargılama sonunda; davacının 01.07.2010 tarihli faturalar ile yapıldığını iddia ettiği sabit yatırımların intifa hakkının başlangıç tarihinin 25.06.1993, süresinin ise (25) yıl olduğu, intifa hakkının Rekabet Kurulu kararlarına göre (5) yıldan fazla olamayacağı, intifa hakkı (5) yıl veya daha kısa süreli kurulmuş olsaydı dahi sabit yatırımların yapılması gerektiği, intifa hakkı süresi ile bir ilişkisi bulunmadığı, bu durumda sabit yatırımlara ilişkin bedelin talep edilemeyeceği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir... Buna karşılık Yargıtay özel dairesince, karar onanmıştır. {Y.19.HD, T.: 12.09.2013, 2012/15250 E., 2013/13875 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 12.03.2016}. Aynı yönde bkz. Y.19.HD, T.: 27.06.2013, 2012/14859 E., 2013/12087 K.; Y.19.HD, T.: 30.05.2013, 2013/6098 E., 2013/10094 K.; Y.19.HD, T.: 20.02.2014, 2014/453 E., 2014/3301 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 12.03.2016.

¹²⁹⁹ Büyükkay, "Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinin Kararlaştırılan Süreden Önce Sona Ermesi", s. 27 vd.

¹³⁰⁰ Yargıtay, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini ele aldığı bir uyuşmazlıkta, akaryakıt bayisinin, istasyonun olduğu taşınmaza yaptığı yatırımların, sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca istenebileceğine hükmetmiştir: "...Her ne kadar akaryakıt bayilik sözleşmesinin uygulanabilmesi için bir takım sabit yatırımların yapılması gerekmekte olup bir gün de olsa işletmenin faaliyete geçmesi bu yatırımların yapılmasına bağlı ise de, yapılanlar arasında taşınmaza değer katacak nitelikte bina vs. gibi yapılar varsa ve sözleşmenin feshine rağmen bu şekildeki yatırımların davacı tarafından kullanılmaya devam edilmesi halinde taşınmazın değerine katkı yapan yatırımlar nedeniyle davacının sebepsiz zenginleşebileceği kuşkusuzdur. Hal böyle olunca, mahkemece mahallinde yapılacak keşifle davalı yanca iddia edilen kalıcı yatırımların taşınmaz üzerinde yapılıp yapılmadığı, yapılmış ise akdin feshinden sonra da davacı yanın aynı kalıcı yatırımları kullanarak ticaretine devam edip etmediği, bir başka deyişle anılan kalıcı yatırımların taşınmaza değer katıp katmadığı tespit edilerek, şayet bu yatırımların taşınmaza değer kattığının yani davacı yanın yapılan kalıcı yatırımları kullanarak ticaretine devam ettiğinin saptanması halinde bunun davalı yanca talep edilebileceği gözetilerek bir karar verilmesi gerekirken, yetersiz bilirkişi raporuna göre eksik incelemeyle yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir..." {Y.19.HD, T.: 07.07.2014, 2014/7803 E., 2014/12289 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 02.04.2015}. Ayrıca bkz. Y.19.HD, T.: 17.03.2014, 2014/1860 E., 2014/5136 K.; Y.19.HD, 04.03.2014, 2013/18890 E., 2014/4235 K.; Y.19.HD, T.:

XII. Manevi Tazminat Talepleri

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi taraflarından biri, diğerinin kişilik haklarına hukuka aykırı bir tecavüzde bulunurlarsa, tecavüze uğrayan taraf, karşı taraftan, TBK m. 58' e dayanarak manevi tazminat talebinde bulunabilecektir. Söz konusu tecavüz, sözleşme devam ederken meydana gelebileceği gibi, sözleşme sona erdikten sonra da meydana gelebilir ve hatta sözleşme bu tecavüz nedeniyle de sona erdirilmiş olabilir.

Kişilik hakkı; kişinin hayat, sağlık ve vücut tamlığı, özgürlüğü, şeref ve haysiyeti, özel hayatı, sırları ile kişinin meslek, sanat ve ticaret hayatında kişiliğinin korunması vb. haklarını kapsamakta olup; bu haklara yapılan tecavüz, kişilik hakkının ihlalini oluşturmaktadır¹³⁰¹. Saldırıya uğrayan kişi ise uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat olarak bir miktar para ödenmesini isteyebilecektir.

Tecavüzün, sözleşme borçlusunun, borcunu ifa sorumluluğu kapsamında meydana gelmesi de mümkündür¹³⁰². Bu durumda borçluya BK. md. 114/2 gereği "Haksız fiil sorumluluğuna ilişkin hükümlerin, kıyas yoluyla sözleşmeye aykırılık haline" uygulanması söz konusu olacak ve md. 58' e dayanarak manevi tazminat istenebilecektir.

Ancak tüzel kişilerin kişilik haklarının saldırıya uğraması halinde manevi tazminat davası açıp açamayacakları tartışmalıdır. Bazı yazarlarca tüzel kişilerin

---

27.01.2014, 2013/16762 E., 2014/2012 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 02.04.2015.

Başka bir kararında ise Yargıtay, yerel mahkemenin "...Mahkemece; yapılan sabit yatırımların işin gereği olduğu, bu yatırımlar yapılmaksızın istasyon işletilmesi ve bayilik ilişkisinin kurulması ve devamının mümkün olmadığı, yatırımların sözleşme süresine bağlı olmayıp sözleşmenin süresinden önce feshinin yatırım bedellerinin tahsili hakkını vermeyeceği, sözleşmenin sona ermesinden sonra yatırımı yapan dağıtıcı firma tarafından mevcut halleriyle mümkün ise sökülüp alınabileceği gerekçesiyle davanın reddine..." dair verdiği kararı, "mahkemece, davacının sözleşmeyi feshinin haklı olup olmadığı" üzerinde durulmadığından bahisle bozmuştur {Y.19.HD, T.: 26.06.2013, 2013/8146 E., 2013/11967 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 05.03.2016}.

¹³⁰¹ Oğuzman/Öz, C.II, s. 257; Eren, a.g.e., s. 780 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, a.g.e, s. 663 vd.; Şenol, a.g.e., s. 306; Mustafa Dural/Tufan Ögüz, **Kişiler Hukuku**, 7. Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2004, s. 96 vd.; Sibel Özel, **Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 34; Hasan Tahsin Gökcan, **Haksız Fiil Hukuku ve Maddi-Manevi Tazminat Davaları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009, s. 729; Ahmet Kılıçoğlu, **Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırlardan Hukuksal Sorumluluk**, Gözden geçirilmiş 2. Bası, Ankara, 1993, s. 4 vd.

¹³⁰² Eren, a.g.e., s. 781; Oğuzman/Öz, C.II, s. 255 vd.

psikolojisinde azalma olamayacağından dolayı, manevi zarar talep etmesi mümkün değilken¹³⁰³; hâkim görüşe göre tüzel kişilerin de onur, saygınlık, ad gibi kişilik değerlerine yönelik ihlallerden dolayı kişilik değerlerinde azalma olabileceği kabul edilmektedir¹³⁰⁴. Nitekim Yargıtay da tüzel kişilerin, manevi tazminat davası açmasını kabul etmektedir¹³⁰⁵. Bu itibarla somut olayda, akaryakıt sağlayıcısı ve

¹³⁰³ Necip Kocayusufpaşaoğlu, “Manevi Tazminat Davasına İlişkin Yeni Gelişmeler”, **Sorumluluk Hukukun Güncel Sorunları: Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler I. Sempozyumu: Ankara, 21-22 Ekim 1977**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1980, s. 149 ve 150.

Bazı yazarlarca; tüzel kişilerin, kişilik haklarına sahip oldukları ve bu haklara yönelik saldırılar karşısında, manevi tazminat dışındaki, kişilik haklarını koruyan davaları açabilecekleri kabul edilmiştir. Ancak manevi tazminat; acı, ızdırap ve elem bir karşılığı olduğundan, tüzel kişiliğin böyle bir his duyamayacağından ötürü, manevi tazminat isteminde bulunamayacağını savunmuştur (Ahmet Kılıçoğlu, “Tüzel Kişi Manevi Tazminat İsteyebilir Mi?”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S. 1, 1983, s. 293 vd.; Kılıçoğlu, **a.g.e.**, s. 271 vd.; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 265).

¹³⁰⁴ Hasan İşgüzar, “3444 Sayılı Kanunla Değiştirilen Borçlar Kanununun 49. Maddesine Göre Kişilik Hakkının İhlali Nedeniyle Manevi Tazminat Davasının Şartları”, **Ankara Barosu Dergisi**, C.1-6, 1990, s. 872 vd.; Görgeç, **a.g.m.**, s. 430; Rona Serozan, “Manevi Tazminat İstemine Değişik Bir Yaklaşım”, **Prof. Dr. Haluk Tandoğan’ın Hatırasına Armağan (1985-1988) = Melanges A La Memorie Du Professeur Haluk Tandoğan (1985-1988)**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1990, s. 81 vd.; Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Sahibe Oktay-Özdemir, **Kişiler Hukuku Dersleri: Gerçek Ve Tüzel Kişiler**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2014, s. 238; Teoman Akunal, **Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1995, s. 29; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, **a.g.e.**, s. 666 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s. 306; Arzu Genç Arıdemir, **Sözleşmeye Aykırılıktan Doğan Manevi Tazminat**, İstanbul, 12 Levha Yayınları, 2008, s. 189. Hatemi ise tüzel kişiliğe yönelik hakaret ve sövgülerin aslında tüzel kişiliğin ilgililerine ve organlarına yapıldığından bahisle tüzel kişiliğe manevi tazminat hakkı tanımıştır (Hüseyin Hatemi, **Borçlar Hukuku: Genel Bölüm: Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku**, 2. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1998, s. 108; Aynı yönde Oğuzman/Öz, **C.II**, N. 41, s. 265 ve N. 53, s. 269; Dural/Öğüz, **Kişiler Hukuku**, s. 226 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 799).

¹³⁰⁵ “...Kişilik haklarına saldırının kapsam ve koşulları MK.nun 24, 24/a maddesinde belirtilmiş, BK. nün 49 uncu maddesinde de saldırı halindeki yaptırımın kapsam ve niteliği düzenleme altına alınmıştır. BK. nün 49 uncu maddesinde belirtilen manevi zarar, kişinin kişisel çıkarlarında (haklarında) uğradığı bir eksilmedir. Bir tüzel kişinin kişisel haklarından olan (adı, şerefi, onuru ve itibarı gibi) varlıklarına yapılan saldırının; bu manevi değerlerinde bir eksilmeye (manevi zarara) neden olacağı bir gerçektir. Gerçi, duyguları olmayan tüzel kişilerin elem ve izdi rap duymaları düşünülemez. Ancak bu onların kişilik değerlerinin saldırıya uğramadığı sonucunu doğurmaz. Hukuk düzeni tüzel kişileri hukuk sujesi olarak tanıdığına ve onlara ad, şeref, onur ve itibar gibi kişisel varlıklar bahsedilmiş olduğuna göre (MK. nün 46), tüzel kişinin üzüntü duymayacağı gerekçesiyle davanın reddi doğru değildir. Zaten manevi zarar salt üzüntünün varlığı halinde değil, kişinin kişilik değerlerinin saldırıya uğraması durumunda gerçekleşen bir zarardır. Bunun içindir ki gerek Medeni Yasa ve gerekse Borçlar Yasası (m. 49) yalnız gerçek kişilerin değil, aynı zamanda tüzel kişilerin kişisel haklarını korumaktadır. Yargılayın uygulaması ve bilimsel eserlerdeki baskın görüş, tüzel kişilerin de kişisel nitelikçe gerçek kişilerin kişiliklerine özgü olanların dışında kalan, kişisel haklarına saldırı halinde manevi tazminat isteyebilecekleri yolundadır. Bu yön gözetilmeksizin yazılı gerekçeyle davanın reddine karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olduğundan kararın bozulması gerekmektedir...” {Y.4.HD, T.: 24.09.2001, 2001/4164 E., 20018421 K.; Y.4.HD, T.: 16.06.2003 2003/3293 E., 2003/7775 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay,16.03.2015>}.

tüzel kişi olması halinde bayi; marka, prestij ve imaj kaybına uğraması veya itibarının zedelenmesi gibi sebeplerle zararının tazmini talep edebilecektir¹³⁰⁶ ve¹³⁰⁷.

XIII. Teminatlara İlişkin Talepler

Günümüz ticari hayatında yer alan birçok sözleşme gibi, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde de; satın alınacak ürün bedeline, sözleşme sorumluluklarına ve asgari alım yükümlülüğüne karşılık, akaryakıt sağlayıcısına verilebilecek zararları güvence altına alma amacıyla; akaryakıt bayisinin teminat vereceğine dair hükümlere rastlanmaktadır. Zira özellikle akaryakıt istasyonunun kuruluşu için gereken masrafların, akaryakıt sağlayıcısı tarafından yapılması halinde; sağlayıcı yapmış olduğu masrafları geri kazanabilmek için bayisinden birtakım teminatlar talep edilmektedir. Bu sayede, kendisini güvence altına alan akaryakıt sağlayıcısı, rahatlıkla yatırım yapar ve bayi de bu masraflara tek başına katlanmamış olur¹³⁰⁸.

Teminatlar, çoğunlukla kesin ve süresiz nitelikteki banka teminat mektupları ise de; taşınmaza ilişkin -özellikle akaryakıt bayisinin mülkiyetine sahip olduğu istasyonun bulunduğu taşınmaza ait- aynı haklar da olabilmektedir.

Özellikle akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin Rekabet Hukuku'na ilişkin sınırlarında işaret edildiği gibi; mevzuatın izin verdiği sınırlar içerisinde yapılan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, süresinden önce sona erme ihtimaline binaen; teminat olarak, halen az da olsa mülkiyeti akaryakıt bayisine ait istasyonun kullanım haklarının intifa veya kira sözleşmeleri yoluyla teminat

¹³⁰⁶ Nitekim akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmelerinde “menfaatleri koruma, özen ve sadakat yükümlülüğü” altında özellikle akaryakıt sağlayıcısının, kişiliğinin korunmasının düzenlendiği ve aykırılığın yaptırımlarının somutlaştığı görülür. Fakat akaryakıt bayisinin kişiliğinin korunmasına yönelik hükümlerin sözleşmede olmayışı; akaryakıt bayisinin, manevi zarar talep edemeyeceği anlamına elbette gelmemektedir. Zira TMK. Md. 23/1 ve 2 gereğince “*Kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez. Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlayamaz*”.

¹³⁰⁷ Bu noktada belirtmek gerekir ki; kişiliğe tecavüz halinde tanınan davalar sadece manevi tazminat ile sınırlı değildir. Davacı, hâkimden saldırı tehlikesinin önlenmesini, sürmekte olan saldırıya son verilmesini, sona ermiş olsa bile etkileri devam eden saldırının hukuka aykırılığının tespitini isteyebilir. Davacı bunlarla birlikte, düzeltmenin veya kararın üçüncü kişilere bildirilmesi ya da yayımlanması isteminde de bulunabilir (TMK md. 25). Davacının, maddî ve manevî tazminat istemleri ile hukuka aykırı saldırı dolayısıyla elde edilmiş olan kazancın vekâletsiz iş görme hükümlerine göre kendisine verilmesine ilişkin istemde bulunma hakkı da saklıdır (Dural/Öğüz, **a.g.e.**, s. 141 vd.; Oğuzman/Öz, **C.II**, s. 269 vd.; Eren, **a.g.e.**, s. 782 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, **a.g.e.**, s. 689).

¹³⁰⁸ Büyükyay/Doğan, **a.g.m.**, s. 470.

verilmesi akaryakıt sağlayıcıları tarafından talep edilebilmektedir. Sözleşmenin süresi sonunda, devam edilmesine zorlayıcı hiçbir yükümlülük, sözleşmeye koyulamayacaksa da; izin verilen sınırlarda kalan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin bu süresinin bir şekilde garanti altına alınmak istenmesine bir engel yoktur. Bu nedenle yapılacak teminat niteliğindeki sözleşme, sadece akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin süresini aşarak, sözleşme süresini uzatmaya yönelik bir baskı niteliği taşıyacak şekilde yapılamayacaktır. Bu takdirde teminat niteliğindeki sözleşme ile akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin kaderi birbirine bağlanmamışsa; yani birinin sona erdiğinde diğerinin de sona ereceği açıkça kararlaştırılmamışsa, teminat niteliğindeki sözleşmenin, akıbetinin tespiti için akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sona erme sebebine bakılmalıdır. Şayet akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, akaryakıt sağlayıcısının kusuru ile süresinden önce sona ermişse, artık sağlayıcı kusuruyla sona eren sözleşme nedeniyle teminat amacıyla yapılan kira/intifa vb. sözleşmeye dayanarak, istasyonun tahliyesini isteyememesi gerekir. Aksi halde, bu hakkın kötüye kullanılması olacaktır. Buna karşın, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi akaryakıt bayisinin kusuru ile süresinden önce sona ermişse bu halde, akaryakıt sağlayıcısının sona eren akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin devamına yönelik haklı beklentisinin teminat amacıyla yaptığı sözleşme ile korunması gerekecektir¹³⁰⁹. Sözleşme, kusur dışında bir nedenle süresinden önce sona erdiyse; bu kez somut olayın şartları, akaryakıt sağlayıcısının yapmış olduğu yatırımlar ve özellikle akaryakıt bayisinin menfaati dikkate alınarak bir çözüme varılmalıdır.

Ayrıca verilen teminatlar hakkında “*ayrıca sözleşmenin sona ermesiyle veya akaryakıt sağlayıcısı lehine bir hak veya alacak doğması durumlarında hiçbir dava veya uyarıya gerek olmaksızın*”, söz konusu teminatın (örneğin; ipoteğin veya banka

¹³⁰⁹ Örnek bir akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi hükmünde ise sözleşmenin hangi nedenle sona erdiğine bakılmaksızın, akaryakıt istasyonunun akaryakıt sağlayıcısına iade edilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Anılan hüküm şu şekildedir: “*Sözleşmenin her ne sebeple ve suretle olursa olsun sona ermesi halinde BAYİ, Akaryakıt İstasyonu’nu derhal ŞİRKET’e teslim ederek terk etmekle yükümlüdür. BAYİ bu yükümlülüğünü yerine getirmez ve Akaryakıt İstasyonu’nu teslim etmeyerek füzuli nitelik kazanan işgaline devam ederse ŞİRKET, bu konudaki diğer tüm yasal hakları saklı kalmak kaydıyla, BAYİ’nin Akaryakıt İstasyonu’nda çıkarılması için açılacak dava kesinleşinceye kadar Akaryakıt İstasyonu’nun bir yeddi adile tevdiini BAYİ’den ve mahkemelerden talep hakkına sahiptir. BAYİ bu talebi yerine getirmeyi taahhüt eder.*”

teminat mektubunun) derhal paraya çevrilmesi yoluna gidileceğine dair hükümler yer almaktadır¹³¹⁰.

Sözleşme sona erdiğinde, teminatın paraya çevrilmesi için bir sebep yoksa veya paraya çevrilip de teminatın artması söz konusuysa, bu teminatların, akaryakıt bayisine iadesi gerekir. Teminatın iadesine ilişkin olarak ise akaryakıt sağlayıcıları kendileri açısından sorumluluğun doğmaması için iade süresine ve kapsamına yönelik hükümlere sözleşmelerde genellikle yer vermemektedir. Ancak yine de teminatın, makul bir sürede akaryakıt bayisine iadesi lazımdır. Makul sürede iade gelmediği halde; teminatın alacaklısı olan akaryakıt bayisinin, teminatın iadesi borçlusu olan sağlayıcıyı, TBK md. 117 uyarınca ihtarla temerrüde düşürmesi gerekecektir.

XIV. Zamanaşımı ile Yetkili ve Görevli Mahkeme

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi atipik bir sözleşme olduğundan; tarafların sözleşmeden doğan karşılıklı taleplerine uygulanacak zamanaşımı sürelerine dair açık bir hüküm de mevzuatta yer almamaktadır.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ilişkisi içinde şayet taraflar satış, kira, ödünç, rekabet yasağı vb. bir sözleşme yapmışlarsa; bu sözleşmeler kapsamında yapılan taleplere, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinden bağımsız olarak, bu sözleşmelere ilişkin zaman aşımı hükümleri uygulanacaktır.

Buna karşın; doğrudan doğruya akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinden kaynaklanan taleplere, uygulanacak zaman aşımı hükümlerinin tespiti için, tek satıcılık ve bayilik sözleşmelerine uygulanacak zaman aşımı süresine ilişkin

¹³¹⁰ İfa uğruna edimde, alacaklıya borcun konusu edimden farklı bir kazandırmada bulunulmakta ve alacaklının bu kazandırma konusu edimi paraya çevirerek elde edeceği parayla alacağını karşılama kararıyla bu nispette borçlunun borcundan kurtulması amaçlanmaktadır (Baki İlkey Engin, “İfa Uğruna Edim”, Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaş Günü Armağanı, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2001, s. 839). Borç konusu edimden farklı bir şeyin, alacaklıya ifasıyla alacaklının, temel borç ilişkisinden kaynaklanan asıl alacağının teminat altına alınması amaçlanmışsa teminat amacıyla edimden bahsedilir (Engin, “İfa uğruna Edim, s. 848; Şenol, a.g.e., s. 307 vd.). Bu iki müessese arasındaki fark ise ifa uğruna edimde yapılan kazandırma konusunun paraya çevrilmesinin taraflarca en baştan ilk hedef olarak kararlaştırılması iken; teminat amacıyla edimde paraya çevirmenin ilk hedef değil; hatta son çare olmasıdır (Engin, “İfa Uğruna Edim”, s. 849; Şenol, a.g.e., s. 308).

görüşlerden faydalanılabilir. Bu itibarla bir görüşe göre¹³¹¹, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi¹³¹² ve bayilik sözleşmesinden¹³¹³ doğan talepler için acentelik sözleşmesine ilişkin zamanaşımı süresinin geçerli olacağı kabul edilmelidir. Acentelik sözleşmesinden doğan taleplerde zamanaşımı TTK' da değil; TBK md. 147' de düzenlenmiş olup; anılan hükümde ise acentelik sözleşmesinden doğan alacak ve davaların beş yıl geçmekle zamanaşımına uğrayacağı belirtilmiştir.

Buna karşın Yargıtay¹³¹⁴ istisnai nitelik taşıyan TBK md. 147' in geniş yorumuna değil, dar yoruma tabi tutulmasını gerektiğini ve kanunda düzenlenmeyen iş görme sözleşmelerine on yıllık genel zaman aşımı süresinin uygulanması gerektiğini kabul etmektedir. Bizce de istisnaların dar yorumlanması gerektiği prensibinden hareketle¹³¹⁵ TBK md. 146' da yer alan “*kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça ifadesi*” uyarınca, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinden doğan taleplere on yıllık zaman aşımı süresinin uygulanması gerekir.

¹³¹¹ Şenol, a.g.e., s. 309.

¹³¹² Karauz, a.g.e., s. 258 vd.

¹³¹³ Şenol, a.g.e., s. 309.

¹³¹⁴ “...Tüm bu açıklamalardan sonra asıl uyuşmazlık noktasına gelince; 818 sayılı BK'nın 125'inci maddesinde (6098 sayılı TBK m.146) zamanaşımının kapsamı ve süresiyle ilgili genel bir hüküm sevk edilmiştir. Bu madde hükmüne göre; “Bu kanunda başka bir suretle hüküm mevcut olmadığı takdirde her dava on senelik müruru zamana tabidir.” denilmiştir. BK. mad. 126'da (TBK m.147) bu ilkenin istisnası düzenlenmiştir. Buna göre bazı alacaklar beş yılda zamanaşımına uğrar. Bunlardan vekalet, komisyon ve acentelik sözleşmelerinden, ticari simsarlık ücreti alacağı dışında, simsarlık sözleşmesinden doğan alacaklarda beş yıllık zamanaşımı süresine tabi tutulmuştur. Vekalet sözleşmesiyle ilgili uyuşmazlıklarda BK m. 126'daki beş yıllık zamanaşımı uygulanır ise de zamanaşımı hükümlerinin uygulanması açısından tüm iş görme akitlerinin BK 386/II. maddesi gereğince vekalet akdi sayılmasına imkan yoktur. Zira istisnai nitelik taşıyan TBK 147 nci maddesinin geniş yorumuna değil dar yoruma tabi tutulması gerekir. Sözleşmenin niteliği konusunda yorum yapılırken hakkı daraltmamak gerekir. Bu hukukun en temel değerleri arasındadır. Anayasayla teminat altına alınan sözleşme özgürlüğü ilkesine ters bir şekilde tarafların özgür iradeleriyle gerçekleştirdiği her türlü sözleşmeyi bir tipe uydurmaya, ona kanunun özel hükümlerinde düzenlenen ve aleyhe olan hüküm ve sonuçları uygulamaya zorlamak hakkın özüne dokunabilir. Bu nedenle TBK m. 147/5 de düzenlenen sözleşmeler tahdidi olarak sayılmış olup bunların yorum yoluyla genişletilmesi mümkün değildir. Aksi takdirde TBK 502 nci maddesi hükmünün geniş yorumlanması sonucu tüm iş görme akitlerin de zamanaşımı süresinin 5 yıla sınırlandırılması ve dolayısıyla içinde iş görme edimi içeren tüm karma, bileşik ve isimsiz sözleşmelerin vekâlet sözleşmesi olarak kabul edilme riski ortaya çıkar. Öte yandan bu aksi kabulde istisnai bir hükmü genel bir kuralın önüne geçirmiş oluruz. Dairemiz hizmet, vedia, yedieminlik, özel eğitim gibi iş görme akitlerinde genel kural olan 10 yıllık zamanaşımı süresini benimsemiştir. Tüm bu nedenlerle muhasebecilik ücretinin tahsili istemi açıkça TBK 126 nci maddesinde sayılmadığından BK 125 inci maddedeki 10 yıllık zamanaşımı süresine tabidir.” {YHGK, T.: 22.04.2015, 2013/13-1913 E., 2015/1260 K. (Çevirimiçi) <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, 13.03.2016}.

¹³¹⁵ İstisnaların dar yorumlanması prensibi hakkında bkzn. Yongalık, a.g.m., s. 10 vd.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinden doğan davalar bakımından görevli mahkeme, TTK md. 4 uyarınca, dava her iki tarafın da ticari işletmesiyle ilgili olduğundan, Ticaret Mahkemesi; Ticaret Mahkemesi'nin bulunmadığı yerlerde ise Ticaret Mahkemesi sıfatıyla Asliye Hukuk Mahkemesi olacaktır.

Yetkili mahkemelerin ise taraflarca çoğu kez belirlendiği; hatta büyük oranda İstanbul Mahkemeleri'nin seçildiği bilinmektedir. HMK md. 17 uyarınca yapılan yetki sözleşmesi, her iki tarafın da tacir olması nedeniyle geçerli olacak ve bu sözleşme ile yetkili kılınan mahkeme, münhasıran yetkili kabul edilecektir. Taraflarca yetkili mahkemenin seçilmediği halde ise genel yetki kuralları (HMK md. 6) uygulanacaktır. Buna göre kural olarak dava, davalının ikametgâhı mahkemesinde açılacaktır; ayrıca dava, sözleşmeden kaynaklandığı için sözleşmenin ifa edileceği yer mahkemesi de yetkili kabul edilecektir.

SONUÇ

Günümüz ticari hayatında, mal ve hizmetlerin kaliteli olmasının yanı sıra müşterilere ulaşmadaki etkinliğinin rolü yadsınamaz. Çünkü günümüz ekonomisi, üretim biçimi bakımından sadece müşterilerin taleplerini karşılamakla yetinemez. Aksine üretici ve sağlayıcılar, tüketicilerde ek bir talep arzusu uyandırmak, onların satın alma istemlerini belirli mallar doğrultusunda yönlendirmek ve onları sadece ihtiyacı olan malları değil, üretilen malları almaya zorlayıcı önlemler almak zorundadır. İşte dağıtım sözleşmeleri, 20. yüzyılda teknoloji ve endüstrinin gelişmesiyle ekonomik hayatın ihtiyaçlarını karşılamak üzere doğan, en hızlı şekilde, en çok tüketiciye ulaşma gayretlerinin ve işbirliklerinin bir sonucudur. Dikey görünüm içeren bu dağıtım sözleşmeleri ise sağlayıcıların, dağıtım ağına tamamen dâhil olunması ve dağıtıcı tarafın, bağımsızlığı gibi özelliklerle birbirinden ayrılmaktadır.

Akaryakıt sektöründe, dağıtım ağına ilişkin ilk düzenlemeyi barındıran Petrol Piyasası Kanunu'nun 2003 yılındaki kabulüne değin; Türkiye'deki akaryakıt istasyonları Avrupa'daki sistemlere paralel ve sektörün dinamiklerine uyumlu olan birtakım dağıtım araçları seçip kullanmıştır. Tercih edilen bu dağıtım sistemleri, 2003 yılına kadar sektörü nihai tüketiciye ulaştırmış ve adeta akaryakıt sektörünün olmazsa olmaz birimleri haline gelmiştir. Sözleşme özgürlüğü sonucu olarak doğan bu dağıtım sözleşmelerinin, hukuki niteliğinin tespiti son derece önem taşır. Zira dağıtım türüne bağlı olarak; akaryakıt bayisinin dağıtım örgütüne olan bağı ve dağıtım örgütüyle bütünleşmesi, tekel hakkı (münhasır bölge veya müşteri çevresi/ tek satış hakkı/ münhasırlık) tanınan bölge dışında veya tahsis edilen müşteri grubu dışında satış yapmama yükümlülüğü ile tarafların diğer bütün yükümlülüklerinin ağırlığı buna bağlı olarak değişecektir.

Akaryakıt sektöründe, sağlayıcıların istediği yerde bayilik verebileceğine dair tanınan yetkilerin tüm sözleşmelerde olması, hatta mevzuatın izin verdiği ölçüde yapılabilen istasyon dışı satışlara izin verilmesi ve kilometre tahdidinin sözleşme niteliğine etki etmemesi sebebiyle, sözleşmenin tek satıcılık değil, bayilik niteliğini haiz olduğu kabul edilmelidir. Ancak tek satıcılık sözleşmesinde doktrin ve

mahkeme kararlarında belirlenen esaslar, uygun düştüğü ölçüde akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine de uygulanacaktır.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi; akaryakıt sağlayıcısının, mallarının tamamını veya bir kısmını satmak üzere akaryakıt bayisine göndermeyi taahhüt ettiği; tek elden satın alma yükümlülüğü olan akaryakıt bayisinin de buna karşılık, akaryakıt sağlayıcısının dağıtım ağına dâhil olarak, sözleşme konusu malları kendi adına ve hesabına satma ve bunların sürümünü arttıracak faaliyetlerde bulunma yükümlülüğünü üstlendiği çerçeve niteliğinde bir sözleşme olarak tanımlanabilecektir.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin unsurlarına baktığımızda, hem tipik sözleşmelerin unsurlarına hem de atipik unsurlara rastlarız. Akaryakıt sağlayıcısının, bayisine sözleşme konusu malları satması ve bayinin de yeniden satmak için birel satış sözleşmeleri yaparak satın alması, yani yeniden satış amacı ve bu amacı yerine getirirken, kendi adına ve hesabına hareket etmesi ve sürümü artırma yükümlülüğü; tam iki tarafa borç yükleyen sürekli nitelikli bu sözleşmeye, kendine özgü yapısı olan bir sözleşme niteliği vermektedir.

Her dağıtım sözleşmesi gibi, Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi de sürekli borç doğuran bir sözleşmedir. Zira bu ilişkisinde akaryakıt sağlayıcısının, malını pazarlayacak olan akaryakıt bayisi ile kurduğu ilişki, olaydan olaya değişen ve tesadüflere dayanan basit bir ilişki değildir. Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği md. 17 gereğince lisansın devamı için, büyük çapta malı satmak zorunda olan akaryakıt sağlayıcıları, malların düzenli şekilde sürümünün artmasını sağlayacak sağlam bir yol bulma gayreti içindedirler. Bu bakımdan akaryakıt bayisinin yükümlülüğü, alışılmış bağımsız bir ara satıcı gibi, malları sağlayıcıdan satın alıp, tekrar satmaktan ibaret değildir.

Taraflarca akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi ile güdülen amaç; sağlayıcının, sözleşmeye konu teşkil eden mallarının sistemli bir pazarlama ağı ile tüketicilere ulaştırılması ve bu suretle sürümünün artırılmasıdır. Böylece akaryakıt bayisi de bağımsız satıcı ve tacir olarak, sağlayıcının kurduğu dağıtım sistemine dâhil olur. Sürümü artırma yükümlülüğü, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine

aynı zamanda isimsiz iş görme unsuru vermektedir. Akaryakıt bayisi, sürümü arttırmaya çalışırken sağlayıcının mallarına güveni arttırmak için reklâm faaliyetleri yapar ve ihtiyari olarak promosyon kampanyalarına katılır. Bunların yanında ne tek marka ne de tek elden satın alma yükümlülüğü bayilik sözleşmesinin zorunlu unsuru olmasına rağmen; PPK’ dan dolayı her iki yükümlülük de akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde zorunlu unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu unsurlar ise akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesini, atipik olan franchise ve tek satıcılık sözleşmesi ile kanunda düzenlenen acentelik sözleşmesi ve diğer sözleşmelerden ayırır.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde taraflar arasındaki ilişki iki aşamadan oluşur. Akaryakıt bayisinin, sözleşme konusu malların sürümünü arttırmak için faaliyette bulunmasını içeren birinci ilişki; taraflar arasında sürekli bağlılık doğuran ve birel satış sözleşmelerine temel teşkil eden çerçeve ilişkidir. Bu çerçeve ilişkiye dayanarak kurulacak olan her satış ilişkisi ve bu ilişki kapsamında satışı yapılan malın teslimi ile mülkiyeti geçirme ve satış bedelini ödeme borçları ise ikinci ilişkiyi meydana getirmektedir. Bu nedenle tarafların aralarındaki temel ilişkiyi düzenleyen akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, çerçeve sözleşme niteliğinde olduğunu kabul etmekteyiz.

Kendine özgü yapısı olan akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinden doğan bir uyumsuzluk söz konusu olduğunda, öncelikle TBK’ nın genel hükümleri uygulanacaktır. Bununla bir çözüme varılamazsa, acente ve satış sözleşmesine benzer unsurlarının ön plana çıktığı noktalarda, bu sözleşmelere ait özel düzenlemeler, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde uygulama alanı bulabilecektir. Kıyasen uygulanacak hüküm yoksa TBK ‘nın genel hükümlerinde yer alan sürekli nitelik taşıyan sözleşmelere ilişkin esaslar uygulanabileceği gibi; her iki tarafın tacir olmasından dolayı TTK’ nın ilgili hükümleri de yeri geldiğinde uygulanabilecektir. Tüm bunların yetersiz kalması halinde ise hâkim, TMK md. 1’ e göre örf ve adet hukuku uygulayacak; örf ve adet hukuku bulunamaz ise kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verecektir.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, içeriğinde rekabeti engelleyici veya rekabet sınırlamasına neden olacak düzenlemeler bulundurduğundan Rekabet Hukuku rejimine tabidir. PPK md. 8 uyarınca, sözleşmede ayrıca bir rekabet yasağı öngörülme bile; bayilerin sözleşme ilişkisi içerisinde oldukları sağlayıcıdan başka bir dağıtıcıdan akaryakıt almaları yasaktır. Dolayısıyla, akaryakıt bayileri için rekabet yasağı (münhasır niteliği) esasen kanundan doğmaktadır. Bu itibarla akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, içerik ve süreye ilişkin, RKHK ve 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği kapsamında sınırlamalara tabidir.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi sürekli borç doğuran bir sözleşme olduğundan; sürekli borç ilişkileri için kanunda, doktrinde ve mahkeme içtihatlarında belirlenen ilkeler, akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi bakımından da uygulama alanı bulacaktır. Sözleşmenin süresi, belirli veya belirsiz olabilir. Sözleşmenin belirli süre için veya kısa süreli akdedilmesi, sözleşmenin sürekli olma niteliğini ortadan kaldırmamaktadır. Bir sözleşmenin sürekli borç doğuran bir sözleşme olmasının en önemli sonucu, sözleşmenin sona erme düzeni bakımından “güven ilişkisinin yoğunluğunu dikkate alma”, “haklı sebeple fesih” ve “yerine getirilmiş edimlere etkisizliği” gibi birtakım ilkeleri dikkate almayı gerektirecektir.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi, sözleşme süresinin dolması; ölüm, iflas veya kısıtlama sonucu veya tarafların kanuni lisanslarının sona ermesi ile kendiliğinden sona erecektir. Hukuki işlemle ise sözleşmenin iptali, ikâle, olağan fesih ve haklı nedenle fesihle sona erecektir.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin, olağan sebeple fesih ile sona erdirilmek istenmesinde, fesih önelinin ne kadar olacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Doktrinde bayilik ve tek satıcılık sözleşmeleri için adi ortaklık, acentelik ve vekâlet sözleşmesinin hükümleri ile somut duruma uygun bir fesih öneli belirlenmesine yönelik görüşler mevcuttur. Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi açısından ise sektör ve yatırımlar ile temel yükümlülüklerin belirli olması karşısında; fesih önelinin her somut olaya bırakılması, her fesihden sonra bir dava açılmasına ve

uyuşmazlığın sona ermesine kadar her iki taraf için önemli bir hukuki istikrarsızlığa neden olacaktır.

PPK md. 7/4 hükmünde, “*Bayilik süresi bitiminden üç ay öncesinde bayiliğin devamı için sözleşme yenilenemez ise sürenin bitimine kadar dağıtıcı, bayinin ikmal ihtiyacını karşılayacağı*” hüküm altına alınmıştır. Kanun koyucu, bu hükümdeki “*üç ay öncesinde bayiliğin devamı için sözleşme yenilenemez ise*” ibaresi ile belirli süreli akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için tarafların, asgari üç ay önce sözleşmeyi yenileme konusunda iradesini bildirmesi gerektiğini hükme bağlamıştır. Belirli süreli sözleşme için akaryakıt bayisinin ihtiyacı olan bildirim süresinin üç ay olacağı kanun koyucu tarafından ifade olunduğundan; belirsiz süreli veya olağan fesih hakkı tanınan belirli süreli akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesi için de kıyasen bu sürenin fesih öneli olarak yeteceğini ve belirli süreli sözleşme için üç ay yetecekken, belirsiz süreli sözleşmeye farklı bir süre uygulamanın herhangi bir gerekçesi olmayacağı kanaatindeyiz

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin bir diğer sona erme hali de haklı sebeple fesihtir. Taraflar arasında sıkı bir güven ilişkisi söz konusu ise de haklı sebeplerin ortaya çıkarak bu güven ilişkisini bozması durumunda, taraflar bu ilişkiyi sona erdirebilirler. Ortaya çıkan sebebin haklı bir sebep sayılabilmesi için, objektif olarak belirli bir ağırlık taşınması ve güven ilişkisinin çökmesi nedeniyle dürüstlük kurallarına göre sözleşmenin devamının taraflardan beklenemeyecek ölçüye varması gerekir. Bu bakımdan ilk olarak somut olayın özellikleri, sözleşme ilişkisinin düzenleniş tarzı, kişisel ve maddi ilişkiler, sözleşme süresi, akaryakıt bayisinin başarısı ve haklı sebep karşısında tarafların karşılıklı menfaatleri adil bir şekilde göz önünde tutulmalı ve sözleşmeye devam edilmesinin olası bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır. Ne var ki, sözleşmeye aykırı her davranış, haklı sebep sayılmayacak; sözleşmeye aykırı davranışın, önemli olup olmadığı ve haklı sebeple fesih sonucu doğuracak ölçüde olup olmadığı, her somut olayda ayrı değerlendirilecektir. Zira bir sürekli borç ilişkisine katılan tarafların, sözleşme süresince bazı zorluklarla karşılaşabileceği hesaba katılmalıdır. Bu yüzden ki; sürekli borç ilişkisinin varlığını koruma menfaati dolayısıyla ancak ağır bir ihlalin, sözleşmeyi çekilmez

hale getirdiği söylenebilecek; çekilmezlik ortadan kaldırılamayacaksa sözleşme, haklı sebeple fesih ile ileriye etkili olarak sona erdirilebilecektir.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sona ermesinin, özellikle akaryakıt bayisi üzerinde bir takım ekonomik sonuçları olacaktır. Sözleşme süresinin dolması, olağan fesih hakkının kullanılması veya taraflardan birinin ölmesi sebebiyle, sözleşmenin sona ermesi halinde; bu sona erme birel satış sözleşmelerini etkilemez ve tarafların, daha önce kurulmuş olan birel sözleşmeleri yerine getirmeleri gerekir. Öte yandan, sözleşmenin haklı sebeple feshedilmesi durumunda, sözleşmenin feshini doğuran haklı sebep birel satım sözleşmelerinin yerine getirilmemesini de haklı gösterecek nitelikte ise birel sözleşmenin de yerine getirilmesi beklenmeyecektir.

Sözleşmenin sona ermesiyle, akaryakıt bayisi kendisine devredilmiş olan ve sürümü arttırmaya yarayan belge ve malzemeleri sağlayıcıya geri vermelidir. Ayrıca sona ermeden sonra da tarafların karşılıklı sır saklama yükümlülüğü devam edecek olup; ayrıca kararlaştırılması halinde, akaryakıt bayisinin sözleşme sonrası rekabet etmeme yükümlülüğü başlayacaktır.

Akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinin sona ermesiyle, akaryakıt istasyonu bayilik ilişkisinin tasfiyesi ile birlikte, tarafların karşılıklı talepleri de doğacaktır. Sürekli borç ilişkisinin sona ermesi halinde, zarara uğrayan sözleşme tarafı, kusuruyla sözleşmenin sona ermesine neden olan karşı taraftan müspet zararının tazminini isteyebilecektir.

Tek satıcılık sözleşmesi açısından kanunlaşan denkleştirme hakkının, bayilik sözleşmesine uygulanabilirliği ise tartışmalıdır. Kanun koyucunun tek satıcıya ve benzer sözleşmelere denkleştirme hakkı tanınmasının nedeni, hükmün lafzında da geçen “tekel hakkı” dır. Oysa bayilik ve akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesinde bu hak yoktur. Zira tek satıcılık sözleşmesi, bayilik sözleşmesinin bir alt türü ise de; bu iki sözleşmeyi ayıran en büyük fark bayilik sözleşmesinde “münhasır bölge (tekel hakkı)” olmayışıdır. Bu nedenle akaryakıt istasyonu bayilik sözleşmesine dayanarak, bayinin denkleştirme isteyebilmesi mümkün değildir.

Türk Hukukunda, bayilik sözleşmeleri konusunda kanuni bir düzenleme olmadığı gibi bir içtihat hukukunun olduğu da söylenemez. Akaryakıt istasyonu

bayilik sözleşmesi her ne kadar PPK' da birtakım düzenlemelere tabi tutulmuşsa da, sözleşme yükümlülükleri ile sözleşmenin sona ermesine yönelik düzenlemeler bu kanunda yer almamaktadır. Bununla birlikte, ekonomik düzen ve ihtiyaçlar göz önünde tutularak, akaryakıt bayileri her ne kadar tacirse de, ekonomik bakımdan daha güçlü sağlayıcılar karşısında, bayilerin korunması ve ortaya çıkan dengesizlik ve adaletsizliklere çözüm getirilmesi gerekir. Söz konusu çözüm, kanuni bir düzenleme ile mümkün olabileceği gibi, yerleşmiş içtihat hukukunun oluşması ile de mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Akaryakıt Sektör Raporu:** (Çevirimiçi)
(<http://www.petder.org.tr/uploads/2013/05/0b813ee98662435637bd3b389599a792.pdf>,
11.11.2015.
- Akıncı, Şahin: **Vekâlet Sözleşmesinin Sona Ermesi**, Konya, Sayram Yayınları, 2004.
- Akil, Cenk: “Türkiye Barolar Birliği Disiplin Kurulu Kararları Işığında Avukatın Görevini Özenle Yerine Getirme Yükümlülüğü”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 2, S. 1, 2012, s. 11-26.
- Akkan, Çiğdem: “Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinde Rekabet Etmeme Yükümlülüğü”, **Rekabet Dergisi**, C. 15, S. 2, 2014, s. 3-58.
- Akkanat, Halil: “İfada Gecikme ve Borçlu Temerrüdü”, **Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman’a Armağan**, İstanbul, 2000, s. 1-49.
- Akkanat, Halil: **Ölümün Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi**, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2004.
- Akünel, Teoman: **Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1995.
- Akyol, Şener: **Borçlar Hukuku (Özel Borç İlişkileri)**, 1. Fasikül, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1984.
- Akyol, Şener: **Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı**, 2. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006.

- Altınok Ormancı, Pınar: “Tek Satıcılık Sözleşmesinde Müşteri Tazminatı İsviçre Federal Mahkemesinin 22 Mayıs 2008 Tarihli Kararı (ATF 134 III 497 vd.) Üzerine Düşünceler”, **A.Ü.H.F.D.**, C. 58, S. 3, 2009, s. 451-480 (Müşteri Tazminatı).
- Altınok Ormancı, Pınar: **Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebep Feshi**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2014.
- Altop, Atilla: “Türk Borçlar Kanunu Tasarısı’ndaki Genel İşlem Koşulları Düzenlemesi”, **Prof. Dr. Ergon Çetingil ve Prof. Dr. Rayegan Kender’e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı**, İstanbul, 2007.
- Aral, Fahrettin/Ayrancı, Hasan: **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 10. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014.
- Arıdemir, Arzu Genç: **Sözleşmeye Aykırılıktan Doğan Manevi Tazminat**, İstanbul, 12 Levha Yayınları, 2008.
- Arkan, Azra: **Cezai Şart**, İstanbul, Ufuk Reklamcılık ve Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti., 1997.
- Arkan, Sabih: **Ticari İşletme Hukuku**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2008.
- Arslanlı, Halil: **Kara Ticaret Hukuku Dersleri: Umumi Hükümler**, 3. Bası, İstanbul, 1960.
- Arvâsi, Zerrin: “Franchise Sözleşmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 4, Ankara, 2000, s. 135-150.
- Aslan, Aziz Serkan: “Tek Satıcılık Sözleşmelerinin Rekabet Kanunu Çerçevesinde Değerlendirilmesi Ve Muafiyete Aykırı Tek Satıcılık Sözleşmelerine

Uygulanacak Usul Hükümleri”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XII, S. 1-2, Ankara, 2008, s. 3-37.

Aslan, İbrahim Yılmaz

/Önal, Emre:

Türk Akaryakıt Sektöründe Rekabet Yasaklarından Doğan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Bursa, Ekin Yayınevi, 2011.

Aslan, İbrahim Yılmaz:

Enerji Hukuku: Petrol Piyasasında Rekabet ve Regülasyon, C. 2, Bursa, Ekin Yayınevi, 2008.

Aslan, İbrahim Yılmaz:

Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar Teori ve Uygulama: A.B.D., A.B., Türkiye Uygulamaları, Sözleşme Örnekleri, Dilekçe Örnekleri, İlgili Türk Mevzuatı, İlgili AB Komisyon Tüzükleri, İstanbul, Ekin Kitapevi, 2004.

Atamer, Yeşim:

“Sözleşme Boşluklarının Hâkim Tarafından Doldurulması Sorununa İlişkin Düşünceler”, **İÜHF**, C. LXIII, S. 1–2, 2005, s. 171-191.

Atamer, Yeşim:

“Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi- TKHK M. 6 ve TTK M. 55, F. 1, (f) İle Karşılaştırmalı Olarak Genel İşlem Şartları”, **Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu: Bildiriler - Tartışmaları 8 Nisan 2011**, Ankara, Sözkesen Matbaacılık, 2011.

- Ayan, Özge: **Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Aybar, Zehra Badak: “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda Denkleştirme İstemi”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:12, S.24, Güz 2013/2, 2013, s. 167-201 (Denkleştirme İstemi).
- Ayrancı, Hasan: **Ön Sözleşme**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004.
- Badur, Emel: “Türk Rekabet Hukukunda Tek Elden Satın Alma Sözleşmesi”, **Kültür Bakanlığı İşbirliği ile Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı: Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuk**, Ankara, Afşaroğlu Matbaası, 2002, s. 435-518.
- Barlas, Nami: “Çerçeve Sözleşme Kavramı ve Çerçeve Sözleşmelerin Özellikleri”, **Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaş Günü Armağanı**, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2001.
- Barlas, Nami: **Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü ve Bu Temerrüt Açısından Düzenlenen Genel Sonuçlar**, İstanbul, Kazancı Kitap Tic. A.Ş., 1992 (Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü).
- Basgan, Ş. Esra: “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Rekabet Yasağı Sözleşmesi”, **Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2(2) 2012, 116–125, (Çevirimiçi)

<http://www.hukukdergi.hacettepe.edu.tr/dergi/C2S2makale8.pdf>.

Başalp, Nilgün: **Sorumsuzluk Anlaşmaları**, 1. Baskı, İstanbul, 12 Levha Yayınları, 2011.

Başpınar, Veysel: **Borç Sözleşmelerinin Kısmi Butlanı**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1998.

Başpınar, Veysel: **Vekâlet Sözleşmesinin Tek Taraflı Olarak Sona Erdirilmesi**, 1. Bası, İstanbul, Beşir Kitapevi, 2004 (Vekâlet Sözleşmesi).

Başpınar, Veysel: **Vekilin (Avukatın, Hekimin, Mimarın, Bankanın) Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu**, 2. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004.

Baysal, Başak: **Sözleşmenin Uyarlanması**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2009.

Bilge, Necip: “Cezai Şart”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 124, **Ahmet Esat Arsebük’ün Aziz Hatırasına Armağan**, Ankara, 1958, s. 37-128, (Çevirimiçi)
<http://auhf.ankara.edu.tr/auhf-yayinlari-arsivi/armaganlar/ahmet-esat-arsebuk-armagani/bilge.pdf>.

Bilge, Necip: **Borçlar Hukuku Özel Borç Münasebetleri**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1971 (ÖBM, 1971).

Bilge, Necip: **Borçlar Hukuku: Özel Borç Münasebetleri**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1962 (ÖBM, 1962).

Bulur, Caner: “Tek Satıcılık Sözleşmesi İle Franchise Sözleşmesinin Karşılaştırılması”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi: Prof. Dr. Erhan Adal’a Armağan**, C. VIII, S. 2, İstanbul, 2011, s. 755-777.

Buz, Vedat: **Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım, 1998 (Sözleşmeden Dönme).

Buz, Vedat: **Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2005 (Yenilik Doğuran Haklar).

Büyükay, Yusuf

/Doğan, Murat: “Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerindeki İntifa Hakkı Kurulması Şartının Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, **Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu VII: 17-18 Nisan 2009**, Kayseri, Rekabet Kurumu, 2009, s. 449- 480.

Büyükay, Yusuf: “Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinin Kararlaştırılan Süreden Önce Sona Ermesi Sebebiyle, Daha Önceden Bayiye Bayilik Sözleşmesi, İntifa Bedeli ya da Tapuya Şerh Edilmiş Kira Sözleşmesi Bedeli Olarak Yapılan Kazandırmaların İadesi Konusunda, Yargıtay Kararları Işığında Bir Değerlendirme”, **Fatih**

Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.2, S.2, Ankara, 2014, s. 11-30.

Can, Ozan: “Acentelikte Rekabet Yasağı Anlaşmasının Rekabet Sınırlamalarına Etkisi”, **Ankara Barosu Dergisi, 2014/5, 2014, s. 69-89**

Can, Ozan: “Franchise Sözleşmelerinde Kararlaştırılan Sözleşme Sonrası Rekabet Yasağı Bağlamında Bir Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2014, s. 49-67** (Franchise Sözleşmesi).

Can, Ozan: **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Acentelikte Rekabet Yasağı Anlaşması, Ankara, Turhan Kitapevi, 2011.**

Cengiz, Ali: “Acente Kavramı ve Acentelik Sözleşmesinden Doğan Hak ve Borçları”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 2, 2011, s. 140-165.**

Çakmak, Zeynep

/Ergün, Çağdaş Evrim: “Petrol Piyasası Kanunu”, s. 1-5. (Çevirimiçi) http://www.cakmak.av.tr/articles/Oil_Gas/Petrol%20Piyasasi%20Kanunu%20The%20Petroleum%20Market%20Law.pdf, 28.04.2014.

Çelik, Nuri: **İş Hukuku, 22. Bası, İstanbul, Beta Basım A.Ş.**

Demir Gökyayla, Cemile: **Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmesi: (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri), 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, 2013.**

- Doğan, Göl: **Ön Sözleşme (Sözleşme Yapma Vaadi)**, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2006
- Dokutan, Canan: **“Tüketici Hukuku Bakımından Ayıplı İfa Çerçevesinde Bayi ve Servisin Sorumluluğu”**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2010.
- Domaniç, Hayri: **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C. 1, İstanbul, Temel Yayınları, 1988.
- Dönmez, Onur: **“Acente Sözleşmelerinden Doğan Hak ve Borçlar”**, Bahçeşehir Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.
- Duman, Mete: **“6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’nda Uygulayıcı Gözüyle Vekâlet Sözleşmesi”**, **6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu 12-13 Mayıs 2011**, Ankara, Ankara Barosu Yasa İzleme Enstitüsü, 2012, s. 15-41.
- Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan: **Kişiler Hukuku**, 7. Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2004.
- Dural, Mustafa/Sarı, Suat: **Türk Özel Hukuku C. I: Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri**, 3. Bası, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2006.
- Dural, Mustafa: **Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1976.

- Ekinci, Hüseyin: **Doktrin ve Uygulamada Cezai Şart**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2004.
- Engin, Baki İlkay: “İfa Uğruna Edim”, **Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaş Günü Armağanı**, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2001.
- Erbay, İsmail: **Know-How Sözleşmesi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2002
- Erdem, Ercüment: “Tek Satıcılık Sözleşmesinde Denkleştirme Tazminatı (Müşteri Tazminatı)”, **Bilgi Toplumunda Hukuk: Prof. Dr. Ünal Tekinalp’ a Armağan: Avrupa Hukuku, Uluslararası Ekonomi Hukuku, C. 1**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2003.
- Erdenk, Erdem: **İş Hukukunda İsimsiz (Karma ve Kendine Özgü) Sözleşmeler**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2008.
- Eren, Fikret: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 19. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2015.
- Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin: **Borçlar Hukuku İkinci Kısım, Akdin Muhtelif Nevileri (Özel Borç İlişkileri), C. I**, 3. Baskı, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1980.
- Genç, Yasemin: “Türk Hukukunda Distribütörlük Sözleşmeleri”, **Perşembe Konferansları-13**, Ankara, Rekabet Kurumu, 2001, s. 147- 181, (Çevirimiçi)
<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2FDocuments%2FPer%25c5%259fembe%2BKo>

[nferans%25c4%25b1%2BYay%25c4%25b1n%2Fperskonfyyn39.pdf](#), 03.03.2014.

Gökcan, Hasan Tahsin:

Haksız Fiil Hukuku ve Maddi-Manevi Tazminat Davaları, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009.

Göksoy, Yaşar Can:

“6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu’na Göre Acentenin Sözleşme Sonrası Rekabet Yasağı Anlaşması”, **DEÜHFD**, Prof. Dr. Burhan Ceylan’a Armağan, C. 12, 2010 (Basım yılı 2012), s. 895-943.

Görgeç, Başak:

“Genel İşlem Koşullarının Kişilik Hakkı Kapsamında Değerlendirilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 19, S. 1, 2012, s. 403-441.

Gümüş, Mustafa Alper:

“Yeni” 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Kira Sözleşmesi: TBK m. 299-356, Gözden Geçirilmiş, Genişletilmiş ve 04.07.2012 tarihli ve 6353 Sayılı Kanuna ve Diğer Yeni Mevzuata Göre Güncellenmiş 2. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2012 (Kira Sözleşmesi).

Gümüş, Mustafa Alper:

6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Borçlar Hukuku Özel Hükümler: İmsiz Sözleşmeler Teorisi - Satış - Mal Değişimi - Bağışlama - Kira - Kullanım Ödücü - Tüketim Ödücü, C. I, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2012 (C. I).

Gümüş, Mustafa Alper:

6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku Özel Hükümler: Eser, Vekâlet, Simsarlık, Vekaletsiz İş Görme, Havale, Saklama, Kefalet ve Garanti, C. II, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2012 (C. II).

Gümüş, Mustafa Alper:

İsimsiz Sözleşmeler Teorisi - Satış - Mal Değişimi - Bağışlama - Kira - Kullanım Ödücü - Tüketim Ödücü, C. I, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2008 (C. I, 2008).

Gümüş, Mustafa Alper:

Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda Vekilin Özen Borcu, İstanbul, Beta Yayınları, 2001 (Vekilin Özen Borcu).

Günay, Cevdet İlhan:

“İkale Sözleşmesi”, **Çimento İşveren Dergisi,** S. 5, C. 23, Eylül 2009, s. 4-25, (Çevirimiçi) <http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale139.pdf>, 08.03.2016 (İkale Sözleşmesi).

Günay, Cevdet İlhan:

Cezai Şart (BK m. 158-161), Ankara, Turhan Kitabevi, 2002 (Cezai Şart).

Gürzumar, Osman Berat

/Sanlı, Kerem Cem:

“Akaryakıt Bayileri ile Akaryakıt Dağıtım Şirketleri Arasında Akdedilen Bayilik ve İntifa Sözleşmelerinin 4054 Sayılı Kanun'un 4. Maddesine Aykırı Kabul Edilmesi İhtimalinde Ortaya Çıkacak Özel Hukuk Sorunları Hakkında”, **Halûk Konuralp Anısına Armağan: Gedächtnisschrift für Halûk Konuralp, Essays in Honor of Halûk Konuralp, Mélanges en l'honneur de Halûk**

- Konuralp, C. 3**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s. 549-577.
- Gürzumar, Osman Berat: “2002/2 sayılı Rekabet Kurulu Tebliği Çerçevesinde Dikey Anlaşmalar”, **Prof. Dr. Fahiman Tekil’in Anısına Armağan**, İstanbul, 2003, s. 209-272. (Dikey Anlaşmalar)
- Gürzumar, Osman Berat: **Franchise Sözleşmeleri Ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan "Sistemlerin" Hukuken Korunması**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1995.
- Hatemi, Hüseyin: **Borçlar Hukuku: Genel Bölüm: Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku**, 2. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1998.
- Hatemi, Hüseyin
/Serozan, Rona
- /Arpacı, Abdülkadir: **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1992.
- Havutçu, Ayşe: **Açık İçerik Denetimi Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması**, İzmir, 2003.
- Havutçu, Ayşe: **Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Temerrüt ve Müsbet Zararın Tazmini**, İzmir, 1995.
- İmregün, Oğuz: **Kara Ticaret Hukuku Dersleri: Genel Hükümler, Ortaklıklar, Kıymetli Evrak**, 12. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2001.

- İnal, Emrehan / Baysal, Başak: **Reklam Hukuku ve Uygulaması**, İstanbul, 12 Levha, 2008.
- İnal, Emrehan: **Sonuca Katımlı Sözleşme Kavramı ve Gelir Paylaşımli İnşaat Sözleşmesi**, 2. Bası, 2011, 12 Levha.
- İnan, Nurkut: “Tek Satıcılık Sözleşmesi ve Üçüncü Kişiler”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Aralık 1993.
- İşgüzar, Hasan: “3444 Sayılı Kanunla Değiştirilen Borçlar Kanununun 49. Maddesine Göre Kişilik Hakkının İhlali Nedeniyle Manevi Tazminat Davasının Şartları”, **Ankara Barosu Dergisi**, C. 1-6, 1990.
- İşgüzar, Hasan: **Tek Satıcılık Sözleşmesi: Alleinvertriebsvertrag**, Ankara, Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 1989.
- Kaplan, İbrahim: **Hâkimin Sözleşmeye Müdahalesi: Sözleşmenin Yorumu, Sözleşmenin Tamamlanması, Sözleşmenin Değişen Hal ve Şartlara Uyarlanması**, 2. Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2007.
- Karacehennem, Nejdet: “Akaryakıt Bayileri Rekabet Etmeme Yükümlülüğünden Kurtulabilecek Mi?”, **Rekabet Haber Bülteni, Rekabet Forumu**, S. 25, 2006, s. 10-16.
- Karahan, Sami: **Ticari İşletme Hukuku**, Güncellenmiş 19. Baskı, Konya, Mimoza Yayınları, 2010 (Ticari İşletme Hukuku).

- Karahan, Sami: **Ticari İşletme Hukuku**, Güncellenmiş 25. Baskı, Konya, Mimoza Yayınları, 2013.
- Karahasan, Mustafa Reşit: “Para Borçlarında Cezai Şart”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Medeni Kanun’un 40. Yıldönümü Münasebetiyle Hazırlanan Etüdler, Ekim, 1966.
- Karahasan, Mustafa Reşit: **Tazminat Hukuku: Manevi Tazminat**, 6. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 2001.
- Karakurt, Alper: **Avrupa Topluluğu ve Türk Rekabet Politikasında Münhasır Dikey Anlaşmalar**, Ankara, Rekabet Kurumu Yayınları Lisansüstü Tez Serisi, 2005.
- Karakurt, Alper: **Ekonomik ve Hukuki Açından Piyasa Kapama Etkisi**, Rekabet Kurumu 4. Dönem Uzmanlık Tezleri, Rekabet Kurumu, Ankara, t.y. (Kapama Etkisi).
- Karasu, Rauf: “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Müvekkilin Acenteye Bilgi Ve Belge Verme Yükümlülüğü”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVIII, S. 1, 2014, s. 113-127 (Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü).
- Karasu, Rauf: “Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’na Göre Acentenin Denkleştirme Talebi”, **A.Ü.H.F.D.**, 2008, C. 57, S. 4, s. 283-318 (Denkleştirme Talebi).
- Karauz, Agah Kürşat: **Akaryakıt Bayilik Sözleşmesi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2015.

Karayalçın, Yaşar:

Ticaret Hukuku: I. Giriş- Ticari İşletme, 3. Baskı, Ankara, Güzel İstanbul Matbaası, 1968.

Kaya, Arslan:

Türk Ticaret Kanunu Şerhi: Birinci Kitap Ticari İşletme: Yedinci Kısım Acentelik (TTK m. 102-123), İstanbul, Beta Basım Yayım, 2013.

Kayıhan, Şaban:

Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi: Acentelik Kavramı, Acentelik Unsurları, Acentenin Tacir Sıfatı, Acentenin Çeşitleri, Satış ve Sürüm Acenteleri, Sigorta Aracıları, Sigorta Acenteleri, Sigorta Prodükörleri, Deniz Ticareti Acenteleri, Aracı Kurum Acenteleri, Seyahat Acenteleri, Acentelik İlişkisinin Benzerlerinden Ayırd Edilmesi, Acentelik İlişkisinde Yetkisiz Temsil, Acentelik Sözleşmesinin Sona Ermesi Ve Tasfiyesi, Gözden Geçirilmiş ve TTK Tasarısıyla Karşılaştırılmış 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Kayıhan, Şaban

/Günergök, Özcan:

“Borçlar Kanunu M. 386/f. 2 Karşısında İş Görme Sözleşmeleri Yapılabilir Mi?”, **AÜ Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. II, S. 1, s. 275-282.

Kılıçoğlu, Ahmet:

“Tüzel Kişi Manevi Tazminat İsteyebilir Mi?”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı: 1, 1983, s. 287-294.

Kılıçoğlu, Ahmet:

Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılarından Hukuksal Sorumluluk, Gözden geçirilmiş 2. Bası, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1993.

Kınacıoğlu, Naci:

Acente ve Acentelik Sözleşmesi, Ankara, Yeni Desen Matbaası, 1963.

Kırca, Çiğdem:

Franchise Sözleşmesi, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1997.

Kocayusufpaşaoğlu, Necip

/Hatemi, Hüseyin/Serozan, Rona

/Arpacı, Abdülkadir:

Borçlar Hukuku Genel Bölüm: Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme, C. 1, 6. Bası, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2014 (Kocayusufpaşaoğlu et. al., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**).

Necip Kocayusufpaşaoğlu/

Hüseyin Hatemi/Rona Serozan/

Abdülkadir Arpacı:

Prof. Dr. Rona Serozan: Borçlar Hukuku Genel Bölüm C. III: İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme -Ek: Uygulama Çalışmaları-, 6. Bası, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2014.

Kocayusufpaşaoğlu, Necip: “İşlem Temelinin Çökmüş Sayılması İçin Sosyal Felaket Olarak Nitelendirilebilecek Olağanüstü Bir Olayın Gerçekleşmesi Şart mıdır?”, **Prof. Dr. Kemal Oğuzman’ın Anısına Armağan**, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 2000, s. 503-514.

Kocayusufpaşaoğlu, Necip: “Manevi Tazminat Davasına İlişkin Yeni Gelişmeler”, **Sorumluluk Hukukun Güncel Sorunları: Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler I. Sempozyumu: Ankara, 21-22 Ekim 1977**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1980.

Koyuncu, Tuğçe/Pişmaf, Şamil: **Akaryakıt Sektöründeki İntifa ve Benzeri Etkiye Sahip Sözleşmelere İlişkin Rekabet Kurulu Kararları ve Sektör Üzerindeki İlk Etkileri**, (Çevirimiçi)
<http://www.rekabet.gov.tr/tr-TR/Rekabet-Yazisi/Akaryakit-Sektorundeki-Intifa-ve-Benzeri-Etkiye-Sahip-Sozlesmelere-Iliskin-Rekabet-Kurulu-Kararlari-ve-Sektor-Uzerindeki-Ilk-Etkileri>, 25.04.2015.

Koyuncuoğlu, Hikmet: “Sözleşme Sonrası Rekabet Yasağı Sözleşmesi”, **TBB Dergisi**, S. 111, 2014, s. 447-456.

Kuntalp, Erden: **Ard Arda Teslimli Satım Akdi**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1968.

Kuntalp, Erden: **Karışık Muhtevalı Akit**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971.

- Küçükayhan Aşçıoğlu, Meltem: **“Rekabet Hukuku ve Dağıtım Sözleşmeleri”**,
Yayınlanmamış Doktora Tezi, Galatasaray
Üniversitesi SBE, 2010.
- Murat Aydoğdu/Kahveci Nalan: **Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**,
İzmir, Birleşik Matbaacılık Ltd. Şti., Ocak 2013.
- Oğuzman, Kemal
/Seliçi, Özer
/Oktay Özdemir, Sahibe: **Kişiler Hukuku Dersleri: Gerçek Ve Tüzel
Kişiler**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2014.
- Oğuzman, Kemal/Barlas, Nami: **Medeni Hukuk: Giriş, Kaynaklar, Temel
Kavramlar**, 19. Bası, İstanbul, Vedat
Kitapçılık, 2013.
- Oğuzman, Kemal/Öz, Turgut: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I**,
Gözden Geçirilmiş 11. Bası, İstanbul, Vedat
Kitapçılık, 2013.
- Oğuzman, Kemal/Öz, Turgut: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. II**,
Gözden Geçirilmiş 10. Bası, İstanbul, Vedat
Kitapçılık, 2013.
- Oğuzman, Kemal: **Türk Borçlar Kanunu ve İş Mevzuatına Göre
Hizmet “İş” Akdinin Feshi**, İstanbul, İsmail
Akgün Matbaası, 1955.
- Oktay, Saibe: “İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve
Boşluklarının Tamamlanması”, **İÜHFİM**, C. LV,
Sayı: 1-2, Yıl: 1995-1996, s. 263-296.

- Okday, Saibe: “Uzun Süreli Sözleşmelerin Geçerliliği ve Sona Erme Düzeni”, **İÜHFM: Prof. Dr.Türkan Rado’ya Armağan**, C. LV, S. 3, 1997.
- Öğüz, Tufan: **Know-How Sözleşmesi**, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2001.
- Önür, Kemaleddin: “Tek Satıcılık Sözleşmesi”, **Uluslararası Rekabet ve Teknoloji Birliği**, Bursa, 2006, s. 1-27, (Çevirimiçi), <http://www.urteb.org/images/File/03.2006%20-%20Tek%20Satc%20lk%20S%20zlemesi.%20Av.Kemaleddin%20%20NR.pdf>, 02.01.2015.
- Özel, Sibel: **Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004.
- Özeriç, Halil: “**Türk Hukukunda Münhasır Distribütörlük Sözleşmesi: (Bölgesel Koruma İçeren Satım ve Dağıtım Sözleşmesi)**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi SBE, 2007.
- Özkaya, Eraslan: **Vekâlet Sözleşmesi ve Kötüye Kullanılması**, 2. Bası, Ankara, Seçkin Yayınları, 2005.
- Özön, Mustafa Nihat: **Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük**, İstanbul, İnkılap ve Aka Basımevi, 1979.
- Poroy, Reha /Yasaman, Hamdi: **Ticari İşletme Hukuku**, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 13. Bası, İstanbul Vedat Kitapçılık, 2010 (Ticari İşletme Hukuku).

- Poroy, Reha/Yasaman, Hamdi: **Ticari İşletme Hukuku**, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 14. Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2012.
- Rehbinder, Manfred: “Genel İşlem Şartları ve Tüketicinin Korunması”, (Çev. Ömer Teoman), **İÜHFİM**, C. 42, 1976, s. 641-653.
- Rekabet Kurumu: **15. Yıllık Rapor**, Ankara, Başak Matbaacılık Tan. Hiz. Ltd. Şti., 2013.
- Rekabet Kurumu: **Rekabet Terimleri Sözlüğü**, 5. Baskı, Ankara, Rekabet Kurumu, Nisan 2014, (Çevirimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGenel+%C4%B0%C3%A7erik%2fsozluk%2fRekabet+Terimleri+S%C3%B6zl%C3%BC%C4%9F%C3%BC+5.Bask%C4%B1.pdf>, 05.03.2015.
- Sanlı, Kerem Cem: “Rekabet Hukuku ve Özel Hukuk Açısından Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri II: Gelinen Nokta, Sorunlar ve Değerlendirmeler”, Ankara, **Rekabet Dergisi**, C. 11, S. 3, 2010, s. 177- 230 (Akaryakıt Dağıtım Sözleşmeleri: II).
- Sanlı, Kerem Cem: **Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’da Öngörülen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı Sözleşme ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği**, Ankara, Rekabet Kurumu Yayınları Lisans Üstü Tez Serisi No: 3, 2000.
- Sanrı, Peren: “**Türk ve Avrupa Birliği Rekabet Hukuku Kuralları Çerçevesinde Tek Satıcılık**

Sözleşmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi SBE, 2009.

Saraç, Tahir:

“6102 Sayılı Ticaret Kanununun Acentelik İlişkisinde İnhisar Hakkı ve Rekabet Yasağı Sözleşmesine İlişkin Hükümlerin Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, **A.Ü.H.F.D.**, C. LXI, S. 2, 2012, s. 711-748.

Sarı, Suat:

Vekâlet Sözleşmesinin Tek Taraflı Olarak Sona Erdirilmesi, İstanbul, Beşir Kitabevi, 2004.

Schwarz, Andreas:

Türk Borçlar Hukukuna Göre Akdin İhlali Sebebiyle Fesih, İstanbul, Kenan Matbaası, 1943.

Seliçi, Özer:

“Kesin Vadeli İşlemler”, **İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü Mukayeseli Hukuk Araştırmalar Dergisi**, Yeni Seri Yıl: 1, No: 3, İstanbul, Garanti Matbaası, 1968, s. 92-107.

Seliçi, Özer:

Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul 1976.

Serozan, Rona:

“Manevi Tazminat İstemine Değişik Bir Yaklaşım”, **Prof. Dr. Haluk Tandoğan’ın Hatırasına Armağan (1985-1988) = Melanges A La Memorie Du Professeur Haluk Tandoğan (1985-1988)**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1990.

- Serozan, Rona: **Borçlar Hukuku Özel Bölüm: Temel Kavramlar, Kaynaklar Ve İlkeler Atipik Sözleşmeler, Satım, Trampa, Bağışlama Uygulama Çalışmalar**, 2. Bası, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2006 (Borçlar Hukuku Özel Bölüm).
- Serozan, Rona: **Sözleşmeden Dönme**, 2. Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2007.
- Sirmen, Lale: “Modern Hukukta Sözleşme Kavramı ve Türk Hukuku”, **Prof. Hüseyin Cahit Oğuzoğlu’na Armağan**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1972.
- Soysal, Cengiz: **Rekabet Perspektifinden Türkiye Akaryakıt Sektörü**, Ankara, Rekabet Kurumu, 2003.
- Sungurbey, İsmet: **Medeni Hukuk Sorunları, C. 3**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası Yayınları Varisleri Koll. Şti., 1976.
- Şeker Öğüz, Zehra: **Gemi Yönetimi Sözleşmesi**, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2013.
- Şen Doğramacı, Hayriye: **“Çerçeve Sözleşmeler”**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010.
- Şenocak, Zariye: “Avukatın Akdi Sorumluluğunun Şartları”, **Ankara Barosu Dergisi**, C. 2, Ankara, 1998, s. 5-32.
- Şenol, Ayşe Nilay: **Bayilik Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Sona Ermenin Sonuçları**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2011.

- Şimşek, Bahar: **Franchising Sözleşmesi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016.
- Şua, Mehmet: “Franchise Sözleşmesinin Tanımına Yeni Bir Bakış”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.IV, 2007, s. 57-80.
- Tandoğan, Haluk: “Tek Satıcılık Sözleşmesi”, **BATİDER**, C. XI, S. 4, İstanbul, 1982.
- Tandoğan, Haluk: **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. I/2, Kira ve Ödünç Verme (Ariyet, Karz) Sözleşmeleri**, 4. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2008.
- Tandoğan, Haluk: **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. II İstisna (Eser) ve Vekâlet Sözleşmeleri, Vekâletsiz İş Görme Kefalet ve Garanti Sözleşmeleri**, 5. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2011.
- Tandoğan, Haluk: **Borçlar Hukuku Özel Hükümler Özel Borç İlişkileri, C. I/1 Kendisine Özgü Yapısı Olan ve Karma Sözleşmeler, Satış ve Çeşitleri, Trampa, Bağışlama**, 6. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2008.
- Tandoğan, Haluk: **Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlandırılması**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1977.
- Taşpınarlı, Caner: **“Rekabetin Sınırlanmasının Özel Hukuk Alanındaki Sonuçları”**, Ankara, 2007, (Çevirimiçi)

http://dspace.baskent.edu.tr:8080/xmlui/discover?field=author&filtertype=author&filter_relational_operator=equals&filter=Ta%C5%9Fp%C4%B1narl%C4%B1%2C+Caner, 17.08.2015.

Tekinalp, Ünal:

“ATAD Kararları Işığında Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması Halleri”, 2010, s. 73-97. (Çevirimiçi)

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f%2fDocuments%2fPer%25c5%259fembe%2bKonferans%25c4%25b1%2bYay%25c4%25b1n%2fperskonfyyn75.pdf>, 14.03.2015.

Tekinay, Sulhi

/Akman, Sermet

/Burcuoğlu, Haluk/Altop, Atilla:

Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş 7. Bası, İstanbul, 1993.

Teoman, Ömer:

“Tacir Yardımcıları”, **Doç. Dr. Mehmet Somer’e Armağan**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2006,

Toksöz, Tuğba:

“Tek Satıcılık Sözleşmelerinde Portföy Tazminatı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 2015.

Topçu, Halit Nurettin:

“Franchising Sözleşmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 1991.

Topçuoğlu, Metin:

Rekabet Hukuku Açısından Acente ve Dağıtım Sözleşmeleri, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2006

- Topçuoğlu, Metin: “İnhisar (Tekel) Kaydı İçeren Acentelik, Tek Satıcılık Ve Franchising Sözleşmelerinde Aktif Ve Pasif Satışlar”, **Rekabet Kurulu Dergisi**, Sayı: 18, 2004, s. 4-58, (evirimii) <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FRekabet%2BDergisi%2Fdergi18.pdf>, 10.01.2015.
- Tunçomağ, Kenan: **Cezai Şart**, İstanbul, Baha Matbaası, 1963.
- Tunçomağ, Kenan: **Türk Borçlar Hukuku (Özel Borç İlişkileri)**, C. II, 3. Bası, İstanbul, 1977.
- Tunçomağ, Kenan: **Türk Borçlar Hukuku: C. I, Genel Hükümler**, 6. Baskı, İstanbul, Sermet Matbaası, 1976.
- Umur, Ziya: **Roma Hukuku Ders Notları**, 3. Baskı, İstanbul, Beta, 1999.
- Umur, Ziya: **Roma Hukuku Lügati**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1983.
- Uyan, Göktürk: “ereve Sözleşme Kavramı ve Genel Kredi Sözleşmesi ile İlişkisi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. 79, S. 4, 2005, İstanbul.
- Ülgen, Hüseyin
- /Helvacı, Mehmet
- /Kendigelen, Abuzer
- / Kaya, Arslan

- /Nomer Ertan, N. Fusun: **Ticari İşletme Hukuku**, Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Güncellenmiş 4. Bası, İstanbul, 12 Levha Yayınları, 2015.
- Yan. Haz. Sanlı, Kerem Cem: **Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2011.
- Yasaman, Hamdi: “Tek Yetkili Satıcı”, **40. Yılında Türk Ticaret Kanunu**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1997, s. 38-41.
- Yavuz, Cevdet/Acar, Faruk
- /Özen Burak: **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler: Giriş, Geçirim (Temlik) Borcu Doğuran Sözleşmeler, Kullanma ve Yararlanma Hakkı Veren Sözleşmeler, İş Görme Sözleşmeleri, Saklama (Muhafaza Sözleşmeleri), Şahsi (Kişisel) Teminat Sözleşmeleri, Sonuçları Talihe ve Tesadüfe Bağlı Olan Sözleşmeler, Ortaklık Sözleşmeleri (Adi Ortaklık)**, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na göre Güncellenmiş ve Yenilenmiş 10. Baskı, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2014.
- Yeşiltepe, Salih Önder: “Tek Satıcılık Sözleşmesinin Öğretide Benzer Sözleşmelerden Ayırt Edilmesi”, s. 147-169, (Çevirimiçi)
<http://dosya.marmara.edu.tr/huk/fak%C3%BCItedergisi/2008C.14S.3/147-169.pdf>, 01.01.2015.
- Yıldız Öztürk, Seren/Yıldız, Selim

- /Yıldız Enes Tuba: **Akaryakıt ve LPG Hukuku**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011.
- Yıldız, Gaye Burcu: “İş Hukukunda Orantılılık İlkesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 15, Özel Sayı, 2014, s. 681-707, (Çevirimiçi) <http://webb.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/dergimiz-15-ozel/1-ishukuku/24-gayeburcuyildiz.pdf>, 22.02.2015.
- Yongalık, Aynur: “ ‘İstisnalar Dar Yorumlanır’ Kuralı Ve Değerlendirilmesi”, **A.Ü.H.F.D.**, 2011, C. 60, S. 1, s. 1-15.
- Zevkliler, Aydın /Gökyayla, Emre: **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Ankara, 12. Bası, Turhan Kitapevi, 2013.
- Zevkliler, Aydın/Ertaş, Şeref
- /Havutçu, Ayşe/Aydoğdu, Murat
- /Cumalıoğlu, Emre: **6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku: Genel Hükümler Ve Özel Borç İlişkileri Ana İlkeler**, İzmir, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, 2013.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<http://www.petder.org.tr/uploads/2013/05/0b813ee98662435637bd3b389599a792.pdf>

<http://auhf.ankara.edu.tr/auhf-yayinlari-arsivi/armaganlar/ahmet-esat-arsebuk-armagani/bilge.pdf>

<http://dosya.marmara.edu.tr/huk/fak%C3%BClterdergisi/2008C.14S.3/147-169.pdf>

http://dspace.baskent.edu.tr:8080/xmlui/discover?field=author&filtertype=author&filter_relational_operator=equals&filter=Ta%C5%9Fp%C4%B1narl%C4%B1%2C+Caner

<http://enerjienstitusu.com/2011/09/02/epdk%E2%80%99nin-yasagi-promosyoncu-yakti/>

<http://webb.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/dergimiz-15-ozel/1-ishukuku/24-gayeburcu-yildiz.pdf>

<http://www.aa.com.tr/tr/haberler/344533--danistay-promosyon-yasagina-devamdedi>

http://www.cakmak.av.tr/articles/Oil_Gas/Petrol%20Piyasasi%20Kanunu%20The%20Petroleum%20Market%20Law.pdf

<http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale139.pdf>

<http://www.demsagroup.com/hakkimizda.htm>

<http://www.epdk.gov.tr/>

<http://www.eud.org.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA79D6F5E6C1B43FF6B80786049043FE6>

<http://www.hukukdergi.hacettepe.edu.tr/dergi/C2S2makale8.pdf>

http://www.kararevi.com/karars/708496_yargitay-19-hukuk-dairesi-e-2001-2685-k-2001-6382#.U3n9ntJ_uLg

<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>

<http://www.milliyet.com.tr/istasyonlara-hafta-sonu-tatili-mahkemelik-oluyor/ekonomi/ekonomidetay/10.08.2012/1579150/default.htm>

<http://www.petroturk.com/HaberGoster.aspx?id=3923&haber=Kilometre-tahdidi-kalkiyor>,

<http://www.poas.com.tr/>,

<http://www.rekabet.gov.tr/>

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGenel+%C4%B0%C3%A7erik%2fsozluk%2fRekabet+Terimleri+S%C3%B6z%2fBC%C4%9F%C3%BC+5.Bask%C4%B1.pdf>

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fPer%25c5%259fembe%2bKonferans%25c4%25b1%2bYay%25c4%25b1n%2fperskonfyyn75.pdf>

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FRekabet%2BDergisi%2Fdergi18.pdf>

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2FDocuments%2FPer%25c5%259fembe%2BKonferans%25c4%25b1%2BYay%25c4%25b1n%2Fperskonfyyn39.pdf>

<http://www.rekabet.gov.tr/tr-TR/Rekabet-Yazisi/Akaryakit-Sektorundeki-Intifa-ve-Benzeri-Etkiye-Sahip-Sozlesmelere-Iliskin-Rekabet-Kurulu-Kararlari-ve-Sektor-Uzerindeki-Ilk-Etkileri>

<http://www.tdk.gov.tr>

<http://www.urteb.org/images/File/03.2006%20-%20Tek%20Satc%20lk%20S%20zlemesi,%20Av.Kemaleddin%20%20NR.pdf>

<http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0691.pdf>,

<https://www.corpus.com.tr>

<https://www.saatvesaat.com.tr/hakkimizda.aspx>

